Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټولنې پر له پسې لمبر ۲۲۵

PROPERTY OF ACKU 4499

د

رحمان بابا ديوان

خپروونکې

پښتو ټولنه

د

۱۳۵۶ کال د زمري پنځلسم

دچاپ شمير ۳۰۰۰ ټوکه

دولتي مطبعه

مرتب او مهتمم:

څېړنیار محمد عارف غروال

د نسخو مقابله کوونکي:

څېړنمل عزیز الله

څېړنیار محمد عارف غروال

څېړونکی محمد عمر

خپل ډېر ګران د قدر وړ او پیاوړي ګللري او ډېر ښه ملګري او ډېر ښه ورور عنایت جان (شغف) ته یې په ډېره مینه او د ښه هیله وړاندې کوم، د یادګار په توګه یې وساتي.

چې کشور د افغانانو معطر کړي
د هر بیت مصرع مې زلفې د خوبانو کړي

خوار او ملګری دی
ګل ملي رحمانی
۲۸/۸/۹۰

له څه مودې راهیسې د رحمان بابا د دیوان چاپي نسخې بالکل نایابه شوې وې. له همدې امله پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د بابا یو نسبتاً جامع او بشپړ دیوان چاپ کړي. خو ځکه چې کتاب د یوې علمي او ادبي اکاډمۍ له خوا خپرېده لازمه وه چې تر وسه وسه پورې اکاډمیک او علمي پرنسیپونه پلي او ومنل شي. د دې هدف د تحقق د پاره، له ټولو چاپي او ښکاره قلمي نسخو څخه استفاده وشوه. دا باوري خبره ده چې د رحمان بابا د دیوان قلمي نسخې د پښتونخوا په هر ګوټ کې پیدا کېږي. خو له یوې خوا د ملکونو ادبي تړنې او علمي ارتباط او له بلې خوا د پښتو ټولنې مالي امکاناتو اجازه نه ورکوله چې دا کار نور هم وځنډېږي.

په همدې اساس، د پښتو ټولنې د کلاسیک ادب او فولکلور لوی مدیریت ته دنده ورکړه شوه چې د بابا د دیوان یو انتقادي متن تیار کړي. د دې دیوان په خپرېدو سره به د ادبیاتو څېړونکي امکانات ترلاسه کړي چې د بابا ادبي سبک "ژبه"، او د فکر طرز یې په ښه توګه وڅېړي او د هغو اشعارو په ماهیت باندې هم رڼا واچوي چې رحمان بابا ته منسوب شوي دي.

دلدې تاو څېړونکي د خپلو علمي څېړنو دپاره، البته، په دې نسخه باندې بسنه او قناعت نشي کولی ځکه سره له دې چې کتاب له یو شمېر نسخو څخه ترکیب شوی دی خو بیا هم نسخه یې د متنې کره کتنې - textual criticism له مخې ځانګړې مطالعه او زوره څېړنه غواړي. له دې امله، د دې نسخې په چاپېدلو سره دا دې کره کتونکو وظیفه پای ته نه رسیږي بلکه په نوي افق کې به خپلو څېړنو ته دوام ورکوي.

زه دلته د رحمان بابا د افکارو د ترجمانۍ، تعبیر او تفسیر څخه چې د ده کوم ځلګه شي بې هر حرکت یې له خپلو عملو څخه په بل رنګ وینې او بهتره به وي چې په دې باره کې ځانګړې رسالې یا کتابونه ولیکل شي. سره له دې، د لوړ ادب او فولکلور د لوی مدیریت له خوا د رحمان بابا یوه لنډه بیوګرافي ترتیب شوې ده چې مبتدي لوستونکي له مخې عمومي او اساسي ټکو سره آشنا کړي او لوړ ادبپالو ته د زیاتې څېړنې دپاره چلېنج ورکړي.

د دې کتاب په تدوین کې د لوړ ادب او فولکلور د لوی مدیریت مسلکي غړو ښاغلي محمد عارف غروال، ښاغلي عزیزالله، ښاغلي شاه ولي او ښاغلي محمد عمر او نورو هم زیار ایستلی دی. پښتو ټولنه په دې وسیله د دوی د زیار او اهتمام یادونه کوي او د پښتو ژبې او ادب د خدمت په لاره کې د دوی د زیاتو بریالیتوبونو هیله کوي.

۱۳۵۵/۷/۱

څېړنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

رحمان بابا

ژوند پېژندنه او دیوان

لیکوال
حبیب الله رفیع

ما غوښتل چې په دې لیکنه کې د رحمان بابا په ژوند پېښو، فکر او فن بشپړې خبرې وکړم. لټون مې پیل کړ، یادداشتونه مې راغونډ کړل، ډېرې نوې خبرې مخې ته راغلې مجبور وم چې په ټولو وغږېږم نو ځکه خبره د دیوان له سریزې څخه یوه بشپړ کتاب ته اوږده شوه.

په دې سریزه کې د رحمان بابا د فکر او فن له څېړنې څخه تېرېږم ځکه چې له یوې خوا خبره اوږدېږي او له بله پلوه د ده فکر او فن په دې دیوان کې ستاسو په مخ کې دی. نو یوازې ژوند پېژندنه او له دیوان سره مربوط مطالب یې راوړم، البته د ده په باب به هر اړخیزې خبرې په هغه ځانګړي کتاب کې چې "رحمان بابا - د پښتو عالمګیر" مې نوم ورته ټاکلی دی وړاندې شي.

زه عاشق یم سر و کار مې دی له عشقه
نه خلیل، نه داؤدزی یم، نه مومند

[1]

د رحمان بابا تاریخي څېره

رحمان بابا لکه څومره چې په پښتنو کې وتلی او منلی شخصیت دی هماغومره یې ژوند پېښې تتې او د تاریخ په تیارو کې پټې دي، دا ځکه چې دی د یوې غریبې کورنۍ غړی و او د غریبانو ژوند و مرګ ته چا د دې ارزښت نه ورکاوه چې ځان پرې ستړی کړي او ژوند پېښې یې وکاږي، د ده ژوند هغه وخت ارزښت وموند چې د ده د خپل شعر په قوت د پښتنو زړونه او د "روح" سیمه تسخیر کړل او د ټولو پام یې ځان ته ور واړاوه خو دا اسې وخت وُ چې د ده د ژوند د ډېر څه هېر شوي وو.

د ده د ژوند پېښو په باب د ډېرو کسانو دا تکل نیولی ځغلولی او د ډېرې خبرې پرې شوې خو د ده د ژوند په باب د ډېر حقایق پټ هم پاته شوي او ډېر داسې څه هم ور سره تړل شوي چې په اصطلاح د ده ارواح ترې خبره نه ده.

ټبر، کلی او زوکړه : رحمان بابا د پښتنو د روایتي سلسلة النسب له مخې "سړبن"[1] په سړبن کې غوریاخېل[2] په غوریاخېل

(1) یو کتاب په سړبن کې چا ونه کړ
بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب
(د رحمان بابا دیوان، کابل، پښتو ټولنه، ۱٤۱ مخ)

سل سړبني دې تر دا یو غزل ځاریږي
زه چې دا پښتو د کرلاني خوشال وایې
(کلیات خوشحال خان خټک، د دوست محمد خان کامل په سریزه ٦۸٤ مخ)

پاتې په (۳) مخ کې

کې "مومند" (۳) په مومندکې "دویزي" (۴) او په دویزیوکې "ابراهیم خېل" (۵) دی.
راورتی دی په مومندوکې غوریاخېل بولي (۶) خو څرنګه چې مومند د غوریاخېلو
ښاخ دی نو ځکه نو موړی خیځ یوه تبر وتلی او دخبرې د ښه سپینتیا به له پاره له
مومند نه تر سړبن پورې شجره دلته کاږو :

د (۲) مخ پاته :
فکر کیږي چې له سړبني نه مراد رحمان بابا وي او د رحمان بابا دابیت ده ځواب ګڼل کېدای شي :
یو خوشال یو کم سل ختهک نور په طبیعت کې ځارشه د رحمان سړبني لـه یوه فرده
(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، ۱٤۲ مخ)
بیا به دوره د شاه عالم په څم ښو کې راښکاره شو په جهان عبد الرحمان
(میر احمد شاه رضواني - روهي ګلونه ، ۱۲۳ مخ)
(۳) - زه ختک دیاں په غم تا زه ، تا زه شم عوریه خېل رحمان که شو ورځنی ستړی
(د عبد القادر خان ختک دیوان ، د استاد حبیبي تدوین او تصحیح ، ۱۳۴ مخ)

د دې مخ د متن پاملیکونه :

(۳) که لې شعر د رحمان مومند تر غوږ شي غوږ به نه باسي په شعر د خوشال خوړک
(د رحمان بابا دیوان ، کابل ، د استاد بېنوا په سریزه ، ۹۴ مخ)
خدایه ولبښې مومند عبد الرحمان پرې نازل کړې حنپل رحمت لکه باران
(دیوان عظیم (عبد العظیم رانیزي) لاهور ۷۶ مخ)
(۴) ما نجیب هم په دا طور غزل ووې که ویلی دویزي عبد الرحمان دی
(دیوان نجیب ، د پېښور پښتو اکاډمي ، ۲۷۳ مخ)
د ملا بنا لیسته خان په جونګ کې هم چې د رحمان بابا د شو وند وخت نه ورلنډ کسبل شوی ، د ده له نامه سره د دویزي کلمه شته
(د ملا بسیته خان جونګ ، قلمي نسخه ، د لیکو نکي کتابتون)
(۵) "رحمان بابا لکه چې یادې هیوزلیکي ابراهیم خېل مومند دُ . د پېښور د مومندو په تیه کې چې کوم خلګ ځان د رحمان بابا نمسی او
عزیزان بولي دعوی یې ابراهیم خېلو یا دیږي ..." (رحمان بابا ، دوست محمد کامل مومند ، پېښور ۱۹۵۸ ع. ۸ مخ)
(۶) کامل ، دوست محمد : "رحمان بابا" ، ۵ مخ

څلورم

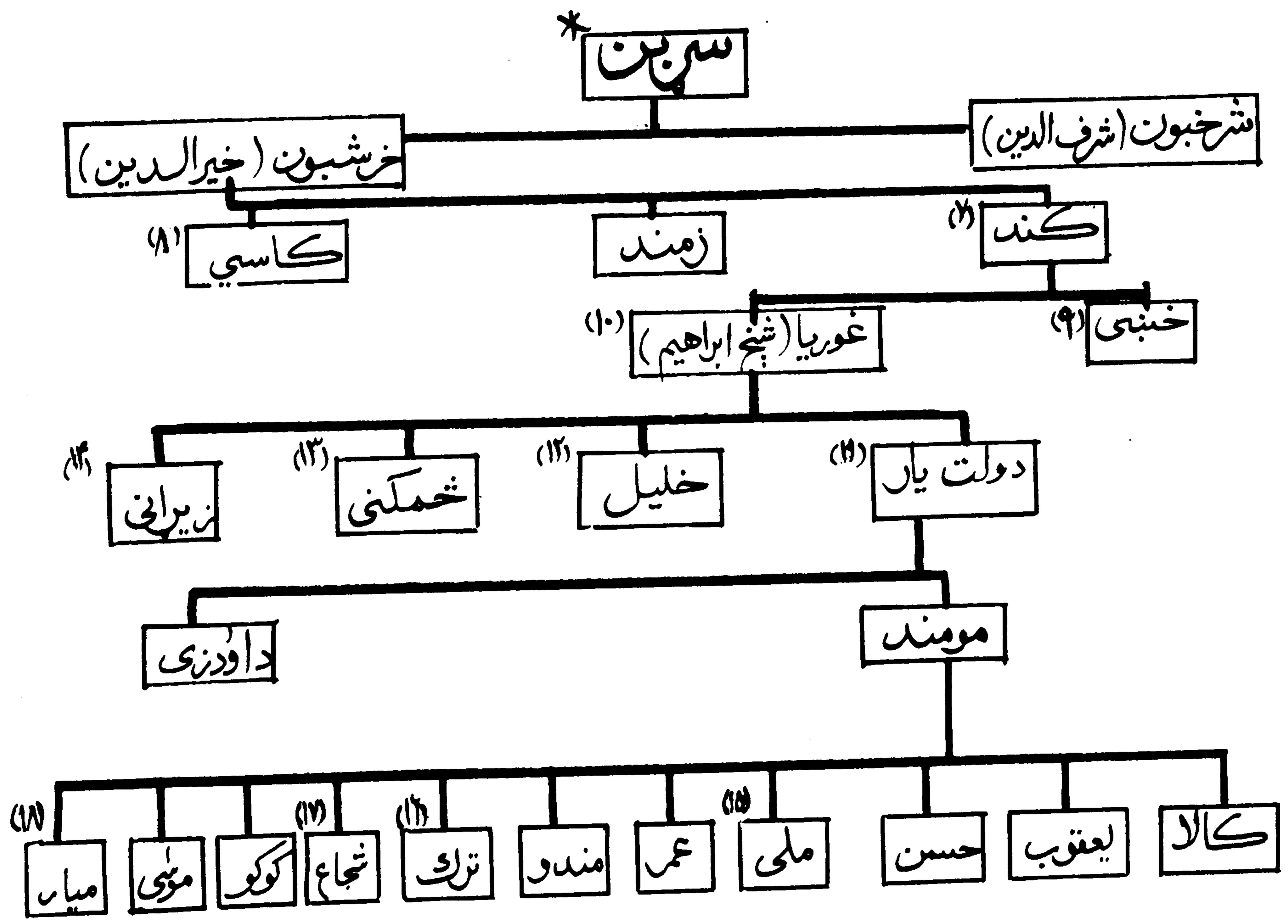

---

* . ددې شجرې په ترتيب لوکی دخواجه نعمت الله هروي له " مخزن افغانی " په ۱۹۶۲ ع . کال کی دډاکې چاپ دحافظ رحمتخان له "خلاصة الانساب" په ۱۹۷۳ ع . کال د پېښور د پښتو اکيډمۍ چاپ، دافضل خان ختک له " تاريخ مرصع " په ۱۹۷٤ ع کال کې ديونيورسټي بک ايجنسي چاپ ، دظفر کاکاخيل له "پښتانه د تاريخ په رڼاکې" په ۱۹۶۵ ع . کال کی ديونيورسټي بک ايجنسي چاپ ؛ نخه استفاده شوې ده .

(۷) "پښتانه د تاريخ په رڼاکې" دا لوم "گند" کاږي .

(۸) "تاريخ مرصع " دکاسي نوم نه اخلی .

(۹) دا نوم "خلاصة الانساب" د "شمخي" مصحف بولی، مخزن افغاني يې "شيخا" او "خرخشي" قيدوي . پښتانه د تاريخ په رڼاکې يې په دريو بڼو: "شيخا، خونبي، خابي" راوړي

(۱۰) د "غوريا" نوم مخزن افغاني "غوري" او "غوزل" او تاريخ مرصع "غوري" راوړي .

(۱۱) خلاصة الانساب او مخزن افغانی ځينې نسخې (چې دخلاصة الانساب اخځ هم همدا دي) دغوريا زامن پنځه بولي په دې ترتيب : "خليل ، داوُد ، مندك ، يوسف ، مومند " او په دې اساس مومند او داوُدزي دخليل ورور نه بلکه وړونه گڼي او سبکاري چې رحمان بابا هم دهمدې عقيدې په اعتزې وايي :
"نه خليل نه داوُدزي يم نه مومند "
دمخزن افغاني ځينې نسخې د "دولت يار" وجود دځينې فولکلوري روايا تو په اساس ردوي او مومند او داوُد ده دزامنو په توگه غلط بولي.

(۱۲) د مخزن افغاني معتبرې نسخې دغوريا په زامنو کې تر خليل ور وسته د "منونزئي" په نامه يو لوم زيا توي او دغوريا زامن پنځه بولي .

(۱۳) دا لوم د مخزن ځينې نسخو "جوکن" ضبط کړی دی .

(۱۴) د "زيراني" لوم مخزن افغاني "زيرانه" راوړي دی .

(۱۵) د "ملی" لوم مخزن افغاني او پښتانه د تاريخ په رڼاکې "ملهی" کښلی دی .

(۱۶) د "ترك" لوم په خلاصة الانساب او مخزن افغاني کی نشته . ۴

(۱۷) د "شجاع" لوم هم خلاصة الانساب او مخزن افغاني نه راوړي .

(۱۸) دا لوم خلاصة الانساب او پښتانه د تاريخ په رڼاکې "مهيار" کاږي .

پنځم

رحمان بابا په "بهادر کلي" کې چې له پېښور ښخه درې غلور میله لیرې[19] جنوبي اړخ ته پروت دی[20] له عبدالستار موموند کره وزېږېده [21] پټه خزانه د محمد رسول کلاتوال د بیاض[22] له مخې د رحمان بابا د زېږېدو کال (۱۰۴۲ هـ.ق.) ښیي[23] که څه هم ځینې کسانو هڅه کړې چې دا سنه سمه ونه بولي خصوصاً ښاغلی کامل موموند په خپل "رحمان بابا" نومي تحقیقي اثر کې زیار ایستلی چې دا تکلونه په اساس دې کال په ثبوت که دبن نور کلونه وړاندې کړي خو بریالي شوی نه دی او مجبور شوی چې د خپل بحث په پای کې بیا هم دده زېږېدل د همدې کال شا او خوا بولي.[24]

د پښتونستان یو بل مؤلف ښاغلی عبدالحلیم اثر سره له دې چې د پېښور د پښتو اکېډمۍ د پښتو مجلې د ۱۹۷۶ م. کال د اپریل په ګڼه کې پټه خزانه یو د ېر باوري کتاب بولي خو د ښاغلي میر عبدالصمد خان د "رحمان بابا شاعر انسانیت" د کتاب په سریزه کې بې له دې چې کوم اخځ وښیي، کاږي چې سوانح لیکونکي د رحمان بابا د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق. بولي![25] بیا دا کال رد وي او چالبه د چې دا ځل هم بې له دې چې کوم لاسوند ولري، لیکي: "زما د معلوماتو (؟) له مخې رحمان بابا د ۱۰۳۸ هـ.ق. کال د جمادی الثاني په ۲۱ نېټه د جمعې په ورځ د پېښور له مضافاتو ښخه په بهادر کلي کې وزېږېد."[26]

د رحمان بابا نومي بې لیکوال د کتاب هم د رحمان بابا د زېږېدو په باب د فکر نیلی - زغلولي او د پټې خزانې د صراحت په خلاف یې دده د زېږېدو کال ۱۰۶۳ هـ.ق. اټکل

---

(۱۹) عبدالصمد خان، رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۹۷۴ ع. پېښور، ۶۹ مخ.
(۲۰) حبیبي، استاد عبدالحی، پښتانه شعراء (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش.، کابل، ۱۹۲ مخ.
(۲۱) محمد هوتک "پټه خزانه" د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په سریزه، سمون او تشریح ۱۳۲۳ ش. کابل ۹۳ مخ.
(۲۲) د دې بیاض نسخه محمد هوتک لیدلې وه خو اوس یې چیرته پته نشته او د زماني پېښو له سترګو الوتنه یا کړې ده.
(۲۳) پټه خزانه، ۹۳ مخ.
(۲۴) وګورئ: له ۷ تر ۱۶ مخ پورې.
(۲۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، ۱۳ مخ.
(۲۶) هماغه اثر.

کړې دی.[۲۷]

دهېواد پیاوړي محقق لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي د رحمان بابا د زېږېدو په باب د پټې خزانې وینا سمه بولي او د هېڅ شک ځای نه پکې وینې[۲۸].

په دې ترتیب وینو چې د رحمان بابا د زوکړې په برخه کې د پټې خزانې د وینا په مقابل کې ما تو ونکې سند نشته نو موږ به دې برخه کې د ده خپل د دیوان ګوړو چې هلته د دې وینا په رد یا منلو کې څه موندلای شو که نه؟

رحمان بابا په خپل دیوان کې د لنډېز یو داوږده بولله لري، چې د دنیا لې وفایي او خپل ځان سیېنه یې توب پکې انځوروي او د اورنګ زېب په مړینه بحث او ساندې پکې کوي، دا بولله ظاهراً په ۱۱۱۸ ه.ق. کال چې د اورنګزېب د مړینې کال دی[۲۹] او یا هم احیاناً په ۱۱۱۹ ه.ق. کال ویله شوې ده. په دې بولله کې یو بیت داسې لولو:

تر پنځاوپنځه تېر شوې   تر لا ځان بولې پسر[۳۰]

نو کله چې دی په ۱۱۱۸ ه.ق. کال تر پنځه پنځوس تېر و بولو او دا تېر والی هم د ده د شپېته کلنۍ و منو نو بیا د ده د زېږېدو کال ۱۰۵۸ ه.ق. راځي او د پټې خزانې تر سنې (۱۶) کاله وروسته کېږي خو د پټې خزانې کال له دې سره هم نه رد دېږي.

ځکه چې دا بیت د رحمان بابا د دیوان په ببلو- ببلو نسخو کې یو له بله توپیر لري.

---

(۲۷) محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل، "رحمان بابا". دا کتاب نه د لیکوال نوم لري او نه یې د چاپ کال ښتنه او ښکاري چې د کوم غرض له مخې په دې بڼه خپور شوی دی. په ډېر مجهولانه ډول د رحمان بابا په باب د افکارو د تشتت لپاره خپور شوی.

(۲۸) - حبیبي، پوهاند عبدالحی؛ د افغانستان پښتنیک، ۱۳۵۳ ش، ۱۴۰ مخ.

(۲۹) محی الدین اورنګزیب عالمګیر د کورګاني شاجهان دریم زوی دی چې په ۱۰۲۷ ه.ق. کال د هند په احمد آباد کې وزېږېده. په ۱۰۶۸ ه.ق. کال یې خپل پلار بندي کړ او دی پرتخت کېناست د ده د خپلې واکمنۍ په دوره کې پښتانه ډېر و ځورول او په پښتنو غواکې د ده په ضد پیاوړې ملي نهضتونه پیل شول چې د اخوند چالاک، ایمل خان او خوشال خان غورځنګونه یې زموږ د ملي تاریخ روښانه بابونه دي. (د تفصیل لپاره وګورئ: تاریخ افغانستان در عصر کورګاني هند، د لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي اثر، د خوشال ختک مرغلرې، کلیات خوشال خان، ارمغان خوشحال او نور....).

(۳۰) دیوان عبدالرحمن، د پښتو پښتو اکېډمۍ، ۳۸ مخ.

او خصوصاً د رحمان بابا د دېوان په یوه هغه نسخه کې چې د پښتو ټولنې په کتابتون کې ساتله کېږي ، دا بیت داسې دی :

تر بخا وشسته تېر شوې — ته لا ځان بولې پسر

او په دې متن کې هم همدا بیت د اصل په توګه راغلی دی.

د پېښې خرابي د سنې له مخې دا وخت د ده عمر ۷۶ کلو ته رسیږي او تر شپېته کلنۍ تېر بدل شپږ او یا کلنۍ ته رسېدل نه مقید وي نو ځکه د پېښې خرابي وینا یا هم سمه او په ځای ده.

استوګنه ، زده کړه ، او سفرونه :

موږ مخکې وویل چې رحمان بابا پېښور ته ورڅېرمه په بهادر کلي کې زېږېدلی دی. راوړل شوي لیکې چې دی د پېښور د مومند و د ټپې په هزار خانۍ نومي کلي کې اوسېده[31] دا چې رحمان بابا په هزار خانۍ کې اوسېدلی له نوره وایا تو څه هم سنکاري خو دا چې دی په څه علت له بهادر کلي څخه هزار خانې ته تللی د څېړلو وړ ده.

لوی استاد پوهاند حبیبي په دې برخه کې کاږي : " ... عبدالرحمن به خپله زمانه کې یو صوفي مشرب او په عشق کې داسې ډوب شاعر تېر شوی دی چې خپلې فقیر مزاجه او په خپل عشق کې فنا شوې حالت ـ دی د خپل کلي (نه) هزار خانې ته په تلو او استوګنه مجبور کړ."[32] په دې توګه وینو چې د رونداو محترم استاد د ده د لېږد علت د ده فقیر مزاجي ګڼي.

د "رحمان بابا" نومي کتاب نا معلوم مؤلف د ده د دې لېږد د پاره لاندې دوه علتونه ښوونې : " ... لکه څنګه چې مشهوره ده رحمان بابا پیدا شوی خو په بهادر کلي کې ورځو ستو

(۳۱) ـ کامل مومند ، دوست محمد ، رحمان بابا ، ۴۹ مخ .
(۳۲) ـ پښتانه شعراء ، ۱۹۲ مخ .

دځینو وجوهاتو له کبله یې خپل کلی پرېښود او هزار خوانې (؟) ته راغی. په دې وجوهاتو د وه خبرې زما په خیال قیاس ته ډېرې نژدې دي: یوه دا چې د ده په هزارخوانې کې د برخواوو ډېرې خپل خپلوان لرل د هغوی کښښ دی هلته بوتله او دویمه دا چې دی د علم حاصلولو د پاره هزارخوانې ته راغلی وي او بیا د همدې ځای شوی وي، بلکه دا دواړه قیاس یو ځای کولی هم شو چې د علم د تحصیل له پاره هزارخوانې ته راغلی وي. دلته یې خپل خپلوان وي. استوګنه یې د هغوی کره وي. وروسته یې واده هم دلته کړی وي او بیا د همدې ځای شوی وي.[۳۳]

ښاغلی اثرله بهادرکلي نه هزارخانې ته د رحمان بابا لېږد بدل د قبایلي ولېش[۳۴] له مخې بولي او وایي چې د دې ولېش په سلسله کې د دوی کورهزارخانې ته راغی[۳۵] دا اټکل ځکه سم نه برېښي چې که رحمان بابا د "ولېش" دوران ته لوېدلی وای نو بایدلس دوولس کاله وروسته په هزارخانې کې هم نه وای پاتې شوی او کومې بلې سیمې ته لېږدول شوی وای، سره له دې چې د ده ټول ژوند په هزارخانې کې تېر شوی او هورې مړ او خښ شوی دی.

زما عقیده دا ده چې ښایي د رحمان بابا د کورنۍ اصلي ځای هزارخانې وي او په موقتي ډول بهادرکلي ته تللي وي چې دا وخت دی هم هورې زېږېدلی او د ماشومتوب دوره یې تېره کړې وي. د دې یو دلیل دا دی چې پښتانه خپل مړي په خپله اديره کې خښوي. نو که د دوی ملي ځای بهادرکلی وای حتماً به یې د ده مړی بېرته بهادرکلي ته وړی وُ، سره له دې چې د ده مړستون (قبر) په هزارخانه کې دی او هم د مومندو

(۳۳) رحمان بابا، محکمهٔ نشر واشاعت، ۱۷ مخ.

(۳۴) د ولېش قوانین د پښتنو لوی مفکر او مقنن شیخ ملي جوړ او په خپل دفتر کې یې وکښل د دې ولېش له مخې به په هر لسو دوولسو کلونو کې د پښتنو د ټبرو - ټبرو کورنیو ترمنځ ځمکه او کورونه سره بدلېدل او د بالغانو په سر به ولېش کېده. شیخ آدم ملي په قام یوسفزی او خیل قام ملي مشر وُ چې د ۸۳۰ هـ.ق کال په حدودو کې یې ژوند کاوه (د تفصیل له پاره وګورئ: د پښتنو ادبیاتو تاریخ (دوهم ټوک)، د استاد حبیبي تألیف له ۲۳۵ تر ۲۴۲ مخ پورې).

(۳۵) رحمان بابا شاعر انسانیت، سریزه، ۱۷ مخ.

د ویزي په هزارخانه کې استوګن سنکاري خکه چې رحمان بابا تر ترونده خوشکالدا
وروسته د احمدشاه بابا په دوره کې یو بل دویزي مومند چې رکن الدین نومېږي
اوشاعر دی هم په هزارخانه کې مېشته و ، دی وایي :

که ظاهر یم ساکن هزارخانه کې ... زړه مې خاص دی ستا د دربار په دربار خانه کې
په نسب کې دیوزي یا مهمندي یم ... ستا ... د در بندي یم (۳۶)

رحمان بابا د استوګنې په باب که حقیقت هر څه وي خو دا منلې خبره ده چې دی
په بهادرکلي کې زیږېدلی ، په هزارخانې کې استېدلی او هم هلته مړ شوی او خښ شوی دی .

اوس د رحمان بابا د زده کړې او د علومو تحصیل ته راسېږو ، پټه خزانه دده د زده کړې
په باب کاږي :

" رحمان بابا له ملا محمد یوسف یوسفزي څخه لوست وکا او له هغه څخه یې فقه او
تصوف زده کړل ، بیا ولاړ کوهات ته ، هلته یې هم سبقونه ولوستل او ښه عالم
شو . په ځوانۍ یې دنیا پرېښوده او اکثر به په عزو ګرځېدی او کله به ولاړ د هندوستان
پرخوا او د خدای عبادت به یې کاوه د دنیا په کار و به نه مشغول کېدی ، عبدالرحمان بابا
یو عالم رباني او عابد سړی و ." (۳۷)

ښاغلي عبدالحلیم اثر یې له دې چې خپلې وینا له پاره کوم تاریخي سند ملاتړ ونښيي ،
دده د زده کړې په باب تر دې زیات معلومات وړاندې کوي او لیکي چې : رحمان بابا
تر زیږېدو او وه کاله وروسته په ۱۰۴۵ هـ . ق . کال په بهادرکلي کې له مولینا عبدالحق
څخه قرآن مجید او نور لومړني دیني علوم زده کړل ، په ۱۰۵۲ هـ . ق . کال یې له مولینا
محمد یوسف د مولینا محمد یعقوب یوسفزي له زوی څخه د پېښور په سلطان پوره کې

---

(۳۶) شاهنامهٔ احمدشاه ابدالي ، پښتو اکېډمي ، پېښور ، ۱۹۶۵ ع . ضمیمې برخه ، ۲۰۸ مخ .
(۳۷) پټه خزانه ، عکسي چاپ - ۱۳۵۴ ش . د پښتو د پرمختیا او پیاوړتیا آمریت ، ۴۴ - ۴۵ مخونه .

زده کړه وکړه ، بیا حضرت محمد صدیق پېښوري ته کوهاټ ته ورغی. څرنګه چې محمد صدیق پېښوری د پښتو لوی شاعر و ، نو دا وخت رحمان بابا ته له ده نه د فیض موندلو موقع لاس ته ورغله ، هم دا وخت یې د شعر او شاعرۍ دوره پیل شوه ، د خپل استاد په غزلونو یې د بې حوالې غزلونه جوړ کړل چې لمونځ یې په دیوان کې شته.(۳۸)

په ۱۰۶۱ هـ.ق. کال کې بیا د کوهاټ په شېرکوټ کې د اخوند محمد یوسف سره و ، په ۱۰۶۶ هـ.ق کال په پاس شېرکوټ کې و ، په همدې کال یې د اخوند درویزه له زوی اخوند کریمداد سره وکتل او حاجي بهادر کوهاټي چې د اخوند کریمداد مخلص و د رحمان بابا استاد او طریقې لارښود و . دې دوه کاله په پېښور کې د اخوند کریمداد په حضور کې و او د کبرویه سلسلې بیعت یې ترې وکړ او د شعر او ادب په دې خاص مکتب کې وروزل شو.(۳۹)

داسې ، د کار او د رحمان بابا د علمي او ادبي زده کړې په باب ، په زړه پورې معلومات دي خو کاش چې ښاغلی اثر خپل سند ښودلی وای ، ځکه په داسې زړورتیا د کلونو او ښتو ښودل او په داسې قاطعیت د پښتو بیانول د تاریخي خبرونو په برخه کې د ټینګ سند تر ښودلو پورې هیڅ اعتبار نه لري ، تاریخي پېښې او نېټې په قاطعیت سره راوړل دا تکل او اند کار نه دی دا کار پوخ سند او لاسوند غواړي . نو که د ښاغلي اثر دا معلومات رښتیني وای او غوښتل یې چې څوک یې ور سره ومني نو بیا یې د خپلو خبرو ملاتړ په ټینګو سندونو کړی وای ؛ خو څرنګه چې سند نه لري نو موږ د دې خبرې د باوري سند په درلودلو سره دا یې سند خبرې نه شو منلای .

(۳۸)- رحمان بابا شاعر انسانیت ، د اثر سریزه ۱۳-۱۴ مخونه
(۳۹)- هم دا اثر ، ۱۵-۱۷ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه موږ وویل چې پښتې خزانې د محمد رسول کلاتوال د کشښې له مخې د دهٔ د زېږېدو کال ۱۰۴۲ هـ.ق. ښودلی او بل داسې سند نه لرو چې داسنه غلطه وباسي نو ځکه د اثر صاحب داخبره چې تذکره لیکونکي دده د زېږېدو کال ۱۰۴۰ هـ.ق بولي او دده داخبره چې زما د معلوماتو له مخې رحمان بابا په ۱۰۳۸ هـ.ق کال زېږېدلی دی منلو وړ نه ده نو دده داخبره هم د منلو وړ نه ده چې رحمان بابا په ۱۰۴۵ هـ.ق کال په زده کړه پیل کړی وی ځکه چې دی داوخت درې کلن و او په درې کلنۍ کې هیڅ ماشوم هم په منظمه زده کړه پیل نشي کولای . په همدې ډول یې نور کلونه هم درواغ دي.

پاتې شوه له محمد صدیق پېښوري څخه دده دادبي زده کړې موضوع ، موږ په پښتو تذکروکې د صدیق په نامه یوشاعر لرو چې د بشپړ دیوان څښتن دی لاتر اوسه نشته خو دوینا وُ لمونې یې له دوولاړو موږ ته رارسېدلې ، لومړی د چمن بې نظیر په خطي نسخه کې[40] دده داوولس غزلونو موجودیت دی چې یا درې هیوږ په کلید افغاني[41] کې دوې غزلې ترې راخیستې او بیا داغزلې لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبي په لومړی ټوک پښتانه شعرا[42] کې راوړې دي . او بل د ملا سنا یسته خان په جونګ کې[43] دده یوه غزل او یو بیت دي چې ما په ادبي ستوري[44] کې ترې راخیستې . داشاعر لوی استاد پوهاند حبیبي په متوسطه طبقه شعراوُ کې د رحمان بابا له پیرواوڅخه بولي[45]

---

(۴۰) چمن بې نظیر د پښتو شعر یو انتخابي اثر دی چې د پښتو د ۲۹ تنو مورکو او نامتو شاعرانو شعرونه پکې راغلي او په الفبايي ډول ترتیب شوي دي . (د برتانوی تاپیوګانو په کتابتونونوکې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ ، د بلوم هارت او ډاکتر مکینزي تالیف ، لندن ۱۹۶۵ع . . دااثر ګران ملګری ښاغلي عنایت الله محرالی راته ترباړلی چې په دې وسیله مننه ترې کوم .)

(۴۱) کلید افغاني د پښتو د نثر او نظم اولیکو نو مجموعه ده چې پادری هیوز ټوله کړې ده او مغه نسخه یې چې په ۱۸۷۲ ع . کال خپره شوې ۴۱۸ مخونه لري (د پښتو ځوانانو تذکرې ، حبیب الله رفیع ، د افغانستان اکاډمي ، د تاریخ او ادب ټولنه ، ۱۳۵۰ ش ، ۶۸-۶۹ مخونه).

(۴۲) وګورئ پښتانه شعرا ، لومړی ټوک ۳۰۸ - ۳۰۹ مخونه.

(۴۳) د ملا سنا یسته خان جونګ د یوولسمې پېړۍ په درمیځ برخه کې راغونډ شوی او یوه نسخه یې د لیکوال په کتابتون کې ده.

(۴۴) وګورئ : ادبي ستوري ، لومړی ټوک ، حبیب الله رفیع ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ - ۲۴۷-۲۴۹ مخونه .

(۴۵) پښتانه شعرا ۱ / ۳۰۸

او اغلب گمان دادی چې تر رحمان بابا کشر او دوولسمې پېړۍ په دوهمه نیمایي کې به یې ژوند کړی وي. که له محمد صدیق پېښوري تخنه د ښاغلي اثر محمد صدیق مراد وي دا سړی خوظاهراً تر رحمان بابا را وروسته دی او که بل سړی وي نو ښاغلي اثر دده په باب مستند معلومات وړاندې کړي وای. هغه ځای یې ښودلی وای چې دده دیوان پکې ساتل کېږي او دهغه اثر نوم یې اخیستی وای چې دده په باب معلومات لري، همدا راز د صدیق په نامه نور شاعران هم تر ده را وروسته دي* درحمان بابا کوم غزلونه او بیتونه چې اثر صاحب د محمد صدیق پېښوري د غزلونو او بیتونو په پیروۍ بللي کېدای شي چې دده له خوا دسند د نه ښودلو تر وختنه پورې دا غزلونه او بیتونه د رحمان بابا د غزلونو او بیتونو په پیروۍ وبولو او صدیق د رحمان بابا شاګرد وګڼو نه رحمان بابا دده!

همدا راز له اخوند کریمداد درویزه یې او حاجي ظهاد د کوهاټي تخنه دده علمي او ادبي زده کړه د کوم سند له خوانه تأیید یږي او خصوصاً دده په دیوان کې داسې اشارې او دلایل شته چې دی د فکر او شعر له مخې د روښانیانو پیرو و، او د روښانیان په هغه روښانه لاره یې یون کاوه چې درویزه یان یې کلک مخالف وو او د دې لارې په وړاندې لوکې یې ټول ژوند صرف کړی و. (٤٦)

په هر حال، د یتي خزانې صراحت او دده د حپلو وینا وُ شهادت څرګندوي چې رحمان بابا د وخت د دوديز علوم لوستي و او د علم تر بشپړتیا وروسته یې باطني تزکیې او تصوف ته لاس اوږد کړی و او په سبه پوهه او بصارت یې مسایل څېړلای او تحلیلولای شوای. د ښه علمي او ادبي مطالعه درلوده، دیني مسالې یې په شعر ولوکې ځای په ځای بیان

* وګورئ هیوادمل، زلمی: فرهنګ زبان وادبیات پښتو، د ص ردیف.

(٤٦) په دې موضوع ما په "رحمان بابا - د پښتو ژبې عالمګیر" نومې اثر کې داسنادو په رڼا کې بشپړ بحث کړی چې ژر به د ارب د علاقمندانو خدمت ته وړاندې شي.

ښوي چې په دیني علومو کې د ده د ښو معلوماتو څرګند ونې کوي او هم د ده په شعرونو کې د رحمان، میرزا، دولت او خوشال خان یادونه ښیي چې ده د دې شاعرانو دیوانونه لوستي وو او د ده په ادبي پیاوړتیا کې د دې شاعرانو د شعر د روند اغېز و، همدا راز ده د دري شاعرانو دیوانونه هم په ژوره توګه کتلي وو او ځای په ځای یې د دوی له وینا ؤ څخه لفظي او معنوي اخیستنې کړي او د دیوان په هغو دوو نسخو کې یې چې له ما سره شته د حکیم سنایي غزنوي نوم صراحتاً اخیستی او ویلي یې دي:

په پښتو کې رحمان ووې
په فارسي کې سنایي

د ده ادبي لټون دومره پیاوړی و چې د پښتو او دري د هغو شاعرانو شعرونه یې هم لوستي وو چې له ده سره یې د ژوند وخت لږ واټن درلود. د مثال په توګه میرزا عبدالقادر بیدل چې په ۱۰۵۴ هـ.ق. کال[47] یعني تر ده وروسته زېږېدلی یو بیت لري

هر که پا کج مي‌ګذارد خون دل ما مي‌خوریم / شیشهٔ ناموس عالم در بغل داریم ما[48]

او رحمان بابا وایي:

که ښېښه د نام و ننګ دې ښي ترخنګه / د هر چا په کږ وړه به خپل ځیګر خوري

نو که په دې بیتونو کې د تواردله موضوع نه سترګې پټې کړو یقیناً رحمان بابا تر د بیدل یو زنې بیت وړ رسېدلی دی.

د رحمان بابا د سفر او چیرته تګ په باب پټه خزانه وایي: "... په ځواني یې دنیا پرېښوده او اکثر به په غرو ګرځېدی او کله به د لار د هندوستان پر خوا ..." خو ښاغلی کامل مومند دا وینا د رحمان بابا د ځینې بیتونو له مخې سمه نه بولي او وایي چې دی.

---

(۴۷) احوال و آثار میرزا عبدالقادر بیدل، دکتور عبدالغني - د میر محمد آصف انصاري ژباړه، کابل پوهنتون - د ادبیاتو پوهنځی، ۱۳۵۱ هـ.ش، ۹ مخ
(۴۸) کلیات میرزا عبدالقادر بیدل. توک

چېرته نه دی خوځېدلی . په دې برخه کې په څو لوړو بیتو سربېره دا بیتونه راوړي:

هم په دا چې نه له ځایه چېرته خوځم — نه د هېڅ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې سبکته ملك لیدلی دی نه پورته — خبر نه یم په یمین او په یسار

آب وخور لکه آسیا په ځای رارسي — په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار (۴۹)

په بر سېره نظر به د دې بیتونو په رڼاکې دېیتي څرګنه وینا ناسمه وبولو خو له لږ غور نه وروسته که ووایو څرګنده چې د دې بیتونو د ویلو نیته نه ده څرګنده نو ښایي هغه ټول بیتونه به چې ښاغلي کامل راوړي رحمان بابا تر خپل سیر او سیاحت وړاندې ویلي وي ځکه موږ ته ثابته ده چې د شاعرۍ له ژملیتو بخته پیل کېږي او د یوه شاعر په دیوان کې یو د بل ما تونکي شعرونه له همدې کبله موندل کېږي چې یو شعر یې د ژروند د یوه وخت او بل یې د بل وخت وي . او که په دې پسې د رحمان بابا دا بیتونه هم ولولو چې :

روښنايي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان یم

چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم — پلی سر په لویه لار د هندوستان یم

دآشنا زلفې مې وینوی په لاس کې — بند په لار د هندوستان ولیدی دریغ

* * * * *

نو نه یوازې د ده "سکون" ماتوي بلکه صراحتاً د هندوستان د سفر یادونه کوي او ثابتوي چې دی هندوستان ته تللی دی . او که تر دې وروسته دا بیت هم وګورو:

ستا په زلفو په رخسار پسې حماشوبې وطن — مسافر د هندوستان د خراسان دی زما روح

نو نه یوازې دا ترې زباد برېږي چې دی هندوستان ته تللی و ، دا هم ثابتوي چې دی خراسان ته هم راغلی و ؛ ځکه چې پېښور د لرغوني خراسان په ساحه کې نه و او دا بل بیت که

---

(۴۹) رحمان بابا ۱۷ مخ .

پنځلسم

دده وي[50] چې پرې ورپسې ورزيات کړي :

چې مېوې يې د کابل خوږې نه وي ‌ ‌ ‌ ‌ دهغو له غمه خلک شي گوړ گوړي

دا اټکل هم په لاس راکوي چې دی کابل ته هم راغلی او دلته يې دومره وخت تېر کړی

چې د کابل بېلابېلې مېوې يې خوړلې دي ځکه په هغه وخت کې دارتباط دعصري

وسايلو د نشتوالي له کبله کابل او پېښور د بېر سره لرې وو او د کابل مېوې

په هغه صلح کم او کيف چې رحمان بابا يې ستايي پېښور ته نشوې رسېدلی.

په دې باب دده لوړ بېتونه هم شته چې دده له کوره وتل او په غرو کې اوسېدل

څرگندوي.

عاشقي سري مجنون کاندي رحمانه

گنه څوك په هوښيارۍ وزي له کوره

* * *

که ليلی غواړې بايد دي دا رحمانه

چې مجنون غوندې ساکن دکوه وکمر شې

خپلوان، اولاد ونه او مالي وضعه :

د رحمان بابا يو بيت دی :

نه شي دخانانو دملنگو سره کلي ‌ ‌ ‌ ‌ چېرته عزيز خان چېرته ملنگ عبدالرحمان

له دې بيت نه خلکو افسانې جوړې کړې چا عزيزخان دده ورور گڼلی، چا يې

نږدې تربور بللی او ځينې بيا وايي چې عزيزخان دی بندي کړی و او څه ...

(50) څرنگه چې دا بيت په لږ تغيير د خوشال خان خټك په ديوان کې هم شته نو ځکه د دې ځای پيدا کېږي چې دا بيت به کاتبانو دده په غزل کې ورزيات کړی او د خوشال بابا له ورته غزلې تحفه به يې رااخيستی وی (دې موضوع ته لومړی سناعلي مومند متوجه شوی او په خپل "رحمان بابا" نومې کتاب کې يې کړې ده).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم

خوله بیت نه تر دې زیات صراحت لاس ته نه راځي چې عزیز خان او رحمان بابا د یوه کلي وو هغه د کلي خان او دی یو ملنګ سړی وُ او په دې بیت کې رحمان بابا د خپلې استغنا له مخې اعلان کړی چې دی د خانانو فرمانبردار نه دی.

د رحمان بابا له نورو بیتونو څخه دا څرګندیږي چې د ده د خپلوانو سلسله پراخه وه ، د یوه کور په ځای په کورونو کې اوسېدل او ده له تولو سره راشه درشه درلوده په دردلې دردمن او په خوښ ولې خوښمن وُ ، وایي :

په هر کور کې ژړوان راته پراته دي　　　　لاس مې نه رسي د هیچا په دوا

د ده د واده کولو په باب دا بیتونه پوره صراحت لري :

په مجنون باندې قلم راغلی نه دی　　　　که حلال لې په مخ ورشي که حرام

حلال عشق دی په رحمان باندې راغلی　　　　په حلالو کې مدام وي احترام

د رحمان بابا دا بیتونه د داسې وخت دي چې د ده مینه بریالۍ شوې او شرعي واده یې کړی دی.

تر دې وروسته نو بیا داولاد په غوښتنه کې دا شرطونه ږدي.

خدای له هسې رنګ زوزاده امان راکړه　　　　چې بې دین ، بې دیانت شي ، بې لمانځ

یو وخت یې چې اولاد موندلی ، وروسته او خپلوان یې مطالعه کړي نو د خپلې مطالعې نتیجه یې په خپل یوه بیت کې داسې ځای کړې ده :

که مې ورور ، که مې عزیز ، که مې فرزند دی　　　　واړه غواړي خپله - خپله مدعا

د رحمان بابا د دیوان په داخلي شهادت بر سېره ځینې مؤرخین هم د ده د اولاد په باب روایتونه لري له دې نه یو هم انګلیسي څېړنکی یوه میجر راورټي دی او وایي چې د رحمان بابا د لور له طرفه د هغه اولاد اوس هم د مومندو په بهادر کلي کې اوسي خو د هغه د یکي یو نوی

اولاد د پره مو ده وشو چې ختم دي.[۵۱]

د رحمان بابا د نورو خپلوانو په سلسله کې "حمید گل" نومي شاعر د راورټي د ده خوږې بولې او د "پښتو نخوا د شعر هار و بهار" کې یې د ده یوه غزله راخیستې ده.[۵۲]

د رحمان بابا د مالي وضعې په باب هم د ده په خپل دیوان کې داخلي شهادتونه شته دی په خپلو پارکو کې له ناداري او تش لاسۍ څخه سر ټکوي، د نارو غانو د درملو پیسې نه لري او د درهم او دینار مالک نه دی:

په هر کور کې رنځوران راته پراته دي   لاس مې نه رسي د مچا په دوا

د دنیا خبرې وا ره په دنیا شي   ما به څه کا څوک، چې نه لرم دنیا

* * *

څوک دې پار کا نده بې قسم په کردگار   که درم لرم په کور کې یا دینار

خو بیا هم څرنګه چې چانه یې لاس اوږد نه و، گوزاره یې کېده او ځای په ځای خواره ور رسېده نو ځکه خلکو فکر کاوه چې دنیادار دی:

نه درم او دینار نه لرم په کور کې   ولې نور عالم مې بولي دنیا دار

هم په دا چې نه له ځایه چیږي ته خوځم   نه د هیچ یوه مخلوق یم منت بار

نه مې شکته ملك لیدلی دی نه پورته   خبر نه یم په یمین او په یسار

آب و خور لکه آسیا په ځای را رسي   په خپل کور کې مې سکون دی هم رفتار

د ده د وینا په رڼا کې دا اټکل کولای شو چې رحمان بابا هم لکه د نورو پښتنو غوندې د ومره ځکه د رلوده چې د هغې په حاصل یې گوزاره کېده له خو محصولات یې د ومره نه کېدل چې خرڅ کړي یې وای او پیسې یې پرې ترلاسه کړې وای، د ده د ځمکې د رلودل د هغې بوللي په ترڅ کې چې د:

هر چې کښت یې په باران او په سیلاب وي
د هغو عمر به وا ره په عذاب وي

---

(۵۱) دیوان عبدالرحمن، د مولانا عبدالقادر سریزه، "ت" مخ؛ رحمان بابا، کامل مومند، ۲۸ مخ.
(۵۲) وگورئ: د راورټي: د پښتونخوا د شعر هار و بهار، ۱۸۸۸ ع.، د پارس سرکاري مطبعه، پښتو متن او فرانسوي سریزه.

په کسر پیل شوي، څرګند يږي. د پښتنو په کلیوالي ژوندکي لا تر اوسه هم داجنا سو تبادلې تر ډېره حده د پیسو د رلو دلو ضرورت ترسره کړي، نو ځکه هغه وخت هم د درم او دینار نه درلودل د مفلسۍ او غریبۍ نښه نه وه.

مونږ ته د رحمان بابا وینا داهم رابښيي چې ذي که دنیادار و او که نه خو د بې لوړ همت لې درلود چې د دنیا تر لاسه کولو له پاره لې د زر دار و څنګ ته نه پرښوده او په ډېر جرأت لې په زرداري او زردار و دوبینا وار و نه کول او شعار لې دا کاوه چې:

آدمیت خو په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړ شي د سرو زرو نه انسان شه

سماع ، موسیقي او دمیني پر اوونه :

د رحمان بابا د فکري اړخ په څېړلو کې د ده په تصوفي لاره او تصوفي منابعو ډېرې خبرې کېدای شي خو دلته د ده د ژوند دیوه اړخ په توګه د ده په سماع، موسیقي او مینه لنډې خبرې کوو.

د رحمان بابا د تصوف په باب ډېرې خبرې شوي خو د ده د سماع (۵۳) په برخه کې څه نه دي ویل شوي دا ځکه چې د ده تصوفي لار د ده له شعر ونو څخه راوزي او د ده د دیوان په څو نسخو کې داسې کوم شعر نه و چې د رحمان بابا د سماع په برخه کې

---

(۵۳) سماع په تصوفي اصطلاح کې هغه غږ ته ویله کېږي چې داورېدونکي په حالت کې اوښتون راولي. په شرح تعرف کې وایي چې: یوځاې به چې نفس د ډېر مجاهده او دومره ریاضت لې وکړ چې وبه ویرېدل له کاره وته لوېږي نو د نفس د پیاوړتیا له پاره به یې څه وغوښتل او دوه بیتونه به یې اورېدل البته د حال سره سم بیت ... خو چې به په وجد راغلل او له ځانه به لې خبره شول او د مستۍ په حال کې به یې ځان نشو اداره کولی او په نخا به راتلل" (سماع در سلسله هو، همین جهان نګلو "تجدد"، ایران، ۱۳۵۱ ش.) د مولانا جلال الدین بلخي تصوفي رقص لا تر اوسه هم پیروان لري او په ترکیه کې د کال په ټاکلې وخت کې د مولانا د علامند الوله خوا ترسره کېږي، په چشتیه طریقه کې د سماع او موسیقي ستره برخه ده، چې تفصیل یې د تصوف په باب په لیکلو آثارو کې شته.

لاسوند شوي وای ، په دې برخه کې دده یکې یوازې غزل متعصبینو د پېښو دده له دیوان څخه غورځولي وه ، خوله نېکه مرغه دده د دیوان په یوه زړه نسخه کې دا غزل وموندل شوه چې په دې چاپ کې هم نیول شوې او په صراحت راښيي چې رحمان بابا سماع او صوفیانه رقص کاوه دغزلې څو بیتونه دادي :

ساقي راکړه ته وماته جام در رقص
زه ارزو په زړه لرم مدام در رقص
ده وبې اوس به د خوښې ساعت په تاشي
مغني راکړه ته وما پیغام در رقص
سر تې پاس ترنه فلکه څر ګندېږي
چې په چاوشي ارشاد اعلام در رقص
لیاقت یې هر وګړي څخه نشته
په لایقو باندې وې انعام در رقص
خو یې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هومره نه کا تمام در رقص

د رحمان بابا د موسیقي او خصوصاً د رباب د زده کړې په باب تر دې ځوا هم خبرې شوې ، میجر راورټي او عبدالمجید افغاني دواړه مني چې موسیقي د رحمان بابا په ژوند ژور اغیز درلود ، رحمان حساس او ژوندی زړه درلود او چې د رباب تار به وکړنګېدو او دهغه نه به خوږه نغمه راولړزېده نو د رحمان رګ رګ به وریږېده د بابا جي ګوته به لکه دده د زړه په تار لګېده . دی به اکثر د استغراق په حالت کې و ... عجب خان والي چې د رحمان آشنا مجنون په هندوستان کې د بزرګانو د خدمت له کبله د برخې خاوند شو او چې څه وخت وطن ته رخصتېده نو د خپل پیر شاه شرف قلندر

نه يې د رحمان د پاره هم خه تحفه وغوښته . شاه شرف قلندر په رباب کې د رحمان برخه مقرره کړه او راوایې ستولو . ولې شرط دې کې دا و چې مجنون به تر مخې رباب ته گوتې نه وروړې ترڅو چې تې رحمان نه وي لېږلی او رحمان ته دې هغه گوته وهي کومه چې د شاه شرف له لوري په مقرر شوې وه نو مجنون به مړ شي او رحمان به ژوندی شي هم داغه وشوه . مجنون چې هغه گوته ووهله نو دی خو په ځای پړیووت مړ شو او رحمان دړې ورځې بېهوشه و او چې په خود شو نو حال یې بدل و ...(۵٤)

همدارنگه ښاغلی جعفر اڅکزی هم په دې برخه کې کاږي :

" وایي چې په رحمان به کله د آمد دوره راغله نو هغوی به خپل رباب په غېږ کې ونیو کښېنوی او په تارو به یې گوتې پورې کړې ، د تارو څخه به یو پر سوزه سا ز پیدا شو او بیا به یې په خپله خپل اشعار ویل شروع کړل ، پر سوزه آواز او دلکش ساز به په یوه آن کې د عقیدتمند واجتماع جوړه کړه ... "(۵۵) څرنگه چې د دې خبرو له پاره کوم سند نه و نو دا ترا وسه د هغو فولکلوري خبر ولر دلې څخه گڼلې کېږي چې په رحمان بابا پسې کېدلې خواوس د همدې رقص په غزل کې یو داسې بیت مومو چې د رحمان بابا د موسیقۍ په زده کړه دلالت کوي او ښیي چې ده موسیقي له استاد څخه زده کړې او په فني ډول یې په موسیقۍ کې لاس در لودلی دی ، وایي :

مسقی علم خپل استاد را ته تعلیم کړ
را ښایې کړ هر تار مقام د رقص

او س مو چې د رحمان بابا دا غزل تر لاسه شوې نو د ده د دې بلې غزلې څو بیتونه یې هم په ملاتړ کې وړاندې کولی شو :

---

(۵٤) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سریزه ؛ دیوان عبدالرحمان د پروفیسر عبدالمجید سریزه ؛ سوانح عمري د ملا عبدالرحمان ، د عجب خان فولکلوري کیسه ، د لاهور چاپ .

(۵۵) اڅکزی ، محمد جعفر : " ونډر " ۱۹۵۹ ع . کوټه ، ۱۵۳ مخ .

هر مطرب چې غوږ ږدي تاوکا درباب — په دا تاوکې زما زړه کاندې کباب
چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم گریوان څیرې مست خراب
هم یې تار هم یې گفتار هسې اثر کا — چې هېڅوک یې نه طاقت لري نه تاب

تردې وروسته د رحمان بابا د مینې پړاوونو ته راسېږو ، دی د مجازي مینې په پوړیو د حقیقي مینې د معراج لوړ ته ورختلی ، ځینې کسان دده مینه یوازې حقیقي مینه بولي او له مجازي مینې نه یې منکر دي خو دده په دیوان کې داسې بیتونه موږ چې هېڅ منکر دا نشي ویلی چې ده دې مجازي مینه نه وي کړې . موږ دده له یارکو نه دا را ایستلی شو چې رحمان بابا په ښکلا او ښکلو مین وُ ، دژوند ډېره برخه یې د مینې په یادونو او د بېلتون په یادونو کې تېره کړې ده ، کله هجران ځوروي ، کله له وصال ، کله یوه یې مخې ښکار کړی او کله بل ، کله مینې کلي ورته اور کړي او کله یې په بېدیا کې یې تابه کړي دي ؛ دده د ژوند دا ټولې پېښې دده په شعرونو کې نغښتلې شوې او تر موږ پورې را رسېدلې دي د رحمان بابا د ژوند ډېره برخه په مجازي مینه کې تېره شوې او د عشق په مدرسه کې یې بې له زلفو ، بې له خطه ، بې له خاله بل څه نه وو لوستي . په مینه کې یې له پېغور څخه عار نه درلود:

زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره — بې پروایم دستي په خبر له اوره

دده شعرونه ښیي چې ده زیاتې مینې کړې او زیاتو ښکلو یې زړه وړی:

زه رحمان په زړه نری کړم هغو نجونو
چې یې ملا وې د ولېښته په دود نرۍ ؛

* *

په رحمان د ښایسته وُ قدر ډېر دی
د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

کړمې پېرې کړمې پلورې چاره نشته

زه رحمان د سنا یسته وخانه زاد یم

* * *

ګوښې ګوښې ښایسته مې زړه وکاږي

زه وکوم یوه ته وایم چې تا یووړ

او یو وخت داسې هم پرې راغلی چې:

زړه که یووي ما خوتا لره درکړی

مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

رحمان بابا مینې داسې پوړه ته رسولی وچې د خپلو کوچني زړي له بند نه یې یستلی و او ویل به یې:

زه عاشق یم سروکار مې دی له عشقه

نه خلیل، نه داوُدزی یم، نه مومند

د نو خطو مینه د رحمان بابا بله مشغولا وه:

خط دې نور حرفو نرخ دې پاڼې د کتاب دي

شغل د کتاب دې بل کتاب راڅخه یووړ

* * *

په رخسار چې دې د خط غبار ګرد شو

سربلنده شوه فرقه د خاکسارانو

* * *

سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا

لکه کښلی واړه توري د قرآن

* * *

خه شو که زه یم انګشت نما په مینه ستا کې

زیات له ما نه خوښ ته د قاضي هم د ملا يې

درویشتم

ده ته عشق دومره ښتینی ؤ چې د سر قرباني یې په دې لاره کې ځنځ بلله :

وهغو ته عاشق نه ویلې بویه،

چې یې فکر یا د سر یا د دستار وي

په هر حال د ده مینه د حسن او ښکلا مینه وه له جنسي او نفسي غرضه پاکه

وه نو ځکه یې په جرأت سره ویل :

پسران دې عار زما له عشقه نه کا

پاک عاشق، پیر او پلار دې وارې بولي

* * *

.... او منزه دی عشق نفس له خاصیته

چېرته چاه د گېډې، چېرته چاه د زنخدان

او همدې مینې ده ته داسې استغنا او غرور وربښلی وو چې په لوړه غاړه به یې ویل:

دلبرانو وته خاک تر تلی لاندې

د دې نوره جهان په سر لکه آسمان یم

* * *

نوکري د معشوقو کوم په عشق کې

عیني نه د بهلول، نه داورنگ خورم

رحمان بابا په نظر کې د مینې معراج ته رسېدلې سې مرحله ده چې :

که مین یې په خپل یار باندې ښتیا   آواره کړه اول دین پسې دنیا

د جنت له حور و تبرشه که یار غواړې   خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا

* * *

عاشقان د سپین رخسار د تور و زلفو

خریدار دي د کفر د اسلام

خبره نه اوږدوم؛ خو دومره وایم چې دده دمیني هم پړاو حقیقي او دخدای مینه ده، دا پړاو دده دمیني معراج دی:

رحمان حسن دیار وینم په پرده کې
نه پټیږي نور دشمعې په فانوس

* * *

دا حجاب چې نور عالم یې حجاب بولي
دا زما دیار ترمیانه حجاب نه دی

* * *

که څوک وایي هغه کوم دی؟ وایه دا دی
چې یې خدای په نوره مینه په چانکه

ادبي شهرت او مقبولیت:

په وړاندې پاڼو کې مو د پېټي خزانې په استناد وویل چې رحمان بابا په ۱۰٤۲ هـ.ق کال زیږېدلی خو ښاغلي اثر یې چې د کوم سند تر ښودلو پرته د زیږېد و کال ۱۰۳۸ هـ.ق. ښودلی دا نظر هم ورکړی چې ده تر څوارلس کلنۍ وروسته د محمد صدیق پېښوري نه ادبي زده کړه کړې او شعر یې ویلی دی. موږ دا تر خبرې مخکې هم نه وې منلې او دلته یې هم نه منو؛ خو د رحمان بابا روانې طبعې ته چې ګورو یقیناً په څوارلس کلنۍ او پنځلس کلنۍ کې به یې د شعر ویل پیل کړي وي نو زموږ په حساب به د ۱۰۵٦ یا ۵۷ - ۵۸ او ان تر ۱۰٦۰ کلو پورې دده د شعر پیلولو وخت وي دا وخت په هند او افغانستان کې د شاه جهان ګورګاني د واکمنۍ (۱۰۳۷-۱۰٦۷ هـ.ق) دوره ده. د رحمان بابا په دیوان کې داسې بیتونه موندل کېدای شي چې د شاه جهان

دواکمنۍ په دوره کې یې د ویلو وخت وا تکلو و لکه دا بیت :

د کاملې عقیدې له برکته

د دو لهې په غاړه ناست شاه جهان یم

نو په دې اساس تر ۱۰۵۶ هـ.ق. کال وروسته د ده شاعرۍ په اټکلي دول او تر ۱۰۶۷ هـ.ق کال وړاندې په باوري توګه پیل شوې ده او که د خان خوشالخان ختک دا بیت :

سل سړي بې دې تر دا یو غزل ځار پن ه

من چې دا ویښتو د ه کړ لاني خوشال ویلي (۵۶)

د ده په برخه کې وبولو بیا نو دا هم ویلی شو چې د رحمان بابا شاعري تر ۱۱۰۰ هـ. ق کال وړاندې چې د خوشال بابا د مړینې کال دی د و مره شهرت موندلی و چې خوشال خان غوندې قادر الکلام ادبي جوهري شاعر یې هم دې ته اړ کړی و چې د ده د شعر دا غبرګ کمولو لپاره په تحلی لاس پورې کړي او خپل شعر تر ده ښه وبولي .

د خوشال خان ختک خوږ ژبي زوی اشرف خان هجري چې په ۱۱۰۶ هـ.ق کال یې له دنیا نه سترګې پټې کړې د خپل وخت د شاعرانو په ډله کې رحمان بابا ته په دې مقام قایل دی:

خوږ ژبان په زمانې مشکری نو لی هغه واف چې مستقر یې پښتو ر دی (۵۷)

د رحمان په ویل ځای د لقب نشته چې یې ما شعر منظور کړ معتبر دی (۵۸)

(۵۶) کلیات خوشال خان ختک ، ۴۶۸ مخ .

(۵۷) واف بلبل .

(۵۸) رحمان بابا ، کامل مومند ، ۳۴ مخ (د ه دا شعر د هجري له یوې داسې قلمي نسخې څخه راخیستی چې د چاپي نسخې په حصل کې نه دو)

د رحمان بابا په شعر دا قضاوت د داسې شاعر له خوا شوی چې د خپل شعر په باب داسې نظر لري:

چې يې سحر بولي خولک شعر زما دی | نور د وار و شعر شعر سحر دا دی
که باور دې په دا نه شي يا خبر گوره | زما هر غزل شاهد په دا دعوا دی[59]

پښتانه محققين د رحمان بابا په شعر د هجري د دې قضاوت کولو وخت تر ۱۰۹۲ ه.ق. کال وړاندې بولي ځکه چې تر دې کال وروسته هجري په هندوستان کې د کورګانيانو له خوا په بېلو ـ بېلو زندانو کې اچول شوی و. نو ځکه ده دا قضاوت بايد داسې وخت کړی وي چې د رحمان بابا د اشعارو زياتې لمونې ورته رسېدلې وي؟[60].

له دې خبرو نه څرګندېږي چې د رحمان بابا شعر تر ۱۱۰۰ ه.ق. کال وړاندې ښه شهرت موندلی او په ادبي حلقو کې پېژندل شوی او منل شوی و.

همدا راز تر ۱۱۱۹ ه.ق کال وړاندې د ده اشعار د ديوان په بڼه په ټولو پښتنو کې خواره شوي او د پښتنو خوا ګوټ ته رسېدلي وو او ده د خپل دې ادبي او روحاني شهرت په بدل کې له پښتنو نه د "بابا" اعزازي لقب ترلاسه کړی و ځکه چې په پورتني کال ميرويس نيکه په کندهار کې د خپل ملي غورځنګ د پيل لپاره د ده په ديوان فال اچوی او له ده نه په دې الفاظو مشوره غواړي:

" راسئ چې عبد الرحمان بابا قدس سره هم ولوښتو، چې د ده ديوان يې خلاص کا هسې شعر ونه وو... "[61]

عبد القادر خان خټک (۱۰۶۳ ـ ۱۱۲۵ ه.ق.) چې د ده همځولی دی هم د ده يادونه کوي:

---

(۵۹) ديوان هجري، مرتب همېش خليل، ۱۹۵۸ ع.، ۱۰۵ مخ.
(۶۰) رحمان بابا، کامل مومند، تر ۳۳ مخ وروسته.
(۶۱) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۶ مخ.

زه خټک دیاں په غم تازه - تازه شم
غوریه خیل رحمان که شو وژنی ستړی[62]

درحمان بابا په ژوند دده دادبي شهرت دخوریدلو په باب دده په خپل دیوان کې هم ځای په ځای ځینې بېلګې نه شته چې ځینې یې سره له دې چې دشاعرانه غرور او تعلی زېږنده دی خو بیا هم دده دادبي شهرت دخوریدلو ښایندګي کوي:

ستا دحسن دتعریف له برکته
درحمن دشعر کوکې په عالم دي

* * *

چا پېژندلم زه چې عاشق نه وم په جهان کې
اوس مې ستا له رویه لوم رسوا په درست جهان دی

* * *

خوشالا او دولتا مې غلامان دي
زه رحمان په پښتو ژبه عالمګیر یم

رحمان بابا دومره ادبي شهرت موندلی و چې دیوه ځانګړي ادبي سبک تینګوونکی ګڼل کېږي او دده په ادبي مکتب کې دپښتو دبرخوړ ژلي شاعران وروزل شول او همدا سبب و چې را وروسته شاعرانو په یوه خوله دده ستاینه وکړه او یوه یوه نیم تېر ی تعصب له کبله دده په شعري مقام ستر ګي پټي کړي.

دده په مرینه دده شاګرد یونس خیبري چې په ۱۱۰۰ ه.ق. کال زېږېدلی یوه له سوزه ډکه مرثیه وویله او دده ادبي مقام یې پکې وستایه:

چې پیدا له آشنا یې له سره هجران شه ... څکه داغ مې په خاطر باندې ارمان شه

---

(۶۲) دیوان عبدالقادر خان خټک، مرتبه حمېش خلیل، ۱۹۷۲ع، ۲۱۶ مخ.

انجمن دښو یاران نوبهار دی — جدایي ور باندې پېر وکړ خزان شه
چې په قدر کې دروند د دریاب وو — اوس صدف د مغو د ر و گورستان شه
چې په شرق د اشنایي لکه نمر و ختت — په مغرب د جدایي کې نهان شه
دا چې باد د جدایي په جهان گرځي — له هیبته یې صورت بید لرزان شه
د سکوت قلف به یې څرنګ لیرې کړې — چې په مرګ یې دروند بند کلید زبان شه
له رحمانه فیض یاب عبد الرحمان شه — چې له دې سرایه په نوي سرای مهمان شه
مرګ سخې د ښو خبرو هسې شوم کا — چې یې یو کلام زړه نه کړي پرې ګران شه
چې په ملک یې نام د نېکو شهر مرنه دی — څه شو دا که په حساب د مردګان شه
په پښتو شعر یې هسې نامه یو وړه — چې خبر یې په اشعار ایران توران شه

پر لذت شعر به څوک کاندې "یونسه!
چې په مرګ څنې خاموش عبد الرحمان شه"(٦٣)

مصري خان ګګیاني د رحمان بابا د عصر یو بل شاعر دی چې دده د خوا زه شعر ستاینه داسې کوي:

شعر د فارسي وینم شیرین لکه شکره
شعر د پښتو کړ تر فارسه حمید رحمان لذیذ(٦٤)

معز الله مومند هم چې د رحمان بابا د پیړۍ شاعر دی د رحمان بابا د ادبي قدرت او قوت ستاینه په دې ټکو کې کوي:

د ټولې پښتونخوا له شا عرا نو
معز الله عبد الرحمن دی منتخب

---

(٦٣) د یونس خیبري دېوان، د جمهوري ارګ د کتابتون نسخه، د دې غزلې نقل ښاغلي خیبر ندوي عبد الله خدمتګار راسیارلی چې په دې وسیله منندوی ترې کوم.
(٦٤) د مصري خان ګګیاني دېوان، د پښتو ټولنې پښتو اکېډمۍ، ١٢ مخ

* * *

که د شعر کرامت د چا نه غواړې

معزالله د رحمان شعر کرامت دی (۶۵)

کاظم خان شیدا چې د رحمان بابا تر مړینې وروسته زیږیدلی او د پښتو

د بېخوږ ژبې شاعر دی د رحمان بابا د غزلو پیروي کوي :

د رحمان په دا مصرع د شیدا زړه دی

"ته پري یې، که آهو یې، که جادو کړې" (۶۶)

او هم په خپل یوه بل بیت کې دی او حمید بابا د دوو مومندو په نامه د سنو اذې

حکیمانو په توګه یادوي :

په دې وخت کې که شیدا د واړه حکمندو ئې

ثناخوان به وو هر دم ستا د و یلو (۶۷)

نجیب چې د رحمان بابا د ادبي مکتب شاگرد دی ځای په ځای د رحمان بابا د

شعرونو په اقتفا او پیروي شعرونه وايي او دده په باب عقیده لري :

د شعراو سر حلقه عبدالرحمان دی

زه نجیب د ده د شعر دامنګیر یم

چې یې شعر لامثل دی بانديې سنايي

که رحمان وايي په شعر عالمگیر یم (۶۸)

د پښتو خوږ ژبی بیدل چې د پښتو شاعرانو د یادونې په لړکې رحمان بابا

---

(۶۵) دیوان معزالله خان مومند ، دخیال بخاري ترتیب او تدوین ، ۱۹۵۸ ع. پښتو اکیډمۍ ، ۱۶ ، ۱۰۰ مخونه.
دیوان معزالله خان مومند ، دهمیش خلیل ترتیب او تدوین ، ۱۹۶۱ ع . دارالتصنیف ، ۲۶ ، ۱۳۹ مخونه

(۶۶) دیوان کاظم خان شیدا ، دهمیش خلیل ترتیب او تدوین ، ۱۹۶۵ ع ، ۱۴۲ مخ. دا بیت د کابل په چاپ کې نشته.

(۶۷) د کاظم شیدا دیوان ، د استاد بېنوا ترتیب او تدوین ، ۱۳۳۱ ش ، پښتو ټولنه ، ۵۲ مخ . دیوان
کاظم خان شیدا ، دهمیش خلیل ترتیب ، ۵۲ مخ .

(۶۸) دیوان نجیب ، ۱۵۱ مخ .

تر راسېږي نو د سلطان الشعراء لقب ورکوي او وايي:

چې مشهور يې په پښتو ژبه ديوان دی　　　　شعراؤ کې هغه عبدالرحمان دی
قال و حال تې سره سم زيات و کم نه دي　　　　مسلم ځکه د هر دانا نادان دی
په سلطان الشعراء دی ملقب دی　　　　چې يې بيت مصرع په هر ځای کې برهان دی[69]

عبدالعظيم رانيزی دده د پېړۍ بل شاعر دی چې د رحمان ناوي سره داسې ورته ننيتوي:

د مهمند عبدالرحمان صاحب په مثل　　　　هسې خوږ ژبان زما وې دريغه دريغه
زه عظيم به خاص غلام د دې مهمند وم　　　　اوس ژوندی که په دنيا وې دريغه دريغه[70]

د دې عصر په شاعرانو کې يوازينی شاعر چې له رحمان بابا سره يې د مومند او ختکو تعصب کړی، نواز ختک دی او منلي چې د هغې شاعرانه غرور کسات اخلي چې رحمان بابا د خان خوشالخان ختک په برخه کې کړی، نو ځکه وايي:

چې په غوږ کا خوک گوهر زما د نظم　　　　د رحمان ديوان به ومنډي په جېب
برابر مې کړه غزل دده له شعره　　　　چې د وزې له خاطره شنک او ريب

* * *

په لحد کې به توبه کاندي له شعره
دا غزل که مې خوک ولولي رحمان ته[71]

د پښتو خوږ ژبی او ځانگړی ادبي مکتب د رلودونکی شاعر پير محمد کاکړ چې په همعصرو کې ترخيل شعرلوړ نه وينې، د رحمان بابا شعر معجز گڼي او وايي:

که هر څو وايي نازک شاعران شعر　　　　ولې زه گڼمي معجز د رحمان شعر

---

(٦٩) ديوان بيدل، د همېش خليل ترتيب او تدوين، ١٩٥٧ ع. ، ٢١٢ مخ.
(٧٠) ديوان عظيم، ١٣٣٣ ق. ، لاهور، ٦٣ مخ.
(٧١) ورکه خزانه (لومړی ټوک)، همېش خليل، ١٩٦٠ ع. ، ٣، ٥ مخونه (ديوان ختک برخه).

سوز گداز د محبت یې مګر زیات و | چې سوزان یې هسې شان کړ بیان شعر
جو پــه شعر کې رحمان غیب اللسان دی | پــه داخبره نښته هر ګز دانسان شعر
ترمصرع یې ځار شه لاړ دملغلرو | پــه خــه تار یې آو بخته کړ یکسان شعر
هېڅ تر شعره د رحمان پــه دېر کم ندوېیا | ومنصف نــه د ختک خوشال خان شعر (۷۲)

رحمت داوي د دوولسمې پېړۍ داواخر و یو بل شاعر دی چې پــه کشمیر کې هستېده او د رحمان بابا تر شعر داسې قربانېده :

هر څوک شعر کا هم لاف د شاعرۍ کا
زه قربان تر شیرین شعر د محمند (۷۳)

شمس الدین کاکړ چې د پیر محمد کاکړ دادبي مکتب پیرو دی ، دخپل استاد پــه پیروۍ د رحمان بابا پــه باب وایي :

که څوک ونیسي پــه لاس میزان د شعر | پــه عروض کا سنجیده بیان د شعر
وبه نــه رسي پــه شعر لــه رحمانه | که هر څوک کړي هوس افغان د شعر
پــه تحقیق سره رښتیا لسان الغیب دی | لیاقت یې درلوده لسان د شعر (۷٤)

میرزا حنان بارکزی د رحمان بابا شعر یو تر بل سره ګڼي او وایي :

بل رحمان سر بېندی د پښتنو دی | پــه پښتو یې غزل بــه دی یو تر بل (۷۵)

عبدالله پوپلزی یو بل کندهاری شاعر دی چې د رحمان بابا شعر معجزه بولي او وایي :

د رحمان لــه شعره بوی د معجزې ځي
مرید نــه کاندي لــه پیره برابر (۷٦)

---

(۷۲) د پیر محمد کاکړ دیوان ، داستاد بېنوا ترتیب او تدوین ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه ، ٤۲ مخ.
(۷۳) ورکه خزانه ، لومړی ټوک ، ۱۵۳ مخ .
(۷٤) د شمس الدین کاکړ دیوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳۳ ش . ، ٤۱ مخ.
(۷۵) د حنان بارکزی دیوان ، پښتو ټولنه ، ۱۳۳٦ ش . ، ٦۳ مخ .
(۷٦) روهي ګلونه ، د استاد خادم ټولونه ، ۱۳۲٦ ش . پښتو ټولنه ، ۱۲۱ مخ .

عبدالغفار هوتک د کلات د سیوري شاعر چې د دیارلسمې پېړۍ په اوایلو کې یې ژوند کاوه د رحمان بابا د ادبي مکتب پیروي کړې او ځان د ده نایب بولي:

په افغان کې شاعران تر حساب تېر دي
عبدالغفار دی د رحمان شاعر نایب[77]

د دیارلسمې پېړۍ د اوایلو شاعر قاضي میر احمد شاه رضواني د رحمان بابا شعرونه له وجد او جذب څخه ډک ګڼي او وايي:

بیا په دور د شاه عالم په خرېښو کې	راښکاره شو په جهان عبدالرحمان
موسیقار غوندې یې هسې نغمې وکړې	چې یې یوړې کم لوا ور په کل جهان
تا به وې چې د شیراز خواجه حافظ دی	چې پیدا شو په اولس کې د افغان
که صوفي، که محتسب او که قاضي و	یې له دمانه تول یې ګډ کړه په میدان[78]

په دې سربېره احمدي صاحبزاده[79]، قنبر علي خان اپریدی او قاسم علي خان اپریدی[80] هم د رحمان بابا په پیروي شعرونه وايي او یادونه یې کوي:

د رحمان بابا شهرت او مقبولیت دومره زیات وُ چې په دېرلس وخت کې یې شعر تول پښتونخوا تسخیر کړه او د "رود" لوستي، نیم لوستي او نالوستي ټول خلقو یې ځان ته د رجلب او جذب کړې. صوفیانو یې په شعر کې د معنوي دنیا ورانګې ولیدې، سیاستمدارانو او ملي مشرانو د خپلو ملي غورځنګونو په لار کې د دې کار ترې واخیست. مستانو او مجذوبانو د رباب په تارونو کې د ده نغمې ونغولې، هر څوک یې په ژبه یوه او هر چا د زړه تپولو ته ملهم شو، څوک چې لوستي وو

---

(۷۷) د عبدالغفار هوتک قلمي دیوان.
(۷۸) روحي ګلونه، ۱۲۳ مخ.
(۷۹) تېر هېر شاعران، عبدالحلیم اثر، ۱۹۶۳ ع. پښتو اکېډمي، ۱۴۲ مخ.
(۸۰) وګورئ د قنبر علي خان دیوان، د پېښور چاپ او د نې لومړ مؤلف "رحمان بابا".

دده شعر ونه يې په خپله ولوستل ، دنيمه لوستوله پاره يې دلوستو شوق او ذوق ور وباښه او ډېر داسې کسان پيدا شول چې يوازې د رحمان بابا دشعر دلوستو مينې د تور او بور زده کړې ته اړ کړل . چا چې په خپله نه شوی لوستی هغوی هغه کسان لوستلو ته مجبور کړل چې لوستای يې شول ، او دوی ته يې واوروَل ؛ مطلب نړاو ښځو ټولو ته دده شعر ونه ور ورسېدل او هرچا دخپل زړه هيلې او مرادونه پکې ولټول او پکې وموندل .

دده په ژوند دده ديوان په ټوله پښتونخوا کې خور شو او ډېر ژر د رحمان بابا دلوړې ادبي مکتب په ورځ دليښتونخوا ډېر شاعران ورننوتل او له دې منبع څخه يې دشعر سوز او الهام واخيست .

لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبی د رحمان بابا دادبي سبک ښېګړې او ځانګړنې داسې شمېري :

١ ـ په دې سبک کې شاعر د روح الهام مني ، دمادي سره يې ډېر سروکار نه دی ، له هغې دنيا څخه خبرې کوي چې له دې خاکي دنيا څخه پرته بله دنيا ده او د معنوي فيوضاتو منبع هم د غه ځای دی .

٢ ـ په دې سبک کې شاعر له مادي کثافاتو څخه لېرې کېږي او هلته ځي چې صلح کل دی او د دې خاورينې نړۍ غوغا او شورماشور پکې نشته ، شاعران يې د دنيا پر بد و تنقيد کوي او ځان يې له ګکړو او کړکيچنو څخه پاکوي .

٣ ـ په ادا او د احساساتو په تصوير او نورو ښېګړو کې دا سبک خورا ښېګلی او سليس دی ، ابهام پکښې نه لري ، دشعر الفاظ او عبارات ساده او ښېګلي غوره کوي .

٤ ـ غزليات ، قصايد ، رباعيات ، تخميس او دشعر نور ټول اقسام په ښېګلې ډول وايي او ډېر له مينې او اخلاقو څخه رغېږي .

۵ - د عشق او مینې په دنیا کې هم د واقعیت خواته ځي او د خیال لمن تابع کړي.

۶ - د دې سبک شاعر عشق او الهام د ژوندون مدار گڼي، یقین او ایمان پر عقلیت باندې خوښوي.[۸۱]

هو! په دې لاره د ډېر شاعران روان شول او په سوونو وینا والو له رحماني غږ څخه الهام واخیست.

د رحمان بابا د ادبي لارې مشهور لاروي دادي:

عبدالرحیم هوتک، احمد شاه بابا، اخوند گدا، عبدالعظیم سواتی، میا نعیم متي زی، ملا جمعه بارکزی، عبدالنبی ببتهی، شېر محمد هوتک، مطیع الله پیرخېل، قاسم علي اپریدی، یونس، غفور، صدیق، شمنواز، دالپوری حافظ[۸۲] نیاز محمد، عبید، نصرت[۸۳]، ابن یامین، باز محمد بنگښ، عبد الرسول ماشوری عبدالغفار هوتک، عجب، فضل شاه، گل محمد کاکړ، شیخ نامدار، معز الله خان مومند[۸۴]، عبدالوهاب اڅکزی[۸۵] او نور ...

په پښتونخوا کې د رحمان بابا شهرت او محبوبیت دومره زیات شو چې د ده شعرونو د خلکو په ورځنیو خبرو کې د متلونو بڼه وموندله او د پاخه سند په توگه استناد د پرې وشو.

د پښتنو دیوه لوی روحاني شخصیت سوات صاحب څخه روایت کړی چې دده به ویل: "چې که چېرې د کلام پاک نه علاوه بل کلام کې مونځ کول روا وي نو ما به یقیناً د رحمان صاحب کلام غوره کړی وُ."[۸٦]

---

(۸۱) پښتانه شعراء ۱/۳۱
(۸۲) د دې کسانو سوانح په لومړي او دوهم ټوک پښتانه شعراء کې ولولئ!
(۸۳) د دې شاعرانو سوانح په لومړي ټوک ادبي ستوري کې ولولئ!
(۸۴) د لنډې پېژندگلوۍ له پاره یې وگورئ: هیوادمل، زلمی: فرهنگ زبان وادبیات پښتو.
(۸۵) وگورئ: زېری، د لیکوالۍ مقاله، د ۱۳۵٦ کال، ۱۳ گڼه.
(۸٦) تاریخ ریاست سوات، محمد آصف خان. ۱۹۵۸ع، ۱۱۱ مخ.

هغه مشاعرې چې لا تراوسه یې هم دلرې او برې پښتنو شاعرانو د بابا په مزار کوي دده د محبوبیت او مقبولیت سنه ښکاره ندوې کولای شي او خوږې پښتنۍ او پښتانه وې "رحمان" ته "بابا" او وینا ته یې "د زړونو دوا" وايي.

مړینه او مزار :

پټه خزانه کاږي چې رحمان بابا "په سنه ۱۱۱۸ هجري وفات شو خلق یې تراوسه د پېښور په هدیره کې زیارتونه کا." (۸۷) نو چا دده دمړینې نېټه نده ضبط کړې خصوصاً د رحمان بابا شاگرد یونس خیبري دده له سوزه ډکه مرثیه وایلې خوله بده مرغه دمړینې تاریخ یې نه ښيي.

د رحمان بابا په دېوان کې داسې داخلي شهادتونه شته چې دده ژوند تر دې کال راوروسته هم ثابتوي، په دې شهادتونو کې یو هغه او ږد نظم دی چې داورنګزېب مړینه پکې یاده شوې، اورنګزېب د ۱۱۱۸ کال دمیاشتې په ۲۸ نېټه مړ شوی دی خو په دې نظم کې یو بیت دی:

اوس نوبت د شاه عالم دی

دور او طور یې شو دګر

او څرنګه چې شاه عالم د ۱۱۱۹ ه.ق په عاشورا یا خېره کې خپله پاچاهي اعلان کړې نو ځکه بناغلي کامل داپا ړکي د ۱۱۱۹ ه.ق. کال بولي (۸۸) او په دې وسیله دده ژوند تر ۱۱۱۹ ه.ق کال پورې ثابتېږي. همدارنګه د بابا په دېوان کې د ګل خان او جمال خان دمړینې په پېښه هم یو نظم شته چې د ا

---

(۸۷) پټه خزانه (عکسي نسخه)، ۴۵ مخ.

(۸۸) رحمان بابا، ۲۲ مخ.

پېښه د رحمان بابا ژوند څېړونکو د راورتي دوېنا له مخې له ۱۱۲۳ هـ.ق. کال سره مربوطه ګڼله او د راورتي دوېنا په استناد يې دده ژوند تر دې کال پورې هم اټکلاوه[89]، خوځرنګه چې راورتي خپل سند نه ؤ ښودلی داسنداتکلی بلل کېده، او س چې د تاريخ مرصع متن د کامل مومند په همت خپور شو هلته په صراحت سره د دې پېښې په باب ليکل شوي:

" پسر له فوته داورنګ زيب بادشاه جمال مهمند او بعضی ظاهر بين کوته انديش ورسره سر په شورش پورته کړی ؤ - په مهمند کې موسريزي وه او موسريزي په مهمندو کې کمن وري تنېره ده - غرض يې دا وه چې په دا شورش کې به د مانامه ناموس وشي - اربابي به بيامومم - په دامبان کې ډېرافراط تفريط ورځه وشه - هرګاه چې په سن زرسل دوه ولېشت صوبه دارې دارالملک کابل په نامه د ناصرخان شوه - پښاور ته راغی، اربابي يې ورکړه - امادده ناکړدې چې بخواد ناصرخان ترسرداري يا په صوبدارۍ کې يې د ناصرخان کړې وې د ناصرخان په خاطر وې په خپلې اربابۍ کې يې کلی د عيسی مهمند هم وواهه - په تل يې ختنه وکړه - عيسی مهمند په خپل خبل کې زورور دی - جوړه يې د ناصرخان سره وکړه - د مغل په وېرانۍ کې پښتانه خپله مدعاده.

مصرع : بهر طرف که شود کشته سود اسلام است

په دامبان کې د جمال د نوی دواده کار پېښ شه - ناصرخان دوه زره روپۍ هم په طريق د انعام ورکړې - لوزعيسی په توم د مغل جر يې ورلېږې کړه - هغه شپه چې يې د نوی واده ؤ د لښکره سره وريوان شه.

---

(۸۹) رحمان بابا، د دوست محمد کامل، ۲۷ مخ. رحمان بابا، د مجهول مؤلف، ۱۲ مخ.

په کور یې ورغی ـ جمال له دې هسې آفته غافل وُ مخې ته ور ووت ـ تاب یې د جنګ را نه ووړ ـ زخمي کور ته ننووت ـ عیسی یې په کور او ړپورې کړ پکې وسه ـ اتیاکسه زنځې وو رکې هلکان د واده هم په هغه کور کې وړسره وسول. دا واقعه په سن زرسل درویشت وه ـ خدای دې له دې هسې آفته امان وکا.»[۹۰]

موږ وینو چې د دې پېښې په باب تاریخ مرصع یو باوري او د هغه وخت سند دی چې را د رته هم یې له دې چې خپل اخځ وښیي له هم دې تاریخه د دې پېښې کال ښودلی دی. له بله پلوه رحمان بابا دا تراژیدي په خپل یوه نظم کې په ډېر سوز او درد انځور وي:

ډېر یاران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو یو په وخت د زړه راستان
د همه وار و یار الوځ دې تور شي — که به څوک وبله یاري کا په داستان
چې یو یار په سوري پروت وي بل په اور کې — وهغو ته به څوک څه وایي یاران
هیڅ تعریف یې په داش به وایه نه شي — صد رحمت شه په یاري هم د ګل خان
په دا پوړ ته د یاري شرط ونه څه و یې — چې په اور کې دواړه وسوځي یکسان
چې له آل له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوک د هسې مظلومان

ترپایه...

څرنګه چې دا د هماغه پېښې انځور دی او د پېښې کال هم ۱۱۲۳ هـ.ق کال دی نو د دې باوري سند له مخې تر ۱۱۲۳ هـ.ق کال پورې د رحمان بابا ژوندیقیني کېږي خو تر دې وروسته څرګنده نه ده چې تر کوم کال پورې ژوندی و. اوس په دې برخه کې یو بل ځ... هم رامنځ ته کېږي او هغه دا چې تاریخ مرصع

---

(۹۰) تاریخ مرصع، افضل خان ختک، ۱۹۷٤ ع.، ٤٠٢ مخ.

او پټه خزانه د وارو د پښتنو باوري سند و نه دي او په تاریخ مرصع کې د پېښې کال په توره ؛ " سن زر سل دروېشت " کښل شوی او هم د تاریخ مرصع ټولې نسخې په دې برخې کې یوه خوله دي، ځکه د دې کال د باوریتوب په باب د شک ځای نه پاتې کېږي ؛ خو په پټه خزانه کې د رحمان بابا د مړینې د کال (۱۱۱۸ ه. ق.) په باب د اټکل ځای شته ځکه چې هلته دا کال په شمېر (۱۱۱۸) کښل شوی او له بلې خوا د پټې خزانې د تر لاسه شوې نسخې په پای کې کاتب کښلي : " باستعجال تمام قلمی شد " نو د دې اټکل ځای پیدا کېږي چې ښایي د پټې خزانې په بله نسخه کې به د اسنه "۱۱۱۸" نه بلکه بل څه او هم احیاناً "۱۱۲۸" وي چې د دې " استعجال " په سبب به " ۲۸ " ، " ۱۸ " کښل شوی وي . او که دا اټکل ومنو نو بیا به د رحمان بابا ژوند تر ۱۱۲۸ ه.ق. کال پورې را وغځېږي .
په هر حال، که رحمان بابا د ۱۱۲۴ ه.ق. کال په شا او خوا کې مړ شوی وي نو وېلای شو چې ده "۸۲" کاله عمر کړی او که تر ۱۱۲۸ کال پورې یې ژوند اټکل کړو نو بیا یې ژوند "۸۶" کلو ته اوږدېږي او دا کوم غیر عادي او ناشوني ژوند نه دی.

د رحمان بابا مزار د پېښور ښار ته د برلنډ په هزار خانې کې دی او د اخون درویزه په هدیره کې خښ دی چې خلک یې زیارت ته ورځي او کال په کال یې د پښتونستان شاعران په مزار غونډه کوي . د ده قبر څو کاله پخوا خښتو روغ و، خو په ۱۹۵۸ ع. کال پښتو ټولنې د کابل د ځارنې او نجارۍ په فابریکه کې د مرمرو له ډبرې تخته جوړه شوې ښکلې او نفیس تعویذ ورواستاوه او د ده په قبر کېښودل شو.

رښتیا هم چې : که نظر که څوک په کار د درویشانو — خو به ووینې وقار د درویشانو

هومره خلق یې زیارت کا پس له مرګه — چې بازار وي په مزار د درویشانو

زه رحمان په خپل شعار شکرګوزار یم
چې دا هسې رنګ دیوان مې دی موندلی

[II]

د رحمان بابا دیوان

رحمان بابا د دیوان د تولیدلو په باب هم لکه د ده د ژوند پېښو
غوندې هر چا بېلې بېلې خبرې کړې او بېل بېل نظرونه پرې
ورکړل شوي دي چې مونږ یې دلته بېل بېل څېړو:

فولکلوري روایت:

زه ډېر کوچنی وم، د رحمان بابا شعرونه مې له خپلې خور څخه (چې په خوند
به یې لوستل) اورېدلي وو خو په خپله یې لا د لوستلو نه وم، په همدې وخت
کې مې له دې نه دا فولکلوري روایت هم اورېدلی و: "رحمان بابا یو ملنګ
شاعر و، له خلکو نه به ګوښه د سیند په غاړه ناست و، شعرونه به یې ویل

او په هغو کودو ړو به یې لیکل چې خپل خنګ ته یې راټول کړي وو ، یو
وخت څوك ورغی او دی یې د شعر په لیکلو بوخت ولید ، رحمان بابا د بې
ثره لیکل شوې کودو ړې سپند ته واچول ، هغه کودو ړې چې ترې پاتې
وو هغه سړي سره راټول کړل او د رحمان بابا دا موجوده دیوان یې ترې
جوړ کړ."

دا یو منلی روایت وُ چې د رحمان بابا د وینا د عامو علاقمندانو قناعت یې
حاصلاوه او اوس یې هم مني .

له فولکلوره متأثر روایت :

د رحمان بابا د دیوان (لومړی) سریزه لیکونکی پروفیسر عبدالمجید
افغاني د رحمان بابا د دیوان د راټولېدو په باب لیکي :

"... څه وخت چې مجنون (91) ده ته هغه رباب د طریقهٔ چشتیه وغږاوه
نو مجنون مرشد او عبدالرحمان درې ورځې بېهوښه پروت وُ چې څه وخت
په هوښ راغی نو حالت د ده تبدیل وخوړ او له نېکانو شمار شه او ددې
وجې نه به ده سرود اورېدلو او آخر پرې دومره استغراق غالب شه چې
نو څه ترې نه هم پاتې شه او د پښتنو په اصطلاح د ملا عبدالرحمان نه
یو ملنګ جوړ شه ، والي چې شپه او ورځ دی وُ او ژړاوه تر هسې چه
یورې چې اوښکو یې په مخ باندې لارې جوړې کړې ، خدای ورله یو
څو دوستان هم ورکړې وه چې ده به څه ویل هغوی به جمع کول او دا د هغې
یارانو برکت دی چې د عبدالرحمان د زړه قطرې په هره حجره کې په وېښو سرې پرتې دي..."

(91) مجنون په رحمان بابا پورې د تړل شوې فرضي معشوق نوم دی چې عجب خان یې په آب وتاب بیانوي او یوه اوږده کیسه ورته نوي (وګورئ : سوانح عمري ملا عبدالرحمان ، دلاهور چاپ.)

... بیا هم ددې قابل نه وُچې خپل اشعار یې جمع کړي وې دوستانو به جمع کول او دغه د مرګ نه وروسته یې دا دیوان جوړ کړ مګر بیا هم د عبدالرحمان ډېر اشعار ضایع شوي او اوس هم د دغه په دیوان کې ډېر اختلاف دی ، ډېرې غزلې دي چې په موجوده دیوان کې نشته مګر د لیښتنو په مجلسونو کې ویلې کېږي ... "(۹۲)

ترده وړاندې مېجر راورټي هم نظر ورکړی وُچې رحمان بابا به چې شعر ونه وویل نو دغو نقل به یې خپلو خاصو دوستانو ته واستاوه ، دده دوستانو به دغه د ځان سره ټولول او ساتل خو دیوبل نه خبر نه وو او هر اشنا به یې دا خیال کړو چې دده د مرګ نه پس به دغه یو ځای کړي ، دده دوستانو هم غسې وکړه ، دده ځینې نیمګړو دوستانو په دې غرض د رحمان په کلام کې خپل کلام ګډ کړ وچې دا معلومه شي چې له دوی څخه د رحمان د کلام ذخیره ترنورو زیاته ده ، کلام به د دوی وُ او کسر به یې پرې د رحمان وویلو ددې نتیجه دا شوه چې دده د دیوان دوه دفترې یا حصې جوړې شوې ، دا تګی برګی په وخت معلومه شوه کله چې د رحمان ځینې دوستان لاڅرګندي وو او دغه ویلې اشعار یې پېژندل هم ، دوی بېرته چاڼ کړه او سوچه کلام یې پاتې شو خو بیا هم په ډېرو نسخو کې اختلاف موجود دی ...(۹۳)

دراورټي دا نظر هم تر ډېره حده په فولکلوري روایاتو ولاړ سکاري او د کوم باوري سند له مخې نه ثابتېږي .

یوه بله رایه :

د رحمان بابا د دیوان غونډ ولو په باب یوه بله رایه د استاد مولانا عبدالقادر ده:

(۹۲) دیوان عبدالرحمان ، د پروفیسر عبدالمجید په سریزه ، د لاهور چاپ .
(۹۳) دیوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سریزه ، "خ" او "د" مخ .

چې د نورو رايو په نتيجه کې يې ورکړې ده ، دى وايي چې : "داستغراق په دوره کې د رحمان کلام د ده دوستانو جمع کړى دى او چې کوم وخت بيا رحمان د دنيا ته را وگرځېد او مجبور شو او د ده کلام کې د اولس او قوم په خلاقو دراى زياته کيفيت پيدا شوى دى - نو شايد ده ته دا خيال پيدا شوى وي چې راشه دا ديوان را غونډ کړه دا بعيد از قياس نه ده ، دا هم ضروري نه ده چې شاعر چې څه ووايي نو گڼې ټول دې هغه د ده د حافظې په کتاب کې موجود وي ، د بر خوله شاعر ته خپل کلام نه وي ياد ولې دوستانو شاگردانو يې يا دلرلى وي ، کېدى شي چې د ترتيب په وخت هغه ټول خلک د ده شا او خوا موجود نه وو او ځکه د ده د برې غزلې په ملکو کې خورې وي ، ولې ديوان کې شاملې نه کړى شوې ... ".(٩٤)

مستند نظر :

لوى استاد پوهاند عبدالحي حبيبي (٣٦) کاله پخوا په پښتانه شعراء کې وکښل :

" محققين مورخين دې خبر و نه اهميت نه ورکوي (د ده د ديوان وروسته ټولول ښيي) او وايي چې رحمان بابا خپل ديوان په خپل ژوند غونډ او مرتب کړى دى . لېکن دا موجوده ديوان د رحمان ټول اشعار نه دي ځکه چې د رحمان ډېر اشعار به دې ديوان کې نسته مگر د پښتنو په خولو کې جاري دي... "(٩٥)

د دې نظر په ملاتړ کې مونږ دوه ډوله ملاتړي شهادتونه لرو : يو په خپله هغه شهادتونه دي چې ځاى په ځاى د ده په خپل ديوان کې موندل کېږي .

---

(٩٤) ديوان عبدالرحمان ، د مولانا عبدالقادر سريزه ، "د" او "ذ" مخونه .
(٩٥) پښتانه شعراء ، ١٩٤/١

او بل هم د هغه وخت د معاصرو متنونو شهادتونه دي.

موږ د رحمان بابا په دېوان کې داسې بیتونه مومو چې نه یوازې دا ښيي چې ده خپل دېوان په خپله ټول کړی بلکه دا هم څرګندوي چې ده له خپلو شعرونو سره ډېره مینه درلوده او په زیاته علاقه يې په غونډولو بوخت وُ او د دېوان تر جوړېدلو مخکې د هغه بیاض پته هم راکوي چې ده به خپل شعرونه له ویلو سره سم يې ثبتول:

هسې زیب کا په بیاض د رحمان شعر
لکه زلفې د خوبانو په رخسار

ده له خوا د خپلو شعرونو د لیکلو په برخه کې دا بیت مخې ته راځي:

د رحمان تر قلم مښک او عنبر اوري
چې آغاز يې کړه اشعار د تورو زلفو

له خپلو شعرونو سره د ده مینه له دې بیتونو څخه ښکاري:

د ګوهر په تله نه دي چا تللي
د رحمان شعر ګوهر دی خدای تولي

* * *

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي
د رحمان تمام غزل دی انتخاب

* * *

لکه زه چې سخندان او هنرمند یم
بل به نه وي سخندان او هنرمند

* * *

هم نغمې کاندي هم رقص کا هم خاندي
د رحمان په شعر تُرکې د باګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا بیتونه خو یې د هغه وخت دي چې دی د بشپړ دېوان خاوند و :

یو کتاب په سربن کې چا ونه کړ
لې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب

* * *

د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم
چې یې اوربل شوي نه دي په دېوان

* * *

درست دېوان د رحمان زار تر دا غزل شه
چې بیان یې کړو کردار د دزد روښانو

* * *

زه رحمان په خپل اشعار شکرګوزار یم
چې دا هسې رنګې دېوان مې دی موندلی

د "کتاب جوړول"، "درست دېوان" او "دېوان موندل" په خپله د دې معنی لري چې ده خپل دېوان په خپل ژوند ترتیب کړی او جوړ کړی دی.

د رحمان بابا په ژوند د ده د دېوان د ترتیبېدلو په باب یو بل دلیل دا هم دی چې دی لا ژوندی و چې دېوان یې په ټولو پښتنو کې خور شوی و او پښتنو ده ته د ده د لوی ادبي قدرت په صله کې د "بابا" درونه لقب ورکړی و، په ژوند کې یې د ده دېوان د پېښور او د ختیځ افغانستان ټولې سیمې فتحه کړې وې او د ده په ژوند د ده لقب "بابا" سره د افغانستان لوېدیځو سیمو ته ان تر کندهاره پورې رسېدلی، خور شوی او منل شوی و او ورځ په ورځ یې رحمان بابا د یوه لوی روحاني شخصیت په توګه خلکو ته ور پېژندلی و، همدا سبب و چې د رحمان بابا تر مړینې خوشحال وړاندې ملي مشر میرویس نیکه ده ته ډېر عقیدت درلودلو

له مخې دده په دیوان پال نسبي او په خپل ملي لوی اقدام کې دده روحاني ملاتړ ترلاسه کوي او دی لومړی ځل ورته وايي :

زه مکتوب غوندې په پټه خوله گویا یم — خاموشي زما تېری کا تر غوغا زما
کښېنت دعشق په توده زمکه امان چېرې — سمندر بویه چې زیست کا په صحرا زما

خو بیا بل ځل داسې مشوره ورکوي :

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب وُ — خدای وماوته ښکاره کړ هغه لمر بیا
چې رقیب راته تړلی په زنځیر وُ — خپل حبیب را باندې پرانست هغه ور بیا

په وصال یې منت بار اوسه رحمانه
په صدف کې دخل نشته دگوهر بیا [۹۶]

او میرویس نیکه هم د رحمان بابا مشوره خلکو ته ابلاغوي او په خپل ملي غورځنگ په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې پیل کوي.

په دې سربېره دوخت دود هم داسې وُ چې شاعرانو به خپل دیوانونه په خپل ژوند ترتیبول ، مثلاً دخوشال خان خټک هغه دیوان چې دده له مړینې نه یو کال مخکې لیکل شوی ددې خبرې سند ثبوت دی [۹۷] دا چې هر شاعر به هڅه کوله چې د ټولو تورو پټي په خپل دیوان کې ولري په خپله ددې سند دی.

اکثرو شاعرانو چې خپل دیوانونه د "ئې" تر ردیفه رسولي ، بیا یې سره ټول کړي د دیوان کړي یې دي او په خلکو کې خواره شوي ، د دیوان له ترتیب نه وروسته یې چې کوم غزلونه ویلي هغه بیا دده یا نورو کسانو له خوا په خپل خپل ځای د دیوان په خنډو او یا هم د وروستیو نسخو په متن کې ورزیات شوي دي.

---

(۹۶) پټه خزانه (عکسي نسخه) ، ۴۶ - ۴۷ مخونه.
(۹۷) دخوشال خان خټک د دیوان دا نسخه د پښتو ټولنې په کتابتون کې خوندي ده.

شپږم ځلو یښتم

کله چې د رحمان بابا په ژوند د ده د دیوان د ترتیبېدو او راغونډېدو په باب دومره کلک اسناد او دلایل لرو نو بیا په دې کې د هېڅ شک ځای نشي پاتې کېدلای چې ده دې خپل دیوان په خپله نه وي ترتیب کړی.
نو ځکه په نتیجه کې ویلای شو چې رحمان بابا خپل دیوان په خپل ژوند په خپله ترتیب کړی دی.

دا چې ځینې غزلې او بیتونه یې کم او زیات دی او یا یې د دیوان د نسخو تر منځ زیاتوپیر ونه دي د دې بېل بېل عوامل دي یو دا چې ښایي ځینې غزلونه له ده نه د تدوین په وخت کې هېر شوې وي او یا یې نقل په لاس کې نه وُ، ځینې غزلونه یې ښایي تر تدوین وروسته ویلې وي، ځینې شعرونه یې متعصبینو د دیوان له نسخو څخه غورځولي لکه د "رقص" په ردیف غزل چې په یوازېنۍ نسخه کې را پاتې ده او د نسخو تر منځ سره توپیرونه خو د "خطاطانو او کاتبانو" خاصه لوبېینه (!) ده چې د هر چا او هر تألیف په حق کې یې لري او یوازې د رحمان بابا د دیوان یې نمونه نه دی.
یوه بله پوښتنه لا پاتې ده او هغه دا چې د رحمان بابا دیوان ولې په عنعنوي ډول په دوو دفترونو کې راپاتې دی؟

دلته یو اټکل دا سې هم کېدای شي چې ښایي په یوه دفتر کې د رحمان بابا د ژوند د لومړۍ برخې او په بل دفتر کې یې د ژوند د بلې برخې شعرونه تر دیف او تدوین شوي وي. نو که دا اټکل و منو هم د لومړي دفتر شعرونه د ده د ژوند د لومړۍ برخې نه دي ځکه په دې دفتر کې د رحمان بابا هغه نظمونه شته چې د ژوند له وروستۍ برخې سره یې اړه لري لکه د اورنګزیب مرثیه او د ګل خان او جمال خان کیسه؛ نو عجالتاً د خپل دې اټکل مانا دا سې ورانولای شو چې ښایي رحمان بابا د خپل ژوند د لومړۍ برخې شعرونه په یوه دفتر کې سره ټول کړي

اوتر دلیف کړي او تر هغه وروسته شعرونه یې په بل دفتر کې راغونډ کړي او تدوین کړي وي، څرنګه چې دد وهمې برخې شعرونه یې په حمد، نعت او د دنیا په بې‌وفایۍ پیلېږي نو ځکه دوهم دفتر تر لومړي دفتر وړاندې شوی او یو د بل ځای یې نیولی دی چې دا موږ ومنله نو باید دا هم ومنو چې په خلکو کې دده په ژوند باید دده د دیوان دوهم دفتر خور شوی وي او لومړی دفتر یې بیا وروسته خلکو ته رسېدلی وي. خو کله چې هغو فالونو ته راوړسېږو چې میر ولیس نیکه د رحمان بابا په ژوند په ۱۱۱۹ هـ.ق. کال کې دده په دیوان اچولي نو بیا زمونږ دا تکل دا ماڼۍ هم ورانېږي ځکه هغه دواړي غزلې چې میر ولیس نیکه فال پرې نیولی دده د دیوان په موجوده لومړي دفتر کې دي او په همدې دفتر کې د ګل خان او جمال خان دیېښې نظم هم شته چې تر دې فال نیونې پنځه کاله وروسته په ۱۱۲۳ هـ.ق. کال ویل شوی دی.

ځکه چې له دې بحث نه هم نتیجه نه تر لاسه کېږي نو دده د دیوان د وه دفترونه جوړېدل تر اوسه کوم تاریخي اصالت او روایت تر شانه لري.

سنا غلی کامل دد وو دفترونو سره ګډ وونکی استاد بېنوا بولي[۹۸]؛ خو دا کار د بېخوا شوی او له ما سره د رحمان بابا دد یوان یوه زړه قلمي او یوه زړه چاپي نسخه شته چې متاسفانه دواړې نیمګړې دي او د لیکلو او چاپ کال نه لري، دا دواړې د یوه دفتر په اساس دي او د دواړو دفترو شعرونه یې سره یو ځای کړي او په یو ځلي تردیف کړي دي. همدا راز د بمبۍ د ۱۸۸۳ ع. کال چاپ نسخه هم په یو دفتري ډول ده[۹۹] چې سنا یې زما نیمګړې چاپي نسخه همدا نسخه وي.

---

(۹۸) رحمان بابا، ۷۰ مخ.
(۹۹) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کټلاګ، ډاکټر مېکنزي، لندن، ۸۵ مخ.

قلمي نسخې

: څرنګه چې رحمان بابا د پښتنو منلی شاعر دی نو ځکه دده د دیوان ډېرې نسخې لیکلې شوې او خورې شوې دي. پټه خزانه کاږي: "چې ظل الله پادشاه جهان شاه حسین کاتبان واستول او له پېښوره يې د عبدالرحمان بابا علیه الرحمه د دیوان نقلونه راوړل او په قندهار کې علما او زهاد و وکښل او اوس ډېر دي. فقرا او د خدای دوستان د عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر لولي او خوښوي او عام خلق فالونه پر ګوري. حتی چې ښځمنې هم دا کتاب ډېر والي او خدای تعالی دده په وینا کې هسې برکت اېښی دی چې دهر خوږمن زړه دارو په کا او هر غريب او محتاج مستغني کا." (۱۰۰)

دا روايت ښيي چې له ډېر پخوا څخه د رحمان بابا د دیوان د تکثیر او ډېرښت له پاره کار پیل شوی او په پښتونخوا کې يې زياتې نسخې خورې شوي دي.

د مېجر راورټي دا خبر چې په نظر کې ولرو چې ده د رحمان بابا دوينا د انتخاب په وخت کې له شپېتو نسخو څخه استفاده کړې (۱۰۱) نو بيا د پښتو تر هر کتاب نه دده د دیوان د نسخو شمېره ډېره ده ان چې د اخون درويزه تر مخزن الاسلام نه يې هم د نسخو شمېره اوړي خو په موجود وخت کې د رحمان بابا د دیوان د قلمي نسخو د شمېر له مخې تر مخزن الاسلام را وروسته دوهم کتاب دی (۱۰۲) او دهېواد او نړۍ په ببلو - ببلو رسمي او شخصي کتابتونو کې يې نسخې شته.

د پښتو خطي نسخو په لاره کې زمالتون روان دی خو تر اوسه نه یم بريالی شوی چې په ټوله نړۍ کې د پښتو خطي نسخو شمېره تر لاسه کړم، په همدې توسن

---

(۱۰۰) پټه خزانه (عکسي چاپ)، ٤٥ مخ

(۱۰۱) د دیوان عبدالرحمن، د مولانا عبدالقادر سریزه، "د" مخ. "دوران" مجله، پېښور ۱۹۵۸ ع. (۱۳، ۱٤ ګڼه - د نومورې مولانا مقاله)

(۱۰۲) رفيع، حبيب الله؛ "د پښتو قلمي نسخې" وږمه، ۱۹ کال، ٤ ګڼه (۱۲۵٤)، ۸۳ مخ.

د رحمان بابا د دیوان د ټولو نسخو شمېره هم زما په لاس کې نشته ، خو تر کومه ځایه چې
چې یا د د ښتو نه راغونډه کړې د رحمان بابا د دیوان دالاندې نسخې راته معلومې دي:

الف : د برتانوي تا پوهانو په بېلو ـ بېلو کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ۹ پوره او نیمګړې نسخې شته په دې ډول :

۱ ـ برېټش موزیم : د سید غلام علي په قلم ، ۱۳۴ پاڼې ، کال نه لري .

۲ ـ د لینډ سیانا کتابتون : خطاط نلري ، ۱۳۳ پاڼې ، بې تاریخه .

۳ ـ د هند دارې کتابتون : خطاط میا صدر الدین ، ۱۵۳ پاڼې ، د خطاطي کال ۱۲۷۰ ه.ق.

۴ ـ برېټش موزیم : خطاط میرزا محمد اسماعیل ، ۱۹۴ پاڼې ، د ۱۲۷۷ ه.ق. ، ۱۸۶۱ ع. کال لیک.

۵ ـ برېټش موزیم : خطاط غلام جیلاني پېښوري ، ۱۳۹ پاڼې ، د ۱۸۷۲ ع. کال لیک.

۶ ـ د هند داره : ۱۵۷ پاڼې ، خطاط او د خطاطي کال نه لري .

۷ ـ د هند داره : خطاط فاضل محمد د عبدالغني کاسي زوی ، ۱۱۸۷ ه.ق ، ۹۳ پاڼې .

۸ ـ برېټش موزیم : خطاط سراج الدین ، ۱۱۱ پاڼې ، د ۱۲۷۱ کال لیک .

۹ ـ بودلیان : (د دیوان انتخاب) ، ۸۵ پاڼې ، د ۱۹۰۰ ع. کال شا او خوا لیکلې[۱۰۳] !

ب : د لېنګراد په آسیایي موزیم کې د رحمان بابا د دیوان درې نسخې خوندي دي :

۱۰ ـ د ۱۸۱۰ ع. کال لیک .

۱۱ ـ د ۱۸۳۰ ع. کال لیک.

۱۲ ـ د ۱۸۳۷ ع. کال لیک.[۱۰۴]

ج : د هند په کتابتونو کې بنا یې د رحمان بابا د دیوان ډېرې نسخې وي، خو دا درې نسخې یې فهرست شوي :

۱۳ ـ د رامپور رضا لایبرېري : خطاط محمد شاه بلخي ، د ۱۲۱۹ کال لیک ، ۴۷۰ پاڼې مصورنسخه.[۱۰۵]

۱۴ ـ د بنګال د اېشیایي ټولنې کتابتون : د شاه ثناء الله په قلم .

د دې مخ د متن پاملیکونه په (۵۰) مخ کې وګورئ .

۱۵ ـ د ډیلي د پوهنتون کتابتون : د حافظ عبیدالله په قلم [۱۰۶].

ل : د پښتونستان په شخصي او رسمي کتابتونو کې د رحمان بابا د دیوان ډېرې نسخې شته، خو متأسفانه د ټولو فهرست یې لاس ته نه دی راغلی، یوازې دا لاندې نسخې یې را ته معلومې دي :

۱۶ ـ د پېښور د اسلامیه کالج کتابتون [۱۰۷]

۱۷ ـ د پروفیسر ولي محمد خان سیال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم، ۹۰ پاڼې.

۱۸ ـ د سیال کاکړ کتابتون : د ملا ولي په قلم، ۱۷۹ پاڼې [۱۰۸]

هـ : په فرانسه کې د رحمان بابا د دیوان دوه نسخې پېته شته :

۱۹ ـ د فرانسې د ګیمي موزیم : د ۱۲۰۹ ق. کال لیک د ولي محمد په قلم.

۲۰ ـ د فرانسې د ګیمي موزیم : د ۱۷۹٤ کال لیک [۱۰۹]

و : په امریکا کې د یوې نسخې پته شته :

۲۱ ـ د پرنسټن د پوهنتون کتابتون [۱۱۰]

ز : د کابل د خطي نسخو کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې موجودې دي :

۲۲ ـ د ملا ولي په قلم چې ۳۲ انځور ونه هم لري، ۱۸٤ پاڼې.

۲۳ ـ په کشمیر کې د ۱۲۲۷ کال لیک، د ملا عبیدالله په قلم، ۱٦۰ پاڼې.

۲٤ ـ بله نسخه ۱۱۹ پاڼې لري.

د ٤۹ مخ پایلیکونه :

(۱۰۳) د برتانوي تاپوګانو په کتابتونو کې د پښتو قلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر مکینزي، ۱۹٦۵ ع. له ۸۵ تر ۹۳ مخ.

(۱۰٤) هیواد (ورځپاڼه)، ۱۳٤٦ کال ورځ، د سنا غلي رښتین مقاله.

(۱۰۵) د خان غازي کابلي قلمي یادداشت، د استاد بېنوا د کتابتون.

(۱۰٦) هیواد، د سنا غلي رښتین مقاله.

(۱۰۷) هغه ورځپاڼه.

(۱۰۸) سیال کاکړ، پروفیسر ولي محمد : "پښتو نسخې"، قلمي.

(۱۰۹) هیواد ورځپاڼه، یاده شوې مقاله.

(۱۱۰) هغه اخځ.

۲۵ ـ بله نسخه چې ۶۵ پاڼې لري.

۲۶ ـ بله نسخه چې ۱۷۴ پاڼې لري.

۲۷ ـ بله نسخه یې چې ۱۶۷ پاڼې لري او له حُسینې شعر وسره یې دریې ژباړه هم شته (۱۱۱)

ح : د جمهوري ارګ په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان دا نسخې شته :

۲۸ ـ یوه نفیسه نسخه ده چې ۱۲۰ پاڼې لري (۱۱۲)

ط : د هرات په موزیم کې :

۲۹ ـ خوشخطه نسخه ده چې ۱۸۲ پاڼې لري (۱۱۳)

ی : د کابل پوهنتون په کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان دا لاندې نسخه ساتل کېږي:

۳۰ ـ د ملا ولي د زوی ملا کمال په لیک چې ۱۴۴ پاڼې لري (۱۱۴)

ک : د پښتو ټولنې په کتابتون کې د بابا د دیوان دا لاندې نسخې شته :

۳۱ ـ د شاه زمان د سلطنت په وخت کې لیکل شوې نسخه ده چې ۲۵۱ پاڼې لري خطاط یې وجیه الدین او د خطاطۍ کال یې ۱۲۳۰ هـ . ق . دی.

۳۲ ـ د سر له خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۴۲ پاڼې یې پاتې دي.

۳۳ ـ د سر او پای دواړو له خوا نیمګړې نسخه ده چې ۱۳۱ پاڼې یې پاتې دي.

۳۴ ـ د ملا اختر بیاض دی چې د رحمان بابا د اشعارو چاڼ پکې شته (۱۱۵)

ل : د محترم استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان نسخې شته چې یوه هم نسخه یې دا ده :

۳۵ ـ د ۱۱۴۵ هـ . ق . کال لیک ده او کامګار خان ختک د نامدار خان زوی

---

(۱۱۱) "د پښتو قلمي نسخې" د لیکوال اثر، خطي.

(۱۱۲) د بورکوي د خطي نسخو فهرست، ۱۹۶۴ ع. ۶۵ مخ.

(۱۱۳) همدا اثر، ۳۲۹ مخ.

(۱۱۴) ستوده، محمد ابراهیم او عبدالرحمن: "د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه"، ۱۳۵۴، ګستنر چاپ، ۲۵ مخ.

(۱۱۵) "د پښتو قلمي نسخې".

داشرف خان لمسي او دخوشال خان ختک کړوسي یوه مثنوي په خپل قلم پرې کښلې او مهر یې پرې لګولی دی.[116]

م: دښاغلي عبدالقدوس نجیب په کتابتون کې یې دانسخې شته:

۳۶ - د ۱۲۷۹ هـ. ق. کال لیک چې ۱۳۶ پاڼې یې پاتې دي او دپای پاڼې یې نشته.

۳۷ - یوه نیمګړې نسخه ده چې ۵۳ پاڼې یې پاتې دي[117].

ن: دښاغلي محمدحلیم سلیمي په کتابتون کې هم درحمان بابا ددیوان دوې نسخې خوندي دي:

۳۸ - خطاطي یې انعام نومېږي چې په ۱۱۷۶ هـ. ق. کال یې کښلې ده، دواړه دفترونه یې بېل - بېل ګڼهل شوي دي چې ټولې پاڼې یې ۱۳۴ دي.

۳۹ - د ۱۱۹۹ هـ. ق. کال په شاوخواکې کښل شوې، دپای لخوا نیمګړې ده او ۷۲ پاڼې یې پاتې دي[118]

س: دښاغلي زلمي هېوادمل په کتابتون کې درحمان بابا ددیوان لاندېنۍ نسخې خوندي دي:

۴۰ - د ۱۲۱۲ هـ. ق. کال لیک چې ۸۴ پاڼې لري.

۴۱ - یوه زړه بې تاریخه نسخه چې ۲۰۰ مخه لري.

۴۲ - درحمان بابا دشعرونو یوه انتخابي مجموعه چې ۱۶ پاڼې لري[119]

ع: دلیکونکي په کتابتون کې درحمان بابا ددیوان دالاندې نسخې خوندي دي:

۴۳ - دملا قمردین په خط لیکل شوې نسخه ده چې دسرخو پاڼې یې لوېدلې

---

(۱۱۶) دمحترم استاد، پوهاند عبدالشکور رشاد یادداشت چې په خاصه لورېینه یې راسپارلی دی.

(۱۱۷) "دپښتو قلمي نسخې" ښاغلي نجیب صاحب په دېره مینه دخپل کتابتون نسخې دمعرفي په غرض راسپودلې چې په دې وسیله منندوی ترې کوم.

(۱۱۸) "پښتو قلمي نسخې" دښاغلي سلیمي صاحب هغه سخاوتمندي چې دخپل ځاني کتابتون دنسخو په راسپودلو کې یې کړې ده ډېره منې وړ ده.

(۱۱۹) "پښتو قلمي نسخې". دګران ملګري ښاغلي زلمي هېوادمل لورېینه ترتعارف لوره ده، ځکه کتابونه مو دهغه سره ګډ دي چې داسې وختونه هم پېښېږي چې یو دبل کتاب نه سره بېلوو..

اوړ پاى يو څو يې نشته موجودې پاڼې يې ۹۱ دي .

٤٤ ـ بله نسخه ده چې ځينې پاڼې يې ضايع شوې ، دا نسخه په يوه دفتر کې ترتيب شوې څو نوې غزلې هم لري چې پاتې پاڼې يې ٨٤ دي .

٤٥ ـ ددې نسخې هم ځينې پاڼې لوېدلې او ٩٦ پاڼې يې راپاتې دي .

٤٦ ـ ددې نسخې زياتې پاڼې نيمې خواشوې او يوازې ٤٧ مخه ترې راپاتې دي .

٤٧ ـ دايوه زړه نسخه ده چې پنځوس پاڼې يې راپاتې دي .

٤٨ ـ دملا سنايسته خان جونګ چې د رحمان بابا زياتې غزلې پکې چاپ شوې او خوندي دي .(١٢٠)

له دې سره - سره بيا هم دا يو ترينه احصائيه يوه د بېره لنډه ګڼړه او نيمګړې احصائيه ده ځکه د بابا د ديوان د ډېرې نورې نسخې هم شته چې علاقمندانو يې ساتلې دي ، ما د را تلونکو احصائيو په هيله دا شمېره وړاندې کړه .

چاپي نسخې :

لکه څرنګه چې د رحمان بابا د ديوان قلمي نسخې ډېرې دي هم داسې د ديوان چاپونه هم له ډېرو پخوا راهيسې روان دي او په لسهاوو ځله خپور شوى دى .

ددې ديوان تر ټولو زړه چاپي نسخه چې ما ليدلې ده په ١٢٨٠ هـ.ق. کال کې د بمبئي چاپ نسخه ده چې په ٣٨٠ صحافت خپره شوې ده(١٢١)

او تر ټولو نوې چاپي نسخه يې چې ډاکټر مکينزي او د "رحمان بابا" د کتاب د بې نومه مولف د رحمان بابا د ديوان لومړنۍ چاپي نسخه ګڼلې ، هغه نسخه ده چې مولوي احمد

(١٢٠) "د پښتو قلمي نسخې" په دې پنځو کې دوې نسخې ګران ملګرې ښاغلي احسان الله آرينزي راښودلې چې کور ودانې ورته وايم .

(١٢١) دا نسخه د ښاغلي زلمي هيوادمل په کتابتون کې خوندي ده .

د تنګې د خو نسخو له مخې ترتيب کړې او په ۱۸۷۷ ع. کال په لاهور کې پادري هيوز چاپ کړې ده[۱۲۲]

د دې ديوان يوه بله زړه چاپي نسخه د حيدري مطبعې چاپ ده چې د قاضي فتح محمد په اهتمام خپره شوې، په ۱۸۸۳ کال کې يو ځل په بمبئي او دوه ځل په ډيلي کې چاپ شوې او تر هغه وروسته يې چا پونه له شمېره اوړي. يوه ډېره نفيسه نسخه يې چې په ښکلي خط کښلې شوې په ۱۳۲۸ ش. کال پښتو ټولنې د استاد بېنوا په زيار خپره کړه او يوه انتقادي متن يې د پېښور پښتو اکېډمۍ په ۱۹۶۳ ع. د ارواښاد مولانا عبدالقادر په سريزه خپور کړ او هم يې هم د دې اکېډمۍ له منظومې اردو ترجمې سره يو متن خپور کړ[۱۲۳].

چاپي انتخاب :

د رحمان بابا د ديوان چاپي انتخاب د ده تر ټولو چاپي نسخو وړاندې دې ځکه لومړی ځل د ده غزلې آلماني خپېړونکي يوه ډورن په خپل "خريستوماتيا" نومې کتاب کې چې د پښتو ادبياتو انتخابي مجموعه ده په ۱۸۴۷ ع. کال په پترزبورګ کې خپرې کړې[۱۲۴] بيا د ده غزلې انګريزي خپېړونکي يوه ميجر راورټي په ۱۸۶۰ ع. کال په خپل "ګلشن روه" نومې مجموعه کې نشر کړې[۱۲۵] او بيا پادري هيوز په "کليد افغاني" کې د رحمان بابا د ديوان غزلې انتخاب کړې چې يو چاپ يې د ۱۸۷۲ ع. کال دی[۱۲۶].

همدا راز په "جشن ميروزي"، "ګلشن نوروزي"، "بهار ګلشن" او د قاضي مير احمد شاه رضواني په "بهارستان" او "شکرستان" کې هم د ده د ديوان انتخابات شوي او په دې سربېره په ډېرو بياتو مجموعو کې د رحمان بابا ملکوتي وينا وې خپستلې شوې او خپرې شوې دي.

---

(۱۲۲) د قلمي نسخو کتلاګ، ډاکټر ميکنزي، ۸۵ مخ. رحمان بابا، ۲۲ مخ.
(۱۲۳) د رحمان بابا د يو شمېر چاپي نسخو د معرفي لپاره وګورئ: پښتو کتاب ښود، د ليکونکي اثر.
(۱۲۴) وګورئ، خريستوماتي.
(۱۲۵) وګورئ: ګلشن روه ۱-۳۰ مخونه.
(۱۲۶) وګورئ: کليد افغاني.

اخځونه

۱ ـ افضل خان ختک : "تاریخ مرصع"، مقابله ـ تصحیح او نوټونه د دوست محمد خان کامل مومند ۱۹۷٤ ع. یونیورسټی بک ایجنسی ـ پېښور.

۲ ـ حافظ رحمت خان : "خلاصة الانساب" د محمد نواز طائر دیباچه او ترجمه، ۱۹۷۳ ع. پښتو اکېډمی ـ پېښور.

۳ ـ خواجه نعمت الله هروی : "تاریخ خان جهانی و مخزن افغانی"، تصحیح او تنقیح د سید محمد امام الدین، ۱۹٦۰-٦۲ ع. ایشیاټک سوسائټی ډاکه (په دوو ټوکونو کې).

٤ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه"، د استاد حبیبي سریزه او سمون، ۱۳۲۳ ش پښتو ټولنه کابل

۵ ـ محمد هوتک : "پټه خزانه" (عکسي چاپ)، د استاد حبیبي نوې سریزه، ۱۳۵٤، د پښتو د پراختیا او پیاوړتیا آمریت، کابل.

٦ ـ سپایسه خان : "د ملا بنایسته خان جونګ"، د دوو لسمې پېړۍ لیک، د لیکوال کتابتون

۷ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "پښتانه شعرا" (لومړی ټوک)، ۱۳۲۰ ش، پښتو ټولنه، کابل

۸ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "افغانستان در عصر کورګانی هند" ۱۳٤۱، تاریخ ټولنه.

۹ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی : "د پښتو ادبیاتو تاریخ" (دوهم ټوک)، ۱۳٤۲، پښتو ټولنه ـ کابل

۱۰ ـ حبیبي، پوهاند، عبدالحی : "د افغانستان پېښلیک"، د بیهقي کتاب خپرولو موسسه، ۱۳۵۳ ش کابل

۱۱ ـ حافظ مرغزی: "شهنامهٔ احمدشاه ابدالی" پښتو اکیډمي، ۱۹۶۵ع. پېښور.

۱۲ ـ کامل مومند: "رحمان بابا"، ادارهٔ اشاعت سرحد، ۱۹۵۸ ع. پېښور.

۱۳ ـ عبدالصمد خان: "رحمان بابا شاعر انسانیت"، داثر په سریزه، ۱۹۷۴ع. پېښور.

۱٤ ـ بې نومه مؤلف: "رحمان بابا" محکمهٔ نشر و اشاعت قبایل.

۱۵ ـ ظفرکاکاخیل، سید بهادر شاه: "پښتانه د تاریخ په رڼا کې" یونیورسټي بک اېجنسي ۱۹۶۵ع. پېښور

۱۶ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی (تصحیح او سریزه): "د خوشال خان ختک مرغلري" طلوع افغان ۱۳۱۷ کندهار

۱۷ ـ کامل، دوست محمد (سریزه او سمون): "کلیات خوشال خان ختک" ادارهٔ نشر و اشاعت سرحد، ۱۹۶۰ (دوهم چاپ) پېښور.

۱۸ ـ رښتا، سید رسول (سریزه او ترتیب): "ارمغان خوشال"، یونیورسټي بک اېجنسي، پېښور.

۱۹ ـ بېنوا، عبدالرؤف (سریزه او سمون) "د رحمان بابا دیوان"، پښتو ټولنه، ۱۳۲۸ کابل

۲۰ ـ عبدالقادر، مولانا (سریزه): "دیوان عبدالرحمٰن"، پښتو اکیډمي ۱۹۶۳، پېښور.

۲۱ ـ عبدالمجید، پروفیسر (سریزه): "دیوان عبدالرحمٰن مع رباعیات دیوان عبدالحمید"، صابر الکټرک پریس ـ لاهور.

۲۲ ـ غروال، ښمر نیار محمد عارف (سمون): "د رحمان بابا دیوان" (همامتن) لاسکښلي نسخه

۲۳ ـ خادم، قیام الدین (ټولونکی) "روهي ګلونه"، پښتو ټولنه ۱۳۲۶ کابل.

۲٤ ـ حبیبي، پوهاند عبدالحی (سریزه او سمون): "د عبدالقادر خان ختک دیوان"، طلوع افغان ۱۳۱۸ کندهار.

۲۵ ـ عظیم: "دیوان عظیم"، ۱۳۳۳ هـ.ق.، مطبع اسلامیهٔ لاهور.

۲۶ ـ بخاري، خیال (ترتیب او تدوین): "دیوان نجیب"، پښتو اکیډمي، ۱۹۷۲، پېښور.

۲۷ ـ دارمستتر: "د پښتنخوا د شعر هار و بهار"، د پاریس د ختیځ ټولنه، ۱۸۸۸ ع. پاریس.

۲۸ ـ همېش خلیل (ترتیب او سریزه): "دیوان هجري" ۱۹۵۸ع. پېښور.

۲۹ـ همیش خلیل (ترتیب او سریزه) : " دیوان عبدالقادر خان خټک " ۱۹۷۲، ع . پېښور .

۳۰ـ دیونس خیبري دیوان ، دارګس دکتابتون قلمي نسخه .

۳۱ـ عبدالقادر ، مولانا (سریزه) : " دیوان مصري خان ګګیاڼي ". پښتو اکېډمي . پېښور

۳۲ـ بخاري ، خیال (ترتیب او تدوین) : " دیوان معزالله خان مومند " ۱۹۵۸ ع . پښتو اکېډمي پېښور

۳۳ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : دیوان معزالله خان مومند " ، ۱۹۶۱ پېښور .

۳۴ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان کاظم خان شیدا " ، ۱۹۶۵ ع . پېښور

۳۵ـ بېنوا ، عبدالرؤف (سریزه او ترتیب) : " دکاظم خان شیدا دیوان " ۱۳۳۱ کابل .

۳۶ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان بیدل " ۱۹۵۷ ع . پېښور

۳۷ـ همیش خلیل : " درکه غزانه " (لومړی ټوک) ، ۱۹۶۰ ع . پېښور

۳۸ـ بېنوا . عبدالرؤف (ترتیب او سریزه) : " د پیر محمد کاکړ دیوان " ، ۱۳۲۵ ، پښتو ټولنه کابل

۳۹ـ " د شمس الدین کاکړ دیوان " ۱۳۳۳ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۰ـ " د حنان بارکزي دیوان " ۱۳۳۶ ، پښتو ټولنه کابل .

۴۱ـ " د عبدالغفار هوتک دیوان " ، قلمي نسخه .

۴۲ـ اثر ، عبدالحلیم : " تبر حبرشت عران " ، ۱۹۶۳ ع . پښتو اکېډمي ، پېښور .

۴۳ـ همیش خلیل (سریزه او ترتیب) : " دیوان قنبر علي خان " .

۴۴ـ دورن (ټولوونکی) : " خرېسټو ماتیا " ، پترزبورګ ، ۱۸۴۷ ع .

۴۵ـ راورټي . میجر (ټولوونکی) : " ګلشن روه " ، ۱۸۶۰ هرتفورډ .

۴۶ـ هیوز ، پادري (ټولوونکی) : " کلید افغاني " ، ۱۸۷۲ ع . لاهور .

۴۷ـ محمد آصف خان : " تاریخ ریاست سوات " ۱۹۵۸ ع . سوات .

۴۸ـ خان غازي کابل (قلمي یادداشت) : " کتابخانه رضا " ، د استاد بېنوا کتابتون .

۴۹ـ سیال کاکړ ، پروفیسر ولي محمد خان : " پښتو نسخې " ـ د سیال کاکړ د خاني کتابتون د نسخو معرفي "

لاسکښلې نسخه .

۵۰ - بورکوی : " دافغانستان خطي نسخې " ، ۱۹۶٤ ع .

۵۱ - میکنزی ، ډاکټر : " دبرتانوی تاپوگانو په کتابتونو کې دخطي نسخو کتلاک " (ددې کتاب
لښپېر متن گران ملگری عنایت الله محرابی راته ژباړلی).

۵۲ - عبدالغني ، دکتور : "احوال وآثار میرزا عبدالقادر بیدل" ژباړن میر محمد آصف انصاری ،
کابل پوهنتون ، ۱۳۵۱ .

۵۳ - "کلیات بیدل" ، دپوهنې وزارت ، کابل .

۵٤ - تجدد ، مهین جهانبگلو : " سماع در سلسلهٔ هو " ۱۳۵۱ ، تهران .

۵۵ - اڅکزی ، محمد جعفر ، " وندر " ۱۹۵۹ ع . کوټه .

۵۶ - عجب خان دچکنی : " سوانح عمری د ملا عبدالرحمن " (فولکلور کیسه) ، لاهور .

۵۷ - ښتین ، صدیق الله : " د پښتو نسخو فهرست " ، هیواد (ورځپاڼه) ، ۱۳۵۶ ، اسد او سنبلې گڼې .

۵۸ - ستوره ، محمد ابراهیم او عبدالرحمن : " د پښتو د ۱۰۸ قلمي نسخو لنډه پېژندنه " ۱۳۵٤ ، گستنري چاپ
دکابل پوهنتون کتابتون .

۵۹ - هیوادمل ، زلمی : " فرهنگ زبان وادبیات پښتو " . لاسکښلې نسخه .

۶۰ - رفیع ، حبیب الله : " عبدالوهاب اڅکزی " زیری ، ۱۳۵۶ ، دجوزا ۱۳ گڼه .

۶۱ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو ځانگې تذکرې " ، افغانستان اکاډمي ، دتاریخ او ادب ټولنه ۱۳۵۰ کال

۶۲ - رفیع ، حبیب الله : " ادبي ستوري " (لومړی ټوک) ، پښتو ټولنه ، ۱۳۵۳ ، کابل

۶۳ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو قلمي نسخې " ، وږمه ، نولسم کال ، لسمه گڼه ، ۱۳۵٤ ش .

۶٤ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو خطي نسخې " (په نړۍ کې د پښتو خطي نسخو معرفي) ، قلمي .

۶۵ - رفیع ، حبیب الله : " د پښتو کتاب بنود " ، قلمي .

د متن نسخې

د رحمان بابا د دیوان د انتقادي متن په برابرولو کې له دغو چاپي او خطي نسخو څخه کار اخیستل شوی دی:

رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن په تیارولو کې له څلورو چاپي نسخو، شپاړسو خطي نسخو، خرستوماتي یا د دوو مجموعو او د شوروي اتحاد څخه د راغوښتل شوي میکروفلم څخه کار اخیستل شوی دی. کوم څرګند توپیر چې په کومه نسخه کې په نظر راغلی یا کوم نوی غزل او نوی بیت موندل شوی دی په لمن لیک کې د هغې نسخې حواله ورکړل شوې ده. د دغو نسخو ته مونږ مخفف نومونه ورکړي دي ترڅو محققین او لوستونکي له زیاتو خنډونو سره مخامخ نه شي؛ مثلاً د پښتو ټولنې نسخې مود "پ"، د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابخانې نسخې مود "خ" نسخه په نامه او د پېښور چاپي نسخو ته مود "پ.پ" یعنې پېښوراکېډمۍ چاپ، "ق.ک" یعنې قدیمي کتابخانې چاپ او "ق" یعنې قصه خوانۍ چاپ نومونه او د پښتو ټولنې د بېنوا صاحب له خوا چاپ شوي دیوان ته مود "ب" چاپ نوم ورکړی دی. د دغه انتقادي متن مولکه د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي دیوان غوندې په یوه دفترګې ترتیب کړې او د پښتو ټولنې د مسلکي غړي او ځوان

خطاط ښاغلي نصير "هنر" پښتون له خوا خطاطي شوی دی.

د دې د پاره چې د رحمان بابا د دیوان د دغه انتقادي متن محترم لوستونکي له دغو چاپي او خطي نسخو سره ښه بلد شي هره نسخه په ځانګړې توګه معرفي کېږي.

د کابل د پښتو ټولنې چاپ :- د دغې نسخې کچه ۱۵×۱۰ سانتي متره ده او په کوچنۍ قطع چاپ شوې ده د دغې نسخې مصحح، مدون او مقابله کوونکي استاد بېنوا دی چې د ښاغلي عزیز الدین وکیلي له خوا خطاطي شوې او په ۱۳۲۸ کال کې د کابل د عمومي مطبعې په آفسټ کې چاپ شوې دی. مقدمه هم د استاد بېنوا له خوا پرې لیکل شوې چې د رحمان بابا د ژوندګلوي په باب خورا په زړه پورې مواد لري.

د دغه چاپي دیوان ټول "۲۶۰" مخونه دي چې (۱۳۰) پاڼې کېږي، په دغه دیوان کې (۳۳۸) پارچې راغلي دي او د ټولو بیتونو شمېر یې (۳۸۵۳) دی. دغه نسخه د رحمان بابا د نورو چاپي او خطي نسخو پرخلاف په یوه دفتر کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور د پښتو اکیډمۍ چاپ :- کچه یې ۲۰×۱۲ سانتي متره ده. دغه چاپي دیوان د لومړي ځل له پاره د ۱۹۶۳ ع. کال د جولائې د میاشتې په دېرشمه نېټه د هغه وخت د پښتو اکیډمۍ د مشر مولانا عبدالقادر په تمهید چې د ۱۳۶۸ هـ. کال د صفر المظفر د میاشتې په ۱۸ نېټه یې چې د ۱۹۴۸ عیسوي کال د دسمبر له شلمې نېټې سره برابره ده "کښلي، چاپ" شوی دی. د رحمان بابا دغه نسخه په دوو دفترونو کې چاپ شوې چې د مخونو شمېر یې (۲۸۵) ته رسېږي او مقدمه یې د الفبا په ترتیب ورسره چاپ شوې ده.

په دغه دیوان کې (۳۴۴) پارچې راغلي دي چې ټول (۳۷۰۰) بیته دي.

د پېښور قديمې کتابخانې چاپ :- د رحمان بابا د دغه چاپي ديوان کچه ۲۴×۱۵ سانتي متره ده، د پېښور د کالج د پروفیسر عبدالمجید او شاه افضل صاحب په سرېزو په (۱۷۷) مخونو کې د پېښور د قصه خوانۍ د تاجرانو حاجي فضل احمد او حاجي عبدالرحیم له خوا چاپ شوی دی. د چاپ نېټه يې نه ده معلومه، د پاڼو شمېر يې (۳۴۷) او د بیتونو شمېر يې (۳۷۶۴) دی، دغه نسخه هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوې ده.

د پېښور قصه خوانۍ چاپ :- د دغې چاپي نسخې کچه هم ۲۴×۱۵ سانتي متره ده چې په ۱۹۲۰ عیسوي کال کې چاپ شوې او د مخونو شمېر يې (۱۸۴) دی، په دغه نسخه کې ټول (۳۲۱) پارچې راغلي او د بیتونو شمېر يې (۳۶۰۳) دی، دغه چاپي ديوان هم په دوو دفترونو کې ترتیب او چاپ شوی دی.

د پښتو ټولنې د کتابتون خطي نسخې :- د پښتو ټولنې په کتابتون کې د رحمان بابا د ديوان دري خطي نسخې او يو قلمي جونګ چې د رحمان بابا يو شمېر غزلې هم پکې دي شته چې په هره نسخه په بېلا بېل ډول خبرې کېږي.

د "پ" لومړۍ نسخه :- د "پ" د کتابتون د لومړۍ نسخې کچه ۲۳×۱۳ سانتي متره ده دا نسخه د سر او پای له خوا بشپړه ده، د مخونو شمېر يې (۲۵۱) او د پارکو شمېر يې (۳۱۴) دی، دغه نسخه د شاه زمان د سلطنت په مهال کې لیکل شوې ده.

د "پ" دوېمه نسخه :- د "پ" په کتابتون کې د رحمان بابا بله نسخه هم شته چې د دوېمې نسخې په نامه نومول شوې ده، د دغې نسخې کچه ۲۶×۱۴ سانتي متره او د مخونو شمېر یې ۱۴۱ دی، د خطاطۍ کال او د خطاط نوم یې نه ښکاري. دا نسخه نیمګړې ده او ټول ۲۴۹ پاڼې یې کې راغلې دي.

د "پ" درېمه نسخه :- د "پ" د کتابتون دغه نسخه هم د سر او پای له خوا نیمګړې ده د مخونو شمېر یې ۱۳۱ او د پاڼو شمېر یې ۱۵۲ ته رسېږي او کچه یې ۱۶×۱۴ سانتي متره ده.

د کابل پوهنتون د کتابتون نسخه :- د کابل پوهنتون په لوی کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان یوه قلمي نسخه شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده، د دغې نسخې کچه ۱۵×۷ انچه او د خطاطۍ کال یې نه دی معلوم خو د ملا کمال د ملا ولي د زوی له خوا لیکل شوې ده ټول عنوانونه یې طلایي او سره چوکاټونه لري. د پاڼو شمېر یې ۱۴۴ دی چې ټول یې ۲۸۸ مخونه کېږي.

د اطلاعاتو او کلتور د خطي کتابتون خطي نسخې :- د اطلاعاتو او کلتور د وزارت په خطي کتابتون کې د رحمان بابا د دیوان پنځه قلمي نسخې شته چې د دغه انتقادي متن په تیارولو کې استفاده ترې شوې ده او په ترتیب سره څرګندېږي:

د "خ" مصوره نسخه :- د دغې نسخې کچه ۱۸×۱۲ سانتي متره ده د لیک ډول یې نسخ دی د پاڼو شمېر یې ۱۸۳ ته رسېږي چې ټول ۳۶۶ مخونه کېږي ۲۹۸ غزلې او دوه مخمسونه لري. پښتي یې کېږه، (۳۲) ښکلي عکسونه او یو نیم مخ نقاشي لري، په کشمیر کې د ملا ولي په قلم لیکل شوې ده.

د "خ" لومړی نسخه :- د "خ" دغې نسخې کچه ۱۹×۱۳ سانتي متره او د لیک ډول یې نسخ دی ، دخرمني پښتي لري.

د پانو شمېر یې (۱۶۰) دی چې (۳۲۰) مخونه کېږي (۳۵۴) غزلې او دوه مخمسه لري دغه نسخه په ۱۳۲۷ کال په کشمیر کې لیکل شوې ده.

د "خ" دویمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې کچه ۳۳×۲۱ سانتي متره او د لیک ډول یې نستعلیق دی

د پانو شمېر یې (۱۱۹) دے چې ټول ۳۳۸ مخه کېږي ۳۰۸ پارچې او دوه مخمسه لري، پښتي نه لري او لیکوال یې معلوم نه دی.

د "خ" دریمه نیمګړې نسخه :- د خطي کتابخانې د دغې نسخې لیکوال نه دی معلوم. د سر او پای له خوا نیمګړې ده کچه یې ۲۴×۱۷ سانتي متره او کاغذي پښتي لري. د لیک ډول یې نسخ او ۵۶ پاڼې لري چې ۱۱۲ مخه کېږي او ټول (۱۸۰) پارچې پکې راغلي دي.

د "خ" څلورمه نسخه :- د خطي کتابتون د دغې نسخې لیکوال هم نه دی معلوم. د لیک ډول یې نستعلیق

او کچه یې ۲۱×۱۳ سانتي متره ده ، پښتي یې کاغذي او د پانو شمېر یې ۱۷۴ دی چې ټول ۳۴۸ مخه کېږي ، ۳۲۹ پارچې پکې راغلي دي یو میناتور لري او د هر غزل له پیل سره د بېرسنګلې او په زړه پورې ګل کاري شوې ده.

د زلمي هېوادمل نسخې : له ښاغلي زلمي هېوادمل سره هم د رحمان بابا د دیوان دوې قلمي نسخې شته چې د دغه

انتقادي متن په تیارولو کې کار ترې اخیستل شوی دی او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- د دغه نسخې کچه ۱۷X۱٤ سانتي متره ده، ټولې ۷٤ پاڼې لري چې ۱٤۸ مخه کېږي. خطاط یې نه دی معلوم او په ۱۲۱۲ هـ. ق. کې لیکل شوې ده.

دویمه نسخه :- دغه نسخه ډېره زړه ده (۲۰۰) مخه لري او په هر مخ کې یې معمولاً (۱۸) بیته لیکل شوي دي چې په دغه حساب یې ټول بیتونه ۳٦۰۰ ته رسېږي.

د حبیب الله رفیع نسخې :- د ښاغلي حبیب الله رفیع په شخصي کتابتون کې هم د رحمان بابا د دیوان څلور خطي نسخې شته چې په دغه انتقادي متن کې استفاده ترې شوې ده چې دوې نسخې د ښاغلي احسان الله آرینزي له خوا ورکړل شوي دي او په لاندې توګه خبرې پرې کېږي:

لومړی نسخه :- یوه زړه نسخه ده سراوپای نه لري، د خطاط نوم او د لیکلو کال یې نه معلومېږي. د مخونو شمېر یې (۱۹۰) ته رسېږي، په هر مخ کې یې معمولاً پنځلس بیته راغلي دي د دوو دفترونو په ولیشر لیکل شوې ده او کچه یې ۱۷X۲۱ سانتي متره ده.

دویمه نسخه :- د ښاغلي رفیع د کتابتون دغه نسخه هم زړه ده. د سراوپای پاڼې یې نشته. ترلاسه شوي مخونه یې ۱۷٤ دي. هر مخ یې ۱٤ بیتونه لري. ټول شعرونه یې په یوه دفتر کې راټول شوي

پنځم شپېتم

او دوه دفتر و ویش نه لري . تر ټولو نسخو زیاتې غزلې لري او تقریباً یوه وتلې نسخه بلل کېدای شي . کچه یې ۱۷،۵ X ۲۱ سانتي متره ده .

دریمه نسخه :- د بناغلي رفیع د کتابخانې د دغې نسخې د سر څو پاڼې لوېدلې دي . خطاط یې د ملاحسن زوی ملاقمرالدین دی . مخونه یې ۱۸۲ دي . او په هر مخ کې یې ۱۹ بیتونه راغلي دي . د دغه نسخه په دوه دفترونو کې ترتیب شوې ده . حیني زیات بیتونه هم لري او کچه یې ۱۵X۲۵ سانتي متره ده .

د ملا بنایسته خان جونګ : د بناغلي رفیع په کتابتون کې د ملابنایسته خان یو قلمي جونګ هم شته چې د رحمان بابا حیني غزلې پکې راغلي دي او د دغه انتقادي متن په برابرولو کې استفاده تري شوې ده .

خیبر نیاز محمد عارف غروال

اووه ټپيټم

د پاړکو لاربنود

دلومړيو مسريو دلومړيو توري له مخې

ترتيبوونکی: حبيب الله رفيع

ددې لپاره چې د رحمان بابا د ديوان عنعنوي دود هم ساتل شوي وي، په دې لاربنود کې دهغو غزلو مسريو ته چې د ديوان په زړو چاپونو کې په دوهم دفتر کې راغلي دستوري (*) نښه شوې او په دې ترتيب د لومړي او دوهم دفتر وېش سره شوی او هغه غزلې چې نوې موندلې شوې له مسرې سره يې کوچنۍ دايره (٥) کښل شوې ده چې نوې موندل شوې غزلې په نښه کړي.

آ

مخ

آشنايي بده بلاده آشنا مه شې ٢٤٢

آفرين دعاشقانو په همت ٤٠

ا

اعتماد به په دنيا کوې ترکومه ١٧٠

اورنګ زيب او شاجهان غونډې اشراف ٧٩

* اورنګ زيب چې آرايش د تخت و تاج کا ١٩

اوښکې نه لري حساب زما د سترګو ١٢٢

اومه کله دي پاخه وايي واعظ ٧٦

○ اې د نفس او د حرص په هوا لېوه ٢٨٥

اې زما د زړه آرام راشه راشه ١٥٥

ايښې مې په سر دې ستا د مخ د مينې ګل ٨٨

ب

بادشاهانو که قمرونه کړل بنياد ٤٦

* بادشاهي لري هر يو غلام د ستا ١٢

* باره وتره هله کښت، زراعت کړه ١٥٢

بداختر به نېک اختر نشي هرګز ٦٩

* بدلوې په دنيا دين او ايمان ولې؟ ٢٥٤

○ بلبلان که له ګلزاره مومي حظ ٧٧

* بوصل تو مارا کجا ہاتھ ہے ٢٧٦

* بیا دې مخ دی جار وتلی څه بلا شوه ۱۷۷
* بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم ۰۹۷
بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه ۱۵۸
* بېلتانه دې هسې خوار کړ زما دل ۴۱

پ

* پاڅه یو ځلې سېراب د عشق په جام شه ۱۵۹
٥ پټ پناه مې په خاطر لګی اورونه ۱۷۵
* پس له مرګه که خوک ارت غواړې ځیل ګور ۶۵
* پورته بدن را ښکاره شو سبکتهلر ۵۶
* په امید د ګانده ورځ زړور مه شه ۱۶۰
٥ په اول کې تا د عشق وهلې لافې ۲٤۵
* په بزرګه د هغه پاک پروردګار ۵۰
په پیرۍ کې چې هوس دی ناب کړې ۲۱۷
په تندۍ چې آتش بل کړ مدام شمع ۷۷
* په حالت د عاشقانو نظر بویه ۱۷۹
* په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې ۲۷۱
* په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی ۱۸۸
* په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه ۱۷٤
* په دنیا کې که څه کار دی خود دین دی ۲۰۰
* په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وې ۲۶۲
* په دنیا کې له دنیا ګوښه کنار شه ۱۵۷

پہ دنیا کې مخ د یار دی نورخہ نشتہ ١٣٦
پہ دوران مې هسې رنگ دلبر پیدا شہ ١٥٥
پہ ښادی ښاد شوی نہ یم د هیچا ١١
پہ ښایست زما یار نہ دې خبر څوک ٨٥
* پہ ښہ خوی لہ بدخواهانو بې پروایم ١٠١
* پہ طلب د هر ویا نو سرگردان دی زما هوګ ٤٣
پہ ظاهر صورت چې ستا د درگدای دی ٢٠٩
* پہ لمحہ کښې مې مدام ٩٣
پہ نامہ د هغہ خدای مې دا بیان دے ١٩٥
پہ نظر د بې بصر ٥٩
* پہ نورخہ پسې بې خدایہ ژاړې ولې؟ ٢٥٥
* پہ ورځ ناست یې بې طلبہ ١٢٨
* پہ هر ځای چې ستا تنا شي شیوہ گرې ١١٢
* پہ هر زړہ چې د یار مینہ شي غالبہ ١٣١
پہ یوہ ذرہ بہ ورېږي یا بہ موړې ٢٧٠
پہ یوہ غمزہ د سترگو یې فنا شوم ١٠٠

ت

تا چې پہ دا تورو سترگو وکاتہ وما تہ ١٣١
تا چې رنگ د میو ورکړ ولبانو ١٢٤
تا چې مخ د پېرې سترگې د آهو کړې ٢٢٤
* تا خو زړہ زما د زړہ لہ احتیاجہ ١٣٧

* تبسم مې د وګړي په روزګار شي ۲۳۰
* ترا بدې وحې پورې به جفا کړې ۲۱۷
ترحد تېره شوه په يار پسې ژړا زما ۲٤
ترهغه حده پورته بد سړې شوم ۱۰۰
* تل به نه وي شګفته ګلزار دحم ۵۵
* تل دې ستا دخواب آلود وسترګو خواب وي ۲۵۹
○ تل ژړا فرياد کړم د دلبر پر آستانه ۱۷۲
* تورلېمه مې دفراق په ژړا سپين شول ۹۲
ته په هره ګړۍ غم دسيم وزر خورې ۲۱۵
ته چې خپله بې عقلي هوښياري بولې ۲۵۵
ته چې ماته والې چې په چا باندې شيدا يې؟ ۲۶۷
* ته چې ماته والې چې په خه کوې ژړا ۱۰
* ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان ۱۱٤
* ته شما يې شکرلبه ۱۲۹
ته ناحق په ما کينه کړې کينه نه که ۱۰
تېر شو په دا طمع په درست عمر زما ۲۸۲
* تېر شو درست عمر زما په داهوس ۷۱

چ

چا چې کړې ودنيا وته اسرې دي ۲۱۱
* چا چې لرې وي په خپلو ويو وللي ۲۲۷
* چې اميد په عمارت د دې جهان کا ۲۲

دواویایم

*	چې امید په عمارت د دې د نیا کا	۱۷
	چې برهم کا عاشقي د چا مزاج	٤۲
	چې پاے بند شو د لیلی په اشتیاق	۸۰
*	چې پخته شي آشنایي	۲۶۷
*	چې په زره مې نور لحد شي د خپل خاك	۸۲
	چې په زور ورسره نه یې برابر	۵۷
	چې په سترګو کې یې خار وي خه به خوب کا	۱۸
*	چې په مخ باندې د اوښکو یو رقم وي	۲۶۵
	چې په نورڅه یوږي زره ترې بې خدایه	۱۷۹
*	چې په وخت د ځنکدن وکا نې زیره	۱٤۶
	چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ	٤۶
*	چې تر سنګ او تر آهنه یې زره سخت دی	۱۸۶
	چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه	۱۳۷
*	چې خیمه یې د سیلاب په مخ شوه لکه	۱۶۷
*	چې دار و د درد و غم دی هغه مې	۲۷٤
*	چې دا هسې لاس په لاس د نیا پرېښودي	۲۰۲
*	چې د ځنګه مې دلبر په لاس کې جام دی	۱۹٤
○	چې دوې سترګې وي د چا	٤
	چې دې زره دی پرې ترلی استوار	۵۱
*	چې رته د یار مشو ننه بې چې رته غم د دل وجان	۱۱۶
*	چې سرې له بله بد وایي بدګوی شي	۲٤٤

	چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي	۲۳۱
O	چې سبکاره شو رانه راز د یار له پټه	۱۶۳
	چې علاج کولی نه شي د قسمت خوړک	۸٤
*	چې غبار د ستا له لارې په خوا ورشي	۲۳۲
	چې غرقاب شي تر و چشمان په یم د زړه	۱۵۰
*	چې کوتلي وي په تیغ ستا د چشمانو	۱۲٤
	چې له تاسره په سر کاندې سودا	۱۵
*	چې له سترګو مې خوناب د زړه عیان شه	۱۶۱
*	چې له مرګه بې پروا یې په هر دم	۹۸
*	چې له نازه پوشیده لرې چشمان خپل	۹۱
*	چې مجنون غوندې یو موتی استخوان شي	۲٤۱
*	چې مدام د بل وعیب وته نظر کړې	۲۱۸
	چې مشغول نه وي د ترکو په جمال خوړک	۸۶
*	چې مې مینه خدای په تا باندې پیدا کړه	۱۵۱
*	چې مې یار ولید په سیمه د اغیار ګډه	٤۹
	چې نصیب یې سینه چاکه زړه افګار شه	۱۵۶
	چې نظر کړم په قسمت او په نصیب	۳۸
*	چې نظر کړم د خوبانو ورخسار ته	۱۳۲
	چې واده یې کړه په ډول او په سرنا	۲۸
	چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی	۲۵۳
	چې ولې مې له تا دی د احدیث	٤۲

* مادد هجر غم و هلی دی په لته ۱۳۳
* مادستا لمن ته اچولی داخپل ځان دی ۱۹٤
* ماسره سبا لیدلی و د چا مخ ٤٥
* ماوی زه به نه کړم په خوبانو باندی مینه ۱۷٦
* مخ ته که دی نمر وایم دنمر زلفی تار تار نشته ۱۳٥
* مخ د یار شمس و قمر دری واړه یو دی ۲۰۱
* مدام ناست یم وچ ګوګل ستړګی په نم کی ۲٤۹
o مست د غه مخ یم چی مستانی لری ستر ګی ۲۸۷
* مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کی ۲٤۸
مه غوږ باسه د نااهلو قیل وقال ۹۰

ن

o نن نګار وماته راکړ د یاری خط ۷٦
* نه رسیږي ستا وحسن وته حوره ۱٤٥
* ندیم خوبن د سرو ګلونو په سایا زه ۱٥۳

و

* وخت د عیش و طرب تیر شو خزان راغی ۲٤٥
* وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ۱٤۲
* وخوبانو وته ولې نظر نه کړي ۲۲٦
ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا ۲۱
* ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوابه ۱۲۸
ورقونه لټوم د هر مکتوب ۳۸

خو به وران شي د دنیا بازار نار ۱٤۹
* خو زما په ورمېږ ماتول شېږ لې ۲٦۹
* خوی که په داشان وي دل آزار ستا ۱۳

د

داچې مست په میو راغی یار د چا دی ۱۸٤
دا ښه مخ دی منور ۵٤
دا دنیا ده بې وفا ۱۱
* دا ژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي ۲۰۸
* داشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی ۲۲۰
* دا یوځ نګه ژوندون دی نه پوهېږم ۹۷
* دبلبل له حاله زده کړه په خزان کې ۲۵۰
دبې دردو همدمي به دې بې درد کا ۱۹
○ د پېښور غمي دي زیب کا په لبانو ۱۲٦
دخپل ځان له خاکساري نه بلند شوم ۲۸٤
د دلبرو په درګاه ۱۲۷
* د دنیا د سود د پاره غمګین مه شه ۱۵۹
د دنیا کاروند واړه غولول دي ۱۹۳
* دربغه ولېدی یو ځل هغه مخونه ۱۷۵
د زړه حال وتا نه څه وایم په ژبه ۲۸۸
د ساقي په لاس کې جام د میو ناب دی ۱۸۵
* دستا درد به په تمام جهان ورنه کړم ۹۷

* د سکوت په تیغ چې ژبه بریده شي ۲٤٤
دعاشق بې خپاره یاره قرار نه شي ۲٤۳
دعاشق نظر په خوردو په خواب نه دی ۲۰٤
دعشق زخم څه د زخم په شان نه دی ۲۰٤
دغه یار دی د اغیار ٥۳
دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا ۲۸۳
دلرمخ چې ستا له مخه نه شرمیږي ۲۲۷
دل ودین مې هغې ترکې کړ رها ۲۹
دنیا دار د دنیا کار کا زه د دین ۱۱۳
دنیا دار که مستغني په سیم وزر دی ۱۹۰
دواړه سترګې مې کړې دستا په لور دي ۱۹۱
* دوباره دې را تله نشته په دنیا ۲
* دوصال په هوا والوتې مرغه شوې ۲۹٤
* دوصال شپه مې بدله په بېلتون شوه الغیاث ٤۱
دهجران له ډېره غمه ولې نه مرم ۹٤
o دهغو چې په هجران شي سینه داغه ۱۹۳
* دهغو چې وبله عشق ومحبت وي ۲۹۰
* دهغې بنا چې لوم محنت آبادوي ۲۶۱

ډ

* ډېر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه ۱۷۱
ډېر یاران وو د ګل خان او جمال خان ۱۱۰

* دېرې خولې زما په یاد شکرخورې شوې ٢٧٥

ر

راشه مه کوه له چا سره جفا ٧

* راکوی دښېره دیگه پېغور رونه ١٧٣

ز

○ زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه ١٤٨

* زړه مې بایلو ستا په مهر و محبت کې ٢٤٧

* زړه مې بې له خپل نګاره آرام نه کا ٢٢

زړه مې تراشي د بڼو په تېره نوک ٨٣

* زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا دغم په غلبو کې ٢٥١

* زړه مې ستا په ذکر و فکر ګلستان دی ١٩٨

* زړه مې ورکړ و خودرای ١٨٠

زغره واغونده ملا وتړه په جنګ ٨٧

* زلفې دې له دېرې درازه په پای تر سر دي ١٨٩

* زما او ښکې چې داهسې شست و شو کا ٢١

* زه بلبل ستا دوصال یم بوستان خو دی ٢٠٢

* زه په سل رنګه راغب ٣٩

* زه تېر شوی یم ترسر ٥٦

زه داهسې دیوانه او مجنون چاکړم ٩٦

* زه دستا له غمه ژاړم واړه وینې ٢٧٢

* زه دیار په درد و غم کې شادمان یم ١٠٥

* زه دیار په درد وغم کې غرقاب خوښ یم ١٠٤
زه عار نه لرم په عشق کې له پېغوره ١٤٤
زه کړلافه د وفا کوم هر چند ٤٨
زه له دې جهانه تلونې په شتاب یم ١٠١
زه یو دم د ستا له غمه بې غمه نه یم ١٠٨

ژ

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم ١٠٦
* ژوندي کاندې د دنیا کاروبار ونه ١٧٤

س

ساقي پورته شه د میو جام تیار کړه ١٥٠
○ ساقي راکړه ته و ما ته جام د رقص ٧٤
* سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي ١٩٤
سپین مخونه تور کودي شي په پېرې کې ٢٥٢
ستا په خبر نه دي خوبان لېدلي ما ٢٧
* ستا په عشق کې د روغږن یم سرتر سره ١٤٣
ستا په عشق کې هسې خلاص یم له شعوره ١٤٧
* ستا په مخ کې چې حساب د جمال نشته ١٣٤
* ستا جفا تر حده پورته ده صنمه ٢٧٨
ستا د تورو سترګو په یادداشت مې اوښکې اورې ٢١٤
ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي ١٩٩
* ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې ٢٤٦

* ستادې خواب آلودو سترګو خواب راتخریبوله ۶۶
ستا له رحمه به زه ولې نا امیدی کړم ۲۸۶
* ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی ۱۹۱
* ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي ۲۱۱
* ستا له لاسه په ماجور دی که داد دی ۱۸۷
* ستا وصال دی رابنسلی زما روح ٤٤
* سر زما سامان زما، ځارشه ترجانان زما ۲۶
ه سر مې په کار نه دی چې یې ستا تر سر قربان کړم ۹۵
* سل ځله که وخوري ناصحان ځیګر زما ۲۵

ش

ه شمع د دلبر سترګې عاشق پرې پروانه ۱۷۰

ښ

* ښخ مې ستا د ښو غشي په سینه دي ۲۰۳
ښه ده ښه ده دا د نیا ۵

ص

* صبحدم چې هغه یار را باندې راشي ۲۲۸
* صبح و شام مې لاس ښولې دي دعا کړم ۹۶

ط

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ۷۵

ع

* عاشقان د ناصحانو وینا نه کا ۲۳

اتیایم

* عاشقان دې په اور سوې دې که نه دی ۲۰۷
عاشقي را بانديې سوري کړي مرنه ۲۱۳
عاشقي مې لې په زړه وکړ ګوزر بيا ۳۰
عالمان دي روښنايي ددې د نيا ۱۰

غ

* غمخواري دا هسې چېرې ويه غمخوره ۲۱۵
* غم دې هسې غلبه شو په ما باندې ۲۰۰
غواصان که ګوهر غواړي ګوهر دا دی ۱۸٤

ف

* فراموش مې دی دستا په مينه ځان ۱۱۶

ک

* کردګلو کړه چې سيمه دې ګلزار شي ۲۲۸
* کشکې زه خاور بې اېر بې دستا در وای ۱۸۱
* کله شولا کله خپد ارېم ستا د مخ ٤۵
* کمينې يو نا در کار دی ۱۸۹
که بې ځايه زړکې نه وسکی آواز ۶۹
* که پخوا تر آشنايه وی بيلتون ۱۲۰
که په بخت کم بختان نه ولې خسته دل غوک ۲۸۳،۸۷
* که په سر دغه يار له لاسه سنګ خورم ۹۵
* که په عقل پسې ولاړم په کار نه شم ۱۶۲
که په قطع د تمام جهان ملک يې ۲۸۷

یواځې ټایم

	که په ګنج د شاهي فخر شهریار کا	٢٠
*	که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله	١٦٨
٥	که تر ستوني دې شي ګوټ له جام خاص	٧٣
*	که ترې ولوښته شاهان او سلطانان	١١٤
	که ته نه کړې په بل چا باندې غرض	٧٤
	که څوک فخر کا په ننګ او په ناموس	٧١
	که څوک لاس له سوده وکا بې زیان نشته	١٣٥
	که څوک یار په جهان غواړي یار دې دا	١٤
*	که څه وایم له هجرانه وایم څه	١٣٩
	که خپل زړه غواړې له چا	١١
*	که د خلقو و نظر ته آدمی دی	٢١٠
*	که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي	٢٦٢
	که د زړو مېړو سروي خوځې مړ شي	٢٣٤
*	که د زړه په وینو رنګ د چا ګو ګل شي	٢٤٠
*	که د ستا د خاطر مینه په اغیارو دي	٢٦٤
	که د عشق خبر بې تېر بې تر ګلو کړې	٢٢٣
	که د عشق لاره اغز نه ده هر ګوره	٦٤
*	که د عقل څه اثر لرې و سر ته	١٣٢
	که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي	١٩٢
٥	که دې پرې کړه له وګړیو رښتیا طمع	٧٨
*	که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي	٢٣٢

* که زمامینه په تا ده خطا نه ده ١٤٠
* که ستا خپله سیاه روي نه وي دښمنه ١٧٦
* که سړي دخپلې پوهې تقصیر نه کا ٢٣
* که سل ځله هم کنار وهم بغل شي ٢٣٩
که صورت دمحمد نه وی پیدا ٢
که قاصد يې دمقصود ٤٧
٥ که گوهر دعشق په لاس راکړي غواص ٧٣
* که له تالي شرم نه کیږي مهرویه ٢١٤
* که له ډیره غمه دم دچا ختی ٢٧٤
* که له مخه یوه خواکا حجابونه ١٧٢
* که ماښام ترستونې ښکته کړې حلوا ٢٩
* که مطلب ومدعا دسړي خدای دی ٢٠٩
که مې څوك په فقیرۍ شمیري فقیریم ١٠٣
که مین يې په خپل یار باندې رښتیا ٣٠
که مې وشي له دلبره ملاقات ٣٩
که مې ونمانځي ساقي په یوه جام ٩٤
٥ که مې یار په دیدن سرغواړي عوض ٧٥
که نظر په ما توگودو دروزگار کړي ٢٢٥
که نظر کا څوك په کار ددرویشانو ١٢٥
* که هزار ځله نژدې دزړه په یاد یم ١٠٣
* که هر څو په صحرا سرشوم هم په کلیو ١٢٦

*	که یو ځل مې هغه یار ولیده درېغه	١٦٤
*	که یې مهر و محبت که یې عناد دی	١٨٧

گ

	گاه په غارمه سوځې گې رېبن دی په ساره	١٤٨
*	گوره بیا به څوك ادا په زړه کا غونډه	١٤١
	گوره څه بلند مقام دی د اخلاص	٧٢
	گوره هسې کردگار دی رب زما	١
*	گېډه وتړه په پړی سره کلکه	١٦٨

ل

*	لاس مې وتړې د زلفو په طناب	٣٧
	لکه کاندې په کوثر و نظر باز	٦٨
*	له اغیار سره خندا څه په کار نه ده	١٤٠
٥	له چشمانو مې د غمه اوښې اوریږي	٢١٦
	له دې کته له پوزیه خوبه ولاړ شې	٢٣٣
*	له هغو سره به څه فکر د یار وي	٢٦٣

م

*	ما به ولې کړ فریاد او فغان درېغه	١٦٤
	ما په تا پسې د اسپینې جامې زنگ کړې	٢٢٢
*	ما توبې مې خوله په سوك	٨٣
	ما چې جور و جفا بیا موندله له یاره	١٤٢
*	ما چې سترگې و گلرخ ته وار ولې	٢٥٣

* چې هر چا لپسه دلی نه وي یار زما ٢٦
○ چې هردم له خپله ځانه گریزان یم ١٠٦
* چې یې نقش په زړه خیال شي د آشنا ٢٨
چې یې ولید دستا حسن بې حسابه ٣٦

څ

* څو به شمېرم زه غمونه د هجران ١١٧
* څو به صبر په جفا د یار کوم ٩٩
○ څو به هسې آزادي په دا جهان کړې ٢٢١
* څو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله ١٦٩
څو جفا قبوله نه کړې د اغیار ٥٢
څوک دې راکاندي قسم په کردگار ٥٣
* څو یو ځل یې تاراج په جفا نه کا ٢١
څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سرده ١٣٩

خ

* خان سلطان د دې جهان ١١٨
خبر نه یم چې یې راوستم له کومه ١٦٩
* خدای دې وژغوره له هرې پریشانه ٢٧١
* خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ٨٢
خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې ٢٢١
* خدایه مه کړه ناامید هغه وگړي ٢١٩
* خراب زړه مې د دلبر و هوا یو وړ ٩٧

ورك شه ورك شه بدكردار او بدسېرې ۲۷۳

* وركه عاشقي شه هم يې نوم هم يې نښان ۱۱۸

* ولې تللی يې له ما مدام په خه ۱۳۸

* ولې نه ګورې وما ته سم په خه ۱۳۸

* ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې ۲۲٦

ومحمود وته نظر کوه مدام ۹٤

* وښته سپين سترګې تارېکې غاښ کنډاس ۷۰

ه

o هرچې خپلې مينې خوار کړ خوارېږي مرګ نه ۲۸٤

هرچې ستا په نخدان کې يې منزل شي ۲۳۹

* هرچې ستا کوڅه ما واکا ۱٦

هرچې کښت يې په باران او په سيلاب وي ۲۵۷

هرچې نه وي خوار و زار ۵٤

* هرچې وويني په سترګو روی دستا ۱۳

* هرساعت زما دغوږ په تا وولو ۱۲۳

* هرساعت که خه ګوزران دی بې مخلصه ۱۹۲

هرګفتار دهر وينا چې خولك عبس کا ۲۸۲

* هرمطرب چې غوږی تا وکا درباب ۳۷

هرنګار چې نه وفا دی نګار نه دی ۲۰٦

* هرو ګړی چې منصور غوندې په دار شي ۲۲۹

هريو ګل دستا د باغ ، روښن تردی ترچراغ ۷۸

* هسې بې یاره خفه یم په جهان کې ۲۵۰
هسې تله کاندي وګوره یاران ژړږ ۵۷
هسې تېر ده ومي دوران ۱۰۹
هسې خوښ یم ستا د دره په خاکسارۍ کې ۲۵۱
* هسې ډوب یم ستا د غم په دریاب تللی ۲۵۶
* هسې رنګ نعمت راکړی خدای ومادی ۱۸۳
هسې مست یم ستا د شونډو په شراب ۳۵
هسې نه چې زما یار واره جفا که ۱۶۷
* هسې یاد یې همېشه مدام زما ۲۵
هسې یمه یاره ستا په غم تازه ۱۵۳
هغو بیاموند سعادت په دا دنیا ۳۱
هغه دم چې زړه ملال شي ۲۳۴
هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي ۲۴۰
* هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی ۱۸۵
هغه ځوی چې بې خدایه محبت کا ۱۹
هغه ځوی چې مین وي خه به خوب کا ۱۷
هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی ۲۰۷
* هغه یار چې شایسته دی تر آفتا به ۲۷۹
همېشه دې زما سر او ستا قدم وي ۲۶۶
هوښیار مه ګڼه هوښیار د دې دنیا ۳۳
هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار ۵۱

* هیڅ ثابته نه کړه چا دي دنیا وفا ٤
هیڅ مي نه زده نه پوهېږم داخه پېښه ١٥٨
هیڅ مي نه کړه په دا عمر کي حاصل ٨٩
هیڅوک مه شه گرفتار د تورو زلفو ١٢١

ی

○ یادا ستا چشم وابرو وینم په خواب کي ٢٤٦، ٢٨٦
یادوي په خوله مکه او مدینه ١٧٧
* یار یاري راسره نه کا الغیاث ٤١
○ یو ځل ولیدی دیار پرېشانې زلفې ٢٥٢
* یو یو داغ په تن راسي دم چا دی ١٨٢ •

بسم الله الرحمن الرحيم

وره هسې کردګار دی رب زما — چې صاحب د کل اختيار دی رب زما
همګي بزرګواران چې څوک يې وايي — تر همه وو بزرګوار دی رب زما
نه يې هيڅ حاجت په چا باندي موقوف دی — نه د هيچا منت بار دی رب زما
له نيستي يې د هستي صورت پيدا کا — هسې رنګ پروردګار دی رب زما
هم صانع دی د جمله وو مصنوعاتو — هم سامع د هر ګفتار دی رب زما
چې يې هيڅ يې نه مثل نه مثال شته — د هغو عطر و عطار دی رب زما
هر تعمير چې د دنيا او د عقبی دی — د همه وو معمار دی رب زما
خوانندهٔ د نانويسو صحيفو دی — دانندهٔ د هر اسرار دی رب زما
که ظاهر دی که باطن دی که مابين دی — له همه وو خبردار دی رب زما
که پيدا که پوشيده دی که اوسط دی — په همه وو وقوف دار دی رب زما (۱)
شريک نه لري په خپله بادشاهي کې — بې شريکه شهريار دی رب زما
هسې نه چې واحد يې ياده له عجزه — په واحد وجود بسيار دی رب زما
(۲) څه حاجت دی چې ويل خواته يې غواړم — په خپل کور کې همکنار دی رب زما
(۳) حاجت نه لري د هيچا وياړي ته — له هغو سره چې يار دی رب زما
هيڅ تغيير او تبديل نه لري ذات يې — تل تر تله برقرار دی رب زما

(۱) دا بيت د "ب" په قلمي نسخه او د کلتور وزارت په دوو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(۲) قلمي نسخې: "څه حاجت دی چې بې بله خواته غواړم".
(۳) د "ب" په نسخه کې "حاجت نشته د نور چا وياړي ته"، د "خ" په اوله نسخه کې "حاجت نه لري د نور چا وياړي ته"، او په دوهم نسخه کې "حاجت نه لري د نورو وياړي ته" راغلی دی.

کہ صورت د محمد صلعم نہ وی پیدا — پیدا کړي به خدای نه وه دا دنیا
کل جهان د محمد په مخ پیدا شو — محمد دی د تمام جهان آبا
نبوت په محمد باندې تمام شو — نشته پس له محمده انبیا
نور هاله د محمد و پیدا شوی — چې نه عرش و نه کرسي وه نه سما
بوی هاله د محمد و په جهان کې — چې بوی نه و د آدم او د حوا[1]
که صورت یې آخرین دی پیدا شوی[2] — په معنی کې اولین دی ترهرچا
که نبي دی که ولي دی که عاصي دی — محمد دی د همه وارو پیشوا
چې یې دین د محمد دی قبول کړی[3] — جنتي دی که فاسق دی که پارسا
محمد د ګمراهانو رهنما دی — محمد دی د ړندو د لاس عصا
که نه ده پیروي د محمد ده — ګنه نشته په جهان بله رڼا
محمد د بیچاره و چاره ګر دی — محمد دی هر درد مندله دوا
خدای یې مه ګنه بېشکه چې بنده دی — نور یې کل واړه صفات دی په رښتیا[4]

٢

نه ده تاج د محمد د در خاک وبیم
کرمې نه کا خدای له دې دره جدا[5]

٢٨

دوباره دې را تله نشته په دنیا — نن دې وخت دی که دروغ کړې که رښتیا[6]
هره چار چې تر وخت تېره شي عنقا شي — عنقا نه دی په دام نیستي د هیچا
تر وخ تېر چې او به بېرته نه جاروزي — نه جاروزي تېر ساعت په بېرته بیا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی — مړچا نه دی ژوندی کړی په ژړا[7]
که مقصود لرې تلوار کړه وخت کوتاه دی[8] — غره مه شه د دې عمر په بقا

---

(١) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی .

(٢) د "ب" په نسخه کې "خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی". د "خ" په لومړی نسخه کې "که صورت یې آخرین و پیدا شوی" ، په دوهمه نسخه کې : "په دا خه شو که صورت یې آخرین دی پیدا شوی"
د "پ" چاپ : "په صورت که آخرین دی پیدا شوی په معنی کې اولین دی له هرچا".
پېښور چاپ : "که صورت یې پیدا شوی آخرین دی په معنی کې اولین دی ترهرچا".

(٣) د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې چا دین د محمد دی قبول کړی".

(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "نور محمد واړه صفات دی په رښتیا".

(٥) د "پ" چاپ : "کرمې خدای نه کا له دې دره جدا".

(٦) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په چاپي دیوانونو کې د دوهمې مسرې د "وخت" پر ځای "وار" راغلی دی.

(٧) قلمي نسخې او د "پ" چاپ : "مړچا نه دی ژوندی کړی په دنیا".

(٨) د "ق ، ک" چاپ : "که مقصود لرې په زړه کې وخت کوتاه دی".

هره نښه چي صحیح کښي په زړه کي | په غرور به دغه(۱) نښه کړي خطا
په امید امیدي خلق ناامید کړل | د ایام له مکره مرشد بې پروا
چي د مرګ په تا چه دي شي خوله ماته | ترو په ماته خوله به ځرنګ کړي ثنا(۲)
وېره(۳) لي ارتیني چي وینا وایي | تا ته وایي که پوهېږې دا وینا
هلاک نه دي چي په زور دي خوک تعلیم کا | هم عاقل یې هم بالغ یې هم دانا
په عمل د نېک و بد وفهم(۴) وکړه | چي په دا کې دې بهبود دی که په دا
سر د ننه په ګرېوان کړه سترګي رونې | ډېر په پوره ته پوه ته مدځه سر هوا
سر هوا سر هوا مدځه و آسمان ته | ته په اصل کي له ځمکي یې پیدا
د عمل په ځای به دا پوښتنه نه وي | چي ته زوی یې یا نمسی یې د فلانا(۵)
په خیل ځان ښېګڼه وکړه غزه مرشد | په ښېګڼه دادې او د بابا(۶)
هغه نا وي چي په ځان ښایسته نه وي | خوک یې خه کاندي ښایست د موږونیا(۷)
داخبره زه وځا ته کرم ای یاره(۸) | دلګیر مرشد که مي نوم واخیست دستا
نوم د ستا او د بل خلم ځان ته وایم | داعیبونه دي همه واړه زما(۹)
هر چي وایم همه واړه ځان ته وایم | نه مي کار نه مي غرض شته په نورچا(۱۰)
هر چي وایم همه واړه ځان ته وایم | داعیبونه دي همه واړه زما(۱۱)
که مي ځای د دې غمونو وي په زړه کي | ما به خه لره کوله دا انشا

چي د مرګ سختي خواري دا ستا په خوا دي(۱۲)
ای ځانه ولې نه مرې لا پخوا

۳ — ۵۰

(۱) د "ب" له لومړۍ نسخې، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ نه پرته په نورو ټولو کې "هغه" راغلې دی.
(۲) د "ب" چاپ، "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" "لومړۍ نسخه": "ترو په ماته خوله به څه کوي ثنا" - د "ق، ک" چاپ: "بیا په ماته خوله به څه وایې ثنا".
(۳) د "خ" "لومړۍ او دوهمه نسخه او "ب" "لومړۍ او مختلط نسخه": "ویره تللي ارتیني چي وینا وایي".
(۴) د "ب" "پ" چاپ کې د "فهم" پرځای "عمل" راغلی دی.
(۵) د "ق، ک" چاپ کې د لومړۍ مسرۍ "نه وي" پرځای "نه شي" راغلی دی او دوهمه مسره یې داسې ده: "چي ته زوی یې د فلانی ... د فلانا".
(۶) د "ب" لومړۍ نسخه: "په خپل ځان ښېګړه وکړه که مرشد یې ... غزه مرشد په ښېګړه دادې او د بابا". | "ق" چاپ: "چي ته خوله یې یا نمسی یې د فلانا".
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه: "خوک یې خه کاندي ښایست د موږونیا". د "خ" دوهمه نسخه، "پ" چاپ، "ب" چاپ او "پ" مختلط نسخه: "خوک یې خه کوي ښایست د موږونیا".
(۸) د "ق" چاپ: "داخبره کړم ځان ته زه هو نبیاره".
(۹) چاپي دیوانونه: "نه مي کار نه مي غرض شته په بل چا".
(۱۰) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته. د "پ" "پ" چاپ کې یې دوهمه مسره داسې ده: "څه مي کار څه مي غرض ده په نورچا".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په بل چا" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې د لومړۍ مسرې د "همه واړه" پرځای "همګي" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نه دی راغلی.
(۱۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "چي د مرګ سختي خواري دي په خوا دي". "ق" چاپ: "چي د مرګ سختي خواري دې دي په خوا کې". د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "ب" مختلط نسخه: "چي د مرګ سختي خواري دې لا په خوا دي".

هېڅ ثابته نه کړه چا ددې دنيا وفا — واړه ميني کاندي بېهوده په دا دنيا [1]
هر څوك چې دعوى په دا دنيا كا د خپلو — واړه باطل وايي دنيا نه ده د هېچا
دا فلك كلال دى سازول او ماتول كا — د بې بې ما و تا غوندې پيدا كړه هم فنا
هر سنګ و كلوخ چې څر ګند بري ددې دهر — واړه ګكړي دي څوك د شاه څوك د ګدا [2]
دام دې هېڅوك نه بدي د دنيا و ره ګذر ته — سنكا ر به و كړي نه شي د سيمرغ او د عنقا [3]
هر څوك چې له دې فاني نفس وابستګي كا — نه به شي تر لې په څنځير سره هوا [4]
ماه دى كه آفتاب دى عاقبت واړه خراب دي — ګل كه هميشه وي هسې نه تر ابدا [5]

مدد و مدد ناصح په خلاف ددا ناپانو
مينه د دنيا پسندلې نه ده هېڅ دانا

٤ — ٥٨

چې دوې بنځې وي د چا — هم سني وي هم پارسا [6]
خدمت كړو نې د خښتن وي — په بنه خوى وي آراستا
تفاوت پكې حرام دى — كه شري وي كه خاصا
لازم دا دى و خښتن ته — تفاوت دې نه كا بيا
په خوراك هم په پوښاك كې — كه كنه وي كه حدوا [7]
او كه دا هسې به نه كا — خپل عمل به كا بېديا
يو د لې به مجنون و مري — بل هورې به شي ړنوي سيا
دا حديث دى وار د شوى — كه څوك فهم كا په دا
هغه څوك چې تفاوت كا — نه و پزاړيم دى لرما
په مشكوة كې دى راغلي — ورشه و پوښته عاما

ناصح ژغورې يوه خدايه
له عذابه له خطا

٥ — ٦٩

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو، د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې د "بېهوده" پر ځای "بې وفا" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "واړه ګکړي دي څوك د شاه و د ګدا".
(۳) دا بيت او ورپسې بيتونه په مصوره نسخه کې نشته.
(٤) د "ق ب" چاپ: "کله شي تړلی په ځنځير سره هوا".
(٥) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، د "ب پ" چاپ کې داسې دی: "ماه دی که آفتاب دی همګي واړه خراب شي ګل که هميشه وي هسې نه تر ابدا". د "ب" لومړی نسخه: "ګل که هميشه وي هسې نه تر ابدا".
(٦) دا شعر د دوران له مجموعې څخه چې په ١٨٤٧ کال کې خپره شوې ده نقل شو او د "ب" په دريمه نيمګړې نسخه کې هم وروسته لاس ته راغی.
(۷) په اصل نسخه کې "خذوا" راغلی دی مګر معنی يې څرګنده نه شوه ځکه نو دلته د "حدوا" په شکل ونيول شو چې معنی يې "نال" دی.

بنده‌ بنده‌ دا د نیا — چې تو بنده‌ د عقبا
مذمت د د نیا مه‌ کړه — واوره‌ پند کړه‌ د اوینا
د دنیا په‌ بازار کېږي — د هغه‌ جهان سودا
په‌ دنیا کې ډېر حکمت دی — پرې پوهېږي حکما [1]
که‌ غلیم لره‌ یې ورکړي — غلیم دوست کا په‌ هوا
که‌ تو سرې یې صدقه‌ کړي — رفع دفع کا بلا
که‌ په‌ اور باندې یې کېږدي — بوی د عود وکا پیدا
که‌ یې تو ییه‌ په‌ صحرا کښې [2] — ښایسته‌ کاندي صحرا
که‌ یې نذر کړې و پیر ته‌ [3] — خوشحال دروي په‌ خندا
څو ژوندی وي په‌ جهان کې — یاد وي دې په‌ دعا
د حاتم په‌ خیر دې ستایي — خطاب ډېر کا د سخا
سخي هر یو د خدای دوست دی — وَلَوْ کَانَ فَاسِقًا
هر بخیل د خدای دښمن دی — وَلَوْ کَانَ زَاهِدًا
دنیا کښت د آخرت دی — دا خبره‌ ده‌ رښتیا
د دنیا طالبان ډېر دي — که‌ یې مومي څوک لدچا
ولې مرد پکې هغه‌ دی — چې سخي وي هم پارسا
په‌ دنیا کې بدي نشته‌ — که‌ بدي نه‌ وي لدتا [4]
په‌ دنیا کې خطا نشته‌ — که‌ لدتا نه‌ وي خطا [5]
دنیا بحر دی ښه‌ ښېږي — آیینې غوندې صفا
خپل خپل مخ پکې لیده‌ شي — که‌ څوک زشت وي که‌ زیبا
هم خطر پکې د سر شته‌ — هم ګوهر دی بې بها
وفادار لره‌ وفا شوه‌ [6] — جفاکار لره‌ جفا
لدیوه‌ مخه‌ یې درد وي — لدبل مخه‌ یې دوا [7]

---

(۱) پېښور چاپ او قلمي نسخې: "هر شه‌ وېي ښته‌ حکما".
(۲) د "پ" چاپ او د "خ" لومړۍ او دوهمه‌ نسخه‌: "که‌ یې توی کړې په‌ صحرا کې".
(۳) د "پ" لومړۍ نسخه‌: "که‌ یې ورکړې وفقیر ته‌".
(۴) د "پ" لومړۍ او دوهمه‌ نسخه‌: "که‌ لدتا نه‌ وي خطا".
(۵) دا بیت په‌ چاپي دیوانونو کې نشته‌.
(۶) د "خ" دوهمه‌ نسخه‌: "وپا کار لره‌ وپا شوه‌".
(۷) دا بیت د "خ" په‌ لومړۍ نسخه‌ کې نه‌ دی راغلی، د "خ" دوهمه‌ نسخه‌ او د "پ" نسخې: "لدیوه‌ مخه‌ دوا".

چې ته خوند کاندي د زهرو — چې ته خوند کا د حلوا
کار همه واره موقوف دی — د سړي په مدعا
سالکان دې ننداره چې شي — د خپل ځان په تماشا
هیڅ کار هغه به مومي — دنیا ځای دی د جزا
لکه وي یا هسې به پاڅي — که نادان وي که دانا
فتوی و نیسه په مخ کې — پسې مه کړه په تقوا
دنیا نده هغه دین دی — چې له هغې وي سبوا
وطاعت و ته ولاړ وي — همېشه ترلې ملا
له حرامو یې پرهېز وي — هم مشغول په پنځ بنا[1]
کلمې یې وي قبول له — هم په جهر هم خفا[2]
د دنیا د کار د پاره — فرض لونځ نه کاندي قضا[3]
هم صائم د رمضان وي[4] — هم زکوة کاندي ادا
که یې توان د حج رسېږي — حج هم وکا پسې بیا
دا پنځه بنا د دین دي — چې بیان یې وکړ ما
چې یې یون په دا طریق وی — هغه کس دی اولیا
که یې مال د دنیا پر دی — هیڅ دې نه کاندي پروا
دنیا بده هغه ده — چې یې کسب وي ریا
یا یې کسب د ربا وي — یا یې وکړي په غلا[5]
یا یې تول له کا په ظلم — یا د خمر[6] په سودا
یا یې وکا په شراب — یا یې وکا په زنا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "پای شپول پنځ بنا" ، د "ب" دوهمه نسخه : "بیایې شپول وي پنځ بنا".

(۲) د "ب" چاپ کې "هم په جهر په اخفا" ، په پېښور چاپ کې "هم په جهر هم خفا" ، د "پ" په لومړی نسخه کې : "هم په جهر هم خفیا" د "خ" په لومړی نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې "هم په جهر هم په خفا" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "فرض لونځ نه کاندي قضا" راغلی دی.

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٤) په پېښور چاپ کې "هم صایم وي د رمضان" او د "خ" لومړی نسخه "هم صایم به د رمضان وي" راغلی دی.

(۵) دا بیت د "ب" چاپ کې نه دی راغلی

(٦) په چاپي دیوانونو کې او د "ب" په دوهمه نسخه کې "خمر د" راغلی دی.

یا ناحق خونونه کا ندي | یا مالونه خوري د چا
عبادت کا په ځان فرض | د بادشاه د امرا (۱)
حق باطل کا، باطل حق کا | په سبب د روي ریا (۲)
نه یې ویره شي (۳) له خدایه | نه یې شرم نه حیا
د یوې ګېډې د پاره | هزار خوني کا بېدیا (۴)
همېشه یې له ستمه | خلق وي په غوغا (۵)
ګوش او هوش یې هرګز نه وي | د مظلومو په ژړا
د فرعون په څېر به (۶) ناست وي | بې پروا او کبریا
بتخانې و ته یې مخ وي | و مسجد و ته یې شا
اختلاط کا له بدانو | له نیکانو وي جلا (۷)
هېڅ یې نه وي په خاطر کې | تولا و تبرا
و رحمان ته پښېمنه مه کړه (۸)
خدایه په هسې رنګ بلا

۶ — ۱۲۴

راشه مه کوه له چا سره جفا | له ژوندون دې ضایع کېږي بې وفا
په دنیا کې هېڅوک نه دي پاتې شوني | واړه تلوني دي که نن دي که سبا
د یاران چې نن وتا وته جلوه کا | په دوه ورځې پس به واړه شي فنا (۹)
که دیدن دې د دوي خوښ وي وته ګوره (۱۰) | چې فنا شي بیا به کله شي پیدا
د خزان پاڼې چې بېلې شي له ښاخه | په حکمت به یې پیوند نه کا حکما
چې په ځمکه خاشاکي پرېوځي له آسمانه | بیا له ځمکې ختې نه شي په سما
ګومان مه کړه چې بیا ستر ګو له ورشي (۱۱) | هغه اوښکې چې له سترګو شي جدا

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلي دي: "د بادشاه او د ګدا". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "د بادشاه و امراء" د "پ" لومړۍ نسخه: "د بادشاهانو د امرا".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(۳) په چاپي دیوان کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(۴) د "پ" په دوهمه نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "بېدیا" پر ځای "پیدا" راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوان کې "واړه خلک وي په غوغا" او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې "خلقه دي په غوغا". او د پښتو ټولنې په دوهمه نسخه کې "خلقې وي په غوغا" راغلي دي.
(۶) د "خ" په دواړو نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې "به" نه دی راغلی.
(۷) د "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې "سیوا" راغلي دي.
(۸) د پېښور چاپ: "ما رحمان ته پښېمنه مه کړې".
(۹) د "پ" په لومړۍ او په دوهمه نسخه کې "په دوه ورځ پسې به واړه شي فنا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي دي: "په دوه ورځو پس به واړه شي فنا"
(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "که دیدن دې د چا خوښ وي ورته ګوره".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي ده: "که دیدن دې حبیب خوښ وي ورته ګوره".
(۱۱) د "پ" لومړۍ نسخه "ګومان مه کړه چې به ستر ګو له بیا ورشي". د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې بیا ستر ګو له ورشي". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "ګومان مه کړه چې نه ستر ګو له ورشي".

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هره ورځ چې خېژي بېل بېل نمر دی — هر چې په پرېوځي هغه نه شي ښتی بیا
که جنت په زهد نه دی بې کرمه (۱) — هر سړی دې خپله غاړه کا ادا
که د نفس (۲) دپاره سل محنته وکړي — یو محنت به دې په کار نه شي فردا
که تمام جهان په خپله ګېډه وخوري — یاد به نه شي په درود او په دعا
که یوه دانه (۳) د وږي په لاس ورکړي — هم دغه به دې توښه شي د عقبا (۴)
که یو ځاځکی او په تږي لره ورکړي — د دوزخ او ستا ترمیان به شي دریا
که یو ځله سر د خدای دپاره (۵) ټیټ کړې — په قیامت به سربلند شې تر هر چا
بازار دا دی که څوك سودا وسودا کاندي — په هغه جهان نه سود شته نه سودا
آشنایان که څوك (۶) پوهېږئ نن یې وخت دی — چې زارېږي یو آشنا تر بل آشنا
که ژوندون دی خو هم دا دی په جهان کې — چې له چاسره تېرېږي په خندا (۷)
خدای امان دا کړه له هسې زندګۍ (۸) — چې تېروالې له بلا، بل له تا
زړه بنه دی که په صلح او په صلاح وي — نه شکرې په فتنه او په غوغا
نس په خاورو په خس ډك بنه دی بې ګنده (۹) — نه هم په خاروخس پخه حلوا
ماته ملا په مشقت په محنت بنه ده (۱۰) — نه حرام همیانۍ د چا تر ملا
روند بهتر دی چې څه نه ویني په سترګو — نه چې سترګي په پردي حرام کا وا (۱۱)
ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان وي — نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا (۱۲)
کوڼ بهتر دی چې څه نه اوري په غوږو — نه چې غوږ کاندي په بد ویل شنوا (۱۳)
دیو او دد که په خوا درشي خو بهتر دی — خدای دې بد سړی در نه ولي په خوا (۱۴)

---

(۱) په چاپي دیوانو کې "بې له فضله" راغلی دی. او د "غ" په دوهمه نسخه کې دامسری داسې راغلی ده: "که جنت په زاهدی نه دی چا موندلی".
(۲) په "پ" چاپ کې د "نفس" پرځای "نس" راغلی دی.
(۳) د "غ" په دوهمه نسخه کې د "یوه دانه" پرځای "یو ذره" راغلی دی.
(٤) د "پ" په دوهمه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې د "عقبا" پرځای "بقا" راغلی دی.
(۵) په پېښور چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې د "دپاره" پرځای "په لوري" راغلی دی.
(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "آشنایان که څو پوهېږئ نن یې وخت دی". او په پېښور چاپ کې داسې راغلی ده: "آشنایان که څه پوهېږئ دایې وخت دی".
(۷) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۸) د "پ" په دوهمه نسخه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې: "خدایه امان وکړې له هسې زندګیه". د "غ" په دوهمه نسخه کې: خدای امان وکړې له هسې ژوندګه کسه".
(۹) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسری د "غ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "نه چې سترګي په پردیه دنیا نوا" او دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۲) دا بیت په پېښور چاپ کې "ګونګي بنه دي چې بې کامه وبې زبان وي. نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". د "غ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې بې کامه بې زبان دی - نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا". او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "ګونګ بهتر دی چې مکام سرپا نه دی نه چې ژبه شي په بد ویل ګویا" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "پ" په چاپ، د "پ" دوهمه نسخه او د "غ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی.
(۱٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دیو دده که پخوا درشي بهتر وي که له چاسره هم مردی اژدها". او د "غ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسری داسې راغلی ده: "دیو لیوه که پخوا درشي بهتر دی."

دجاهل تر همدمۍ نه به بهتر وي — که له چا سره همدم مروي اژدها (۱)
که مشکل دي خو دې پرونو رغول دي — سهل کار دی سودا و زيان ددې دنيا
سودا و زيان د دنيا واړه سهل کار دی — خرابی دې نه کا څوك په سهل کار سوا (۲)
چې د ورور او د عزيز زړه پرې آزارشي (۳) — حاصل مه شه هغه خپله مدعا
بنه خواره چې يوې خورې بل ورته گوري — خواره نه دي هغه زهر دي گويا
گاه د نورو رضا بويه گهې خپله — په کار نه ده همېشه خپله رضا (۴)
چې بنا دي يې يو زمان وي يغم ترتله — دغه هسې چارې نه کا نه دي دانا (۵)
لکه ځان هسې و بل وته نظر کړه — لکه ستا دی هسې ځان دی د هر چا
منصفانو له ره بويه چې انصاف کا — نه چې نغوته کا د حرص او د هوا
د سړي په خاطر هر څه هر څه کړ ځي — هسې نه چې واړه وگڼي روا (۶)
دين داران دې و خپل دين وته نظر کا — څوك فکر ونه د صواب دي څوك خطا (۷)
خرابی دې نه کاندي خطا د چا له لاسه — څه نسبت دی د خطا و د عطا (۸)
هسې نه چې سړي واړه سره سم دي — څوك عالي (۹) دي څوك اوسط دي څوك ادنا
د هر چا حرمت په خپله اندازه دی — نه چې ځای مومي نفر د امرا (۱۰)

۷

زه رحمٰن له چا شکوه شکايت نکړم (۱۱)
نشته بل دوست او دښمن زما بې تا

۱۹۴

---

(۱) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۳) پېښور چاپ: "چې د ورور او د عزيز پرې زړه آزارشي". د "پ" دويمه نسخه: "چې د ورور د عزيز زړه پرې آزارېږي". د "خ" لمړی او دوهمه نسخه: ۱ـ لومړی نسخه: "چې د ورور د عزيز زړه پرې آزارېږي". په دوهمه نسخه کښې د "آزارېږي" پرځای "زهيرېږي" راغلی دی.
(٤) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۶) د "پ" لومړی نسخه: "نه چې همه واړه وگڼي روا". او د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی دی: "نه چې وگڼي همه واړه روا".
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کښې داسې راغلې ده "څوک فکر ونه د صواب څوك د خطا" په پېښور چاپ کښې داسې راغلې ده: "څوك فکر ونه د ثواب کا څوك خطا". د "پ" په دوهمه نسخه کښې "څوك فکر ونه د ثواب وي څوك خطا". او د "خ" په دويمه نسخه کښې "څوك پکر ونه د عطا دی څوك خطا" راغلی دی.
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۹) د "پ" چاپ، پېښور چاپ، او د "خ" په دوهمه نسخه کښې د "عالي" پرځای "اعلی" راغلی دی.
(۱۰) دا مسرۍ په پېښور چاپ، "پ" چاپ، او د "خ" په لومړی نسخه کښې داسې راغلې ده: "نه چې مومي کفر ځای د امرا"
(۱۱) د "خ" په لومړی نسخه کښې: "رحمان شکر شکايت له هيچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې تا".
د "خ" په دوهمه نسخه کښې: "زه رحمان شکر شکايت له چا نه نه کړم — نشته په جهان کې بل دوست دښمن ځما".
او د "پ" په دوهمه نسخه کښې: "رحمان شکوه شکايت له هيچا نکړم — نشته بل دوست دښمن ځما بې ما".

ته چې ماته والې چې په څه کوې ژړا — نه دي معلومېږي دغه (۱) خپل جور و جفا
ته جور و جفا کړې زه ژړا کوم دلبره — ستا که دغه نه وي دا به هم نه وي زما (۲)
څه بنا دي به کاندي طایفه د عاشقانو — رسم د بتانو (۳) که هم دا وي لکه ستا
دا خصلت چې ستا دی که هم تل په دغه شان وي — نه را معلومېږي د درد منو زړه دوا (٤)
یو دستا ماني شو بل غوږ ځي (٥) د رقیبانو — وار په وار مې وژني لکه هغه کله دا
هر چې عاشقي کا که په قطع افلاطون وي — زه خو یې مجنون گڼم که نن وي که سبا
سپي هم په عذاب د جدايي د دوزخ لوند دی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا (٦)

۸ — **۱۷۲**

هیڅ مې په کار نه دی رحمان تا غواړم دلبره (۷)
زه په دا راضي یم باقي هر څه ستا رضا

عالمان دي روښنايي د دې دنیا — عالمان دي د تمام جهان پېشوا
که څوک لار غواړي و خدای هم و رسول ته — عالمان دي د دې لارې رهنما
کیمیاگر که د کیمیا په طلب گرځي — همه مې د عالمانو ده کیمیا
په مجلس د عالمانو به سره زر شي — که څوک کاڼی وي که لوټه د صحرا (۸)
جاهلان دي په مثال د مړدگانو — عالمان دي په مثال د مسیحا (۹)
چې مړه یې له نفسه ژوندی کېږي — عالمان دي واړه هسې اولیا (۱۰)
هر سړی چې رتبه نه لري د علم — سړی نه دی خالي نقش دی گویا

۹ — **۱۸۰**

زه رحمان حلقه بگوش د هر عالم یم (۱۱)
که اعلی دی که اوسط دی که ادنا

---

(۱) د "پ" په لومړی نسخه کې "هغه" راغلی دی.
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: ته جور و جفا کړې زه ملامت افسوس ژړا کوم — ستا که دغه نه وای دا به هم نه وو زما. د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "له ما" راغلي او د "پ" په چاپ کې "دا به هم نه وو زما" راغلي دي.
(۳) د "خ" لومړی نسخه کې د "بتانو" پر ځای "خوبانو" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه: "نه را معلومېږي د درد من د زړه دوا". مصوره نسخه کې لومړی مسری: "دا خصلت چې ستا دی که تل هم په دغه شان وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "که دې جور و ستم درست په دغه شان دی".
(٥) چاپي دیوانونه: "هر ورځ" او د "خ" لومړی نسخه کې: "غوږ نږنگ" راغلي دي.
(٦) دا بیت د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق، ک" چاپ کې داسې دی:
سپي هم په عذاب سره دې خدای چېرې مړ نه کا — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی یم په دنیا
د "ق" چاپ: سپي هم په عذاب د خدای د دوزخ لو یاره نه دی — زه خو گوندې ستا د کوڅې سپی شوم په دنیا
(۷) چاپي دیوانونه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — دا زما رضا ده باقي هر چې ستا رضا".
مصوره نسخه: "هیڅ یې په کار نه دی رحمان تا غواړي دلبره — زه په دا راضي یم باقي هر چې ستا رضا".
(۸) "مې، پ" چاپ: "که څوک کاڼی وي یا بوټی د صحرا". د "خ" لومړی نسخه: "که څوک کاڼی څوک لوټې د صحرا".
د "پ" لومړی نسخه: "که څوک کاڼی وي که څوک لوټه د صحرا".
(۹) د "پ" دوهمه نسخه: "عالمان دي واړه هسې اولیا".
(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مړه یې په نفس سره ژوندي کېږي — عالمان دي واړه هسې اولیا".
(۱۱) د "پ" دوهمه نسخه: "زه رحمان د عالمانو خاک پای یم".

که خیل زره غواړي له چا — ځان صیاد کړه د عنقا
د حباب کلاه په سر کړه — سوړ په آس شه د هوا
لکه خضر هسي پا ځه — اوبه وڅښه د بقا
له زمینه قدم کښږده — په آسمان لکه عیسا
د هغه استاد شاگرد شه — چي دي وښیي کیمیا(۱)
دا چي ما درته بیان کړه — که حاصل کړې واړه دا

۱۰ — هاالطمع کړه — ۱۸۷
له خوبانو د وفا

دا دنیا ده بې وفا — بې وفا ده بې بقا
نه یې مخ شته نه یې څټ شته — لکه لوټه د صحرا
په یوه گړی یې مخ وي — په یوه گړی یې شا
په یوه گړی دستا شي — په یوه گړی زما
په یوه گړی یې درد وي — په یوه گړی دوا
په یوه گړی یې خوف وي — په یوه گړی رجا
په ساعت کې یې بقا وي — په ساعت کې یې فنا
په ساعت کې یې سکوت وي — په ساعت کې یې غوغا
په ساعت کې یې خنداوي — په ساعت کې یې ژړا
په ساعت کې یې وفا وي — په ساعت کې یې جفا
په ساعت کې یې افلاس وي — په ساعت کې یې غنا
چي نه شان لري نه شکل — کله داشی کله دا

۱۱ — خدای څوک پېښ مه کړه — ۲۰۰
په داهسي رنگ بلا

په سبا دي سبا شوی نه یم د بېچا — تور تپ شوی یم په غم د هر آشنا(۲)
که زه طمع توقع له بله نه کړم — د بل طمع توقع کښږي له ما

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کي نشته.
(۲) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کي داسي راغلي ده: "نه وریت شوی یم په غم د هر آشنا".

کـه مې ورور کـه مې عزيز دی کـه مې يار دی (۱) — واړه غواړي خپله خپله مدعا
په هر کور کې ژړا ګوړان راته زګيروي کا (۲) — لاس مې نه رسي د هيڅا په دوا
د دنيا خبرې واړه په دنيا شي — مابه څه کا څوک چې نه لرم دنيا (۳)
کـه په کلي کې مې کور دی زه ګومان کړم (۴) — چې کور نه دی دا مې کور دی په صحرا
چې څه کار پرې نه پوره وي نه نيمګړی (۵) — څوک به څه کا له هغو سره خندا
چې يې بند توبه وبله سره نه شي (۶) — تر هغه آشنا بهتر دی نا آشنا

پـه تـوده څـمکـه استوګنه ده مشکله
څه به زيست شي له زاهد سره دچا

۱۲ — ۲۰۹

بادشاهي لري هر يو غلام دستا — دخاصانو په ځای ناست وي عام دستا
پخته کله وي چې لاف د پختګۍ کا — پختګان دي په داغ کې خام دستا
خو هم هومره يې په ننګ ونام نظر وي (۷) — چا چې نه وي اوريدلی نام دستا
هميشه به له مقامه بې مقام وي — هغه څوک چې لتوي مقام دستا
څو په خپلو وينو ګل غوندې غرق نه شي (۸) — وبه نه وينې رخسار ګلفام دستا
صبح وشام په هغو خلقو باندې يو وي — چې آرزو لري هر صبح وشام دستا
بل کلام يې په زړه کله اثر کاندي (۹) — چې تر غوږ يې شي شيرين کلام دستا
فراموش کاندې همه (۱۰) نور پې مستي — هر چې نوش کاندې باده په جام دستا
دام دستا د تور و زلفو عالمګير دی (۱۱) — تنها نه يم نښتی زه په دام دستا

---

(۱) په چاپي ديوانونو کې دا مسری داسې راغلی ده: "کـه مې ورور کـه مې عزيز کـه مې فرزند دی". د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "کـه مې ورور کـه مې عزيز دی کـه مې يار وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې: "کـه مې ورور کـه مې عزيز کـه مې څه يار دی". راغلی ده.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او په نورو ټولو کې د "زګيروي کا" پرځای "پراته دی" راغلی دی.

(۳) د "پ" لومړي نسخه: "مابه څوک څه کا ندي چې نه لرم دنيا".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګومان کړم" پرځای "يو عزم" راغلی دی.

(۵) د "خ" لومړي نسخه کې "چې دی نه پرې څه پوره وي نه نيمګړی" په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې پرې نه وي څه پوره او نه نيمګړی". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې نه پر څه پوره وي کـه نه نيمګړی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "چې دې نه پرې څه نيمګړی نه پوره وي".

(۶) د "پ" لومړي نسخه: "چې يې هيڅ بند توبه وبله نه شي".

(۷) چاپي ديوانونه: "خو هم هومره يې نظر په ننګ ونام وي".

(۸) چاپي ديوانونه: "چې په خپلو وينو ګل غوندې غرق نه وي".

(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "بل کلام به يې په زړه کله اثر کـه".

(۱۰) د "ق" چاپ او "ق ، ک" چاپ: "هغه" او نومورې مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "فراموش کـه هغه نور جامونه واړه".

(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې: "دام دستا د زلفو عالمګير دی". په "ق" او "ق ، ک" چاپ کې داسې ده: "دام د زلفو دې دنيا کې عالمګير دی". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "بوی دستا د تور و زلفو عالمګير دی".

۱۳ — ۳۱۹

زه ناصح دعا سلام په هغه وایم (۱)
هر چې ما لره راوړي سلام (۲) دستا

هر چې ووینې په سترګو روی دستا (۳) — مخ یې ګوري وي همېشه په سوی دستا
بې دماغه به تر سر و ماله تېر شي — چې یې تېر شي تر دماغه بوی دستا
که لویي کړې خدایي ځایه خوږي نه کړې — چې په دار رنګه قامت دی لوی (٤) دستا
نوبهار شو عالم سیر د بوستان کا (۵) — خدای وما وته بوستان کړ کوی دستا
د عیسی له دمه دم وهلی نه شم — چې خوله بېرته شي په ګفتګوی دستا (۶)
هم په دامي لر چشمانو نو (۷) ځهېږي — چې یادېږي مې قامت دلجوی دستا
همېشه یې زړه په اور باندې سپند وي — وهغه ته چې خرګند شي (۸) خوی دستا
دلبر لاشه یې ماته وي په زړه کې — چې یې نقش وي په زړه ابروی دستا
ځنځیر وته یې خدلر راکاږي — لیونیو لره بس وي موی دستا
وګمانګ وته بخیله ځان پرې باسي — چې وزړه وته پرې باسي (۹) روی دستا
که ته سل ځله زما یې زه دستا یم (۱۰) — تلونې نه دی له ما جستجوی دستا

۱٤ — ۳۲۱

ګل لمبه شو د بلبل په آه ناصح (۱۱)
نه ګروهېږي یار په هاي وهوی دستا

خوی که په داشان وي دل آزار ستا — خه سبادی به کاندي طلبګار ستا
حیف چې اورېده شي لیده نه شي (۱۲) — حسن ولطافت دی پرلوار (۱۳) ستا

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "رحمان تل دوعا سلام په هغو وایم".
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "پیغام".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "پیار".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، په دوهمه نسخه کې د "لوی" پرځای "دلجوی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه ، د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نوبهار دی عالم سیل د بوستان کا".
د "خ" لومړی نسخه : "نوبهار په عالم سیر د بوستان کا".
(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي دیوانونه : "رود" او د "خ" دریواړه نسخې : "جوی".
(۸) د "خ" په دریواړو قلمي نسخو کې د "شي" پرځای "وي" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق ک" کې نشته . د "خ" په لومړی نسخه کې د "روی" پرځای "موی" راغلی دی. او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوی" او په "ق" چاپ کې د "ګمانګ" پرځای "ځنځیر" او د "روی" پرځای "موځی" راغلی دی.
(۱۰) د "خ" دریواړه نسخې : "که سل ځله زه دستا یم ته ځما یې".
(۱۱) د "خ" لومړی نسخه : "ګل که سره لمبه شي د بلبل په آه رحمانه".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه : "حیف چې اوریدی شي لیدی نه شي په جهان کې".
(۱۳) د "خ" دوهمه نسخه : "په هر لور".

بیا دوباره نه گوري وبل ته (١)   هرچا چې لیدلی وي رخسار ستا

خدای زده چې ته یار د کوم یوه یې   هرطرف یاران دي صدهزار ستا (٢)

ځای د پښو ایښود ومونده نه شي   هومره عاشقان دي په دربار ستا (٣)

بل به هسې نه وي که یې خدای کا (٤)   ما غوندې خاکسار وهوادار ستا

بل گومان په ما باندې ومه کړه   عمر واړه زه او انتظار ستا (٥)

عشق له حسنه حسن دی له عشقه   ته نگار زما یې زه نگار ستا

ته زما مطلوب یې زه طالب یم   ته زما طبیب یې زه بیمار ستا (٦)

ته که تازه گل د نوبهار یې   زه یم عندلیب په لاله زار ستا

جور که جفا ده که ستم دی   واړه می منلي دي یکبار ستا

جور وجفا څوك په بها پلوري (٧)   زه یم د جور ونو خریدار ستا

یو تار که ضایع شي ستا د زلفو   ځان به صدقه کړم تر (٨) هر تار ستا

سل از مېښتونه دې راو کړه   حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا (٩)

١٥   ٢٤٦

تېریم زه ترنوره (١٠) کاره

اوس می ملا ترلې ده په کار ستا

که څوك یار په جهان غواړي یار دی دا   یار دی دا، که د جهان سینگار دی دا؟ (١١)

خیال د زلفو یې زما تر زړه چاپېرشو   یا ترگنجه چاپېر شوی مار دی دا؟

دا جهان دی خدای له عشقه پیدا کړی (١٢)   د جملهٔ مخلوقاتو پلار دی دا

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "بیا به دوباره ونه گوري بل مخ ته".

(٢) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(٣) د "خ" لومړی نسخه : "په هغه ځای باندې چې ټول دی عاشقان ستا".

(٤) د "خ" لومړی نسخه : "بل به هسې څوك نه وي که خدای کا".

(٥) "ق، ک" چاپ : "عمر واړه زه یم په انتظار ستا".
مصوره نسخه : "عمر واړه زه یم انتظار ستا". د "خ" لومړی نسخه : "عمر واړه او زه او انتظار ستا".

(٦) د "خ" لومړی نسخه : "ته زما نگار یې زه افگار ستا".

(٧) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته. قلمي نسخې : "جور د چا څوك په بها پلوري".

(٨) په چاپي دیوانونو او لوزو قلمي نسخو کې د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.

(٩) د "خ" دوهمه نسخه : "یاری حیف دی چې لا نه شي اعتبار ستا".

(١٠) په چاپي دیوانونو کې "له هره کاره" راغلی دی.

(١١) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده : "یار دی دا که تمام جهان سینگار دی دا".

(١٢) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده :
"دا جهان دی خدای په عشق کې پیدا کړی".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت بیخي نه دی راغلی.

تر عشق وار دِ کار بل په جهان نشته — تر همه کار ونو وار دِ کار دی دا (۱)

بل بلبل به د ګل نوم اخستی نه وُ — که خبر وی چې ګل نه دی خار دی دا (۲)

بیا را تله دې جهان ته بل وار نشته — بل وار نشته بل وار نشته وار دی دا

د حباب عمر دې وګوري چې څو دی ؟ (۳) — که څوک شمار کاندي د عمر شمار دی دا

(۱۶) د مجنون صورت په زړه کړه ګوره (٤) (۲٥٤)

ستا په عشق کې هسې خوار و زار دی دا

چې له تا سره په سر کاندي سودا — بل به نه وي هسې ما غوندې شیدا (۵)

نه به ما غوندې شیدا وي په جهان کې — نه به تا غوندې دلبر شي بل پیدا (۶)

ما د ستا جور و جفا دې قبول کړي (۷) — ولې نه شي د ژړا په ځای خندا

بې د ستا له مخه کون و که مکان دی — سنه تو سنه مې نه په دا شي نه په دا

جدايي به دې هیڅ رنګ قبوله نه کړم — څو مې نه دی روح کالبوت سره (۸) جدا

لکه ورستو مقتدیان وراندې امام وي — ما په تا پسې ده کړې اقتدا (۹)

زه یې وینم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی ددې دور که ګدا (۱۰)

کاشکې خط د امانې و ما دا کړې (۱۱) — چې له ما سره وعده کړې د فردا

زه څنګه په تا نه یم مین شوی — ستا له لوري په ما شوې ده ندا

زه په تا باندې مین یم له ازله — نه چې کړې می نن ورځ ده ابتدا

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی : " تر عشق غوره بل څه کار په جهان نشته — تر همه کار ونو غوره کار دی دا ". په "پ پ" چاپ کې " تر عشق غوره بل هیڅ کار په جهان نشته ". د "خ" په لومړۍ نسخه کې : " تر عشق غوره کار بل په جهان نشته — تر همه کار ونو غوره کار دی دا ". د "خ" په دوهمه نسخه کې " تر عشق غوره کار بل په جهان نشته " او د "پ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی.

(۲) په "پ پ" چاپ کې " یو بلبل به د ګل نوم اخستی نه وُ "، د "خ" په دوهمه نسخه کې " لومړ د ګل به بلبلان اخستی نه وو ". او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی.

(۳) دا مسری په " پ پ " چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده : " د حباب عمر ته وګوره چې څه دی ؟ " په " پ " چاپ کې " د حباب عمر دی وګوری چې څه دی ". د "پ" په دوهمه نسخه کې " د حباب عمر ته وګوره چې څو دی " راغلی ده او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) دا مسری د "خ" په دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : " د مجنون صورت په زړه کړه ای رحمانه ".

(۵) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده : " بل به تا غوندې دلبر شي را پیدا ".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه : " نه به تا غوندې دلبر شي پیدا "، د "پ" په دوهمه نسخه او "پ پ" چاپ کې " نه به تا غوندې دلبر شي را پیدا ". او د "خ" په دوهمه نسخه کې " نه به تا غوندې دلبر شي بیا پیدا " راغلی ده.

(۷) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې " ما به صبر ستا په جور و جفا وکړ " او د "خ" دوهمه او د "پ" په دوهمه نسخه کې " ما به صبر ستا په جور په جفا کړ " راغلی ده.

(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې " وبله " او په دوهمه نسخه کې " حُبله " راغلی دی.

(۹) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده : " هسې ما تا پسې کړې اقتدا "

(۱۰) دا بیت په "پ" او "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی : " زه یو نه یم درست جهان په تا مین دی — که بادشاه دی ددې دهر که ګدا ". او وروستنۍ مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې " که بادشاه ددې دهر که ګدا " د "خ" په مصوره نسخه کې داسې راغلی ده : " که بادشاه دی که وزیر دی که ګدا ".

(۱۱) دا مسری په "پ" او "پ پ" چاپ کې " کاشکې خط د امانې و ما له دا کړې " راغلی ده.

چې دستا د عاشقۍ په تېغ شهید شي — د رحمان غاړه به هاله شي ا د ا

۱۷ — **۲۶۶**

د رحمان وزېړي رنګ وته نظر کړه
چې مدام به تا پسې کاندي ژړا (۱)

هر چې ستا کوڅه ما وا کا — ځای به بر شي ترا فلا کا (۲)
ځان هاله ورته بادشاه شي — چې به ستا د درګدا کا (۳)
چې دستا د درګدا شي (٤) — بادشاهي وته نور شا کا
نظر به دستا له رویه — نه په ارض نه په سما کا
مینه به دستا له مخه — نه په دین نه په دنیا کا
ستا په مهر و محبت کې — ځان جهان واړه فنا کا
د دنیا کور و کهري (۵) — ستا په مینه کې تا لا کا
رضا ستا په رضا (۶) کېږدي — ترک د خپله مدعا کا
و هر خوا ته چې ستا مخ شي (۷) — دی هم مخ په هغه خوا کا
که له چا سره جفا کړي — له هغه سره جفا کا
که له چا سره وفا کړي — له هغه سره وفا کا
که په غم چېري ژاړي — خوبه تا پسې ژړا کا
که په غم چېري خاندي — خوله تا سره خندا کا
که مطلب به د دیدار وي — ستا د حسن تماشا کا
که مطلب به د ګفتار وي — ستا په ذکر مشغولا کا
د رښتینو مقام دا دی — که خوک مینه په رښتیا کا (۸)

۱۸ — **۲۸۳**

عاشقان په عاشقۍ کې
چې رحمان وائي هم دا کا

---

(۱) دا بیت د "خ" لومړۍ او د "پ" دوهمه نسخه کښ نشته.
(۲) دا غزل په منصوره نسخه کښ نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کښ دوهم مسرۍ داسې ده: "ځای به رسي ترافلاکه".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کښ: "چې ځان ستا د درګدا کړه".
(٤) "ق، ک" چاپ: "خوک چې ستا د درګدا شي"، او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کښ نشته.
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دنیا کور و کوټ"، او د "خ" نیمګړې نسخه: "د دنیا کور او محلونه".
(۶) د "پ" چاپ کښ "قضا" راغلې دی.
(۷) د "خ" قلمي نسخه: "هرې خوا ته چې ستا مخ وي". د "پ" لومړۍ نسخه: "په هره خوا چې دستا مخ وي".
(۸) په "ق، ک" چاپ کښ او هم د "ق" په چاپ کښ د "رښتیا" پر ځای "رضا" راغلې دی.

چې امید په عمارت د دې دنیا کا | د کاغذ په کشتۍ سیر د دریا کا (۱)
د آسمان توسن هیڅ اند دی تېز لې | څوک به څرنګه سورلي د باد په شا کا
نه لبوه په آدمیت اموخته کېږي | نه امید د مروت شي له افلاکا
له فلکه د وفا امید باطل دی | کله دېوله آدمزاد سره وفا کا
زمانه په اسلام کفر سره ګډ شي | فرق د تور و د سپین کله نابینا کا
ما د دهر علامت په سترګو ولید | په هر دم هزار پیدا هزار فنا کا
هیڅ امید مې د ایام په ګردش نه شي | چې فرصت به په خپل ذوق و مدارا کا
په خپل عمر به هیڅ بدلي نه وي | هغه چارې چې دي هر ساعت په ما کا
که د ګلو غوټه کېږدم په دستار کې | شوم طالع مې حلقه خار څنې پیدا کا
که وزرو وته لاس کړم خاورې کېږي | که د خاورو په ارزو شم استغنا کا
جدایي د خدای بلا شوه نه توانېږم | خوشې زړه مې په دیدن پسې ژړا کا (۲)
هومره صبر دی عاشق سره له کومه | چې د نن وعده موقوفه په سبا کا
که د اور جامې راوا غوندې دلبره | په نظر زما جلوه لکه دیبا کا
په خپل عشق کې (۳) که څوک بد را باندې وایي | زه ګومان کړم چې حمد زما ثنا کا
ملامت په عاشق ښایي دا دستور دی | چې روغ خلق په رنځور پورې خندا کا
عاشقي ننګ و ناموس دي وبله لرې | په روښانه ورځ به څرنګه څوک غلا کا
که زه طمع کړم د ګلو له طالع نه | ما عاجز له د ګل په ځای خار را کا (۴)
که زه ځان ژغورم په عشق کې له عالمه | زمانه مې په جهان باندې رسوا کا
همېشه به په عالم کې وي سرخرویه | چې ثنا لکه بلبل د خپل آشنا کا

۱۹

دا ځواب رحمان هغه کا چې دوه وي
"که دلبر د دیدن مې پیالې را کا" (۵)

۳۰۳

هغه ژوی چې مین وي ښه به خوب کا | چې مجنون غوندې کړمن وي ښه به خوب کا (۶)

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړي، دوهم او مصوره نسخه کې نشته. د "پ پ" چاپ کړ د "سیر" پر ځای "سیل" را غلی دی.
(۲) د "غ" په لومړي او دوهمه قلمي نسخه کې د "ژړا" پر ځای "بلا" راغلی دی.
(۳) په "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې "ستا په عشق کې" راغلی دی.
(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه په قلمي نسخو کې نشته. دوی بیت لومړی مصري په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "که زه طمع کړم د ګلو له خپل بخته"
(۵) د "غ" دوهمه نسخه: "که دلبر د دیدن مسته پیالې راکه". د دولت د دیوان: "که دلبر د دیدن مې پیالې راکه" ۱۴۳ مخ، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳
(۶) دا مسري په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې فرهاد غوندې کوهکن وي ښه به خوب کا"، په مصوره نسخه او د "غ" لومړي نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن - وي ښه به خوب کا" د "غ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او کوهکن دي ښه به خوب کا" او د "پ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مجنون او یا کوهکن دي ښه به خوب کا"، او د پېښور چاپي دیوانونو کې د "ژوی" پر ځای "زړی" راغلی دی.

هر نفس د سړي تله دي له جهانه(۱) — چې يې هر نفس رفتن وي ښه به خوب کا
چې سبا له خپله ياره جدا کيږي — که د سلو شپو کرهن وي ښه به خوب کا
عاشقي ده خداى له اوره پيدا کړې — که په اور کې يې وطن وي ښه به خوب کا (۲)
د اوبو تږى هم خوب کولى نه شي — خوک چې تږى د ديدن وي ښه به خوب کا (۳)
د رقيب له جوره خوب د عاشق نه شي — د هغو چې ديلو(۴) دښمن وي ښه به خوب کا
د مجاز بندي خو خوب کولى نه شي — چې يې زلفې طوق رسن وي ښه به خوب کا (۵)

۲۰ — ۳۱۱

خوب خندا له بې غمي ده شي خوشحاله(۶)
خوک چې ستا په خبر غمزن وي ښه به خوب کا

چې په سترګو کې يې خار وي ښه به خوب کا — چې په زړه يې غم د يار وي ښه به خوب کا
خوب له ياره سره هم د عاشق نه شي — چې يې يار په بل ديار وي ښه به خوب کا
په دنيا کې خوب هغه کا چې نادان وي — هغه ژوي(۷) چې هوښيار وي ښه به خوب کا
کوم طالب مطلوب نيولى(۸) دى په خوب کې — هغه خوک چې طلبګار وي ښه به خوب کا
د بيدار ندي چا په پټو سترګو کړې — چې مطلب د چا بيدار وي ښه به خوب کا
بلا لار د مرګ تر لارې ګرانه نشته — چې په خوا يې هسې لار وي ښه به خوب کا
هر نګاه د دلبرانو ذوالفقار دى — هر چې غوڅ په ذوالفقار وي ښه به خوب کا
دلبرم چې چلي خوب کولى نه شي — چې خورلى تور ښامار وي ښه به خوب کا

۲۱ — ۳۲۰

زه خوشحال د يار بنده هم خدمتګار يم
چې بنده او خدمتګار وي ښه به خوب کا

---

(۱) دا مسرۍ په مصوره نسخه کښې داسې ده: "هر نفس سړي په تله دي له جهانه".
(۲) د "پ" د لومړي نسخې نه پرته په ټولو کښې "چه" راغلى ده.
(۳) دا بيت په چاپي ديوانونو او مصوره نسخه کښې نشته، د دوهمه مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کښې داسې ده: "چې به تږى د ديدن دى ښه به خوب کا".
(۴) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کښې د "ديلو" پر ځاى "ديار" راغلى دى.
(۶) په "پ" او "ب، ب" چاپ کښې: "خوب خندا په بې غمي کيږي جهانه هر چې تاغوندې غمجن دى ښه به خوب کا".
د پېښور "ق، ک" چاپ: "هر چې ماغوندې غمجن دى ښه به خوب کا". د "خ" لومړي نسخه: "خوک چې تاغوندې دردمن دى ښه به خوب کا".
د "خ" دوهمه نسخه: "خوک چې ستا په ځير دردمن دى ښه به خوب کا"، مصوره نسخه: "خوک چې ستا په ځير غمجن دې ښه به خوب کا".
او د "پ" دوهمه نسخه کښې داسې ده: "خوک چې تاغوندې غمجن دى ښه به خوب کا".
(۵) دا بيت په چاپي ديوانونو او نورو قلمي نسخو کښې نشته د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو چې وروستۍ مسرۍ يې په اصل نسخه کښې داسې ده "چې ئې زلفې په ګردن کښې طوق رسن دى ښه به خوب کا"
(۷) دا مسرۍ د "ق، ک" چاپ کښې داسې ده: "هغه زوى چې دانا دى ښه به خوب کا". او په نورو چاپي ديوانونو کښې د "ژوى" پر ځاى "زوى" راغلى دى.
(۸) د "پ" د لومړي نسخې نه پرته په نورو ټولو کښې "موندلى" راغلى دى. او هم نوموړى بيت د "پ" په دوهمه نسخه کښې نشته.
ياد ونه: لاندې بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کښې راغلى دى، او د اس لاندې نورو نسخو او ديوانونو کښې نشته.
دلبرم په چلې خوب کولى نه شي
چې خورلى تور ښامار دى ښه به خوب کا

هغه ځوی چې بې خدایه(۱) محبت کا — همګې واړه بې ځایه محبت کا
محبت بې خدایه واړه د زړه رنځ دی — که مدام له چنګ و نایه محبت کا
خرخاري ده چې بې بوځبله(۲) کاندي — هر خودرای چې له خود رایه محبت کا
نتیجه یې ریش کنده جامه پاره وي — آدم زاد چې له چارپایه محبت کا(۳)
هغه سرای له به تله وربانده ګران وي — هر سړی چې له دې سرایه محبت کا(۴)
بوالهوس به نه پتنګ نه پروانه شي — د مګس په څېر له ورایه محبت کا(۵)
چې د تورو زلفو سیوري په چا وشي — هغه کا له همایه محبت کا

نیازی ځکه دریار متابعت کړم(۶)
چې هر وله رهنمایه محبت کا

۲۲ — ۳۲۸

اورنګ زیب چې آرایش د تخت و تاج کا — تخت و تاج به یې مرګی تاخت و تاراج کا(۷)
په جهان کې به یې پاتې بند بد نوم شي — دی که چاري د کسرې که د حجاج کا
او به ستر ګولړه لاړې او د زړه شو — څوک به څه شکل ځوندون په دا مزاج کا
جدایي زما په زړه کا هسې چاري — لکه بازې په تارو او په دراج کا
زما اوښکې چې پیدا د زړه له یم شوي — لکه اوبه یې له کبابه نم اخراج کا
زه غمجن د عید په جشن خبر نه شوم — که نور خلق هوی و های ته احتیاج کا

هر ناوک چې د قضا له شسته خېژي
زمانه د نیازی زړه ورته آماج کا(۸)

۲۳ — ۳۳۵

دې بې درد و همدمي(۹) به دې بې درد کا — د نامرد و همدمي به دې نامرد کا
صحبت بې تاثیره نه دی دا حدیث دی — ګنګو نمري هم په څېر د ګنګو زرد کا(۱۰)

---

(۱) د "پ" چاپ کړ د "بې خدایه" پر ځای "بې یاره" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "بوله بله" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دواړه نسخو کې نشته او د لومړي مسرې د "ریش کنده" کلمه د "خ" په لومړي نسخه کې د "ریش کندن" په شکل راغلې ده.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په دواړه نسخو کې نشته.
(۵) دا بیت د "ب" په دواړه نسخو کې نشته په "پ" چاپ او "پ.ب" چاپ کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "بلهوس به نه پتنګ و پروانه شي".
(۶) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "په جهان ځکه د ریار متابعت کا"، د "خ" لومړۍ نسخه: "زه د جهان ځکه د یاره محبت کړم".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه، د "خ" په لومړۍ نسخه او "ق.ک" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دواړه قلمي نسخو کې "امواج" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه د "خ" لومړۍ او د "پ" په دواړه نسخو کې "همراهي" او د پېښور "ق.ک" چاپ کې "همدردي" راغلی ده.
(۱۰) دا مسره په "پ" نسخه کې او هم په "خ" نسخو کې داسې ده: "ګنګو نمري د ګنګو په څېر د زرد کا".

هر کالي چې څوك په څمكه باندې كېږدي — هغه څمكه يې له جنسه د خپل گرد كا

په مجلس د ويرژليو(۱) څوك ورمه شه — كه صحيح وسلامت وي آه يې سرد كا

چې دوېي له ميانه لرې شي رحمانه(۲)

معشوقې عاشق په خپله ناز پرورد كا

۲٤ — ۳٤۰

كه په گنج د شاهي فخر شهريار كا — عاشقان يې د دلبر و په رخسار كا

خرقه پوشو په خرقه كې دى موندلى — هغه حظ(۳) چې په دنيا كې دنيادار كا

پتنگانو له وركړ خداى په اور كې — هغه عيش چې بلبله په گلزار كا(٤)

نېك ساعت(٥) په بد بدل د هيچا مه شه — په وصال كې غم د هجر ورد و خار كا

نس(٦) د گورا و د مور يو دى په معنى كې — خو په چا يې تور لحد په چا بازار كا

د بېړي په دوبېړه چې خداى راضي شي — يگانگي د زړونو هلته كله كار كا(۷)

هغه مخ چې مادرزاد بنايسته نه وي — مشقت د مشاطې واړه مردار كا

يار د نازله خوبه پاڅي پسې گرځي — چې فلك د عاشقانو بخت بېدار كا(۸)

بې له تا نه مدام سوزي دا يې حال دى — لكه شمع چې څوك بله په مزار كا(۹)

د مستئ د هوښيارئ يون څرگند وي — په هر چاكې چې څه وي هغه رفتار كا(۱۰)

د بلبلو زاغ نغمې كولى نه شي — هر سرود آواز په طور د خپل تار كا(۱۱)

رحمانه هسې بې وقوف سوداگر نه دى

چې د دين متاع بدله په دينار كا(۱۲)

۲٥ — ۳٥۲

---

(۱) په قلمي نسخو كې "ويرژ ليو" راغلى دى.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه كې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه كې د "دوېي" پر ځاى "د دوهمي" او په مصوره نسخه كې "د دوى" راغلى دى.

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه كې "خوند" راغلى دى.

(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه عيش چې بلبلې په گلزار كا"

(٥) په مصوره نسخه كې "نېك عمل" راغلى دى.

(٦) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته، په قلمي نسخو كې د "نس" پر ځاى "نفس" راغلى دى. په "ق.ك" چاپ كې د "بازار" پر ځاى "گلزار" راغلى دى.

(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو كې داسې ده: "بيا ملاح د زړونو كله هلته كار كا" په مصوره نسخه كې داسې ده: "يگانگي د ملاحانو كله كار كا".

(۸) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې داسې راغلى دى: "يار زما له خوبه پاڅي پسې گرځي چې فلك د عاشقانو محنت بېدار كا".

(۹) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته، لومړۍ مسرۍ يې په "پ" او "پ پ" چاپ كې داسې ده: "نيمې شپې يې يار تر سره پورې كېني". د "ق.ك" چاپ كې د "يې" پر ځاى "مې" راغلى دى. په مصوره نسخه كې دا مسرۍ داسې ده: "نيمې شپې مې تر سروېږ دې پورې كېني".

(۱۰) دا بيت په "پ" نسخو او د "خ" نسخو كې داسې دى: "د مستئ د هوښيارئ يون څرگند وي په هر چاكې چې څه دي هسې رفتار كا". "ق.ك" كې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "د مستئ د هوښيارئ يون سند څرگند دى" او د "خ" په لومړۍ نسخه كې دا بيت داسې دى: "د مستئ د هوښيارئ يون سره څرگند دى په هر چاكې چې څه يون هسې رفتار كا".

(۱۱) په "پ" چاپ كې د "تار" پر ځاى "كار" راغلى دى.

(۱۲) د "پ" په دوهمه نسخه كې "دنيا" راغلى دى.

ورځ چې بده شي عاقل ودانا څه کا / چې قضا شي ورد و څاره حکما څه کا (۱)

مور و پلار خوښيږي فرزند له خدايه غواړي / چې بد بخت شي ادې څه کا بابا څه کا (۲)

يار له ياره په لوی لاس کله بېليږي (۳) / چې لاس نه رسي يار څه کا آشنا څه کا

په ښېرو په دعا څه شي کم و نی خدای دی / چې خدای نه کا ښېرې څه کا دعا څه کا

بخت په زور او په زر نه دی چا خپل کړی (٤) / په دا کار کې ناتوان څه کا توانا څه کا

۲۶

۳۵۸

اې زړه پتنګ ولې شه چې وسو (۵)
نور د شمع خندا څه کا ژړا څه کا

زما اوښکې چې دا هسې شست و شو کا / دا محنت وار زما د مخ په ولو کا (۶)

تل يې مخ وي تر خوبانو پورې ولسی / عاشقي چې د چا اوښکې په شېبو کا

د عاشق د سينې چاک به ورځ ګنډ شي / که څوک سر و خپل ګرېوان وته فرو کا

د عشق اور چې شمع خود په سر قبول کړي / پروانه به څه حجت د ځان په سو کا

ګل څه نه وايي چې غرق په وينو ناست وي / بلبل څه لره بې ځايه ګفتګو کا

زه که مرګ غواړم بې ياره ګرم خونه يم / جدايي سرې په ځان پورې پيکو کا

۲۷

۳۶۵

معشوقې په محنت نه دي چا موندلي
مګر خدای يې په زړه باندې پېرزو کا

څو لو ځله يې تاراج په جفا نه کا / يار له هېچا (۷) سره مهر و وفا نه کا

که يې سر په بوسه ورکړم زه پوهېږم / چې قبول به دغه عجز زما نه کا

چې په خپله رضا تللی مادرزاد وي / هغه هېڅېږي د نور و رضا نه کا

څو يې خپله مدعا حاصله نه شي / هر ويان په خوله د خضر سودا نه کا

که يې سل ځله دعا کوم په عمر / ګوش و هوش د دعاګوي په دعا نه کا

که آهونه آتشين پسې و کاږم / لکه سرو له خزانه پروا نه کا

---

(۱) دا غزل د "خ" په کومې نسخه کې نشته.
(۲) د "پ، پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "چې بخت بد شي ادې څه کا بابا څه کا".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپليږي" راغلي دي.
(٤) دا مسرۍ په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و زاری نه دی چا خپل کړی". د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بخت په زور و په زر نه دی چا موندلی" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "محبت په زور چا نه دی حاصل کړی".
(۵) د "پ" او "پ پ" چاپ کې "غلبه شه" او د "ق، ک" چاپ کې "اوشو" راغلي دي.
(۶) په چاپي ديوانونو کې "د مخ ابرو کا" راغلي دي.
(۷) په چاپي ديوانونو کې "له ياره" راغلي دي.

۲۸ — **۳۷۲**

که آرام غواړي نو په عاشقۍ کې
دغه واړه ناروا کار روا نه کا

ذره مې بې له خپل نګاره (۱) آرام نه کا — کامراني راشخه غواړي نا کام نه کا
بې ناکامه زیست محال دی په دنیا کې — د کوم آس په خوله کې دخل لګام نه کا (۲)
د آسمان ماني به هم په قرار نه وي — سالک ځکه قصد د قصر و د بام نه کا (۳)
ګاه یې کښېنوي په تخت کله په خاورو — زمانه رضا د هیچا مدام نه کا
بې له سروي چې آزاده خدای پیدا کړه — ترکي ځکه و هیچا ته سلام نه کا (٤)
کوه و دشت هم د خزان له غمه ریږدي — ځکه زرګه و چمن ته خرام نه کا
چا چې سر دی په سجده و یار ته ایښی — دوباره له دې سجوده قیام نه کا (۵)
چې یې کله ده دیار په لوري لوښتي (۶) — لکه بحر هسې دروي مقام نه کا
نشستن د عاشق نشته لکه شمع — خو صورت د عشق په اور کې تمام نه کا
چې محظوظ وي په تش بوی د مهرویانو — هغه فکر د بوسې د پیغام نه کا
چې لذت یې د سرو شونډو وي موندلی — نور ه مینه د شرابو په جام نه کا
په هغو د لعلو لبو مې حرام دی — خو د انور لذت په خپسر حرام نه کا

۲۹ — **۳۸۵**

نو هسې و خپل یار ته بې حجت دی (۷)
لکه عذر چې صاحب ته غلام نه کا

چې امید په عمارت د دې جهان کا — لکه کرښه په اوبو هسې نښان کا
د اوبو په مخ د کرښې بقا نشته — په نابود بانډې ناحق د بود ګومان کا (۸)
نادانانو هسې دین په دنیا بایلود — لکه ووړ کې دُر بدل په پارچه نان کا
د دنیا د دین نسبت (۹) و بل ته نه شي — او د اوبو سره استوګه په خر شان کا

---

(۱) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "یار" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړی نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "لغام" راغلی دی.
(۳) له دې بیت نه وروسته بښتونه او ښکیله دابیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٤) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "دوباره یې له سجوده قیام نه کا"
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "چې بې ذره وي تل دیار په لوري تللی" د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لوښتي" پر ځای "ایښی" راغلی دی.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې "لاجواب دی" راغلی دی.
(۸) دابیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "نښته" راغلی دی.

عشق د نفس له خاصیته منزه دی — کار د سترګو به څوک څرنګ په دهان کا

لکه چشم و ګوش په کار کې و بله بېل وي(۱) — هسې دین و دنیا حکم ځان په ځان کا

په پیرۍ کې د ځوانۍ خیال دی هسې — لکه څوک چې د باغ سیر په خزان کا

بې درګاه یې بل ځای د رحمان نشته — په سفر استوګه څو مسافران کا

۳۰ — ۳۹۳

عاشقان د ناصحانو وینا نه کا — مست هاتي د مهوتانو پروا نه کا

واره جور د دې دور(۲) مې قبول دی — که خدای مال د خپله یاره جدا نه کا

چې د ګلو پرېشاني شوه ورڅرګنده — غوټۍ سر په زانو کېښو خندا نه کا

و سېلاب ته د پانې و کې څه استاد(۳) وي — زره چې ژاړي سترګې څرنګ ژړا نه کا

دنیا کل په احمقانو ده ودانه — دانا ځکه وابستګي د دنیا نه کا

چې یې زړه دی په هوا پورې تړلی — د حباب عمارت ځکه بقا نه کا

بې هنر دی چې څوک دین په دنیا پلوري — هنرمند سړی دا هسې سودا نه کا

که څوک والي هوښیار کوم دی وایه دا دی — چې بې خدایه نوره مینه په چا نه کا

ګدايي که ور پېښېږي دا لې ځای دی — هر بادشاه چې دلجويي د ګدا نه کا (۴)

چې بې دل یې په یوه نګاه رغېږي — څه انصاف دی چې دلبرې دوانه کا

هر چې زړه یې وي په یار باندې بایللی — نوره مینه په چا بې له آشنا نه کا(۵)

چې تر غوږ یې وي وینا د آشنا شوې — هغه غوږ هرګز په نوره وینا نه کا

و به نه رسي د یار تر بلند بامه — چې د زړه غولی روښن په ژړا(۶) نه کا

زه رحمان د هغه یار په جفا خوښ یم — که اغیار مې خدای له میانه پېدا نه کا(۷)

۳۱ — ۴۰۷

که سړی د خپلې پوهې تقصیر نه کا — د خدای کړه به څوک په پوهه تغییر نه کا

خواه ناخواه به د تقدیر شوي(۸) ورپېښ شي — که څوک هیڅ یې نظر په تقدیر نه کا

---

(۱) "ټ" چاپ او د پېښور لوړ چاپي دیوانونه: "لکه کار د ګوش و چشم سره بېل دی."

(۲) په چاپي دیوانونو او د "غ" په دوهمه نسخه کې "دهر" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو کې "حاجت" راغلی دی.

(۴) دا بیت د "غ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۵) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

(۶) په "ق، ک" چاپ کې "ریا" راغلی دی.

(۷) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې اغیار مې خدای له میانه جدا نه کا" د "غ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که اغیار مې تر دا میانه پېدا نه کا".

(۸) د پېښور په چاپي دیوانونو کې "کښلي" راغلی دی.

PROPERTY OF ACKU 4499

د هغو چې بخت بېدار شو غم يې نشته — که هيڅېري بېداري و شبگير نه کا
دا له خپله کم فهمه مونږ څه واليو — چې فلانی سړی تالاش و تدبير نه کا (١)
دلگيري او خوشحالي که په خپل لاس وي — په خپل لاس به خپل سر هيڅوك دلگير نه کا
معرفت د خدای څرگند دی په هر څه کې — سترگې وخوره چې څوك هومره نظير نه کا
دا نفس په مثال برق صورت فانوس دی — برق به هيڅوك په فانوس کې اسير نه کا
د دنيا سړي هم واره د زمانه دی — کوم پادشاه دی چې منت د وزير نه کا
کوم واده کوم کوژدن ده په جهان کې — چې فلك يې وآخر ته په وير نه کا
په خوله هر يو سړی اسم د پير اخلي — باري څه به کار چې نغوته د پير نه کا
څه نسبې د قيامت نه دي لوړ څه دي — چې د پلار و پل په زويو تأثير نه کا
هسې چارې له ناصحو واقع کېږي — چې له شره يې هيڅ غل و کاسير نه کا
په مرده پسې تکبير و کاروان شي — هيڅ گومان په ځان د هسې تکبير نه کا
په دنيا پسې د رستم زهير يږي — ځان يو دم د خدای د پاره زهير نه کا
د عيال د پاره تېر تر سر و مال شي — دلجوي يې په لوه تهوك د فقير نه کا

٣٢ — ٤٢٣

گرمه دی چې نارې د هجران اوري — وآشنا وته کا ته په څير څير نه کا

تر حد تېره شوه په يار پسې ژړا زما — نه گروهېږي په ژړا سره آشنا زما (٢)
که مې هره وينا دُر يا مرغلر شي — لا د غوږ لايقه نه گڼي وينا زما (٣)
په نارو به ما بېدار کړ که اوده وي — باري وښيې راته اوده شو دلربا زما (٤)
زه مکتوب غوندې په پټه خوله گويا يم — خاموشي زما تېرې کا تر غوغا زما (٥)
کښت د عشق په توده ځمکه آسان نه دی — سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما (٦)

---

(١) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(٢) دا بيت په "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بېره شوه په يار پسې ژړا زما نه گروهېږي په ژړا آشنا زما". او د پېښور چاپ د "خ" په دوهمه او "ب" په دوهمه نسخه کې نه يوازې دا بيت بلکه د دې رديف ټول بيتونه نه دي راغلي.
(٣) دا بيت د "خ" لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "که مې هره وينا دُر شي مرغلرې لايقت د غوږ د نه کړي وينا زما". او د "ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "که مې هره وينا دُر شي يا گوهر شي ستا د غوږ نه ده لايق وينا زما".
(٤) د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "په نارو به ما بېدار که خوب دې وړی ولې وښيې راته اوده شه دلربا ځما".
(٥) "ب" چاپ: "زه مکتوب غوندې په پټه خوله گويا يم لاندې کړله خاموشۍ غوغا زما".
(٦) د "خ" لومړی نسخه: "کښت د عشق په توده ځمکه اسمان نکه سمندر بويه چې زيست کا په صحرا زما".
په "ب" چاپ کې: "کښت د عشق په توده ځمکه اسان نه دی سمندر بويه په دې صحرا زما".

دا يار نه دى چي هجران له مانه بيل كړ ‌ ‌ روح زما دى چي له تنه دى جدا زما (١)

زه رحمان بي خپله ياره هيڅ نه غوارم (٢)
كه قبوله وي دخداى په دره دعا زما

٣٣ ‌ ‌ ٤٣٠

سل ځله كه وخوري نا حمان ځيگر زما ‌ ‌ بيل به حُبله نه كا دره دستا او سر زما (٣)

صبر ستا په عشق كي داخبره څوك اوزه (څوك) ‌ ‌ نشته ددي چاري توان يو موى قدر زما (٤)

ستا له محبته جار واته وماته عار دي (٥) ‌ ‌ ولي خاوري نه شي په دالاره بشر زما

واره معشوقي دعاشقانو خبر اخلي ‌ ‌ بي له تا چي نه اخلي يودم خبر زما

هيڅ اندوه مي نشته بي دستا له جدائيه ‌ ‌ نور اندوه به څه وي تر دغه بتر زما

خوب دكور وكلي په نارو زما برهم شو ‌ ‌ څه چل دى (٦) چي نه شي ستا په زړه اثر زما

درست جهان كه واړه ما رحمان لره دلبر شي (٧)
چيري دى دلبره بي تا بل دلبر زما

٣٤ ‌ ‌ ٤٣٧

هسي يادي همېشه مدام زما ‌ ‌ چي اورا ذمي په هر صبح وشام زما

هر كلام چي بي دستا له ياده وكړم ‌ ‌ سل توبي دي په هغه كلام زما

زه كه بي له تاله زړه آرام كړم په سل رنگه ‌ ‌ نه شي نه شي په هيڅ رنگ آرام زما (٨)

ننگ ونام كه ستا په مينه له ما درومي ‌ ‌ زار شه ستا تر مينې ننگ ونام زما

چي قايم شوم په مقام دعاشقۍ ‌ ‌ هير شو دلته واړه بل مقام زما (٩)

خو دعشق په خم خانه مي داخل نه كما ‌ ‌ پخته نه شو دغه عقل خام زما (١٠)

نن دي وخت دى كه مي آه وفرياداوري ‌ ‌ څو چي خاوري نه دى هرانذام زما (١١)

---

(١) د "خ" لومړۍ نسخه : " دا ياران چي دى هجران له ما بيل كړى ‌ ‌ روح زما دى چي له تنه دى جدا زما ".
"پ" چاپ : " دا يار نه دى چي هجران له ما نه بيل كړ ‌ ‌ دغه روح له تنه شه جدا زما ".

(٢) "پ" چاپ : " زه رحمان بي خپله ياره هيڅ نه غوارم ‌ ‌ كه قبوله خداى ته وي دعا زما ".

(٣) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه كښ نشته.

(٤) په "ق" او "ق ك" چاپ كښ د "موى" پر ځاى "جو" راغلى دى.

(٥) چاپي ديوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه : " جار واته زما دروغ دى ". مصوره نسخه : " جار واته زما غلط دى ".

(٦) قلمي نسخې "څه چاره ده ".

(٧) چاپي ديوانونه : " كل واړه جهان كه ما رحمان لره دلبر شي ".

(٨) د "پ" نسخې : " بي له تا كه زړه آرام كړم په سل رنگه ‌ ‌ نه شي نه شي باڼه په هيڅ رنگ آرام زما
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : " كه بي تا د زړه آرام كړم په سل رنگه ‌ ‌ نه شي نه شي په هيڅ رنگ آرام زما

(٩) قلمي نسخې : " هير شو دلي وته بل مقام زما ".

(١٠) چاپي ديوانونه : " خو دعشق په خم خانه لي داخل نه كړم ‌ ‌ پخته نه دى دغه عقل خام زما ".

(١١) د "پ" لومړۍ نسخه : " څو تر خاورو نه دى لاندي هراندام زما ". د "خ" لومړۍ نسخه : " څو چي لاندي شي تر خاورو هراندام زما ".
د "خ" دوهمه نسخه : " بيا به څوك درسوى پيغام زما ". مصوره نسخه : " څو لا تندي تر خاورو هراندام زما ".

هزار جام د صراحي دي فلك مات كړل — خو به ګرځي په دا دور جام زما

٣٥ — ٤٤٦

زه رحمان به دانا کام کوم تر کومه
وایه (١) کله به حاصل کړي (٢) کام زما

چي هرچا لیدلی نه وي یار زما — خبر دی دا کله والي بل په کار زما (٣)
هغه چي وي دلبر زما لیدلی (٤) — نه به کا انشاء الله انکار زما
سر زما درګاه د هغه یار عزیز وي — بي له دي لار نشته بله لار زما (٥)
ما بي عشقه بل څه څیز زده کړی نه دی — چي څه دی هم دا دی واړه کار زما (٦)
خدای دي هیڅوك یو ځبله ازار نه کا — اي دلبره مه اخله ته ازار زما (٧)
یاره ستا په جدایي او په درغم کي (٨) — سیند دا وښکو دي وي په رخسار زما
لوی دی که هلاك دی واړه ستا خبري کا (ندي) — بل ګفتګوی نشته په دیار زما (٩)

٣٦ — ٤٥٤

زه رحمان به لاف په عشق کي څه وهم
خو به ځان څرګند کا انتظار زما

سر زما سامان زما زارشه ترجانان زما — زارشه ترجانان زما سر زما سامان زما
زیان زما نقصان زما واړه دیار هجر دی — واړه دیار هجر دی زیان زما نقصان زما
ګل زما ریحان زما ستا رخسار و زلفي دي — ستا رخسار و زلفي دي ګل زما ریحان زما (١٠)
مښك زما زعفران زما ستا د کوڅي خاوري دي — ستا د کوڅي خاوري دي مښك زما زعفران زما
فكر زما توان زما ستا په غم کي نه رسي — ستا په غم کي نه رسي فكر زما توان زما
آه زما فغان زما هیڅ په تا اثر نه کا — هیڅ په تا اثر نه کا آه زما فغان زما (١١)

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "خدایه".
(٢) "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، او "ق ، ك" چاپ : "شي".
(٣) قلمي نسخه : "چي هرچا لیدلی نه وي یار زما — خبر دی دا کله والي بل په کار زما".
د "خ" دوهمه نسخه : "چا لیدلی نه دی په جهان کی یار زما — څه شوه که بل والي په کاروبار زما".
(٤) قلمي نسخه : "هرچا چي زما دلبر لیدلی دی". د "خ" دوهمه نسخه : "هرچا چي یي لیدلی مهرو دلبري وی — نه به که انشاء الله انکار په کار زما".
(٥) چاپي دیوانونه : "سر زما درګاه د هغه یار عزیز وي — بي له دي نه نشته بله لار زما".
(٦) قلمي نسخه : "ما بي عشقه هیڅ نه دی نور زده کړي — هرچي دی هم هغه دي واړه کار زما".
د "خ" لومړی نسخه : "خود به ځان څرګند کا انتظار زما" دوهمه نسخه : "ما په عاشقی کي نور څه نه زده که باور کړی — هرچي دی دغه دی واړه کار زما".
(٧) قلمي نسخه : "هیڅوك دی خدای یو له بله ازار نه کا — اي دلبره مه اخله هرګز ازار زما".
(٨) قلمي نسخه : "یاره ستا د جدایي په غمونو کی". او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(٩) "پ" چاپ او د "پ ، س" چاپ : "لوی هلاك کړی هم واړه ستا خبري — ګفتګوی نشته بل په دیار زما".
"ق" چاپ او "ق ، ك" چاپ : "لوی واړه کړی هم واړه ستا خبري — ګفتګو نشته بل څه په دیار زما".
مصوره نسخه : "لوی هلاك واړه ستا خبري که". د "خ" دوهمه نسخه : "لوی هلاك هم واړه ستا خبري که دلبره". او دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کي نشته.
(١٠) د پېښور "پ ، پ" چاپ او د "خ" قلمي نسخه : "ګل زما ریحان زما ستا د رخسار زلفي دی — ستا د رخسار زلفي دی ګل زما ریحان زما".
(١١) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.

داپیران شیخان زما ستا په غم کې نه رسي | ستا په غم کې نه رسي دا پیران شیخان زما (۱)

زړه زما چشمان زما بې تا هیڅ حال نه لري | بې تا هیڅ حال نه لري زړه زما چشمان زما

باغ زما بوستان زما بې تا میوه نه نیسي | بې تا میوه نه نیسي باغ زما بوستان زما

وصل هم هجران زما ای رحمانه خیر دی

ای رحمانه خیر دی وصل هم هجران زما (۲)

۳۷ — ٤٦٤

ستا په خبر نه دي خوبان لېدلي ما | نه په غوږ وچېږې اورېدلي ما (۳)

هیڅ وفا له عاشقانو سره نه کا | دلبران دي واړه ازمایلي ما (٤)

چې مې ستا وښکلي مخ ته دي کتلي | بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما (۵)

د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو | نور غمونه دي له زړه ویستلي ما (۶)

چې مې کار د عاشقۍ په لاس کې واخیست | دي له بله کاره لاس وکښلي ما (۷)

نور غمونه مې له زړه نه دي وتلي | ستا غمونه دي پکې کرلي ما (۸)

که جفا کوې که جور واړه ځای لري | د ستا جور و جفا واړه دي منلي ما (۹)

زه رحمانه بې یاره خوب و خندا نه کړم

بې ده نه دي خوب خندا پسندلي ما (۱۰)

۳۸ — ٤۷۲

---

(۱) په نورو قلمي نسخو کې دا بیت نشته او د "پ" په لومړي نسخه کې داسې دی:
"پیران شیخان زما ستا په غم را نه رسي ستا په غم را نه رسي پیران شیخان زما".

(۲) قلمي نسخې: "وصال زما هجران زما رحمانه واړه خیر دی رحمانه واړه خیر دی وصل هم هجران زما".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی: "نور خوبان د ستا په خبر نه دي لیدلي ما نه لیدلي نه په غوږ داوریدلي ما".

(٤) قلمي نسخې: "دلبران دي زمانې دي ازمایلي ما".

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا کښلي مخ وته کتلي دي نور کاروند دي له لاسه غورځولي ما".
په "پ ب" چاپ کې: "چې مې ستا دې ښکلي مخ ته دي کتلي بل یو مخ ته نه دي بیا کتلي ما".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې مې ستا د ښکلي مخ وته کتلي دي نور بیا نه دي و بل مخ ته نه کتلي ما".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا بیت نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د اردیف ښځینه دی راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "د زړه غولي مې نیولي ستا غمونو دي نور غمونه دي له خاطره ایستلي ما".

(۷) قلمي نسخې: "چې مې کار د عاشقۍ په لاس اخیستی دی نور کاروند دي له لاسه اچولي ما".

(۸) قلمي نسخې: "هم په دا مې نور غمونه له زړه د واته چې په زړه کې ستا غمونه دي کرلي ما".

(۹) دا بیت په چاپي دیوانو کې نشته.

(۱۰) قلمي نسخې: "زه رحمان بې یاره خوب و خندا نه کړم
خوب خندا بې یاره کله دي پسندلي ما".

د "خ" لومړۍ نسخه:
"زه رحمان بې یاره خوب و خندا نه کوم
خوب خندا بې یاره کله پسندلي ما".

چې واده يې کا په ډول او په سرنا (۱) | بيا پرې والي زما نه دوير وينا
که مې هر څو دلبري او دلجويي کا | زه پوهېږم د خپل يار په استغنا (۲)
په يوه ګړۍ مې يا هم مې آشنا شي (۳) | بيا مې بله ګړۍ نه ګڼي آشنا
دا زه خپله تسلي کوم يار بولم (۴) | څه ياري د ده د ناتوان او توانا
يو زمان يو دم او بې خپله صنمه (۵) | زه بهتره تر بقا ګڼم فنا
هر سړي په يوې چارې خدای مشغول کړ | زه مشغول کړم خدای د ترکو په ثنا
ما بې عشقه بل هنر نه زده ناصحه | په خندا (۶) شه که نادان يې که دانا
چې مې غوږ په نارو نه باسې حيران يم | پروانه لرې که وور وي که برنا (۷)

بې د يار له سره دې بل نه دي خدای نه کا
د رحمان په زړه کې بله تمنا

۳۹ — ۴۸۱

چې يې نقش په زړه خيال شي د آشنا | صدقه يې سر و مال شي د آشنا
پس له مرګه يې تېغ هسې مخ روښان وي | چې آشنا په تېغ حلال شي د آشنا (۸)
په آسمان د آشنايه به يې مکان وي | چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا (۹)
خوشحالي زما د زړه په هغه دم وي | په هر دم چې زړه خوشحال شي د آشنا
روح هغه ساعت داخل ګڼم په تن کې | چې مې (۱۰) دخل په وصال شي د آشنا
هم هغه يوه ګړۍ را باندې کال وي (۱۱) | چې يوه ګړۍ محال شي د آشنا
نور د هيڅ قيل و قال مې په کار نه وي | چې تر غوږ مې قيل و قال شي د آشنا
زړغونه کاندي دانه زما د عيش (۱۲) | چې په زړه مې زړغون خال شي د آشنا

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "چې واده وي په ټول په سرنا بيا پرې زمانه دوير وينا". د "خ" دوهمه نسخه: "چې واده يې وي په ډول او په سرنا بيا پرې والي زمانه دوير وينا".
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که يې هر څو دلبري او دلجويي کړم زه پوهېږم د خپل يار په استغنا".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.
(٤) د "پ" او "پ پ" چاپ: "دا زه خپلې تسلي کړم يار يې بولم".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه "يو زمان يو دم بې خپله دلبره". او دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) په ټولو قلمي نسخو او ديوانونو کې د "په خندا" پر ځای "بخشنده" راغلی دی.
(۷) په چاپي ديوانونو کې دا مسری داسې راغلی دی: "پروانه لرې واره دي که برنا" د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "پروانه لری که زوړ وي که برنا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بيت نه دی راغلی.
(۸) مصوره نسخه: "چې زمين غوندې پايمال شي د آشنا".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) چاپي ديوانونه: "چې يې دخل په وصال شي د آشنا".
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "هم يوه ګړۍ ورځ را باندې کال وي".
(۱۲) مصوره نسخه: "عشق".

نه بل څوك زما طبيب بې آشنا شته دی(۱) — نه بل څوك به په مثال شي د آشنا

د رحمان نظر په هيچا بانده نه وي
چې نظر يې په جمال شي د آشنا

۴۰ — ۴۹۱

که ما سنام ترستوني سکته کړې حلوا — سبا خواست کوي له خدايه د سبورو ا
په هيڅ حال کې دې قرار و صبر نه شي — لبوني کړې د ېر حرص د ېرې هوا
تا مې عمر تر يار تر عزيز پورې — لوې گېډې(۲) مختورن کړې هم رسوا
چې په خپله رسوايي دې پروا نه شي — نور به څه کړې په جهان د چا پروا
چې د نفس د پاره لاس و خداي ته نيسې(۳) — دا زحمت له خدايه غواړې که دوا
نفس بې شماره عالم پر پوست و کوهي ته — خداي دې نه کا نابينا د چا پيشوا(۴)
په روا په ناروا کله پوهېږي — و چارپای ته څه روا څه ناروا
چارپايان که غوږ و سترگې لري څه شو — په معنی کې نابينا دي ناشنوا

زه رحمان له هغه علمه(۵) پناه غواړم
چې له دينه له مذهبه وي سيوا

۴۱ — ۵۰۰

دل و دين مې هغې ترکې کړم ها(۶) — لا يې نه حسابوي د ځان بها
د ښايست صفت يې څوك و حيران يم — په هيڅ رنگ يې موندنه نه شی انتها
د صورت له عيبه هسې پاکيزه دی — لکه ذات د وښته نشته دی پرها(۷)
که يې مخ په زلفو پټ وي باك يې نشته — تل په گنج بانده پراته وي اژدها
لکه نمر هسې جلوه کا په شفق کې — چې په سر کاندې اوړنی دسوها(۸)
نه پوهېږم چې په کوم لاره درومم — چپ و راست مې رقيبان دي هزارها
خدای دې هسې تنها نه کا څوك په غم کې — لکه زه يم ستا په غم کې يك تنها (۹)

---

(۱) د "خ" لومړۍ او دوهمه او مصوره نسخه : "نه بل څوك زما طبيب نه مې اشنا شته".
"ق" چاپ او "ق ك" چاپ : "نه بل څوك زما طبيب او اشنا شته دی".
(۲) چاپي ديوانونه : "لوې گېډې"
(۳) " " : "د چا ته نيسې"
(۴) "ق" چاپ : "اشنا"
(۵) مصوره نسخه : "زه رحمان له هغه خلکه پناه غواړم".
(۶) چاپي ديوانونه : "دل و دين مې په هغه ترك کړ فدا"
(۷) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) دا بيت د "خ" " " کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خدای هسې رنگ تنها په غم څوك نه کا لکه زه د يار په غم کې يم تنها".

٤٢ — ٥٠١

همېشه د بېلتانه په غم کې لولم
زه رحمان نعوذ بالله منها (۱)

که مین یې په خپل یار باندې رښتیا — اواره کړه اول دین، پسې دنیا
په وفا د دلبرانو غلط مه شه — دغه قوم دی بې وفا او کبریا
د خوبانو طایفه ده هسې شوخه — چې غوږ نه باسي د چا په واویلا (۲)
ده په ناز او ده په کبر له سببه — عمل نه کا په گفتار د اولیا
دل و دین په نیم نگاه د سترگي یوسي — نه یې وېره له چا کېږي نه حیا
بل به هسې سرگردان په جهان نه وي — یا عاشق دی یا آسمان دی یا آسیا
نه چې ژغوري سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي دا هسې چېرې وي وېریا (۳)
د جنت تر حورو تېر شه که یار غواړې — خدای دې نقد د چا نه کاندې نسیا (٤)
د ساقي له لاسه هسې باده نوش کړه — چې دې غوږ کا د زړه خیری دریا
چې یې کسب عاشقي شي د دلبرو (۵) — نظر نه کاندې په کسب د کیمیا

٤٣ — ٥١٩

یو گفتار ورله بس کاندې رحمان
خدای به هر ساعت پوښتنه کړي بیا بیا

عاشقي مې یې په زړه وکړ گڼه بیا (۶) — بېلتانه مې لمبې بلې کړې په سر بیا
که دفتر د خپل قسمت مې په خپل لاس وي — ما به ستا له غمه (۷) وران کا دا دفتر بیا
ما لا نوم د آشنایۍ اخستی نه و — جدایي یې رانه جمع کړ لښکر بیا (۸)
پس له مرگه به یې بیا تر تا قربان کړم (۹) — که صورت مې خدای پیدا کړي په محشر بیا
د هجران محنت مې واړه له زړه هېر شو — چې مې ولیده په سترگو ستا بشر بیا

---

(۱) د "خ" دریې وارو نسخو: "زه رحمان اعوذ بالله منها".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د خوبانو طایفې دې هسې شوخې چې غوږ نه باسي د چا په واویلا". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "واویلا" پر ځای "انگولا" راغلی دی.
(۳) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "عاشقي دا هسې چېرې ده وېړیا".
(٤) دا مسرۍ په "پ" نسخه کې داسې راغلې ده: "خدای دې نقد د چا ونه کاندې نسیا".
(۵) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې او هم د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یې کسب عاشقي شوه د دلبرو". او د "ب" په دوهمه او د "خ" په مصوره نسخه کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) د "ب" لومړۍ نسخه: "عاشقي مې یې په زړه وکړاشر بیا". د "پ" مې "چاپ کې" لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "عاشقي مې په زړه او کړلو گڼه بیا".
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "له غمه" پر ځای "له لاسه" راغلی دی.
(۸) دا مسرۍ په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "جدایي دې رانه جمع کړ لښکر بیا". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "بېلتانه یې رانه جمع کړ لښکر بیا".
(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کړم" پر ځای "شوم" راغلی دی.

چې آسمان یې مخ پټ کړی په سحاب وُ(۱) خدای وماوته څرګند کړه هغه نمر بیا
چې رقیب راته تړلی په ځنځیر وُ خپل حبیب رابانديې پرانت هغه ور بیا(۲)
په یوه نظر یې زړه راځخه یو وړ خدای دې خیر کا چې لا وکا بل نظر بیا(۳)

٤٤ — ٥٢٨

په وصال یې منت بار او سه
په صدف کې دخل نه وي د گوهر بیا

هغو بیا موند سعادت په دا دنیا چې یې وکړ قناعت په دا دنیا(۴)
نه ملکونه د سلیمان په هزار کاله نه یوه ګړۍ طاعت په دا دنیا
یو نفس د خدای په یاد و اولی تر دی نه د درست جهان دولت په دا دنیا
په دنیا کې لوټ هغو عالمو وکړ(۵) چې یې وکړ عبادت په دا دنیا
که نعمت دی خو طاعت او عبادت دی ګڼه نشته بل نعمت په دا دنیا
که محنت که مشقت دی خو د دین دی په کار نه دی بل محنت په دا دنیا
بې له خدایه هر چې دي هم فاني دي(۶) که لذت دی که زینت په دا دنیا
که بادشاه دی آخر خاورو له درومي څه عزت دی څه قربت په دا دنیا
تر هغه به بل نادان په جهان نه وي(۷) هر چې غواړي فراغت په دا دنیا
نه چې څو وخته فرصت په دنیا غواړې(۸) چا موندلی دی فرصت په دا دنیا
عمارت په سر د ریګ روان کاندي(۹) هر چې کاندي عمارت په دا دنیا
د مستانو تر لغزش څه کم نه دی د سړي استقامت په دا دنیا
هر ژوندی چې د مړه په قبر ور شي بس دی هومره نصیحت په دا دنیا(۱۰)
په روانو اوبو ورشه عمر ګوره دېر دی هومره اشارت په دا دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلی دی: "خپل حبیب رابانديې پرانت هغه در بیا".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کښې نه دی راغلی، د "پ" چاپ کښې ورووستی مسره داسې راغلې ده: "خدای دې خیر کا چې لا بل وکړی نظر بیا".
اود "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کښې داسې راغلې ده: ننزدې وګوره که لا وکا نظر بیا".
(۴) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کښې دا غزل نه دی راغلی.
(۵) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښې "په دنیا کې لوټ هغو زلمیو وکړ".
(۶) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کښې او هم د "پ" چاپ کښې داسې راغلې ده: "بې له خدایه هر چې دي وار وفاني دي".
(۷) دا مسره په "پ" چاپ کښې داسې راغلې ده: "له هغه به زیات نادان په جهان نه وي".
(۸) دا مسره په قلمي نسخو کښې داسې راغلې ده: " ته چې چند ګاه فرصت په دنیا غواړې".
(۹) دا مسره په "پ" چاپ کښې "عمارت په سر د ریګ روان کاندی". او په "پ پ" چاپ کښې "عمارت په سر د ریګ به روان کاندی" راغلې ده.
(۱۰) قلمي نسخو کښې "بسکه ..." راغلی دی.

دا پاخه پاخه سرایونه محلونه — خو به وران شي عاقبت په دا دنیا
وړې سترګې د آسمان څه هسې نه دي(۱) — چې څوک پرېږدي سلامت په دا دنیا
هر چې راشي هم واړه ځني درومي — مسافر دی هر صورت په دا دنیا
ریاضت په قیامت نه شي مرد هغه دی — چې یې وکړ ریاضت په دا دنیا
هم په دا خوی وخصلت به سبا پاڅي(۲) — خدای څوک مکره بد خصلت په دا دنیا
هم هغه به یې خرمن وي پس له مرګه — هر چې کاندي زراعت په دا دنیا
که هغه جهان په داکې لیده نه شي — زه یې وینم علامت په دا دنیا
په قیامت به بنه توښه ځبله نه شي — مالبدلی دی قیامت په دا دنیا
امانت به د لحد په میان کې پروت وي — هر چې اوسي امانت په دا دنیا
نیک عمل حضور جنت دی طاعت بویه(۳) — چې حاصل کا څوک جنت په دا دنیا
نیک کردار هم نیک عمل هم نیک خویونه — هم جنت دی هم راحت په دا دنیا(٤)
ضدیت د سړي عمر په عذاب کا — په کار نه دی ضدیت په دا دنیا
لاس په سر په سینه ایښی وهر چا ته — هم د غه دی شرافت په دا دنیا
که بلنده مرتبه د چا په کار وي — لوی مقام دی عدالت په دا دنیا
بل ارمان به له جهانه یو وړنه شي (۵) — مګر مهر محبت په دا دنیا
د هغه جهان سودا واړه دلی د ۍ (٦) — که څوک کاندي تجارت په دا دنیا
که طالع د سړي نه وي جاروتلي — هیڅ پټ نه دی حقیقت په دا دنیا
نیک له نیکو سره بویه بد له بدو — که څوک غواړي ولایت په دا دنیا
ولایت دی خدای هغه لره ورکړی — چې یې وړاندې کړ سکونت په دا دنیا
که تمام دنیا واړه سره یو شي — نور به نه کا خپل قسمت په دا دنیا
که څوک (۷) مرد دی خو هغه دی په دنیا کې — هر چې نه لري حاجت په دا دنیا

---

(۱) د "پ" نسخه او د "ق" لومړی نسخه: "وړې سترګې د آسمان څه هومره نه دي."
(۲) قلمي نسخه: "هم په دا خوی وخصلت به پاڅا وه شي."
(۳) په قلمي نسخو کې "طالع" راغلې دی.
(٤) دا بیت د "پ" په نسخو کې نه دی راغلی، د "ق" په دوهمه قلمي نسخه کې "نیک کردار له نیک عملو سره بویه" راغلې دی.
(۵) "ب" په "چاپ" "بل ارمان به له جهانه یوړه نه شي".
(٦) "پ" چاپ "د هغې جهان سودا واړه دلې شي".
(۷) په قلمي نسخو کې "که څه" راغلې دی.

چې رغبت يې د جملو بلاؤ سر دی — څوك به څه كا ناستي رغبت په دا دنيا(1)

٤٥ — ٥٦٥

په زمانه باندې دا عمر هسې تېر شو
لکه تېر شو يو ساعت په دا دنيا

هوښيار مه ګڼه هوښيار دې د دنيا — بې وقوف دی و قوف له ددې دنيا
روښنايي په هغو زړونو ده حرامه(2) — چې پرې کېني ګرد د غبار ددې دنيا
پوچ ګويي ده چې يې اهل د دنيا کا(3) — هر کلام او هر ګفتار ددې دنيا
د طفلانو په څېر واړه خالبازي کا — هر چې کاندي کاروبار ددې دنيا
واړه ړکې خولې د يو هلکان دي — کار ديده او پخته کار ددې دنيا
همېشه به بې وقوف او بې شعور وي — چې مخمور وي په خمار ددې دنيا
د شرابو هم لا هومره مستي نه وي — لکه مست وي خمخوار ددې دنيا
هر بيمار له دارو په جهان شته دي — دارو نه لري بيمار د دې دنيا
د هر سوي علاج وشي په جهان کې — مګر سوی په شرار ددې دنيا
هر چې اچوي واوره واړه سو ځي — مو ربه نه شي طلبګار ددې دنيا
ګرفتار يې همېشه په غم کې ډوب وي — هېڅوك مه شه ګرفتار ددې دنيا
تل به پروت وي په ظلمت او په تور تم کې — چې اسير وي په کفار(4) د دې دنيا
په مسلمو کې خاصه مسلم هغه دی — چې يې وشلاوه زنار د دې دنيا
څه وبت وته سجده څه و دنيا ته — بت پرست دی پرستار ددې دنيا
تن يې پا توشي يې سره، سر يې لا ر شي — سردار کله دی سردار ددې دنيا(5)
زوی او لونه يتيمان کا ځني درومي(6) — بې وفا دي مور او پلار ددې دنيا
همېشه به يې يو پنډ د غم په سر وي — چې په سر يې وي دستار ددې دنيا(7)
واړه غم دی کډې يې پېرې کړې يې(8) پلورې — نور څه نشته په بازار ددې دنيا

---

(1) دا بيت په "پ" چاپ کې نشته.
(2) د "خ" په دواړو نسخو کې "روښنايي ده په هغو زړونو حرامه". راغلی دی.
(3) د "خ" په دواړو نسخو او "پ، پ" چاپ کې "پوچ ګويي ده چې يې حل د دنيا کاندي". راغلی دی
(4) د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "ګفتار" راغلی دی.
(5) دا بيت د "خ" په دويمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(6) په "پ پ" چاپ کې: "زامن لونه يتيمان کړه ځني درومي".
(7) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی.
(8) د "پ" په نسخه کې "يا لې". راغلی دی.

همګي واړه ټهګان دي ټهګي کاندي
فروشنده او خریدار دي دنیا (۱)

په دنیا به مینه نه کاندي هیڅېري
چې خبر وي په اضرار (۲) د دې دنیا

چې نظر د چا په دین او په ایمان وي
هغه نه کا انتظار د دې دنیا (۳)

چې ویرېږي له کوهي او له ګړنګه (٤)
هغه نه درومي په لار د دې دنیا

آشنایان یې همه واړه مکاران دي
خرو بساده په مکار د دې دنیا

لوی، هلاک یې، همه واړه اغیاران دي
یار دی چېرې په دیار د دې دنیا

چې پیدا شي همګي واړه فنا شي
راشه وګوره ناتار د دې دنیا

هر سړي له چې ور شي ځني درومي
مالیدلی دی رفتار د دې دنیا

په یوه ګړي بهار وي بیا خزان شي
بقا نه لري بهار د دې دنیا

که هزار هزار پښتي ور ته تکېږ دي (۵)
بې بنیاده دی دیوار د دې دنیا

که د اوسپنو حصار تر ځان چاپېر کړي
سنبسنه وګنه حصار د دې دنیا (۶)

لکه سیوري د آفتاب په مخ کې ګرځي
نشته هیڅېر ته قرار د دې دنیا

هیڅ ګومان د بهتري ورباندې مه کړه (۷)
بهتري ده وار په وار د دې دنیا

بې مقراضه غوڅوي د سړي عمر
هم د الیل او هم نهار د دې دنیا

پس له مرګه به حساب له سړي غوښت شي
په انداز او په مقدار د دې دنیا

عاقبت خو به یو موټی شي د خاورو
ګلعذار او ګل رخسار د دې دنیا

برابر به له ګدایه سره پاځي
شهزاده او شهریار د دې دنیا (۸)

پاس به داغ وي د لئیم په سینه باندې
هر درم او هر دینار د دې دنیا (۹)

د قانع تر قناعت صدقه شه
هم دنیا او هم دینار د دې دنیا (۱۰)

پس له مرګه به همه واړه مظلوم وي
ظالمان او ستمګار د دې دنیا

تر قیامت به د غه شل او د غه لس وي (۱۱)
پوره نه کړه هیچا شمار د دې دنیا

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "همه واړه یې ټهګان دي ټهګي کاندي".
(۲) په چاپي نسخو کې "اسرار" راغلی دی.
(۳) د "پ" نسخه: "هغه نه لري نظر په کار د دې دنیا". د "خ" دوهمه نسخه: "هغه نه لري هیڅ کار د دې دنیا".
(٤) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "چې یې ویره شي له کوهه له ګړنګه".
(۵) قلمي نسخه: "که هزار هزار پښتي ورته کېږدي".
(۶) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې: "بې بنې وګڼه حصار د دې دنیا"، د "پ پ" چاپ کې: "سنبسنه وګڼه دیوار د دې دنیا".
(۷) قلمي نسخه: "هیڅ ګومان د بهترۍ پرې مه کړه".
(۸) دا مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شهزاده او شهسوار د دې دنیا". (۹) دا بیت د "خ" په نسخو کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا مسره په چاپي دیوانو کې داسې راغلې ده: "تر قیامته د غه لس او د غه شل دي".

چي ایام پري د کفن او غسل ورشي — بې پردې شي پرده دار ددې دنیا
په تخته باندې بیرون شي له حجابه — شرمناك او شرمسار ددې دنیا (۱)
تورهر چا به پیغمبر څخه وه ډیره — که څه قرب وی یا وقار ددې دنیا

٤٦ — یو فساد به لي بیان په ترلح نه شي (۲)
فساد ونه دي بسیار ددې دنیا — ٦٠٨

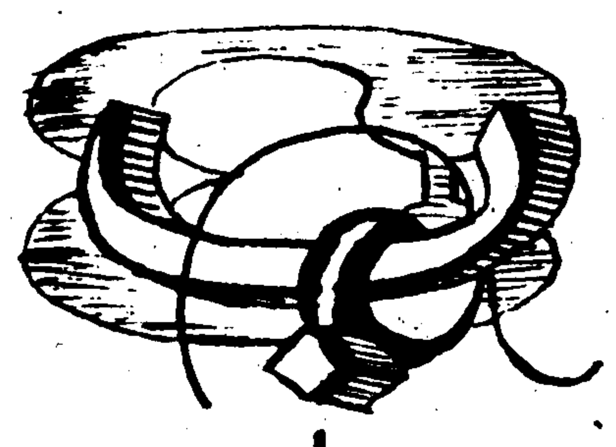

هسې مست یم ستا د شونډو په شراب (۳) — چې به نه وي بل داهسې مست خراب
لاس دستا په مینه اچوم و ګل ته — لکه بوټي ته لاس اچوي غرقاب
دا سرخي او سفیدي دستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی دخوناب (٤)
خدا اثر به زما او ښکي په تا کاندي — لا تازه شي او رپه او ښکو د کباب
عاشقان دي سترګي روڼې کا په عشق کې — دا خواب نه دی دا منزل دی دسیلاب (۵)
ما چې خال دستا د ورځو په میان ولید — نه بل هسې رنګ امام شته نه محراب (۶)
ښا پیرۍ چې لیاه نه شي سبب دا دی — مخ دستا له شرمه نغاړي په حجاب (۷)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسې راغلی ده: " شرمناك وشرمدار ددې دنیا".
(۲) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی: " یو فساد به لي بیان تر رحمان نه شي".
(۳) دا مسری په پېښور چاپ کی داسې راغلی ده: " هسې مست یمه د شونډو وپه شراب"
(٤) دا بیت په "پ" چاپ کی داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي ده ستا په مخ کی — که زما په مخ باران دی دسحاب".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — دا زما په مخ باران دی که سیلاب".
د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي خوستا د مخ ده — که زما په مخ باران دی دخوناب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې راغلی دی: " دا سرخي او سفیدي چې ستا د مخ ده — که زما د مخ باران دی دخوناب"
(۵) دا مسری په "پ" چاپ کی داسې راغلی ده: " دا خواب نه دی منزلګاه دی دسیلاب".
(۶) دا مسری په "پ" پېښور چاپ کی داسې راغلی ده: " نه بل هسې رنګ امام شته د محراب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې راغلی ده: " نه بل هسې رنګ امام شته په محراب".
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسې راغلی ده: " مخ دستا له غمه نغاړي په حجاب".

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي — ځکه زیست په توره شپه کاندي مهتاب
حجاب واخله مخ کړه تور د هغو خلقو — چې تحسین کا ستا په دورد آفتاب
هسې نه چې زه دلبر وایم وتا ته — خدای دې تا له درکړي دا خطاب
ستا د مخ په ورق باندې خط و خال دي — د مصحف په صحیفو باندې اعراب
ستا د حسن حساب هېڅ په رحمان نه شي — هم په دا چې بې حساب دی بې حساب

٤٧

یو کتاب په سربن کې چا ونه کړ (۱)
بې رحمانه چې یې وکړ دا کتاب

٦٢١

چې یې ولید د ستا حسن بې حساب — لړدې قصه تا و پېدا شوله آفتاب (۲)
ستا له غم مې سترغلې سرې ناخې شوې — یا خیبې د سیاه پوش سره طناب (۳)
په آرزو دې د نرګس سترګې خلور شوې — غونچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب (٤)
که دې زلفې په مخ پېچ و تاب شوې بنایي (۵) — وسینته طاقت لري دا ور له تاب
زه چې خدای د ستا له غم سره آشنا کړم — خوشحالي مې نور نایابه شوه نایاب
سترغلې مې د فراق په ژړا سره شو — د سبزې اثر یې پاخېده له آب (٦)
مه، خورشید چې دې بنا یست پورې شرمېږي — ځکه مخ پناه کوي تر کوه قاب (۷)
زه دې پېژنم په اصل کې خاکي یې — ځان به خوشخنه یې په ګوتې له تراب (۸)
خو دې خیال د آشنا ګرځي په لیمه کې — خبر زده کړه ته د او بنکوله سېلاب (۹)

٤٨

د رحمان بخت به هاله له خوبه ویښ شي
که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب (۱۰)

٦٣١

---

(۱) دا مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بې رحمانه چې یې جوړ کړو دا کتاب". او د دې بیت لومړۍ مسره د "خ" په دوا ړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده:
"یو کتاب په سربند یې چا ونه کړ".

(۲) د دې بیت ردیف په "پ" "پ" کې نه دی راغلی او دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې مې ولید ستا حسن بې حساب — لړدې قصه تاو پېدا شو د آفتاب".

(۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "ستا په غم مې سترغلې سرې ناخې شوې — یا خیبې دی سیه پوش سره طناب" خو په لومړۍ قلمي نسخه او "پ" چاپ کې دا بیت نه دی راغلی.

(٤) دا بیت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په ارزو مې د نرګس سترګې خلور شوې — غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرګس دوې سترګې خلور شوې — غنچه سره د زړه په وینو شوه غرقاب".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو ولې د نرګس سترګې خلور شوې — غنچه شوه د زړه په وینو کې غرقاب".
د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "په ارزو د نرګس سترګې خلور شوې — غنچه سره د زړه په وینو کې غرقاب".

(۵) دا مسره د "خ" په لومړۍ نسخه کې (قلمي نسخه کې) داسې راغلې: "که دې زلفې په مخ پېچ، پېچ دي بنایي".

(٦) دا مسره د "خ" په دوا ړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "سترغلې مې د فراق په ژړا سپین شو". او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "سپین" او "سره" پر ځای "شنه" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوا ړو قلمي نسخو او د "پ" په دوا ړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۸) د دې بیت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده "ځان به خوشخنه یې په ګوتو له تراب". مګر په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۹) دا بیت پرته له "پ" چاپ نسخه په نورو نسخو کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسره د "خ" د دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "که ته سترګې ورته پورته کړې له خواب".

لاس مې وتړي د زلفو په طناب — بیا مې وپلوري د سترګو په قصاب (۱)

هسې آب یې دی د دوو سترګو په تیغ کې — چې یې سره په سر نه لري حباب

چې توسن د فلك زین کاندي له نازه — داهلال یې په ځای راوشي د رکاب (۲)

په درګاه یې د دوه وېږه کاندي د حسن — کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم آفتاب (۳)

چې رایادي یې سرې شونډې سورې ږوان کړم (۴) — تر چشمانو مې بهیږي سره شهاب

چې د مخ و آب وتاب ته یې نظر کړم — راته هیڅ شي د ګلونو آب وتاب (۵)

چې نسیم یې د زلفینو راپیدا شي — درست مې ډوب کاندې په مشکو په ګلاب

چې د سپې اوازیې واورم هسې خوښ شم — لکه څوك په نغمه خوښ وي د رباب

ماوې ګوندې مخ یې ووینم په خوب کې — باري چېرې شي یې یاره د چا خواب (۶)

۴۹ — د رحمان تمام غزل دی انتخاب — ۶۴۱

په غزل کې خو دوه بیته انتخاب وي (۷)

هر مطرب چې غوږ ی تاو کا د رباب — په داتاو کې زما زړه کاندې خراب (۸)

چې سامع یې په نغمه په ترانه شم — دیوانه شم ګرېوان څیرې مست خراب

هم یې تار هم یې ګفتار هسې اثر کا — چې هیڅوك یې نه طاقت لري نه تاب

بو یې ساز بل یې آواز دی د لبنتیو — دریم شعر یې آغاز کا انتخاب

څلورم یې یو ساقي د خنګه ناسته وي (۹) — چې مخې یې نه آفتاب وي نه مهتاب

داڅلور واړه فتنې په څلور کنجه — او پنځم یې صراحي د میو ناب

شپږم وخت د نوبهار او وم ځواني دی — اتم شغل د کتاب فهم رباب (۱۰)

چې داهوم آفتونه سره ټول شي — تر و څوك څرنګ ځنې کاندي اجتناب

---

(۱) دا غزل نیمه بیته په مصوره نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې د " وپلوري " پر ځای " وسپاری " راغلی دی.

(۲) قلمي نسخې : " داهلال په ځای راوشي د رکاب ". د " خ " دوهمه نسخه : " دهلال پر ځای یې ونښلي رکاب ".

(۳) " ق، ك " چاپ او " ق " چاپ : " کنه ولې په لاس نیولې دی مهتاب ". د " خ " دوهمه نسخه : " کنه ولې په لاس سپوږمۍ هم د آفتاب ".

(۴) چاپي دیوانونه : " چې په یاد کې مې سرې شونډې سپین رخسار دی ".

(۵) " ق " او " ق، ك " چاپ : " راته هېڅ شي د ګلونو آب وتاب ".

(۶) چاپي دیوانونه : " ماوې مخ یې ګوندې ووینم په خوب کې باري چېرې شي یې یاره خورد وخواب ".

(۷) د " خ " لومړی نسخه : " په غزل کې یو دوه بیته انتخاب دي ".

(۸) په چاپي دیوانونو او د " خ " په لومړی او دوهمه نسخه کې د " خراب " پر ځای " کباب " راغلی دی.

(۹) چاپي دیوانونه او د " خ " لومړی نسخه : " څلورم یې یو ساقي تر څنګه کښیني "

(۱۰) قلمي نسخې : " شپږم وخت د نوبهار او د ځوانۍ او وم شغل د بیاض و د کتاب "

چې د اهسې دلبران پرې اثر نه کا | یا به دېو وي یا دېوال وي یا دواب
راځم ګند به شي پرهېز د پرهېزګارو | که قادر شي په شاهد او په شراب (۱)

۵۰

زه راځم له ریا زهده(۲) پناه غواړم
د ریا زهد عذاب دی هم عتاب
۶۵۲

ورقونه لټوم د هر مکتوب | پکې غواړم خال وخط د خپل مطلوب (۳)
یا تنور دی یا دکان د آهنګرو | چې په عشق کې تصور کړم خپل قلوب
په خندا خندا ځان اچوي واورته | خدای خوښ مه کړه په جذبه د عشق مجذوب (۴)
زه چې غم د هر و یا نو را په زړه کړم | له دې غمه ولاړ شي زړه راځنه ډوب
ګوره څرنګ عشق آسان کړه و عاشق ته | دا مشکل مشقتونه د ایوب (۵)
په ژړا ژړا ترهسې حده راغی | چې ځان ړوند کړ په یوسف پسې یعقوب
عشق دی دا چې معشوقه شوه و عاشق ته | نه رخسار د هر و یا نو په اسلوب (۶)
هغه څه پو ېښتي له هجره له وصاله | چې په خپله هم محب شي هم محبوب

۵۱

چې نظر یې له صورته په معنو کړ (۷)
و راځم ونه یکسان شو زشت و خوب
۶۶۱

چې نظر کړم په قسمت او په نصیب | را ته هېڅ شي خپل تلاش وخپل ترتیب (۸)
مګر خود په خپله خدای د چا طبیب شي | ګنه نشته په جهان کې بل طبیب
راځم ګند دی په سودا و زیان د رقیبانو | که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب (۹)
چې خپل یار د چا رقیب شي دلیل دا دی | لکه خوښ چې په وطن کې شي غریب (۱۰)
چې غریب شي په وطن کې فرق یې نه وي | که فرسنګ یې وي ترمیانه که جریب
ما په عشق کې هېڅ حاصل نه کړه بې غمه | هرچې والي وا ړه(۱۱) بنه والي ادیب

---

(۱) مصوره نسخه: "که قادر شي خوښ په شهد و په شراب". (۲) په "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "پرهېز" او په "ق ک" چاپ کې "امان" راغلی دی.

(۳) دا مسری په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "پکې غواړم خال وخط د خپل محبوب". د "خ" لومړۍ نسخه: "او پکې غواړم خط و خال د هر مطلوب".

(۴) دا بیت د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "په خند اخند احان اچوم واورته خدای خوښ مه کړه په جذبه د عشق مجذوب". خو په لومړۍ قلمي نسخه کې د "مجذوب" پرځای "میزوب" راغلی دی. په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په خند اخند احان اچوي بل اورته خدای چې خوښ کړي په جذبه د عشق مجذوب".

(۵) چاپي دیوانونه: "ګوره عشق څرنګ اسان کړه د عاشق ته دا مشکل مشقتونه د ایوب". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "ایوب" پرځای "وعیوب" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته، د دې بیت په لومړۍ مسری کې د "شو" پرځای، په "پ" چاپ کې "شه" په "پ" چاپ کې "شوه"، د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې "شي" او د "پ" په دوهمه نسخه کې "واه" راغلي دي.

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "چې نظر یې له صورته په معنو کړ ورځان ونه یکسان شي زشت و خوب".

(۸) د دې ردیف ټول بیتونه د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دي راغلي. (۹) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې دی: "راځم ګند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای دې نه کاندي خپل یار د چا رقیب". په "پ" چاپ کې: "راځم ګند دی سود و زیان د رقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار د چا طبیب". د "خ" لومړۍ قلمي نسخه کې: "راځم ګند دی پسورا واز د رقیبانو که خدای نه کاندي خپل یار د چا رقیب".

(۱۰) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "چې خپل یار د چا طبیب شي مثال دا دی لکه خوښ چې په وطن کې شي غریب". مګر د "خ" لومړۍ نسخه کې ئې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه خوښ چې خپل وطن کې شي غریب".

(۱۱) په "پ" چاپ کې د "وا ړه" پرځای "هغه" راغلی دی او دوهمه مسری یې د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "هرچې والي وا ړه بد والي ادیب".

٥٢ — ٦٦٨

دښمن هم د سړي کله کله دوست شي
دوستي نه کا له رحمانه سره حبیب

زه په سل رنګه راغب — ته په سل رنګه غایب
دا به څرنګ شي دلبره — چې زه مستیم ته تایب
که له جوره دې فریاد کړم — دا هم نه دی مناسب
که څه وایم نه مې رسي — زه مغلوب یم ته غالب
څه سیالي برابري ده — د مطلوب او د طالب[1]
دا ستا مهر و محبت کړه — خدای په ما باندې واجب
درد و غم دې هومره نه دی — چې یې وکښم په کاتب
جدايي ده ډېره سخته — دا رواح او د قالب
چې مجنون په څنکدن شو[2] — زه یې پرېښودم نایب
وصیت یې راته وکړو — په څو رنګه[3] عجایب

چې روزي دې شه رحمانه
زما واړه مراتب

٥٣ — ٦٧٩

ته مې وشي له دلبره ملاقات — بیا به نه ځم له دې دره په حیات (٤)
پس له دې مې د استو ګنه ځای نصیب کا — په دا در کې که حیات وي که ممات

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون له دې جهان ته".
(٣) "ق" او "ق،ک" چاپ: "په سل رنګه"
(٤) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "بیا به نه ښم له دې دره په حیات".

ځای لری که زه و یار و ته سجده کړم (۱) — هغه یار زما قبله دی د حاجات (۲)
د خپل یار تر لعلو لبو به یې زار کړم — که شکرې وي که قند وي که نبات
د ازما د یار جلوه ده چې لیده شي — لکه لمر په صومعه د سومنات (۳)
تر ما لا په دلبرانو د بر مین دي — چې خبرې کا د کشف او کرامات
د ریا له زاهدی زما توبه ده — چې یې کاندي خوك په رسم او په عادات
په ورځ پند او نصیحت وایي و بل ته — په شپه ناست وي د مغان په خرابات
دین یې دام وي د دنیا په لاره کې ایښی — پرې رالاړ وي وحشیان د مخلوقات (٤)
د هغو په لور یې سترګې وي ختلې — چې په لاس یې سر سایه وي یا زکات
زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم (۵)
هرچې لاف کا په خلاف د مقامات

۵۴ — ٦٨٨

آفرین د عاشقانو په همت — چې په عشق کې یك اندازه وي یك جهت
نه یې هیچېرې تغیر نه یې تبدیل وي — که تمام جهان پرې وایي ملامت
که خوك سل نصیحتونه ورته کاندي — غوږ یې نه وي د هیچا په نصیحت
چې په یار پسې ترځان ترجهان تېر شي — خوك کولی شي د اهسې مشقت
که تمام عمر یې یار په سترګو ناست وي (٦) — تمام عمر ورسکاره بېرې یوساعت
که یو دم شي هغه یار ورڅخه لرې — هغه دم شي ورته عمر د قیامت
که دوزخ لره د یار په مینه دروړي — دوزخ هم ورته جلوه (۷) کا د جنت
د عشق لار د توکل په پښو غوځېږي — نه په پښو د ریاضت او دیانت (۸)
په تدبیر او په تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایت

په چاپي دیوانونو کې د "ځای لری" پر ځای "ښایي دا" راغلی دی.
دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی ده: "هغه یار که قبول که دعاحاجات". "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "هغه یار زما قبله دی هم حاجات".
دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه او په سومنات". په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "لکه لمر په صومعه و سومنات".
دا بیت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "ایښی دام وی د دنیا په لار کې ببسی — بېرې رالاړ وي وحشیان او مخلوقات".
دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان له هسې اهله پناه غواړم — هرچې لاف کا په خلاف د مقامات".
د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "زه رحمان حال پناه غواړم و خدای ته — هرچې لاف کا په خلاف د مقامات".
دا مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "که تمام عمر مې یار په عبرت کې ناست وی".
مسری د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
دوزخ هم ورته کوځه کا د جنت.
په لومړی قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په پښو د ریاضت د وانیت".

دعاشق خاطر له غیره پاکیزه دی   د دریاب په مخ کې نه وي نجاست

٥٥

خدای چې زړه د مطلوب کاڼی کړ رحمانه[1]
کاڼی پرېوت د طالب په عمارت

٦٩٩

وصال شپه مې بار له په بېلتون شوه الغیاث   د قیامت خوارۍ راپېښه په ژوندون شوه الغیاث
ما لالطمع د وصال د نعمتونو تر ې کوله   ناګهان کاسه[2] نسکوره د ګردون شوه الغیاث
هغه چار چې مې په لاس وه زه پرې نه وم پوهېدلی[3]   اوس چې پوه شوم له اختیاره مې بېرون شوه الغیاث
د وصال په طمع طوق د جدایۍ شو را په غاړه   هغه طمع چې زما وه اوس طاعون شوه الغیاث[4]
په حکمت په عقل پېښې د عشق اختې خوک نه شي[5]   په دا کار کې ما ملا ته د افلاطون شوه الغیاث
ما رحمان دیار وصال په اسانۍ موندلی نه دی[6]
زرد رویې مې سرخ رویې په ځګر خون شوه الغیاث

٥٦

٧٠٥

یار یاري راسره نه کړه الغیاث   نه یې ترس شي نه یې کړکه الغیاث
سر و مال واړه زما و دلارام ته   نه ارزېږي په کنجکه الغیاث
په حملو حملو مې زړه وړي نه پوهېږم[7]   افریدی ده که ختکه الغیاث
بېلتانه یې پېښور راته تنور کړ و   له خیبره تر اټکه الغیاث

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کی داسی راغلی دی: "چې خدای زړه د مطلوب نرم کړ رحمانه کاڼی بوټی پرېوت طالب په عمارت".
او ددې بیت دوهمه مسره د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کی داسې راغلې ده: "کاڼی پرېوت وی د طالب په عمارت".
(۲) په چاپي دیوانونو کی "پیاله" راغلی ده.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "زه پرې هېڅ نه پوهېدلم".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.
(٥) مصوره نسخه: "په حکمت په عقل کله څوک په عشق پوهېږی".
(٦) د "خ" لومړی نسخه: "ما رحمان مثال په اسانۍ موندلی نه دی." د "پ پ" چاپ کی د "اسانۍ" پر ځای "اشنایي" راغلی ده.
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "په حملو حملو یې زړه را تښتیو وړ".

خو چې راکا بې چوګان په مخ د زلفو — ګوی زما دا خراب زړه که الغیاث
هیڅ سبب مې لیده نه شي جفا کاندي — نه پوهیږم چې په څه که الغیاث
په اخلاص و په راستی ورته ولاړ یم — یار جفا هومره په څه که الغیاث[1]
سل خبرې که له صدقه ورته وکړم — یار یوه راسره نه که الغیاث
چې مې وینې له رقیب سره خاندي — په ژړا مې لیمه سره که الغیاث

٥٧ — زه رحمان مدام د یار په رضا دروم
یار په خپله رضا تله که[2] الغیاث — ٧١٥

چې ویلی مې له تا دی دا حدیث — سرنامه د هر انشاء[3] دی دا حدیث
چې آغاز مې کړ په مدحه د خوبانو[4] — څکه ګنج بې بها دی دا حدیث
په ثنا د دل پسند و دلرباؤ[5] — دل پسند او دلربا دی دا حدیث
لکه باد د صبحدم چې غوټۍ واکا — هسې رنګه دلکشا دی دا حدیث
چې اوصاف مې د سرو شونډو وکړې راوړه — خوږ ترقند و تر حلوا دی دا حدیث
نه پوهیږم چې اوبه دي د حیاتو — که نفس د مسیحا دی دا حدیث
د غونډ ژبو شاعرانو خولې نه دي — څکه هسې رنګ صفا دی دا حدیث
ستا د مخ ته که څوک شمس و قمر وایي — دروغ نه دي په رښتیا دی دا حدیث

٥٨ — که څوک وایي چې چا کړی دا حدیث دی
رحمان وایي چې زما دی دا حدیث — ٧٢٤

جي برهم کا عاشقي د چا مزاج — حکیمان یې درمانده شي په علاج
په آشنا پسې تل ژاړي په دوه سترګو[6] — دا و بو په ځای خوناب کاندي اخراج

---

(١) دا بیت او وروستی دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته . "ق، ک" چاپ ، " یار وفا راسره نه کا الغیاث "
(٢) د "خ" لومړۍ نسخه کې د " تله که " پر ځای " نه که " راغلی دی.
(٣) د "خ" دواړو قلمي نسخو او د "پ" په دوهمه نسخه کې : " سرنامه د هر اشنا دی دا حدیث ".
(٤) د "خ" دوهمه قلمي نسخه : " چې آغازه یې کړه ملح د خوبانو ".
(٥) د "پ" دوهمه او د "خ" لومړۍ قلمي نسخه : " په ثنا د دل پسند و دلبرانو ".
(٦) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " په اشنا پسې تل له دواړو سترګو ".

دوارہ لاس یې وي له دوارو کونو وللي — ډوب وي تل دعاشقۍ په لوی امواج (۱)
په هغوکې چې څه بوی دعاشقۍ وي — پکې نه وي بوی د رسم او د رواج
ابراهیم ادهم څه هسې نادان نه وُ — چې نظر یې یا په تخت وُ یا په تاج (۲)
مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه وُ — چې په نورو یې موقوف وي احتیاج (۳)
لېونتوب له لېونیو تلونی نه دی — کړي یې راج په خونه ورشي که تاراج

٧٣٣ — ٥٩

کړي یې سر لکه منصور غوندې په دار شي
دغه دار دی و رازدان وته معراج

ح

پـه طلب د مهرویانو سرګردان دی زما روح
لکه باد د ګل په بوی پسې پرېشان دی زما روح
ستا د حسن و آفتاب ته څاسپاری په تبسم کې (۴)
لکه صبح د ژړا په ځای خندان دی زما روح
چې مې ولیده دستا د جمال عکس په خپل ځان کې
هم په داد آیینې په خپر روښان دی زما روح (۵)
ستا د مخ د آیینې له برکته زما جانه
همېشه لکه توتي هسې ګویان دی زما روح

---

(۱) دا مسره په "پ" چاپ او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " ډوب وي تل دعاشقۍ په امواج ".
(۲) دا بیت د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " ابراهیم ادهم هسې نادان نه دی چې نظر یې یا په تخت وی یا په تاج ".
(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلی دی : " مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې په نورو یې موقوف دی احتیاج ".
د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی " مجنون هسې رنګ مین په لیلی نه دی چې له نوره یې موقوف وی احتیاج ".
(٤) چاپي دیوانونه : " ستا د حسن و آفتاب ته چې سپارلی ځان شبنم دی ". د "خ" لومړی نسخه : " ستا د حسن آفتاب ته ځان سپارلی د شبنم کې ".
مصوره نسخه : " ستا د حسن و آفتاب ته ځان بسپاره په شبنم کې ".
(۵) چاپي دیوانونه : " چې مې ستا د جمال عکس دی لیدلی په خپل ځان کې هم په داد آیینې په خپر حیران دی زما روح ".
د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسره داسې ده : " چې یې ولید دستا د جمال عکس پخپله ".

لکه رنګ د میو نا بو چې لېدهٔ شي په شیشه کې
هسې رنګ په ضعیف تن کې نمایان دی زما روح

منتظر دې د وصال د ګلستان یم تل ترتله
سر تر پایه د شبنم په څېر چشمان(۱) دی زما روح

چې حاصله مې له حسنه روښنائي شوه په طلب کې
شپه او ورځ لکه آفتاب په لار روان دی زما روح(۲)

ستا په زلفو په رخسار پسې رحمان(۳) یم بې وطنه
مسافر د هندوستان خراسان دی زما روح

٧٤٠ — ٦٠

ستا وصال دی رابښلی زما روح
ستا هجران دی رانیولی(٤) زما روح

ستا په مخ پسې یې مخ وینو راهي شو(۵)
له صورته دی وتلی زما روح

چې هرګز ملک الموت پرې نه پوهېږي
هسې شان دی تاوکښلی زما روح

ځان یې هسې ستا په مینه پسې ورک کړ
چې هیڅ چا نه دی لیدلی(۶) زما روح

که وي هم به نا څرګند وي که یې خدای کا
نه دی بلي خواته تللی زما روح

بلبل نه دی دا چې الوځي په ګلو
ستا په لور دی الوتلی زما روح

چې یې خاوري کړه صورت د ستا په در کې
سر تر عرشه دی وکښلی زما روح

ته یې پېژنې چې څه دی یا څه نه دی
نور چا نه دی پېژندلی زما روح(۷)

زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم(۸)
چې په څه رنګ دی وکښلی زما روح

٧٤٩ — ٦١

---

(۱) "ق، ک" چاپ کې "ګرېوان" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي دیوانونو کې د "یم" پر ځای "شو" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ او مصوره نسخه کې "پیېرودلی" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه: "ستا په مخ پسې مې درست وجود رهي شو". د "خ" لومړۍ نسخه: "ستا په مخ پسې مې ویني رهي شوي".
د "خ" دوهمه نسخه: "ستا په مخ پسې مجنون غوندې رهي شو" او مصوره نسخه: "ستا په مخ پسې مخ وینو چې رهي شو".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "موندلی" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه: "زه رحمان له خپله یاره خبر نه یم چې یې څه شان دی کوتلی زما روح".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې په څه رنګ دی وتلی زما روح".

ما سحر سبا لېدلی ؤ دچا مخ — چې مې درسته ورځ ونه لیده دا ستا مخ

داخو مخ زما و تا وته خدای هیڅ کړ — گنه هر یو آشنا گوري د آشنا مخ

د پر مخو نه د جفا دې راڅرگند کړل — لا به کله راڅرگند کړې د وفا مخ

خود مرگ په تماچه اوښتی نه دی — اوښتونی له تا نه دی دا زما مخ[1]

زه په تا پسې راغلی په داغ یم — کړ ته نه وی ما به څه کول په دا مخ

ما به څه لره په تا پسې ژړا کړه — که موندو شوی بل دستا په څېر زیبا مخ

د رقیب طمع مې نه وه ستا په دړ کې — رادې وښود په جنت کې د بلا مخ[2]

زه به څرنگ د رقیب ورمخ ته گورم — کله اهل سنت گوري د ترسا مخ

د چکنا چکنی ببلتون په نیمه شپه وی — ستا زما په حال غماز شو د سبا مخ[3]

۷۵۹ — رحمان ستا په مخ داورانه دنیا گوري — ۶۲

خدای بې تا راڅرگند مه کړه د دنیا مخ[4]

کله شو لا کله خریدار یم ستا د مخ — تېر تر سر و ماله په بازار یم ستا د مخ[5]

بې دستا له مخه نور مې هیڅ په مخ کې نشته — هسې رنگ نتلی په ناتار یم[6] ستا د مخ

هیڅ په ستر گو نه ویم داخپل صورت چې کوم دی — پړ وب تر هسې حده په انوار یم ستا د مخ[7]

درد و آه و کار م بهانه د تماکو کړم[8] — سوی لوغړن مدام په نار یم ستا د مخ

نور و گړي واړه هملي د دنیا کار کا — زه همېشه غرق په انتظار یم ستا د مخ

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " اوښتونی له تا مه گڼه زما مخ ".

(۲) "ق، ک" چاپ : "په جنت کې خدای را وښود د بلا مخ". نور چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه کې : "په جنت کې دې راوښود د بلا مخ".

(۳) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(٤) چاپي دیوانونه : "خدای بې تا ورڅرگند مه کړه د دنیا مخ".

(۵) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۶) په مصوره نسخه کې د "ناتار" پر ځای "انتظار" راغلی دی.

(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "سوی لوغړن یم زه په نار دا ستا د مخ"

(۸) قلمي نسخې : " د درد و آه دکار مې بهانه د تماکو ". او دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

شکر چې یې خلاص کړم د نورخلقو له منته — سر په سجده ایښې منت بار یم ستا د مخ

٦٣ — هره خواچې درومم زه رحمان د زړه په سیل (۱) — ٧٦٦
بل مطلب مې نشته طلبگار یم ستا د مخ

چې پیدا شوه ستا چشمان دا هسې شوخ — نور به نه وي مردمان دا هسې شوخ

کږې زلفې کږې ابرو لکه چې ستا دی (۲) — نه لړم شته نه ماران دا هسې شوخ

د پرغمونه شوخ شوخ شته په دا دنیا کې (۳) — ولې نه لکه هجران دا هسې شوخ

مگر دیو وي چې بې غم وي په هجران کې — گنهه نه به وي انسان دا هسې شوخ

دا فتنې او فساد و نه به و وچیړې — چې پیدا نه وي آسمان دا هسې شوخ

د آشنا له غمه زړه د آشنا نه چوي — آفریده کړه خدای جهان دا هسې شوخ (٤)

چې یوسف یې د دنیا په مطاع ورکړه (٥) — پیدا امده شه بل کاروان دا هسې شوخ

٦٤ — چې بوسه له یاره غواړي بې ادبه — ٧٧٤
خدای دی نه کاندې رحمان دا هسې شوخ

پادشاهانو که قصرونه کړل بنیاد — ما د عشق عمارتونه کړل آباد (٦)

نوم د کوم یو پادشاه هسې یادیږي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد (۷)

---

(۱) "ق ک" چاپ کې د (سیل) پر ځای "مینه" راغلی ده. (۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "کږې زلفان کږې ابروان لکه چې ستا دی". د "پ" لومړۍ نسخه: "لکه کږې زلف کږې ابرو دستا کږ سج دی". او د "پ" په دوهم قلمي نسخه او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "لکه کږې زلف کږې ابروې ستا دی".

(۳) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "د پرغمونه شوخ شوخ شته په جهان کې". په "پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د پرغمونه شوخ شوخ شته دی په جهان کې". د "پ" په دوهم نسخه کې: "د پرغمونه شوخ شوخ شته په دا جهان کې".
او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "د پرغمونه شوخا شوخ شته په دنیا کې".

(٤) دا بیت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "د آشنا له هجره زړه د آشنا چوي آفریده کا خدای جهان دا هسې شوخ".

(٥) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یوسف غوندې د دنیا په مطاع پلوري". د "پ" دوهم نسخه کې: "چې یوسف د دنیا په متاع پلوري." راغلی دی.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه قلمي نسخه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "بادشاهانو که قصرونه کړل آباد ما د عشق عمارتونه کړل بنیاد".
او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "بادشاهانو خو قصرونه کړه آباد ما د عشق عمارتونه کړه آباد".

(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه نوم دی د مجنون او د فرهاد".

عشق عاشق لره يو هسې پير استاد دی ... چې به ندوي بل داهسې پير استاد (١)

دغه واړه کرامات د عاشقۍ دي ... چې څوک قطب کا څوک غوث کا څوک اوتاد (٢)

د دنيا چارې همه واړه فاني دي ... څوک په څه کا په دا چارو اعتماد (٣)

لکه سيوري چې دلمر په مخ کې ګرځي ... نه استوګنه چېرته کاندي نه استاد

هيڅ وفا يې له هيچا سره و نه کړه ... که جمشيد و که بهمن و که قباد

که جمشيد و که بهمن و که قباد و ... که نمرود و که فرعون و که شداد (٤)

رسولي يې ترمراده هيڅوک نه دي ... همه واړه هسې پاتې شو نامراد

نه چا ختم نه دعا ورپسې وکړه ... که يې آل که يې عيال و که اولاد (٥)

ز ه رحمان د زمانې له جوره دړ ومم ... خپل صاحب له په داد او په فرياد

٦٥ — ٧٨٥

که قاصد يې د مقصود ... اوار ه کړه زيان او (٦) سود

هر چې درشي ستا په مخ کې (٧) ... واړه وګنه بهبود

هر چې وي سېوا له خدايه ... واړه وګنه نابود (٨)

رضا پاسله وقضا ته (٩) ... مدام خوښ اوسه خوشنود

وهستي وته جلوه کا (١٠) ... لکه ابر هسې دود

ته وځان وته نظر کړه ... چې قبول يې که مردود

نندارچي د خپل صورت شه ... چې مسلم يې که جهود

---

(١) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

(٢) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلی ده: "دغه واړه کرامت د عاشقۍ دي".

(٣) دا مسری په چاپي ديوانونو او د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلی ده: "څوک به څه کا په دا چارو اعتماد".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او لومړی مسری يې په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "که جمشيد و که بهمن که کی قباد و".

(٥) دا بيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) يوازې په "پ پ" چاپ کې "او" راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او "پ" چاپ کې "و" راغلی دی.

(٧) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی ده: "پ" چاپ :- "هر چې ورشي ستا په وړاندې". د "پ" لومړي نسخه: "هر چې درشي په څنګ کې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "هر چې در به شي په مخ کې".

(٨) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هر چې دی بغير له خدايه همه وشمېره نابود".
لومړی مسری يې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی: "هر چې درشي له خدايه" په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې د دې مسری د "هر چې وي" پر ځای "هر چې دی" راغلی دی.

(٩) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "رضا وسپاره قضا ته". او د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده: "رضا پا سوله قضات".

(١٠) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "جلوه کا" پر ځای "نظر کړه" راغلی دی. او دا مسری د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی ده:
"وهستي وه جلوه کړه".

اُمتي دابراهيم شه — تابع مه شه دنمرود
دغفلت له خوبه پاڅه — خوبه اوسې خواب آلود
مُقيد(١) اومشغول اوسه — په دعا اوپه درود
آسمان طوره په رکوع شه — زمين طوره په سجود
هر(٢) اشيا دحق ثنا کا — په نغمه لکه داود
که بيدار شې خود به اورې — په هر لورې داسرود(٣)
که آياز شې بندگي کې(٤) — نوربه ناز کړې په محمود
هر(٥) اسباب د بنود بدو — مُهيا دی هم موجود
که دانائي وبله بېل کړه — فرموده ونا فرمود(٦)
چې سپند نه شې په اور کې(٧) — نه وي خوند دبوی دعود(٨)
ځان له غشه(٩) پاکېزه کړه — لکه بحر نامعدود
هلاک ځکه شو رحمانه — چې بې پاک نه شو وجود(١٠)

٦٦ ح بې ديار له ذکره ٨٠٥
نه زده بل گفت وشنود

زه که لافه دوفا کوم هرچند(١١) — هغه يار مې باورنه کا په سوگند
زه بې ياره هسې زيست کړم پجهان کې — لکه زيست وي(١٢) په مجمر کې دسپند

---

(١) لوازي د "پ" په لومړي نسخه کې "متعبد" راغلی دی په نورو ټولو کې "مقيد" راغلی دی.
(٢) په "پا" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی.
(٣) دابيت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی اولومړي مسری يې په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "که بيدار شې خود به وا ورې".
اود "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دامسری داسې راغلې ده: "که بيدار شې دابه اورې".
(٤) دامسری په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که اياز غوندې بنده شې". په "پ" لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "که اياز شې په بندگي کې".
اود "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داټول بيت داسې راغلی دی: "له ايازشه په بندگي کې نوربه نازکړه په محمود".
(٥) په "پ" چاپ کې د "هر" پر ځای "ټول" راغلی دی. اودابيت د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی.
(٦) دابيت د "خ" په لومړي اود "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی اولومړي مسری يې په "پاپ" چاپ کې داسې راغلې ده: "هردانائي وبله بېل کړه".
(٧) په "پ" چاپ کې د "چې" پر ځای "څو" راغلی دی.
(٨) دامسری د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "نوی خوند بوی دعود". د "پ" په دوهمه نسخه کې: "نوی خوند ولوی دعود".
اوپه "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه وي خوند اوبوی دعود".
(٩) په "پ پ" چاپ، "پ" چاپ، د "پ" په دوهمه نسخه اود "خ" په لومړي نسخه کې د "غشه" پر ځای "خبثه" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "غلوغشه" راغلی دی.
(١٠) دابيت د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شې رحمانه چې پاک نه شې داوجود".
په "پ پ" چاپ کې دابيت داسې دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه داوجود".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دابيت داسې راغلی دی: "هلاک ځکه شه رحمانه چې پاک نه شه داوجود".
(١١) مسری په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "زه که لافې دوفا کړمه هرچند". د "خ" په لومړي نسخه کې د "کړم" پر ځای "کوم" اود "خ" په دوهمه نسخه کې "وهم" راغلی دی.
(١٢) د "خ" په لومړي نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی.

آبروي د طالبانو خپل مطلب (۱) وي | آبروي د غلامانو خپل خاوند

لکه یار مي سربلند دی په جهان کي | په تأثیر یې هسې زه شوم (۲) سربلند

چې مي مدحه د خوبانو کړه آغازه | هر کلام مي دل پذیر شو (۳) دل پسند

لکه خوند لري زما خوږې خبرې | په شکرو کې هم نشته هسې خوند

هغه قند چې خدای زما په خوله کې کېښود | حلوایانو څخه نشته هسې قند

لکه زه چې سخندان و هنرمند یم | بل به نه وي سخندان و هنرمند (٤)

په اشعار کې قوت ناک لکه مزري یم | ولې نه یم د مزري په څېر ګزند

هم په مدح بند پوهېږم هم په هجوه | ولې نه یم په داچار و دېر خورسند (۵)

بې له عشقه که مي عیب که مي هنر دی | ماغوږ کړی دی له ځانه بل پیوند

زه عاشق یم سروکار مي دی له درده (۶) | نه خلیل نه داود زی یم نه مهمند

چې وما ته نصیحت کا څوک په عشق کې | ګویا پلار ته نصیحت کاندي فرزند

هر سړی چې آیینه په لاس کې خاندي | ګویا کاندي په خپل ځان پورې ریشخند

۹۷

رنګ رېزان دي اول خپلې ږیرې رنګ کا
بیا هالدي ورانځ ته وایي پند (۷)

۸۲۰

چې مي یار ولید په سېل د اغیار ګلو | له غیرته مي لېمه شوه په خونبار ګلو (۸)

د غه حق د بلبلانو په جانب دی | خدای دې نه کا مبتګیرک په لاله زار ګلو (۹)

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "مطلب دی" پرځای "مطلب دی" راغلی او د "خ" په دوهم نسخه کې "محبوب دی" او د "پ" په دوهم نسخه کې "مطلوب دی" راغلی دی.

(۲) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې د "شوم" پرځای "یم" راغلی دی.

(۳) په "پ" چاپ کې د "شو" پرځای "دی" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه زه چې سخندان هنرمند یم   بل به نه دی سخندان هنرمند".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړي قلمي نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهم نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلی ده: "هم په ملح هم په هجو سند پوهېږم". خو د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "هم په مدح سند پوهېږم هم په پوچو".

(۶) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی ده: "زه عاشق یم سروکار مي دی له عشقه". د "خ" په دواړو او د "پ" په قلمي نسخه کې د "سروکار" پرځای "سربیکار" راغلی دی.

(۷) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نور بیا هالدي رحمان ته وایي پند"

(۸) مصوره نسخه: "خدای دې نه کړه مبتګیرك په لاله زار ګلو".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

زه په وصل کې هجران هسې پېژنمه (1) لکه غوټۍ چې خالي لاس وي په بازار ګډه

زړه مې بې خپله نګاره آرام نه کا که هر څو يې کړم په نقش و په نګار ګډه (2)

په امېد د زلفو ونښتم په دام کې روهيلي وم ساده دل په هندوبار ګډه

د دېدن په ګدايي کې مې ننګ نه شي درېوزه کړم د بتانو په ديار ګډه (3)

د وفا د ګلو پاڼي پکې نشته کاشکې مه وي د دې هم په ګلزار ګډه

که پخوا تر آشنايي بېلتون ليدې شوي هيڅ بنده به د خداى نه وُ په دا کار ګډه

٦٨ زه رحمان يې د فردوس له غمه خلاص کړم

چې په کلي په کوڅه شوم د خپل يار ګډه ٨٢٩

په بزرګۍ (4) هغه پاک پروردګار موقوف مه شه په سړي د سړي کار

په سړي چې د سړي غرض موقوف شي نور بې آبه بې حرمته شي د روزګار

احتياج هسې بلا دی په جهان کې چې پلار زوی کاندي د زوی او زوی د پلار

که د پير په خپل مريد باندې غرض وي هيڅ يې نه وي په مريد باندې وقار (5)

زمانه هسې په مخ ده بې رويه چې غالب کا په اسلام باندې کفار (6)

په ساعت کې شاه ګدای کا ګدای شاه کا دا فلک څله بالا شي کج رفتار (7)

چې همه عمر يې تاج وي په سر ايښی ور په سر کاندي ګېډۍ د خس و خار (8)

---

(1) د "خ" په دوهمه نسخه کې "خراب کړم" راغلی دی.

(2) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.

(3) چاپي ديوانونه، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "درېوزه ګرم د بوتانو په بازار ګډه".

(4) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په پاکۍ" راغلی دی.

(5) دا بيت په چاپي ديوانو کې نشته.

(6) دا بيت په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.

(7) د "خ" دوهمه نسخه: "دا فلک څله پيدا شو کج رفتار".

(8) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې قادر نه په درهم و په دینار وي — په هغو باندې ګنجونه کا انبار

٦٩ — ٨٣٨

زماني د رحمان زړه دې کباب کړي
له احواله يې څوك نه دي خبردار

هومره اوښکې مې بهېږي په رخسار (۱) — چې غرقاب مې هم ګرېوان دی هم کنار
هغه يار مې هسې ناست د زړه په سر دی — لکه اېښې چې (۲) چا ګل وي په دستار
که څوك وايي چې مار کله په کټ خېژي — زړه خوړلی يم په کټ د زلفو مار (۳)
خود يار بيمارې سترګې خدای خوني کړې — ګنه خون کله کولی شي بيمار (٤)
که په دار شم زړه د يار له لاسه خوښ يم — سروقد دی زما يار او زما دار (٥)
بسکه (٦) دا چې زړه په يار پسې غوځ غوځ يم — خدای دې نه کا لکه زړه يم هسې يار
هومره جور لکه يار له ما سره کا (۷) — ياد مې نه دی هومره جور د اغيار
دلبران کوډې جادو کړي زړونه اخلي — هغه وايه چې بې کوډو وي دلدار (۸)
چې د زړونو له نماځلو بې پروا دي (۹) — تر وکه زړه د سړي يوسي څه په کار

٧٠ — ٨٤٨

په ګرېوان يې تل داوښکو باران اوري (۱۰)
نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار

چې دې زړه پورې ترلی استوار — دا جهان دې دنيکه دی که د پلار (۱۱)
ته خيل پلار او نيکه وګوره چې څه شول — هسې ستا دی په هغو پسې رفتار (۱۲)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه اود "خ" لومړی نسخه : "هسې سرې اوښکې مې بهېږي په رخسار".
(۲) په "پ" چاپ ، د "پ" په دوهم نسخه اود "خ" په لومړی نسخه کی د "چې" پرځای "د" راغلی دی.
(۳) دا مسرې د "خ" په لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده : "زه خوړ خوړم په کټ د زلفو مار".
(٤) دا مسرې د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلې ده : "ګنه خون کله کولی شي په بيمار".
(٥) دا مسرې په "پ" چاپ کی داسې راغلې ده : "سروقد دی زما يار زما دلدار". د "خ" په لومړی نسخه کی : "سروقد دی زما يار هم زما يار". په دوهمه نسخه کی "سروقد دی زما يار دی دغه دار". او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده : "سروقد دی زما يار هم زما دار".
(٦) په "پ" چاپ کی د "بسکه" پرځای "بس کړه" راغلی دی.
(۷) دا مسرې په "پ" چاپ کی داسې راغلې ده : "هومره جور لکه يار چې ما سره کا". په "پ پ" چاپ کی "هومره جور لکه چې يار ما سره وکړه" د "خ" په لومړی نسخه کی "هومره جور لکه يار راسره کاندی". په دوهمه نسخه کی "هومره جور لکه يار چې له ما سره کړه". او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده : "هومره جور لکه يار سره وکړ".
(۸) د "پ" په لومړی او د "خ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری او دلجوئي خوکو ډګر کړې ده دکوډ ګرو هغه وايه چې دلبر شي هم دلدار".
د "پ" په دوهمه نسخه کی : "دلبری خوکو ډګر هم په کوډو وکا هغه وايي چې دلبر شي هم دلدار".
د "خ" په لومړی نسخه کی : "دلبري خوکو ډګر هم په کوډو وکا هغه وايي چې دلبر شي هم دلدار".
(۹) د "پ" لومړی نسخه : "چې د زړونو له نماځلو بې پروا يې".
(۱۰) دا بيت د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی داسې راغلی دی : "په ګرېوان مې تل داوښو باران ووري نه ورکېږي د رحمان د زړه غبار".
(۱۱) د دې غزل د "خ" په مصوره نسخه کی لومړی نیمه بيتونه نه دي راغلي او هم نوموړی غزل د "خ" په لومړی قلمي نسخه کی نشته.
(۱۲) دا مسرې په چاپي ديوانونو کی داسې راغلې ده : "هسې ستا دی هم په دوی پسې رفتار".

تل په مینې د دوستۍ پل دې پرې تېرېږي — کړې نه دي چا په پل باندې قرار

هسې نه چې زه تنها (۱) وتا ته وایم — راغلي لاړه ستا په طور صد هزار

دعوه مه کړه په ناحق بد يې خپل نه کړې — پردی ښهر، پردی ملك، پردی دیار (۲)

چې استوګه په پردي وطن کې کاندي — هغه نه لري د هیڅ واك واختیار (۳)

که هزار قسمه خوري په یو کار کې — نه کا څوك په مسافر واعتبار (٤)

چې په صبح شګفته شي په شام رژي — خدا امید دی د ګلونو په ګلزار (٥)

که دې ور ورکه دې عزیز دی که دې یار (۶) — مه يې ور ور مه يې عزیز ګڼه مه یار

چې پیدا شي همګي واړه فنا شي

اې رحمانه! دا جهان دی دا لې کار

څوجفا قبوله نه کړې د اغیار — و به نه وینې په سترګو مخ د یار

چې اول يې خار زرغون شي په پهلو کې (۷) — غوټۍ هاله شګفته شي په ګلزار

جنت چا په ریاضت موندلی نه دی — ولې بویه هر بنده لره خپل کار (۸)

که موندۀ شوی خوشخويي په خوشبويۍ — پروت به نه وو په چندن باندې ښامار (۹)

آب تر لعلو د لاله ګلونو (۱۰) ډېر دی — بخت دی دا چې څوك عزیز کاندي څوك خوار

هسې زيب کا په بیاض د رحمان شعر

لکه زلفې د خوبانو په رخسار

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "تنها" پر ځای "یوازې" راغلي دي.

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" نسخې: "دعوه مه کړه په ناحق په خپل نه کړې پردی ملك، پردی ښهر، پردی دیار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "دعوی مه کړه په تحقیق به يې خپل نه کړې پردی ښهر، پردی ملك، پردی دیار".

(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه: "هغه نه لري هیڅ واك واختیار". او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلي ده: "هغه نه کړي هیڅ واك وخپل اختیار". د "پ" په ګډه نسخه کې د دې بیت د لومړۍ مسرۍ د "استوګنه" پر ځای "استوزه" راغلي دي.

(٤) د "پ" لومړۍ نسخه او د "خ" نسخې: "که هزار قسمه د خوري په معامله کې نه کا څوك په مسافر واعتبار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلي دي: "که هزار قسمه د خورم په مال کې نه کا څوك په مسافر واعتبار". او دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٥) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلي دي: "چې سبا شګفته کېږي ما ښام رژي خدا امید دی په ګلونو د ګلزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "چې په صبح شګفته کېږي په ښام رژي".

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ور ورکه دې عزیز وي که دې یار وي".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که دې ور ورکه دې عزیز اوکه دې یار وي".

(۷) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې اول د خار زرغون په بهار کې".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "جنت چا په زاهده موندلی نه دی ګنه بویه هر بنده لره اختیار".

(۹) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندۀ شوی خوشبويي په خوشبويۍ پروت به نه وُ په چندن د ښاسه مار".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که موندی شوی خوشبويي په خوشحالۍ کې پروت به نه وُ په چندن باندې ښامار".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندی شوی خوشخويي له خوشبويۍ پروت به نه وُ د چندن د ښاسه مار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندی شوی خوشخويي له خوشبويۍ پروت به نه وُ په چندن د ښاسه مار".
په مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: "که موندۀ شوی خوشبويي بې خوشبويۍ پروت به نه وُ په چندن باندې ښامار".

(۱۰) د پېښور په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ، دوهمه نسخه او د "پ" په نسخو کې د "ګلونو" پر ځای "ګلونه" راغلي دي.

خوك دې راكاندې قسم په كردګار ... كه درم لرم په كوركې يا دينار (۱)
زه ديناراو درم نه لرم په كوركې ... ولې نور عالم مې بولي د نيادار
هم په دا چې نه لدځايه چېرته خوځم (۲) ... نه د هېڅ يوه مخلوق يم منت بار
نه مې بنكته ملك لېدلى دى نه پورته ... خبر نه يم په يمين او په يسار
آب وخورلكه آسيا په ځاى رارسي ... په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار (۳)
لكه ونه مستقيم په خپل مكان (٤) يم ... كه خزان را باندې راشي كه بهار
توكل مې لاس پښې سره كړل په نكړېزو ... چې په ځاى يې كېنولى يم قرار (۵)
چې زما په باب دې ښكلي دي رارسي ... كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار (۶)
چې هر د هزار قومونه يې پېدا كړل ... مربي مې دى هغه پروردګار (۷)
كار همه په اراده دخداى موقوف دى ... هېڅ موقوف نه دى دچا په اختيار (۸)

۷۳ ... ۸۷۵

غم به هېڅ چېرې ونه كا په دنيا كې
كه خه كېږي د رحمان په اختيار (۹)

دغه يار دى د اغيار ... دغه ګل دى دغه خار (۱۰)
دغه ګل دى دغه خار دى (۱۱) ... دا منصور دى دغه دار (۱۲)

---

(۱) دابيت د "پ" په دوهم نسخه كې نه دى راغلى او لومړى مسرى يې په مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "كه څوك راكاندې قسم په كردګار".
(۲) د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه كې "درومم" راغلى دى.
(۳) دابيت د "پ" په لومړى نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې داسې دى: "آب وخور لكه آسيا په ځاى رارسي ... په خپل كور كې هم سكون دى هم رفتار".
د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "آب خوراك مې هم په ځاى رارسېږي ... په خپل كوركې مې سكون دى هم رفتار".
(٤) د "پ پ" په چاپي ديوانونو، د "خ" په نسخو او د "پ" په لومړى نسخه كې "مقام" راغلى دى.
(۵) د "پ" لومړى نسخه: "توكل مې لاس او پښې كړه په نكرېزو ... چې په ځاى كې يې نښولى يم قرار".
(۶) دابيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، په "پ" چاپ كې داسې راغلى دى:
"چې څه په باب كې كښلي دي رارسي ... كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"پ پ" چاپ: "چې زما په باب خه ښكلي دي رارسي ... كه رحمت دى كه زحمت دى وار په وار".
"د خ" لومړى نسخه: "چې زما په باب كې دي هغه رسېږي ... كه راحت دى كه زحمت دى وار په وار".
د "پ" دوهمه نسخه: "چې زما په باب يې ښكلي ومار سي ... كه راحت وى كه زحمت وي وار په وار".
(۷) د "پ" لومړى نسخه: "مربي يې دى هغه پروردګار".
د "خ" لومړى نسخه: "مربي مې وه يې هغه پروردګار".
د "خ" دوهمه نسخه: "منزه دى هغه پاك پروردګار". لومړى بيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى.
(۸) دابيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى، د "خ" په لومړى نسخه كې داسې راغلى دى: "كار هغه په اراده دخداى موقوف دى ... هېڅ موقوف نه دى زما په انتظار".
د "پ" دوهمه نسخه: "كار كاهمه په اراده پورې موقوف دى ... هېڅ موقوف نه دى دچا په انتظار". د "پ" په لومړى نسخه كې يې دوهمه مسرى داسې راغلې ده:
"هېڅ موقوف نه دى زما په اختيار". د "خ" په دوهمه نسخه كې دا مسرى داسې راغلې ده: "هېڅ موقوف نه دى زما په اختيار".
(۹) دابيت په مصوره نسخه كې نه دى راغلى او د "خ" په لومړى نسخه كې دابيت داسې دى: "غم به هېڅ چېرې ونه كړه په دنيا كې ... كه څه كېږي د رحمان په اختيار".
د "پ" لومړى، دوهمه او د "خ" دوهمه نسخه: "كه څوك كېږي د رحمان په اختيار".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړى نسخه كې نه دى راغلى. ددى بيت دوهمه مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ګنج دى دغه مار"!
(۱۱) په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه كې د "دى" كلمه نه ده راغلې
(۱۲) دا مسرى د "خ" په دوهمه نسخه كې داسې راغلې ده: "دغه ... سار".

دا رقیب دی دا حبیب دی — دغه گنج دی دغه مار (۱)
دغه عشق دی دغه عقل — دغه غم دی دا غمخوار
دا هجران دی دا وصال دی — دا خزان دی دا بهار (۲)
دا طاعت دا معصیت دی — دغه نور دی دغه نار
دا عالم دی دا جاهل دی (۳) — دا خفته دی دا بیدار

۷۴ — ۸۸۳

دا رحمان دی دا جانان دی (٤)
دا طبیب دی دا بیمار

هر چې نه وي خوار و زار — په طلب د خپل دلدار (۵)
ترپه وني يې صدقه شه — د هغه عاشق دستار
هزار حيف دی هزار حيف دی — هزار خه لا صد هزار
چې عاشق په عاشقي کې — نه حلال وي نه مردار
نه پتنگ د خپل چراغ وي — نه بلبل د خپل گلزار
نه مجنون غوندې رسوا وي — نه منصور غوندې سپه دار

۷۵ — ۸۹۰

د واړه نه کېږي رحمانه
يا به يار شي يا به بزار

دا خه مخ دی منور — چې هم شمس دی هم قمر (۶)
دا خه زلفې دي مشکيني — چې هم مشک دی هم عنبر
دا خه پيوسته ابرودي (۷) — چې هم نیش دی هم نشتر
دا خه سترگې دي قاتلې — چې هم سيف دي هم خنجر
دا خه شونډې دي مي گوني — چې هم مې دی هم شکر

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی راغلی دی: " دا رقيب دی دا حبيب   دا طبيب دی دا بيمار ".
او دوی بيت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: "دا رقيب دی دا حبيب".
(۲) دا بيت او له دی نه وروسته بيتونه د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی او دوی بيت لومړی مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده: " دا هجران دی دا وصال ".
(۳) په "پ" چاپ کی د "دی" کلمه نه ده راغلی.
(٤) په "پ" چاپ کی "دی" نه دی راغلی.
(۵) دا غزل په مصوره نسخه د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.
(۶) دا غزل د "خ" په لومړی قلمی نسخه او مصوره نسخه کی نه دی راغلی.
(۷) دا مسری په "پ" چاپ کی داسی راغلی ده "دا ابرو خه پيوسته دی ".

داخه سپین سپېڅلي غـــابن دي　　　　چې هم دُر دي هم ګـــوهر

داخه سپ زنخـــدان دي　　　　چې هم سیم دي هم ثمـــر

داخه قد او خه قـــامت دي　　　　چې هم ګل دي هم عـــرعر

داخه ملا ده باریك وضـــع　　　　چې هم موی دی هم کمـــر

داخه زړه دي دخوبـــانو　　　　چې هم موم دي هم حجـــر

داخه یار دي نه پوهـــېږم　　　　چې هم دل دي هم دلـــبر

داخه بت دي زمـــا ربه[1]　　　　چې هم بت دي هم بشـــر

داخـــه شعر د رحمـــان دی[2]

۷۶　　۹۰۳

چې هـــم ګنج دي هـــم هنر

تل به نه وي شګفته ګلزار دعمر　　　　نه به جوړ وي همیشه بازار دعمر[3]

لکه سیند دا باسیند په غورځې[4] د رومي　　　　هسې یون دی په تلوار تلوار دعمر

لکه برق چې مخ ځرګند کاندې بیا نه وي　　　　هسې تېز دی بې سکون رفتار دعمر[5]

سرکښي لري تر هسې حده پورې[6]　　　　چې نبوی نه شي هېڅوك[7] مهار دعمر

چې سمند یې نه جلب لري نه واګې　　　　خود به پریوځي عاقبت شهسوار دعمر[8]

په ساعت د سلو کالو یاري پرېکا　　　　بې وفادی هسې[9] رنګه یار دعمر

خپل صورت به د حباب په ستر ګو ګورې[10]　　　　که څوك وکاندې په زړه کې شمار دعمر

نه له کوره چېرته ځم نه سفر کړم[11]　　　　بې سفره مې غوڅېږي لار دعمر

عاقبت به د اجل په مقراض غوڅ شي　　　　پیوسته به مدام نه وي تار دعمر

بیا یې وار په دا دنیا نشته رحمانه[12]

۷۷　　۹۱۳

په هر چا باندې چې تېر شو وار دعمر

---

(۱) د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرې داسې راغلې ده : "داخه یار دي نه پوهېږم".

(۲) دا مسرې په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "داخه شعر دي رحمانه".

(۳) "ق" چاپ : "تل به نه وي شګفته بهار دعمر　نه به جوړ وي همیشه ګلزار دعمر".

د "پ پ" چاپ : تل به نه وي شګفته بازار دعمر　نه به جوړ وي همیشه بهار دعمر".

(٤) د پېښور په چاپي دیوانو کې "غورځنګ" راغلی دی.　(۵) قلمي نسخې : "هسې تېز دی په سکون رفتار دعمر".

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "سرکشي نه دي تر هسې حده پورې".　(۷) په "ق، ک" چاپ کې "هرګز" راغلی دی.

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.　(۹) چاپي دیوانونه : "بې وفا په هسې رنګ دی یار دعمر".

(۱۰) پېښور په چاپي دیوانونو کې "په خبر دګورې" راغلی دی.

(۱۱) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : "نه د ځم چېرته له کوره نه سفر کړم". د "خ" لومړۍ نسخه : "نه سفر کړم نه له کوره چېرته ځمه".

(۱۲) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "بیا یې وار په دنیا نشته دی رحمانه".

زه تیر شوی یم تر سر ــــ په طلب د خپل دلبر
خوږوندی یم په دنیا کې ــــ پرې به نه ږدم د غم در
د آشنا په طلب ګرځم ــــ وچې شونډې لیمه تر[1]
یو قدم مې دی په بحر ــــ بل قدم مې دی په بر
دواړه لاس مې دي نیولي ــــ هم په شام هم په سحر
مناجات مې دی وخدای ته ــــ که یې ووینم بشر
همېشه له خپله بخته ــــ ګله من یم مرور
چې په مالې پېرزوند کړ[2] ــــ د خوبانو یو نظر
هم یې ونه سنود وماته ــــ بې له عشقه بل هنر
عاشقي مې خدای رسوا کړه ــــ په جهان کې لکه نمر
نصیحت را باندې نه کا ــــ لکه موږ هومره اثر
واوره غوږ باسه ناصحه ــــ کوتاه وایم مختصر
په مولا مې دي سوګند وي ــــ هم په روح د پیغمبر
جار واته مې بېرته نشته ــــ چې عالم[3] شو را خبر
ترمینه به یې زار کړم ــــ که مې سیم دی که مې زر
که مې سیم دی که مسې زر دی ــــ که مې دُر دی که ګوهر[4]

۷۸ — ۹۳۰

زه رحمان تر هر څه تېر یم
تېر به نه شم تر دلبر

پورته بدر را ښکاره شو ښکته نمر ــــ ښکته پورته واړه مخ دی د دلبر
نمر سپوږمۍ مې د پالنګ د پاسه ږغږي[5] ــــ چې مې یار په بالښت ولګوي سر
په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډک شي ــــ چې مې غوږ کاندي داو ښکو په در در[6]

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې په ماپېرزوونه کړ".
(۳) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "عالم" پر ځای "جهان" راغلی دی.
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "که مې دُر که مې ګوهر".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "نمر سپوږمۍ یې پر پالنګ د پاسه ږغږي".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

چې دې ووینم(۱) په مخ مې اوښکې دړومې ‌ ‌ ‌ لکه موم چې په آفتاب شي برابر
بل مذکور د سخنګو یو ستر ګونه زده ‌ ‌ ‌ بې له دې ذکره چې (الله اکبر)
ضد دی او رو او به بې دیار له شونډو ‌ ‌ ‌ چې هم اوردی هم اوبه دي د کوثر(۲)
په شرابو کې خوند نشته د شکرو ‌ ‌ ‌ دیار شونډې دي هم شراب دي هم شکر
که سل ځله پټ تر شونډو لاندې خاندې ‌ ‌ ‌ نه پټېږي آب د لعل و د ګوهر
دا خو ماله خدای راکړه ګنه نشته ‌ ‌ ‌ هسې بت په بتخانه کې د آذر
پس له دې به لې په نامه د ملک(۳) بولم ‌ ‌ ‌ هم په دا چې نشته دا رنګه بشر

۷۹ ‌ ‌ ‌ ۹۴۱

که رحمان صاحب نظر باله شي ښایي
چې مدام دیار په مخ لري نظر

هسې تله کاندې و ګورته یاران ژر ژر ‌ ‌ ‌ لکه تله کا و خپل کورته کاروان ژر ژر(۴)
هسې ژر ژر مرګ په مونږه شتابي کا ‌ ‌ ‌ لکه لو د پاخه کښت کا دهقان ژر ژر(۵)
هسې ژر ژر دا دنیا و بله اوړي(۶) ‌ ‌ ‌ لکه اوړي و بله ریګ روان ژر ژر(۷)
هسې ژر ژر صورتونه دي نړېږي(۸) ‌ ‌ ‌ لکه رژي لاله زار په خزان ژر ژر.
هسې ژر ژر دا شېرین عمر تېرېږي ‌ ‌ ‌ لکه بحر چې بهېږي روان ژر ژر

۸۰ ‌ ‌ ‌ ۹۴۷

هسې زر زر ځنبول د بنو نه وي(۹)
لکه درومي له جهانه رحمان ژر ژر

چې په زور ورسره نه لې برابر ‌ ‌ ‌ د هغو تر خنګه مه کښېنه زر زور(۱۰)
زور ور او را او به دي فهم وکړه ‌ ‌ ‌ چې ډوب نه شې یا ونه سېځې بشر(۱۱)

---

(۱) په "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او قلمي نسخو کې "چې بې ووینم" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته
(۳) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې د "ملک" پر ځای "فرښتو" راغلی دی.
(۴) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته، دوهمه مسرۍ یې په "ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "لکه تله کاندي خپل کورته کاروان زر زر". په "ب" چاپ کې "لکه درومي چې خپل کورته کاروان زر زر". په مختلط نسخه کې "لکه تله کاندي و کورته کاروان زر زر". او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه درومي و خپل کورته کاروان زر زر".
(۵) دوهمه د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه لو چې په کښت کې کا دهقان زر زر". او په "ب" چاپ کې د "پاخه" پر ځای "پاسه" راغلی دی.
(۶) دوهمه د "خ" په دوهمه نسخه او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلې ده: "هسې زر زر دا دنیا و بله نه اوړي".
(۷) دوهمه د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "لکه اوړي و بله ریګ د بیابان زر زر".
(۸) دوهمه د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "هسې زر زر صورتونه و بله ړنګېږي".
(۹) په "ب ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "د بنو زنبل هم هسې زر زر نه وي". د "خ" په لومړی نسخه کې "د بنو و بله ول هم هسې زر نه وي". د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا د بنو زنبول هم هسې زر زر نه وي" او د "ب" په مختلط نسخه کې داسې راغلې ده: "د بنو زنبول هم هسې زر نه وي". د "ب" لومړی نسخه: "د بنو زنبول هم هسې ژر ژر نه وي".
(۱۰) دا غزل په مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۱) دا بیت په "ب ب" چاپ کې داسې راغلی دی: "زور آور خو اورا و به دی فهم وکړه چې ډوب نه شې یا ورېت نه شې په شمار".

زندګي که بې اوبو بې اوره نه شي — تل هم ابنې هېڅانه دي په تمتر (۱)

خدای ورمه وله سېلاب دچا په خونه (۲) — که په قطع (۳) هم اوبه وي د کوثر

ودې نه ګلبڼې او ر په کور د هېچا (۴) — که رڼا یې وي د شمس او د قمر

چې یې د رست صورت غلبل شي په اغزیو (۵) — وخوړ مه شه دهغې ونې ثمر

دهغه دېوال په سیوري خوك کېنمه (۶) — چې ولاړ وي که زوړ نه چاوده کمر

چې په ګېډې دې خوخبرې مخ یې ورك شه (۷) — که د سرو زرو چاړه وي یا خنجر

ودریاب ته اچاوه نه شي ځان خوړ وي (۸) — ګنه ډېر دي په دریاب کې دُر ګوهر

ناکړه سودونه ډېر دي په جهان کې — سودهغه دی چې دخېر وي نه د شر (۹)

چې له آبه له حرمته سره نه وي — خدای ورمه کړه وچاهسې سیم و زر (۱۰)

زور ورکه رسوي وچا ته قبض — له دې قبضه سره وکړه ضرر

په یارۍ د زورورو غلط مه شه — مګر دا چې ترده، نه یې زورور

په هر ګاه چې دی مغلوب وي ته غالب یې (۱۱) — تر وهاله یې قدمونه ږده په سر

یا خو دا چې که قدم یې په در نه ږدې — دغه پسه یې ځان وګڼه پلر (۱۲)

۸۱

چې هنر ګڼې یاري د زورورو

بول وکړه مه زه رحمان په دا هنر (۱۳)

۹۶۳

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زندګي که بې له اوره او بو نه شي تل هم نه دي هېڅا ابنې پرې تېتر". د "خ" په لومړي نسخه کې: "ناب هم ابنې هېڅانه دي په تمتر". او د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "تل هم ابنې هېڅا نه دي پرې تېتر".

(۲) دا مسری د "خ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی: "خدای دې ورنه ولي سېلاب دچا په خونه".

(۳) په قلمي نسخه کې د "هم" پر ځای "یې" راغلی دی.

(۴) دا مسری په "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "ودې نه ګلبڼې او ردچا په خونه". او د "پ" په لومړي نسخه کې دا مسری داسې راغلی ده: "ودې نه ګلېږي اور په کور دچا".

(۵) دا مسری د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "چې د رست صورت غلبل کا په اغزیو" په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "چې یې تول صورت غلبل شي په اغزیو". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې دې د رست صورت غوڅېږي په اغزیو". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "چې یې د رست صورت زخمي شي په اغزیو".

(۶) د "خ" په لومړي نسخه کې: "دهغې دېوال په سوري خوك مه کېنېنه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "دهغه دېوال په سوري کېناست مه شې".

(۷) دا مسری د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "چې په ګېډه دې شوخبرې مخ یې تور شه". په "پ پ" چاپ کې: "چې په ګېډه دې خښېږي مخ یې ورك شه". د "خ" په لومړي نسخه کې "چې په ګېډه کې خرخښېږي رنګ یې ورك شه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "چې په ګېډه دې خرخښېږي مخ یې ورك شه".

(۸) د "پ" لومړي نسخه:- "وا وبو ته اچاوه نه شي ځان خوخوږ دی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وا وبو اچاوه نه شي ځان خوږ دی". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "ځان شیرین دی و دریاب ته اچول نه شي".

(۹) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "سودهغه دی چې یې خیر دی له شر".

(۱۰) "پ پ" چاپ: "خدای ورمه کړه چاته هسې سیم وزر".

(۱۱) دا مسری په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "په هر وقت چې ته غالب ودی مغلوب وي". د "خ" په لومړي نسخه کې: "په هر ګا چې دی غالب وي ته مغلوب یې" او د "خ" په دوهم نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "په هر کار چې ته غالب یې دی مغلوب وي تر وهاله یې قدمونه ږده په سر".

(۱۲) چاپي دیوانونه: "یا خو دا چې ته قدم یې په در نه ږدې هله پسه یې ځان وګڼه پیدر".

(۱۳) دا مسری په چاپي دیوانو کې داسې راغلی ده: "زه رحمان کو مه بول په دا هنر". او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: "بول وکړم د رحمان په دا هنر".

په نظر دې بصر — لکه شام هسې سحر (۱)

لکه شام هسې سحر — لکه سنګ هسې ګوهر (۲)

لکه سنګ هسې ګوهر — لکه خاوري هسې زر

لکه خاوري هسې زر — لکه خير هسې شر

په نظر يې معلومېږي — هم واړه برابر

که څوك ښه وو سره وکا — تر بدې يې وي بتر (۳)

که څوك بد وو سره وکا — تر ښېګې يې وي بهتر (۴)

نه په بد وېل زهير وي — نه پر ښه وي دچا زبر (۵)

په ثواب او په خطا يې (۶) — نه دليل وي نه نظر

نه آګاه په خپل بهبود وي — نه آګاه په خپل ضرر

نه په عيب څه پوهېږي (۷) — نه پوهېږي په هنر

لکه ړوند او کوڼ چې ګوډ وي (۸) — هسې هيڅ نه وي خبر

له طاعته له ګناهه — څه خبر وي څناور (۹)

څناورو نور څه نه زده — يا يې رغبت (۱۰) وي يا يې شر

دا خو ته يې زما نفسه — چې دې زړه کړم کوز وکر

تمام وو تې (۱۱) له عقله — په دنيا پسې اوتر

---

(۱) دا غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی او همدا "پ" په دوهمه نسخه کې يې د سر بيتونه نه دي راغلي.

(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه سنګ هسې ګوهر لکه شام هسې سحر".

(۳) دا بيت د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندي تر بدې يې دي بتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك ښه ورسره کاندي تر بدې وي لا بتر".

(۴) دا بيت په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندي تر ښېګې يې وي بهتر".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که څوك بد ورسره کاندي تر ښېګې وي لا بهتر".

(۵) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد و نه هېرېږي نه پوې ښه دي دچا زبر".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "نه په بد وېل زهېرېږي نه په ښو دچا زړور".
د "خ" په لمړۍ نسخه کې: "نه په بد وېل زهيرېږي نه پر ښه وي دچا بر".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "نه په بد وېل زهير دي نه پر ښه يې دچا زوبر".

(۶) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "په ثواب او په خدائي سيې".

(۷) دا مسرۍ په چاپي ديوانو کې داسې راغلی ده: "نه په عيب باندې پوهېږي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی ده: "نه په عيبو څه پوهېږي".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګوډ" پر ځای "ګرځي" راغلی دی.

(۹) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "څناور" پر ځای "ښناور" راغلی دی.

(۱۰) په چاپي ديوانو او ټولو قلمي نسخو کې، پرته د "پ" له لومړۍ نسخې څخه د "رغبت" پر ځای "خوب" راغلی دی.

(۱۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وو تې" پر ځای "وو تم" راغلی دی.

نه دې فرض د خدای ادا کړه　　نه سنت د پیغمبر
نه دې مرګ په زړه کې یاد وی[1]　　نه خواری دې د محشر
او ده پروت یې دا دې نه زده　　چې په خوا لرم سفر
په هر دم در څخه درومي　　که پوهیږې دا بشر
هغه تور ویښته دې څه شول؟　　چې هم مشک وو هم عنبر
هغه قد دې مجنون بید شو[2]　　چې چنار وُ هم[3] نښتر
تن دې درست زیر وزبر شو　　زړه دې نه شو لړوبر
ترینجاو شسته تېر شوې　　ته لا ځان بولې پسر[4]
نه دې ترس شی نه دې ویره　　نه په زړه باندې اثر[5]
بل بد نه وې لکه ته يې　　هسې شوخ او ځیګرور
په غفلت دې عمر تېر کړ　　نه رهرو شوې نه رهبر
عبادت دې په ریا شو　　لکه ډک په لاکوزر
لکه قلب[6] ناسره مهر　　پټ په زرو کې حجر[7]
لکه زړې په میوه کې　　درون سنګ بیرون ثمر
لکه پټ وي په دانه کې　　سل افزیه د شجر[8]
لکه سحر چې برپای کا　　سحرګر او جادوګر
لکه نقش صورت بې روح[9]　　چې تصویر کا مصور
لکه تش کدو بې مغزه　　میان خالي وی تن پرو

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: " نه دې مرګ په زړه یاد دیږی ". اود "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلې ده:
"نه دی مرګ په زړه کې یاد دی".
(۲) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کی داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شه ". د "خ" په لومړی نسخه کې "هغه قد د مجنون خه شو".
او د "پ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده: " هغه قد دې مجنون بید شی ".
(۳) په "پ" چاپ کی د "همه" پر ځای "یا" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نه دی راغلی لومړی مسری یې په "پ پ" چاپ کی " ترینچاه وینځه تېرشوې "، په "پ" چاپ کی " ترینځوس ـ ترینځه تېرشوی "، د "خ" په دوهمه نسخه کی: " ترینچاه ترینچاه تېرشوی ". اود "پ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده:
" ترینجه ترینجاه تېرشوی ."
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.
(٦) په "پ پ" چاپ کی د "قلب" پر ځای "کلپ" راغلی دی.
(۷) د "پ" په دوهمه نسخه کی د "حجر" پر ځای "خنجر" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.
(۹) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې راغلې ده: " لکه نقش صورت په روح کی ".

لکه بې لاسه لستوڼي — سر تر پايه پای تر سر
لکه تک اوده بازوي — په مرغانو کې ډگر (١)
لکه بې ټمله ناوې — چې په سر کاندي ميزر (٢)
تر ميز رالاندې چاڅه زده — چې دختر دی (٣) که مادر
نه يې حسن نه جمال وي — غولوي خلق په زېور
هسې له هسې فريبانو (٤) — لکه زوړند چاود کمر
نيم په محکه کې دننه — نيم په سروي لکه نغر (٥)
په دستار کې يې مسواک وي — تر بغل لاندې خنجر
په ايروکې پټ بخري — په وېښوکې پټ ژور (٦)
په شپه وېني د مظلوم خوري (٧) — سبا کېني په ممبر
په زړه تور لکه تبې (٨) وي — په مخ سپين لکه قمر
د دنيا په طلب گرځي — خپل خان بولي قلندر (٩)
کليمه په ژبه وايي — په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو (١٠) — نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي — نه ښځلا نه مېر
پرېشان گرځي سر وهلي — کوی په کوی او در په در
همېشه رفت و آمد کا (١١) — د زردارو په گذر
په کوخه د دنيا دارو — گو خورگي کا لکه خر
اورنگ زېب هم يو فقير و — چې توپۍ يې وه په سر
وته ولې وته يې شاگره — چې قادر شو په افسر (١٢)

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ډگر" پرځای "ديگر" راغلی دی. (٢) په "پ پ" چاپ کې "خادر" راغلی دی.
(٣) په "پ" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلی دی. (٤) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "هيڅي له هسې فريبانو"، په "پ پ" چاپ کې "هيڅ توبه له فريبانو"، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "هيڅ توبه له هسې فريبه".
(٥) دا بيت په چاپي ديوانونو کې داسې راغلی دی: "نيم په زمکه کې دننه نيم برسېره لکه". د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې يې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "نيم برسېره لکه نغر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نيم په سروي لکه نغر".
(٦) دا بيت د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دی راغلی او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "ژور" پرځای "ژادر" راغلی دی.
(٧) دا مسری د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "په شپه مال د مظلوم وخوري". (٨) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کودې" راغلی دی.
(٩) په "پ پ" چاپ کې "بولي خان په قلندر"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خسرو بولي قلندر"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "خپل سر بولي قلندر"، او د "پ" لومړۍ نسخه کې "خان بولي قلندر" راغلی دی.
(١٠) په قلمي نسخو کې "منافقانو" راغلي دي.
(١١) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "همېشه بې رفت امد دی" (١٢) دا بيت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

خوبي هومره فقیري وه | چې څه نه وو میسر
چې یې فلك یې یاري وکړه | نوریې ملك کړ مسخر
ګوزه څه چاریې وکړې | په عیال (۱) دخپل پدر
وار په وار یې تر تیغ تېر کړ | دخورو تمام تبر
یو تبر دخورو څه وُ | دېر عالم یې کړ د بر
تمامي جهان یې ونغړد (۲) | چې یې لاس شو باندې بر
په فریب فریب یې خپل کړ | بیجاپور او بهانګر (۳)
بیجاپور او بهانګر څه وو | لاجنجي او جنجاور (۴)
هم یې هند په ډکه واخیست (۵) | هم کابل هم (۶) پېښور
بیا یې ذکر شو په زړه کې | بادشاهي د هفت کشور (۷)
له حصه ورته هیڅ شوه | هم دارا هم سکندر (۸)
خیال یې داوُ په خاطر کې | چې به خپل کړم بحر و بر
باري ورځ ورځنه (۹) لاړه | وخت پرې راغی ما زدیګر (۱۰)
نه یې مراد د زړه حاصل شو | نه یې یخ کړ خپل تهز
همه ګي شوځني پاتې | کړ یې ملك وکه لښکر
خالي لاس له دنیا ووت | لکه عین درویزګر

---

(۱) د "خ" په لومړي نسخه کې د "د" پر ځای "په" راغلی دی.
(۲) د "پ" لومړی، دوهمه او د "خ" لومړی نسخه: "تمامي جهان یې ونغر" او د "خ" په لومړی نسخه کې دا سې راغلی ده: "تمامي عالم یې ونغښت".
(۳) د اسري په "پ پ" چاپ کې دا سې راغلی ده: "بیجاپور او بهاګ نګر".
د "خ" په لومړي نسخه کې: "پنجاب پور او بهاګ نګر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "پنجاپور بها نه ګر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کې: "پنجاپور وبهاك نګر".
او په مصوره نسخه کې: "بیجاپوره وبهاك نګر". راغلی ده.
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې دا سې راغلی دی: "بیجاپور بهان ګر څه وو لاچینجا وچینجاور".
"پ پ" چاپ: "بیجاپور بهاګ نګر څه وو لاجنجي او جنجاور".
لومړی مسری یې په مصوره نسخه کې: "بیجاپور دبهاك نګر څه ده". د "خ" لومړی نسخه کې دا بیت دا سې راغلی دی: "پنجاب پور بهاك نګر څه وو لاچنجي چنجاور".
د "خ" په دوهمه نسخه کې: "پنجاپور بهان ګر څه وو لاچنجا وچنجاور". او نوموړی بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.
(۵) په "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې دا مسری دا سې راغلی ده: "هم یې هند په ډګه واخست"
او د "خ" په لومړی نسخه کې دا سې راغلی ده: "هسې هند په ډکه واخست".
(۶) په چاپي دیوانونو کې د "هم" پر ځای "او" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې دا سې راغلی دی: "بیا یې ذکر شو په زړه کې هم دارا هم سکندر".
(۸) دا بیت اوله دې نه وروسته بیتو نه په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او هم نوموړی بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) په چاپي دیوانونو کې د "ورځنه" پر ځای "ورځني" راغلی دی. (۱۰) په قلمي نسخو کې "نما زیګر" راغلی دی.

لـــــــــه دنیایې هیڅ یونه وړه | مګر شوې یو خــــــــاده [۱]

خـــــــوار حیران په ځمکه پرېووت | بې بالین او بې بســـــــتر [۲]

نـــــــه پوزې شو ترې د لاندې [۳] | نه تر لاندې شو تغـــــــر

د بنـــــــې [۴] په څېر خفیف شو | چې ثقیل و لکه غـــــــر

د سیـــــــلاب په مخ کې لاړ شو [۵] | لکه خس او [۶] یـــــــاوزر

حـــــــق یې پاتې په ګردن شو | د سپاهي او د چاکـــــــر

اوس یـــــــې زه په روح دعا کړم | که یې خدای کا بهـــــــره ور

حـــــــق تعالی یې په نصیب کړه | شېرین حوض د کوثـــــــر [۷]

د جنـــــــت په خوشبو لګه یې [۸] | خدای دماغ کړه معطـــــــر

پـــــــه درست هند باندې یې حق و [۹] | هند یو شپه وه دې یو لمـــــــر [۱۰]

د دې لمـــــــر په روښنا لګه [۱۱] | تمام هند و منـــــــور

پـــــــه رڼا یې خلقو [۱۲] زیست کړ | نه څه خوف و نه خطـــــــر

خو چـــــــې مخ یې په غروب کړ | نور پیدا شو شور و شـــــــر [۱۳]

چـــــــې په نام [۱۴] د اورنګ زیب و | وخوړ ګا وهغه دفتـــــــر

اوس نـــــــوبت د شاه عالم دی | دور طور شو دیګـــــــر [۱۵]

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "مګر شېرې یو خادر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر د شو یو خادر".

(۲) په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې راغلی دی: "خوار حیران په ځمکه پرېووت بې بالینه و بې بستر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "خوار حیران په ځمکه پروت و بې بالینه بې بستر".
د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "بې بالښته بې بستر".

(۳) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "نه شو ترده لاندې"

(۴) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "بنې" پر ځای "بنو" راغلی دی.

(۵) په "پ پ" چاپ کې "لاړو" راغلی دی.

(۶) په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "او" پر ځای "وې" راغلی دی.

(۷) په "پ پ" چاپ کې: "حق تعالی که یې نصیب کا هند شېرین حوض کوثر". راغلی دی.
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "حق تعالی که یې نصیب کا هم شېرین حوض کوثر".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "حق تعالی یې پرې نصیب کړه".

(۸) دا مسرۍ په قلمي نسخو کې داسې راغلې ده: "د جنت په خوشبو لګه".

(۹) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "و" پر ځای "دی" راغلی دی.

(۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "هند یو شپه وه دې و لمر". د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "هند شپه وه دې لونر".

(۱۱) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د ده لمر په روښنا لګه"
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د دې لونر تر روښنا لګه".

(۱۲) په چاپي دیوانونو، د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "خلق" پر ځای "خلکو" راغلی دی.

(۱۳) دا بیت په "پ پ" چاپ کې نه دی راغلی.

(۱۴) په چاپي دیوانونو کې "نوم" راغلی دی.

(۱۵) دا مسرۍ په "پ پ" [illegible] ده: "دور او طور یې شو دیګر"، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "د دور نور د شه دیګر".

خدای زده خه باندې شي پېښه | چي عاشو شي که اختر (۱)
رنګارنګه بازي کاندي (۲) | دا آسمان دی بازیګر
ګهي تلخ شي لکه زهر | ګاه شيرين لکه شکر (۳)
چي شي شوه هغه وشوه | لا به کېږي مقدر (٤)
ما خونوم دا ورنګ و اخست | دا احوال دی ده هر
هر سړی د خپلې خوني | هم بادشاه دی هم سرور
هر چي اهل د دنیا دي | واړه هسي دي اکثر

دا بيان دورود راز ؤ (۵)

٨٢ — رحمان وکړ مختصر — ١٠٥٦

که د عشق لاره اغزنه ده هر ګور | د عاشق په پښو خپلې دي داور (٦)
که دیدن د ګلعذار په انتظار شي (٧) | زما سترګې دی شبنم غوندې خلور
تېغ دا وسپني محتاج د نرم آب دی | قرب و حلم یو په سل دی زیات تر زور (٨)
لا لولي له سرکښي زما توبه ده (٩) | خدای خولک مه کړه د آسمان په څېر نسکور
خدای زده خه سودا به پښه په بازار شي | د بازار خبري نه شي په خپل کور (١٠)
دا همه واړه عاشق له پیدا شوه (١١) | که تهمت که ملامت دی که پېغور
جفا جور ناز و کبر د خوبانو (١٢) | ما په ځان دي قبول کړي لکه پور

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کي داسي راغلی دی: "خدای زده خه چارې شي پېښي | چي عاشور شي که اختر".
د "خ" په لومړي نسخه کي داسي راغلی دی: "خدای زده خه بازي پېښه | چي عاشور شي یا اختر".
او په چاپي دیوانونو کي دوهمه مسرې داسي راغلې ده: "عاشورا شي که اختر".
(۲) دا مسرې په "پ" چاپ کي داسي راغلې ده: "رنګارنګ بازې کا ندي". "پ، پ" چاپ: "رنګارنګي بازې کاندي".
د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کي او د "پ" په دوهمه نسخه کي داسي راغلې ده: "رنګارنګ بازې کاندي".
(۳) دا بیت په "پ" چاپ کي داسي راغلی دی: "ګهي تلخ شي لکه زهر | ګه شيرين لکه شکر".
په "پ پ" چاپ کي: "ګاهي تلخ شي لکه زهر | ګاه شيرين لکه شکر".
د "خ" په لومړي نسخه کي داسي راغلی دی: "ګهي تلخ شي ګاهي زهر | ګاه شيرين لکه شکر".
د "خ" په دوهمه نسخه کي داسي راغلی دی: "ګهي تریخ شي لکه زهر | ګاهي شيرين لکه شکر".
او د "پ" په دوهمه نسخه کي داسي راغلی دی: "ګاه تریخ شه لکه زهر | ګاه شيرين لکه شکر".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کي نه دی راغلی. لومړي مسرې يې په قلمي نسخو کي داسي راغلې ده: "چي وشوه هغه وشوه".
(۵) د "پ" دوهمه نسخه: "دا بیان دوړ ودر انه".
(٦) دا غزل په مصوره نسخه کي نه دی راغلی او د دې بیت دوهمه مسرې په "پ پ" چاپ کي داسي راغلې ده: "د عاشق په پښو کې دي خپلې داور".
(٧) دا مسرې په چاپي دیوانونو کي داسي راغلې ده: "که دیدن دیار موند ه په انتظار شي".
(٨) دا بیت د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کي نه دی راغلی او د دې بیت دوهمه مسرې د "پ" په لومړي نسخه کي داسي راغلې ده: "قرب حلم یو په سل دې تر زور".
(٩) دا مسرې د "خ" په لومړي نسخه کي داسي راغلې ده: "که لولي ده که سرکښي زما توبه ده". او "خ" په دوهمه نسخه کي داسي راغلې ده: "له لولي له سرکښي مي توبه ده".
(١٠) دا بیت په قلمي نسخو کي نه دی راغلی.
(١١) په "پ" چاپ کي د "شوه" پر ځای "دي" راغلی دی.
(١٢) دا مسرې په "پ پ" چاپ کي داسي راغلې ده: "ناز و جور و کبر د خوبانو". او په "پ" چاپ کي داسي راغلې ده: "جفا ناز و جور و کبر د خوبانو".

راحت بې زحمته نه دی چا موندلی (۱) — غم بنا دي دي ددې دهر خوراو وورور

رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم (۲)
لکه غوښ په خپل اولاد وي پلار او مور

۸۳ — ۱۰۶۵

پس له مرګه که څوك ارت غواړي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت دې بویه کور (۳)

تر ځان زیاته که چار څه په کار نه ده — ځان په لوېشت که چې دي خودي اوبده سور

چې جامه د چا کوتاه یا اوږده شي — ورکاوه شي هنرمند له پېغور

هر سړی چې په حساب کې تېر و بېر شي — ملامت پرې وایه کېږي لور د لور

چې لایق د ملامت او د تهمت شي — ځای لري که بې عزت شي هم سر تور

چې عزت حرمت یې نه وي په جهان کې — هغه هسې ژوندون وسوزه په اور

بې عزت سړی به خوښ د هیچا نه وي — مګر هسې بې عزت وي څیني نور (۴)

خپل مجلس یې تر جمله مجلسه خوښ وي — په هر ځای چې سره جمع شي خمسور (۵)

هر همجنس له خپله جنسه سره خوښ وي (۶) — زیب کاهره کښېده په خپل اخور

نابینا په خپله سیمه کې بینا وي — بینایان په پردی ملك شي کړوکور

که ته نه یې بدکرداره بد عمله — کښېنې منه بدکردار سړی په غور (۷)

درست صورت دیوه نوك په درد درد منډ شي (۸) — وران شي ښهر د یوه سړي په تور

چې یو غاښ په خوله کې زوړند شي یا ووځي — درسته خوله پرې بدنمایه شي هرګور (۹)

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی ده: " راحت نه دی بې زحمته چا موندلی ".
د "پ" په دوهمه نسخه کې نو موړی مسری داسې راغلی ده: " راحت نه دی چا موندلی بې زحمته".

(۲) دا مسری په "پ" چاپ، د "خ" په لومړي نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ ذی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: " زه رحمان هسې په خپل یار باندې غوښ غوښ یم ".
د "پ" لومړي نسخه: " زه رحمان هسې په خپل یار پسې غوښ غوښ یم ".

(۳) د "پ" لومړي نسخه: "پس له مرګه که ارت څوك غواړي خپل ګور — که حق وایم هومره ارت بویه کور ".
په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: " پس له مرګه که څوارت کوي خپل ګور ".

(٤) "ق" چاپ: " بې غیرت سړی به خوښ د هیچا نه وي — مګر هسې بې غیرت وي څیني لوز ".
د "خ" په لومړي نسخه کې د "څیني لوز" پر ځای "خم خور" راغلی دی.

(۵) د "خ" لومړي نسخه: " په هر ځای چې سره ور یېشي خلور ". د "پ" لومړي نسخه: " په هر ځای چې وبله ور شي خمسور ".

(۶) دا بیت او ورپسې ټوله غزله په مصوره نسخه کې نشته، چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده: "هر هم جنس له خپل هم جنس سره جوړ وي".
د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "هر همجنس له خپله جنسه سره جوړ وي".

(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې "که ته نه یې بدکردار و بد کردار — کښېنې دی منه بدکردار سړی په غور". او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا بیت داسې دی: " که ته نه یې بدکرداره بدعمله — کېږې منه بدکردار سړی په کور".

(۸) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

یو سړی چې په کور مه کې د چا کرم شي — واړه ګرم کا که پنځه دي که شلور (۱)
بد کړ داړه زوی پیدا مشه له مور ه — ابتر کاندي ناموس د پلار و مور
هر څوک خپله خوشحالي له خدایه غواړي — باري (۲) نه شي دغه کار په زر و زور
خدای په خپل قدرت څوک لوی و څوک هلاک کړه — نه چې هر ښهر د پیلی شي یا لاهور
د تنګو پورونه هر څوک وبله کاندي — بخت هیڅ ورکړی نه دی څبله پور
د چا تاج په سر زرین خنجر تر ملا وي — د چا پنړ په سر په ملا تومبلی لور
څوک په آس د پاسه سور وي توغ دوړاندې — څوک زیر کلی ګرځا وه شي په خره سور

۸۴ — ای رحمانه د خدای نوم به چا وانخست / که د خدای چاري په پلار شوي یا په مور — ۱۰۸۶

ب

تا دې خوا آلود و ستر ګو خوا را یو وړ — لبو دې (۳) لذت د میو ناب راغځه یو وړ
نه مې او ښکې پاتې شوي نه صبر په صورت کې — د بړې بې صبرۍ د مخ آب راغځه یو وړ (۴)
زړه مې په نغمو نغمو سوری کړ مطربانو — عقل ساقیانو په شراب راغځه یو وړ (۵)
یو ساقي بل یار دی هم مطرب سره یو ځای شول — زړه یې له ګوګله په شتاب راغځه یو وړ
څه شوکه یې یو وړ خراب (۶) دل مې تري قربان شه — نور چاوري نه دي خپل احباب راغځه یو وړ (۷)

---

(۱) چاپي دیوانونه : "یو سړی چې په کور مه کې د چا بد شي . واړه بد شي که پنځه وي که شلور".
(۲) د "خ" دوهم نسخه کې "مونده نه شي" راغلی دی.
(۳) په چاپي دیوانونو کې "شونډو د" راغلي دي.
(۴) "ق ،ک" چاپ : "د بړې بې صبرۍ مې د زړه آب راغځه یو وړ".
"ق" چاپ : "د بړې بې صبرۍ مې د مخ آب راغځه یو وړ".
"پا ،پ" چاپ : "د بړې بې صبرۍ دي د مخ آب راغځه یو وړ".
(۵) دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته . "پ ،پ" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : "زړه مې په نغمو مړه سوری کړ مطربانو". "ق" چاپ : "زړه مې په نغمو سوری سوری کړ مطربانو".
(۶) په چاپي دیوانونو کې "خسته" راغلی دی (۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

خط دې تور حرفونه مخ دې پاڼې د کتاب کړې [1] شغل د کتاب دې بل کتاب راڅخه یووړ [2]

هر اسباب چې ما څخه د زهد د پرهیز وُ [3] واړه تا د حسن په اسباب راڅخه یووړ [4]

۸۵ کږې مار رحمان په زړه کې نقش د محراب وُ ۱۰۹۴
ستا آبرو یو نقش د محراب راڅخه یووړ

خراب زړه [5] مې د دلبر و هوا یووړ د هواله ورېو چا زده چې چا یووړ

ګوښې ګوښې بنایسته مې زړه وکاږي زه وکوم یوه ته وایم چې تا یووړ [6]

چې مې زړه لره د تورو زلفو ځای غوښت [7] هغه زړه راڅخه د بېرې ژړا یووړ

د سېلاب په مخ کې کله د چا خوب شي شېرین خواب راڅخه د بېرې ژړا یووړ

هغه رخت چې مې د صبر د سکون وُ هیڅ رانه کړ هوشانو وبریا یووړ

هغه عقل چې یې لاف د خود رایۍ کړې په یوه پیاله د میو مینا یووړ [8]

که یې یووړ خسته دل مې ترې قربان شه ناآشنا وُ وړی نه دی آشنا یووړ [9]

۸۶ هیڅ ناحق پرې شوی نه دی که حق وایم ۱۱۰۲
معشوقې د رحمان زړه په رضا یووړ

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "دې" او د "خ" په دریو واړو نسخو کې "سوی" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ:
"شغل د کتاب دې خورد و خواب راڅخه یووړ".

(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "د شرم یاد ننګ وُ"
او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "زهد د تقوی" راغلی دی.

(۴) "ق، ک" چاپ: "واړه ستا د حسن دې سېلاب راڅخه یووړ".

(۵) په قلمي نسخو کې "دل" راغلی دی.

(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په "ق، ک" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده:
"چې مې زړه مینه په تورو زلفو کړله".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی:
"هغه عقل چې یې لاف د خود رایۍ کړې په یوه پیاله یې واړه له ما یووړ".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه عقل چې یې لافې د خودۍ کړې".

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

لکه کاندي په کوترو نظر باز — هسې زه یم د دلبرو نظر باز
زه و نور چا ته خبرې دراز نه کړم[1] — بې هغو چې موې[2] مژګان لري دراز
بل بادشاه لره محال دي د ملك د زړو نو — مګر مخ د چا محمود شي خال ایاز[3]
ستا تر[4] زنې ترسیب پورې رابنکاریږي — نورې زنې د خوبانو لکه پیاز[5]
د تصویر له ګلو طمع د بوې مه کړه — بې وفا دي واړه ترکي د مجاز[6]
هغه یار که په ځیل ناز خوښ و خرم دی[7] — زه هم خوښ یم همیشه د یار په ناز
همیشه مې لاس نیولې دی دعا[8] کړم — چې مدام دې د یار ناز وي زما نیاز
که څوك آه و فریاد بنه ګڼي په عشق کې[9] — زه په عشق کې د دغه کار ګڼم غماز
بنادي هرچېرې د غم په اندازه وي — هسې غم دی د بنادۍ په انداز[10]
نیستي واړه[11] د هستۍ په دنبال ګرځي — نه په و بیږي په او بو کې تش جهاز
دا قاعده ده لکه لوړ هومره ژور وي[12] — یو صورت دی هم نشیب شي هم فراز

چې یکسان ګوري هم شاه و هم ګدا ته[13]
هسې یار دی د رحمان غریب نواز

۸۷ — ۱۱۱٤

(۱) په چاپي دیوانونو کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "زه و نور چا و ته دراز خبرې نه کړم". (۲) د "پ" په دوهمه نسخه کې "ددې" راغلي دي.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "مګر مخ د چا محمود حال دا یاز" او په دوهمې مسرۍ کې د "شي" پر ځای د پېښور په چاپي دیوانو، مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "وي" راغلي دي.
(٤) د "پ" له لومړۍ نسخې او مصورې نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "تر" پر ځای "د" راغلي دي.
(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "ستا د زنې ترسیب پورې بنکاریږي نورې ترکې او خوبانې لکه پیاز".
(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "له منقوشو مرغو نه خبرې آواز". (۷) د "پ" له لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو نورو کې د "وی" پر ځای "دی" راغلي دي.
(۸) په مصوره نسخه، د "خ" لومړۍ نسخه، د "پ" دوهمه نسخه، په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې د "دعا" پر ځای "خواست" او "ق ك" چاپ کې "سوال" راغلي دي.
(۹) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که څوك آه و فریاد و نه کړي په عشق کې". (۱۰) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې غم د دې دنیا دی په انداز".
(۱۱) د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "واړه" پر ځای "هرچیرې" راغلي دي. (۱۲) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "دا قاعده ده لکه لوړ هومره په ځوړ وي".
(۱۳) دا مسرۍ د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري و شاه و وهم ګدای ته". په چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یکسان ګوري هم شاه ته هم ګدا ته".

که بې ځایه زړګې نه وښکې آواز ‌‌‌ — نه صیاد ځنې خبر و نه شهباز (۱)

سکه له دې خبرې هسې معلومېږي ‌ — خپل صورت دی هر سړي لره غماز (۲)

د منصور و حال ته ګوره حال یې څه شو (۳) ‌ — خدای دې فاش د هېچا نه کاندي پټ راز

دریغه دریغه که ورسېتي عقل رومبی وی ‌ — د انجام خبرې نه شي په آغاز

نېک عمل د عالمانو (٤) نېک فرزند دی ‌ — خدای خوك مه کړه شراب خوار او قمار باز

چې فرزند یې شراب خوار او قمار باز شي (٥) ‌ — نور یې کاڼي شي د پلار په خونه ساز

خدای له هسې زاهوزاده امان راکړه (٦) ‌ — چې بې دین بې دیانت شي بې نماز

۸۸ — چې منکر پرې اعتراض کولی نه شي
دادې شعر دی رحمان بابا که اعجاز — ۱۱۲۲

بداختر به نېك اختر نه شي هرګز ‌ — مرغ چوچه به دُر ګوهر نه شي هرګز (۷)

که مکان یې په آسمان دی (۸) غزا وشوه ‌ — ستاره به شمس و قمر نه شي هرګز۔

که یې اصل له یوې ځمکې وي څه شو ‌ — بېد به سرو صنوبر نه شي هرګز

که هم عمر باران وربانده ووري ‌ — خس به ګل د پېغمبر نه شي هرګز (۹)

له نااهلو وفا طمع ومه کړه (۱۰) ‌ — ګنده نل به نېشکر نه شي هرګز

که تورغر له ځایه خوزي وبه خوزي (۱۱) ‌ — ولې نور به مقدر نه شي هرګز

۸۹ — د رحمان په باب چې وشوه هغه وشوه
مکرر (۱۲) به دا دفتر نه شي هرګز — ۱۱۲۹

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "هم له دې خبرې هسې معلومېږي خپل آواز دی هر سړي لره غماز".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه له دې خبرې هسې معلومېږي چې خپل صورت دی هر سړي له غماز".

(۳) د "پ پ" چاپ کې د "څه شو" پر ځای "څه دی" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې د "عالمانو" پر ځای "عاملانو" راغلی دی.

(٥) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "شي" پر ځای "وي" راغلی دی.

(٦) دا مسرې په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "خدای له هسې زاوزاده امان وکړه".

(۷) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی او ددې بیت د دوهمې مسرې "مرغ چوچه" په چاپي دیوانونو کې "مرغ چچ"، د "خ" لومړۍ نسخه کې "مرغچې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مرغ بچه" او د "پ" په دوهمه نسخه کې هم "مرغ چچ" راغلی دی.

(۸) په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "دی" پر ځای "وي" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسرې یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "خس به ګل صنوبر نه شي هرګز". او لومړۍ مسرې یې د "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "که همه عمر باران ور باندې وشي".

(۱۰) په "ونه کړې" راغلی دی.

(۱۱) دا مسرې د "پ" په لومړۍ، دوهمه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلې ده: "که تورغر له ځایه کوزي وبه کوزي".
دا ټول بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که تورغر له ځایه ګرځي وبه ګرځي ولې تور به مقدر نه شي هرګز".

(۱۲) د "سپ" په دواړو نسخو کې د "مکرر" پر ځای "مکدر" راغلی دی.

س

ښښته سپین سترګی تاریکي غابن کندهٔ س — نه وکاږي د د نیا له چارو لا س

په هرلوري (۱) چې یې مومې پسې درومې — نه په چپ لوري صرفه کړې نه په راس

یو وښته د عقیدې دي په تن نشته — سر تر پایه هسې ډوب (۲) یې په وسواس

خدای رازق بولې او رزق بولې له کسبه — په د اشناخت وځان ته والې حق شناس

هسې رنګ په بد صفت یې موصوف شوې — چې هیڅ نه پوهېږم ناس یې که خناس (۳)

په دولجه کې به ورنه شې تر توحیده — که پیشوا کړې مهتر خضر مهتر الیاس (۴)

واره زهر وقاتل نغږي که پوهېږې — که سیوا له خدایه نغږې هر انفاس

امرادی چې له نهې لاس کوتاه کړې — او که نه وي خپسر وګنه مواس (۵)

خیردادی چې له شره وچار وځې — په د اچارو کې هیڅ نشته کوز و پاس (۶)

که زما ویل دروغ یا کوز و پاس وي — ته یخپله په خپل زړه وکړه قیاس (۷)

له سره یې غرض واړه سړي توب دی — نه چې پټ وي د سرو زرو په لباس (۸)

څه په دابه عراقي او ترکي نه شي — که په خره باندې څوك سور شي که په آس (۹)

---

(۱) په قلمي نسخو کې "په هرطور" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړۍ نسخه کې "ډوب یم" راغلی دی.

(۳) دا بیت په "ق ،ک" چاپ، او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو چاپي دیوانونو کې داسې دی:

"هسې رنګ په مذبذب صفت موصوف شوې — نه پوهېږم مدچې ناس یې که خناس".

د "ب" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "چې هیڅ نه پوهېږم ناس یې که خناس"

(۴) له دې بیت نه وروسته بیتونه په "ق ،ک" چاپ کې نشته.

(۵) د "خ" په لومړۍ نسخه کې دابیت نشته.

(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "امرادی چې له نهی وجاروزې — په داچارې کی هیڅ نشته کوز د پاس".

(۷) د پېښور چاپي دیوانونه او د قلمي نسخې: "ته یخپله په خپل زړه کې وکړه قیاس".

(۸) د "خ" لومړۍ نسخه: "له سره یې غرض واړه سړی خوی دی — نه چې پټ دی زرد مسو په لباس".

د "پ" لومړۍ نسخه: "له سره یې غرض واړه سړي هوش دی — نه چې پټ وي مس دزرو په لباس".

د "پ پ" چاپ: "که سړی یې غرض واړه سړی هوش کا — نه چې پټ وي د سروزرو په لباس".

(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "که د خره په سرسوری وی د آ س".

د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که د خره په سرسرلیه کړی د آس".

مصوره نسخه: "که د خره په سر سړی سور شی که د آس".

د تشنه خوله او بو سره مطلب وي — نه تش اېښي بې او بو د زر و طاس (۱)
هر زاهد چې په ریا زهد نا زېږي — د خر ببت گومان يې کېږي په اماس
دا زما عاجز امید دی که رب کاندي — په قیامت به مي شفیع شي خیر الناس (۲)

۹۰ — ۱۱۴۵

اې رحمانه که څه کار دي خو د دين دي (۳)
نور کارونه بې وفا دي بې اساس

تېر شو درست عمر زما په دا هوس — که مې و پوښتي چې څوك يې يا څه كس (۴)
يو پرسش د هغه يار ما لره بس کا — چې څه کس وي خو يې يوه وېناوي بس (۵)
هزار حيف دی چې په هر نفس تري تېښتم — هغه لور ته چې مې تله دي هر نفس
چې يې زه په هر نفس له خدايه غواړم — هغه کله وينم په د بر پس (۶)
که يو خس وي په محتاج لکه کرو رشي (۷) — خدای دې نه کا څوك محتاج د يوه خس
هر مرغه په خپله جاله کې همای دی — که کارغه که مېنګېرك دی که ققنس
که شهباز لره سينه ده د تنزري — عنکبوت لره سينه ده د مګس (۸)
خو چې خاورو لره ورشي برابر شي — که چا غوندي وي اغوستي که اطلس (۹)

۹۱ — ۱۱۵۴

هم هغه يې ژړوي چې خندوي يې (۱۰)
نور څوك نشته د رحمان فرياد رس

که څوك فخر کا په ننګ او په ناموس — دا په عشق کې نه ارزېږي يو فلوس (۱۱)
که اغوستي يې زري جامي وي څه شو — ګڼه يا مرغ زرين دی يا طاؤس (۱۲)

---

(۱) د "پ" لوړي نسخه : " نه تش بې او بو د سيمو زر و طاس".
مصوره نسخه : " نه چې تش کټوری د سيم و زر و طاس".
(۲) دا بيت د "ق" چاپ نه نقل شو.
(۳) د "خ" په نسخه کې د "دين" پر ځای "خدای" راغلی دی.
(۴) دا غزل په "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۵) "پ" چاپ : " که څه کس وي خو يو ويه ورلره بس".
د "پ پ" چاپ : " که څه کس وي خو يو وار وی ورله بس".
"ق" چاپ : " که څه کس وي خو يو حرف ورلره بس".
د "خ" لوړي نسخه او مصوره نسخه : " چې څه کس وي خو هم يو دې دی بس".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې څه کس وي خو يې يو ولې وی بس".
(۶) د "خ" لوړي نسخه : " هغه کله وو ينمه په د بر پس".
(۷) دا بيت د "خ" په لوړي نسخه کې نشته، په چاپي ديوانونو کې لوړي مسرۍ داسې ده : " که يو خس وی په محتاج لکه غر ايشي".
(۸) د "خ" لوړي نسخه : " که شهباز لره تا به ده د تنزري عنکبوت لره تا به ده د مګس".
(۹) په "پ" چاپ کې "چا اطلس"، او د "پ" په لوړي نسخه کې "يا اطلس" راغلی دی.
(۱۰) چاپي ديوانونه : "هم هغه مې خندوي چې ژړوي مې بل څوك نشته د رحمان فرياد رس" او د "پ" په لوړي نسخه کې "لو څه نشته" راغلی دی.
(۱۱) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، او لوړي مسرۍ يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: " که اغوستي يې زرين لباس وی څه شو".

کړې تاج وي په سر اېښی غزا وشوه — په نظر زما هد هد دی یا خروس (۱)
نه يې فهم او فراست وي نه يې علم — خالي نقش لکه عکس د معکوس (۲)
نه يې مغز نه دانه وي په خرمن کې — عبث هسې په سر لوني واړه بوس (۳)
د مجاز له اهله طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی دا لوس (٤)
ودانې يې هم واړه ویراني د ه — راشه وګوره مانۍ د کیکاوس (٥)
که زما په ګفتګوی کې زیات و کم وي — ښوک دې ګڼه کا په دا ښهر کې جاسوس (٦)
ساقي جام او باده راوړه چې بې خود شم — خدای ښوک مه کړه په خودۍ کې محبوس (۷)
که ښوک وغواړي تمام د نیا واړه — زما یار غوندې به نه وي بل عروس (۸)

۱۱۶۵ — ۹۲

رحمان حسن د یار وینم په پرده کې (۹)
نه پټېږي نور د شمع په فانوس

ک وره خه بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه غلام دی د اخلاص (۱۰)
که له ځمکې و آسمانه خانه ګران دی (۱۱) — د اسفر په یوه ګام دی د اخلاص

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۲) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: " نه يې فهم فراست دی نه يې عقل". او د "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "نه يې نقش او فراست دی نه يې عقل".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، دوهمه مسری يې په "پ" چاپ کې داسې ده: "عبث هسې خالي لونې په سر بوس".

(٤) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې راغلی دی:

" د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دی یا سالوس"

د "پ" لومړی نسخه: د مجاز له یاره طمع د خیر مه کړه — تمامي شر او شدت دئ او الوس".

اود "خ" په لومړی نسخه کې يې لومړی مسری داسې راغلې ده: " د مجاز له اهل دله طمع مه کړه".

(٥) په چاپي دیوانونو کې د "کیکاوس" پر ځای "قیانوس" راغلی دی، او دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا بیت په مصوره نسخه اود "پ" په مختلط نسخه کې نشته اود دوهمه مسری يې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "ښوک دې وکه په دا ښهر کې جاسوس".

(۷) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نه دی راغلی، دا بیت په "پ" چاپ او مصوره نسخه کې داسې راغلی دی: " ساقي جام د باده راوړه چې بې خود شم — خدای ښوک مه کړه په خودۍ کې محبوس".

په "ق، ک" چاپ کې: "ساقي جام د میو راکړه چې بې خود شم — خدای ښوک مه کړه په خودۍ کې محبوس". په "پ پ" چاپ کې: " ساقي جام د میو راکړه چې بې خود شم — خدای دې نه کړه په خودۍ کې محبوس ښوک". د "خ" په لومړی نسخه کې لومړی مسری داسې راغلې ده: " ساقي جام د بادې راوړه چې په خود شم".

(۸) دا بیت د "پ" په مختلط نسخه کې نشته، د "خ" په لومړی نسخه کې د "بل عروس" پر ځای "یک عروس" راغلی دی (۹) د بېنور په چاپي دیوانونو اود "خ" په دواړو قلمي نسخو کې دا مسری داسې راغلې ده: " رحمان حسن د یار وینې په پرده کې".

(۱۰) غزل په مصوره نسخه کې نشته، په "پ" چاپ اود "پ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "خه عجب بلند مقام دی د اخلاص — چې جهان واړه امام دی د اخلاص".
اود "پ" په دوهمه نسخه کې د "مقام" پر ځای "مکان" راغلی دی. (۱۱) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: " له دې ځمکې و آسمان نه خانه ګران دی".

چي خبر کا مخلصان له غيبه علمه(۱) — دا همه واړه الهام(۲) دي د اخلاص
د رواج او رسم عمر مدام نه وي — لکه عمر(۳) چي مدام دی د اخلاص
بې اخلاصه د اسلام حلاوت نشته — که اسلام دی خو اسلام دی د اخلاص(۴)
څه عجب دی که مستان ترې چاپېر ناوي — هر ساقي څخه چي جام دی د اخلاص(۵)
څه عجب دی که هما ئې په دام نښلي — هر صياد څخه چي دام دی د اخلاص
پس له مرګه به د اهر واخلاص نه وي — که اخلاص کړې نن هنګام دی د اخلاص(۶)

۹۳ — ۱۱۷٤

د رحمٰن کلام په دا سبب شيرين دی
چي يې هر کلام، کلام دی د اخلاص

که ترستوني دې شي ګوټ له جام خاص — هغه دم به شي د غم له شېبو خلاص(۷)
تل په سينه جامه ټکې به د ليدو شي — ته دا عامې چارې مه کړه خاص الخاص
که دوړې نهنګ ځان ته، يو لقمه کړې — زر به راوړې په تحقيق سره غواص
په لباس به دې آسان په صورت ګران شي — مشکلات به دې اسان شي له اخلاص
که نغمه د محبت په غوږ و واورې — په فلک به شې زهره غوندې رقاص
معنوي صورت پيدا کړه که مېړه يې — فايده څه ده د بوتانو له اشخاص
د بل خير په خاصيت به هغه ګوري — چي خبر نه وي د مينې له خواص

۹۴ — ۱۱۸۲

چي تار چه ورځيني رخت د مينې نکه
فهم دا راوسه رحمانه له رصاص

که ګوهر د عشق په لاس راکړې غواص — بيا هاله يې دی له ما سره اخلاص(۸)
په کاله به د رقيب غمونه زور شي — که مې يار کاندې حساب له خاص الخاص

---

(۱) دا مسرۍ په چاپي ديوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چي خبر کا مخلصان له علم غيبه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "اعلام" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لکه" راغلی دی.
(٤) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي ديوانونو کې يې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "بې اخلاصه حلاوت د اسلام نشته". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې اسلامه د اخلاص حلاوت نشته".
(۵) دا بيت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته او لومړۍ مسرۍ يې په "پ" چاپ کې داسې ده: "څه عجب دی که مستان وي ترې چاپېره". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "څه عجب دی که مستي يې دی له جوره".
(۶) دا بيت د "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته خو لومړۍ مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "پس له مرګه چي دا مهر اخلاص نه دي".
(۷) دا غزل يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی، په نورو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.
(۸) دا دواړه يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلي دي، په نورو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

پہ کمند د مستي میني د خوبانو — بندي مه کړي خدای د شره پوري خلاص

په رحمان باندې نظر د کرم وکړې
اې چې يې د پاك الله په دربار خاص

۹۵ — ۱۱۸۶

ساقي راکړه ته وما ته جام د رقص — زه آرزو په زړه لرم مدام د رقص

ده وي اوس به د خوښۍ ساعت په تاشي — مغني راکړه وما پیغام د رقص

مسقي(۱) علم خپل استاد را ته تعلیم کړه — را نما يې کړه هر تار مقام د رقص

سري پاس تر نهه فلکه خرګند یږي — چې په چاوشي ارشاد اعلام د رقص

چې جلوه پري د محبوب له لوري کیږي — هرګز نشته په هغه اشام د رقص

لیاقت يې هر وګړي څخه نشته — په لایقو باندې وي انعام د رقص

ځوي یې سا په وجود شته عبدالرحمانه
حقیقت به هومبري نه کړ تام د رقص

۹۶ — ۱۱۹۳

ض

که ته نه کړي په بل چا باندې غرض — بل به هم نه کا په تا باندې غرض(۲)

که ګدای د بل په غولي غرض(۳) نه کړي — سپي به نه کا په ګدا باندې غرض

په ساحل کشتي د هیچا نه ډوبیږي — که خوك نه کا په دریا باندې غرض

خلوتیان په خپل خلوت کې فراغت دي — د رسوا دي په رسوا باندې غرض

دا دنیا په احمقانو ده ودانه — دا فانه کا په دنیا باندې غرض

زه رحمان د عشق په درد کې هسې خوښ یم(۴)
چې مې نشته په دوا باندې غرض(۵)

۹۷ — ۱۱۹۹

---

(۱) په اصل نسخه کې په هجې د دل لیکل شوی ده. (۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. د دوهمه مسرۍ لیه "ب" چاپ او "ق" نسخې، چاپ کې داسې راغلې ده: "بل په نه کاندکه په تا باندې غرض".
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې "ګدا" راغلی دی. (۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "زه رحمان به دانا کام کوم تو تومه". (۵) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نشته په بل چا باندې غرض".

په دربار کوم د ښکلي دلبر عرض ... په هر دم په هر ساعت مقرر عرض[1]
که قبول شي د مولا په پاك دربار کې ... دا په روی د شاه نبي پیغمبر عرض
په مانند د ګړیال په پنځه وخته ... په شورش د غم له خوفه د سفر عرض
بې خاونده د کار (و) کله ځه کیږي ... ځه که کار ته همیشه که قلندر عرض

۹۸ دا رحمان بې نبي کله د رښتېن ته ۱۲۰۴
شوی کولی د بل نکار سراسر عرض

که مې یار په دیدن سر غوارې عوض ... ور قربان شه چې دلبر غوارې عوض
چې هستي واړه نیستي کاندې واصل شي ... ګند کچکول دې قلندر غوارې عوض
د دوهمه په اور به ځه حاجت موقوف وي ... عاشقي ترې خاکستر غوارې عوض
خپل صورت ورته ناقه کړه ته د مشاو ... یار مجنون لره عمر غوارې عوض
د لباس له ښکلیو طمع بوسه مه کړه ... د بوسې په درکړه زر غوارې عوض
د دې دهر له تنګیه وېره وکړه ... د کمترې په ځای بهتر غوارې عوض
د عشق د رځه په اسانه لوسته نه شي ... په دا ځای کې زیر و زور غوارې عوض

۹۹ په یو ځله به ترې خلاص نه شې رحمانه ۱۲۱۲
سر و مال دې مقرر غوارې عوض

طمع مه کړه په دنیا کې د نشاط ... بیا به نه مومې نشاط په دا بساط[2]
لکه راغله بیا به هسې ځنې درومې ... دا جهان دی د رهرو یو رباط[3]
تر هر ګام لاندې کوهي دي د دې دهر ... ایښې بویه هر قدم په احتیاط

---

(۱) دا دوه غزلې د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شوي.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه راغلې بیا به هسې ځنې درومې دا جهان د رهروانو دی رباط".

ودانا وته په دا جهان ښکاريږي — هم جنت او هم دوزخ او هم صراط
په عاشق به هيڅ دهشت د رقيب نه وي — که يې نه کړي له خوبانو اختلاط
له کم ذات بې ديانته بې نمازه — طمعه مه کړه د نېکۍ د يو قيراط(١)
غم د ترکو تر رحمان هسې چاپېر شو(٢)
لکه وسکښي جامه په چا خياط

١٠٠ — ١٢١٩

نن نګار وما ته راکړ د ياري خط — وې يې واخله دا مې دی د دلداري خط(٣)
د غمازه له دوراهې تراهي وکړه — ځای به بيا يې د مکار په جواري خط
چېرې نه وې چې يې خبرې په غفلت کړې — تل يې اوله په تميز په هوښياري خط
په مدت سره به ستا انجام ته رسي — اسان کله دی د استادي د ياري خط
د غفلت له خوبه پاڅه بېلهي کره — تل وتا ته سپارلی د بېلهاری خط
برابر د خط په حکم قدم کېږده — که ته غواړې په عقبی د نامه اری خط
له مېزانه که امان غواړې رحمانه
تل خواوله په ډېر عجز په زاري خط

١٠١ — ١٢٢٦

ورمه کله دی پاڅه والي واعظ — هر چې والي واره سنه والي واعظ(٤)
چې دې ماله خپله ياره لري باسي — نور به څه ورته اومه والي واعظ(٥)
جاروا ته زما له ياره ډېر مشکل دي — زياتي څله دوباره والي واعظ

(١) دا بيت د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او لومړۍ مسرۍ يې د پېښور په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده:
"له کم اصله بې ديانته بې نمازه" او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "له کم اصلو بې ديانتو بې نمازو"
(٢) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې ده "غم د ترکو د رحمان هسې چاپېر دی". (٣) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. (٤) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. (٥) دا بيت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی. "دې چې ماله خپله ياره لرې باسي نور به څه راته اومه والي واعظ". د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "چې ته ماله خپله ياره لرې باسې زه به څه درته وايم والي واعظ".

په خوبو پستو خبرو يې غلط شوي*(۱) — دا خواره خواره تراخه والي واعظ
ځوك به څه باور ده په نصيحت کا — چې له ياره جار واته والي واعظ
زه بې عشقه بل يو کار کولی نه شم — د بېرله عشقه تښتېده والي واعظ
اعتبار يې په نرمۍ په ګرمۍ مه کړه(۲) — دا تا وده تا وده ساړه والي واعظ

۱۰۲
اوريدونکی يې رحمان د ويل نه يم(۳)
بهتر دادی چې نور نه والي واعظ
۱۲۳٤

بلبلان که له ګلزاره مومي حظ — مشتاقان له خپله ياره مومي حظ(٤)
زه د عشق له تاوده اوره بهره مند يم — سمندر له سره انګاره مومي حظ
د چمن غوټۍ وا ذ سحر باد کا — عاشقان خوله ديباره مومي حظ
په طلب يې نفع مند شوم له هرچا نه — تل ښکاري له خپله ښکاره مومي حظ
مجنون بيا مونده خوښي په بيابان کې — هر منصور له تېره داره مومي حظ
خو چې ملك د جهان زير و قدم نکا — په خپل ځای به ځوك قراره مومي حظ
شګفته چې د غوټۍ غوندې سحر وي — هغه ژړۍ به بې شماره مومي حظ
په سندل د سر مې سردو صل بيامونده — وباري تل له و پاره مومي حظ

۱۰۳
چې نيولې يې خپل ځان د غم واورته
رحمان ځکه له انواره مومي حظ
۱۱٤۳

په تندي چې آتش بل کړ مدام شمع — ځکه بيا مونده له خلقو اکرام(۵) شمع(۶)
په انوار يې منور اهل ابصار شو(۷) — لا به کله شي ښکاره د انعام شمع

---

* . ددې مخ د متن پاليکونه دې په (۷۸) مخ کې ولوستل شي .

پتنګان یې لوړ په لوړ ترمخ ځرخیږي (۱) ځکه (۲) نه کوي په سول کې آرام شمع
وسېزه ته ځان زما په شعله باندې کړه پتنګ ته په رموز کې کلام شمع (۳)
۱۰۴ ستا مجلس د خاصو خاصو (۴) سرفرازو ۱۲۴۸
د رحمان په خبر نه مومي هر عام شمع

کله دې پرې کړه له وګړیو رښتیا طمع نور بادشاه یې هرګز مه کړه له ځا طمع (۵)
زېړي رنګ د آشنایۍ مبدل شي پیدا مه شه د آشنا له آشنا طمع
چې له سنکلیو دې دهر وفا غواړي د نادان په خبر یې شي د کیمیا طمع
چې مراد غواړي د زړه له مهرویانو ستا په دام کې نیوای شي د عنقا طمع
خدای د عقل جواهر ورته بخښلي له نادانو به څه شان کا دانا طمع
ځکه سپي د فقیر پښې او لمن نیسي چې د خدای له دره پرې کا ګدا طمع
۱۰۵ له دغه رنځ یې طاعون، تبه بهتر دی ۱۲۵۵
ای رحمانه! خدای دې مه کړه پیدا طمع

غ

هر یو ګل د ستا د باغ روښن تر دی تر چراغ روښن تر دی تر چراغ هر یو ګل د ستا د باغ (۶)
ستا د باغ و د بن زاغ په نظر زما همای دی په نظر زما همای دی ستا د باغ و د بن زاغ (۷)

---

(۱) د پېښور چاپي دیوانونو او د "پ" لومړۍ نسخه: پتنګان دي لوړ په لوړ ترمخ ځرخیږي". د "خ" دوهمه نسخه: "پتنګان یې لوړ په لوړ ترمخ تیریږي". (۲) "ق، ک" چاپ کې "هغه نه کوي" راغلی دی. (۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی په عوض یې دا بیت راغلی دی: "لوړ د لوړه جهان وایه که روښانه چې شي بله په هر ځای په مقام شمع".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه، "پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې د "خاصو خاصو" پر ځای "خاص الخاصو" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته (۷) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی { "ستا د باغ د بنو زاغ په نظر زما همای دی / په نظر زما همای دی ستا د باغ د بنو زاغ".
او د "پ" چاپ کې د "همای دی" پر ځای "همای ده" راغلی ده.

د (۷۷) مخ د متن مربوط پاملیکونه :-
(۱) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په خوږو پښتو خبرو غلط مه شه". (۲) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو او د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "اعتبار یې د بنده والي په ګرځه مه کړه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "اعتبار د بنده په ګرځه مه کړه". (۳) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "او ریدونې یې ځان دویل نه دی".
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو. (۵) په "پ" چاپ کې "آرام" راغلی دی (۶) دا غزل په مصوره نسخه، د "پ" په دواړو نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "په اقوال دې منون اهل ابصار شوه".

د درد منو په دماغ ستا د درخاورې عنبر دي ستا د درخاورې عنبر دي د درد منو په دماغ

د عاشق د ټټر داغ په آسمان د عشق آفتاب دی په آسمان د عشق آفتاب دی د عاشق د ټټر داغ (۱)

١٠٦ د رحمان د زړه فراغ نه شي نه شي بې خوبانو (۲) ١٢٦٠

نه شي نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ

ورنګ زيب او شاهجهان غوندي اشراف صدقه شه تر منصور غوندي نداف (۳)

که دې تن په لويي لوی دي نه بې خه کړي (٤) مه کړه خدای چې کوه طور شي کوه قاف

بوالهوس دې عاشقي ته هوس نه کا دا دروغ دي چې زردوز شي بوريا باف (۵)

دمکي په بزرګۍ کې هيڅ شک نشته (٦) ولې خر به حاجي نشي په طواف (۷)

که په سل دريابه غسل د ځان وکا (۸) ګومان مه کړه چې به سپي شي پاک وصاف

کښتۍ هم چې ډېره ډکه شي ډوبيږي د مسرف بلا په ځان شي خپل اسراف (۹)

صابرانو صبر پرېښو حريصان شول نه خه عدل شته په ځان کې نه انصاف (۱۰)

---

(۱) دا بيت د "ب" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "د عاشق د ټټر په اسمان باندې افتاب دی په اسمان باندې افتاب دی بل د عاشق د ټټر داغ".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه: "د رحمان د زړه فراغ به پرته نشي بې خوبانو - په به نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د زړه فراغ نه شي بې خوبانو - نه شي بې خوبانو د رحمان د زړه فراغ".

(۳) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(٤) په چاپي ديوانونو کې: "که دې تن په لويي لوی وی ته نه بې خه کړي".

په "ب" چاپ کې داسې ده: "که دې تن په لويي لوی دی ته بې خه کړي".

د "خ" لومړۍ نسخه: "که دې تن په لويه وه دی نه بې خه کړي".

د "خ" دوهمه نسخه: "که دې تن په لويي لوی وی ته نه بې خه کړي".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "بوالهوس دې عاشقۍ ته نظر نه کا دا دروغ چې زور ورشي بوريا باف".

(٦) د "خ" لومړۍ نسخه کې داسې دی: "دمکي په بزرګۍ کې شک نشته".

(۷) د "ب" لومړۍ قلمي نسخه: "ولې خر لې حاجي نشي په طواف".

(۸) د "ب" په نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "که په سل دريابه غسل و ځان وکا".

(۹) د "ب" د لومړۍ نسخې په سرته په بورو قولوکې داسې کښل شوي دي: "د مسرف به ځان بلا شه خپل اسراف".

(۱۰) په د لومړۍ نسخې په سرته په بورو قولوکې داسې کښل شوي دي: "نه خه عدل شته په ځان کې نه انصاف"

داخلو مذهبه واړه سره یو دي (۱) ما او تا پکې پیدا کړ اختلاف
د همه واړه ملکونو خښتن یو دی (۲) که دوزخ دی که جنت دی که اعراف
شهیدان نه دي هغه خون فروشان دي (۳) که (۴) خوني ته خون بها نه کا معاف
د کاذب ژبه په خوله کې وچه سنه ده لکه توره د لرګیو په غلاف (۵)
د دیوال په سر به څو ځغلي تر کومه دروغژن چې په دروغ کاندي لاف (۶)
آب وتاب د ناکره هر وي څومره خو نظر پرې شوی نه دی د صراف (۷)
د دنیا په دولت ناز مکړه رحمانه دا یو موی دی په نظر د موی شګاف (۸)

۱۰۷ مدحه او هجوه د حبیب او د رقیب کړم (۹) ۱۲۷۵
ح نه زده ده بله هجوه بله لاف

چې پای بند شو د لیلی په اشتیاق مجنون واچاوه (۱۰) ونورو ته طلاق
چې د میو د مطرب په خوند خبر شو (۱۱) فراموش کړه صوفي نفل د اشراق
جام د میو دی یا رقص د خوبانو په هر ځای چې وي بله جمع شي عشاق (۱۲)
په نسیا او نظر نه کاندي بې نقده (۱۳) که خوک حوري ورته ستايي که براق
چې حاصله د دلبر یګانګي شي (۱۴) د دولې خبرې نه کاندي مشتاق

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی دا مسری داسی ده: " داخلو واړه مذهبه سره یو دی ".
(۲) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: " دا همه واړه ملکونه د خښتن دی. او په دریو واړو چاپي دیوانونو کی د " یودی " پر ځای " خدای دی " راغلی دی.
(۳) د "پ" لومړی نسخه: " شهیدان نه دی هغه خود فروشان دی ". د "خ" لومړی نسخه: " شهیدان نه دي هغه خود خون فروشان دي " او د "خ" دوهمه نسخه: " شهیدان نه دی هغه واړه خون فروشان دی ".
(۴) د "پ" له لومړی نسخی نه پرته په نورو ټولو کی د " که " پر ځای " چې " راغلی دی.
(۵) په چاپي دیوانونو کی داسی ده: " لکه توره د لرګی وی په غلاف ". (۶) په "پ" چاپ کی دا مسری داسی ده: " دروغژن چې په دروغو وهلی لاف ".
د "ق" "ک" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کی دا مسری داسی ده: " دروغژن به چې په دروغو کاندی لاف " (۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته د دې بیت لومړی مسری د "پ" په لومړی نسخه کی داسی ده: " آب وتاب د نا سره هر وی هومره " ، د "پ پ" چاپ کی داسی راغلی ده: " آب وتاب د ناکرده مهر وی هومره ". او د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده " آب وتاب د نا سره مهر د خوی هومره ". (د پاتی پاتنه په ۸۱ مخ کې)

حرکت له ځایه نه کا لکه شمع — کړي اور د عشق(۱) بلېږي په تاراق(۲)
هسې خوښ وي ځپل یار په در د غم کې — ته به والې چې بادشاه دی د آفاق
هسې محوه وي د عشق په میوناب کې(۳) — چې خبر نه وي په وصل(۴) په فراق
لا ظاهر په صورت وي په معنی نه وي — لکه کښلی د "لا" لفظ وي په اوراق(۵)
غوړي تن په کارو(۶) زار کې فنا نه شي — نه جار باسي مخ آسونه د عراق
د عراق آسونه کار په اشارت کا — په کوتل په وهل کار کوي اولاق(۷)
چې خدای پوه کړ(۸) د بنو په ځنبل پوه شو — چې پوه نه شو نه پوهېږي په شلاق
که لې سر ځي که لې مال ځي خدای دې نه کا(۹) — د طالب او د مطلوب ترمیان نفاق
د قسمت پاسي(۱۰) په لاس نیولی ناست یم — نه پوهېږم چې به جفت شي که به طاق

۱۰۸ — ته چې پند والې ناصحه و رحمان ته — ۱۲۹۰
کاشکي نور کړې هغه کښلی د میثاق(۱۱)

د (۸۰) مخ د پایلیک پاته:

(۸) د دې بیت لومړی مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په دنیا او په دولت نازمه کړه رحمانه" په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "موشګاف" راغلی دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته خو دا بیت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "مدح وهجو د حبیب و د رقیب کړم
رحمان نه زده بله هجو لوز اوصاف".
د "پ پ" چاپ کې دوهمه مسری داسې ده: "د رحمان نه زده بله هجوه بل اوصاف".
د "خ" په لومړی نسخه کې دا بیت داسې راغلی دی: "مدح خو به د رقیب و د حبیب کړم رحمان نه زده بل سخن د بل اوصاف".

(۱۰) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "مجنون وا چوه لوز د بنځو ته طلاق". د "پ" په نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې "واچول" راغلی دی.

(۱۱) "پ" چاپ: "چې د مه ود طرب په خوند خبر شه". د "خ" لومړی نسخه: "چې د میو د مطرب له خونده خبر شه".

(۱۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د دوهمې مسری د "وبله" پر ځای، په "ق، ک" چاپ کې "سره" او د "خ" په لومړی نسخه کې "خپله" راغلی دی.

(۱۳) د "خ" په دواړو نسخو کې "نقد د" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړی نسخه: "چې حاصلې یې د دلبرو یګانګي شي". په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصله یې د دلبر یګانګي شي". د "خ" لومړی نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یګانګي شي د دلبرو" او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې حاصل یې یکایکي شي د دلبرو".

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې د "عشق" پر ځای "په سر" راغلی دی.

(۲) په "ق، ک" چاپ کې "براق"، د "خ" په دوهمه نسخه کې "په تاراق"، او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بلاق" دی.

(۳) د "خ" لومړی او د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "هسې محوه دی د عشق په میوناو".

(۴) د "خ" په لومړی نسخه کې "وی" راغلی دی.

(۵) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "که ظاهر په صورت وی په معنی نه وی که کښلی د "لا" لفظ وی په اوراق".
په همدې ترتیب یې لومړی مسری په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه کې په پورته بدول راغلې ده. لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"دا ظاهر په صورت وی په معنی نه وی". او په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسری داسې راغلې ده: "لکه لیک وی د "لا" لفظ په اوراق".

(۶) د "پ" په دوهمه نسخه کې "کاروبار" راغلی دی. (۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نه دی راغلی، دوهمه مسری یې په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "په وهل په کوتل کار دوی د ایلاق". په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په وهل په مل منسکل کار دوی د ایلاق". د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "په وهلو په کوتلو وی د الاق". او لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عراق کار ونه کار په اشارت کا په وهل په کوتل کار دوی د علاق".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته په لومړی مسری کې یې د "پوه کړه" او په چاپي دیوانونو کې "پوه کړل" راغلی دی. (۹) دا مسری د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که لې سر ځي که لې مال دی خدای دې نه کا". په چاپي دیوانونو کې د دې بیت د دوهمې مسری د "میان" پر ځای "منځ" راغلی دی. (۱۰) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې "پا ځي" او "ق، ک" چاپ کې "بازي" راغلی دی. (۱۱) دا مسری په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "کاشکي لوز کړي هغه شوی د میثاق".

خدایه څه شوه هغه ښکلي ښکلي خلق ... په ظاهر په باطن سپین سپېڅلي خلق

هېڅ خندا مې له دې خلقه سره نه شي ... ژړوي مې هغه تللي تللي خلق

خبر نه یم چې وکومې خواته لاړ شو ... لیده نه شي هغه مالبدلي خلق

لکه ځنګ چې داوبو په مخکې دروځي(۱) ... هسې دروځي په جهان راغلي خلق

دریغه یو ځله خو بیا په جهان راغلی ... له جهانه په ارمان وتلي خلق

هزار حیف دی چې په خاورو کې لاړه شي(۲) ... په چووا و په چندن لړلي خلق

رحمانه هسې ګوښه خونه له خلقه بیا موند
چې هرګز نه دی داخونه موندلي خلق

۱۰۹ ... ۱۲۹۷

ك

چي په زړه مې تورلحد شي ځای خاك ... بې مزې شي هم مې خوب هم مې خوراك

چې دخوب او دخوراك مزه شي ورکه ... نورله مرګه برابر شي هغه ژواك

غلط والي چې خوك عمر ورته وایي ... هغه عمر چې تېرېږي په پخساك

تن سپېره په خاورو دکه خوله هتریم ... چې آخر مې داخوراك دی داپوشاك

ځای لري که ځان ژوندی په ځمکه ښخ کړم ... چې مې پس له مرګه ځای دی یوه مغاك

ګویا شوي دي هغه چې شډني دي ... زه پخواتر هلاکت یمه هلاك

زړه چې روغ وي ګرېوان کاله خیراوه شي ... له ګرېوانه معلومېږي د زړه چاك

تن وځای وجامه پاك هله په کار دي(۳) ... چې روښې شي دچازړه له غیرو پاك

سړی بویه چې درون بېرون یې یو وي ... نه هغه چې بېرون زړوي درون لاك

(۱) د "ب" لومړی نسخه ، د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : " لکه نغر چې داوبو په زمله دروځي ". او د "خ" دویمه نسخه : " لکه نغر چې داوبو په مخکې دروځي ".
(۲) په " ق " چاپ کې " ګنده " راغلی دی.
(۳) " ق " چاپ او " ق ، ک " چاپ : " تن وځای وجامه کله په کار بېږي ". د "خ" لومړی نسخه : " تن وځای جامه هاله دچاپه کار وي ".

لہ سریہ غرض وارہ سر نیتوب(۱) دی — کہ پہ سر کې یې طرہ وي یا مسواك
د دنیا چارې همہ وارہ فاني دي — څوك یو دوه ورځې خوشحال وي څوك غمناك
پہ ساعت کې څوك خوشحال کا څوك ملال کا — داخو یونہ لرغوني دي د افلاك(۲)

١١٠ — ١٣١٠

چې څه کاندي وارہ خدای دی نور څوك نشته
رحمان څه دی څه یې واك دی د خدا ادراك(۳)

ماتوي مې خولہ پہ سولك — خراشي مې زړه پہ نولك(۴)
کہ ناری وهم کہ ژارم — پروا نہ لري(۵) یوڅولك
راشئ گورئ منصفانو — د دلبرو دا سلوك
لکہ گل پہ لاس د طفل — زما زړه کا شوك پہ شوك(۶)
د چشمانو پہ غمزه سیې — ژوبل ژوبل یم توك توك
پہ توسن د فلك سور شي — دستار کېږدي پہ سرهوك
هېڅ اثر ورباندې نہ کا — د دردمنو درد و دوك(۷)

١١١ — ١٣١٨

اې رحمانه چې عاشق شي
ځان دې ژاړي کوك پہ کوك

زړه مې تراشي د بنو پہ تېره نولك(۸) — ماته وي مې دودبرش غابن وارہ پہ سوك
پہ غمزو د تورو سترگو یم وژلی(۹) — ژوبل ژوبل پروکې پروکې یم توك توك(۱۰)
کہ ناري وهم کہ خاورې پہ سر لوم(۱۱) — ناروا شہ کہ پروا لري یوڅولك(۱۲)
لکہ گل چې څوك د طفل پہ لاس ورکا — هسې رنگ دې زما زړه کړ شوك پہ شوك(۱۳)

---

(۱) پہ "پ" چاپ او قلمي نسخو کې "سري هو" راغلی دی.
(۲) دابیت د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې نشتہ پہ چاپي دیوانونو کې واې دی: "پہ ساعت کې څوك خوشال کا څوك غمناك کا داخو یونہ همېشہ دي د افلاك".
(۳) د "خ" دوهمہ نسخہ: "چې څه کاندي وارہ خدای کا ندي رحمانہ سرې څه دی څه یې واك څه یې ادراك".
(٤) داغزل د "خ" پہ لومړۍ نسخہ او مصورہ نسخہ کې نشتہ.
(۵) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "لرم" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق،ك" چاپ: "زما زړه یې کړو شوك پہ شوك".
(۷) د "خ" پہ دوهمہ نسخہ کې "د زړو دوك" راغلی دی.
(۸) داغزل د "پ" پہ دوهمہ نسخہ کې نشتہ، او د پېښور "ق،ك" چاپ کې د "نولك" پر ځای "څوك" راغلی دی.
(۹) د "پ" لومړۍ نسخہ کې: "پہ غمزو د تورو سترگو مې وژلی". او د "خ" پہ لومړۍ نسخہ کې پہ دې شکل دہ: "پہ غمزو د تورو زلفو مې وژنی".
(۱۰) دامسرۍ پہ "پ" چاپ کې داسې دہ: "ژوبل ژوبل وکې پرې یم توك توك".
(۱۱) د "پ، پ" چاپ او "ق،ك" چاپ کې "لولم" راغلی دی.
(۱۲) پہ "پ" نسخو او د "خ" پہ لومړۍ او مصورہ نسخہ کې "څوك" راغلی دی.
(۱۳) د "پ" لومړۍ نسخہ: "هسې رنگہ زما زړه کا شوك پہ شوك". "ق،ك" چاپ: "هسې رنگہ دې زما زړه کړو شوك شوك". د "ق" چاپ: "هسې رنگہ دې کړ زړه زما شوك شوك". او د "خ" دوهمہ نسخہ: "هسې رنگ یې زما زړه کړ شوك پہ شوك".

که له ډېره درده و غمه مې زړه وچوي — ورته هېڅ دي زما درد و زما د واك (۱)
درست جهان یې په غم ډوب کړ سرتر پایه (۲) — که ګدا دی د دې دهر که ملوك
د آسمان په نیلي سور لکه آفتاب شي — د زلفو دستار کېږدي په سر هوك
که انصاف لرئ په زړه کې منصفانو (۳) — راشئ ګورئ د دلبر و دا سلوك
زه به ولې د خپل یار ثنا نه وایم — چې سحر سحر ناري وهي تل غوك (٤)

۱۱۲ — ۱۳۲۸

چې عاشق د دلبرانو په جمال شي (۵)
اې رحمانه خان دې ژاړي کوک په کوک

چې علاج کولی نه شي د قسمت خوك — ترو به څه وایي و چا ته نصیحت خوك (٦)
هغه چارې چې موقوفې په تقدیر دي (۷) — کړی یې نه شي په محنت په مشقت خوك
که نظر کا و قضا و هم رضا ته (۸) — په هېڅ چا به ندې نه کا ملامت خوك (۹)
د مطلوب جفا وفا واړه هنر دي — چې پوهېږي د حکماو د حکمت خوك (۱۰)
غم په ځان د چا پېرزو دی باري څه کا (۱۱) — چې د خدای په کړو کې نه لري قدرت خوك (۱۲)
د ابلیس و ریاضت ته دې نظر کا — څه غرور کا په طاعت په ریاضت خوك (۱۳)
علت لا رشي عادت نه ځي له سري نه — خدای دې نه کاندې په بده چار عادت خوك (۱٤)

۱۱۳ — ۱۳۲۹

زه رحمان د بلتانه سیلاب یم وړی
که لاس را کاندې د خدای په محبت خوك

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "که له ډېره درده و غمه مې زړه چوي".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "که له ډېره غمه مې زړه چوي".
(۲) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "درست جهان یې سره ډوب کړ سرتر پایه". او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"درست جهان په غم کې ډوب دی سرتر پایه".
(۳) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده: "که انصاف لرئ په زړه د منصفانو".
(٤) دا بیت د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسره داسې ده:
"چې سحر سحر ناري وکا هم غوك".
(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "چې مین د دلبرانو په جمال شوې اې رحمانه ځان وژاړه کوك په کوك". او هم یې ورستۍ مسره د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "اې رحمانه ځان وژاړه کوك په کوك".
(٦) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته او دوهمه مسره یې په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ترو به څه وایي و ماته نصیحت خوك".
(۷) دا مسره په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې ده: "هغه چاره چې موقوفه په تقدیر دي".
(۸) د "ب" لومړی نسخه: "که نظر کا د قضا و رضا ته". "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که نظر کا هم قضا او هم رضا ته".
(۹) مصوره نسخه او د "خ" دواړه نسخې، "ق، ک" او "ق" چاپ: "په هېڅ چا باندې به نه کا ملامت خوك".
(۱۰) په ټولو چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده: "څه پوهېږي د حکماو په حکمت خوك".
(۱۱) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو دی باري څه کړه". په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "غم د چا په ځان پېرزو نه دی ولې څه که" او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "غم پر ځان د چا پېرزو نه دی باري څه که".
(۱۲) د "ب" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "قدرت" پر ځای "طاقت" راغلی دی.

(پاتې په (۸۵) مخ کې)

په ښایست زما د یار نه دي خبر څوک
که خبر شي پرې به نه ږدي دغه در څوک [1]

د دنیا چارې همه واړه فاني دي
نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک [2]

چې قبول شي په درګاه د مهرویانو [3]
د هغه [4] په خبر به نه وي بختور څوک

که زما د یار په مخ د چا نظر شي
وبه نه کا و بل مخ وته نظر څوک [5]

که هر څو دلبران ډیر دي [6] په جهان کې
بل به نه وي زما یار غوندې دلبر څوک

د دیدن طاقت یې هیڅ ځغمه نشته
و آفتاب ته کتی نه شي برابر څوک

عاشقي یوه پایه ده جګه ډېره
دغه کار کولی نه شي هم هر هر څوک [7]

له هجرانه بله سخته بلا نشته
خدای دې نه کاندي زخمي په دا نښتر څوک [8]

مخ به بل خواته هرګز ونه جاړ باسي
چې شي ستا په خمار وستر ګوابتر څوک

وبه نه رسېږي تا ته په آسانه
ستا په غم چې خاورې نه کاندي په سر څوک

ارمانونه به کوي زار زار به ژاړي [9]
چې حاصله ګونته نه کا په شتر څوک

هو مره نوم د عاشقۍ وربانديې مړ ده
چې د یار په غم کې نه شي قلندر څوک

هغه نه کاندي نظر و سیم و زر ته
چې په لورد خپل آشنا کاندي نظر څوک

په ګلونو د ګلزار به میل نه کاندي [10]
چې خوبونه کا د یار په خاکستر څوک

د (۸۴) مخ پاته :

(۱۳) په "ب" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "چې غرور دې کا په طاعت په ریاضت څوک"
په "ق ،ک" چاپ کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ریاضت" پر ځای "عبادت" راغلی دی.

(۱۴) د "پ" لومړی نسخه: "علت لا رشي عادت نه ځي له سر په خدای دې نه کا په بد ه چار ه عادت څوک".
"ق" چاپ: "خدای دې نه کاندي په بدچاره عادت څوک".
په مصوره نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "خدای دې نه کاندي په بده چار عادت څوک".
د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی بیت داسې دی: "علت لا رشي له سري نه عادت نه ځي ـ خدای دې نه کاندي په بدو چار عادت څوک".

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "پ" لومړی نسخه: "نر ناحق خاورې خه لوني په سر څوک".
په "ق ،ک" چاپ کې داسې ده: "نه ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
په "ق" چاپ کې: "د دنیا چارې فاني واړه فاني دي نر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک".
مصوره نسخه: "پر ناحقه خاورې لوني په خپل سر څوک"
د "خ" دوهمه نسخه: "تر و ناحقه خاورې لوني پر سر څوک".

(۳) دا مسره د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده: "چې قبول شي په درګاه د خوبرویانو".

(۴) د "خ" په دواړو نسخو او مصوره نسخه کې د "هغه" پر ځای "هغوی" راغلی دی.

(۵) دا مسره په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "و به نه کاندي بل خوا وته نظر څوک".

(۶) د "خ" په لومړی نسخه کې د "دي" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې د "هر هر څوک" پر ځای "هر څوک هر څوک" راغلی دی.

(۸) دا بیت او په دې بیت پسې شپږ نور بیتونه په موجوده قلمي نسخو کې نشته.

(۹) دا مسره په "ق" چاپ کې داسې ده: "ارمانونه به کوي په زار زار ژاړي".

(۱۰) دا بیت په "ق ،ک" چاپ کې داسې دی: "په ګلونو د ګلزار یې مینه نه وي".

۱۱۴ ۱۳۵۲

بې رهبره يون د عشق په لارې ګران دی — دلته بويه چې پيدا کاندي رهبر ښوک (۱)

چې بېلتون په ستر ګو ويني آشنايي کا (۲)
د رحمان په خبر به نه وي بې هنر ښوک

چې مشغول نه وي د ترکو په جمال ښوک — نور به څه کا په جهان کې اشتغال ښوک (۳)

د بل خط په عبارت به څه نظر کا — چې نظر کاندي دستا په خط و خال ښوک (۴)

نور خوبان دستا تر مخ پورې دي هسې (۵) — لکه بل کا د آفتاب په مخ مثال ښوک (۶)

چې عنقا شو اهل دل په دا دنيا کې — ترو به څه والي وچا وته احوال ښوک (۷)

که عاشق په عشق کې ژاړي هېڅ ګرمند دی — په دا هسې درد کې نه لري مجال ښوک (۸)

چې بې قيل و قال له يار سره و شي (۹) — له نور چا سره به څه (۱۰) کا قيل و قال ښوک

چې په اصل کې خداى نه دي پيدا کړي — ترو به څه غواړي دستا د مخ مثال ښوک (۱۱)

سرخروي د هر سړي په ځيګر خون دی — نه هغه چې په سرا چوي سور شال ښوک (۱۲)

مخ روښي دی د عاشق (۱۳) په خپلو اوښو — په دانه شي چې يې مښي په رومال ښوک

---

(۱) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "بې ريباره يون د عشق په لاري ګران دی دلته بويه چې بېدار کاندي رهبر ښوک".
لومړی مسری يې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "بې رهبره يون په لار د هر چا ګران دی". خو مصوره نسخه کې د (ی) پر ځای "کښې" راغلی دی
او هم دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "بې ريباره رسيده وياړ ته ګران دی".

(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "چې بېلتون ويني په ستر ګو اشنايي کا د رحمان په خبر بل نه وی رهبر ښوک".
لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رقيب په ستر ګو ويني آشنايي کا".

(۳) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۴) دا بيت په "پ" چاپ، "پ، پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د بل خط په عبارت به نظرنه کا چې نظر وکاندي ستا په خط و خال ښوک".
او لومړی مسری يې په "ق" چاپ کې داسې ده: "بيا بل خط و عبارت ته نظرنه کا" او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"د بل خط په عبارت به نظرنه کا".

(۵) دا مسری په چاپي ديوانونو کې داسې ده: "نور خوبان دی ستا تر مخه پوري هسې".
د "خ" لومړی نسخه: "نور خوبان دستا تر مخه پوري هېڅ دی".

(۶) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "لکه بل کا د آفتاب مخ کې مثال ښوک".

(۷) دا مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "نور به څه والي وچا ته د زړه حال ښوک".
په "ق" چاپ کې داسې ده: "ترو به څه والي وچا ته د زړه حال ښوک". ګر په لومړي مسري کې د "چې" پر ځای "که" راغلی دی.
او د "خ" په دوهمه نسخه کې په لومړي مسري کې د "عنقاشو" پر ځای "عنقا شي" راغلی دی.

(۸) ددې بيت لومړی مسری په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې په اصل کې ژاړي هېڅ ګرمند دی".
لومړی مسری يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "که عاشق په عاشقۍ کې ژړا کاندي هېڅ ګرمند دی".
په مصوره نسخه کې يې، په دوهمه مسري کې د "په داهسې" پر ځای "بيا داهسې" راغلی دی.

(۹) په چاپي ديوانونو کې "نه دی" راغلی دی.

(۱۰) په مصوره نسخه کې د "څه" پر ځای "نه" راغلی دی.

(۱۱) دا بيت په "ق، ک" چاپ او مصوره نسخه کې نشته.

(۱۲) دا مسری د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "پيدا نه شي چې په سر کاندي سور شال ښوک".
د "پ" لومړي نسخه "نه هغه چې په سر کاندي سور شال ښوک".
په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کاندي" پر ځای "واچوي" راغلی دی.

(۱۳) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "عاشق" پر ځای "د هر چا" راغلی دی.

د دنیا چارې فاني دي مرد هغه دی[۱]　　چې نظر کا په حرام او په حلال څوک

هر چې کر کا ذو ربشو غنم غواړي　　له خاطره دې بېرون کا دغه[۲] خیال څوک

سرې بویه چې په نېک عمل ناز بېري[۳]　　نه چې ناز کا د دنیا په ملك و مال څوك

۱۱۵　　که بې شعر د رحمان مومند ترغونې شي[۴]
غونې به نه باسي په شعر د خوشحال څوك　　۱۳۶۵

که په بخت کم بختان نه وي خسته دل څوك　　په حضور به لره تا ولې بېلېدل څوك[۵]

وديدن وته دې هر چا رضا کېږي　　ولې حکم بې له تا نه لري بل څوك

که بې لاس دخدای په چارو رسېدلی　　بې مقصوده به یو دم نه سهېدل څوك

دا یو سر دی ما داستا شکرانه کړی　　بې ناحق مې و بېروي په سر و دل څوك

دا همه شومیت زما دی چې را رسي　　گنه ته او د چا زړه نه به دول څوك

که په مینه دلیلی مبتلا نه وای　　خوار مجنون په دې بېدیا غرونه ځنگل څوك

۱۱۶　　مېن هره بلا کاندي که با ورکړي
گنه زه عبدالرحمن هومره ویل څوك　　۱۳۷۲

غره واغونډه ملا وتړه په جنګ　　دغه پسه[۶] معـرکه لوه د ●نګ

و بې ننګ وته د ننګ خبري مه کړه[۷]　　یا ځان وگڼه په خپلو وینو رنګ

---

(۱) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "د دنیا چارې همه واړه فاني دي".
(۲) په مصوره نسخه کی د "دغه" پر ځای "هغه" راغلی دی.
(۳) په "ق.ک" چاپ او "ق" چاپ کی د "نازبېږي" پر ځای "یادېږي" راغلی دی.
(٤) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "که بې شعر د محمند رحمان ترغونې شي". په "ق.ک" چاپ کی د "تر" پر ځای "په" راغلی دی.
(۵) دا غزل د "خ" له دویمی قلمی نسخې څخه نقل شو.
(٦) د "خ" په لومړی نسخه کی "معرکې" راغلی ده او د "خ" په دوهمه نسخه کی "موکې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په مصوره نسخه کی داسی ده: "و بې ننګ وته د ننګ خبره مه کړه".

تنګیالي چي یوځل مخ کا په یو لوري(۱) — نور هیڅ نه ویني کوهي وي که ګړنګ(۲)

هیڅ له ځانه له جهانه خبر نه وي — چي چراغ په نظر کښېوځي د پتنګ(۳)

د بلبلو وچمن وته پرواز وي — داور پښتي وآتش وته غورزنګ(۴)

که جهان وبي هنر وته فراخ وي(۵) — یو لحد دی هنرمند ولره تنګ

هغه ښهر جوهري لره زندان دی(۶) — چي یکسان وي پکښي لعل ومردار سنګ

آسمان ځمکه د واره ژامي(۷) د نهنګ دي — څه(۸) به زیست کا څوک په خوله کي د نهنګ

په ښادي لي هیڅ ښاد مه شه که دانا یي — غم ښادي دي(۹) د دي دم څنګ په څنګ

۱۱۱ — که رحمان د هغو تللیو وصال غوښي(۱۰)

تېر به نه کا په داد ورکي یو درنګ — ۱۳۸۲

۱

ي

ښښني مي په سر دی ستا د مخ د میني ګل — بیا مي تور لېمه دي ستا د زلفو تور سنبل(۱۱)

ته چي آینه په لاس کي واخلي حیرانېږي(۱۲) — زه له کومه راوړم صبوري او تحمل(۱۳)

---

(۱) دا مسره په قلمي نسخه کي داسي ده: "تنګیالي چي یوځل مخ په هغه لوري کا".

(۲) دا مسره د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "نور یي هیڅ نه دي که کوهي دي که ګړنګ".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته.

(۴) دا مسره په چاپي دیوانونو کي داسي ده: "سمندر کا مدام اور وته آهنګ". د "خ" په دوهم نسخه کي داسي ده: "داور پرستو وآتش وته غورځنګ". او دا بیت په مصوره نسخه کي نشته، په "پ" چاپ کي د "وته" پرځای "ورته" راغلی دی.

(۵) دا بیت په مصوره نسخه کي نشته. د "پ" په لومړي نسخه کي: "که جهان وبي هنر وته فراخ دی". په "ق، ک" چاپ کي د "که" پرځای "دا" راغلی دی او دا مسره د "خ" په دوهم نسخه کي داسي ده: که جهان مي بي هنر وته فراخ دی".

(۶) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړي نسخه کي "وي" راغلی دی. (۷) په "ق" چاپ کي "حامنی" او د "خ" په لومړي نسخه کي "چاهي" راغلی دی.

(۸) د "خ" په دوهم نسخه کي د "څه" پرځای "څو" راغلی ده. (۹) د "خ" په لومړي او دوهم نسخه کي "ده" راغلی ده.

(۱۰) دا مسره په "ق، ک" چاپ کي داسي ده: "که رحمان د هغې تللو وصال غواړي". په "ق" چاپ کي هم د "هغو" پرځای "هغې" راغلی دی.

(۱۱) دا غزل د "پ" په دوهم نسخه کي نشته، د "پ" په لومړي نسخه کي د "لېمه دي" پرځای "لېمه مي" او په مصوره نسخه کي "لېمه شو" راغلی دی.

(۱۲) دا مسره په مصوره نسخه کي داسي ده: "ته چي آئینه واخلي ورځ ته حیرانېږي". او د "خ" په لومړي نسخه کي داسي ده: "ته چي آئینې واخلي ځان ګوري حیرانېږي".

(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کي داسي دی: "ته چي آئینه په لاس کي واخلې حیرانېږم زه له کومه راپیدا کړم صبوري او تحمل"، او دوهم مسره یې په "ق" چاپ کي داسي ده: "زه له کومه ځایه راوړم صبوري او تحمل".

گرځي په چمن کي منګل ډکه په ګلونو (۱) — خدای زده چي ګلونه وړي یا زړونه په منګل
هم مي مشک لېدلی هم عنبر دی په جهان کي — شاباش شاباش شاباش ستا د زلفو په کاکل (۲)
نه به ستا د مخ په څېر ګلشن وي چا لېدلی — نه به وي زما په څېر آهونه د بلبل (۳)

۱۱۸ — هسي تغافل کا ستا په جور و په جفا کي
خلق (۴) حیرانېږي د رحمان په تغافل — ۱۳۸۸

هیڅ مي نه کړه په دا عمر کي حاصل — هسي پاتي شوم مردود و ناقابل (۵)
مالا بوی هم د وصال مونده لی نه دی (۶) — تش په توره مي (۷) خدای نوم کړ د واصل
هسي ډوب یم د ګناه په ګرداب و نو (۸) — چي په سترګو مي و نه لېده ساحل
له وطنه مي په هر زمان (۹) وباسي — رقیبان یي راپسي کړل محاصل (۱۰)
که بلا ده که جفا ده که وفا ده — دا همه واړه په ما کړه خدای نازل (۱۱)
د دنیا په پلیتی مي ځان (۱۲) پلیت کړ — حیف دی دا چي نه عالم شوم نه عامل (۱۳)

۱۱۹ — توره دېره مي شوه سپینه زه حیران یم
چي رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل (۱۴) — ۱۳۹۵

---

(۱) دامسری په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "ګرځي په چمن کی منګل ډکه وړی د ګلو".
په "ق" چاپ کی داسی ده: "ګرځي په چمن کي منګل ډکي وړی د ګلو".
د "خ" په لومړی نسخه کی داسی ده: "ګرځي په چمن کي منګل ډکه د ګلونو".
په مصوره نسخه کی د "د ګلونو" پر ځای "له ګلونو" راغلی دی او د "خ" په دوهمه نسخه کی د "منګل" پر ځای "لمن" راغلی ده.
(۲) دابیت په "پ" نسخه کی داسی دی: "هم مي مشک لېدلی دي هم عنبر په جهان کي شاباش شاباش شاباش ستا په زلفو په کاکل".
په "ق، ک" چاپ کی "په دا زلفو په کاکل" راغلی دی او لومړی مسری یې په "ق" چاپ کی داسی ده:
"هم مشک دی لیدی شی هم عنبر دی په جهان کي".
(۳) دابیت په "ق" چاپ کی داسی دی: "نه به ستا د مخ په څېر بل ګلشن وي چا لېدلی نه به وي ځما په څېر هم آهونه د بلبل".
په "ق، ک" چاپ کی دوهمه مسری داسی ده: "نه ځما په څېر به وي آهونه د بلبل"
په "پ پ" چاپ کی د "آهونه" پر ځای "لاهونه" راغلی دی.
(۴) په "پ" نسخو، "ق، ک" چاپ، او "خ" دوهمه نسخه او دریمه نسخه کي "چي" ترمخه ده.
(۵) داغزل د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۶) دامسری په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "مالا بوی ستا د وصال مونده لی نه دی". په "ق" چاپ کي داسی ده: "مالا بوی د وصال مونده لی نه ده".
(۷) په مصوره نسخه کی د "مي" پر ځای "يي" راغلی ده.
(۸) دامسری په ټولو چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کی داسی ده: "هسي ډوب یم د ګناه په دریابونو".
او د "خ" په دوهمه نسخه کی داسی ده: "هسي ډوب د ګناهونو په ګرداب یم".
(۹) په "ق، ک" او "ق" چاپ کی د "زمان" پر ځای "ساعت" راغلی دی.
(۱۰) دامسری د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړی، دوهمه، او دریمه نسخه کی داسی ده: "راپسي کړه حاکمانو مواصل". او په مصوره نسخه کی هم د "مواصل" پر ځای "محاصل" راغلی دی.
(۱۱) دابیت په مصوره نسخه کی داسی دی: "که بلا ده که جفا ده که فنا ده دا همه کړه خدای په ما باندي نازل".
په "ق، ک" چاپ کی یې دوهمه مسری داسی ده "دا همه کړه خدای په ما باندي نازل".
(۱۲) د "پ" لومړی نسخه کي دامسری داسی ده: "د دنیا په پلیتی ځان مي پلیت کړ".
(۱۳) په چاپي دیوانونو کی د "عامل" پر ځای "جاهل" راغلی دی.
(۱۴) د "خ" په دوهمه نسخه کی دامسری داسی ده: "چي نه رحمان لا نه بالغ شوم نه عاقل".

مه غوږ باسه د نااهلو(۱) قیل وقال ... په ټرنه دی قیل وقال د بد سگال
یا به فخر په خپل اهل وپه نسب کا ... یا به فخرکا په آل او په عیال(۲)
یا به ذکر دلذت ود زینت کا ... یا به فکر کا د مال ود منال(۳)
یا به هسې پوچ گویې کاندي آغازه ... چې مضمون یې نه مردار وي نه حلال
د دانا او د نادان صحبت دی هسې ... لکه لعل وکوټی لال چې وبله(۴) گډ شي
لکه لعل وکوټی لال چې وبله(۴) گډ شي ... یا صحبت(۵) شي د عیسی او د دجال
هغه(۶) چې چې تېرېږي یې هم جنسه ... تر وبه خه وي د هغه عمر احوال
د دنیا چارې(۷) فاني دي مرد هغه دی ... چې خبر شي په ثواب او په وبال(۸)
اباسيند(۹) لا څه مجال لري په تاله کې ... د دنیا د چارو هېڅ نه وي(۱۰) مجال
د دنیا چارې په مثل خواب(۱۱) وخیال دي ... څوك به څه کا اعتما د په خواب خیال
لکه ملك ومال په خوب کې ورخرگند شي ... خو چې ویښ شي نه یې ملك وي نه یې مال(۱۲)
لکه څاڅکې چې داوبو په سر لیده شي ... که یې واخلي هېڅ ورنه شي په چنگال(۱۳)
لکه دود چې غرونه غرونه څرگندېږي ... تار په تار شي په یوه (۱٤) نرې شمال
لکه یخ چې د سرو په زور شي جمع(۱۵) ... هېڅ یې نه وي د آفتاب په مخ مجال
په یوه ساعت باران بیا شین آسمان شي ... لکه ابر د پسرلي د پیشه کال(۱٦)
په یوه ساعت یې ساز بیا یې ویران(۱۷) کا ... خاورې ختې(۱۸) دي په لاس کې د کلال

(۱) دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کی نشته، په مصوره نسخه، "پ پ" چاپ، او "ق" چاپ کی "نااهل" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کی نشته، دوهمه مسري یې په چاپي دیوانونو کی داسی ده: "یا به فکر کا د مال ود منال".
(۳) دا بیت په چاپي دیوانونو کی نشته، د "پ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کی د "لذت" پر ځای "ولایت" او مصوره نسخه کی "دولت" راغلی دی.
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه کی "چې" نه دی راغلی او د "ق" چاپ کی د "وبله" پر ځای "سره" راغلی دی.
(۵) په قلمي نسخو کی "قريب" راغلی دی.
(٦) په "ق" چاپ کی د "هغه" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د دنیا چارې همه فاني دی مرد هغه دی" راغلی دی.
(۸) په مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کی "چې خبر شي په حرام وپه حلال" راغلی دی.
(۹) په چاپي نسخو او د "خ" لومړۍ نسخه کی "آب د سیند" راغلی دی. (۱۰) د "خ" په دواړو نسخو، مصوره نسخه او "ق، ک" چاپ کی "نشته" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" لومړۍ نسخه کی "خوب" راغلی دی. (۱۲) دا مسرۍ په "ق، ک" چاپ کی داسی ده: "که یې اخلي هېڅ ورنه شي په چنگال".
(۱۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کی نشته او په مصوره نسخه کی د "سر" پر ځای "مخ" راغلی دی.
(۱٤) په "ق" او "ق، ک" چاپ کی "نرۍ باد" راغلی دی.
(۱۵) "ق، ک" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور دی جمع". "ق" چاپ: "لکه یخ چې د ساړه په زور شي جمع". د "خ" لومړۍ نسخه: "لکه یخ چې د سړکه په زور شي جمع". او د "خ" دوهمه نسخه کی داسی ده: "لکه یخ چې د سړو اوبو شي جمع".
(۱٦) دا بیت په چاپي دیوانونو کی نشته، لومړۍ مسرۍ یې د "خ" لومړۍ نسخه کی داسی ده: "په یوه ساعت باران بیایې شین دی". او دوهمه مسرۍ یې د "پ" په نسخو کی داسی ده: "لکه ابر د پسرلي د پیشه کال".
(۱۷) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کی "ودان" راغلی دی.
(۱۸) په "ق، ک"، "ق" چاپ، او د "خ" لومړۍ نسخه کی "خښتې" راغلی دی.

د مجازي په معشوقو(۱) کې وفا نشته | ماهزار ځله وښکلې دي دا فال
اعتماد يې په سبا دی او په غم مه کړه | نه يې هجر په قرار دی(۲) نه وصال
ګاهې تورکوډی په مخ باندې راکښېنشي | ګاهې راکښېنشي په مخ باندې رويمال(۳)
لکه ماګره چې خولګ کېږدي په اوبو کې | زه هم هسې سرزده يم په مثال(۴)
چې د مرګ وتاخت وباخت وته نظر کړم | صورت وينم د مېږي په څېر پايمال
خراب دل مې هې غوارې بلا دا شوه | چې کهې رامعلومېږي په هر کال(۵)

۱۲۰
که وصال مې د يار بيا مونده هالرسيال يم(۶)
ګنه نه يم زه رحمان دهيچا سيال(۷)
۱۴۱۸

بيلتانه دې هسې خوار کړ زما دل | چې له ځانه يې وېزار کړ زما دل
لاس وپښې د خلقو نېسي دعا غوارې | ميني هسې منت بار کړ زما دل
عاشقي هومره داغونه دي پرې اېښي | چې تمام يې لاله زار کړ زما دل
بې سببه چا آزار مونده لی نه دی(۸) | تا په څه سبب آزار کړ زما دل
چې د زلفو په کمند سره دې راکښېنښ | په بلا دې ګرفتار کړ زما دل
ستا چشمانو يکې هسې مقام ونيو | چې له غېر و يې(۹) وېزار کړ زما دل

۱۲۱
زه رحمان خو منت بار د عاشقي يم
چې مين يې په دلدار کړ زما دل
۱۴۲۵

چې له نازه پوشيده لرې چشمان خپل | خدبه وويني مقتولان او مظلومان خپل(۱۰)
چې کنځل راته په قهر قهر کاندې | دالاوګڼي په ما باندې احسان خپل

---

(۱) د "پ" چاپ اود "خ" لومړۍ نسخه کې د "معشوقو" پر ځای "معشوقه" راغلی ده.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې "وي" راغلي دي.
(۳) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ګاهې تورکوډی په مخ باندې راکاږي ګاهې راکاږي په مخ باندې رويمال". په "ق" چاپ کې د "راکښېنشي" پر ځای "رابنکلې شي" راغلي دي.
(۴) دابيت په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "لکه غونډه د ماګرکېږدي په اوبو کې زه هم هسې سرزده شوم په مثال". او دوهمه مسره يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "زه هم هسې سره نړدود شم په مثال".
(۵) دابيت په چاپي ديوانونو کې نه دی راغلی. لومړۍ مسره يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "خراب زړه مې هې غوارې بلا داشوه". اود "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده: "خراب زړه مې زهېږي بلا داشوه".
(۶) دا مسره د "پ" په نسخه کې داسې ده: "که وصال د يار بيا مومم هاله سيال يم". اود "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که وصال زه د يار مومم هاله سيال يم".
(۷) دا مسره په مصوره نسخه اود "خ" لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ګنې اوس خو رحمان نه يم د چا سيال".
(۸) دابيت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسره داسې ده: "بې سببه انار اخسته سنه نه دی".
(۹) د "پ" په نسخو اود "خ" په دوهمه نسخه کې "دی" راغلي دي.
(۱۰) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

۱۲۲

گفتګو په اشارت کاندي له نازه — کله اسم دچا اخلي په زبان خپل

په ګريبان باندې چې تړلې وهي غوټۍ — عاشق کښېباسي لاسونه په ګريوان خپل

خرېدلي يې له حيرته بې شعور شي — چې دحسن رخت څرګند کا په دکان خپل

چې خپل مخ په آيينه کې ورڅرګند شي — خود پخپله سرفرو کاندي په ځان خپل

چې هرڅوک يې عاشقۍ وته هوس کا — ګويا لوټې کا په دين او په ايمان خپل

هيڅ صرفه دچا په سرو په مال نه کا — ماليدلي دي پخپله مطلوبان(۱) خپل

مجنون ملک دعاشقۍ هاله خپل کړو(۲) — چې په اور باندې يې وسوځاو مان خپل

دامقام دی د څلو رنګه عالمو — چې هيڅ نه ويني په سترګو سود و زيان خپل(۳)

آفرين دعاشقانو په همت شه — چې ورتېر ترسر و مال وي جانان خپل(۴)

هيڅ د سترګو غړولو خوند يې نه وي
چې رحمان په سترګو نه ويني جانان خپل

۱۴۳۷

۱۲۳

تورلېمه مې دفراق په ژړا سپين شول — دوباره د زړه په وينو کې رنګين شول

ماوې زه به لاديدن کړم د يارانو — خبر نه يم چې ياران په کوچ تعين شول

چاپتنګ غوندې ځان واچوه و اور ته — څوک ژوندي لکه بلبل په آتشين شول

و مرده وته دمرګ خوارۍ شوې پښېمې — او ژوندي په زندګۍ کې اندوهګين شول

دقضا سپاهيانو هسې لاس په تاخت کړ — چې پايمال هزار خسرو هزار شيرين شول

چې قدم يې په آسمان اېښود له نازه — هغه هسې ناز پرور زېر زمين شول

چې مدام يې په سنجاب د پاسه خوب کړ — اوس په ځمکه يې بستره بې بالين شول

د رحمان خاطر به ولې پرېشان نه وي
چې پرېشان ورځنې جمع همنشين شول

۱۴۴۵

---

۱) په "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه کې "مظلومان" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "مقتولان" راغلي دي.
۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "بيا مونده" راغلي دي.
۳) (٤) دا دوه بيتونه په چاپي ديوانونو کې نشته.

م

په لیمه کې مې مدام — ګرځي عکس دګلفام (۱)

تور دسترګو مې ګلګون شوه — په ارزو دګل اندام (۲)

بې دسترګو له خوناب — نه باده لرم نه جام

په طلب د دلارام کې — ما وندلیده ارام

زنخدان یې خدای کوهي کړ — ورپرېوځم (۳) په هر ګام

که یې خال غلام دمخ دی — زه غلام یم دغلام

که په عشق کې ناکام یم — دانا کام دی زما کام

خوښ یم زه په عاشقي کې — که نیک نام یم که بدنام

په یاري کې مې قبول دی — ملامت دخاص وعام (۴)

د دعا په عوض غواړم — دخپل یار دخولې دشنام

ترینګلي خلوته یې زار کړم — دغه خپل دعا سلام

تل خګفتار یې راته خوږ دی — ترکشمشو تر بادام

هم هغه مې مسیحا دی — چې یې را کاندي پیغام (۵)

مخ دیار ماه تمام دی
رحمان ولیده تمام

۱۲۴ — ۱۴۵۹

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "ګل اندام" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په ازار دګل اندام". "ق، ک" چاپ: "تورې سترګې مې ګلګون شوې په فراق دګل اندام".

(۳) په چاپي دیوانونو کې "سبو ببرم" راغلی دی.

(٤) دابیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته

(۵) په چاپي دیوانونو کې "سلام" راغلی دی.

کە مې ونمانځي ساقي پە يوە جام ... تر دا هورتە بە نور څە وي احترام (۱)

بس دی مالرە (۲) دا فيض د شراب و ... چې پرې پرېوځم دا دلق ازرق فام

مېخوارې کە پە عالم کې بدنامې دە ... ما تر پېښو دی لاندې کړی ننگ و نام

پە مېزان يو سر لعل وي بل سرکاڼي ... مساوي دە عاشقي پە خاص و عام

عاشقان (۳) د سپين خسار د تورو زلفو ... څە پروا لري د کفر د اسلام

پە مجنون باندې قلم (٤) راغلی نە دی ... کە حلال لې پە مخ ورشي کە حرام (۵)

۱۲۵ ... ۱٤۶۶

حلال عشق دی پە رحمان باندې راغلی (۶)

پە حلالو کې مدام وي احترام

و محمود و تە نظر کوە مدام (۷) ... چې غلام کړ و خپلې مينې د غلام

د نېکانو مدعا خو نېک عمل دی ... ساعت نە گوري کە صبح وي کە شام

چې د زړە حضور لې نە وي پە نمانځە کې ... پە کار نە دی مقتدي وي کە امام (۸)

چې مجنون غوندې پە مينە کې صادق وي ... رحمان وايي پە هغە باندې سلام (۹)

۱۲۶ ... ۱٤۷۱

هم نغمې کاندې هم رقص کا هم خاندي

د رحمان پە شعر ترکې د با آرام

د هجران لە درە غمە ولې نە مرم ... لە دې هسې رنگ ماتمە ولې نە مرم

چې يو يار لە بلە يارە جدا کېږي ... د دې دور لە ستمە ولې نە مرم (۱۰)

چې هر سحر زما پە ژړا خاندي ... لە دې هسې صبحدمە ولې نە مرم (۱۱)

يار چې يار پە سترگو نە ويني خو مرگ دی ... تر و زە بې خپلە صنمە ولې نە مرم

چې پە لږە گرمي شا کاندي وگل تە ... لە دې بې وفا شبنمە ولې نە مرم (۱۲)

---

(۱) دا مسرۍ د "پ" پە لومړۍ نسخە کې داسې دە: "تر دا پېښورتە بە نور څە وي احترام".

(۲) پە ځنو چاپي ديوانونو کې "بنە دی مالرە" راغلی دی.

(۳) پە مصورە نسخە کې "عاشقي" راغلی دە.

(٤) د "خ" پە دوهمې قلمي نسخې کې "کلنگ" راغلی دی.

(۵) پە ځنو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې دە: "کە حلال پە مخ کې ورشي کە حرام".

(۶) دا بيت پە مصورە نسخە او د "خ" پە دواړو نسخو کې نشتە لومړۍ مسرۍ يې پە نورو قلمي نسخو کې داسې راغلې دە: "حلال عشق دی پە رحمان باندې راغلی".

(۷) دا مسرۍ پە قلمي نسخو کې داسې دە: "د محمود وسلطنت وتە نظر کړە" او دا غزل د "خ" پە لومړۍ نسخە کې نشتە.

(۸) دا مسرۍ د "پ" پە نسخو او د "خ" پە لومړۍ نسخە کې داسې دە: "پە کار نە دی کە مقتدي دی کە امام".

(۹) دا بيت پە مصورە نسخە کې نشتە او "پ" چاپ او پە لومړۍ نسخە کې داسې دە: " رحمان وايم پر هغو باندې سلام".

(۱۰) پە ځنو چاپي ديوانونو کې د "دور" پر ځای "دهر" راغلی دی او همدې بيت لومړۍ مسرۍ پە مصورە نسخە کې داسې دە: "چې يو يار لە بل يارە لرې باسي".

(۱۱) دا بيت پە "ق، ک" چاپ کې نشتە، او لومړۍ مسرۍ يې پە نورو چاپي ديوانونو کې داسې دە: "چې پە هر سحر زما پە ژړا خاندي".

(۱۲) پە مصورە نسخە او د "خ" لومړۍ نسخە کې دا مسرۍ داسې دە: "لە دې هسې بې وفا شبنم ولې نە مرم".

١٢٧ — ١٤٧٧

چې د مرګ خوارۍ په خوالرې رحمانه (١)
لا پخوا تر دغه د مه ولې نه مرم

که په سر د هغه یار له لاسه سنګ خورم — خدای دې نه کا چې به بلې خواته ځنګ خورم
عاشقي او نام و ننګ دي و بله لرې — خو به عمر واړه غم د نام و ننګ خورم
خدای وما ونه شیرین تر نیشکر کړه (٢) — که د یار له لاسه غشي د خدنګ خورم
د آشنا د بېلتانه په کاروبار (٣) کې — همېشه په تندۍ توره د فرنګ خورم
نوکري د معشوقو کوم په عشق کې — مهینې نه د بهلول نه د اورنګ خورم (٤)
شین لوګی مې په سر چتر د ولهه تخت دی — ګرد غبار د خپل دولت لکه ملنګ خورم
هم په دا چې له خودۍ شمه بې خوده — د هجران په غم کې لپې لپې بنګ خورم
لکه څوک چې نعمتونه د دنیا خوري — زه د یار د جفا زهر په دارنګ خورم (٥)
واړه زهر شي زما تر ستوني درو مي — بې له یاره که همه لاچي لونګ خورم

زه رحمان به څو ژوندی په جهان ګرځم (٦)
چې په بله لمبه څرخ لکه پتنګ خورم

١٢٨ — ١٤٨٧

سر مې په کار نه دی چې بې ستا تر سر قربان کړم — زر را څخه نشته چې بې ستا په پښو ډېران کړم (٧)
کار د عاشقۍ اول ډېر راته آسان ؤ — اوس هسې حیران یم چې دا کار به په څه شان کړم
ډېر و خلقو لاني ستا د مینې دي وهلي — هېڅوک هسې مړ شه لکه زه چې یې په ځان کړم (٨)
نه لري مرهم د عاشق (٩) زخم بې تسلیمه — داغ هسې درد نه دی چې یې دفع په درمان کړم
نه کا هېڅ دښمن په دښمنانو هسې چارې — ستا په عاشقۍ کې لکه زه چې یې حیران کړم (١٠)
ولې کافر نه وي مسلمان به شي که خدای کا — هرچا ته چې حسن و لطافت د ستا بیان کړم (١١)

---

(١) په "ق. ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې د مرګ خوارۍ په سر لرې رحمانه"
(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې دا مسری داسې ده: "خدای وما ونه شیرین کړه تر شکرو".
(٣) په قلمي نسخو کې "کاروزار" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ کې دا مسری داسې ده: "مهینه د بهلول نه د اورنګ خورم".
(٥) چاپي دیوانونه: "زه د یار د کوڅې خاورې په دارنګ خورم".
(٦) په چاپي دیوانونو کې "پایم" راغلی دی.
(٧) دا غزل په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه، مصوره نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٨) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ډېر و خلکو لاني ستا د مینې دي وهلي — هېڅوک حیران مه شه لکه زه چې یې حیران کړم".
(٩) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د عاشقانو" راغلی دی.
(١٠) دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ستا په عشق کې لکه زه چې یې په ځان کړم".
(١١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "ولې کافر نه وي مسلمان شي که یې خدای کا — و هرچا ونه چې حسن لطافت د ستا بیان کړم".

١٢٩ وراندې وېکه ورستو آخر هسې معلومېږي
ستاله بېرحمۍ(۱) به زه رحمان لاس په ګرېوان کړم ١٤٩٤

زه داهسې دیوانه او مجنون چاکړم — له رواجه له رسومه بېرون چاکړم(۲)
نه پوهېږم چې دلچارې په ما څوک کا(۳) — لیونی دخپل نګاه په افسون چاکړم
کومې سترګې کوم پانه کوم غمزه د(٤) — دوب شهید غونډې په خاك وپه خون چاکړم
توان توفیق خود فتنو راڅخه نه وو(۵) — په فتنو د تورو سترګو مفتون چاکړم

١٣٠ رحمان هېڅ له خپله ځانه خبر نه یم(۶)
چې داهسې رنګ زبون ومحزون چاکړم ١٤٩٩

صبح وشام مې لاس نیولی دی دعا کړم — خواست(۷) له خدایه ستا دمهر دوفا کړم
هېڅ دروغ رښتیا مې نه زده که باور کړې — ستا د پاره هم دروغ کړم هم رښتیا کړم
وارته نه یې خندول که ژړول کړې — زه په خپله نه خندا کړم نه ژړا کړم(۸)
که ته نه یې راته وایه باري څوك دی — زه داهسې رنګ سر تور پښې یېل چاکړم(۹)
خوب خندا دبېلتانه په حمله نشته — خدآرام(۱۰) به په دادشت کربلا کړم
هره ورځ چې مې تېرېږي ستا په غم کې — زه په هره ورځ پوهېږم چې غزا کړم
یو وېښته مې د صورت کوډ شوی نه دی — هسې رنګ دې پټ پټم په زړه ادا کړم(۱۱)
زړه که یو دی ما خو تا له درکړی(۱۲) — مګر نور ولره نور زړونه پیدا کړم

١٣١ چې مې واغوست سروپای دعاشقۍ
زه رحمان دې سروپای بې سروپا کړم ١٥٠٨

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بحرامي" راغلی دی.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه اود "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسره داسې ده: "نه پوهېږم چې داهسې چارې څوك کا".
(٤) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "که مې سترګې که بانوکه مې غمزې دي".
(۵) دا مسره د "پ" په نسخه اود "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "توان توفیق د فتنو هېڅ راڅخه نشته". په "ق" چاپ کې داسې ده:- "توان توفیق چې د فتنو را څخه نه وو". اود "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "توان توفیق د فتنو هېڅ راڅخه نه وو".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "زه رحمان له خپله ځانه خبر نه یم چې داهسې رنګ محزون وزبون چاکړم". په "ق، ک" چاپ کې د "ځانه" پر ځای "یاده" راغلی دی. اود "پ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسره داسې ده: "چې داهسې زبون ومحزون چاکړم".
(۷) په "ق، ک" چاپ کې "سوال" راغلی دی.
(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته او لومړۍ مسره یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه: "زه داهسې لیونی او مجنون چاکړم".
(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "خدبلا" راغلی دی.
(۱۱) د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې "تاراج کړم" راغلی دی.
(۱۲) د "پ" نسخې اود "خ" دوهمه نسخه: "زړه که یو دی خو و تا دی ما ورکړی".

دستا درد به په هزار درمان ورنه کړم
دا نسته به د غه سود په زیان ورنه کړم

که ځوك راکاندي دنیا وعقبی دواړه
عاشقي به دې په این و آن ورنه کړم

خو مې تیغ په پهلو نه دی بلو سپړلی(۱)
ستا پهلو به ورقیب آسان ورنه کړم

که یو ځله مې ستا زلفې په لاس کښېوځي
یو ویښته به دې په درست جهان ورنه کړم(۲)

که مې چېرې لاس دستا په بوسه بر شو
دا نعمت به د جنت په خوان ورنه کړم(۳)

خو ونه وینم ستا سترګې که یې خدای کا
عزرائیل لره به هومره ځان ورنه کړم

معشوقې دعاشقانو دین ایمان دی
زه به چا لره خپل دین ایمان ورنه کړم

ستا تر زلفو پورې نورې زلفې خه دي(٤)
په خاشاك به د چمن ریحان ورنه کړم

پېر رحمان دستا دلبو مې حرام دی
څو د خپلو وینو جام تاوان ورنه کړم

۱۳۲ — ۱۵۱۷

دا یو څرنګه ژوندون دی نه پوهېږم(۵)
خوب دی خیال دی که افسون دی نه پوهېږم

جام دلبو(٦) یې چې ځان په وینو موم
تر و زلال که جګر خون دی نه پوهېږم

د پتنګ او د بلبل تر میان حیران یم
مخ دې اور دی که ګلګون دی نه پوهېږم

په شانه سره مې د تار د زلفو بېل شو
که غوڅ شوی مې نارون دی نه پوهېږم(۷)

عشق په هسې رنګ مقام بانديې قایم کړم
که وصال دی که بېلتون دی نه پوهېږم

د خپل زړه وعلامت وته حیران یم
چې موسی دی که قارون دی نه پوهېږم

د رحمان خبره یې زېړه تر کنګو کړه(۸)
خدای زده عشق دی که طاعون دی نه پوهېږم

۱۳۳ — ۱۵۲٤

بیا دې نوې شراب څښلي دي پوهېږم
په رخسار دی ګل کړلي دي پوهېږم

که هزار ځله لاس سره کړې په نکریزو
تا زما په وینو وللي دي پوهېږم

---

(۱) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "لګېدلی" راغلی دی.
(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(٤) "ق، ک" چاپ: "ستا تر زلفو د خوبانو زلفې څه دی."
"ق" چاپ: "ستا تر زلفو پورې زلفې د جهان څه دی".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "دا یو څه د غم ژوندون دی نه پوهېږم".
(٦) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې د "لبو" پر ځای "میو" راغلی دی.
(۷) دا بیت او ور پسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کنګو" پر ځای "زعفران" راغلی دی.

معرکه زما د مرګ نه ده نو څه ده — رقیبان چې تا بللي دي پوهېږم
چې رقیب وتا غوږ نه وبله وروړه — ما هغه ساعت ژړلي دي پوهېږم (۱)
څه حاجت دی چې دی خط په ملا لولم — چې زما په باب دې کښلي دي پوهېږم
ته خپل جور و جفا څه وايې وما ته — ما همه واړه ليدلي دي پوهېږم (۲)
رقيبان ځکه تېرې په رحمان کاندي (۳)
تا په خوا پورې نبولي دي پوهېږم

١٣٤ — ١٥٣١

چې له مرګه بې پروا يې په هر دم — دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم (٤)
نور همه واړه غمونه به دې هېر شي — که يو ځل درباندې راشي (۵) د ماتم
چې زخمي يې سبا نه مومې په بيع — مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم
د مرهم تياري ورله بويه — چې لا نه يې د اجل په تيغ کرم
چې دې تن له سرايه د رومي توښه واخله — تر دا سرای په هو رته سرای نشته محکم (۶)
د دې لارې تله څه هسې آسان نه دي — مشکلات دي په هر دم په هر قدم
که دې وېره شي له ظلمه له ستمه — ته هم مه کړه په هيچا باندې ستم
که اميد لرې له رحمه له کرمه — ستا هم بويه په هر چا باندې کرم
له هر چا سره چې کړې هغه به مومې (۷) — د هېڅ تخم ميوه نه د رومي برهم
اجر واړه د عمل په اندازه وي — دغه د واړه سره يو دي هم درهم (۸)
اوس د ستا رضا نېکي کړې که بدي کړې — نېک و بد دې واړه کښلي شي په قلم
خدای د رزق په زېرمه هېر و کلک شه — تر سري د سري رزق دی مقدم
که ګڼې چې په حرص سره څه زيات شي — زيات به نه شي د يوې ستنې ترسيم
که هزار رنګه تالاش او تر د د کړې (۹) — د قسمت شوي به نه کړې زيات و کم

---

(۱) دا بيت د "خ" لومړۍ او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "رقيبان به څه تېرې په رحمان کاندي".
(٤) دا غزل د "ب" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) په قلمي نسخه کې "درشي" راغلی دی.
(۶) په قلمي نسخه کې "دوهم" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هر چا باندې چې کړې هغه به مومې".
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "که هزار ځله تالاش او تدبير د کړې".

د پر هوا و حرص مه کوه خدای یاد کړه   دی کافي دی د عرب او د عجم
په تا فرض عبادت د خپل خښتن دی   نه لښکري خزانې ملك و حشم
تولك روټۍ یوه شړۍ د لره بس ده   نور همه وا ړه اسراف دی مسلم
له خوراکه غرض قوت او لایموت دی   نه چې غوښې غوړې وریژې یا غنم
له پوشاکه غرض خپسر پټول دي   نه اطلس وسقلات تاج وعَلَم
د لحد د تاریکۍ علاج به څه کړې   چې ته دلته کې وړیږې په تورتم
که حرص د ربانډې زوږ شي مرگ را یاد کړه   دا علاج دی د غه رنځ لره محکم(۱)
غفلت هیڅ مناسب نه دی د سپین ږیرو   خوب روا نه دی په وخت د صبحدم
مار چې سوړې له ور شي گوره سم شي   ته د گور په غاړه راغلې نه شوې سم(۲)
خم قامت د دنیا کار کړې عمر وا ړه   او په دوه رکعته نفلو نه شوې خم
ځان پخوا تر هغه وژاړه که مرد یې   چې په تا باندې ژړا کا نور عالم
نور عالم چې په تا ژاړي انصاف وکړه   بې انصافه ته په څه یې خوښ خرم
که زه نه وایم ته خود سترگې رڼې کړه(۳)   کوردې خورشه ته چارپای یې که آدم
اي رحمانه لکه ته چې په خدای گرم یې
بل به نه وي په جهان کې هسې گرم

۱۳۵   ۱۵۵۹

خو به صبر پجفا د یار کړ بوم   خو به موم د دلبر وځ ترگر زوم
عاشقي او صبوري سره دروغ دي(۴)   زه د الاف په دروغ خرنگه وهم
ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه   زه دا خپل تخم خپل ځان لره کرم
ما خو زده چې مینه اوردی خدای مې کړم   دانسته خپسر وا ور ته اچوم
سررشته مې خدای همه د یار په لاس کړه(۵)   په هر لور چې مې راکاږي پسې ځم
دا آشنا د میني لاس زما گریوان دی   زه په دا کار لې هیڅ عذر نه لرم(۶)
عاشقانو(۷) باندې حق د معشوقو دی   حق به ولې په باطلو بد لوم

(۱) دا بیت د "پ پ" چاپ کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : "ته د گور په غاړه گرزې نه شوې سم".
(۳) قلمي نسخې : "که زه نه وایم ته خپله سترگې وکړه".
(۴) د "خ" لومړۍ نسخه : "عاشقي او صبوري ده سره لرې".
(۵) چاپي دیوانونه : "سررشته مې خدای د یار په لاس کې ورکړه".
(۶) قلمي نسخې : "زه په دا معامله کې عذر نه لرم"
(۷) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقانو" او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "په عاشقو" راغلي دي.

ما چې مینه د یار غرضه په خپل ځان کړه — تر وله فرضو غاړه څرنګ غړوم

داخه ژوند(۱) دی چې یار نه وینم په سترګو

۱۳۶ — زه رحمان په جهان سترګې غړوم — ۱۵۶۸

په یوه غمزه د سترګو یې فنا شوم — سر تر پایه بې بنیاده بې بقا شوم
ما د یار له غمه دم وهلی نه دی — که مې دم وهلی نه دی هم رسوا شوم(۲)
بنده چې تن مې توی تومنه شو په عشق کې — هاله څاڅکی شبنم وم اوس دریا شوم(۳)
زه د یار مخ ته ګورم یار وما ته — چې داخل په تماشا شوم تماشا شوم
په هجران کې یې ګدا وم کند په غاړه — په وصال کې یې پادشاه د امرا شوم(۴)
په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی — په صدف کې یتیم درغوندې یکتا شوم(۵)
مستورې چې راځنه یووړه مستو سترګو — رحمان ځکه په وګړي کې رسوا شوم(۶)

بادشاهي د ګدایانو په دعا شي(۷)

۱۳۷ — زه رحمان ځکه بادشاه شوم چې ګدا شوم — ۱۵۷۶

ترهغه حده په هورته بد سړی شوم(۸) — چې د درست جهان په سترګو کې اغزی شوم
دنیا واړه ځېله زیست او روزګار کاندي — خو یو زه په دغه بار کې کودلرګی شوم(۹)
تمامي جهان لمسن راځنه نغاړي — سپین زړي کې مې اغوستی تورکودی شوم
هیڅ حاجت د هنر نشته ونصیب ته — غزا وشوه که مومند که داوُدزی شوم

---

(۱) په قلمي نسخه کې " داخه ژوند ون دی " راغلی دی.
(۲) دابیت د " خ " په لومړی نسخه کې نشته.
(۳) دابیت د " خ " په لومړی نسخه کې داسې دی : " بنده چې تن مې دړی وړی شه په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وه اوس دریا شوم".
د " خ " دوهمه نسخه : " بنده چې تن مې د تو تومند شو په عشق کې هاله څاڅکی د شبنم وم اوس ګیاه شوم".
او په "ق.ا.ک" چاپ کې یې دوهمه مسره داسې ده : " اول څاڅکی د شبنم وم اوس دریا شوم".
(٤) قلمي نسخې : " په وصال کې بیاخان وامراد شوم".
(۵) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته : او دوهمه مسره یې د " خ " په لومړی نسخه کې داسې ده : " په صدف کې پنهم دُرغوندې یکتا شوم ".
(۶) دابیت په چاپي دیوانونو او د " خ " په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) دابیت د " خ " په لومړی نسخه کې نشته او هم نوموړی غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) دا غزل په مصوره نسخه او د " ب " په دوهمه نسخه کې نشته . لومړی مسره یې د " خ " په لومړی نسخه کې داسې ده : " ترهغه حده بېکاره بد سړی شوم ". او د " خ " په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې ده : " ترهغه حده پورې بد سړی شوم".
(۹) دابیت د " خ " په لومړی نسخه کې نشته لومړی مسره یې د " ب " په نسخه کې داسې ده : " دا دنیا واړه وبله زیست و روزګار کاندی".
د پېښور په دوو نورو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " دنیا واړه سره زیست و روزګار کاندي".
د " خ " په دوهمه نسخه کې داسې ده :
" عالم واړه سره زیست د روزګار کاندی ".

دنوح زوی هم دی و نیك نیكه نمسی وُ[1] — گنه زه هم دیو نیك نیكه نمسی شوم
كل وسواس له احتیاطه پیدا كیږي — زه له ډیرې هوښیارۍ نه لیونی شوم[2]

۱۳۸ اوس عطا د آدمیت را باندې وشوه ۱۵۸۳
چې رحمان د هغه یار د كوڅې سپی شوم[3]

په ښه خوی له بدخواهانو بې پروا یم — په نرمۍ لكه اوبه د اور سزا یم
وهر چا ته په خپل شكل ښكاره كیږم — آیینه غوندې بې رویه بې ریا یم
د دراز عمر مې حاصل شو له راستیه — لكه سرو مدام سبزه تازه پا یم[4]
هم په داسې نو جامو چې معلومیږم — لكه ابر هم گوهر یم هم دریا یم
قناعت مې ترخرقې لاندې اطلس دی — پټ د درست جهان بادشاه ظاهر گدا یم
د غوټۍ په څېر په سل ژبو خاموش یم — لكه بوی هسې په پټه خوله گویا یم
په ژړا مې د خپل یار دیدن حاصل كړ — د شبنم په څېر له گل سره یكتا یم

۱۳۹ كه چالار د عاشقۍ وي[5] ور كه كړي ۱۵۹۱
زه رحمان د گمراهانو رهنما یم

زه له دې جهانه[6] تلونی په شتاب یم — لكه پانه د خزان پسنه[7] په ركاب یم
كه هزار آباداني كړم په جهان كې — غرض دا چې نهایت خانه خراب یم[8]

---

(۱) د امسری په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه كې داسې ده: "دنوح زوی هم دنیك نیكه نمسی وُ".
(۲) قلمي نسخې: "زه له ډیرې هوښیارۍ لیونی شوم".
(۳) "ق، ك" چاپ: "زه رحمان د هغې یار د كوڅې سپی شوم". د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه رحمان".
(٤) دا دوه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه كې نشته.
(۵) په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ كې د "وي" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو كې د "جهان" پر ځای "دنیا" راغلی دی.
(۷) "ق" چاپ: "پیا".
(۸) دې بیت لومړی مسری په "پ" چاپ او "ق" چاپ كې داسې ده: "كه هزار آبادی كړمه په جهان كې".
د "پ پ" چاپ: "كه هزاری ابادی كړم په جهان كې".
"ق، ك" چاپ: "كه هزار آبادۍ وكړم په جهان كې".
دوهمه مسری یې د "ق، ك" چاپ او "ق" چاپ كې داسې دی: "غرض دا چې عاقبت خانه خراب یم".

کہ مې اصل د حیا تو لہ او بو دی ‌ ‌ ‌ ‌ بیا خو دا چې دا و بو په سر حباب یم

دا جهان قصاب خانه کړه خدای و ماته[۱] ‌ ‌ ‌ ‌ پای بسته ولاړ په غولي د قصاب یم

چې د خدای له معرفته خبر نه شوم[۲] ‌ ‌ ‌ ‌ معلومیږم چې یا دیوم یا دواب یم

که صورت مې د سړي دی زه یې څه کړم[۳] ‌ ‌ ‌ ‌ په معني کې د چارپایو په حساب یم

لکه بت چې په رڼو سترګو اوده وي ‌ ‌ ‌ ‌ هسې زه په بیدارۍ کې ورې خواب یم[٤]

په طاعت په عبادت مې زړه یخ نه کړ ‌ ‌ ‌ ‌ همېشه د معصیت په اور کباب یم

سر د خدای و عبادت ته ایښوی[۵] نه شم ‌ ‌ ‌ ‌ مدام ډوب د ګناهونو په ګرداب[٦] یم

چې و خپلو ګناهونو ته نظر کړم ‌ ‌ ‌ ‌ سزاوار د هر عذاب[۷] وهر عتاب یم

لکه خوګ چې په خرسو وي مخ یې تور وي ‌ ‌ ‌ ‌ زه هم هسې په خپل خدای پورې بې آب یم[۸]

۱٤۰ ‌ ‌ غزا و شوه که ګفتار لرم[۹] په ژبه ‌ ‌ ۱٦۰۳
زه ملک الحاج چې کردار نه لرم کذاب یم

---

(۱) مصوره نسخه : "دا جهان خدای قصاب خانه کړو ماته".

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې خبر نه شوم د خدای له معرفته".
په دوهمه مسرۍ کې په مصوري نسخې کې د "یا دد یم" پرځای "یو دد" راغلی دی.

(۳) د "پ" په نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "که صورت یې د سړي دی به یې څه کړې".
د "خ" په دوهمه نسخه کې : "که صورت مې د سړي دی په دا څه شو".

(٤) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۵) د "پ" نسخې : "وښکلی نه شم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "ایښې نه شم".
دوهمه نسخه : "نیوای نه شم".

(٦) په چاپي دیوانونو کې "دریاب" راغلی دی.

(۷) د "پا پا" چاپ : "د هر سزا".

(۸) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، "پا، پا" چاپ او "ق" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده :
"زه هم هسې تر ښښتن پورې بې آب یم".
"ق، ک" چاپ : "تر مولا پورې بې آب یم".
د "پ" لومړی نسخه : "زه هم هسې تر خپل یاره پورې بې آب یم".
دوهمه نسخه کې : "زه هم هسې تر الله پورې بې آب یم".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "کوم" راغلی دی.

که هزار ځله نژدې د زړه په یاد یم — زه چې یار په سترګو نه وینم ناښاد یم (۱)

که یار سل ځله وعدې د وصال وکا — زه له ډېرې تلوسې بې اعتقاد یم

په جفا و په وفا یې لا رغه نه شي — پُر حذر د ناز پرور په کړي داد یم (۲)

د بې نیاز و په نیاز څه امید د کړ و دی — زه پرون سلطان خسرو و مرن فرهاد یم (۳)

که د یار له لاسه اور را باندې بل وي — لکه شمع مستقیم په خپل استاد یم

بې مینه قراري را باندې زوګ دی — شپه او ورځ په حرکت کې لکه باد یم

که همه عمر مې یار په غېږ کې ناست وي — زه له غمه به د هجر په فریاد یم

یو زمان مې د زړه مراد موند لی نه دی — پیدا کړی خدای په اصل کې نامراد یم

د وصال په یوه کال مګر بر پای شم — د هغې په هجر هسې بې بنیاد یم

چې یې نوره نتیجه نشته بې غمه — حق حیران د عاشقۍ په داد یم (۴)

په وصال کې مې د هجر طمعه نه وه — او س حیران متحیر په دا فساد یم

بې له عشقه چې مې پرې شو د پوز ځي (۵) — ګنه نور له جمله ګې قیده آزاد یم

۱۴۱

که مې پیرې که مې پلورې چاره نشته
زه رالي د ښایسته و خانه زاد یم

۱۶۱۶

که مې خوله پر فقیرې شمېرې (۶) فقیر یم — که مې خوله پر امیرې شمېرې امیر یم

د دلبر و صدقې لره یې غوا رم — هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

د خرقې خدمت (۷) مشکل دی او که نه وي — زه هر دم و د خپې چارې ته خبیر یم

---

(۱) دا غزل د "پ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "قرارداد" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: " زه همه عمر له هجره په فریاد یم".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) په "ق" چاپ کې "د غاړې" راغلی دی.
(۶) په مصوره نسخه کې "بولې" راغلی دی او دا غزل د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې "حرمت" راغلی دی.

هم پند اخلم هم پند وایم وهرچا ته — زه د ښو مرید د ښو پیر یم (۱)

په هجران کې د یار خیال راسره مل دی (۲) — په زندان کې له یوسف سره اسیر یم

په خندا کې مې ژړا ده لکه شمع — له عالمه پټ پنهم (۳) د ځان په ویر یم

آزادي ترد اپه هورته نوره خه ده (٤) — چې بندي (۵) د یار د زلفو په ځنځیر یم

خوشحالي ترد اپه هورته بله کومه — چې مدام په خپل اشنا پسې زهیر یم (۶)

چې همېش په غوړ ناري د هجران اورم — رحمان ځکه د خپل یار وخ ته ځیر یم (۷)

خوشحال او دولت مې غلامان دي (۸)

۱٤۲ — ۱۶۲۶

زه ماخ ان په پښتو ژبه (۹) عالمگیریم

زه د یار په درد و غم کې غرقاب خوښ یم — په دا درد کې بې طاقت او بې تاب خوښ یم

که ډوبېږم په اوبه یا په اور سوځم — د سروشونډو په آتش و په آب خوښ یم

چې د یار د خال و خط نښې پکې وي — زورزد سر په مطالعه د کتاب خوښ یم

ترد اپوچه گفتگویه چې یې اورم (۱۰) — په نغمه په ترانه د رباب خوښ یم

د ریا ترنا قبوله عبادته — د ساقي په میو مست و خراب خوښ یم

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی داسې راغلی دی:
"هم پند اخلم هم پند واخلم وهرچا ته — د ښو مرید د ښو مرشد د ښو پیر یم".
دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړی نسخه کی داسې ده: " د ښو مرید د ښو پیر یم".

(۲) دا مسرۍ په "ق" چاپ کی داسې ده: " په هجران کې د وصال خیال راسره وي". او په نورو چاپي دیوانونو کی داسې ده:
" په هجران کې خیال د یار راسره مل وي".

(۳) په "ق، ک" چاپ کې "پنهان" او د "خ" په دوهمه نسخه کی "تنها" راغلی دی.
لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.

(٤) په چاپي دیوانونو کی "بله نشته" او د "خ" په لومړی نسخه کی "نوره خه دی" راغلی دی. او هم دا بیت په مصوره نسخه کی نشته.

(۵) د "خ" په لومړی نسخه کی "بنده". راغلی دی.

(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کی نشته، لومړی مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده "خوشالی ترد اپه هورته د نوره کومه".
او په مصوره نسخه کی دا بیت داسې دی: " خوشالی ترد اپه هورته نوره خه ده — چې مدام په خپل اشنا پسې دلگیر یم".

(۷) دا بیت په قلمي نسخو کی نشته لومړی مسرۍ یې په "ق" چاپ کی داسې ده " همېشه په غوړ ناري د هجران اورم"

(۸) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کی داسې ده: " یو خوشال سل ختک نور مې غلامان دي".

(۹) د "پ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کی "شعر" راغلی دی. (۱۰) د "خ" دوهمه نسخه " ترودا نور وگفتگو یو چې یې اورم". نو موری بیت او ورپسې بیت د "خ" په نیمگړی نسخه کی نشته.

چې نه علم نه تسبیح نه تلاوت وي — لا دې هسې بېدارې نه په خواب خوښ یم
خاموشي که هر څو لویه مرتبه ده — زه له یاره په سوال و ځواب خوښ یم[1]
د طوبې د ونې سیورې مې خوښ نه دي — ستا د مخ په لمبو سوې کباب خوښ یم

دیار د هجرې غم خوړلې یم عاجز کړې
رحمان ځکه په خوردن د شراب خوښ یم

١٤٣ — ١٦٣٥

زه د یار په درد و غم کې شادمان یم — لکه ګل د پرېشانۍ په وخت خندان یم
ته زما و بېکسۍ ته نظر مه کړه — خدای ساتلی لکه ګنج په بیابان یم
لکه ونه د ځنګل په مېوه پوره — په ویرانه ویرانۍ کې آبادان یم
یو و بېسته مې د صورت بې عشقه نه دی — خوګیدار په هر نفس د خپل کاروان یم[2]
د وصال مرغه[3] د اوښکو دانو راکړ — لکه در و لعل په غاړه د خوبان یم
د کاملې عقیدې له برکته — د دولت په غاړه ناست شاه جهان یم
روښنایي مې په طلب کې شوه حاصله — شپه او ورځ لکه آفتاب په لاره روان یم
د آشنا د اوږدو زلفو صفت څو کړم — پلې شړ په لویه لاره د هندوستان یم[4]
بې مینه مې هیڅ حال د صورت نشته[5] — لکه بې مال و متاعه تش دوکان یم
د هوس بلبل و سپاه را باندې نه کا — د افلاس په کبل ډکې د خزان یم
و یارانو ته خاک تر تلو لاندې — د دې نور جهان په سر لکه آسمان یم[6]
چې د یار په مینه سر و مال بښندمه — خلقه واورې هغه زه عبدالرحمان یم[7]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه کې "د خپل کردا هیم" او مصوره نسخه کې "د خپل خان یم" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "د وصال مزې د اوښو دانې دا کړ".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې صفت د تورو زلفو د آشنا کړم".
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "بې له مینې مې هیڅ حال د صورت نشته".
(۶) دا بیت او ورپسې بیت د "خ" په لومړۍ نسخه او نیمګړې نسخه کې نشته، په مصوره نسخه کې لومړی مسری داسې ده: "د ماړانو تر تلیو لاندې خاک یم".
(۷) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.

١٤٤ — ١٩٤٨

پہ هر دم کې نوې نوې تماشې کړم
زه رحمان د خدای وکړه وته حیران یم

چې هر دم له خپله ځانه ګرېزان یم — هم په دا لکه دریاب د دروکان یم[1]

مرګی تریخ دی چې ژوندون د چاشیرین شي — زه خورسند د یار تر وصل په هجران یم

نادانې مې دانایي شوه لکه طفل — په ناپاکو ګوهره کې پاك دامان یم

چې د نفس د حرص ملك مې مسخر کړ — په هوا د پاسه تخت د سلیمان یم

تن مې څه کړې چې زړه یار را څخه یوړ — بېهوده د خالي خونې نګهبان یم

لکه ګل چې په ناړمات کړې او بزاندوي — زه هم هسې د ژوند ود مړ و ترمیان یم

کله ځان راته ولي کله عاصي شي — نه خبر په خپل کمال نه په نقصان یم

١٤٥ — ١٩٥٦

خپل جانان مې هسې نقش دې په زړه کې
نه پوهېږم چې رحمان یم که جانان یم

ژوبل ژوبل د ترکانو په نګاه یم — تردالا په دا غوښېږم چې پناه یم[2]

چې یوسف ع غوندې هزار یکبنې پراته دي — بند بوان د هغه سبب[3] ذقن په چاه یم

چې لې قد وقامت نه وینم په سترګو — عندلیب په سر د سروي د خپل آه یم[4]

د سپین مخ د تورو څنو له رغبته[5] — منت بار د هر سفید او هر سیاه یم[6]

---

(١) دا غزل د "خ" له یمې قلمي نسخې نه نقل شو.

(٢) دا غزل د "خ" په دویمه نسخه کې نشته او دا بیت په چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم — لا تر دانه زیات هوښېږم چې پناه یم".
په مصوره نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم — تر دالا په دا عاجز یم چې پناه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ژوبل ژوبل د خوبانو په نګاه یم — لا پر دا زهیرېږم چې لسترګو لي پناه یم".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې دی: "ژوبلې ژوبلې د خوبانو په نګاه یم — تروخولا په دا هوښېږم چې پناه یم".

(٣) په قلمي نسخو کې د "سبب" پرځای "سیم" راغلی دی او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "سیم په ذقن چاه یم" راغلی دی.

(٤) دا بیت په چاپي دیوانو کې داسې راغلی دی: "چې لې قد وقامت وونیم په سترګو — عندلیب په سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دویمه مسرۍ داسې ده: "عندلیب د سهي سرو د خپل آه یم".
د "خ" په دویمه نسخه کې داسې: "عندلیب غوندې په سروې د خپل آه یم".
او مصوره نسخه کې داسې: "عندلیب هسې سرو د خپل آه یم". (پاته په ١٠٧ مخ کې)

لکه ښوك چې په ځړه سوځوي مخ يې تور وي — زه هم هسې ترخپل خدای پورې روسیاه یم[1]

د رقیب خبرې[2] ورم د یار د پاره — دعاګوی هم د نیك خواه هم د بدخواه یم[3]

بې له عشقه که مې عیب که مې هنر دی[4] — نه[5] خبر په عبادت نه په ګناه یم

ښاخ د زلفو يې پڅپله خدای را ټیټ کړ — ګنه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم[6]

ځان هرګوره ناګاره را څرګندېږي — له هغې ورځې راهیسې چې آګاه یم[7]

بې صبرۍ د یار په وصل کې مهجور کړم — د پسرلي په مرغزار کې وچ ګیاه یم

له اوله تېر وو هم بیا آه کړم — په نارو نارو[8] خروس د صبحګاه یم

په جذبو جذبو يې راښکلم زه وځان ته — هغه یار مې کاه ربا دی زه يې کاه یم[9]

لکه بار دوني یوخ شي ځنې رژي — زه هم هسې بار تر لې سربراه یم

اوس مې ځای په دا جهان کې پاتې نه شو — خو ځبدلې تر[10] چهل وترپنجاه یم

د (۱۰۶) مخ د پایلیکونو پاته: (۵) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "رغبته" پر ځای "زینته" راغلې دی.

(۶) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید دهر سیاه یم".

په "ب ب" او "ق ک" چاپ کې داسې ده: "منت بار دهر سفید او دسیاه یم".

او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "منت بار دهر سفید ودهرسیاه یم".

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "لکه ښوك چې په ځره سوځتي مخ يې تور شي".

(۲) د "ب" په نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه کې "خبرې" راغلې دی او دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې ده: "د رقیب خبره او دم د یار د پاره".

(۳) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "دوعاګوی هم د نیکخواه هود بدخواه یم".

(۴) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "بې له عشقه که مې عشق که مې هنر دی".

(۵) په "ق" چاپ کې د "نه" پر ځای "زه" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ښاخ د زلفو خیل خدای راته ټیټ کړه ګنه زه د یار ترقد پورې کوتاه یم".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی: "ځان ښکاره راته هرګوره څرګندېږي له هغه ورده راهسې چې آګاه یم".
په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "ځان هرګوره ناګاه راڅرګندېږي". د "خ" په دوهمه نسخه کې يې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"له هغې ورځې راپه هسې چې آګاه یم". او په "ق، ک" او "ق" چاپ کې داسې ده: "له هغې ورځې راهسې چې آګاه یم".

(۸) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نارو سورو" راغلې دی.

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "ب" چاپ، "ب اب" چاپ او مصوره نسخه کې يې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "په جذبو جذبو يې راکښوم وځان ته".
د "ب" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "په جذبو جذبو يې راوځکولم وځان ته".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "په جذبو يې راښکله خیل ځان ته".
او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "په جذبه جذبه يې راکښوم وځان ته هغه یار مې کاه ربا دی زه ګیاه یم".

(۱۰) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "تر" پر ځای "له" راغلې دی.

١٤٦ — ١٩٧١

د رقیب علاج آسان دی بلا دا شوه(١)

زه رحمان له خپله یاره نا وېساه یم

زه یو دم د ستا له غمه بې غم نه یم — بې غم ستا له ذکره فکره یو دم نه یم(٢)

هر زیارت له چې درومم(٣) مراد مې ته یې — زه زایر(٤) د بت خانې د حرم نه یم

ستا د در په تور وخاورو باندې خوښ یم — بې تا خوښ په تماشا دارم(٥) نه یم

چې د(٦) ستا په تماشا یم خبر شوی — نور خبر په تماشا د عالم نه یم

بې د ستا له زیبا مخه وبل مخ ته — منتظر د یوې ستنې قرسوم(٧) نه یم

که د ستا د سنګالي مخ عاشقان ډېر دي — زه په وار وکې اول یم دویم نه یم

که له غمه دې ونه مرم حاله(٨) وایه — چې یا دیو یم یا دواب(٩) یم آدم نه یم

سم قامت لکه الف یم په راستۍ کې — لکه غشی څه(١٠) فساد لره سم نه یم

زره مې ستا په غمزه غوڅ دی غزا وشوه — که په لاسو په پښو روغ یمه کرم نه یم(١١)

خم د زلفو(١٢) محراب د کږو وروځو — څه(١٣) د مارو دلرم په څېر خم نه یم

---

(١) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه کې داسې راغلې ده: "د رقیب علاج آسان دی که لې خدای کړ".

(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٣) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړی نسخه کې "ځمه" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړی او دوهمه نسخه کې "زاهد" راغلی دی.

(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "حرم" راغلی دی.

(٦) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دا" او د "خ" په لومړی نسخه کې "ن" راغلی دی.

(٧) په چاپي دیوانونو کې "سم"، په "پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې "سیم" راغلی دی.

(٨) د "خ" په لومړی نسخه کې "راته" راغلی دی.

(٩) د "خ" په لومړی نسخه کې "دیوال" راغلی دی.

(١٠) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق، ک" چاپ کې "زه" او د "ق" چاپ کې "و" راغلی دی.

(١١) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "زړه مې ستا په غمزه غوڅ دی بلا دا شوه که په لاس په پښو روغ یم کرم نه یم".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ یم کرم نه یم".
په "ق، ک" چاپ او د "ق" چاپ کې داسې ده: "که په لاسو په پښو روغ خو ګرم نه یم".

(١٢) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "یې" راغلي دي.

(١٣) په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او د "ق ک" چاپ کې "زه" راغلي دي او په "ق" چاپ کې دا مسری داسې ده: "پېچ و خم په څېر د مار و دلرم نه یم".

کړمي کم وبیش له لاسه واقع کېږي[1] | یم سړی شکم لرم بې شکم نه یم[2]
زه رسان[3] د بېلتانه له لاسه ژاړم | واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم[4]

۱۴۱ — ۱۹۸۳

هسې تېز دروي دوران | ګویا برق دی درخشان[5]
د آسیا په څېر[6] ګردش کا | په زمین باندې آسمان
کړکرې دي د سر یو | چې وریږي تر دا میان
پیدا کېږي فنا کېږي | نه یې سرشته نه سامان[7]
نه یې سرشته نه سامان شته | نه یې حد شته نه پایان[8]

---

(۱) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "کم وبیش که مې له لاسه واقع کېږي".

(۲) دا مسری د "خ" دوهمه نسخه کې داسې ده: "هم سړی یم نس لرم بې شکم نه یم".

(۳) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "لحمه" راغلی دی.

(٤) د "پ" نسخه: "دا واقع ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده: "دا واقعه ده ډېره ګرانه هېڅ ګرم نه یم".

(۵) د "پ" نسخې: "هسې تېز دروي دوان ګویا برق دی د آسمان".
د "خ" دوهمه نسخه: هسې تېز دروي دوران ګویا برق دی دا جهان".
مصوره نسخه: "هسې تېز دروي روان ګویا برق دی دا جهان".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هسې تېز دروي روان ګویا برق دی دا سمان".

(۶) د "ق، ک" او "پ ب" چاپ کې "سېر" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دود" راغلی دی. (۷) قلمي نسخې: "نه یې سرشته نه سامان". (۸) "ق، ک" او "ق" چاپ
نه یې حد شته نه پایان شته نه یې سرشته نه سامان". "پ" چاپ: نه حد نه وند پایان شته نه یې سرشته نه سامان".
"پ پ" چاپ: "نه یې حد نه یې پایان شته نه یې سرشته نه سامان".

څېنې د ولږ وهي بنا دي کا — څېنې ويرکا د خپل ځان
څېنې شمع غوندې ژاړي — څېنې ګل غوندې خندان
که يې ګورې يو ګلزار دی — که يې ګورې يو بيابان (۱)
که يې ګورې يو ګلشن دی — که يې ګورې يو زندان (۲)
يوه هسې تماشا ده — چې يې هېڅ نه شي بيان (۳)
کيفيت يې موندە نه شي — په دليل او په برهان
چې يې کومه خوا رفتن دی (٤) — يا يې چېرته دی مکان

خدای خبر دی په دا علم (۵)
هېڅ خبر نه دی رحمان

۱٤۸ — ۱۶۹۶

د بر ياران وو د ګل خان او جمال خان — په کار نه شو يو په وخت د زارستان (۶)
دهمه واړو يارانو مخ دې تور شي (۷) — که به خوک وبله (۸) ياري کا په داشان
چې يو يار په سيوري پروت (۹) وي بل په اور کې — وهغوته به خوک څه وايي ياران
هېڅ تعريف يې په دا ژبه وايه نه شي — صد رحمت شه په ياري هم د ګل خان (۱۰)

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه "زندان" . د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "که يې ګورې يو بازار دی که يې ګورې يو بيابان".
(۲) دابيت په "پ" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۳) چاپي ديوانونه : "چې يې هېڅ نشته بيان". د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې يې هېڅ نه شي بيان". مصوره نسخه : "څنې نه شي هېڅ بيان".
(٤) "ق ، ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې : "چې يې کوم خوا ته رفتن دی".
(۵) قلمي نسخې : "خدای عالم دی په دا علم".
(۶) دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ يې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده :
"يو هم نشته دده کار په ځان راستان"
دوهمه نسخه : "يو يې هم په کار نه شو په ځای د راستان".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه : "دهمه واړو يارانو مخ يې ورک شه".
(۸) "ق" چاپ : "سره".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "ناست دي".
(۱۰) "پ" چاپ : "هېڅ تعريف مې په دا ژبه وايه نه شي- صد رحمت شه په ياريکه د ګل خان".
د "خ" لومړی نسخه : "هېڅ تعريف يې نور په ژبه داوړی نه شي صد رحمت شه په ياريکه د ګل خان".
د "خ" دوهمه نسخه : "هېڅ تعريف به يې په ژبه را و نه شي صد رحمت شه په ياريکه د ګل خان".

په داهورته[1] د یارۍ شرطونه څه وي — چې په اورکې دواړه وسوځي یکسان
چې له آله له اولاده سره وسول — خدای دې نه کا څوك داهسې مظلومان
چې په اورکې یو د بل د پاره سوځي — ماليدلي نه وو هسې مخلصان
څه رنګ شوخ وو هغه او را وهغه خلق — چې لي مړ نه کړ و داوښکو په باران[2]
الغیاث دی الغیاث دی الغیاث دی — چې انسان کا هسې ظلم په انسان
د نمرود چارې مې ولیدې په سترګو — چې لي اچول وا ورته نبیان[3]
هم دې ځمکې دې آسمان ته تعجب کړم[4] — چې نه ځمکه په نار وشوه نه آسمان
هم دې لویو لویو غرونو ته حیران یم[5] — چې ونه لوښته له ویځه سرغلتان
له دې خپله سپیه نفسه مې زړه بد شو[6] — چې او به ښښي یا خواره خوړې په جهان
عالم وایي چې قیامت به په جمعه وي — ولید ما په یکشنبه په دا دوران
هزار حیف دی چې داهسې رنګه چارې — واقع کیږي د دنیا په سود و زیان
سربند نه وګویا د بنت کربلا وُ — چې سیلاب شو د سر وو ینو پرې روان[7]
په عیسیٰ او په دجال کې ګناه نشته[8] — دا مکرونه دي د نفس و د شیطان

---

(۱) د "خ" دواړو قلمي نسخو ، "پ" چاپ ، "ق ،ک" چاپ او "ق" چاپ کې " تر داهورته " راغلی دی.
(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : " چې مړ نه که هم داوښکو په باران".
دوهمه نسخه : "چې لي اور مړ نه کړ داوښکو په باران".
(۳) "ق ،ک" چاپ : " چې به لي اچول واورته نبیان".
"پ" چاپ : " چې لي اچول زاورته نبیان ".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې لي اچول واورته مرسلان".
دوهمه نسخه : " چې لي اچول په اورکې مرسلان".
(٤) "پ" چاپ : " هم دې ځمکې هم اسمان ته تعجب کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه : " ودې ځمکې واسمان ته تعجب یم".
دوهمه نسخه : " ودې ځمکې واسمان وته حیران یم".
(٥) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " ودې لویو لویو غرونو ته حیران یم".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " له دې خپله کم بخت نفسه مې زړه بد شو".
(۷) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې نه نقل شو ، په چاپي دیوانونو او نورو نسخو کې نشته.
(۸) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " ګناه نه وه ".

عزیزان یې ځبله (۱) ووژل پخپله | داهم واړه تقدیر دی د سبحان (۲)
هسې نه چې دا یې وکړه نور به نه کړي | چې یې زړه شي هغه کاندي بادشاهان (۳)
شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کړه | په خونونو واړه ملک د هندوستان (۴)
و دارا او اورنګ زیب و ته حیران یم (۵) | چې یې څه چارې واقع شولې ترمیان (۶)
د حسن حسین غزا دې څوک په زړه کا | چې همه واړه په تیغ شول شهیدان (۷)
د دوی غوښې اوښکو وینو رغړولې | بې حسابه هسې خلق شو توفان (۸)
هر چې اهل د دنیا دي حال یې دا دی (۹) | که سړی دی که پېری دی که حیوان
آدم زاد په ځمکه یو بل سره وژني (۱۰) | په دریاب کې وبله غوښې خوري ماهیان
لکه غوښې چې ماهیان خوري په دریاب کې | په هوا کې هم دغه کاندي مارغان
خزنده او پرنده دي د دې دهر (۱۱) | همه واړه یو تر بل مشت وګریوان (۱۲)
مرداري د دې دنیا خوي هم دغه ده | ځکه بېرته ځني ګرځي درویشان

---

(۱) د "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره ووژل".
لومړی مسری د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې داسې ده : "عزیزانو به په څه وبله وژلو".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "داهمه واړه تقدیر د پاك سبحان".
(۳) د "خ" لومړی نسخه : "چې یې زړه شي هغه کاندي په داشان".
(٤) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "شاه عالم اعظم وګوره چې یې سخا کره په خونونو واړه ملك د هندوستان".
د "خ" لومړی نسخه : "شاه عالم واعظم ګوره چې یې فساد کړ په خونونو سره ملك د هندوستان".
د "خ" دوهمه نسخه : "شاه عالم اعظم وګوره چې بې خسا کړ په خونونو واړه ملك د هندوستان".
(۵) "ق، ک" چاپ : "بیا دارا او اورنګ زیب و ته حیران یم".
د "خ" لومړی نسخه : "و دارا و اورنګ زیب و ته که ګورې".
د "خ" دوهمه نسخه : "و دارا و اورنګ زیب ته دې څوك ګوري".
(۶) "ق" چاپ : "چې یې څه چارې واقع شوې پټان".
د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې یې څه چارې واقع شوې تردامیان".
(۷) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "چې همه په توره ومره شهیدان".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "د وه غاښې اوښ یې په وینو رغړولو هسې بې حساب خلقه شوله توپان".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "هر چې آل د دې دنیا دی حال یې دا دی".
(۱۰) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "آدم زاد په مخ د ځمکې وبله وژني".
(۱۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "خزنده که پرنده دی د دې دهر".
(۱۲) د "خ" لومړی نسخه : "همګې دي وبله مشت وګریبان".
د "خ" دوهمه نسخه : "همګې دي واړه مشت و په ګریوان".

١٤٩ مکاري د زماني څه هومره نه د ه ١٧٢٥
چې رحمان يې چاته وکاندي بيان (١)

دنيا دار د دنيا کار کا زه د دين
خوانين زما په ملك دي خوشه‌چين (٢)

هيڅ کم نه دی تر سپين مخيو دلبرانو
بلکه سنه دی زما شعر نمکين (٣)

مرادله تورو سپينو واړه د لبري ده
موقوف نه دی دغه (٤) کار په تورو سپين

چې رنګين رنګين مضمون پرې کښلی نه وي
څه په کار دی د بياض ورق رنګين (٥)

مرتبه د سليمان چې چا له ورشي (٦)
هيڅ پوره نيمګړی نه دی په نګين

خوند په خوله دی نه په ښخته نه په خواړه دی (٧)
آب وخور که د چا تلخ وي که شيرين

غرض خوب دی که په خس وي يا په خاوري (٨)
څه حاجت دی په بستر و په بالين (٩)

مصري توره هم په بد غلاف کې زنګ شي
خدای خوك مه کړه د بدانو هم نشين

١٥٠ څه عجب که په ورځ مهر په شپه ما شي ١٧٣٤
د رحمان آشنا چنان دی يا چنين (١٠)

---

(١) د "خ" لومړۍ نسخه ، " چې يې زه رحمان کريم وچا ته بيان ".
د "خ" دوهمه نسخه : چې رحمان يې که و چا وته بيان ".
(٢) دا غزل په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٣) د "پ" لومړۍ نسخه " بلکه به دی دا زما شعر نمکين".
د "خ" لومړۍ نسخه: " بلکه به دی زما سبز نمکين".
(٤) د "خ" لومړۍ نسخه : " دلته ".
(٥) د "پ" لومړۍ نسخه " کاررنګين ".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه ؛ " چې خدای چالره مرتبه دسليمان ورکا ".
د "خ" لومړۍ نسخه : " که خدای چالره پخه دسليمان ورکه".
د "خ" دوهمه نسخه : " که خدای چالره نتيجه دسليمان ورکه".
(٧) د "پ" لومړۍ نسخه : "خوند په خوله دی نه په خوله نه په خواړه دی".
چاپي ديوانو نه "خوند په خوله دی نه په شکمه نه په خواړه دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند په خوله په ژبه په خواړه دی".
(٨) "پ" چاپ ، د "پ ب" چاپ او "ق ، ک" چاپ : " خاورې".
(٩) د "خ" دوهمه نسخه : " څه حاجت دی د بستر و د بالين".
(١٠) چاپي ديوانونه ، او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " د رحمان اشنا چنان دی هم چنين ".

که تېرې ولوېښته شاهان او سلطانان — هېڅ نيمګړې په چا نه شو د جهان[1]

که هزار هزار فنا شي په يو دم کې — بيا پيدا شي په يو دم کې هزاران

در رفتن د آمدن حساب يې نشته — لکه بحر چې لهېږي بې پايان

يو دبل په غم نه نرم وي نه ګرم — هم د هغه زده چې ورېږي شي په ځان

پېغمبر غوندې صاحب تر دنيا تېر شو[2] — دا دنيا يې ورانه نه شوه په هجران

چې دا هسې عالم لاندې شو تر خاورو — د چا يادوي ما وتا غوندې سګان

که غلبيل کړم د تمامې دنيا خاورې — بيا به نه مومم دارا او شاه جهان[3]

بوی د نام و د نښان يې پاتې نه شو — چې دعوي يې کړه د نام او د نښان

که دروغ وايم ته ورشه نظر وکړه — د خپل پلار او د نيکه په ګورستان

چې يې ته په دواړو سترګو سنکولې — ګوره څه شوې هغه خولې هغه لبان

چې مدام يې په قربان قربان بللې — اوس دې غوږ دره باندې وکا چې قربان!

د رحمان وسوزان شعر ته حيران يم[4]

۱۵۱ — ۱۷٤۶

چې يې او ربل شوی نه دی په ديوان

ته چې هسې ګاه يې ترش ګاه يې خندان — له عاشق سره کينه کړې که احسان

له احواله دې چا نه زده چې به څه کړې — کله جور کله لطف کړې عيان[5]

رنځ راحت د عاشقانو وا ړه ته يې — دا دروغ دي که وصال دی يا هجران

هغه شونډې چې خوږې دي ترشې کړو — له ټخلو يې عار نه کا عاشقان

رجوعات د بنايسته و چا ته نه وي — هرګز نه وي سرکوزي د سروي شان

---

(۱) دا غزل د "پ" په نسخو او د "خ" په نيمګړې نسخه کې نشته. د "خ" په نورو قلمي نسخو کې، د "ولوېښته" پر ځای "ولنبسل" راغلی دی.

(۲) "ق، ک" چاپ : "محمد عليه السلام تر دنيا تېر شو".

(۳) قلمي نسخې : "که غلبيل کړې د تمامې دنيا خاورې بيا به نه مومې دارا او شاه جهان".

(٤) "ق، ک" چاپ : "د رحمان دې سوزان شعر ته حيران يم".

(۵) د "خ" د وهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "کله جور کله غوږي کړې عيان". او دا غزل د "پ" په نسخو کې نشته.

دغه هسې رنګ ښایست لکه چې ستا دی — نشته دا رنګه ښایست د هیڅ انسان[1]

قصد تر هسې حده ولې کړی ګل رخه — چې له دېره نازه وژني عاشقان

د مرېي صورت څه روخ له کاڼي نه وي — نشته کاڼي څخه ستا د جفا توان[2]

وهرچا وته[3] چې ستا قوت رسېږي — هلته نه رسي قوت د درست جهان[4]

ستا له جوره زهره[5] نه لري چې آه کا — که کشور د عاشقانو شي وېران

خوار حېران لکه عاشق دی ستا له درده — خدای دې هیڅوک هسې نه کا خوار حیران[6]

لکه دېر وایې د وصل راحتونه — دغه هسې د فرقت دی سخت زندان

د رخسار نښې دې واړه د خورشید دي — چې یې درست جهان له نوره دی روښان

له هوسه دې هر ګل کړه خندا شوه — چې یې ولید ستا د حسن ګلستان

کله وي چې نصیحت کاندي عاشق ته — که له حسنه دې آګاه شي زاهدان[7]

رنګ د روی دې لري رنګ د سرو ګلونو — توري څڼې دې ښا خونه د ریحان

سیاهي د نوي خط دې هسې زیب کا — لکه ښکلي واړه توري د قرآن

وکوهي ته چې لغزش کا کل خطر وي — کل خیریت[8] دی کوهي ستا د زنخدان

که د درو تجلی ده دېره دېره — د رتا ریک شي چې ظاهر شي ستا دندان

ته سلطان د ښایسته وې دلبره[9] — دا نور واړه ښایسته دي نوکران

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې نشته، د "خ" په قلمي نسخه کې د "مرېي" پر ځای "سړی" راغلی دی.

(۳) په قلمي نسخه کې "وهرکار وته" راغلی دی.

(٤) د "خ" په لومړي نسخه کې "شاه جهان" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "چاره نه لري" راغلی دی.

(۶) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(۷) دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په مصوره نسخه کې نشته.

(۸) "ق،ک" چاپ کې "خطر" راغلی دی.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه کې "دا وادره" راغلی دی.

که د انور ښایسته ستوري ویل کیږي　　ته خورشید خوندې صورت لرې عیان (۱)
له هر چا چې اوریده شي دغه وایي　　چې ښایست دې ذره نه لري نقصان
د رو لعل شو ویل د رحمان څکه (۲)

۱۵۲　　۱۷٦۹

چې دی ستا د لعلو وشونډو وشو ګویان

چېرته د یار شونډې چېرته غم د دل وجان　　چېرته کمتي لال او چېرته لعل د بدخشان
پاك ومنزه دی عشق د نفس له خاصیته　　چېرته چاه د ګیډې چېرته چاه د زنخدان
لږ تفاوت نه دی د رندی د زاهدی　　چېرته خلي جونه چېرته کونډې یتیمان
واړه بې وقوف دي که څوك دین په دنیا پلوري　　چېرته پنځه ورځې چېرته عمر جاودان
زار شه د هوا و حرص خیال ترقناعته　　چېرته ملك د مصر چېرته ده د غلامان
نه شي د ملنګو د خانانو سره کلی (۳)

۱۵۳　　۱۷۷۵

چېرته عزیز خان چېرته ملنګ عبدالرحمن

فراموش مې دی د ستا په مینه خان　　خان لا څه دی بلکه عمر جاودان (٤)
لکه زه چې ستا د درد په خاورو خوښ یم　　هومره عیش وطرب نه لري شاهان
لکه زه چې ستا د غم پنډ ونه اخلم　　هومره پنډ اخستی نه شي پهلوان (۵)
هسې بې سروسامان یم ستا په عشق کې　　چې آګاه نه یم په سر او په سامان
هسې بې شرابو مست یم ستا په مینه　　چې خبر نه یم په ځمکه په آسمان
دا به څرنګ شي چې ته د کال وعده کړې　　په ما نه تیریږي بې تا یو زمان

---

(۱) دابیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته ، په "پ" چاپ ، ق، چاپ ، "ق، ک" چاپ ، د "خ" دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې "روښان" او مصوره نسخه کې "تابان" راغلی دی.
(۲) قلمي نسخې : "ترو ویل د رحمان د رو لعل شو څکه"
(۳) چاپي دیوانونه : "نه شي د خانانو د ملنګو سره کلی". د "خ" په لومړي نسخه کې "وبله کلی" راغلی دی.
(٤) دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې "عیش جاودان" راغلی دی.
(۵) دابیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په "ق، ک" چاپ کې "د سر پنډ ونه" راغلی دی.

تمامي عمر د ستا په طلب ورك يم — لټوم دې په هر ښهر په بيابان

(۱۵۴)

كه له دره يې شړې كه يې پرېږدې ته (۱)

د پرمين دى ستا پر مخ عبدالرحمان

(۱۷۸۳)

خوږه شمېرم زه غمونه د هجران — هومره ډېر دي لكه رېګ د بيابان (۲)

د سړي د دښمنۍ توان مې نه شو — خداى را پېښه دښمني كړه د آسمان

لكه څوك چې د اوښ بار په مېږي كېږدي — هسې زه يم په څپل غم (۳) پورې ناتوان

لكه اور د بېلتانه چې په ما اوري (٤) — چا لېدلى ګنه اور دى په دا شان

د يار غم به مې هغه سړي په شمار كړي (۵) — چې شمېرلي يې وېښته وي د څپل ځان

كه څوك والي حال دي څه دى په هجران كې — په خاطر دې تصور كا د وږخيان

نا قرار زړه (۶) مې د يار په هوا والووت — تش صورت مې په ځاى پاتې شو پرېشان (۷)

د يار ياد (۸) مې زړه په غېږ ستر ګو ووړ — لكه بت په دېوال كښلى يم حيران

ما وې زړه د مومن عرش دى خبر نه وم — چې به عشق زما دا عرش (۹) كاندې وران

عاشقۍ تر هغه حده بې هوش كړم — چې نه هوښ لرم نه صبر نه سامان

لوړ د لوړه د تهمت په غونډو وېشتم — ملامت را باندې والي د رست جهان

(۱۵۵)

چې دا حال ور باندې نه وي ورغلى

په ويل به څه ګوهېږي د رحمان

(۱۷۹۵)

---

(۱) قلمي نسخې : "چې له دره يې شړې ګناه يې كوم دى — د پر دستا په مخ مين دى يو رحمان". (۲) قلمي نسخې : "خوږ به شمېرم — درد غمونه د هجران — هومره ډېر دي لكه شګې د بيابان". دا غزل د "خ" په دوهمه نسخه كې نشته.

(۳) "ق ، ك" چاپ : "په خپل يار پورې ناتوان" راغلى دى. (٤) د "خ" په قلمي نسخه كې داسې دى : "لكه غم د بېلتانه چې په ما اوري".

د "پ" لومړۍ نسخه : "لكه ستا د بېلتانه كاڼي په ما اوري". (۵) قلمي نسخې : "زما غم به د هغه سړي په شمار وي".

(۶) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ كې "روح" راغلى دى.

(۷) په چاپي ديوانونو ، د "خ" لومړۍ نسخه او نيمګړې نسخه كې "حيران" راغلى دى.

(۸) په "پ" چاپ ، "پ پ" چاپ كې "دم" ، "ق ، ك" چاپ كې "غم" راغلى دى او دا بيت د "خ" په نسخو كې نشته . دوهم مسرى يې په چاپي ديوانونو كې داسې ده:

"لكه بت چې په دېوال كې وي حيران".

(۹) د "پ" په لومړۍ نسخه كې "زړه" راغلى دى.

ورکه عاشقي شه هم یې نوم هم یې نښان — زه یې هسې خوار کړم لکه شګې(۱) د بیابان

زه دعشق په کار کې تېر تر سره هم تر مال یم(۲) — کښلې که په سر مې دا مشکل کا خدای آسان

کښېوتم دعشق په آدم خوړ و ګرداب و نو — نه په ورانه یې تللی شم نه په بېرته ګرېزان

رنځ دعاشقۍ چې زه ظاهر کړم و طبیب ته — هیڅ ویلی نشي طبیبان او حکیمان

شم یاران د دنیا واړه ګدایان دي — زه دعشق په اور کې سوی سرګردان(۳)

نه مې حال و چا ته و وې چې داخه دی — عالم واړه په فکرت تللي حیران

دعشق اور را بان دې بل نشو خدای خبر دی — اوس رسوا شوم په عالم کې چاک ګریوان

۱۵۶

راشه عاشقي مه کړه رحمانه اوکه نه وي
تل به په اور ناست یې که باد شاه یې د جهان

۱۸۰۳

خان سلطان د دې جهان — آخر د رومي خوار حیران

د قضا په حبل تړ لی — په مثال د بندیوان

شیرین ځان ورځنه د رومي — نه یې زور رسي نه توان

که ښندي مال و ملک واړه — هیڅ رنګ نه مومي امان

نه یې مل نه یې حامي وي — درد یې ورشي په خپل ځان

درمانده ورته ولاړ وي — وزیران او وکیلان(۴)

هیڅ دارویې کړلی نشي — کوز کوز ګوري حکیمان

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "خاک" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "لوټه" راغلې دی.

(۲) د "ب" لومړۍ نسخه: "زه دعشق په کار کې تېر تر سرو مال یم".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه دعشق په کار دبار کې تر سر تېر یم".
د "خ" دوهمه نسخه: "زه دعشق په کار کې تر سرو تر مال تېر یم".
مصوره نسخه: "زه دعشق په کار و زار کې تر سر تېر یم".
نیمګړې نسخه: "زه دعشق په کار کې تر سر تېر یم بادې خه کړم".

(۳) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" له درېمې قلمي نسخې نه نقل شول. او په وزن کې له اصل غزل سره برابر نه برابښي.

(۴) د "خ" په نیمګړې نسخه کې "امیران" راغلې دی.

بادشاهي يې پاتې کېږي — زره يې چوي په ارمان

چې يې روح له تنه بېل شي — نور پرې ژاړي فرزندان

يو ساعت وربانديې ژاړي — آخر صبر کا خوا ران

بيا يې غسل له ره واخلي — په تخته باندې عريان

په جامو يې هو سېږي[1] — مرده شوی او غسالان

چې له قبره يې بازگشت شي[2] — مال يې يوسي ميراثيان

په مسند يې دعوی کاندې — هم دوستان هم دښمنان

سهيلي به يې تالاکا[3] — هغه خپل مصاحبان

نام نښان يې هسې ورک شي — لکه عين بې نښان

نه يې نقش پاتې کېږي — نه يې اسم په جهان[4]

دا دنيا آب روان ده — نه شي نقش په آب روان

که هزار رنگ ابادي کا[5] — نهايت خانه ويران

لکه باد هسې به تېر شي — کاروبار ددې دوران[6]

۱۸۲٤ دابيان دور ود رانو — ۱۵۷

کوتاه قطع کړ رحمان

---

(۱) په چاپي ديوانونو کی "خوشالېږي" راغلی دی.

(۲) په قلمي نسخو کی "بازگشت کا" راغلی دی.

(۳) چاپي ديوانونه : "سهيلي يې تالا کاندي".
د "خ" دوهمه نسخه : "سهيلي دده تالا که".
مصوره نسخه : "سهيلي يې هم تالا که".

(٤) په قلمي نسخو کی "زمان" راغلی دی.

(٥) د "پ" لومړۍ نسخه : "که ابادي کړ هزار رنګه".
د "خ" دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه : "که هزار آباداني که".

(٦) چاپي ديوانونه : "هغه دور هغه دوران".
د "خ" په قلمي نسخو کی : "هغه دور د دوران".

کهٔ پخوا تر آشنائیٔ وی بېلتون[1] ما به نه وُ له چاکرې پیوستون
چې مې یار په سترګو ولید ماګومان کړ چې هم دا ساعت مې بیا مونده ژوندون
په نیمګړې داد خبر د فلك نه وم[2] چې به بیا شي په ستنه راڅخه ستون
نن ساعت چې له دې حاله خبردار شوم سکه ترنن ورځې بهتره وه پرون
هر زحمت چې پر ما راشي شکرانه کړم[3] عاشقیه تر هسې حده کړم زبون
اوس که لاس پر بله مړم هېڅ سود نه کا هغه چار چې مې له لاسه شوه بېرون
لکه لمر په څلورم آسمان ځلېږي محبت یې له حجابه کړم بېرون[4]
چا چې زړه له بنده مخه را کوله اوس دې سوړ په نیلي ګرځي د ګردون
په داهسې حال کې څرنګ صبورې شي چې دښمن دې کامراني کا ته محزون
که په صبر سره تورکاڼي لعل کېږي لعل یې مه کړې په داهسې ښواخون[5]
د دنیا هوس په ما باندې حرام شو د هوسه هسې کړم شپه په مېرتون[6]
دریغه یو ځله هغه زما په حال شوی چې وما ونه لولوې صبر و سکون
ورځان[ال] ته ځان هغه ګړی آسمان شي
چې د ستا په غم کې[7] ناست وي سرنګون

۱۵۸ ۱۸۳۷

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوه‌ څلورمه نسخه کې نشته ، د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : " که پخوا له آشنائیٔ نه وی بېلتون".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : " په نیمګړې داد فلك د خبر نه یم".
(۳) دا بیت د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته ، په نورو قلمي نسخو کې " شکرانه" راغلی دی.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "ځیګرخون" راغلی دی.
(٦) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۷) د "خ" په لومړۍ نسخه ، نیمګړې نسخه او مصوره نسخه کې "چې دیار په غم کې" راغلی دی.

و

ډېر خوك مه شه گرفتار د تورو زلفو — مه اسیر شه(۱) په كفار د تورو زلفو

هم په شان د تورو زلفو به پرېشان وي — هر چي كاندي انتظار د تورو زلفو

د محشر په عالم كله قراري وي(۲) — خوك به څه غواړي قرار د تورو زلفو

خو يې صبح(۳) د قيامت دميده نه شي — ورځ به نه شي شب تار د تورو زلفو

مگر شمع(٤) د سپين مخ شي باندي بله — گنه نشته بل انوار د تورو زلفو

تار په تار كا د عاشق د خاطر خونه — چي حلقې شي تار په تار د تورو زلفو(۵)

چي تمام جهان يې نښتی دی په دام كي — خوك به څه كاندي انكار د تورو زلفو(۶)

زه له كومه يوه كمنده سر وكانم — كمند ونه دي هزار(۷) د تورو زلفو

هومره زړه ونه يې پېيلي په هر تار دي(۸) — چي تسبيح كړه خداى زنار د تورو زلفو

په تندي د محتسب كا دره ماته — چي پري راشي دره دار د تورو زلفو(۹)

---

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "اسیر مه شه"

(۲) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : "د محشر عالم به كله په قرار وي"، خو "پ" چاپ كی د "كله" پر ځای "څرنگ" راغلی دی.

(۳) د "پ" نسخی او د "خ" دوهمه نسخه : "ولی صبح".

(٤) مصوره نسخه : "ككه".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "چي حلقه شي خلقه مار د تورو زلفو". او چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه كی "چي حلقه شی" راغلی دی.

(۶) "ق،ك" چاپ او "ق" چاپ : "څه به كاندي خوك انكار د دروبشانو".

(۷) د "پ پ" چاپ : "بسیار".

(۸) د "خ" لومړی نسخه : "هومره زړونه یې پیلی هر تار دي".

(۹) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه كی نشته.

ملك د هند او د حبش يې واړه زبر کړ[1] چې پيدا شو شهريار د تورو زلفو

سامارا نو غوندې گرځي په گنجونو[2] نه شي هيڅ په زړه کې ډار د تورو زلفو

که بل مار چيچل په لاسو يا پر پښو کا[3] په زړه خوله لگوي مار د تورو زلفو

۱۵۶ — د رحمان تر قلم مښك وعنبر وورېږي — ۱۸۵۱

چې آغاز يې کړ اشعار د تورو زلفو

اوښکې نه لري حساب زما د سترگو بې حسابه شو سيلاب زما د سترگو

سياهي مې همه واړه سفيدي شوه هسې پر پولی شو کتاب زما د سترگو

که مې سره دي که مې سپين دي که مې تور دي[4] اوښکو يو وړ هر اسباب زما د سترگو

چې رخسار د هغه يار را څخه پټ شو حبطه شو آب وتاب زما د سترگو[5]

چې گوزار مې په دا گرمو اوښکو نه شو[6] مگر کانې دی حباب زما د سترگو[7]

که نور خلق د آفتاب په رڼا زيست کا[8] مخ د ترکو دی لره افتاب زما د سترگو

ما يې خيال لره ابلق د سترگو زين کړ قدم نه ږدي په رکاب زما د سترگو

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "ملك د هند د حبش واړه زبر زبر کړ".

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "ملکلو نو" راغلی دی.

(۳) "ق ،ک" چاپ ، "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "که بل مار چيچل په لاسو په پښو کاندی".

مصوره نسخه : "د بل مار چيچل پر لاس و يا په پښو وي".

(٤) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری يې د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا دی : "که مې سره وي که مې تور که مې سپين دي".

د "خ" لومړۍ نسخه : "که مې سره دي که يې سپين دي که يې تور دي".

د "خ" دوهمه نسخه : که مې سره دو که مې تور دو که مې سپين دو".

(۵) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ : "چې رخسار د هغه يار را څخه پټ شي حبطه شي آب وتاب زما د سترگو".

"ق ،ک" چاپ : "پاتې نه شو آب وتاب زما د سترگو".

"ق" چاپ : "حيف چې پاتې شي آب وتاب زما د سترگو".

د "خ" دوهمه نسخه : "آبو تر شو آب وتاب زما د سترگو".

(۶) چاپي ديوانونه ، مصوره نسخه ، او د "خ" لومړۍ نسخه : چې گوزار يې په داگرمو اوښکو نه شي".

د "خ" دوهمه نسخه : "چې گذران مې په داگرمو اوښکو نه شي.

(۷) مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه : "مگر کانې شه حباب زما د سترگو".

(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "که نور خلک د افتاب په مخ کې گرځي".

چې مې[1] نقش په زړه سرې شونډې دیار شوې — کان دلعلو شو گرداب زما دسترگو

لکه تښتي وحشیان له مردمانو[2] — هسې وتښتېده خواب زما دسترگو

۱۶۰ ماړحمان چې سترگې رونې په خپل یار کړې[3] ۱۸۶۱

اوس محال شو[4] اجتناب زما دسترگو

هر ساعت زما دغوږ په تا وولو — د فلک لا سونه شنه شوه ترڅنگلو

هو من غم دبېلتانه رابا ندې راغی[5] — چې حساب یې نه په خوله شي نه په کښلو

هغه سترگې چې نرگس وې هم بادام وې — تېرې تورې شوې زما په قتلولو

هغه شونډې چې شیرینې وې ترقند و — ماهېڅ فیض ترې بیا نه موند بې سکنڅلو[6]

داکاڼه کاڼه بانه اوکږې وروځې — نور څه نه کا بې کږ وکړ و وهلو[7]

په شپه نوکې دعاشق په وینو سرې کا — سبا پورې کا نکریزي په منگلو

دا زما دقاتل لاس دی نه پوهېږم — که تر باغ وتلی خاښ دی دسروگلو

دریغه مرگ یې په دنیاکې نیمه خوا شوې — ښایسته غوټې یې پرېږې یسته د گلو[8]

۱۶۱ هسې بند شو په کمند دتورو زلفو ۱۸۷۰

چې حیران یم دړحمان په خلاصولو[9]

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته، مصوره نسخه : "چې یې نقش".

(۲) د "ب ب" چاپ : "لکه وتښتي وحشیان له مردمانو".

"ق،ک" چاپ : "لکه تښتي چې وحشیان له مردمانو".

مصوره نسخه : "لکه تیبنند و حشیان که له مردمانو".

(۳) د "خ" لومړي نسخه : "ماړحمان چې په سترگو رو ڼې په خپل یار کړ".

(۴) چاپي دیوانونه، مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "محال دی" راغلی دی.

(۵) په مصوره نسخه کې "اوری" راغلی دی.

(۶) د "خ" لومړي نسخه او مصوره نسخه : "لوږخه نه کړي بې کږ دوږ د ویلو".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.

(۸) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۹) د "خ" دوهمه نسخه : "حق حیران یم زه رحمان په خلاصولو".

تا چې رنګ د میو ورکړ ولبانو — اوریې پورې کړ په کور دمیخوارانو
چې دې جوړه کړه لینده دکږو وروځو — څو به ښکار کړې په حرم دغزالانو(۱)
چې دې اسره دځنځیر په زلفو کښېښود — معطر دې کړ دماغ د دیوانګانو
په رخسار چې دې دخط غبار څرګند(۲) شو — سربلنده شوه خرقه دخاکسارانو
کا به غشي واړه بېرته چې له ښې — زه ازار کړم ستا کږو وکږو(۳) مژګانو
چې زما دیار ترمنځه جدایي کا — کاني پرېوتي په خونه د بدانو(٤)
که مې چېرې خواست دخدای په درقبلېږي — سوال به زه دعمر کړم دهوشانو
سور پېزوان دې په سروشونډو هسې ښه ښکا — لکه جیم په قلم ښکلی کاتبانو
دسروټیک دې شهزاده په جبین پروت دی — شینکی خال دې محاصل په بندیوانو
دواړه لبچې دې وکښلې مصري توري — درپوهېږم سر به پرې کړې دخوارانو

۱٦٢ — ستا له غمه په ځان زه درځان سوځي
لکه شمع په زیارت دشهیدانو — ۱۸۸۱

چې کوتلی وې په تیغ ستا دچشمانو — سرحلقه دی دجمله وشهیدانو
ستا وصال دسرپرېکړیو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مردګانو
دپیرۍ سوری عاقل لره ضروردی — دامقام دی دسرتورو دیوانګانو
په سرپو بس محل(۵) کې نور دآفتاب نه وي — دا دولت دی نازل شوی په ګدایانو
هم په دازماله سترګو وینې څاڅي — چې دې نقش پکې رنګ دی دلبانو

---

(۱) قلمي نسخې : "خوب دې زوبکړي دحرم په غزالانو".
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "پیدا شو" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "زه ادا کړم ستاکږو وږو و مژګانو".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "زه ادا کړم ستاکږو وکږو ومژګانو".
او د "پ" لومړۍ نسخه : "زه ادا کړم ستاکږو وږوځو مژګانو".
(٤) دا بیت او ورپسې څلور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بازار" راغلی دی.

مشکین خال دې په سرو لبو هسې زېب کا   لکه مُهر په مخزن د درمرجانو

١٦٣   ماسوالله یاره هرچې دی رحمانه   ١٨٨٨

واړه کفر دی په دین د عاشقانو

که نظر کا څوک په کار د درویشانو   خود به وویني وقار د درویشانو

په دغه لارې به ورشي خدای رسول ته(۱)   که څوک یون کاندي په لار د درویشانو

هر گفتار به يې د خدای په دربار قبول وي(۲)   چې قبول يې(۳) وي گفتار د درویشانو

په یوه قدم تر عرشه پورې رسي   مالبدلی دی رفتار د درویشانو

هسې گرم بازار بل په جهان نشته   لکه گرم دی بازار د درویشانو

هومره خلق يې زیارت(۴) کا پس له مرگه   چې بازار وي په مزار د درویشانو

بادشاهان د دنیا واړه يې پراته دي(۵)   لکه خاورې په دربار د درویشانو

هر بهار لره خزان په جهان شته دی   خزان نه لري بهار د درویشانو

د جنت د باغ گلونه به يې هېر شي(۶)   که څوک وویني گلزار د درویشانو

چې دنیا يې کړه د خدای د پاره ترکه   صد رحمت شه په روزگار د درویشانو

د قارون وحال ته گوره حال يې څه شو   راشه مه کوه انکار د درویشانو

په هرچا چې د غضب لینده کا سنخه(۷)   خطا نه درومي گوزار د درویشانو

---

(۱) دابیت په مصوره نسخه کې نشته د "ب" په نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "په دغې لارې به ورشي وخدای ته".

(۲) "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې "قبول شي" راغلی دی.

(۳) "ب" چاپ، "ق،ک" چاپ، "ق" چاپ کې "چې قبول يې کړه" راغلی دی.

(۴) قلمي نسخه: "طواف".

(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ نسخه: "بادشاهان د دې دنیا واړه پراته دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "بادشاهان د دنیا ورته پراته دی".
مصوره نسخه: "بادشاهان د دنیا واړه پراته دی".

(۶) "ق،ک" چاپ: "به دې هېر شي". د "خ" لومړۍ نسخه: "به يې هېر دي".

(۷) په قلمي نسخو او د "ق،ک" چاپ کې "غوځه"، د "ب" چاپ او "ق" چاپ کې "کشته" راغلی دی.

درست دیوان د رحمان بابا زارتر دا غزل شه[1]
چې بیان یې کړ کردار د درویشانو

۱۶۴ — ۱۹۰۱

دپېښور وان خمې دي د زېب کا پر لبانو — توري زلفې دي ځنځير د عاشقانو[2]
داسور تېک دي شهزاده پر او د بل پروت دی — شينکي خال دي معاني د بنديوانو
د واړه لب دي شايسته تر سرو ياقوتو — شرمولې ده رڼا ستا د دندانو
دوه رخساره دي دوه سېب د سمرقند دي — پر سينه دي دوه نارنج د رنځورانو
د واړه ليچې دي کړې کښلي مصري توري — د ړوهېڼم سر به غوڅ کړي د خوارانو(*)
توري وروځې دي کړې پر جبين (د زېبا کا)[3] — لکه جيم پر کاغذ کښلی کاتبانو
د پيرو سيورې عاقل لره ضرور دی — دا مقام دی د سرتورو ملنګانو(*)
ستا وصال د سر پر ښکريو دی دلبره — ژوندي نه مومي جنت بې مړدګانو(*)
دليلي د کوڅې سپې پر مجنون پېښ شو — په بار بار يې شکلاوه پر دوو عينانو

ماسوا له ياره هر چې وي رحمانه(*)
واړه کفر دی په دين د عاشقانو

۱۶۵ — ۱۹۱۱

کله څو په صحرا سر شوم هم په کليو — بيا مې نه موند هيڅ خبر د هغو تللو
خدای زده کومې خواته لاړل حال يې څه دی — خبر نه يم د ګړنګ له پريوتلو[4]
لا دې غم مې زړه چوي که څوک خبروي[5] — لږ په ما هم خبر وکړې خدای ساتليو
پس له دې به چېرته درومې ځای مو کوم دی[6] — راته وايه د دنيا په سرای راغليو

---

(۱) مصوره نسخه : "تر يو غزل شه".
(۲) دا غزل د "خ" له دريمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۳) په قلمي نسخه کې "پر جبين پروت" راغلی دی. (*) دا شعر جيتونه په ځينو غزلو کې تکرار راغلي دي.
(٤) دا بيت په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" دو دريمه نسخه کې "که څوک حرا شي" او په مصوره نسخه کې "که څوک خبرين ی" راغلی دی.
(۶) د تپ نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته درومو ځای مو کوم دی". مصوره نسخه : "پس له دې به چېرته درومم ځای مې کوم دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "پس له دې به چېرته درومې ځای دې کوم دی".

ګوندې ستاسو په مخ زه هم بښنه شم[1] — لاس د خدای و در ته نیسي، پسند لیو

هېڅ خبر يې په هېڅ لوري مو ندی نه شي — کډې غواړې شپه او ورځ په سپړو پلیو

لدنا پوهه خلکه نه کېږي پوښتنه — زه و تاسې وته وایم پوهېدلیو[2]

۱۹۶ — خبر نه یم چې په باب مې کښلي څه دي؟ — ۱۹۱۹

زه رحمان په اند بښنه یم له دې ښکلیو

د دلبرو په درګاه — نه رحمت[3] لرم نه جاه

غوڅوي مې د زړه ولې[4] — د چشمانو په نګاه

هومره قدر مې پرې نشته[5] — لکه قدر د ګیاه

یو[6] نظر را باندې نه کا — از برای عند الله

هېڅ له ځانه خبر نه یم — چې يې څه لرم ګناه[7]

که له غمه يې سر پټ کړم — بل سر نه لرم پناه[8]

۱۹۷ — د رحمان په خبر و مه شه[9] — ۱۹۲۶

حال احوال د چا تباه

---

(۱) چاپي دیوانونه او د "خ" قلمي نسخې: "ګوندې ستاسو په مخ زه هم پسند یده شم".
(۲) دا دوه بیته د "خ" له دېمې نسخې نه نقل شول او دوهم بیت د "دوړن" په مجموعه کې هم شته.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "عزت"
(۴) د "خ" دوهمه نسخه: "د زړه دینې"
(۵) چاپي دیوانونه: "هم نشته"
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه: "ترو نظر را باندې نه کا".
(۷) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه: "چې زه څه لرم ګناه". "ق، ک" چاپ: "چې يې زه لرم ګناه".
(۸) دا بیت په مضبوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې: "د رحمان په خیر دې نه شي".

ورځ دې تېره په شومه کړه شپه له خوبه — خدای به کله یاد و دې خانه خرابه

په شتاب شتاب دې تله دي که پوهېږې — غافل مه شه د دې عمر له شتابه

دلته دم او قدم دواړه په حساب دي — پل غلط له لارې مه ږده بې حسابه

راستولی خدای حساب دی په کتاب کې — خبر زده کړه له حسابه له کتابه (۱)

ته وخپلو نېکو بدو ته نظر کړه — چې بد دې د خوتېرې کړې له ثوابه (۲)

په هغه جهان به خړنګ ځواب وکړې (۳) — چې په دا جهان عاجز یې له جوابه

عاقبت به تورو خاورو ولړه درومې — ځان به څو ځنډې په ګوته له ترابه (۴)

زه دې پېژنم په اصل کې تراب یې — ته چې ځان ځنډې په ګوتو له ترابه (۵)

خو په دا جهان اوبه له تندې نه شې — په قیامت به دې سینه نه شي سېرابه

چې آفتاب یو نېزه شي بیا به خه کړې (۶) — چې نن (۷) سیورې له تښتې له آفتابه

د کاغذ په کشتۍ سیر کوې رحمانه — دا کشتۍ به دې مرګه کاندي غرقابه (۸)

۱۶۸ — ۱۹۳۸

په آزار د چا راضي مه شه که الله
که خلاصی په قیامت غواړې له عذابه

په ورځ ناست یې بې طلبه (۹) — په شپه خوب کړې بې ادبه

لاس دې وخاته له دواړو — هم له روزه هم له شبه

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) قلمي نسخې: "ته دا خپل نېک و بد وتله مخ پله چې ثواب دې خوتېرې کاله عذابه".
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه: "په هغه جهان به خړنګه ځواب کړې". د "خ" دوهمه نسخه: "په هغه جهان به خړنګ ته ځواب کړې".
(۴) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(۵) دا بیت او وروسته بیت له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۶) قلمي نسخې: "تو دبه خه کړې".
(۷) چاپي دیوانونه: "اوس چې".
(۸) دا بیت د "خ" په دوو دواړو نسخو کې نشته. لومړۍ مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "د کاغذ په کشتۍ سیل به کړې تر کومه".
(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" لومړۍ نسخه کې "بې مطلبه" راغلی دی.

نه دلي شوې نه هوري شوې ترمنځ (۱) ورك (۲) شوې مذبذبه
عبادت دې په ريا شو په مذهب کې بد مذهبه (۳)
مدام بندي په سبب کې بې خبر له مسببه
واړه تشې شرومبې شارې خبر نه شوې له مطلبه
ته اوده وربانديې سور (۴) لې آس دې يون کا بې جلبه
تن دې تش په توره وسو آس دې داغ کړ بې منصبه (۵)
دراکب چې واك پرې دی شي سود يې څه وي له مرکبه
له ژوندیو سره ناسته (۶) له مړ ده ځي مرکبه
هلاك لوی شوې په اوبو کې او به نه پېژنې کبه
لکه کا ځي يا کو دری په درياب کې تشنه لبه
ناآگاه ځان آگاه بولې (۷) دا خبره ده عجبه (۸)
مراد له زهده معرفت دی نه تش ځان وژل اقربه

۱۶۹ د رحمان شراب له عشقه نه له کورو له عنبه (۹) ۱۹۵۳

ته شهـا (۱۰) يې شکر لبه ګل رخساره سيم غبغبه

---

(۱) د "خ" دري واړه نسخې : " ترميان".
(۲) چاپي ديوانونه : " ډوب شوې".
(۳) دا کلمه د "پ" په لومړي او د "خ" په لومړي نسخه کې " بې مذهبه" راغلې دی.
(۴) قلمي نسخې : " وربانديې ناست لې".
(۵) دابيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "پ" چاپ ، "ق" چاپ ، "ق ، ک" چاپ او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې " ناست لې" او د "پ پ" چاپ کې "ناستا وی" راغلی دی.
(۷) قلمي نسخې : " ناګاه خپسو اګاه بولې"
(۸) "ق ، ک" چاپ او "ق" چاپ : " داخبره عجائبه".
(۹) چاپي ديوانونه : "نه انګور نه له عنبه".
(۱۰) د "پ پ" چاپ کې " شهـلا " راغلی دی.

په نادرو کې نادره — په عجبو کې عجبه
په جمله ؤ معشوقو کې — بوالعجب یې منتخبه
بې زېوره ښایسته یې(۱) — بې ترتیبه مرتبه
دغه داد د الهی دی(۲) — بې تالاشه بې طلبه
آب حیات چې حیات بیا موند — ستا د شونډو له سببه(۳)
مخ دې سپین تر سپین سبا دی — زلفې تورې تر تور شبه
ستا د مخ عرق دانه وو — زینت رانیو له کوکبه(٤)
د ښایست مخې دې نشته — تر مشرقه تر مغربه(٥)
د وصال موندنه دې گران دي — مگر فضل شي له ربه(٦)
چې د رب فضل پرې وشي — هغه خلاص شي له غضبه(٧)
دا دولت د خدای په داد دی — موندنه شي له نسبه(٨)
عشق څه هسې علم نه دی — چې حاصل(۹) شي له مکتبه
مکتب حال د مذهب وایي — عشق سیوا دی له مذهبه
د عاشق مذهب هم دا دی — چې دم نه وې بې مطلبه(۱۰)

۱۷۰ — ستا د حسن په تعریف کې
کاڼه گونګ دی(۱۱) له ادبه — ۱۹۶۹

---

(۱) قلمي نسخې: "بې زېوره دلفریبه".
(۲) د "خ" قلمي نسخې، "دالېو داد الهي دی".
(۳) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه او د "پ" لومړۍ نسخه: "آب حیات و حیات بیا موند ستا د لبو له سببه".
(٤) د پښتو ټولنې چاپي دیوانونو: "ستا د مخ عرق دانه ده زینت دار له کوکبه".
(٥) دا مسرۍ په مصوره نسخه کې داسې لوستل کېدای شي: "مگر مهر وشي له ربه".
(٦) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې دا مسرۍ داسې ده: "مگر مهر وشي له ربه".
(٧) دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٨) د "خ" لومړۍ نسخه کې "منصب" راغلی دی.
(۹) په قلمي نسخو کې "حاصلیږي" راغلی دی.
(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخو کې: "یو دم نه دې بې مطلبه". په "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "نه دې" پر ځای "مه دې" راغلی دی.
(۱۱) په چاپي دیوانونو کې "شو" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یم" راغلی دی.

په هر ذره چې د يار مينه شي غالبه — بله مينه يې هيڅ نه وي مناسبه

نور يې وار په مرتبه ورته هيڅ شي — که خبر شي څوک له هسې مراتبه

لياقت يې هر وګړي څخه نشته — عاشقي يوه پايه ده عجايبه

د طلب له کوتاهه وبره وکړه[1] — که هر څو دې لار کوتاه ده طالبه

عشق ښکاره خزانه ده خوار هغه شو — چې ښکاره کړه خزانه شوه ترې غايبه

غوره[2] خط د مهرويانو تر خط نشته — که هزار رنګ کتابونه کړي کاتبه

هيڅ يې مه پوښته له فرضو له واجبو — په هغو چې عاشقي کړي خداى واجبه[3]

عاشقان تر سر و ماله يار ته تېر دي — خداى دې دا طائفه نه کاندي کاذبه[4]

۱۷۱ — زه رحمان د خپل صاحب په رضا نيست کړم — ۱۹۷۸

څه په کار دي بنده يې خپله صاحبه[5]

تا چې په دا تورو سترګو وکاته و ما ته — ذره دې زما تور کړه دې نوره مخلوقاته[6]

ما خو چې ته وليدې هغه ساعت مې ووې — نوره به مې مينه د ذره نه شي له تا ما ته

شيخان او زاهدان چې نصيحت و ما ته وايي[7] — نه دي خبر شوي ستا د مخ له محسناته

څه وشو که زه انګشت نما شوم ستا په مينه — لا تر ما نه خوبن يې وقاضي وهم ملاته[8]

مرم په دا چې مالره تا جار باسي هغه خلق — بيا دې په ديدن تر ما ړومبي څغلي و خواته[9]

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "د مطلب له کوتاهي وېره ومه کړه".
(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "ووړ" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "بهتر" راغلي دي او هم دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته..
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه: "په هغو چې د يار مينه شوه واجبه".
(٤) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، په لوړو قلمي نسخو کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "خداى به دا طايفه نه کاندي کاذبه".
(۵) چاپي ديوانونه: "څه په کار دي دا بنده يې خپل صاحبه".
(٦) ددې رديف قول بېتونه د "پ" په دوهمه او د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې نه دي راغلي.
(۷) دا مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "شيخ و زاهدان چې نصيحت والي وماته".
(۸) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "لا تر ما نه خوبن يې وقاضي ته هم ملاته".
په "پ ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "لا تر ما ته خوبن يې وقاضي وهم ملاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "لا تر ما خو مينه کړه و قاضي او و ملاته".
(۹) د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې داسې راغلې ده: "بيا دې په ديدن تر ما وړنبي زغلي و خواته".

۱۷۲ — ۱۹۸۴

زه رحمان چې دې وینم یاره وایم خدایه خیر کړې
ګڼه ښاپېرۍ ده دېنې آدم له ذاته (۱)

کـه دعقل څه اثر لـري وسر ته ـــــ لاس په سر مه شه ده ګېډۍ ودرته

په نظر دهغو خاورې سره زر کېږي ـــــ هر چې نه لري نظر (۲) وسیم وزر ته

بې منته جام د زهر وخښلی ښه دی ـــــ نه هغه چې منت بار (۳) وي وکوثر ته

د یوسف له حاله زده کړه دغه پسه ـــــ وایه حال د زماني وبرادر ته

دې فلك وچا ته هېڅ ښېګڼه نه دي ـــــ چې یې نه دی راپېرودی ځني ببر ته

دخر وار دعوی یې وګنه ممکنه ـــــ که یې پور وي دیوې جودانې در ته (۴)

کـه له خدایه دې وخلق وته مخ شي ـــــ له فردوسه به دې مخ شي وسقر ته

همېشه به دې په درګه ځې رتلی ـــــ د استوګنې ځای به بیا نه مومې چېر ته (۵)

۱۷۳ — ۱۹۹۳

ددې سست بدن منت په رحمان باندې
چې له خپله دره تلی نه شي بل در ته

چې نظر کړم دخوبانو ورخسار ته ـــــ (۶) حق حیران دخدای په کړه شم ودې کار ته

له دهشته یې دیبار پوښتېدای نه شم (۷) ـــــ خدای زده څه به یې ویلي وې دیبار ته

خلوتیان لکه برده پکې خرڅېږي ـــــ غږ یې نه خېږي دحسن وبازار ته

---

(۱) دابیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم وایم خدایه خیر کړې ـــــ ګڼه ښاپېرۍ ده دېنې آدم له ذاته".
په "پ پ" چاپ کې دابیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې ووینم یار وایم خدایه خیر کړې ـــــ ګڼه ښاپېرۍ ده دېنې آدم له ذاته".
د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دابیت داسې راغلی دی: "زه رحمان چې یار ووینم خدایه خیر کړې ـــــ ګڼه ښاپېرۍ ده دېنې آدم له ذاته".

(۲) په مصوره نسخه کې "حاجت" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو او "خ" دوهمه نسخه کې "منت بار شي" راغلی دی.

(۴) چاپي دیوانونه: "که ږنګه یا جودانه به یې دي در ته".

(۵) قلمي نسخې: "داستوګنې ځای به نه مومې هیچېر ته".

(۶) چاپي دیوانونه: "آئینې غوندې حیران شم ودې کار ته".

(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "له دهشته یې دیبار ته کتای نه شم".

ته چې ما پوښتې د يار له حقيقته — ځوك د يار خبرې کاندي واغيارته
درد وغم د عاشقۍ څه هومره ندي — چې يې عقل د چا رسي ومقدارته
زه و يار چې سره خپل غمونه شمار کړو — يار وما ته حيرانيږي زه و يار ته
د دنيا چارې همه واړه په وار شي — ما د يار غمونه نه پرېږدي ووارته (۱)

۱۷۴

ناصح هسې وزګار چېرې دی له عشقه (۲)
چې غوږ ونيسي ناصح غونډې وزګاره

۲۰۰۱

ما د دهر غم وهلی دی په لته — د پيالې د صراحۍ له برکته
که اوبه دي د حياتو په ظلمت کې (۳) — ساده ړ ويو وما راکړې بې ظلمته (۴)
هغه يار چې وما جام د ميو راکړ — د د سترګو وينې مې وڅښې بې شدته (۵)
بې خودۍ د دنيا له غمه خلاص کړم (۶) — لاړ مې بيا مونده بېرون له شش جهته
د دښمن په دښمنۍ مې خنداکيږي (۷) — لکه شمع د مقراض له خصومته
بې خيرې مې کل په خير باندې شمېرلې — د زمري په خوله کې ناست يم فراغته
مړ بهتر دی تر هغه چې ځوك بې پت شي (۸) — په ياري کې دې خدای نه کا ځوك بې پته
داستې چې په اور سوځي مراد يې دادی — چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته (۹)
خدای هاله د سړي ياد شي چې دردمند شي — کمه نه ده دردمندي تر عبادته

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته او د "پ" په لومړي نسخه کې د "وار" پرځای "يار" راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "په تورتم کې" راغلی دی.
(۴) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "بې منته" راغلی دی.
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق،ک" چاپ کې د "بې شدته" پرځای "بې شربته" راغلی دی.
(۶) د "خ" دوهمه نسخه: "بې خودۍ زه د دنيا له غمه خلاص کړم".
(۷) د "پ" نسخې او د "خ" لومړي نسخه: "خنداشي" او د "خ" دوهمه نسخه "خندا راشي".
(۸) مصور نسخه کې "بې ننګ شي" راغلی دی.
(۹) د "خ" دوهمه نسخه: "داستې چې شيرين ځان سېزي په اور کې مراد يې دادی چې په اور کې سوی بند يم نه بې پته". په چاپي ديوانونو کې د دوهمې مسرې د "چې" پرځای "زه" راغلی دی.

په تدبیر و په تلاش کله مونده شي — چې موقوف وي هغه کار په عنایت [١]
که ښوک سل نصیحتونه ورته وکا — غوږ یې نه وي د هغه په نصیحت
زه رحمان په سل حلقو د زلفو بند یم
لا دې پاسه یو پېزوان شو بله نته [٢]

١٧٥ — ٢٠١٣

ستا په مخ کې څه [٣] حساب د جمال نشته — ځکه ما څخه د صبر مجال نشته
ته د سرو د مال وېره په ما مه کړه — وېره ما څخه د سرو د مال نشته
زه په دا سبب له وېرې سره رېږدم — چې ستا وېره کې ثواب دی وبال نشته [٤]
که وعده د بوې چارې یو ساعت کړې — د هغې چارې امید مې په کال نشته
د شهید و حال ته ګوره حال یې څه دی — بې تا هسې حال زما دی بل حال نشته
روښنايي مې د چشمانو ستا دیدن دی — په دا کور کې بل چراغ او مشال نشته
په جویبار زما د سترګو سرو ته یې — په دا نهر باندې بل څه نهال نشته [٥]
مخ دې بې خطه بې خاله هسې زیب کا — چې یې هیڅ حاجت په خط و په خال نشته
مخامخ که راته وګورې دلبره — په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته [٦]
د آفتاب په مخ کې هره ورځ زوال وي — ستا د حسن په آفتاب کې زوال نشته
په جذبه د محبت مې ځان ته را ښکه — نور حاجت مې په ریبار او دلال نشته [٧]
ستا په یاد و رحمان هسې رنګ مشغول دی
چې په زړه کې یې هیڅ غم د وصال نشته

١٧٦ — ٢٠٢٥

---

(١) دا بیت او ورپسې بیت له قلمي نسخې نه نقل شول.
(٢) چاپي دیوانونه : "لا دې پاسه سو پېزوان شو بله نته".
(٣) په چاپي دیوانونو کې د "څه" پر ځای "چې" او په مصوره نسخه کې "هیڅ" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخه : "چې ستا وېره د ثواب دی وبال نشته".
(٥) قلمي نسخه : "په دا نهر باندې خیر نهال نشته".
(٦) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٧) دا بیت د "ق.ک" له چاپي دیوان نه نقل شو او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

مخ نه که دي لمر وايم د لمر زلفي تار تار نشته — سرو که ستا قد بولم د سرو دي يون رفتار نشته (۱)

هر څوک چي دي ستا و آتشين خسار ته گل وايي — پوچ وايي داور په مخ کي وقر د گلنار نشته (۲)

زلفي دي نا حقه څوک سنبل بولي دلبره (۳) — ولي چي له مشکو سره هيڅ د گياه کار نشته

ما چي غني په غوبرو ستا د دسپيو واوريده — هسي رنگ بلبله په چمن کي په گفتار نشته (۴)

ستا د بدن هغه کاچي يي سر په تنه (اس) نه وي — ولي چي د سر د ښبتن حورو ته لار نشته (۵)

يار به د رقيب په لوري خداي نه کا ځمانه ستم (۶)

۱۷۱ — ۲۰۳۱

ولي چي د سپيو فرښتو سره څه کار نشته

که څوک لاس له سوده وکا بي زيان نشته (۷) — په ملنگ باندي قلنگ او تاوان نشته

دوفا خريداران دي بل خوا د دوه مي (۸) — د امتاع د زماني په دوکان نشته

جدائي له آشنائي نه پيدا کيږي — نا آشنا له هيڅ غم د هجران نشته

مگر ځان وخداي ته وسپاري امان شي (۹) — کنه بله خوا د هيچا امان نشته

---

(۱) د "پ" نسخې : "قد که دي سرو بولم د سرو يون رفتار نشته".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "سرو که ستا قد بولم د سرو خوش رفتار نشته".
د "خ" لومړۍ، دويمه او مصوره نسخه : "قد ته که دي سرو وايم د سرو يون رفتار نشته".

(۲) د "خ" لومړۍ نسخه : "پوچ وايي داور په مخ کي بل هسي گلزار نشته".
د "خ" دويمه نسخه : "پوچ وايي داور په مخ کي قدر د گلزار نشته".

(۳) چاپي ديوانونه : "زلفي دي نا حقه خلک بولي د سنبل صنم".

(۴) د "پ" لومړۍ نسخه : "ما چي واوريده غږ د ستا د سپيو — هسي رنگ بلبل هيڅ په چمن کي خوش گفتار نشته".
د "خ" دري واړه قلمي نسخې : "ما چي غږ په غوږ و واوريد ستا د سپيو — هسي رنگ بلبله په هيڅ چمن کي خوش گفتار نشته".

(۵) دا بيت د "خ" په دويمه نسخه او مصوره نسخه کي نشته، په نورو نسخو کي دا بيت داسي دی: "ستا د بدن هغه که چي يي سر په تنه نه وي — ولي سر د ښبتن حورو ته لار نشته".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "يار به د رقيب په لوري خداي نه کا ځمانه — ولي چي فرښتو سره د سپيو هيڅ کار نشته".
د "خ" مصوره نسخه کي يي دويمه مسره داسي ده : "حق دی چي د سپيو فرښتو سره کار نشته".
د "خ" لومړۍ نسخه : "حق دی چي نر سپيو فرښتو سره روزگار نشته".
د "خ" دويمه نسخه : "حق دی چي د سپيو و فرښتو ته لار نشته".

(۷) د "خ" دويمه نسخه : "که څوک لاس له سوده واخلي زيان يي نشته".

(۸) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "دوفا خريداربل خواته دي درومي".
د "پ" لومړۍ نسخه : "دوفا خريدار و بله خواته درومي".

(۹) د "پ" او "پ پ" چاپ : "مگر ځان وخداي ته پاسلي په امان شي".
"ق" چاپ : "مگر ځان وسپاري خدای ته په امان شي".

هغه یار به زه وکوم چې خوا ته غواړم — چې یې هیڅېرې منزل و مکان نشته

دلبران که هر څو ډېر شي په جهان کې — زما یار غوندې دلبر په جهان نشته

چې یې قد لړی هم زلفې هم سرې شونډې — دغه هسې رنګ آفتاب په آسمان نشته (۱)

عشق عاشق لره یو هسې ګلستان دی — چې و باغ و ته یې (۲) لاره د خزان نشته (۳)

عاشقان په عشق کې واړه سلطانان دي — په دا ښهر کې نېستګار او ناتوان نشته

که مجنون غوندې په عشق کې څوک صادق شي (۴) — دلیلی په دروازه کې دربان نشته

۱۷۸

دانایان به د رحمان په قال پوهېږي (۵)

دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

۳۰۴۲

په دنیا کې مخ د یار دی نور څه نشته — هر چې دی د یار دیدار دی نور څه نشته (۶)

چې و مخ و وصال ته یې نظر کړم — یو دوزخ دی بل ګلزار دی نور څه نشته

کارخانې چې ددې دهر لیدې کړې مې — همګي د عشق سرکار دی نور څه نشته

هر مژګان یې په ما هسې چارې کاندي — واړه عین ذوالفقار دی نور څه نشته (۷)

بویه مرد چې یې له مخه زلفې واخلي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته

د محسن د حسنات صفت به څو کړم — کوتاه واړه چې بې شمار دی نور څه نشته

وهر لور ته چې د زړه په غوږ و څېر شم — جوړ د محبت بازار دی نور څه نشته

چې سپین مخ او توري زلفې یې لیدې شي — دغه ګنج دی دغه مار دی نور څه نشته (۸)

هر طبیب ته چې ځان و نیم دا وایي — چې له عشقه دې آزار دی نور څه نشته

۱۷۹

خوار رحمان که یې تامینه په بل چاکه

عین د قتل سزاوار دی نور څه نشته

۲۰۵۲

---

(۱) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ، د "خ" لوړي او دوهم نسخو او مصوره نسخه کې "جهان" او په "پ پ" چاپ کې "دوران" راغلی دی.
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. (۳) د "خ" لوړي نسخه: "چې د هې باغ وته لاره د خزان نشته". (٤) "ق" چاپ او د "خ" دوهم نسخه کې "صادق وي" راغلی دی.
(۵) د "ب" لوړي نسخه: "دانایان د رحمان په قال پوهېږي دلته کار د هر نااهل و ناقوان نشته". (۶) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې او د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو. په نورو قلمي نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته. (۷) دا بیت او دوه پسې وروستي بیتونه د "خ" په نسخه کې نشته. (۸) دا بیت د زلمي هیوادمل د شخصي کتابتون په نسخه کې نشته.

تا خو زده زما د زړه له احتياجه — نور(۱) مې څه پوښتې چې څه غواړې محتاجه

د طالب و مطلوب راز به ما د ړ وښود — که ته نه واې خبردار له دې رواجه(۲)

يار ته يار که حال په خوله نه وايي څه شو — حکيم ته پټ څرګند وي له مزاجه(۳)

که زما له حاله ما پوښتې حال دا دی — چې بې تا مې ورځ تياره ده تر شب داجه

اشنايي به ما په کوم قوت کوله — که خبر وی ستا د هجر له تاراجه

که له سلوبه يو خواست د چا قبليږي(٤) — خداې دې هېڅوک رنځور نه کا بې علاجه

په رحمان بلا پسې که زهيريږي
ته مشغول اوسه له خپله تخت و تاجه

۲۰۵۹ — ۱۸۰

چې خبر شوم د ساقي د جام له راحه — لکه مړی ملاقي شوم له ارواحه

زه چې زلفې د يار و وينم په خوب کې — په شپه مېشک راباندې وورېږي تر صباحه

سبا زيري د وصال په مهجور کاندي — د هيوا د خبر مونده شي له سياحه(۵)

که روا کا خون خوردن د عاشقانو — څوک وتي شي د خوبانو له صلاحه

هر ساقي چې جام د عشق لري په لاس کې — دا پياله يې په مستانو ده مباحه

مخ يې مينې که څوک ستايي ستايه نه شي — د ممدوح له قدره چا زده يې مداحه(۶)

---

(۱) د "پ" نسخه: " بيا مې څه پوښتې " ، او د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې " تو مې څه پوښتې " راغلی دی.

(۲) د "پ" نسخې: " د طالب و د مطلوب روش به ما دړ وښو که ته نه يې خبردار له دې رواجه ".
د "خ" لومړي او دوهمه نسخه: " د طالب مطلوب روش به ما دړ وښود که ته نه واې خبر دار له دې رواجه ".
مصوره نسخه: " د طالب د مطلوب دود به ما دړ وښود که ته نه واې خبردار له دې رواجه ".

(۳) د "خ" دوهمه نسخه: " و طبيب ته خود معلوم وي له مزاجه ".

(٤) چاپي ديوانونه: " که په سلوکی يو خواست د چا قبليږي ".

(۵) دا مسرې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: " د مهجور خبر مونده شي صباح ".
همدا مسرې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې داسې ده: " د هوا خبر مونده شي له صباح ".
د "پ" په دوهم قلمي نسخه کې هم د "خ" د دوهمې نسخې غوندې راغلې ده.

(۶) دا بيت د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې نه دی راغلی.

۱۸۱ — ۲۰۶۶

د دنیا ناوې په عقل کې دین غواړي
ای رحمانه خان یې ژغوره له نکاحه [1]

ولې تللی یې له ما مدام په څه — ترهېدلی یې هر صبح وشام په څه [2]
زه هر صبح وشام وتا وته دعا کړم — ته وما وته کوې دشنام په څه
همېشه لکه وحشي په وحشت ګرځې — یو ساعت راسره نه یې رام په څه
دایماً راڅخه د روې مخ په واړندې — لکه عمر بېړته نه ن دې ګام په څه [3]
راته وایه زه به هم هغه کومه — رقیبانو [4] ته بښې انعام په څه
لږ پرهېز کړه له رقیبه د خدای روی دی [5] — ګډ وې سره حلال حرام په څه

۱۸۲ — ۲۰۷۳

رحمان ستا په مخ بې خښوم [6] مین دی
بې هوده دې ورته کېښود دام په څه

ولې نه ګورې وما ته سم په څه — زیاته وې د غم زده و غم په څه
ستا په غم کې چې ماویني عالم ژاړي — ژړوې راسره نور عالم په څه
په مطلب دې د سر و شوندو نه پوهېږم — چې مې وینې د زړه څښې هر دم په څه
ودې خپلو مستو [7] سترګو ته دې وایه — چې وداږني [8] مې قلم قلم په څه
ستمګار چې ستم کا څه بهانه کا — ته په ما باندې کوې ستم په څه

---

(۱) دا مسرۍ په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده : " اې رحمانه ځان ترې ژغوره له نکاح ".
د "خ" په لومړۍ قلمي نسخه کې داسې راغلې ده : " اې رحمانه ځان ژغوره له نکاح ".
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته .
(۳) د "خ" لومړۍ نسخه : "لکه عمر په سرعت ن دې ګام په څه".
(٤) په چاپي دیوانونو کې "غمازانو" راغلي دي.
(۵) چاپي دیوانونه اود "خ" لومړۍ نسخه : "لږ پرهېز کړه له رقیبه خدای دپاره ".
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "خښو" پرځای "زلفو" راغلي دي.
(۷) چاپي دیوانونو اود "خ" لومړۍ نسخه کې " بوندو سترګو" راغلي دي.
(۸) د "پ پ" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې د "وداږني" پرځای "داوژني" راغلي دي.

مه کړه خدایه چې څوك بې یا خوښ خرم وي — زه به اوسم بې تا خوښ خرم په څه

زه رحمان پخپله ګرم یم چې مین شوم — دغه نور عالم مې بولي ګرم په څه (۱)

١٨٣ — ٢٠٨١

لړ یې وپوښته چې حال یې د زړه څه دی

د رحمان له سترګو څاڅي نم په څه

که څه وایم له هجرانه وایم څه — له دې درد بې درمانه وایم څه

توان د دم وهلو نه لرم و یاره — چې توان نه لرم بې توانه وایم څه (۲)

چې یې وینم له ځانه خبر نه یم — چې خبر نه یم له ځانه وایم څه

دخیل زړه له حاله هېڅ راویل نه شي — له بې نامه بې نښانه وایم څه (۳)

د عشق راز چې هېڅ نه دی بیان کړی — ترو به زه له دې بیانه وایم څه

دخیل یار له غمه درست په اوښکو ډوب یم — له دې هسې رنګ توفانه وایم څه

زه چې پروت یم د هجران په تناره کې — د وصال له ګلستانه وایم څه

سر و مال د سرې لوټ کا زړه یې یوسي — له دې هسې دلستانه وایم څه

زاغان بولي بلبلان شړي له باغه — د دې دهر له باغبانه وایم څه

١٨٤ — ٢٠٩١

هر چې وایم ترهغه واړه بهتر دي

زه رحمان به له جانانه وایم څه

څه شو که خاموش یم ستا د عشق له آه سره — ستا زما له مینې خلق واړه خبر ده

هېڅوك دې په خوله د عاشقۍ لاف و نه کا — کله هم پټېږي وچې شونډې ګونه زرده

اهل د دنیا واړه نامرد دي رنګ یې ورك شه — خدای دې ملاقات له هېچا نه کا له نامرده

(۱) دا بیت د "خ" په قلمي نسخه کې نشته، په چاپي دیوانونو کې داسې دی: "رحمان خود پخپله ګرم یم چې مین شوم — ولې نور عالم مې بولي ګرم په څه".

(۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته

(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسرۍ داسې ده: "دخیل زړه له حاله هېڅ ویلای نه شم".

کله بې درد انو لره زړه دې چا ورکړې (۱)   زه به صدقه کړم سل بې درده اهل درده

بې د استاد عشق د شهید انو له خاکه انه   کله زرغونېږي سره لاله هره ګرده (۲)

١٨٥   ٢٠٩٧

یو خوشحال او یو کم سل ختک نور په طبیعت کې
زار شه د ماخ (نان) سړي لږ یو فرده

که زما مینه په تا ده خطا نه ده   که بې تا ده نارواده روانده ده (۳)

څوک چې بې د استاده مخه بل ته ګوري (٤)   آینه یې نا صفا ده صفا نه ده

هر عاشق چې په خپل یار پسې ژړېکا   داڅړا وا ړه خندا ده ژړا نه ده

د دنیا په تماشا چې څوک نازیږي   خوهم نن یې تماشا ده سبا نه ده

که ته سل ځله له ما سره جفا کړې   ستا جفا واړه وفا ده جفا نه ده

هغه تېر شو چې مې مینه په غلا غلا کړه   اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده (۵)

١٨٦   ٢١٠٤

معشوقه که د خپل سړي په بها مومي
و ماخ (نان) وته و بې بها ده بها نه ده

له اغیار سره خندا خه په کار نه ده   له اغیار سره سودا خه په کار نه ده

سل یاري دې یو یار د پاره کړې شي   آشنایي د هر آشنا خه په کار نه ده

بد له بد و سره بویه نیک له نیکو   د جفا په ځای وفا خه په کار نه ده (۶)

هر بلبل به د بې ثنا کا که ته ګل شې   په خپل ځان خپله ثنا خه په کار نه ده

---

(۱) چاپي دیوانو نه او د "خ" درې واړه قلمي نسخې : "کله بې درد انو لره زړه د چا ورکړو مي".

(۲) دا بیت د "خ" په درې واړه نسخو کې نشته .

(۳) "ق، ک" چاپ : "بې له تا که په بل چا ده روانده ده".

(٤) د "پ" لومړۍ نسخه : "څوک چې بې د استاده مخه ګورې د بل مخ ته".
د "خ" لومړۍ نسخه : "څوک چې بې د استاده مخ د بل سره ګوري".
د "خ" دوهمه نسخه : "هر څوک چې بې د استاده مخه بل مخ ګوري".
د "خ" مصوره نسخه : "څوک چې بې د استاده مخه بل خوا ته ګوري".

(۵) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې : "هغه تېر شو چې مو مینه په غلا غلا کړه   اوس په درست جهان رسوا شوه په غلا نه ده".

(۶) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته .

عشق د بوی(1) په خبر په پته خوله څرګندوي — په داچار و کې غوغا ښه په کار نه ده

د عشق درد وار(2) عاشق لره راحت وي — د دې هسې درد دوا ښه په کار نه ده

عاشقان و حرص هوا دي سره(3) لري — د بیمار په ځان هوا ښه په کار نه ده(4)

عاشقي نادره چار ده په جهان کې — ولې بې خدایه سودا ښه په کار نه ده(5)

که دي کړم هم هېڅ یې نه کړم سوګند دی(6) — وابستګي د دې دنیا ښه په کار نه ده

د دنیا مینه بې کاره او ربړه شي — چې مې ولېده رښتیا ښه په کار نه ده(7)

که رحمان په جهان د بې پایه دلبره

زندګي زما بې تا ښه په کار نه ده

۱۸۷ — ۲۱۱۵

کوره بیا به خوک ادا(8) کا په زړه غوښه — چې دا هسې مست درومي مخ بربنډه

ته چې ګل د آشنایۍ له باغه غواړې — خبر زده کړه د هجران له خار و خنده

طالبان که مرور دي هم پخلا دي — بې مطلوبه د چا نه رسي داهنده

مار ستم د دهر ولېده په سترګو — د خپل یار له جوره ژاړي لکه کونډه

د عاشق د لاغرۍ(9) سبب دا دی — چې فرقه د معشوقو شوه په زړه تنده

زه به حورې د جنت بې یاره څه کړم — خدای دې سره د چا نه کاندي ارهنده

سخت ساعت د بېلتانه به مې هېر نه شي — که زه د که شي د تور لحد ګور هنده

زه رحمان د هغه حسن دعاګوی(10) یم

چې جرګه د عاشقانو وي پرې پنډه

۱۸۸ — ۲۱۲۳

(1) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګل" او په مصوره نسخه کې "د بوه" راغلی دی.

(2) "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "عشق ورد د واړه عاشق لره راحت دي"، د "خ" په لومړۍ نسخه کې "عشق و رنځ" راغلی دی.

(3) چاپي دیوانونه: "عاشقي، حرص وهوادي سره لري".

(4) د "خ" لومړۍ نسخه: "د بیمار په ځای خندا ښه په کار نه ده".

(5) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سودا" پر ځای "سیوا" راغلی دی.

(6) د "خ" لومړۍ نسخه: "که بې کړمه که بې نه کړمه سوګند هم دادی".

(7) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(8) د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې د "ادا" پر ځای "انداز" راغلی دی.

(9) د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لاغرۍ" پر ځای "دل آزارۍ" راغلی دی.

(10) په چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې د "دعاګوی" پر ځای "ثناخوان" راغلی دی.

ماچې جور و جفا بیا مونده له یاره   دوفا طمع به څه کړم له اغیاره (۱)

له دښنه به د ښنادی طمع څوك څه کا (۲)   چې د دوست له لاسه غم شي وردوځاره

دل آزار که دل آزار شي مانه نه شي   حیف خودادی چې دل داشي دل آزاره (۳)

داګله هم (٤) د یره د یره له هغو شي   هرچې طمع تری د ښو کښې بسیاره

اوس دا ستا رضا جفاکړی که وفا کړی   دواړه لاس مې اوس ختلي له اختیاره (۵)

طالبان خو تر مطلوبه پورې پره دی (٦)   خدای دې تا لې وفا نه کا وفاداره (۷)

۱۸٦   چې له ډېرې حیا نه ګوری و چا ته (۸)
خه خوږ مخ کړه د رحمان د زړه د یاره   ۲۱۳۰

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسری د "خ" په لومړی نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "له دښنو به د ښنادکه امید څوك څه کا".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "له دښنو به د ښنادکه طمع څوك څه کا".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "له دښمن به د ښنادی طمع څوك څه کا".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی ده: "له دښمنه د ښنادکه طمع څوك څه کا".

(۳) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی په "پ پ" چاپ کې دا بیت داسې دی: "دل آزار که دل آزار کړې ما نه نه شي.
حیف خودادی چې دل دار شي دل آزار".
د "پ" لومړی نسخه: "دل آزار که دل آزار کړې مانه تر نه شي
حیف خودادی چې دل سوز شي دل آزار".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار مانه ترې نه شي
حیف خودادی چې دلسوز شي دل آزار".
د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې دی: "دل آزار که دل آزار که مانه نه شي.
حیف خودادی چې دلسوز شي دل آزار".

(٤) په "پ پ" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې د "هم" پر ځای "مې" راغلی دی.

(۵) دا بیت یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې راغلی دی او نورو کې نشته.

(٦) د "خ" په لومړی قلمي نسخه کې د "پره دی" پر ځای "پوره دی" راغلی دی.

(۷) دا مسری په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی ده: "خدای دې څوك لې وفا نه کا وفاداره".

(۸) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوری وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "که له ډېرې حیا نه ګوری وچا ته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
د "خ" په لومړی نسخه کې داسې دی: "که له ډېرې حیا نه شې کتې چاته
څه خو مخ کړه د رحمان د زړه د یاره".
دوهمه مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه او د "پ" په دریمه نسخه کې په پوره شکل راغلې ده.

وخت د نوبهار دی زه جدا له خپله یاره ... در بغه در بغه چې بې یاره ځي بهاره (١)

او ر د خوني و ... ونو چې د غره په سر ګیږي (٢) ... شني لوخړې خېژي له نستره له چناره

داخه عاجزي ده چې زه کښم په کاغذ باندې ... راشه ووېږېږه دعاشقو له آزاره (٣)

داخه اوښکې نه دي چې بهيږي له چشمانو ... وینې دي لهیږي د زړه ګوټي له پرهاره (٤)

رنځ مې هسې سخت دی هر زمان په ما زیاتیږي ... راشه ای طبیبه ګوندې مرم در ب دیاره (٥)

غړوند دي نړېږي چې په حال زما خبر شي ... سینه د اوښکو ده چې راغلي له کهساره

نور څه نه دي واره دا ناري د بېلتانه دي ... راشه کړي اوري در باب له هره تاره

١٩٠

زه یو خوار وزار یم ساح ... په عاشقۍ کې

خپل دي که پردي دي را ته ند ګوري له غاله

٢١٣٨

ستا په عشق کې در وغږ یم سر تر سره ... چې له غمه دې ژوندی ګرزم دلبره (٦)

زه به ستا له غمه کله شو لامسړوم ... بارې دم دخدای په لاس دی نازېن ورره

جدایي به مې یو دم قبوله نه کړه ... که چا مرګ او بېلتون اسبنی ومې په غوره (٧)

شام سحر مې د غم ستا زلفې رخسار دي ... نور مې مد پوښته له شا مد له سحره (٨)

---

(١) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته په "پ پ" چاپ او "ق" چاپ کې يې دوهم مسرۍ داسې ده:
"در بغه در بغه چې بې یاره شي ځهان".

(٢) په "پ" چاپ او "ق" چاپ کې "بلبلیږي" راغلی دی.

(٣) قلمي نسخې او نور چاپي دیوانونه: "راشه ووېږېږه دعاشق له دل آزاره".
"ق" چاپ: "راشه ووېږېږه دعاجز و دل آزاره".

(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "داخه اوښکې نه دي چې پرمخ زما بهیږي.
دا مې د زړه وینې چې بهیږي له رخساره".

(٥) د "خ" دوهمه نسخه: "درد مې نه کمیږي په زمان زمان زیاتیږي.
رای شه طبیبه ګنه مرم دخدای دیاره".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې له غمه دې لامړ نه یم دلبره".

(٧) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ک" چاپ کې نشته.

(٨) د "پ" قلمي نسخې: "شام سحر یاره ستا زلفې ورخسار دي
هیڅ مې مه پوښته له شا مه له سحره".
د "خ" په نورو درې واړو نسخو کې يې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "شام سحر زما دا ستا زلفې رخسار دي".

چې خبر دې(۱) په وصال وپه هجران شوم
خبر نه یم له فردوسه له سقره

بې دستاله مخه ورځ رابانديې شپه ده
روښنایي د ورځې چېرې وي بې نمره (۲)

هسې بې سر وسامان دې هیڅوک نه شي (۳)
لکه زه چې بې سامانه یم بې سره

یو هنر مې منظور ستا په نظر نه دی (٤)
که زه وکړم ستا په عشق کې سل هنره

۱۹۱ ۲۱٤۷

هیڅ اثر د باران اوښکې په یار نه کا
خدای دې اوښکې د چا نه کا بې اثره

زه عار نه لرم په عشق کې له پیغوره
بې پروا یم د ستي په خبر له اوره (۵)

زه دې په خوله د سمندر هس د موم (٦)
څوک چې ما منع کوي د عشق له شوره

بې هجرانه زما بله خواري نشته
ولې نشته تر دا بله خواري نوره

لکه ته چې خدای هر ګوره ښایسته کړې
زه يې هسې د پر بې صبره کړم هر ګوره (۷)

چې په تورو او سپین مخ اړوي دا څوک دی
که ته ندیې په مخ سپینه په زړه توره

د رقیب له بدخویه به څه وایم
چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره (۸)

---

(۱) په چاپي دیوانونو او مصوره نسخه کې "چې خبر يې" راغلی دی.

(۲) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. لومړی مسرۍ يې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده:
"بې دستاله مخه ورځ رابانديې شپه شوه".

(۳) د "پ پ" چاپ کې "نشته" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "نه شو" راغلی دی.

(۵) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.

(٦) د "پ" په لومړۍ نسخې کې "موم" راغلی دی.

(۷) دا مسرۍ په دواړو چاپي دیوانونو کې، او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده:
"زه يې هم هسې بې صبره کړم هر ګوره".
د "خ" په لومړۍ او د "پ" دوهمه نسخه: "زه هم هسې بې صبرې کوم هس ګوره".

(۸) دا بیت په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "د رقیب له بده خویه به څه وایم لا چې یار ورسره مل شي هلته ګوره".
په "پ پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بده خویه به څه وایم چې لا یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "پ" په دوهمه نسخه کې: "د رقیب له بدخویه به څوړ وایم لا چې یار ورسره مل شي هلته ګوره".
د "خ" لومړۍ نسخه: "د رقیب له بدخویه به څه وایم لا چې یاد ورسره بل شي هلته ګوره".

چې يې پوره دمرګ ترپوره لابدتر وي(۱) — هې توبه دبېلتانه له بده پوره
دامې خپل نصيب طالع دی رارسېږي — ګنه غم کله رسېږي له غم خوره(۲)
قاف ترقافه بادشاهي به يې روزي شي — چې په چاوشي داستاد زلفو سيوره

۱۹۲

عاشقي سړی مجنون کاندي رحمانه
کېنه څوك په هوښيارۍ وځي له کوره

۲۱۵۷

نه رسېږي ستا وحسن وته حوره — څه به رسي ومېړمن وته مزدوره(۳)
ستا ترقده ترقامته نه رسېږي — که نښتر که سپاري وي که کجوره(٤)
ترقامت پورې دې سروه ده سرکوزې — ترزخسار(۵) پورې دې شمعه ده بې نوره
هرسړی چې دې وحسن ته نظر کا — ښاپېرۍ يې په نظر وي نامنظوره
چې تا مې دخپلو شونډو ور په خوله کړ — طايفه دې دصوفيانو کړه مخموره
اوس ته وايه چې په څرنګ دې وستايم(٦) — زه خو ستا په مينه لاړم له شعوره
داجذبه دعاشقۍ نه ده نور څه ده — کېنه کله څوك وتې شي له دستوره
اوس به زه دشب خېزۍ څه منت وکړم(۷) — چې شهره دې کړه په خوب کې راحضوره
چې په ننګ وپه ناموس ترلوره کم وي(۸) — صدقه شه ناقابله زوی له لوره

---

(۱) دامسرۍ په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "چې يې پوره دمرګ ترپوره پورې هېڅ دی".
د "پ" په دوهمه نسخه کې : "چې يې پوره دمرګ ترپوره هم بهتر وي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې : "چې يې پوره دمرګ ترپوره بهتر دی".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده : "چې يې پوره دمرګ ترپوره لا بهتر دی".
(۲) دابيت اودرېيم بيت په چاپي ديوانونو کې نشته .
(۳) داغزل د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته .
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "که نښتر که صنوبر وي که کجوره".
(۵) د "خ" په دې داړو قلمي نسخو کې "ترصورت پورې" راغلی دی.
(٦) "ق، ک" چاپ : "اوس ته وايه چې په څرنګ به دې دوست کړم".
(۷) "ق" چاپ : "اوس به څه دشب خېزۍ منت باری کړم".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "چې په ننګ وپه ناموس ترلوره کم دي".
په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې دابيت داسې دی : "چې په ننګ وپه ناموس ترلور کم دي خدای دې مور کاندي په هسې زوي پېلوره".

که سل ځله زویه غوره وي ترلوره — خدای دې موړ کا په داهسې زویه بوره (١)

که سل ځله زوی رویداره وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره (٢)

ننګیالي تر برونه شه دي او که نه وي — ننګیالی ترلډم شه ده له تربوره

خوبرویي بې دلبرۍ څه په کار نه ده — لکه ونې بې میوې په پانو کوره (٣)

که د غلوزي لباس وکا غزاوشوه — شهد نه دي چا موندلي بې زنبوره (٤)

١٩٣ — ٢١٧

په بازار د ښایسته وقدر دېر دی
د طبیب له قدره چا زده بې رنځوره

چې په وخت د ځنګدن وکا بې پیره — ترونن ولې هسې ناست (٥) یې بې تدبیره

هرسړی چې ګانده (٦) غم په مخ کې وینې — له هغه غمه لانن ګرځي د ګیره

چې سبا ارمانه وې پند د پیرانو — ولې نن د پیر طلب نه کړې بې پیره

دیار یاد به دې ځای څرنګ په زړه نبسي — یاد د غیر چې لرې نه کړې له ضمیره (٧)

چې د تولو په طلب ګرځي خدای دې هیر دی — فقیري (٨) داهسې چارې وي فقیره

د غم دې خدای بدل کړه په ښادیه — زهیر مه شې په آشنا یسې زهیره

که هرڅو ښایسته پېر دي په جهان کې — وهرچا ته خپل آشنا دی بې نظیره

هرسړی د هغه مخ په رڼا ګرځي — چې یې خونه د خالص وي پرې منیره

همېشه پراته په اور وپه اوبو وي (٩) — عاشقان د لعلولو له تاثیره

---

(١) دابیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: "که سل ځله زوی رویدار وي ترلونو — صدقه شه ناقابله زوی ترلوره".

(٢) دابیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(٣) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهمه او مصوره نسخه کې د "کوره" پرځای "بوره" راغلی دی.

(٤) په "پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "له زنبوره" راغلی دی.

(٥) په چاپي دیوانونو کې د "ناست" پرځای "رنګ" راغلی دی.

(٦) په "پ پ" چاپ کې "کان"، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "وراندې" راغلي دي.

(٧) دابیت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

(٨) په قلمي نسخو کې "فقیري" راغلی دی.

(٩) قلمي نسخې: "تمامي عمر په اورو په اوبه وي".

١٩٤ زه صاحبان د آزادۍ په[1] تالاش گرځم ٢١٨٢
باري نه د تور و زلفو له ځنځيره

ستا په عشق کې هسې خلاص[2] يم له شعوره — چې يوه خبره نه لرم منظوره
طبيبان وايي چې صبر دې دارو دی — خدای فرقه زمونږ پيدا کړه ناصبوره[3]
توري هر چيرې ترلې په د ښمن شي — ياره ستا سترگې دوستان وژني په توره[4]
معشوقې د زمانې شوې سره ټولې — د زړه خونه مې يې ولوټله چوره[5]
زه تنها په ضرور نه يم ستا له غمه — پيدا شوې عاشقي ده له ضروره[6]
هر شي لره ورځ شته ده په دنيا کې — زما عمر جدايي کړ بې له نوره[7]
هرويان وفا له هيڅ سره نه کا — دا خبره په عالم کې ده مشهوره[8]
چې خبر شي واړه گوتې په غاښ نيسي — په هجران کې خبر مه شي له مهجوره[9]
د رقيب له بد وسترگو ځان ژغوري — هر عاشق چې بهره مند وي له حضوره[10]
هومره توان او توفيق نه گرم په بخت کې — چې تائب کا ما له فسق او له فجوره
په نظر د مدعيانو تور کوډی وي[11] — کړې کښېښوم د کټ د پاسه حوره

١٩٥ د صاحبان له[12] سترگو نم به هاله[13] وچ شي ٢١٩٤
که وچ شوې د چا لم وي له ناسوره

---

(١) په چاپي ديوانونو کې "طلب" راغلی دی.
(٢) د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "خلاص" پر ځای "لاړ" راغلی دی.
(٣) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او په چاپي ديوانونو کې يې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "خدای زمونږ فرقه پيدا کړه ناصبوره" د "خ" په لومړي نسخه کې د "زمونږ" پر ځای "زما" راغلی دی.
(٤) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په پېښور چاپي ديوانونو "په توره" پر ځای "بې توره" راغلی دی
(٥) د "خ" په لومړي نسخه کې "يچوره"، په دوهمه نسخه کې "پلي خپوره"، د "پ" په لومړي نسخه کې "يخبوره" او په "پ پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "د زړه خونې يې او لوټلې يې چپوره".
(٦) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.
(٧) دا بيت په "پ" نسخو کې داسې دی: "هر شي لره ورځ شته په دنيا کې زما عمر جدايي کړ بې نوره". په "پ پ" چاپ کې د "کړ بې له نوره" پر ځای "کړلو بې نوره" راغلی دی. د "خ" په لومړي نسخه کې يې ورومبۍ مسرۍ داسې راغلې ده: "زما عمر جدايي کړ بې نوره"، په دوهمه نسخه کې "جدايي زما عمر کړ بې نوره" راغلی ده.
(٨) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی. (٩) دا بيت په "پ" چاپ کې داسې دی: "له خبره ته واړه گوتې په غاښ نيسي په هجران کې چې خبر شي له مهجوره".
(١٠) دا بيت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی په "پ" چاپ کې: "د رقيب له بد وسترگو دې ځان ژغوري هر عاشق چې بهره مند شي له شعوره". (١١) د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهمه نسخه کې د "وي" پر ځای "دی" راغلی دی. (١٢) په "پ" چاپ کې د "له" پر ځای "د" راغلی دی. (١٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "هاله" پر ځای "کله" راغلی دی.

زړه مدام راته ویل چې ژاړه ژاړه ... په ژړا سره دا تللی اشنا غواړه [1]

مسلې د بې ننګۍ ورپسې لنګ کړه ... بې چاو نمو د ننګ کنبېږده ورپې نغاړه

که د یار په سر لوڼۍ د استا رضا وي ... په خندا خندا راځه په لکه غاړه

دافلاک چې د آسیا په دود ګردش که ... په دنیا کې به پرې نن دې دانه لواړه

په دنیا کې ګوره هر چې زنده سر دی ... داجل په تیغ به پرې که ددوی غاړه

۱۹٦

دملې ځنځیر حاجیان په لاس کې نیسي
و نیولې* دیار زلفینې دواړه ***کاکړ***

۲۲۰۰

ګاه په غار مه [2] سوځي ګهې ږیږدي په ساړه ... کله مري له لوږې کله مړ یا په ډېر خواړه

واړه په غوغا دي چې راغلي په دنیا دي ... نه يې هغه وږي په قرار دي نه ماړه

کله لاس په سر ځبله کېږدي تواضع کا ... کله وبله کېږدي لاس په توره په چاړه

خاورې د آدم چې خمیر کړې فرښتګانو ... درست يې په غمونو په دردونو ولاړه

څه شوکه څوك نن ساعت وهل کړه یا ترل کړه ... پېښ به په هغه شي چې واهه شي هم تاړه [3]

خو به وي تند رسته دا زموږ بنا سسته ... زه يې درمانده یم په پښتې په اخاړه [4]

بنا يې چې څوك پس له مرګه خاندې په لحد کې ... هر چا چې په داڅوندونکي خپس وژاړه [5]

---

(۱) داغزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې په عین شکل راغلی دی او په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته. (*) اصل: نیولي دي.

(۲) په چاپي دیوانونو کې "نمو" راغلی دی.

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه "څه شوکه څوك نن ساعت واهه ویا تاړه شي ... پېښ به شي هغه چې واهه شي هم تاړه".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "څه شوکه څوك نن ساعت واهه شي یا تاړه شي ... پېښ به شي هغه چې هم واهه شي هم تاړه".

(٤) دا بیت په "ب" چاپ، د "پ پ" چاپ، د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق، ک" چاپ: "خو به وي تند رسته دا زموږه -
- ودانه خونه د برچې درمانده شو په پښتې په اخاړه". "ق" چاپ: "خو يې دتند رسته دا زموږه بنا یسته ... زه يې درمانده یم په پښتې په اخاړه".

(۵) د "پ پ" چاپ: "هر چا چې ژوندون کې خپل پښې سر وژاړه". د "پ" لومړۍ نسخه: "هر چا چې په داژوند خپسر وژاړه".
"ق" چاپ: "هر چا چې په ژوندون کې خپسر وژاړه". "ق، ک" چاپ: "هر چا چې په ژوندونکې ګوره خپل ځان وژاړه".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هر چا چې په داژوند خپل ځپل سر وژاړه".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "هر چا چې په ژوندون خپل سر وژاړه".

وینم واره تلوني هېڅوك نه دي پاتې شوني | یون دی په دا لاري هم د ځوان هم د زاره
زلفې د دلدار(۱) دي چې هر څوك يې طلبګار دي | لوی دي که هلك دي که غتان(۲) دي که واره
سخ د هغه چا دی چې په در کې يې قبول شي | زار د هغه چا چې يې له دره وشاره(۳)

ما رحمان غوندې جواب کړو ورته سلو(۴)
خدای خبر چې کوم یو هغه ترکې وېلاره(۵)

۱۹۷ — ۲۲۱۱

خوبه وران شي د دنیا بازاره ناره | هر نفس د بېلتانه په تاخت لتاره(۶)
لا غونچې په باغ کې سترګې سپړې دي نه وي | باد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاره(۷)
هسې باد پرې د فنا له لوري والوت | د لاله خوله(۸) يې پرېبسته لتاره(۹)
څه بزرګي به يې د باز و د همای وي | زباني ذکر که سل رنګ کا خراره(۱۰)
که زر سل کالې تېر شي په اوبو کې(۱۱) | په نرمه به نرمه نه شي وچه تراره

---

(۱) "ق، ک" چاپ : "زلفې مې د یار دي" راغلي دي.
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې "پیران" راغلي دي.
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې يې دوهم مسرې داسې ده : "زار د هغه چا دی چې له دره يې شاړه".
(٤) "ق، ک" چاپ : "ما رحمان غوندې به سلو چې سلام ورته کولو".
په "پ" چاپ، "پ پ" چاپ، "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "جواب" پر ځای "سلام" او د "خ" په دوهم نسخه کې "لبیک" راغلي دي. او د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده : "ما غوندې رحمان غوندې زارې وکړه ورته سلو".
(۵) په مقابله شوو کتابونو او قلمي نسخو کې "ولاړه" راغلي دي، خو "د عزم د په نظر کې نیولو او نیت" په معنی د "ویلاړه" په شکل سم دی چې داهمون د سناغلي "دوست" په قول یکې راغی.
(۶) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په دوهم نسخه کې نشته. د دې بیت لومړۍ مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې ده : "خود به وران شي د دنیا بازاره تاړه".
په دوهم مسرۍ کې په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "نفس" پر ځای "ساعت" راغلي دي. لومړۍ مسرۍ يې په قلمي نسخو کې داسې ده : "خوبه وران شي د دنیا بازار لتاړه".
او د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده : "خوبه وران شي د دنیا بازار تاړه".
(۷) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلی دی : "هغې غنچې لا په باغ سترګې سپړې دي نه دي بد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
"ق، ک" چاپ : "لا غنچو په باغ کې سترګې سپړې دي نه دي چې خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
د "خ" په لومړي او د "پ" په دوهم نسخه کې داسې راغلی دی : "هغو غنچو لا په باغ سترګې سپړې نه دي بد خزان يې د زړه مېنه کړه وېجاړه".
(۸) په "پ" چاپ کې "قوله" راغلي دي.
(۹) د "پ" له دوهمې نسخې نه پرته په نورو نسخو کې "لتاړه" راغلي دي.
(۱۰) دا بیت په قلمي نسخو کې داسې راغلی دی : "څه بزرګي به يې د باز او همای نه شي سر زباني ذکر که سل رنګه خراره".
د "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی : "څه بزرګي به يې د باز او همای وي سر زباني ذکر که سل رنګ کړه خراره".
(۱۱) "پ" چاپ : "که سل زر کاله پرې تېر شي په اوبو کې" او د "خ" لومړي نسخه کې "که يې سل کالونه تېر شي په اوبو کې".

تر دا هسې عمره نه عمر بهتر دی　　　هر چې حال يې زنګدن شي عمر واره (۱)

۱۹۸　　　تر خلاصي څنې بندي سنه يې رحمانه (۲)　　　۲۲۱۸
که د شما (۳) د زلفو ځيل دي شي په غاره

چې غرقاب شي تر و مژګان په يم د زړه　　　نو خراب شي خانمان په نم د زړه (۴)
عبث والي غم د زړه و بوالهوس ته　　　خدای پوهېږي هلکان په غم د زړه
په بل مخ باندې سبوا د يار له مخه　　　ما تړلي دي چشمان محکم د زړه
چې يې عرش او کرسي لاندې تر قدم دي　　　بالا تر دی هسې شان قدم د زړه (۵)
د خليل تر کعبې دا کعبه ده لويه (۶)　　　که آباد کا خوک ويران حرم د زړه
که نور خلق قدمونه دي په ځمکه　　　ما دی ايښی په آسمان قدم د زړه
دامکان چې د آسمان ځمکې تر ميان دی　　　يو خلوت دی دامکان سلم (۷) د زړه
نه ملهم د زړه له چا غواړم بې خدايه (۸)　　　چې کړی نه شي طبيبان ملهم د زړه

۱۹۹　　　صورتي همدمان ډېر دي په جهان کې　　　۲۲۲۷
ولې نه مومي رحمان همدم (۹) د زړه

ساقي پور ته شه د ميو جام تيار کړه　　　عمر هېڅ معطلي نه لري تلوار کړه (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "ترو دهسي عمر نه عمر بهتر دی　هر چې حال په تنګدستي شي عمر واره".
(۲) دا مسري په قولو دارد چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده : "تر ولد خلاصه بندي سنه يې ای رحمانه" ؛ خو په "پ پ" چاپ کې د "اي" په ځای "نه" راغلی دی. د "خ" په لومړی نسخه کې "تر خلاصي نه بندي سنه يې ای رحمانه".
(۳) په چاپي ديوانونو کې "يار" راغلی دی.
(٤) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی په "ب" چاپ کې دا بيت داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو رمژګان په يم د زړه　نو خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د پېښور په چاپي ديوانونو او "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې غرقاب شي تو رمژګان په نم د زړه　نو خراب شي خان ومان په نم د زړه".
د "خ" په لومړی نسخه کې : "چې غرقاب شي تو رمش ګانو نم د زړه　نو خراب شي خان ومان په يم د زړه" راغلی دی.
(۵) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته او د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی : "چې يې عرش او کرسي لاندې تر سيوری　بالا دی هسې شان حرم د زړه".
(٦) د "خ" په لومړی نسخه کې د "لويه" پر ځای "بويه" راغلی دی.
(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سلم" پر ځای "مسلم" راغلی دی.
(۸) په چاپي ديوانونو کې "بې ربه" راغلی دی.
(۹) د "پ" په لومړی نسخه کې "ملهم" راغلی دی.
(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی ، ددې بيت په دوهمه مسري کې د "نه لري" پر ځای په "پ" چاپ کې "نه کاندی" او په "پ پ" چاپ کې "نه کوي" راغلی دی.

هر دم تيغ داستا زما په گلوگر ځي[1] — هر نفس دخپل نفس له تيغه زار کړه

تر خودۍ چهور ته بله بلا نشته — خادمي د بېخودانو په دربار کړه

داپنځه ورځې ژوندون چي غنيمت دی — شکرانه په دا نعمت دکردگار کړه[2]

که غم خوار غوارې په غم او په اندوه کې — شپېشنه دکه د شرابو اختيار کړه[3]

ځودې دوه سترگې غرېبې په جهان کې — ننداره په هر ساعت دخپل نگار کړه

هغه ځولۍ دی چي تهمت پرې وايه نه شي — غوښ په هيچا باندې مه باسه خپل کار کړه

بې وفا دي ددې دهر ياران وار ه — چي دې پس له مرگه يار شي هغه يار کړه

مدعي چي په زړه ورشي هغه وايي[4] — گوش او هوش دمحبانو په گفتار کړه

کاځ [رحمان] وايي د دنيا چارې فاني دي — البته په دا خبره اعتبار کړه

٢٠٠ — ٢٢٣٧

چي مې مينه خدای په تا باندې پيدا کړه — تر که ما په هغه ورځ[5] خپله رضا کړه

اوس دستا رضا جفا کړې که وفا کړې — ما دستا جفا قبوله په وفا کړه

گل په لعلو په گوهر کله ځولۍ پېرې — بې له ما چي تا خندا کړه ما ژړا کړه

بې له ما چي داستا غم په هوس پېرم — کوم وگړي په هوس دغم سودا کړه[6]

دوه ياران به دا رنگ نه وي چا ليدلي — چي يوه ورته سنگځل کړه بل دعا کړه

ما و درست جهان ته شا و تا ته مخ کړ — تا و درست جهان ته مخ او ما ته شا کړه[7]

---

(١) دامسری په "ب" او "ق، ک" چاپ کی داسی راغلی ده: "هردم تيغ دستا زما په گلو گرېزي".
په قلمي نسخو کی داسی راغلی ده: "زما ستا په گلو گرځي هر دم تيغ دې"

(٢) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نه دی راغلی.

(٣) دابيت په قلمي نسخو کی نه دی راغلی.

(٤) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ: "مدعي چي په خوله ورشي هغه وايي".

(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کی "په هغه دم" راغلی دی.

(٦) دابيت د "ب" په لومړی نسخه کی نشته.

(٧) دابيت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.

د پېر هند کي په جهان گرزي د چا ياد دي / عشق عالي پايه د هيرا و د رانجا کړه

هم په دا چي ترهمه وو(۱) نام بلند شو / چي قبول له عندليب د گل جفا کړه

نا آشنا د بېلتانه له غمه څه زده / خدای د غم خواري په بخره د آشنا کړه

عاشقان د يار تر سپيو هم زاري دي / کمه ما د رقيبانو څه پروا کړه

۲۰۱

زه رحمان(۲) چي ستا د حسن ثنا خوان شوم
ستا له رويه درست جهان زما ثنا کړه

۲۲۴۸

باره و تره هاله کښت و زراعت کړه(۳) / تقوی دار شه هله طمع د جنت کړه

عاقلان په وړاندې ځي په ورستو گوري / په دنيا کي سرانجام د آخرت کړه

سم د لاسه کار هر گوره ډېر مشکل دی(۴) / ځولانه يې غريب زېرمه د غربت کړه

چي نور خلق ملامت در باندې وايي / لا ښه خوا تر خلقو خپل ځان ملامت کړه

چي عقبی ته د دنيا په اجر موې / خو هم دا عمارت هلته عمارت کړه

څو به گوري د قيامت ورځو او شپو ته / خو هم دا جهان په ځان باندې قيامت کړه(۵)

چي نېکي بدي په تله کي تلل شي(۶) / خود په خپله تله واخله عدالت کړه

که لښکر د حرص هوا در باندې زور شي(۷) / سر د ننه په قلعه د قناعت کړه

دا به نه شي چي ستا خپ او د حق خوي / که حق غواړې ته هم خو په حقيقت کړه

---

(۱) په قلمي نسخو کی "ترهمايي" راغلی دی.
(۲) په چاپي ديوانونو کی "سيم" راغلی دی.
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "باره تر و جار باسه هلته زراعت کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "باره وجار باسه هله کار د زراعت کړه".
د "پ" لومړی نسخه : "باره تر وجار باسه هاله زراعت کړه".
(٤) مصوره نسخه : "سم له لاسه چارې نه شي مرد هاله يې".
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کی نشته.
(۶) د "پ" لومړی نسخه ، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "چي دې نېک و بد به تله کی تلل شي".
(۷) قلمي نسخې : "که لښکري د حرص ور باندی زور شي".

هغه زړه چې عرش الله دی گوره کوم دی — څو دې توان شي د جمله زړونو خدمتگره

ورانېږي هم واړه ستا په خبر سري وو — ته هم پاخه د هغو په خبر همت کړه (۱)

د دنیا چارې هم واړه فاني دي — باري پوه ته شه یو بل رنگه حکمت کړه (۲)

په طبیب (۳) د عاشقانو دارو نه شي — دارو د بل خوا ته دارو د خپل حکمت کړه

څوک چې حق موندلی نه دی مرد جاروڅه (۴) — په دا مرسته دا (۵) جهان واړه لت پت کړه

۲۰۲ — ۲۲۶۳

اې رحمانه اول ته نصیحت واخله
د غه پسه بیا و بل ته نصیحت کړه

هسې یمه یاره ستا په غم تازه — لکه وي هره گیاه په نم تازه (۶)

سترگې وخورم کړې کرم له نمه وچې — کړمې کېږي په ژړا صنم تازه

زه به څه کړم د چارې بې له یاره — هر سړی په خپله ساه په دم تازه

دیار نوی نوی غم زړه وي وصل — رغوي سوی پرهر ملهم تازه (۷)

کړ دې زړه له غمه وچوي د گلي مشه — کاتبان کا په چول قلم تازه

۲۰۳ — ۲۲۶۹

شایسته یاران کلونه دي رحمانه
بېلتانه کړه اکثر مړاوي کم تازه

نه یم خوښ د سرو گلونو په سایا زه — خوښ یم ستا د مخ په اور باندې جلیا زه (۸)

په اور سوی بشر وران دي څه حکمت دی — سوی ستا د مخ په اور یمه بسیا زه

---

(۱) د "پ" چاپي دیوان کې د "همت" پر ځای "خدمت" راغلی دی.
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) په "پ" چاپ کې "طبیعت" او مصوره نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړي نسخه کې "مرد نا زېږه" او د "پ" لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "بې غم مرشد" راغلی دی.
(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په دا مرشد"، د "پ" په لومړي نسخه کې "په دا ژبږمه" او د "خ" دوهمه نسخه کې "مرداندشه" راغلی دی.
(۶) دا غزل د "خ" په قلمي نسخو کې نشته او لومړی مسرۍ یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "هسې زه یم یاره ستا په غم تازه".
(۷) قلمي نسخې: "راستوي یو نوی غم زړه ته د وصل رغوي د زړه پرهر ملهم تازه".
(۸) د "پ" نسخه او "خ" دوهمه نسخه: "خوښ یم ستا د مخ و نمر وته جلیا زه". د "خ" په لومړي نسخه کې "و مخ د تورو" راغلی دی.

خپلوم به دې په هر رنګ چې خپل یې | که دې موږم په دروغ کړې رښتیا زه
نن راغلي په جهان یو که دیدن کړې | نه به ته په جهان راشې نه به بیا زه
دا اوبدې وعدې چې ته کوې صنمه(۱) | کاشکي بیا مومم فرصت په دا دنیا زه
چې له ډېرې حیانه ګورې وچا ته | غوځ کړم غوځ کړمه دې ستا ډېرې حیا زه(۲)
چې له غمه له اندوهه دې مړ نه یم | سنګ آهن یم آدم نه یمه ګویا زه(۳)
که جوړه تلې خوك وقبر ته دربغه(٤) | ژاړم دا چې یا به ته نه یې او یا زه
همېشه د خپلو وښکولو سېلابه | سرګردان یم تر فلکه تر آسیا زه
که خوك قیاس زما د ډېرو اوښکو کا | هسې ګرځم لکه خس پاس په دریا زه(۵)

۲۰۴

زه رحمان د یار ثنا کولی نه شم
کاشکي دا چې په جهان نوی ګویا زه(۶)

۲۲۸۰

---

(۱) د "پ" نسخې او د "خ" لومړی نسخه : " دا اوږدې وعدې چې ته کوې منم یې ".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " دا اوږدې اوږدې وعدې چې کړې صنمه ".

(۲) د "پ" لومړی نسخه : " چې له ډېرې حیا نه ګورې وما ته غوځ کړم غوځ ستا دې ډېرې حیا زه ".
د "خ" لومړی نسخه : "غوځ کړم وګوره داستا ډېرې حیا زه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " غوځ کړم غوځ کړم دغه ستا ډېرې حیا زه".

(۳) دا بیت په " ق ، ک " چاپ کې نشته ، لومړی مسری یې د "خ" په لومړی نسخه کې داسې ده : " چې له غمه له اندوهه دې ونه مرم".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې له غمه دې مړ نه یم ژوندی پایم ".

(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته ، د "پ پ" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " که جوړه خوك تللی وقبر ته دربغه".
"پ" چاپ : " که جوړه تللی خوك وقبر وته دربغه ".
"ق ، ک" چاپ : "که خوك قبر ته جوړه ورتللی دربغه ".
د "خ" دوهمه نسخه : " که جوړه تللای خوك وقبر وته دربغه".
مصور نسخه : " که جوړه تلی خوك وقبر وته دربغه ".

(۵) په قلمي نسخو کې " په دریا زه " راغلی دی.
د "خ" دوهمه نسخه : په لوی دریا زه ".

(۶) "ب" چاپ او د "پ پ" چاپ : " کاشکې نه وای په جهان کې خه ګویا زه".
" ق" چاپ : " کاشکي په دا جهان نه وای ګویا زه ".
د "پ" لومړی نسخه : "کاشکي مه وی په جهان کې خه ګویا زه".
د "خ" لومړی نسخه : " چې رحمان د یار ثنا کولای نه شم کشکې مه وای په دنیا کې لوړ ګویا زه".
د "خ" دوهمه نسخه : کشکې نه وای په جهان کې خو پیدا زه".

اې زما د زړه آرامه راشه راشه — سرو قده ګل اندامه راشه راشه

چې همه واړه خوبان دې مقتدیان دې(۱) — د همه واړو امامه راشه راشه

بې تا نشته هیڅ حرمت(۲) د عاشقانو — د مشتاقو احترامه راشه راشه

خدای زده بیا به هسې وخت وي که به نه وي — زه وېرېږم له ایامه راشه راشه(۳)

نن(۴) هنګام دی که جفا کړې که وفا کړې — چارې نه شي بې هنګامه راشه راشه

دا جهان د مسافرو یو رباط دی — تله دي تله دي له دې ګرامه راشه راشه

پري رویه، سنبل مویه، ملک خویه — عنبر بویه لاله فامه راشه راشه(۵)

۲۰۵ شپه لا پرېږده بې تا ورځ را باندې شپه شوه(۶) ۲۲۸۸

د رحمان ماه تمامه راشه راشه

په دوران مې(۷) هسې رنګ دلبر پیدا شه — ګویا بل دلبر د پاسه لمر پیدا شه

یا طالع د زماني یا بخت زما دی — چې دا هسې رنګ شیرین بشر پیدا شه

چې قاصد د ورک یوسف زېری پرې وکا(۸) — د یعقوب دسترګو بیا نظر پیدا شه

عشق دې دا که یو فساد دی نه پوهېږم — په جهان کې چې دا شور و شر پیدا شه

د ریغه نخل د عشق مړوی زرغون شوی(۹) — چې له شاخ یې د غم ثمر پیدا شه

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه : "چې همه خوبان دې واړه مقتدیان دی"
نوری قلمی نسخې : "چې دا نور خوبان دې واړه مقتدیان دی".
(۲) د "خ" په لومړی نسخه کی د "حرمت" پر ځای "حاجت" راغلی دی
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته او د "خ" په لومړی نسخه کی د "نن" پر ځای "دا" راغلی دی.
(۵) قلمی نسخې : "پری رویه، فرښته خویه عنبر مویه سنبل مویه لاله فامه راشه راشه".
(۶) دا مسری په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کی داسی راغلی ده : "شپه لا پرېږده رونا ورځ را باندې شپه شوه".
د "خ" په دواړو قلمی نسخو کی د "شوه" پر ځای "ده" راغلی دی.
(۷) په "ق، ک" چاپ کی د "مې" پر ځای "کښې" راغلی دی.
(۸) د "پ" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کی د "وکا" پر ځای "وکړ" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه کی د "زرغون شوی" پر ځای "پیدا شوی" راغلی دی.

ملائیک د عشق له غمه خبر دي(۱) — خوهم مالره دا سخت سفر پیدا شه
یو د ترکو بې نیازي بل عاشقي شوه(۲) — په پرهر با ندې مې بل پرهر پیدا شه
د نا اهل زوی پلار به خه بنادي کا — چې له پښته یې لئیم(۳) پسر پیدا شه
بیا به روغ د عاشقۍ له رنځه نه شي — په هر تن کې چې د غم(٤) اثر پیدا شه

۲۰۶ — ۲۲۹۸

چې هنر عیب کوي، عیب هنر کا(۵)
د [illegible] په دور دا هنر پیدا شه

چې نصیب یې(٦) سینه چاکه زړه افګار شه — جرس ځکه په فریاد او په چغار شه
چې نه دا د عاشقۍ په عاشق وشوه — د غفلت له خوبه پاڅېده بېدار شه
عبادت د ریاکار څه په کار نه دي(۷) — لکه غوک هڅې(۸) په بحر کې مردار شه
د جاهل زهد په زهد حساب نه دي(۹) — لکه مال په خمر خرڅ د خمر خوار شه(۱۰)
مشقت د نا دانانو واړه پوچ دي — لکه بې بارانه ابر تش غبار شه
علمیت د بې عملو عالمانو — لکه ګنج(۱۱) د کتابونو په(۱۲) خره بار شه
چې یې کاندي و نا اهل و نا قابل ته — نصیحت د ناصحانو کوم(۱۳) په کار شه

---

(۱) دامسری په "ق،ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ملائیک د عشق له زخمه خبر نه دي".
(۲) دامسری د "پ،پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "یو د ترکو عاشقي بل بې نیازي شوه" او د "ق،ک" چاپ کې د "شوه" پر ځای "ده" راغلې دی.
(۳) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی مسری داسې راغلې ده: "د نا اهلو مور و پلار به څه بنادي کړ".
د "خ" په لومړی نسخه کې د دوهمې مسرې د "پسر" پر ځای "بشر" راغلی دی.
(٤) د "پ" له لومړی نسخې نه پرته په نورو ټولو کې "دغه" راغلی دی.
(۵) په "ق،ک" چاپ کې دا مسری داسې ده: "چې هنر په عیب کوي عیب په هنر کا".
(٦) د "پ" په لومړی نسخه کې د "یې" پر ځای "مې" راغلی دی.
(۷) دا مسری په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "عبادت د ریا کار هیڅ په کار نه دي". د "خ" په دواړو قلمي نسخو کې، د "پ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې داسې ده: "عبادت د ریا کار و په کار نه دي".
(۸) په "ق،ک" چاپ کې "غوندې" راغلی دی.
(۹) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کې دا مسری داسې ده: "د زاهد زهد په زهد حساب نه دي".
(۱۰) د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسری داسې ده: "لکه مال چې په خره خرڅ د خمر خوار شي".
(۱۱) د "خ" په لومړی نسخه کې "پنج" راغلی دی.
(۱۲) په قلمي نسخو کې د "په" پر ځای "د" راغلی دی.
(۱۳) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نه دی راغلی، په "پ" چاپ، "ق،ک" چاپ، مصوره نسخه، د "پ" دوهمه نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوم" پر ځای "څه" راغلی دی.

۲۰۷ — ۲۳۰۶

د رحمان کلام په غوږ د بې هنرو
لکه دُر[۱] په لاس د طفل هسې خوار شه

په دنیا کې له دنیا گوښه کنار شه
سمندر غوندې په اور کې گلعذار شه

پس له مرگه که ژوند غواړې سر گیا کړه[۲]
په پرې کړي سر بیا نوی مرغزار شه

د اترخې او به به څه کوې د بحر
خود بخپله د گوهر په څېر آبدار شه

بې له خدایه نور د هیچا منت مه کړه[۳]
په وچ کاڼي باندې ونه د کوهسار شه

که د ونې په څېر گل و میوه غواړې
ځان په ثمر کړه سایه بان د هر خاکسار شه[۴]

لاس په دست که د خپل کار په دستول یې
لا تر ځان ور و مبې ولاړ د بل په کار شه[۵]

که دې ویره شي له خپلې درماندگه
د درماندو دستگیري کړه خبردار شه

که هوا دې د جنت په خاطر گرځي
خاک نشین په آستانه د هغه یار شه

که په توره تاریکه کې رڼا غواړې
ننداره چي د یار د زلفو د رخسار شه

که په کار دې د سرو شونډو شیریني وي
د خپل ځان په وینو سور لکه انار شه

که راضي یې چې دې باغ شي د زړه سبز[۶]
په ژړا لکه باران د نوبهار شه[۷]

۲۰۸ — ۲۳۱۸

د رحمان په عاشقۍ کې سترگې وشوې[۸]
چې څوک والي عاشق روند دی هغه خوار شه

---

(۱) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "گل" راغلی دی.
(۲) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نه سر پرې کړه" راغلی دی.
(۳) د "پ پ" چاپ : "بې له خدایه د هیچا منت بار مه شه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه : "ځان کړه ثمکه سایه بان د هر خاکسار شه".
(۵) چاپي دیوانونه : "لا یخوا تر ځان ړومبی د بل په کار شه".
د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه : "لا تر ځان ړومبی روان د بل په کار شه".
(۶) د "پ پ" چاپ : "که دې زړه وي چې دې باغ د زړه سبز شي".
(۷) د "پ" په نسخو کې : "کوهسار" راغلی دی.
(۸) د "خ" دوهمه قلمي نسخه کې "واشوې" راغلی دی.

بیا مې زړه د تورو زلفو مسخر شه　　چپ و راس مې د حبشو تور لښکر شه

هر طرف مې د دعا غشي گوزار کړه　　ولې یو هم هسې نه و چې کارگر شه

وهر لور ته چې غوږ باسمه غوغا ده　　یا ناري د بېلتانه دي یا محشر شه

واعظان خو وعظ کاندي بارېخه کا　　چې د عشق په لیونیو یې گذر شه (۱)

چې پدر غوندې یې ماته نصیحت کړ (۲)　　په د بدن دستا هغه زما پسر شه

ستا په دړ کې چې پراته دي نېکبختان دي　　چې دستا له دړه ووت دړ په دړ شه (۳)

(۲۰۹)

دعشق زخم به څوك څه گنډي رحمانه (۴)
چې گنډون یې په پرهار باندې پرهر شه

(۲۳۲۵)

هیڅ مې نه زده نه پوهېږم دا څه پېر شه　　چې دلدار مې د اغیار په شکل وڅېر شه

زمانه مې د رقیب له لاسه وژني　　چې مې سپې گا نه هغه را باندې شېر شه (۵)

د هجران غمونو هسې په عذاب کړم　　هغه جرم (۶) چې مې لن گانه اوس ډېر شه

چې په تیغ مې لوېې کړې سزا مې داده　　سبه چې غوږ مې زړه د ترکو په شمشېر شه

تېر ساعت به د هېچا په لاس کښې نوزي　　اوس به څه وایم وچاوته چې تېر شه (۷)

چې مې نوشه د هجران پیاله کړه تلخه　　د وصال لذت مې تول زهر گنډېر شه (۸)

---

(۱) دا مسرۍ په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې دعشق په لیونو باندې گذر شه"
(۲) دا مسرۍ په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې پدر غوندې وماته نصیحت کا".
(۳) دا بیت په ټولو قلمي نسخو کې نه دی راغلی او یوازې په درېو دارد چاپي دیوانونو کې راغلی دی.
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به دې څوك څه کړي رحمانه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "د عشق زخم به څوك وگنډي رحمانه".
(۵) دا مسرۍ د "پ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې مې نه گانه هغه را باندې تېر شه".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې مې سپې گانه راته شېر شه".
(۶) په "پ" چاپ کې د "جرم" پر ځای "عیب" راغلی دی او په "ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "هغه عیب چې به مالن گانه اوس ډېر شه".
(۷) دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "اوس به حال وچا ته څه وایم چې تېر شه".
(۸) دا بیت د "پ" په لومړي او دوهمه نسخه کې، او هم د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په دوهمه نسخه کې یې دوهمې مسرۍ داسې ده:
"د وصال لذت مې هسې رنگ گنډېر شه". په "پ" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده: "د وصال د دولت مې کل زهر وگنډېر شه".
په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "د وصال لذت مې کل واړه گنډېر شه".

چې يې نه په وفا ياد نه په جفا وي

٢١٠ — سکه رحمان دغه يار له دله هېر شه(۱) — ٢٣٣٢

پا څه يو ځله سېراب د عشق په جام شه — په ساغر د ماه و مهر مې آشام شه

له اوله بندګي بيا ازادي ده — که مقصود د آزادۍ لرې غلام شه

د صياد له وحشتونو خپسر خلاص کړه(۲) — لکه مرغ خانګي پخپله رام شه

ژوندی ځان په ځمکه ښخ کړه لکه تخم — که لوېي غواړې د خاورو په مقام شه

درست جهان د کمينه په خوی وخوړه — لکه ځمکه هسې لاندې تر اقدام شه

په نيستۍ کې د هستۍ مرتبه ګوره — ننداره چې په وېرانۍ کې د خپل بام شه

و دښمن وته پخپله عيب مه وايه(۳) — ځان پخوا تر مرګه ووژنه مدام شه

په مستانو کې د عقل ښېستن غل دی — که په نورو خلقو خاص يې د الله عام شه

اې رحمانه د بلبلو ژبه زده کړه(٤)

٢١١ — دغه پسه په صفت د ګل اندام شه — ٢٣٤١

د دنيا د سود د پاره غمګين مه شه — غم د دين و د ايمان کړه بې دين مه شه

هر ګره ګره کشای لري کم بخته — نا اميد له خدايه غوټه جبين مه شه

د بې خفته دي دا رنه چې دانه چين شي — ځوږي آب و دانه شته دانه چين مه شه

---

(۱) د "پا پ" چاپ : "جو له رحمان دغې يار له دله هېر شه".
د پېښور "ق ، ک" چاپ : "رحمان ځکه دغه يار له دله هېر شه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "سکه رحمان دغه يار له دره هېر شه".
د "پ" دوهمه نسخه : "سکه د رحمان دغه يادله دله هېر شه".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې يې نه په جفا ياد نه په وفا وي سکه رحمان دغه يار له دله هېر شه".
(۲) "ق ، ک" چاپ : "له اوله د صياد که ځان خلاص غواړې".
مصوره نسخه : "د وصال له وحشتونو خپل سر خلاص کړه".
(۳) چاپي ديوانونه : "و دښمن وته خپل حال پخپله وايه". د "پ" نسخې او د "خ" لومړۍ نسخه : "او دښمن ته عيب خپل پخپله وايې".
(٤) قلمي نسخې : "اې رحمانه د بلبلو لفظ زده کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "اې رحمانه د بلبل لفظ زده کړه ګوره".

هر مرغه چې د بل غوښې خوري مردار دي — ځان حلال کړه لکه زاڼې شاهين مه شه

د ذرې په څېر آفتاب په طلب خپل کړه (۱) — لکه تيزه هسې پروت په زمين مه شه

کار په تش لستوڼي نه کيږي بې لاسه — لاس په ن يره کړه بې لاسه آستين مه شه (۲)

عاشقي او خودبيني دي سره لري — که مطلب دې عاشقي ده خودبين مه شه

په خپل کور کې دې سفر دی که پوهيږې — مسافر د هندوستان او د چين مه شه

خپل تابوت د رته ولاړ زين کړی آس دی — ته په زير مه د بل آس و د زين مه شه

۲۱۲

چې تقوی دیانت نه لري ناخه نه

د دې هسې همنشين، همنشين مه شه (۳)

۲۳۵۱

په اميد د ګانده و د ځ زړه ور مه شه (٤) — نقد نسيه ځبله بېل کړه او تر مه شه

په اميد اميدې خلق نا اميد کړل — د فلك له رهزنۍ بې خبر مه شه

د دنيا بادشاهان خواست کړي له فقيره (۵) — ته بادشاه د هسې ملك شه خواستګر مه شه

د هُمای په څېر طمع کړه و ځ هډوکې — لکه مچ طالب د شهد و شکر مه شه

ځان صدف غوندې وخاورو ته کړه څرمه — لکه ځګ هسې د بحر په سر مه شه

په بر عزيزې موم د لان تر سنګد لانو — ته يو ځاځلی شه (٦) د او سنګو ګوهر مه شه

حيوانات هم په تسبيح د خدای مشغول دي — ته انسان يې تر حيوانه بتر مه شه

نفس شيطان سره وکفر ته وباسي — رحم فهم په ځان وکړه کافر مه شه (۷)

---

(۱) "ق" چاپ او مصوره نسخه کې د "خپل کړه" پر ځای "ګرځه" راغلی دی.

(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "لاس په توره کړه بې لاسه آستين مه شه".
مصوره نسخه : "لاس پکښې کړه بې لاسونو آستين مه شه".

(۳) چاپي ديوانونه او مصوره نسخه : "د دې هسې هم نشينو نشين مه شه".

(٤) چاپي ديوانونه : "په اميد د آينده و زړه ور مه شه".

(۵) قلمي نسخې : "د دنيا پادشاهان خواست کا له فقراو ته پادشاه د هسې ملك بې خواستګر مه شه".
"خ" په بعضې نسخو کې د "فقراو" پر ځای "قصرونو" راغلی دی.

(٦) قلمي نسخې : "يو ځو تلی شه" او "خ" په دوهمه نسخه کې "يو ځو ځاځلی شه" راغلی دی.

(۷) دا بيت په قلمي نسخو کې نشته.

تېر ړانده وي عاشقان دیار په عیب ... ته تېر روند دهغه یار په هنر مه شه

دغه ځای دبید لا نو دی کالح نشاه

۲۱۳ ... ۲۳۶۱

ددلبر و په کوڅه دلاور مه شه

چې له ستر ګو مې خوناب ذره ذره عیان شه[1] ... له نظره مې هر سنګ در و مرجان شه

خراب زړه چې مې ژړل د یار له غمه ... بیا په اجر دهغې ژړا خندان شه[2]

کمینی له جمله آفتو خلاص کړم[3] ... لکه خاوري د دښمنو په چشمان شه

دغصې زهر يې شهد شول په صبر[4] ... دخلیل په ځېر آتش پري ګلستان شه

عشق یو داد دی په عاشق له خپله خدا ... هسې نه چې وهرچا وته عیان شه[5]

چې دیار زلفې رخسار مې په زړه نقش شو ... خپل خلوت مې خراسان وهندوستان شه

درنځور علاج تا رخه تا رخه داروي ... دغه درد دی چې هم درد وهم درمان شه

چې داستاد خولو بوی وربانديې راغی ... دعطار په مخ داوښکو رود روان شه

علامت داستغنا به يې څرګند وي ... هغه خوله چې تېر ترځان وترجهان شه

دګریوان په چاك کولي څه لا رغوي[6] ... چې ځیګر يې رومبی چاك ترګریوان شه

عشق دیار په رانه وچولي ولجه دی ... خو چې وچولي يې غوته کړم تاوان شه[7]

نادانان به ددنیا غمونه کاندي ... مردهغه دی چې په زېرمه دخپل ځان شه

---

(۱) په "ق" چاپ کی "روان شه" راغلی دی.
(۲) دابیت په مصوره نسخه کی نشته.
(۳) "ق، ك" چاپ کی لومړی مسرې داسې ده: "کمینه له جمله افتو خلاص کړم".
(۴) "ق" چاپ: "دغصې زهر يې شو بدل په صلح".
د "خ" دهمه نسخه: "دعیسی زهر يې شهد شو په صبر".
(۵) دابیت په قلمي نسخو کی نشته.
(۶) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
په "ق، ك" چاپ او د "پ" په لومړی نسخه کی د "لا رغه" پر ځای "پروا" راغلی دی.
(۷) دابیت د "خ" له لومړی نسخې او مصوری نسخې نه نقل شو.

نشانه د نادانۍ به نوره څه وي   چې سړی په خپل ګوزار(1) باندې پښېمان شه

آدمیت څه په دولت نه دی رحمانه

بت که جوړ شه د سرو زرو نه انسان شه

٢١٤   ٢٣٧٥

که په عقل پسې لاړم په کار نه شه   که له بخته مې یاري غوښته یار نه شه

غرونه غرونه خوب په ځاځکي او بو تښتي(2)   یار په سیند زما د اوښکو بېدار نه شه

معلومېږي زه کم بخت د درست جهان یم   چې د درست جهان دلدار مې دلدار نه شه

ما غندې او رقیب ستایې طالع ګوره   چې سړي ورته د سپي په مقدار نه شه(3)

که یې سل ځله اقرار راسره وکړ(4)   دا زما نا قرار زړه په قرار نه شه

ډېر غمونه دې چې یې وخوړم بخپله(5)   په دنیا کې مې بل هېڅوک غمخوار نه شه

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل(6)   هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شه

سهل کار دی که رحمانه په زړه آزار شوم

چې خاطر د هغې مستې آزار نه شه

٢١٥   ٢٣٨٣

هر ساعت که څه ګوزران دی بې مخلصه   هزار بار ارمان ارمان دی بې مخلصه(7)

که څوک وايي چې له ځانه شېرین نشته   ولې ما ته ځان تاوان دی بې مخلصه

لکه شمع په ورځ مړ مه د شپې سوځم   تمام عمر مې نقصان دی بې مخلصه

په بلبل ګله بهار ګله خزان وي   په ما ګل واره خزان دی بې مخلصه

---

(1) په "ب" چاپ، "ق" چاپ، د "ب" لومړنی نسخه او د "خ" په نسخو کې "ګوزار" او په "ق، ک" چاپ کې "عمل" راغلی دی.

(2) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "غرونه غرونه خوب په یو ځاځکی او به شي".

(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(4) د "خ" دوهمه نسخه: "که سل ځله نه اقرار راسره وکړي".

(5) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په نورو قلمي نسخو کې لومړی مسری داسې ده: "بې غمزه مې چې یې وخوړه خپله".
د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "بې غمونه چې یې وخوړ یو د بله".

(6) قلمي نسخې: "که مې سل نصیحتونه وزړه ورکړ".

(7) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

که شبنم همېش د نور د اباند ووري   په ما کاني د آسمان دی بي مخلصه
په غمونه د هجران راباندې تېر دي   اوس یو دم راباندې گران دی بي مخلصه
د آشنا د مینې اور وما ته گل دی   گل د اور په دود سوزان دی بي مخلصه
په وصال کې مې نه مرگ لیده نه تبه   اوس مې مرگ په هر زمان دی بي مخلصه
زه حیران د هغو خلقو په روزگار یم   چې ژوندون ورته آسان دی بي مخلصه

د کاظم (دراني) د زړه دمه په هېڅ نه شي
مسافر غوندې حیران دی بي مخلصه

٢١٦ — ٢٣٩٣

(١)(٢) چې ښکاره شو راته راز د یار له پطه   پرېشان شوم په زړه حیران له دی لمطه (٣)
څوک به خر دوفا طمع کاله ښکلیو   چې د طمع لفظ خالي دی له نقطه
په کشتۍ د عاشقۍ به پل کنېږي دم   که شم داخل خارج د غم له شطه
پرې کړه سر چې شي منصور وهر اشیا ته   تېره والې د قلم راځي له قطه
بیابه څوز زړونه محبوبه په منگل وړې   هسې راخله لکه تکه سپینه بطه
د یار غم به دې هاله په زړه مېشته شي   که دې غیر غمونه شي له دله حطه
نن کاغذ راته ښیار د یار راوړي   گوره څه به شي معلوم له د غه خطه

چې مې قد د یار دراز او نه کوتاه دی
کاظم (دراني) والخسته په لاس څکه اوسطه

٢١٧ — ٢٤٠١

د هغو چې په هجران شي سینه داغ   نور یې څه دی له ارامه له فراغه (٤)
د غه ځای دی د بلبلو د تو تیا نو   د چمن له گلو بېرته اوسه زاغه

---

(١) داغزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(٢) د یار له پطه = د یار له پته، د قافیې د سمون په غرض یې "پت" په "پط" لیکلی دی.
(٣) لمط = لمت = دالې هم د قافیې د سمون په غرض په "ط" لیکلی دی.
(٤) داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

په شمام یې سر تر پایه معطر شوم — نن د یار د زلفو بوی راغی له باغه
تر قیامته به مخمور بې خوده اوسم — که یو گوټ را کا ساقي له دې ایاغه
زه به ستا په در کې عمر وار تېر کړم — د مجنون مې تل روزگار کېده له راغه

٢١٨ ستا په نور به زه صبح صورت ستي کړم ٢٤٠٧
که دې ووینم یو ځل جبین چراغه

ما به ولې کړو فریاد او فغان دریغه — که آشنا وی را سره جا ودان دریغه[1]
له فراقه دې د زړه په وینو ونځم — کاشکي نه وی مرگ بېلتون پېښان دریغه
فرزانه بلبل په وخت د بهار ژاړي — چې آخر به با ندې راشي خزان دریغه
زه حیران ودرته ولاړ په سترگو وینم — چې دایم راځی دروې یاران دریغه
یو ذره مې په طاعت کې تېره نه کړه — گران بها عمر مې لاړ رایگان دریغه

٢١٩ سرکښی کې تېر تر حده بېچاره یم ٢٤١٣
که قوت د طاعت راکړو رحمان دریغه

که یو ځل مې هغه یار ولیدی دریغه — سرفراز مې سرگردان ولیدی دریغه[2]
چې تمام جهان په عقل غلبل کړمه — ریزمریزه مې پیکان ولیدی دریغه
د وجود گلزار یې درست سره اغزی شو — خارستان مې باغستان ولیدی دریغه
دروغ صورت لکه بادشاه صحت یې تخت دی — ناست په تخت مې شاه جهان ولیدی دریغه
د تن ښهر یې خرابه خرابی شو — بیا مې دا خراب ودان ولیدی دریغه
لکه زه چې له مخلوقه گرېزان یم — سگ مې هسې گرېزان ولیدی دریغه
داسبق راته تعلیم شکستگي کړه — چې دروغ کار مې شکستگان ولیدی دریغه

---

(١) دا غزل پوازې او پوازې د "ب پ" چاپي دیوان کې راغلی دی په نورو چاپي دیوانو او ټولو قلمي نسخو کې نشته.
(٢) دا غزل د "ب پ" چاپي دیوان نه نقل شو.

سخت ساعت ځمکه آسمان راته یکسان کړه — فرق د ځمکې د آسمان ولیدی دریغه
و دې خپلې حیرانۍ و ته حیران یم — چې حیران صورت شادان ولیدی دریغه
د قرآن او د حدیث په کتو خوښ نه شوی — بیا په لاس حدیث قرآن ولیدی دریغه
چې زما زحمت پیغور ګڼي وما ته — ما هغه د ځان په شان ولیدی دریغه
خپل یاران مې له زحمته په ژړا دي — ما د غه یاران خندان ولیدی دریغه
د آشنا زلفې مې ولیدې په لاس کې — بند په لاس د هندوستان ولیدی دریغه
صبح و شام مې ګدایي د یار د در کړې — په دا کار مې ځان مهمان ولیدی دریغه
درخانۍ او آدم خان په ارمان لاړل — لړې ماله زړه ارمان ولیدی دریغه
مخامخ مې ګفتګوی له یار سره کړې — د یار ما د غه احسان ولیدی دریغه

چې خطا دې واړه عفوه کړې رحمانه
یار مې هسې مهربان ولیدی دریغه

٢٢٠ (٢٤٣٠)

ته ناحق په ما کینه کړې کینه ناکه — په کینه بد آئینه نه کړې ته پاکه (١)
څوک بې وجهې چا ته توره تیره اخلي؟ (٢) — خپل عمل دی چې د نیا یې کړه هلاکه
چې خندا یې د بلبل په آه سړه کړه — خدای د ګل ګریبان پاره کړ سینه چاکه
ځکه سپینې شوې اول د حباب سترګې — چې له بغضه په دریاب چوي تنهاکه (٣)
که تن ځمکه کړې زړه تخم باران اوښکې — لکه نخل سر به وکاږي له خاکه

(١) د "پ" نسخې: "په کینه بد آئینه نه کړې خیساکه".
د "خ" لومړی نسخه: "په کینه بد آئینه نه کړې خپل پاکه".
په مصوره نسخه او د "پ" په دوهمه نسخه کې راغلي دي: "په کینه بد آئینه نه کړې خه پاکه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلي دي: "په کینه بد آئینه خه کړې پاکه".
(٢) د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې ده: "څوک بې وجهې چا ته توره توېرې اخلي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې "توره تیرې" راغلي دي او د "پ" په دوهم او د "خ" په لومړي نسخه کې د "بې وجهې" پر ځای "ناحق" راغلی دی.
(٣) دا مسرۍ په تمو لو چاپي دیوانو کې په لاندې ډول راغلې ده: "چې له بغضه په دریاب کې چوي تنهاکه".

بالا دست به شي هاله په نورو ونو[1] — که تعلیم د زبردستو واخلي[2] له تاکه

بیا به نه مومي د ترکو واک و حکم — څو ونه وځي د جهان له جمله[3] واکه

د هغه جهان څوندولن به هغه[4] مومي — چې لاس وکا بې د دې جهان له ټ واکه[5]

ته چې ژغورې سر و مال په عاشقۍ کې — عاشقي دا هسې چېرې وي کا واکه[6]

چې دا هسې بزرگ مېلمه وکوره بیالي — اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه[7]

په دولې کې به ونه شي تر توحیده — څو ضمیر دې خالي نه شي له اشراکه[8]

دا همه وارده حجاب دی چې لبده شي — نور دې حسن بالاتر دی تر افلاکه[9]

په ظاهر لباس غلط د سړي مرشد — مېنځ يې ګوره له چغزي اوله متاکه[10]

اولیاء په جهان خکه څرګند نه دي — چې پاک ژوي خیسر[11] نغاړي له ناپاکه

۲۲۱

هېڅ وفا يې له هېچا سره ونه کړه
تر وداع به څرمانه[12] کالد افلاکه

۲۴۴۵

---

(۱) د "پ" په دوهم نسخه کې "خلق" راغلی دی.

(۲) د "پ" په لومړي نسخې ——— کې "اخلي" راغلی دی.

(۳) په چاپي دیوانونو کې د "درست جهان له واکه" راغلی دی او د "پ" په لومړي نسخه کې "له جمله ټ واکه" راغلی دی.

(٤) په چاپي دیوانونو کې "هاله" راغلی دی.

(۵) د "خ" په دوهم نسخه کې دا مسرې داسې ده: "چې ځان وباسي ددې جهان له شراکه".

(٦) په "پ" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې چېرې ده کا واکه".
او په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "عاشقي داهسې کله ده کا واکه".
مګر په مصوره نسخه کې داسې ده: "اول غولی پاکیزه کړه له خاشاکه".

(۷) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" لومړي نسخه کې نشته.
لومړی مسرې یې په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "چې داهسې لوی مېلمه ته کوره بیالي".

(۸) دا مسرې په مصوره نسخه کې داسې ده: "څو د خپلسه خالي نه شي له اشراکه".

(۹) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه، د "خ" لومړي نسخه او د "پ" په دوهم نسخه کې "له ادراکه" راغلی دی.

(۱۰) قلمي نسخې: "په ظاهر لباس غلط د دنیا مرشد میان يې ګوره چې چغزي دي که متاکه".
د "پ" په دوهم نسخه کې يې لومړی مسرې داسې ده: "په ظاهر صورت غلط د دنیا مرشد".

(۱۱) په مصوره نسخه، د "خ" په دوهم نسخه کې "خپل سر"، او د "خ" په لومړي نسخه کې "خپل ځان" راغلی دی.
دوهم مسرې یې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: "چې پاک روي ځ سر نغاړي له ناپاکه".
په "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې پاک روي پسند وس نغاړي له ناپاکه".

(۱۲) په "پ" چاپ کې "مانه" راغلی دی.

هسې نه چې زما یار واړه جفا کړه — صد چندان لکه جفا هومره وفا کړه (۱)

لکه زه چې په خپل یار باندې مین یم — یو په سله هومره مینه یار په ما کړه

نه یې (۲) ورکړی په احسان دمې نه په جور — مجنون څکه په لیلی پسې ژړا کړه

درست جهان د خوبرویانو نازبردار دی (۳) — نه یوازې د غم ناز (۴) په ما و تا کړه

خشکل نه ګوري ماځ و هغه مخ ته (۵)

٢٢٢ — چې فرښتې یې هم د حسن تماشا کړه (۶) — ٢٤٥٠

چې خیمه یې (۷) د سیلاب په مخ شوه لکه — د حباب تماشا ګوره تر دمکه

هیڅ وېسا نه ده په کار د یار په سیوري — که تري لاندې وې دا وسپینو کودیکه (۸)

دا د لاندې به ځمه واړه چیت پیت شي — مګر سر وي چا وکښلی تر فلکه

چې په اصل خدای نسکور وي پیدا کړی — خولک به څه خوري د دې دهر له سناتکه (۹)

چې دښمن یې وي له دوسته اې ولي (۱۰) — د هغو احتیاط بویه له کومکه

زاشه واچوه د نفس وخولې ته خاوري — خوري نه ده خوله د ګور په خاورو ډکه

هر چې ډکه یې د ګور په خاورو خوله شي — په هغو باندې حرام ده نوره څکه

---

(۱) دا غزل د "ب" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) د "ب" په نسخو کې د "یې" پرځای "مې" راغلی دی.

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" دوهمه نسخه کې "نازپرور" راغلی دی.

(۴) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "یار" راغلی دی.

(۵) دا مسرۍ په "ب" چاپ او "پ پ" چاپ کې داسې ده: "نه بد ګوري رحمان خشکل هغه مخ ته".
د پېښور په لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده: "نه بد ګوري رحمان څرنګ هغه مخ ته".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خشکله به نه ګوري رحمان د هغه مخ ته".

(۶) دا مسرۍ په چاپي دیوانونو کې داسې ده: "فرښتې چې یې د حسن تماشا کا".
په مصوره نسخه کې داسې ده: "چې فرښته یې هم د حسن تماشا کا".

(۷) په قلمي نسخو کې "چې یې خوند د سیلاب په مخ شوه لکه" راغلی دی.

(۸) چاپي دیوانونه: "لا تري لاندې وي د خولګو کوډلکه".
د "خ" دوهمه نسخه: "که تر لاندې خولک دا وسپیڼو کړ میکه".

(۹) قلمي نسخې: "خولک به څه خوري د سپهر له سناتکه".
په "ق" چاپ کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چې په اصل خدای نسکور دی پیدا کړی".

(۱۰) قلمي نسخې: "چې دښمن یې دوست نما وي اې ولي"

۲۲۳ — ۲۴۵۸

که نور څوک مبارکي کا و بله نوري
و رحمان ته دې خپل یار وي مبارک

ګېډه وتړه په پړي سره کلکه (۱)
د روټۍ طمع و مه کړه له فلکه

هر سایل چې سوال د نان کا له آسمانه
ګویا غواړي په کچکول کې اوبن مکه (۲)

له آسمانه چې څوک طمع د وفا کا
د غه طمع یې طاعون ګڼه (۳) بې شکه

له باران سره یې هسې بلې وورې
چې هر زخم یې بدتر وي (۴) تر ټوپکه

که په چا یې شفقت او مرحمت شي
ظلم جور یې بدتر وي (۵) تر . . .

موږ به نه شي هیڅ سړی بې قناعته
که یې خونه وي په سیم و زر ډکه

بیا به نه مومي کمال بې په کمینه
که خیمه یې وي (۶) په عرش د پاسه لکه

که جهان په نور عالم باندې فراخ دی
په تنګ چشم باندې تنګ شي تر څپلکه (۷)

د دې دهر په یارانو کې آب نشته
که یې غواړې تر سما و تر سمکه

تر څې (۸) اوښکې د عاشق آب و نمک دي
خدای دې نه کا څوک بې آب و بې نمکه

۲۲۴ — ۲۴۶۹

دا درازې اندېښنې مه کړه رحمانه
د دنیا چارې په تلل دي تر ډمکه

که په هجر کې څوک ما پوښتي له حاله
حال خو دا دی چې ناتوان یم بې مجاله

زه دیار په دیدن ځکه شتابي کړم
چې د عمر بقا نه وینم تر کاله

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ګویا خیر غواړي کچکول کې له اوزبکه".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ګنم" راغلی دی.
(۴) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه کې "تیره وي" راغلی دی.
(۵) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو او "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې د "بتروی" پر ځای "تېر وي" راغلی دی.
(۶) په چاپي دیوانونو کې "دې وي" راغلی دی.
(۷) په چاپي دیوانونو کې "تر چشمکه" راغلی دی.
(۸) په "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او "خ" لومړۍ نسخه کې "تر ښې" راغلی دی او "خ" په دوهمه نسخه کې "د پرې" راغلی دی.

... احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

چې تر حسن تر جمال دې زار نه شوم | شرمنده یم د خوبانو تر جماله
ته وما ته نصیحت مه کړه ناصحه | عشق بې نیاز دی له ثواب له وباله
بې د خپل آشنا د حسن له تعریفه | هیڅ مې مه پوښته له نوره قیل وقاله
ما د عشق په درس کې نور څه لوستي نه دي | بې له زلفو بې له خطه بې له خاله
په دنیا په آخرت مې دې خدای نه کا | بې نصیب د مهرویانو له وصاله

۲۲۵ | که یار سر په د بدن غواړي مه جاروځه
د غم حکم رحمان کړی دی دلاله | ۲۴۷۷

خو تر میانه ورانه نه کړې د تن پوله | و به نه رسې تر خدایه تر رسوله
خدای وتا ته دین دنیا په غوره کښېنوه | تا دنیا کړه په داد وار وکې قبوله
تر حرص په هوړنه بله بلا نشته | دا بلا دستا په خونه شوه نزوله
یو ساعت د خدای په ذکر مشغول نه شوې | تمام عمر د خپل ځان په غم مشغوله
چې باقي زندګاني په فاني پلورې | ځان په کوم دانش دانا بولې مجهوله
له خالقه رو ګردان شوې و مخلوق ته | بیا وځان ته عاقل وایې نامعقوله
نصیحت لکه هلك در باندې تریخ شو | د دنیا په شیرینۍ پسې ملوله

۲۲۶ | چې رحمان غوندې خورسند نه شي په نوکه
خلاص به نه شي په هیڅ رنګ د زړه له زوله | ۲۴۸۵

خبر نه یم چې یې راوستم له کومه | بیا مې کومې خوا ته استوي چې درومه
لکه روند چې لاس د بل په اوږه کېږدي | هیڅ ژوره لوړه نه وي ور معلومه
خدایه را پېښنه نرۍ لار کړه نالېدلې | لکه ورانه ما شوره چې وي(۱) سرګومه

---

(۱) په قلمي نسخو کې د "چه وي" پر ځای "هسې" راغلی دی.

خراب زړه مې تور و زلفو ته هوس کړي — بازي کبوتر د مارغه په څېر په لومه (۱)

هسې کوډې عاشقي را باندې وکړې — چې سنګين خاطر مې نرم شو تر مومه

چې بې هېڅ له خدايه ترس او وېره نه شي — الغياث د دلبرانو له رسومه (۲)

کله راکاندې شراب د لعلو لبو — کله جام د زهرو راکاندې چې شومه (۳)

۲۲۷ — ۲۴۹۳

د مطلوب له طالبانو چې ځان شمېرې (٤)

اې رانه اول سيال شه بيا يې مومه

اعتماد (۵) به په دنيا کوې ترکومه — دا رفتار به په سپي شا کوې ترکومه

خوب به پټ له مرګه ګرزي سپينه ږيره — په روښانه ورځ به غلا کوې ترکومه

چې د دهر له يارانو وفا غواړې — صيادي به د عنقا کوې ترکومه

ديرې به علاج په دانګ په لوړ نه شي (٦) — دغه کار به په عصا کوې ترکومه

په غفلت به د خدا اميد د مرحمت کړې — د ناسور د زخم دوا کوې ترکومه (۷)

۲۲۸ — ۲۵۹۹

ته چې پند وايې ناصحه وران ته

شکايت به د قضا کوې ترکومه

شمع د دلبر ستر ګې عاشق پرې پروانه — ځان پرې خپل جليا کاشي يې خونه ويرانه (۸)

مطر په معنې کې د دلبر د مېنې بحر — شو صدف د سترګو وار په پرېه دردانه (۹)

---

(۱) دا بيت د "پ" په نسخه کې داسې دی: "خراب زړه مې تورو زلفو ته هوس کړه — ولې کبوتر د مرغه په څېر په لومه".
د "خ" په درې واړو نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ولې کبوت د مرغه په څېر په لومه".

(۲) قلمي نسخې: "الغياث دی د دلبر ولره رسومه".

(۳) په مصوره نسخه او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسره داسې ده: "کله جام د زهرو راکړ چې يې شومه".

(٤) قلمي نسخې: "ته چې ځان طالب شمېرې د مطلوبانو — اې رحمانه تر وکه سيال يې بيا يې مومه".
د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړۍ مسره داسې ده: "چې يې ځان طالب شمېرې له مطلوبانو".

(۵) په ټولو قلمي نسخو کې "اعتبار" راغلی دی.

(٦) دا مسره په قلمي نسخو کې داسې ده: "ديرې به علاج په دانګ و په لوړ نه شي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "د پيرې به علاج په دانګ و په دول نه شي".

(۷) دا بيت يوازې او يوازې د "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی په نورو ټولو قلمي نسخو او چاپي ديوانونو کې نشته.

(۸) دا غزل يوازې او يوازې د "پ" په لومړۍ نسخه او "خ" په دوهمه نسخه کې راغلی دی. ددې بيت دوهمه مسره د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "ځان په خپل جليا کړه مرشه يې خونه ويرانه".

(۹) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

غم مې د زړه وینې تر چشمانو رابهر کړې — اوښکې نه دي وینې شوې دا نهانه (۱)

زه یې دا له ستر ګو سپند د اوښکو بیا یم — یې چې ماهي د وصال وي په آب خانه (۲)

شوه چشمه د سترګو ستا د غم په وینو صافه — ځکه مې همېش اوښکې بهېږي روانه (۳)

خیر د دیدن و خوار عاشق ته ارزاني کړه — ته دلبر غني یې د خپل مخ په خزانه

اوښکو د فراق ده بانده بې زوره کړه رحمانه — هېڅ پروایې نه شي نې پروا هله مستانه (٤)

۲۲۹ — ۲۵۰۷

عقل د رحمان دې په جفا سره مسلوب کړه

مکره مکره مکره هسې بده یارانه (۵)

د بر عمر مې تېر کړ بېهوده په زمانه — نور دې زما سر وي او د ترکو آستانه

هېڅ حاصل نه کړه په شیخې او په تقوی کې — پس له دې مې وار دی هر چې شي په میخانه

شیخ و شیخي ورد و وظیفه او ذکر فکر — زه او ساقي جام و باده چنګ و ترانه

زه و زاهد او ته حیران یم د وی وماته — دیوانه به ده خند د وده به دیوانه (۶)

ګنج د درو زار شه د عاشق تر شا خلې اوښکو — نه خروار د عقل نه د عشق یوه دانه (۷)

تیغ د یار له لاسه په مړي د عاشقانو — هسې لذت کا ندي جوړ د میو پیمانه (۸)

خدای لره به ورشم په سودا د یار له مخه — بل مقصود مې نشته په کعبه په بتخانه

زه له د بر بې مېنې په تش بوی د یار شیدا شوم (۹) — تل د لمد و ختو لسن او به دې بهانه

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "غم مې د زړه وینې له چشمانو راجهېږي ولې چې بهېږي د وصال دی آب خانه".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "شوې چشمې د سترګو ستا د غم په اوښکو صافي ځکه همېش اوښکې ترې بهېږي روا...

(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "هېڅ پروایې نه شي بې پروا یار دی مستانه".

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "عقل د رحمان د دنیا سره مسلوب کړ مکره یاره مکره هسې نه ده یارانه".

(۶) قلمي نسخې : "دیوانه به ده مېخند د وده به دیوانه".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۸) چاپي دیوانونه : "هسې لذت کا لکه د میو پیمانه".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" په قلمي نسخو کې "شیدا یم" راغلی دی.

"کله زاهد زهد کا دیو جنت د پاره   سربلندی نه شي په اور بل د جانانه[1]
گوره د منصور هسې په دار نه شي رحمانه   مګر دا د عشق خبرې مستې زندانه[2]

٢٣٠   ٢٥١٨

بلا نښانه د عاشقۍ نښته تمامانه[3]
بې نام و نښان شه کړې غواړې نښانه

تل ژړا فریاد کړم د دلبر پر آستانه   کله به وماته مخ ښکاره که مستانه[4]
زه لکه مجنون ولاړ په طمع د لیلا یم   اوس به لیلی راشي پرسپین مخ زلفې شانه
راغلم ستا زیارت له که مې زړه یقین نو ته شبلي   تمیک پښې وان مې د واړه پیره ستا دي شکرانه
تیغ د معشوقو دې په گردن د عاشق النبي   هسې رنګه زیب که لکه مې چه پیمانه

٢٣١   ٢٥٢٣

چیرې د منصور ریه دود سنګسار نه شي رحمانه
مه کوه د عشق خبرې د بري رندانه

کله مخ یوه خوا کا حجابونه[5]   خدای به ورکا وخوبانو ثوابونه
کله وي چې یو په رنګ د هغه یار شي   که هزار شي په آسمان کې آفتابونه[6]
په ګرداب د زنخدان یې هسې غرق یم   هیڅوک مه شه غرق په هسې ګردابونه[7]
لکه زه چې یې له غمه په عذاب یم   خدای دې نه بندې په چا هسې عذابونه
ګفتګوی مې هیڅ اثر و ربانه نه کا   که له غمه یې تصنیف کړم کتابونه
په یوه ځواب مې رد کا هزار سواله   هسې کاندي د سوالونو ځوابونه

---

(١) دا دوه بیتونه په قلمي نسخو کی نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "مه وایه ښتیا خبرې د پري رندانه".
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا غزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(٥) د "خ" نیمګړې نسخه : "ستکه یوه خوا کا له مخه حجابونه".
(٦) د "خ" نیمګړې نسخه : "که هزار شي افتابونه مهتابونه".
(٧) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

هېڅ پایاب(۱) د فن غریب پېمونده نه شي — څوک به څه غواړي د بحر پایابونه

کډلن سترګې وبله کېږدم راته والي — په یارۍ کې عالم نه کاندي خوبونه(۲)

مال و ملک یې همه واړه اوبه یوسي — د هغو سترګو چې دروي سیلابونه

تکن وروځو محراب ته لي حیران یم(۳) — څه نسبت لري بتان و محرابونه

ما هاله د پارسايي و ولاس وکښلی(۴) — چې په لاس کړل مطربانو ربابونه

۲۳۲ — ارغواني جامې یې واغوستې ناصحانو — ۲۵۳۵

بیا یې جوړ کړل ستا د قتل اسبابونه

راکوي د بېدردۍ(۵) پېغورونه — بلوي مې په تندي باندې اورونه

نور څه نشته واړه خوبې دي د زړونو — چې و دړلي شي(۶) د ترکو په تېغونه(۷)

هنګاه یې په وکښود زړونو شېر دي — همېشه را باندې آزمايي زورونه

خدای دې تور د تورو سترګو چاته نه کا — عالمونه یې وکړې په تورونه(۸)

یو د حسن اور یې بل کړم په جهان کې — په دا اور باندې(۹) یې وسول کړم کورونه

نه دیان په مینه غلی کړم رقیبانو — ګنهګار یې کوم راپورې وپورونه

۲۳۳ — د ناصحانو د عاشقۍ هسې غږ وشو(۱۰) — ۲۵۴۲

چې برپا شوه په هر ښهر کې شورونه

---

(۱) په "ق" چاپ او د "خ" نیمګړې نسخه کې "پایان" راغلی دی.

(۲) دا بیت په مصوره نسخه او د "خ" په نیمګړې نسخه کې نشته.

(۳) د پېښور چاپي دیوانونه او قلمي نسخې: "دا بروڅو و محراب ته لي حیران یم".

(۴) په چاپي دیوانونو، مصوره نسخه او د "خ" په بشپړه نسخه کې "وللی" راغلی دی.

(۵) "ق"، "ک" چاپ کې "راکاوه شي د بېدرد و پېغورونه". په مصوره نسخه او د "خ" په بشپړه نسخه کې "بې ننګي" راغلی دی.

(۶) د پېښور چاپي دیوانونو کې "وژلي" راغلی دی.

(۷) په قلمي نسخو کې "پېغورونه" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۹) په چاپي دیوانونو کې په دواړو مسرو کې د "لي" پر ځای "دې" راغلی دی.

(۱۰) په "ق" چاپ کې "زوږ شو" راغلی دی.

په خاطر مې غلبه شول ستا غمونه — لن دخدای د پاره کښېږده قدمونه
څه خو قیاس زما د پرېواو سنګو کړه — چې مې چېرې وو په تن کې داغلمونه (۱)
هرچې ستا په دم ژوندي وي ندر غېږي (۲) — که بې تا په ځان پوکي هزار دمونه
که هزار هزار دمونه په ځان پوکا — نور به نه کا په دمونو قسمتونه (۳)
له قسمته خلاصېده د هېچا نشته — که داخل شي د مکې په حرمونه
سړی کله په کوښښ ترځایه رسي — ځو د خدای له لاسه نه وي (٤) کرمونه
چې توانګر د قناعت په خزانه شي — نور به څه کاندي دینار و درمونه (۵)

۲۳٤ ۲۵۰

قسم وخوري له خوبانو بیا یې مات کا
څه باور دی د ربح په قسمونه

ژوندي کاندي د دنیا کاروبارونه (۶) — په مړو پر پواته د خاورو انبارونه
ځوک سر تور پښې یې لڅا ور وله درومي — چا کاڼه دي په سر ایښي دستارونه
سنه استوګنه د دوو ورونو سره نه شي (۷) — بلکه یو خپله اخلي ازارونه
دیوې ونې (۸) له ښاخه پیدا کېږي — په چمن کې هم ګلونه هم خارونه
هومره خلق مره ورځ له دنیا درومي — چې یې نه په حساب شي نه شمارونه
یو یو وار دی په هرچا باندې تېرشوی — همېشه په هېچا نه وي دا وارونه
د پرتو د نړکې بازارګي مې ترسر تېر دي — خوک دې نه کا په ما قنج و بازارونه

---

(۱) په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "رودونه" راغلي دي.
(۲) د "پ پا" چاپ: "ستا دحسن مار چې یې وخوري نه رغېږي".
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "قلمونه" راغلي دي.
(٤) دا بیت په "ق" چاپ او د "ق. ک" چاپ کې نشته.
(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۶) د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "کار و روزګارونه" راغلي دي.
(۷) په قلمي نسخو کې "سنه تو سنه" راغلي دي.
(۸) د "پ" په نسخو او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دیوې د مالې" راغلي دي.

۲۳۵ ۲۵۵۸

جدائي د آشنا یانو هر دم کا ندي
په رحمان باندي د توره و گوزارونه

پټ پناه مي په خاطر لګي اورونه   چي را یاد شي د مینو بشرونه[1]
تل جرس د رته واهه د کوچ د لیال شي   پر د ښانو زلمو وتړي بارونه
راشه ورشه حال یي وګوره چي څه دی   پر مینو باندي پرېواته قبرونه
تا چي دا شیرین بشر خاوري بیابان کړه   تر شیرین بشر یي وخاته خارونه
ها مین چي تا لېده اوس لېده نه شي   د یي بند شوي د لحد په حصارونه

۲۳۶ ۲۵۶۴

یوه ذره د محبت ورکړه رحمان ته
چي بي تا یي په زړه نور نه شي فکرونه

دریغه ولیدی یو ځل هغه مخونه[2]   چي دراز لري مژګان دراز خدونه
دراز قد دراز مژګان درازي زلفي   ورځي شوندي ورځولي وارو غاښونه
د اسمان شمس و قمر به تري قربان کړم   هم د ځمکي په سر واره سره ګلونه
چي یي وو وینم په مخ مي اوښکي درومي   د سپرلي لمخه ورېږي بارانونه
که یو ځل یي مخ وو وینم په ستر ګو   ما په زړه کي قبول کړي دي نذرونه
د هجران په شپه سور کټ راته سور اور شي   یو زمان مي باندي نه لګي ارخونه[3]
چي په سپینو انګو دي زلفي زانګي[4]   ښاماران دي د چندنو په ښاخونه

۲۳۷ ۲۵۷۲

که خدای غم د جدائي ور ته آسان کا
و رحمان ور ته آسان دي نور غمونه

---

(۱) دا غزل د "خ" د دوهمي قلمي نسخي نه نقل شو.
(۲) د "پ" چاپ : " دریغه دي لیدی یو ځل هغه مخونه".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : " دریغه ووینم یو ځل هغه مخونه".
(۳) دا او د رېسي بیت په قلمي نسخو کي نشته.
(۴) "پ" چاپ : " لونتي زلفي دي په سپینو لېچو زانګي".

که ستا خپله سیاه رویي نه وي دښمنه | آیینه زما د زړه نه ده ځجنه (۱)

ته چې ما ته په نظر د عیب ګورې | داغ عیب واړه ستا دي عیب جنه

خپل صورت په آیینه کې هر څوک وینې | که څېره د چا صفا وي که ږلمنه (۲)

چوهاړي د حلال خور په نامه بولي | له ښو خلقو بدګویي نه ده ممکنه

ته چې بد له بله والې زه وبه وېرېږم | چې بې خپله بدي نه کړې معینه

ته هغه به ړومبی عیب ستا څرګند شي | وهر چا وته چې کړې د چا غندنه (۳)

هر رنګ تخم چې کړې هغه به راخلې (۴) | خپله خپله میوه نیسي هره ونه

که له خپله عیبه ځان زغوري رحمان نه

۲۳۸ — د هیچا له عیبه مه کوه پوښتنه — ۲۵۸۰

ما وې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه | مینه د خوبانو وچوي د صورت وینه (۵)

خدای زما په برخه عاشقي کړه له ازله | خوښ یم په دا برخه که ترخه ده که شیرینه

ځکه هغه سوځي هر چې اور ورباندې بل وي | روغه خلق شوه د زخمي رو تماشبینه

ښه تو ښه مې نه شي په تش داد کوډو کلي | مرد بویه چې واخلي د غم پېټی له غمګینه

نور عالم به څه کړم زه مرید د هغه کښ یم | هر چې وما له کا یو پیغام له نازنینه

خوب به سوك په سترګو غروم له هسې ځمه (۶) | خوب مې تل وېني د زړه خاخي له آستینه

سر د رحمان د روي د هجران په تېره توره (۷) | ته يې نګاهبان شې یا الٰه العلمینه

---

(۱) دا غزل د "خ" په دوهم نسخه کې نشته.

(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې "پلمنه" راغلی دی.

(۳) چاپي دیوانونه: "چې هر چا وته دې کړي ده خندنه".
د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "د چا" پر ځای "د ځان" راغلی دی.

(۴) په چاپي دیوانونو کې "یوسي" او د "خ" په دوهمه نسخه او په لومړي نسخه کې "موږي" راغلی دی.

(۵) قلمي نسخې: "زه به لوړه نه کړم په ښائستو باندې مینه کشکي که مې څوك کښېنوي توره ورانه کاله جینه"

(۶) دا بیت د "خ" په نسخو کې نشته او د پېښور په چاپي دیوانونو کې لومړی مسرې داسې ده: "خوب به د واړه سترګې غروم له هسې ځمه".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. "ق" چاپ کې لومړی مسرې داسې ده: "سر د رحمان دې وي د رحمان په تېره توره".

۲۳۹ — ۲۵۸۸

اورد جدائي په ماځ دي لگېدلي (۱)
وخت دي که مدد کړې يا ميران محي الدينه

يادوې په خوله مکه او مدينه ــــ نسکور پړوت لې دعوې تې په سينه

زوړ ندسر لکه غونچه مراقبه کړې ــــ پټ دي نقش د زړه رخت دي رنگينه (۲)

دا طلسو قبا (۳) غوارې نه يې موږې ــــ لدنا کامه دې (٤) خرقه کړه پشمينه

عبادت دې خوږې تر معصيّت کا (۵) ــــ څه خو ونيسه وځانته آيينه

کينه بده ده بې شکه جنگ حرام دی ــــ نه له نفس وله شيطان سره کينه (۶)

ترناپاکو نارينه وّ، وي (۷) بهتره ــــ پاک دامنه پرهيزگاره ارتينه

د مردانو کار له نفس سره جنگ وي ــــ نه زنان غوندې له نقش ونگينه (۸)

د دينداره بې ارتينې تر يوې کوښې ــــ صدقه شه سل بې دينه نارينه (۹)

نېکوکار سړی بهتر دی که خورد سال وي ــــ ترسپين ږيره، بدکرداره ديرينه

۲۴۰ — ۲۵۹۸

بدکردار، که صد ساله شي (۱۰) و ماځ ته
څرگند بېږي لکه طفل شبينه (۱۱)

بيا دې مخ دی جار وتلی څه بلا شوه ــــ دا بلاله کومه لوريه را پيدا شوه

---

(۱) دا بيت په چاپي ديوانونو کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې داسې دی: " اورد جدائي په ماځ دي لگېدلی ــــ ته دي نگهبان شې يا الله العلمينه".
(۲) د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرې داسې ده: " پټ دي نفس د زړه رخت دي رنگينه".
د "خ" دوهمه نسخه : " اندرون دی لکه نقش رنگينه".
(۳) د "خ" لومړي نسخه : " جامه".
(٤) "ق، ک" چاپ : " لې".
(۵) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته، لومړي مسرې يې په "ق، ک" چاپ کې داسې ده: " معصيّت به دې خپل تېر تر عبادت کړي".
(۶) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته.
(۷) چاپي ديوانونه : " ده "، مصوره نسخه : " دی"، د "خ" دوهمه نسخه : " نه".
(۸) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، "پ" چاپ : " نه ښځو غوندې له نقش نگينه".
د "خ" لومړي نسخه : " نه زنانو غوندې نقش نگينه".
(۹) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "کوښې" پرځای " نوکه" راغلې دی.
(۱۰) چاپي ديوانونه او نورې قلمي نسخې : " وي".
(۱۱) "ق، ک" چاپ : " بدکردار که صد ساله وي خو ماځ ته ــــ هسې ښکاري لکه طفل شبينه".

وړځ چې واورې دغه هسې نه وي خړوي — لکه نن چې دخپل یار ومانه شا شوه (۱)

دا زما په یار کې مهر و وفا نشته — که دنیا وار ه ټوله بې مهره بې وفا شوه

چې یې هیڅ له خدایه ترس او ویره نشي — په نصیب مې یوه هسې دلربا شوه

چې و حسن ته یې ګورم حیرانېږم — راڅرګنده یوه هسې تماشا شوه

څه د حد و د حساب خبره نه ده — بې صبري مې تر حسابه زیاته لا شوه (۲)

قرارې مې په طلب کې شوه حرامه (۳) — بې غمي مې په مذهب کې ناروا شوه

چې رابنکلې مې پرې غښتې د دعا و — هغه نه بندې مې ونه وېښته خطا شوه

لکه پوچ بادام بې مغزه بې حاصله — هسې پوچه بې حاصله مې دعا شوه

عاشقي چې مې له خلقو په غلا کړه — هغه غلا مې په تمام جهان رسوا شوه

څه مهره بدله نسیا معاملوم هم — چې مې نغدله په ورغوي کې نسیا شوه

د ر دبیرته جار وتوشو راته پوره — په نصیب مې بله نه وه داوه دا شوه (۴)

یوه بخره هر سړي له خدای ورکړه — زما بخره آشنایي دخپل آشنا شوه (۵)

د تدبیر په دام به څه شکار کېنبوزي — معشوقه چې مې په مثل د عنقا شوه

وړځ چې واورې دغه هسې نه وي څړوي — لکه نن چې دخپل یار ومانه شا شوه (۶)

چې یې زر کړ زېړ رخسار زما د خاوړو — عاشقي نه وه په باب زما کیمیا شوه

څه حکمت د یار په مینه کې خدای کېښود — چې عاشق لره هم درد شوه هم دوا شوه

۲۴۱

دا باران نه دی چې ورېږي له آسمانه
د مرغانو په نڅا باندې ژړا شوه

۲۶۱۶

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) قلمي نسخې : "په هغه خوا شوه" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه : "قرارې مې په طلب کې په حرام شد".
(۴) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې "هر اشنا" راغلی دی.
(۶) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

چې په نور څه پوري زړه تړې بې خدایه — څه پوهېږې چې په ځای کړې که بې ځایه (١)
دا خو نشته چې به تل ترتله پایي — که بیا پایي خو تر سلو کالو پایه
که دې سل کاله شي عمر خو به تېر شي — دغه پسه بیا به څه کړې راته وایه (٢)
سم له لاسه (٣) چارې نه شي مرد هغه دی — چې بېدار وي وغلیم وته له ورایه
ته په اصل کې سړی یې خاروی نه یې (٤) — د چارپایو چارې مه کوه دوپایه (٥)
مرتبه به دې د مچ او د مېږي شي — زړه په غوړو غوښو مه تړه همایه (٦)
موړ به نه شې ته په حرص بې قناعته — ای په تخت داورنګ زېب ناسته ګدایه (٧)

٢٦٢٤ — وړاندې سرای لره توښه تړه رخته (٨)
څو سفر دې کړی نه دی (٩) لره سرایه — ٢٤٢

په حالت د عاشقانو نظر بویه — په زیارت د شهیدانو ګذر بویه
بې مرشده خبر څوک د مرید اخلي — خوشحال په غم د فرزندانو پدر بویه
بې ریاره رسیده ویار ته ګران دي — په کوڅه د مهرویانو رهبر بویه
بې هنره چا دولت موندلی نه دی — په خدمت د صاحبانو هنر بویه
ستا له سترګو مې هرګور ملاحظه شي — له دې هسې سیاه دلانو (١٠) حذر بویه

---

(١) د "ق، ک" چاپ : "راته وایه دا په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" لومړی نسخه : "څه دې زده چې خدای په ځای کړې که بې ځایه".
د "خ" دوهمه نسخه : "څه دې زده دي چې په ځای کړې که بې ځایه".
د "ب" لومړی نسخه : "څه دې زده چې دا بې ځایه کړ کا بې ځایه".
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "دغه پسه به لور څه کړې راته وایه".
(٣) د "خ" لومړی نسخه : "هم له لاسه".
(٤) د "خ" لومړی نسخه : "چارپای نه یې". مصوره نسخه : "خاروی مه شه".
(٥) "ق، ک" چاپ : "خودرایه". "ق" چاپ : "مرشره چارپایه".
(٦) قلمي نسخې : "زړه په غوښو په غوړ مه تړه همایه".
(٧) د "ب" نسخه : "موړ به نه شې په حرص بې قناعته که یې په تخت داورنګ ناسته ګدایه".
(٨) د "خ" لومړی او مصوره نسخه : "واخله".
(٩) د "خ" لومړی نسخه : "نه وي".
(١٠) د "خ" په لومړی نسخه کې د "سیاه دلانو" پر ځای "سیاه مارانو" راغلی دی.

٢٤٣

بنه چې ستر ګې خدای ملالې کړې دي کوه   لن په زړه د ظالمانو اش بويه
ستا په داغ[1] به هر ليو زړه مشرف نه شي   دغه تاج د بزرګانو په سر بويه
چې خبر د تاج نه اخلي يار بد کا
بادشاهان له ګدايانو خبر بويه

٢٦٣٢

ړه مي وکړو خود رای   هر چې شي تکيه په خدای
په سودا د عاشقۍ کې   يا به شاه شم يا ګدای
يا به کېنم و د وحه ته   يا په سيوري د همای

---

(١) "پ پ" چاپ کې د "داغ" پر ځای "يار" او د "خ" په لوړې نسخه کې "تاج" راغلی دی.

چې خدای کا هغه به وشي — نه بل خدای لرم نه ځای
بې دلبره به ون نه کړم — بل هیڅ‌یا ته د زړه رای (١)
پای بوسي به یې پرې نه ږدم — ځومې رسي د ست و پای
یا خندا ده په جهان کې — یا ژړا ده په وای وای (٢)
تردا دو وچارو په هورته — نور څه نشته په دا سرای
عاشق بویه چې صادق وي — نه خودکام و نه خود رای
خالې دې نه کا څوك په عشق کې — جو فروش گندم نمای

٢٦٤٣ — زه ربانځ په کاڼ پوهېږم — ٢٤٤
که مې مل شي (٣) کار فرمای

کشلې زه خاورې ایرې دستا دروای — چې قدم دې همېشه زما په سر وای
خویوځله زما ستا وبله مخ شوی — نور مې موخه ستا د غشیو په تهتر وای (٤)
تمام تن مې درنجو په ځیراوره شوی (٥) — خو په ما د تورو سترگو یو نظر وای
په زېړ رنگ په سپینو اوښکو به ما بیا مومنده؟ — که د ترکو ملاقات په سیم و زر وای
ملامت به په ما څه له وایه شو — که د ستا د دلبرۍ نه څوك خبر وای (٦)
مرتبه که ستا د عشق شي ور څرگنده — ملایك به واره والي چې بشر وای (٧)
تماشا به زما هله در ښکاره شوه — که تر ما غونډې بېدل وای زه دلبر وای

---

(١) قلمي نسخې : "نور و هیڅ یا دزړه رای".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٣) د "ب" په نسخو او د "خ" دوهم او مصوره نسخه کې د "مل شي" پر ځای "مل وي" راغلی دی.
(٤) قلمي نسخې : "نور مې موخه ستا وغشیو ته بهتر وای".
(٥) د "خ" قلمي نسخې : "تمام تن مې د رنجو په خېږ وور وور وای".
(٦) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٧) په قلمي نسخو کې "که بشر وای" راغلی دی.

په خونبار به زما سترګو غوندې نه رڅ — که په مخ مې د ښېرو تودو پړهوا ے

ستا په درد کې طبیب والي وحمان ته
لا به نه وی که دې حال تر دا بتر وا ے

۲۴۵ — ۲۶۵۲

یو یو داغ په تېر اښې د هر چا دی — که بادشاه د ولایت[1] دی که ګدا دی

سېراب لې په سرچشمه د دنیا نشته — تشنه لب لې ګوښې ګوښې په غوغا دی

لږ راحت به د بې زحمت بانده بې موند شي — د دې دهر خس حرام شه[2] که وریا دی

د دنیا ښادي بې غمه موندۀ نه شي — لږ خیرات د شوم له کوره په بلا دی

فراغت پرې بانده ولې حرام نه وي — چې داخل په سراچه د دې دنیا دی

د مجنون د حال پوښتنه به څوک څه کا — جهان واړه کوراکور مجنون لیلا دی

عشق یو هسې رنګ افسون په عالم پو کې — چې عاشق په تورو سترګو نابینا دی

د هر چا لې بخره ورکړه ګوښې ګوښې — خپل قسمت د هر سري جلا جلا دی

ورکړه راکړه همګي د بل په لاس دي — دلته دخل نه زما دی نه د ستا دی[3]

په هر څه[4] چې د صاحب د زړه رضا شي — په بنده که ناروا دی هم روا دی

خوا ناخوا که لې رضا وي که بې نه وي — د قسمت رسد[5] رضا او نارضا دی

خان جهان سپارلی بویه وهغه ته[6] — چې بې حکم جاري شوی په هر چا دی

---

(۱) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ولایت" پر ځای "زماني" راغلی دی.
(۲) په چاپي دیوانونو کې "حرام دی" راغلی دی.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ب" چاپ کې دا بیت داسې دی:
" ورکړه راپېړ وده تول د بل په لاس دی — هلته دخل نه ستا دی نه زما دی".
" ق ، ک " چاپ : " ورکول او اخستل د بل په لاس دی".
" پ ، ب" چاپ او "ق" چاپ : " ورکول راپېړ ودل د بل په لاس دی".
د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : " ورکړه راپېړ وده همه د بل په لاس دی".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه او نیمګړې نسخه کې " په هر کار " راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د قسمت شوی" راغلی دی.
(٦) د "خ" دوهمه او نیمګړې نسخه : "خان ایمان سپارلی بویه وهغه ته".

دهر چا په لاس چې حکم حاکم ورکا　　جهان واړه د هغه په مدعا دی

٢٤٦

چې مولا ورسره مل نه وي کاح (ن/نه)
که لښکر یې ورسره وي یک تنها دی

٢٦٦٦

هسې رنګ نعمت راکړی خدای وما دی　　چې هېڅ خیز بهایې نشته بې بها دی[1]
یو خو دا چې یې په شکل د آدم کړم　　دویم دا چې محمد صلعم مې رهنما دی
لاس و پښې غوږ و سترګې خوله او ژبه[2]　　یو صورت مې په خواسه مسما دی
آسمان ځمکه، لمر، سپوږمۍ او روښانه ستوري　　درست جهان مې و نظر ته تماشا دی
شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه　　مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی
په شپه مسک په ورځ کافور رابان وورې　　درست صورت مې پکې غرق سرتر پا دی
په هر دم زندګانی بخښي وما ته　　هر نسیم دیار له لوري مسیحا دی[3]
د چمن وسرو ګلونو ته چې ګورم　　هر هر ګل راته د فدا یه په خندا دی
د ګلګونو میو ناوې راته ناسته　　زنګاري قمیص اغوستی د مینا دی
خیلې وینځې په ورغوي کې نیولې　　هر ساغر د می فروش جان فدا دی[4]
د شنه[5] رود په غاړه ناست سرود په لاس کې　　هر مطرب لکه بلبل هسې ګویا دی
سپین مخونه سرې لښتې دي د دلبرو　　هر دیدن یې د آفتاب په څېر رڼا دی[6]

---

(١) قلمي نسخې: "چې هېڅ هېڅ بهایې نشته بې بها دی".
"ق، ک" چاپ: "چې بهایې هرګز نشته بې بها دی".
(٢) د "خ" دوهمه نسخه کې "لوزه" راغلی دی.
(٣) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" دوهمه نسخه: "هر ساغر دمی پرستو جان فدا دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "هر ساغر دمی پر ښبکو ځان فدا دی".
(٥) په چاپي دیوانونو کې "سبنه رود" راغلی دی.
(٦) دا بیت په "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "ق، ک" چاپ کې نشته. په قلمي نسخو کې یې لومړۍ مسره داسې ده:
"سپین مخونه سرې لښتې د دلبرو".

۲۴۷ — ۲۶۷۹

چې دا هسې معرفت يې پرې پېرزو کړ (۱)
په تاج باندې منت د پاک مولا دی

داچې مست په ميو راغی يار دچا دی — بيا به تاخت کا په کوم غولي وار دچا دی (۲)
چې زړه سوی يې دحرم په صيد هم نه شي — دا يې درد اوښې صرفې گوزار دچا دی (۳)
ما خو نه دي خوله يې وچې آزار کړې — دا چې ما آزار وي آزار دچا دی
چې يې درست جهان دخ په رڼا زيست کا — دا آفتاب غونډې روښان رخسار دچا دی (۴)
چې بلبل يې رسېدې ترگلو نه شي (۵) — دا دننه په حرم گلزار دچا دی

۲۴۸ — ۲۶۸۵

چې هېڅ ترس په زړه کې نه لري رحمانه (۶)
دا نا ترس او بې پروا نگار دچا دی

غواصان که گوهر غواړي گوهر دا دی — بېدلان که دلبر غواړي دلبر دا دی (۷)
زما يار غونډې به بل يو دلبر نه وي — د جمله و دلبرانو سرور دا دی (۸)
خوند دلبو او د چاه زنخدان يې (۹) — را شه گوره زمزم دا دی کوثر دا دی
چې يې وصل او هجران و ته نظر کړم (۱۰) — زه گومان کړم جنت دا دی سقر دا دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "چې نعمت د معرفت يې پرې پېرزو کړ".
(۲) دا غزل د "خ" په مصوره نسخه کې نشته او "خ" په دوهمه نسخه کې د "غولي" پر ځای "لوري" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې : "چې زړه سوی يې دحرم په صيد نه شي — دا د غشي يې صرفې گوزار دچا دی".
د "خ" دوهمه نسخه : "دا يې درېغه يې صرفې گوزار دچا دی".
(۴) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۵) د "پ" په قلمي نسخه کې "ترگله" راغلی دی. د "خ" لومړۍ نسخه : "چې بلبل يې رسېدی نه شي ترگلو".
(۶) د "خ" لومړۍ نسخه : "چې هېڅ ترس يې په زړه نه کړې رحمانه — دا نا ترسه نا فرمان نگار دچا دی".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "دا نا ترسه بې پروا گوزار دچا دی".
(۷) دا غزل په مصوره نسخه او "پ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه : "زما يار غونډې به بل پر جهان نه وي — د جمله و دلبرانو سردار دا دی".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه : "خوند دلبو و د چاه زنخدان دې".
د "خ" دوهمه نسخه : "خوند دلبو يې او چاه يې زنخدان دې".
(۱۰) د "پ" نسخې : "چې و وصل و هجران ته يې نظر کړم".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې د وصل و هجران و ته يې گورم".
د "خ" دوهمه نسخه : "چې و هجران و وصال و ته يې نظر کړم".

ته خطبه په منبر څه لولې خطیبه — قدم کېږده په ځان باندې منبر دا دی

د کعبې سفر آسان دی مرد هاله نې — که له ځانه سفر وکړې سفر دا دی[1]

هر منعم چې دلجويي د قلندر کا — هغه نه دی قلندر، قلندر دا دی

چې توانګر د قناعت په خزانه شي — بل توانګر په جهان نشته توانګر دا دی

۲۴۹ — ۲۶۹۴

دا هنر نه دی چې خاوره شوله سره زر کا

چې زر خاورې کا ~~ملا~~ [لالانه] هنر دا دی

هغه زړه چې ستا د عشق په اور کباب دی — که مرهم ور باندې کېږدې ډېر ثواب دی

حجاب نه له اغيارو منا سب دي — د يارانو په يارۍ کې څه حجاب دی

بې له تا چې ښايست ريږي بې حسابه — نور ښايست د جهان واړه په حساب دی[2]

ښاپېرۍ که هر څو ډېرې ښايسته دي — په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی

لکه ګل[3] چې تر آفتاب پورې خجل دی — د غه هسې ستا تر مخ پورې آفتاب دی

دا د ميو څه مستي او سرخي نه ده[4] — تېغ د سترګو دې په وينو کې غرقاب دی

۲۵۰ — ۲۷۰۱

زه ~~ملا~~ [زاړه] به څوب څه کوم وېار ته

وژوندي يو ته د مړيو څه څوب دی

د ساقي په لاس کې جام د ميو ناب دی — مطرب ايښی په زانو باندې رباب دی

ته چې ما وته توبه وايې ناصحه[5] — په دا وخت کې چا څخه د توبې تاب دی

زه چې ځان منع کوم د عشق له کاره — په دا هسې کار کې کوم سود او ثواب دی[6]

---

(۱) چاپي ديوانونه: " د مکې سفر آسان دی مرد هغه دی چې له ځانه سفر کا ندی سفر دا دی".
(۲) چاپي ديوانونه: " په هغو کې هم ستا حسن انتخاب دی" يعنې دا دی بيت د دوهم مسرې او ورپسې بيت لومړی مسرې په چاپي ديوانونو کې نشته.
(۳) په قصه خوانۍ چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "ګل" پر ځای "شمع" راغلی ده.
(۴) قلمي نسخې: " دا د ميو د مستۍ سرخي نه ده".
(۵) د "خ" لومړی نسخه: " ته چې ما ته توبه فرمايې ناصحه". مصوره نسخه: " ته چې ما وته توبه ښيې ناصحه".
(۶) دا بيت اوله دې نه وروسته بيتونه په مصوره نسخه کې نشته. په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "کاره" پر ځای "لارې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "ادره" راغلی دی.

د آسمان چې لوی په عقل کې بالا شي — په محیط د عاشقۍ کې یو حباب دی (۱)
محتسب په رقص گډېږي باك يې نشته — صوفي پروت په میخانه کې مست خراب دی (۲)
هر چې زغوري سر و مال په عاشقۍ کې — هغه کړی کور په مخ کې د سېلاب دی
په رقیب باندې غفلت راغی وېده شو — یار پېلوله مخ واخیست بې حجاب دی (۳)
ته چې خوب غواړې (٤) په عشق کې راته وایه — کوم چاکړې د مزرې په خوله کې خواب دی
بې عمل که کتاب کېږدي په سر څه شو — گویا الیني یې تر پېټولاندې کتاب دی
چې د شرله عملونو نه خیر غواړې — تشنه لب غونډې سرشوی په سراب دی (۵)
د دښمن له مکارۍ نه وېرېږه — په نرمۍ یې غلط مه شه سنگ در آب دی

۲۵۱ — ۲۷۱۳

عبادت په شتاب هسې کړه رحمانه (۹)
لکه عمر چې دې تلونې په شتاب دی

چې تر سنگ و تر آهنه یې زړه سخت دی — زړه هغه لره وړ کړی ما کم بخت دی
خدایه کله به هغه غل راته اسیل کړې (۷) — چې لوټلی یې زما د خاطر رخت دی
هومره غم به نور په چا باندې نه وي — لکه غم چې د خپل یار په ما یك لخت دی

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : " په محیط د عاشقۍ یو حجاب دی ".
(۲) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(۳) دا بیت د "خ" له لومړۍ او دوهمې نسخې څخه نقل شو.
(٤) "ق، ک" چاپ : "کوی" او "ق" چاپ کې " والي " راغلی دی.
دا مسرۍ د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : " ته چې خوب په عاشقۍ کې له ما غواړې ".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه : " که سر د لعلونه خیر خبر غواړې ".
د "خ" دوهمه نسخه : " چې د شرعې له عملونو خیر غواړې تشنه لب غونډې سېرشوی په سېراب دی ".
(۹) د "خ" دوهمه نسخه : " عبادت په شتابلد کړه رحمانه ".
(۷) په قلمي نسخو کې " یاغیان " راغلی دی.

مګر بلبل په تېره تېغ شي يار له ياره — ګنه بناخ له خپله شاخ سره درخت دی[(۱)]
د پالنګ او د پېرڅه[(۲)] حاجت يې نشته — د يارانو نشستن د زړه په تخت دی
چې له دېره درده وخت پېژاندی نه شي — په رحمان باندې بې ياره هسې وخت دی[(۳)]

۲۵۲ — ۲۷۱۹

ستا له لاسه په ماجوړ دی که داد دی — زما مراد خو واړه ستا د خاطر مراد دی[(٤)]
ستا په مينه کې زما له مخه تښتي — که آفت دی که آسيب دی که فساد دی
هر امداد چې را کا وه شي ستا په مينه — په ليمه زما قبول هغه امداد دی
که تمام جهان مې ير بوځي په ليمه کې — بې تا نه راڅرګند يږي نه مې ياد دی
ما چې غوږ دا ستا د عشق په ترانه کړ — نصيحت مې نور د زړه په غوږ و باد دی
اوس زما له ننګ و نامه سره څه دي — چې دې نام د عاشقۍ را باندې زياد دی
هر ګلشن چې له ګلرخه بې ښهره وي — د عاشق په نظر غولی د صياد دی
د رحمان و توان ته ګوره هومره نازکړه — چې دا وسينو روغ نه دی آدم زاد دی

۲۵۳ — ۲۷۲۷

که يې مهر و محبت که يې عناد دی — ما د يار په ياری کړی اعتماد دی[(٥)]
زه او يار که په تن دوه په معنی يو يو — هزار خوني واړه بنهر يو بغداد دی
هيڅ بېلتون زما د يار و بله نشته — کار همه واړه موقوف په خپل ميعاد دی
زه خپل آه آتشين له خدايه غواړم — د آشنا خاطر که موم دی که فولاد دی
هيڅ موقوف د معشوقې په حسن نه دی — د عاشق خاطر په خپله مينه ښاد دی

---

(۱) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې يې دوهمه مسره داسې ده: "ګنه بناخ له خپله درخته سره درخت دی".
(۲) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "شرېډ" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په رحمان د يار له غمه هسې وخت دی".
(٤) په چاپي ديوانونو کې "زړه" راغلی دی.
(٥) په قلمي نسخو کې "اعتقاد" راغلی دی.

چې د آه و د فریاد طاقت یې نه وي — هر سکوت د بې طاقتو آه فریاد دی
سل په دا رنګه نوم و نه د عشق نور دي — لکه نوم چې د مجنون او د فرهاد دی
چې یې زړه شي هلته کېني هلته پاڅي — عشق د عقل و دهن کره داماد دی
بادشاهان په عاشقۍ کې ملنګان شي — ما او تا غوندې وګړي د چا یاد دي
چې پرېشان د یار د زلفو په خبر نه وي — جمعیّت د هغو زړونو لوی فساد دی
که رښتیا له خرابې سره ګنج وي — خرابات د بې بنیاد و بیخ بنیاد دی
که کمال د کمینه په اندازه دی — فوقیّت د شاګردانو په استاد دی
که په یار پسې تر ځان تر جهان تېر شي[1] — په رحمان زمونږ هسې اعتقاد دی

۲۵۴ چې دا نور شاعران کاندي هغه نه کا ۲۷۴۱
رحمان[2] کړي نوي نوي اجتهاد دی

په خاطر باندې مې ستا د غم غبار دی — همېشه مې په زړه پروت انبار انبار دی
که رهبر وي ګمراهانو لره خضر — عاشقانو لره خضر ستا رېبار دی
ګوندې چېرې خوک د خدای په در قبول وي — ستا له لاسه مې فریاد په هر دیار دی
د شهید و پرهارونو ته نظر کړه — هسې رنګه مې له دوستګو خونبار دی
چې د غم په بار یې زړه دی زما کښېلی — هم هغه مې په زړه کښېلی په بار بار دی[3]
چې هر دم مې د غمزو په تورو وژني — لا مې زړه د هغه سترګو منت بار دی[4]
دا آسمان دې د هغو په مدعا وي — چې په ما باندې یې کړی ستا اختیار دی

۲۵۵ که یار سل ځله جفا ورسره کاندي ۲۷۴۹
د رحمان داهسې کله اعتبار دی

---

(۱) دا بیت په "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړي نسخه کې دوهم مسری داسې ده: "لا مې زړه د هغو سترګو منت بار دی".
(۴) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته.

کمیني یو نادرکار دی | چې کمال حُني اظهار دی
چې اختیار یې کمیني کړه | په دانه کې پټ خروار دی
چرګ په دوه پیسې حلال شي | باز په سل روپۍ مردار دی
چې آسمان شو سرګردان شو | چې زمین شو برقرار دی
نښتر ګوره سرکښي کا | انګور ګوره نګونسار دی
ذره خواره شوه آفتاب شوه | ابر خور ب دی غبار دی (۱)
کوه بلند شو سیه سنګ شو | لعل وور شو بزرګوار دی (۲)
لوی آسمان توره تبی شو | هلك لمرخره انوار دی (۳)

۲۵۶ | ووړ سرې ګوره تاج ژانه
چې لوی فیل یې بار بردار دی | ۲۷۵۸

زلفې دې له ډېرې درازیه پای تر سر دي | یا د بنفشې لښتې خورې په صنوبر دي
لب دې آب حیات دي یا شکر یا نبات دي | یا خوږه غلط شوم (۴) تر همه وارو بهتر دي
قد ته دې خولګ نه شي رسیدی له بلندی | ولې چې معراج وته خاته د پیغمبر دي
ما چې ستا بنا یست و لمر سپوږمۍ سره په تول کړه | تللي په میزان کې تر آسمانه سپوږمۍ لمر دي
خاخلې له آسمانه په هر چا وورې یکسانه | پر خه په واښه شي په صدفو کې ګوهر دي (۵)
بخت دی چې یې خولګ متمکن کړه په تخت باندې | خولګ د غم په خار سره پاره پاره جګر دي (۶)

---

(۱) قلمي نسخې : " ذره ضعف شوه افتاب شوه ابر خور ب شو تش غبار دی ".
(۲) په " ق ، ک " چاپ کې " ابدار دی " راغلی دی .
(۳) " ق ، ک " چاپ : " نر هلك نور الانوار دی "
نور چاپي دیوانونه : " هلك لمر خره انوار دی " .
د " پ " لومړۍ نسخه : " هلك لمر شو خره انوار دی " .
(۴) په قلمي نسخو کی " یم " راغلی دی دا بیت لومړۍ مسرۍ په " ق " چاپ کې داسې ده : " لبې ستا آب حیات دی یا شکر دی یا نبات دی " .
(۵) دا بیت د " خ " په لومړۍ او دوهمه نسخه کی نشته .
(۶) دا بیت د " خ " په دوهمه نسخه کی نشته .

باد چې دې په زلفو باندې قصد د پریشانۍ کړ — ځکه یې گردونه د جهان واړه په سر دي

هله به سړی شي چې دې نوم عبدالرحمان شي — اوس سړی په ښه یې که دې لوستی زر وزر دی[1]

۲۵۷ — سپیني او سنکي، زیړ خسار مینې له دولته[2] — ۲۷۶۷

ای ړانده داد عاشقانو سیمو زر دی

دنیا دار که مستغني په سیم وزر دی[3] — هنرمند و څخه گنج د خپل هنر دی

بېهوده به[4] زور ور وځان ته وایي — د دنیا سړی که هر څو زور ور دی

هسې مه وایه چې زه یم په جهان کې — پیدا کړی خدای د سر د پاسه سر دی

ځینې ځینې یې ولیان پیغمبران کړل — نه چې هر سړی ولي او پیغمبر دی[5]

جو دانه قدر یو لعل یکې پیدا شي[6] — . نور جهان واړه د تور و کانو غر دی[7]

یو بادشاه دی چې لښکرې پسې درومي — نه په هر یوه سړي پسې لښکر دی[8]

پیدا کړي خدای سړي په تفاوت دي — هسې نه چې جهان واړه برابر دی[9]

که د عمر و رفتن ته څوک نظر کا — دا به وایي چې آفتاب د نماز دیگر دی[10]

چې یې[11] سر په حمکه اېښی وي و یار ته[12] — په آسمان باندې ختلی تکه لمر دی

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نشته.

(۲) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "دنیا دار که دنیا دار په سیم وزر دی".

(۴) د "پ" لومړۍ نسخه کې د "به" پر ځای "و" راغلی دی.

(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "ځینې ځینې یې ولیان پیغمبران کا — هر سړی نه اولیا نه پیغمبر دی".
د "خ" لومړۍ نسخه: "نه چې هر یو اولیا او پیغمبر دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "ځینې ځینې اولیا د ځینې نبیان وو — نه چې هر یو اولیا و پیغمبر دی".
مصوره نسخه: "ځینې ځینې اولیا و پیغمبران کړه — نه چې هر یو اولیا و پیغمبر دی".

(۶) د "پ" لومړۍ نسخه: "جو دانه قدر چې لعل یکښې پیدا کا".
نورې قلمي نسخې: "جو دانه قدر یو لعل یکښې پیدا کړه".

(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "نور جهان واړه تور کاڼي او تور غر دی".

(۸) د "پ" لومړۍ نسخه: "نه په هر چا پسې کړی خدای لښکر دی".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ یې په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سړي" پر ځای "هر څوک" راغلی دی.

(۱۰) د "خ" دوهمه نسخه: "دې به وایي چې رفتن د نماز دیگر دی".

(۱۱) "ق، ک" چاپ: "چا چې".

(۱۲) "پ ب" چاپ: "خپل یار ته".

تعجب زما د ډېرو وسنکو مه کړه (۱)   ما موندلې په دا بحر کې ګوهر دی

دریا خرقه یې خدای مه کړه په غاړه (۲)

٢٥٨   ٢٧٧٨

ما کوږ دستار ترلی قلندر دی

د واړه سترګې مې کړې دستا په لوري دي   مدام د ونې د فراق په آب شوري دي

زه یوسپی یم چار چشمه دستا له سپیو   چې مې ستا وړه ته دوه سترګې څلور دي (۳)

کنه ولې مې دوه سترګو ستا په طمع   وهر دړ (٤) وته نیولې کوړ په کوړ دي

چې مې خال د ترکو ولید په خپل زړه کې (٥)   د واړه کسې مې وزړه وته نسکور دي

اعتبار د زمانې په اشنا مه کړه   همګې واړه د خپلو رختو چور دي (٦)

ما قبول د رقیب ناز کړ ستا د یاره   سود و زیان په دا جهان کې خوار و ور دي

په ما باندې ګمان داهسې مه کړه (۷)

٢٥٩   ٢٧٨٥

چې بې تا په لوږ خه غولېږي هغه نور دي

ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی   ګویا میشت (۸) مې په سر شهر د لاهور دی

په افسون و په جادو د تورو سترګو   خراب دل مې له جملهٔ عالمه تور دی

---

(۱) د "ب" لومړۍ نسخه : "نه زما په ډېرو وسنکو عیب مه کړه".
د "خ" لومړۍ نسخه : "نه زما د ډېرو او سنو نه عیب مه کړه".
د "خ" دوهمه نسخه : "نه زما د ډېرو او سنکو غیبت مه کړه".

(۲) د "خ" دوهمه نسخه : "دریا خرقه دې خدای مه کړه په غاړه".

(۳) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته . د "خ" لومړۍ نسخه کې لومړی مسری دا دی : "زه یو سپی چار چشمه یم دستا د سپیو".
دوهمه مسری په مصوره نسخه کې دا ده : "چې ستا ولور نه مې دوه سترګې څلور دي".

(٤) چاپي دیوانونه : "وهر لوري ته".

(٥) مصوره نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه : "چې مې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "ما چې خیال د ترکو ولید په خپل ځان کې".

(٦) دا بیت د "خ" دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو .

(۷) چاپي دیوانونه او نورې قلمي نسخې : "په رحمان باندې داهسې ګومان مه کړه".
دوهمه مسری د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې دا ده : "چې بې تا به په لوږ خه غولېږي لوږ دي".

(۸) "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ کې "جوړ" راغلی دی.

که مي زړه له غمه چوي راته والي — غم د هجر مي ګنه لا نور دی
د هجران په بیماری کي را معلوم شو — چي اخستی مي آزار د پلار و مور دی
دا دنیا په مثال کور شو د غمونو — چي په هسي کور نازېږي هغه کوږ دی
دا جهان نه د چا خپل دی نه به خپل شي — چا په خپله رضا پرېښو چا په زور دی
چي د مرګ په پور ورېږي کي یو ومري — دی دوا به يو پور وريو زوی او ورور دی[1]

۲۹۰

که رحمان په عاشقۍ بې عزت کېږم[2]
ما په سترګو قبول کړی دا پېغور دی

۲۷۹۳

که دلدار په دلدارۍ زما قدم ږدي — ګویا هر قدم په لارې[3] د حرم ږدي
ځای لري که بي منته بوسه راکا — کوم کریم په چا منت د خپل کرم ږدي[4]
معشوقه مشفقه بویه مهربانه[5] — نه قارون چي په ځان اسم د حاتم ږدي
خدای وما وته ګلونه د جنت کړل — که داغونه مي په زړه باندي د غم ږدي
هسي پټ الړم[6] دا زېړ رخسار له خلقو — لکه زر چي څوک له خلقو پټ پنهم ږدي
هیڅ مانه دي څوک له مستو سترګو نه کا[7] — کوم یو مست دی چي قدم په لار سم ږدي
راحت بي زحمته نه دی چا موندلی[8] — کوم طبیب دی چي په روغ صورت مرهم ږدي

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "که رحمان په عاشقۍ کي غیرت نه کړی".
(۳) مصوره نسخه : "په لوری".
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کی نشته.
(۵) "ب" چاپ : "معشوقه مشفقه بویه مهربانه".
د "خ" دوهمه نسخه : "معشوقي مشفقي بویه مهرباني"
(۶) "ق" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه : "پټ ګرځم".
"ق، ک" چاپ او مصوره نسخه : "پټ ساتم"
(۷) د "خ" لومړی نسخه : "بربند وستي ګو".
(۸) چاپي دیوانونه : "راحت نه دی بي زحمته چا موندلی".

زه هر گوره تر خپل صمد پورې شرمیږم (۱) — برهمن چې سر په پښو د خپل صنم بندي

واسمان ته لاس د عقل نه رسیږي (۲) — دا خو عشق دی چې په عرش کرسي قدم بندي

۲۶۱ — زه حمید یې تاج گڼم د یار له لاسه — ۲۸۰۳

کړمې پښه په سر د جور و ستم بندې

د دنیا کاروبار واړه غولول دي (۳) — دا گمان په هیچا مه کړه چې مې خپل دي

هیڅ مزه په دا جهان کې پاتې نه شوه — دا یخ شورې په اوبو پورې کول دي (٤)

که دې دوه کاسې دانې وي په کنډولي (۵) — پس له شامه هسې وایه (٦) چې دبل دي

پوره غوږ د غوښو شته په هر چا پورې — که د شرم پوره (۷) غوږ غوږې باطل دي

که ته دوه (۸) او درې عیبونه د بل شمار کړې — بل به تا ته هسې وایي چې ستا شل دي (۹)

نصیحت د ناصحانو اثر نه کا — د سرې اوسپنې خوشې ټکول دي (۱۰)

۲۶۲ — دانا اهل همدان دي نه پوهیږم — ۲۸۱۰

کړمې د حمید پښې په گوگل دي

---

(۱) "پ" چاپ او د "خ" لومړی نسخه : " زه هر گوره تر خپل صنم پورې شرمیږم ".
"ق" چاپ : " زه هر گوره خپل صنم پورې شرمیږم ".
"ق ، ک" چاپ : " زه هم گوره خپل صنم پورې شرمیږم ".
"پ پ" چاپ : " زه هر گوره تر صنم پورې شرمیږم ".
مصوره نسخه : " زه هر گوره تر خپل یار پورې شرمیږم ". نوموړی بیت د "خ" په دوهمه قلمي نسخه کې نشته .

(۲) "پ ، پ" چاپ : " واسمان ته لاس د عقل نه رسیږي ".
"ق ، ک" چاپ : " دې اسمان ته لاس د هیچا نه رسیږي ".

(۳) "پ پ" چاپ : " د دنیا چارې همه واړه غولول دي ". د "پ" لومړی نسخه : " د دنیا ورنگار همه وبله غولول دي ".
د "خ" لومړی نسخه : " د دنیا ورنگار همه واړه غولول دي ". د "خ" دوهمه نسخه : " د دنیا کاروبار واړه غولول دي ".

(٤) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه : " هیڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه دا یخ شورې په اوبو پورې کول دي ". د "خ" لومړی نسخه :
" هیڅ مزه په دا جهان کې طمع مه کړه یخ شوري د اوبو پورې کول دي ". چاپي دیوانونه : " دیخ سورې په اوبو پورې کول دي ".

(۵) د "خ" لومړی نسخه : " په کنډول کې ".

(٦) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړی نسخه : " وایي ".

(۷) مصوره نسخه : " سر ".

(۸) چاپي دیوانونه : " یو او دوه ". د "خ" لومړی نسخه : " دوه درې ". د "خ" دوهمه نسخه : " دوې نارې ". مصوره نسخه : " دوه ".

(۹) چاپي دیوانونه او نورې نسخې : " سل ".

(۱۰) قلمي نسخې : " بیهوده د سرې اوسپنې کوټل دي ".

سپین رخسار و مشکین خال دې وبله ضم دي — یا محمود او ایاز ناست سره همدم دي

که دې مخ په زلفو پټ شو باك یې نشته(١) — د حیات او به هم پټې په توږم دي

ستا د زلفو له رخساره له سرو شوندو — پیدا شوي شام شفق د صبح دم دي

په دهن کې دې غاښونه تجلي کا — یا غوټۍ په غوټچه کې د شبنم دي(٢)

نه چې اوس زمانه غوخ ستا په غمزه دی — چاره غوښې لا قدیم سره په غم دي

بې ژړا و چا ته نه ګوري سیه چشم — د نرګسو غوړېده د جوی په نم دي

راحت نه دی چا موندلی بې زحمته — ستا جفا و وفا دواړه منقسم(٣) دي

ستا د حسن د تعریف له برکته
د رحمان د شعر کوټې پر عالم دي

٢٦٣ — ٢٨١٨

چې د څنګه مې دلبر په لاس کې جام دی — نن اورنګ د زمانې زما غلام دی

مدام کله وي دنیا د دنیا دارو — بې له عشقه چې دولت یې مستدام دی

د هارون څرخ پای نیلي دی د سپهر — خو به دوکا چې یې دو په سر د بام دی(٤)

د دنیا چارې په مثل دي د سیوري — د آفتاب په مخ د سیوري څه مقام دی

که یې صبح ښایسته دی خنده رویه — بیا یې هسې په هر صبح پسې شام دی

نه په مهر کې آرام شته نه په ماه کې — په دنیا راغلی هر یو بې آرام دی

ببغمي په دنیا چېرې ده رحمان نه
یو ببغم دې څوك را وښيي کدام دی

٢٦٤ — ٢٨٢٥

ما د ستا و لمن ته اچولی دا خپل ځان دی — ستا دی زما نه دی که دانا دی که نادان دی

---

(١) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "که دې مخ په زلفو پټ دی باك يې نشته".
(٢) د "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "یا غوټۍ چې په غوټچه کې د شبنم دی".
(٣) قلمي نسخې: "مغتنم".
(٤) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

خپله سرکشي لوی مي واړه فراموش دي   هسې مي ځان ستا ولوی قامت وڅېرا د
بې له تا که سيل[1] په ګلستان کړم د ګلونو   نه پوهېږم هېڅ چې ګلستان دی که زندان دی
چا پېژاندم زه چې عاشق نه وم په جهان کې   او س مي ستا له رويه نوم رسوا په در جهان دی
د برهمن ولي تېر شول د مجنون بې نام ونقشه[2]   عشق دی چې عاشق له ره هم نام د هم نشان دی
لوی ترکوم چېنجي دې پر وانه چې افسانه شو   واړه په سبب د عاشقۍ دي نمايان دي
واړه دخيل ځان په نظر ګوره که دانا يې
اي عبدالرحمانه جهان درست عبدالرحمان دی

٢٦٥   ٢٨٣٢

په نامه د هغه خدای مې دا بيان دی   چې يو نوم يې په نومونو کې سبحان دی
هم[3] بادشاه دی د جمله و بادشاهانو   هم د هر يوه سلطان په سر سلطان دی
هغه کار چې وهر چا وته مشکل دی[4]   هغه کار واړه ورده وته آسان دی
خوك آفتاب شي په آسمان راخېژ ولې[5]   ده آفتاب راخېژ ولی په آسمان دی
خوك د لمر په مخ حجاب شي غوړ ولې   ده پټ کړی لمر په ابر کې پنهان دی[6]
خوك په شپه کې شي مهتاب[7] پيدا کولی   ده په شپه کې پيدا کړی ماه تابان دی
خوك يو څاڅکی پرېستی شي له آسمانه   نزول[8] کړی ده په مونږ باندې باران دی
خوك شي روح ننوېستی په يوه ما شي   ژوندی[9] کړی ده په روح تمام جهان دی

---

(۱) "پ" او "ق" چاپ کی "سير" او په قلمي نسخو کی "ګذر" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه کی "نام ونشانه" راغلی دی.
(۳) د "پ" په لومړي نسخه کی د "هم" پر ځای "دی" راغلی دی په "پ پ" چاپ کی يې دوهمه مسره داسې ده: "هم د هر يوه په سر باندې سلطان دی".
(٤) د "ق، ک" چاپ: "هغه کار واړه په ده باندې اسان دی".
(۵) "ق" چاپ: "خوك افتاب شي واسمان ته خېژ ولے".
(۶) له مصوري نسخې نه پرته په نورو نسخو کی "پنهان" راغلی دی.
(۷) د "خ" لومړي نسخه: "افتاب". او دا بيت په "ق، ک" چاپ کی داسې دی:
"خوك په شپه کے شي مهتاب راخېژ ولے   ده په شپه کے خېژ ولی ماه تابان دی"
(۸) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کی "نازل" راغلی دی.
(۹) قلمي نسخه: "زنده".

خوک وسنګ شي رنګ د ګلو ورکولي — ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی [(۱)]

خوک له خاوره شي یو ګل پیدا کولي — ده له خاوره پیدا[(۲)] کړی ګلستان دی

خوک له اوره شي اوبه پیدا کولي — ده له اوره پیدا کړی زمستان دی [(۳)]

خوک له سنګه شي ګوهر پیدا کولي — پیدا کړی ده له سنګه در و مرجان دی [(۴)]

خوک شي رزق و هر[(۵)] مخلوق ته رسولي — دی د هر یوه مخلوق روزي رسان دی

خوک بنده له ایمان شي ورکولي — ده ورکړی هر مؤمن له ایمان دی [(۶)]

خوک له ځمکې وآسمان ته شي ختلي [(۷)] — ده عیسی له ورکړی دا مکان دی

خوک له خدای سره خبرې شي کولي — ده موسی مشرف کړی په دا شان دی [(۸)]

خوک ایښودی په توسن د هوا[(۹)] زین شي — ایښی ده په هوا تخت د سلیمان دی

خوک په سپینه ږیره پایي تر قیامته [(۱۰)] — ده په خضر باندې کړی دا احسان دی

چې په ده شي هغه کار په هیڅ نه شي — هر توانا د ده تر توان پورې ناتوان دی

په اوبو کې یې د کاني کوټ بنا کړ — ده ورکړې پکې اور له امان[(۱۱)] دی

---

(۱) "ق، ک" چاپ : "خوک شي سنګ ته ورکولي رنګ د ګلو سنګ ته ده ورکړی رنګ د ارغوان دی".
"ق" چاپ : "خوک شي سنګ ته ورکولي رنګ د ګلو ده وسنګ ورکړی رنګ د ارغوان دی".
د "خ" لومړی نسخه : "خوک شي سنګ له د ګلو رنګ ورکولي ده وسنګ ورکړی رنګ د زعفران دی".
د "خ" دوهمه نسخه "ده ورکړی سنګ ته رنګ د ارغوان دی."

(۲) د "خ" له دوهمې نسخې نه پرته په ټولو نسخو کې "ارغوان کړی" راغلی دی.

(۳) دا بیت په "ب" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته

(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) د "خ" دوهمه نسخه : "وکل مخلوق ته". په "ق" او "ق، ک" چاپ کې دا مسرئه داسې ده : "خوک شي رزق رسولي هر یوه ته".

(۶) دا بیت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته. د "خ" لومړی او مصوره نسخه کې د "مومن" پر ځای "بنده" راغلی دی.

(۷) قلمي نسخې : "خوک له ځمکې وآسمان وته ختلی شي".
"ق" او "ق، ک" چاپ : "خوک له ځمکې وآسمان ته دی ختلي".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۹) په چاپي دیوانونو کې د "هوا" پر ځای "اسمان" راغلی دی.

(۱۰) "ق" چاپ : خوک تر ده به ږیره به وپایي تر قیامته".

(۱۱) چاپي دیوانونه : "مکان دی"
لومړی بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
په "ب" چاپ او د پېښور په چاپي دیوانونو کې د "کوټ" پر ځای "ګوټ" راغلی دی.

په سجده (۱) یې ټیټ ملي سر دی لګولی — هم یې زوړند په رکوع سره اسمان دی

هره ونه په قیام ورته ولاړه ده — هر ګیاه یې په تسبیح سره زبان (۲) دی

همه واړه په تسبیح د ده مشغول دي — که ملک دی که پیری دی که انسان (۳) دی

هم ماهي یې په دریاب کې حمد (۴) وایي — هم مرغه یې په چمن کې ثنا خوان دی

حق په حق یې ثنا هیچا کړې نه ده (۵) — نه له هیچا واقع شوې دا بیان دی

مخلوقات تو هسې نه دی پېژندلی — لکه ده سره (۶) چې قدر د خپل ځان دی

حد پایان یې بې هیڅ سړي موندلی نه دی — معرفت یې هسې بحر بې پایان دی

نه هیڅوک د ده په خبر د ده په شان دي — او نه دی د چا په خبر د چا په شان (۷) دی

نه یې زیان نه یې زوال نه یې نقصان شته — دی (۸) بې زیانه بې زواله بې نقصان دی

نه یې مثل نه مثال نه یې مکان شته — دی بې مثله بې مثاله بې مکان (۹) دی

پاک یې وګڼه بې شکه بې ګمانه — له هغو چې د چا شک د چا ګومان (۱۰) دی

نه یې څوک په سترګو وینې نه لیده شي (۱۱) — او یې چونه بې چګونه نمایان دی

که څوک وایي لیده نه شي لیده نه شي (۱۲) — او که وایي وهر چا ته عیان دی

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "سجود" راغلی دی.
"پ پ" چاپ کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "زوړند سر هم په رکوع سره آسمان دی".
(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "ګویان دی"
(۳) قلمي نسخې: "که سړی دی که پیری دی که حیوان دی".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه کې د "حمد" پر ځای "ثنا" راغلی دی.
(۵) "پ" چاپ، "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "حق په حق یې هیچا نه ده ثنا کړې".
"ق، ک" چاپ کې دوهمه مسرۍ داسې ده: "نه هیچا نه واقع شوی دا بیان دی".
(۶) قلمي نسخو او "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې د "سره" پر ځای "څخه" راغلی دی.
(۷) دا بیت په "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته.
(۸) د "خ" دوهمه نسخه کې د "دی" پر ځای "او" راغلی دی.
(۹) دا بیت په "ق" چاپ کې داسې دی: "نه یې مثل نه مثال نه یې پایان شته — دی بې مثله بې مثاله بې پایان دی".
په "ق، ک" چاپ کې یې دوهمه مسرۍ له "ق" چاپ سره یو شان ده. په ټولو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې یې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "نه یې مثل نه مثال شته نه یې مکان شته".
(۱۰) مصوره نسخه: "له هغو چې د چا فکر په بل شان دی".
(۱۱) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "که یې څوک په سترګو وینې لیدی نه شي".
(۱۲) د "خ" دوهمه نسخه: "که څوک وایي چې لیده شي لیده نه شي".

منزه دی له جمله و جهتونو — او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی (۱)
بې پردې به حسن چا ندوي لیدلی — که څوک وايي چې لیده شي تش گومان دی (۲)

(۲۶۹) (۲۸۶۸)

له ذره گونو صفتونو راشه گوره
چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی (۳)

زړه مې ستا په ذکر فکر گلستان دی — تن مې ستا له غمه پانه د خزان دی
ستا د غم له هجره هسې نهره مند یم — چې په ستر گو کې مې جوي د (ر) روان دی (۴)
ستا کتو مې (۵) عجب زخم په زړه وکړو — چې هم وینې ترې بهېږي هم خندان دی
هسې رنگ مې د خپل زړه له وینو واخست — چې ځان د رهت راته په شکل د جانان دی
که د ستا د زلفو مار کاندي خونه — ما موندلی ځني عمر جاودان دی
ځنگدن که هر څو تریخ وتلخ وایه شي — ستا د لبو په مدد آب حیوان دی
آشنایي ترچه الحه کمزوري نه ده — معطر په بوی د مصر درست کنعان دی
لکه لمر په خلودم آسمان لیده شي — محبت په سل حجابه کې عیان دی
نور د شمع په فانوس کله پټېږي — عشق د عقل په پرده کې نمایان دی
که د ستا په مخ کې بوی د حجاب نشته — زه له د بېږې ځلې (۶) وایم چې نهان دی

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(۳) د "ب" لومړۍ نسخه : "له هزار و صفتونو باور مه کړه — چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "له ذره گونو صفتونو راشه گوره — یو صفت یې کړي ما عبدالرحمان دی".
د "خ" لومړۍ نسخه : "له هزار صفتو یو یې ادا نه کړ — چې یې کړي دا صفت عبدالرحمان دی".
د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه : "له هزار و صفتونو باور و کړي — چې یې کړي نیم صفت عبدالرحمان دی".
(۴) دا بیت او ورپسې دوه بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو کې دا بیت داسې دی : "ستا د هجر په غم هسې لهړه مند یم — چې په ستر گو کې مې جوړ د رود روان دی"
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده : "چې له ستر گو مې د میو جوی روان دی".
(۵) په "ق، ک" چاپ کې "ستا لیدو" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "مینې" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "حیا" راغلی دی.

طاوس رنگې زلفې چا دي سمې کړي[1]
چې هر موی يې په ښو رنګه په خوشادي

بې پردې به حسن نه وي چا ليدلی
که څوك والي چې ليده شي تش ګمان د[2]

ښادي غم غونډې اسانه موندله نه شي
سود په خپلو وينو لعل د بدخشادی

که وصال په هر زما واي هسې دريغه
لکه غم چې د هجران په هر زمان دی

بې د ستا له ملاقاته چې مشکل شو
نور مشکل واړه په ما باندې اسان د

هم په دا راته اسان شوه نور غمونه
چې ستا غم د حد په هور ته راته ګران د

قافله د صبر هيڅ ويسا پرې[3] نه کا
ستا له غمه مې منزل د زړه ويران د

يو نفس به دې له دره بېرته نه شم
څو مې يو نفس[4] باقي په دا جهان د

لکه سر و سامان ستا د زلفو نشته
هسې زړه زما بې سر و بې سامان د

لکه تا چې تور ګيسو په مخ پرېشا کړه
هم مې هسې خراب زړه پسې پرېشان د

خواږه خاطر به د ... سلامت څو وي
٢٦٧ چې ګذر يې ستا په چاه زنخدان د ٢٨٨٩

ستا د عشق حرفونه تور نه دي ګلګون دي
هم په دا چې نوشته په جګر خون دي[5]

تش به نه شي هغه خم د عشق له ميو
چې يې خاورې د فرهاد و د مجنون دي[6]

د دنيا چارې همه واړه فاني دي
دا د ستا جور و فا ولې افزو دي

مقتولان ستا د غمزو دي لاله نه دي
چې په سره کفن له خمکې را بېرون دي

---

(۱) چاپي ديوانونه : " طاوس رنګه زلفې دې چا هسې ګره کړې ".
د " خ " دوهمه نسخه : " طاوس رنګه زلفې نه دي چا ليدلی   که څوك والي چې ليده شي تش ګومان دی ".
(۲) دا بيت د " خ " په دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه کې نشته.
(۳) د " پ " لومړۍ نسخه او د " خ " په لومړۍ نسخه کې : " را باندې نه کا " راغلی دی.
(۴) " ق " چاپ او " ق ، ک " چاپ کې " دم نفس " راغلی دی.
(۵) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۶) " ق ، ک " چاپ : " يار ستا جور و جفا ولې افزون دی ".

چي يي هيڅ بها زلمسيو څخه نشته | جو نه نه دي سکه ګنجونه د قارون دي
باد شاهان په يوه دم کي ګدايان کا | مال بدلي فسادونه د ګردون دي

۲۶۸ — ۲۹۹۶

د زړه خوناب مګر قبول شي
چي مخونه د دلبرو پرې ګلګون دي

غم دي هسي غلبه شو په ما باندي | چي مي ځاى نه شي د ننه نه د با ندي
له زګيرويه مي نور خلق په عذاب شول | تل د وچوله کبله سوځي تاندي
زه د ستا په غم کي شمع غوندي ژاړم | ته زما په ژړا صبح غوندي خاندي
زړه مي هسي ستا په لوري آويزان دى | لکه زلفي دي په مخ دي آويزاندي
ما دي ستا دانه پښنو په اوښکي سوي | د دنيا اندېښني واړه لکه سپاندي
دا دستور دى چي لوى[1] غم په سري ورشي | نور غمونه يي هم شي تر پښو لاندي
هر چي ما په نصيحت له تا جاربا سي | بيا دي ستا په لوري دروي ترما وراندي[2]

۲۶۹ — ۲۹۰۴

سره لمبه ګوره چي څه کا په وچ ډکي
مخ ديار په ... هسي چاري کاندي

په دنيا کي که څه کار دى خوردين دى | د دي کار په کننده ؤ آفرين دى
چي تقوى او دينداري يي شي په بخره | دهغو د سعادت ستوري قرين دى
قناعت مي هسي خوند په خوله کي کښېنود | چي وچ ټوک مي په دهن کي انګبين دى
بي هاتيانو بي اوښانو باد شاهي کا | دزاړه پوزي ټوکر کي يي قالين دى
چي په خواست د حاجت پورته کا لاسونه | د آسمان د ملايکو پري آمين دى
چي قبوله کهتري کا په دنيا کي | دهغو په بهتري باندي يقين دى

---

(۱) په قلمي نسخو کي "يو" راغلى دى.
(۲) د "ت خ" دوهمه نسخه: "هغه تله کا ستا ولوري ته ترما وراندي".

تُل د لوړي اوبه درومي و ژوړ ته — حق تعالی کمال ورکړی و تمکين دی
خاکساري د خاکسارانو مرتبه ده — که زمکه يې خيرن و زړه يې سپين دی
د سرکښو سر که ورشي و آسمان ته — په دوه ورځې پسې ځای زير زمين دی
چې سنبوره يې وي په سر کې اولوي کا — د رحمت لياقت نه لري لعين دی
که صورت يې د سړي، سړي يا لړشي — په معنی کې سړی نه دی شياطين دی
که رحمان سره متاع د دنيا نشته — شکر دا چې نه خودرای دی نه خودبين دی

۲۹۱۶ — ۲۷۰

مخ د يار شمس و قمر درې واړه يو دي — قد د سرو صنوبر درې واړه يو دي
حاجت نه لرم په شهد و په شکر و[1] — لب د يار شهد و شکر درې واړه يو دي
که بې ياره په بستر د پاسرين و يم — نار و خار و بستر درې واړه يو دي
چې و در و و ديوار ته يې نظر کړم — باغ بوستان او د غر دره درې واړه يو دي
چې غبار يې د کوڅې را باندې راشي — دا غبار مشک و عنبر درې واړه يو دي
خدای د يار له هجره هيڅوک خبر مه کړه — تاخت و قتل دا خبر درې واړه يو دي
هغه دم چې سړی درومي له جهانه — توري خاوري سيم و زر درې واړه يو دي
قلندر چې په رښتيا قلندري کا — خان، سلطان و قلندر درې واړه يو دي
ور دې نه شي په پردي ملک حمله هيڅوک[2] — کوڼ و کړ او مبصر درې واړه يو دي
چې دې نه کړې يو يار نه دې آشنا وي — هغه شهر بحر و بر درې واړه يو دي
په دکان د نابينا جوهر يانو — خرمهره لعل و گوهر درې واړه يو دي
پسران دې عار زما له عشقه نه کا — پاک عاشق پسر[3] پدر درې واړه يو دي

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "حاجت نه لري په شهد و په شکر و".
(۲) په قلمي نسخو، "ب" چاپ، "ق" چاپ، او "پ پ" چاپ کې دا مسری داسې ده : "ور دې نه شي په پردي حمله هيڅوک".
(۳) دا بيت په "ب" چاپ کې نشته او په مصوره نسخه کې د "پسر" پر ځای "پير" راغلی دی.

په سبب د ظالمانو حاکمانو — ګورو او پېښور درې وارې یو دي (۱)

۲۷۱

غرا وشوه که ځان ستایلي وساقي ته
بې هنره ګا وخر درې وارې یو دي

۲۹۳۰

چې داهسې لاس په لاس دنیا پرېښودې — څه چو چندنه په ځان پورې منسوب دي
دا دنیا په مثال پوله مرګ سیلاب دی — د سیلاب په مخ کې څه پوله ایښودي
جل ځلې لا واده ندوي سره کونډې وي — دا رنګ چارې د مرګي د خرخښنو دي
قافلې چې په دنیا کې شوې داخلې — بیا هم هسې معلومېږي چې دلښنو دي (۲)
دا سفر به په هغو باندې آسان وي — چې ترکوچ مخوا په زېرمه د توښنو دي
چې بې وخته هماله کا په وخت اوده وي — د هغو عالمو بېړې د ولښنو دي
په هر شان چې یار خوښېږي زه هغه کړم (۳) — خپلول د صاحبانو په پېښنو دي
د یار غم مې لکه تاج وي په سر ایښی — نور غمونه مې هم لاندې تر پښنو دي
معشوقې په عاشقانو خود پوهېږي — دلته څه د عاشقه نښې د سنو دي (۴)

۲۷۲

مې خواران کړې خبر شي له مستۍ نه
د ساقي د میخانې شراب د خښنو دي

۲۹۴۰

زه بلبل ستا د جمال بوستان خړ دی — ستا د وصل په نسبت ګلستان خړ دی
چې آشنا شي ستا له دره له دیوله — انتظار یې په روضه د رضوان خړ دی
چې روزي یې شهادت شي ستا له تېغه — احتیاج یې په چشمه د حیوان خړ دی
چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي — وهغو ته د عطارو دکان خړ دی

---

(۱) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته، په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "ګورا و کورا و پېښور درې وارې یو دي".
(۲) "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ، په "مصحح" په او د "خ" په دوهمه نسخه کې "دتلو دي" راغلی دی.
(۳) قلمي نسخې: "په هر رنګ چې یار خوښېږي زه یې کړمه".
(۴) د "خ" دوهمه نسخه کې "ایښودي" راغلی دی.

هر چې لاندې خپل وجود تر خپل قدم کا
عرش یې لاندې تر قدم شي آسمان خه دی

بوالهوس که بوسه غواړي له تا څه شو
هر رنګ هر رنګ ویل کاندي نادان څه دی

زه چې ستا له غمه ژاړم آه فریاد کړم
برق ورعد چکاره دي باران څه دی

ځان جهان مې هسې ستا په مینه هېر دی
نه پوهېږم چې ځان څه دی جهان څه دی

ته چې نه ګورې وما ته لږ مې پوه کړه
په دا کار کې دې ضرر او نقصان څه دی

که ستا سترګې دې قاتلې زه مقتول یم
وایه نور دې په خاطر کې ارمان څه دی

زه بې صبره یم که مهر د ستا نشته
له دې دوارو دې په زړه کې ګومان څه دی

چې مې وینې ترو مې څه پوښتې له حاله
له عیانه احتیاج د بیان څه دی

۲۷۳

هر چې والي ستا سره دلاح غاړه
وتوانا وته حجت د ناتوان څه دی

۲۹۵۳

ښیخ (۱) مې ستا د بڼو غشي په سینه دي
پورې ووړې مې وتلي ترا ینه دي

تل یې مخ د یار په مخ باندې وي اېښی
هغه زړونه چې بې زنګه آیینه دي

هسې نه چې زه نن ورځ په تا شیدا یم
ستا غمونه مې په زړه کې دیرینه دي

لکه ستورې چې برېښنا کا په آسمان کې
په تن مې ستا داغونه نګینه دي (۲)

در ته وایم چې له آهه یې پرهېز که (۳)
دهغو چې پوښاکونه پشمینه دي

که د ستا رخسار سوزاني لمبې وي
ولې کسي زما تور سوي نبینه دي

څه بد سم په صبحدم ګورې وچاته
چې دې سترګې په مې مستې شبینه دي (٤)

هغه سترګې چې پیدا کړې خدای خونرېزې
بې غضبه (۵) په غضب او په کینه دي

شرابیان (٦) چې شراب مومي خوږې شومي
کله منعه په اختر (۷) په آدینه دي

---

* . ددې مخ پابلیکونه دې په (۳۰۵) مخ کې وکتل شي.

٢٧٤ — ٢٩٦٣

چې تمام د خپل ځیګر په وینو رنګ شو
د رحمان خبرې ځکه رنګینه دي

[1] د عاشق نظر په خوردو په خواب نه دی — مراد یې بې د یار له دره [2] بل باب نه دی
ته نظر په خپل هنر په عقل مه کړه — دا اسباب په عاشقۍ کې اسباب نه دی [3]
چې د یار سره حساب د دنیا کاندي — د دغه هیڅ په عاشقانو حساب نه دی [4]
چې عاشق په عاشقۍ کې ارباب نه شي [5] — که د درست جهان ارباب شي ارباب نه دی
هر چې یار منعه کوي له خپله یاره — دا کتاب د عاشقانو کتاب نه دی
دا حجاب چې نور [6] عالم یې حجاب بولي — دا زما د یار تر میانه حجاب نه دی
که ثواب دی هم سیوا د یار له مخه [7] — ما ګڼلی د دغه کار په ثواب نه دی
که لیدلی زلیخا یوسف په خوب و — ما په ویښه دی لیدلی په خواب نه دی
صبر و نیسه په مخ کې که مراد غواړې — هیڅ ګړی د دغه کار په شتاب نه دی

٢٧٥ — ٢٩٧٣

رحمان سوال د بوسې کړی دی له یاره
لا یې هیڅ ځنې موندلی جواب نه دی

د عشق زخم خو د زخم په شان نه دی — د بل زخم په څیر سهل و آسان نه دی [8]
عاشقان و معشوقې سره پوهېږي — د دغه راز و نور عالم ته عیان نه دی [9]
عاشقي نه ده که ګوډ بې حیراني ده — کوم سړی په دغه کار کې حیران نه دی [10]
یو عاشق دی څوک راوښيي په عشق کې — چې یې رود په مخ د اوښکو روان نه دی [11]
هوره اوښکې د عاشق په ګریوان ورې [12] — ته به وایې چې یو سیند دی ګریوان نه دی
دا هجران دی چې یې مرګ په عاشق ګران کړ — که هجران وي سره نه وي هیڅ ګران نه دی [13]

---

* ددې مخ د متن پايليکونه دې په (۲۰۵) مخ کې وکتل شي.

نور غمونه که په ځان د سري بد دي — غم د ترکو بد د هیچا په ځان نه دی (۱)

د دوزخ داور که تا ولته حده تېر دی — برابر د بېلتانه لــــه نېران نه دی (۲)

چې باله شي څوک په عشق کې کم عقل — دا کم عقل د بر هوښيار دی نادان نه دی

۲۷۶ — چې بې یاره وجهان وته نظر کړم

[illegible] وایم چې ویران دی وران نه دی (۳) — ۲۹۸۳

د (۲۰۳) مخ د متن پايليکونه :

(۱) په قلمي نسخو کې "خرخ" ناغلې دی.

(۲) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته. په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې د "داغونه" پر ځای "غمونه" ناغلې دی.

(۳) د "ب" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "ورته وايه چې له آهدمي پرهېز که".

د "خ" دوهمه نسخه : "ورته وايه چې له آهوي پرهیز که".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

(۵) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "بې سببه" ناغلې دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "مې خوران" ناغلې دی.

(۷) د "خ" په لومړی نسخه کې "به جمعه" ناغلې دی.

د (۲۰٤) مخ د متن پايليکونه :

(۱) دا غزل د "ب" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ، "ق" چاپ او د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "د يار له بابه" ناغلې دی.

(۳) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "دا اسباب د عاشقو اسباب نه دی".

(٤) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه : "د غه هېڅ په عاشقو کې حساب نه دی".

(۵) د "خ" نسخې : "ارباب نه وی".

(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "عام عالم"

(۷) د "خ" لومړی نسخه : "که ثواب دی هم ثواب د يار په عشق کې".

(۸) "ق، ک" چاپ : "د عاشق زخم د زخم په شان نه دی

د غه راز ولوړ عالم ته عیان نه دی".

"ق" چاپ : "د غه راز ونیا عالم ته عیان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "د عاشق زخم څه د زخم په شان نه دی".

(۹) "ق، ک" چاپ : "دا د عشق اسرار په هاخا ګمان نه دی".

"ق" چاپ : "دا د عشق اسرار په چا لمانا بيان نه دی".

د "خ" دوهمه نسخه : "د غه راز په هر سړي ته عیان نه دی".

(۱۰) دا بيت د "ب" په لومړی نسخه کې نشته.

(۱۱) "ق" چاپ : "باران نه دی".

(۱۲) د "ب" لومړی نسخه : "هومره اوښکې د عاشق په ګریوان درومي".

"ق، ک" چاپ : "هومره اوښکې د عاشق په مخ راد رومي".

د "خ" دوهمه نسخه : "هومره اوښکې په ګریوان د عاشق درومي.

(۱۳) چاپ ديوانونه : "که هم ځان د مخه د غه مې هېڅ ګران نه دی"

(پاته په (۲۰٦) مخ کې)

هرنګار چې بې وفا دی نګار نه دی
په ګلزار کې چې ګل نه وي ګلزار نه دی[١]

هغه یار چې اخلاص نه لري یار نه دی
هغه کار چې بېفایده دی څه کار نه دی[٢]

په تلخۍ د میو مست خالق[٣] مې خوښ دې
هغه خار چې بوی د ګل لري خار نه دی[٤]

دیندار یې دنیا دار یې ده حبله[٥] لري
ما لیدلي هیڅ دیندار دنیا دار نه دی

که روزګار دی په جهان کې عاشقي ده[٦]
د دې نور عالم روزګار څه روزګار نه دی

چې تصدیق یې په خپل زړه کې محکم نه وي
دا په خوله ظاهر اقرار څه اقرار نه دی[٧]

په هر زړه چې د خپل یار د غم غبار وي
د غبار بې د رحمت دی غبار نه دی

چا به کسب نې له عشقه نور څه نه کړه
باري ګنج دی چې هر چا ته اظهار نه دی[٨]

معشوقه وفا له هیچا سره نه کا
ګنه کوم یو د دې رخت خریدار نه دی

د ٢٠٥ مخ د متن پاڼلیکونه :

(١) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړۍ مسرۍ دا ډول ده : " لور ګمونه که په ځان ډیر سپړي دی ".
(٢) دا بیت او ورپسې بیت په قلمي نسخو کې نشته.
(٣) "ق، ک" چاپ : " زه رحمان وایم چې وران دی ودان نه دی ".

د دې مخ د متن پاڼلیکونه :

(١). دا غزل د "پ" په نسخو او مصوره نسخه کې نشته. د دې غزل لومړی بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې دی : "هغه یار چې بې وفا دی څه یار نه دی
هغه کار چې بې بقا دی څه کار نه دی

د "خ" دوهمه نسخه : له داغیانو سره سودا څه په کار نه دی
له مکار سره روزګار څه روزګار نه دی

(٢) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.
(٣) "ق، ک" چاپ : "انسان".
د "خ" دوهمه نسخه : " په تلخۍ د میو مست عالم خرم وي "
(٤) دا مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "هغه کار چې بوی د خار لري خار نه دی".
(٥) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "سره".
د "خ" لومړۍ نسخه : "وسله".
(٦) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : "که روزګار دی په دنیا کې د عاشق دی "
(٧) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه : " چې بنا یې د تصدیق محکمه نه وي
د ظاهر په خوله اقرار څه په کار نه دی

(پاتې په (٢٠٧) مخ کې)

د دلدار وصال د خدای په داد مونده شي(۱) — د غم کار مې د هیچا په اختیار نه دی

رحمان په باندې منت د معشوقو دی(۲)

۲۷۷ — ۲۹۹٤

د بې حسنو معشوقو منت بار نه دی

هغه یار چې بې وفا دی خه یار نه دی — هغه کار چې بې بقا دی خه کار نه دی

که د سر ښندل د شوار په ما وتا دي(۳) — دا په عشق کې سهل کار دی دشوار نه دی

اندېښنه سړي بېدار کاندي له خوبه — کم اندېښنه که بېدار دی بېدار نه دی

که خه عمر دی عاشق له وصال دی — د هجران عمر د عمر په شمار نه دی(٤)

د چشمانو په حنبل(۵) کې تېر وېر شي — اعتبار د زماني اعتبار نه دی(٦)

که د سلون ویو پلار شي به بې خه کا(۷) — بې وقوفه زوی د پلار خه په کار نه دی(۸)

معشوقې همېشه ناز په عاشق کاندي

۲۷۸ — ۳۰۰۱

رحمان هیڅ له خپله یاره آزار نه دی(۹)

عاشقان دي په اور سوي یا دي که نه دي — ستا د عشق په اور الوي دي که نه دي(۱۰)

د (۲۰۶) مخ د پایلیکونو پاته برخه:

(۸) "پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "بارې گنج دی چې هر یو ته اظهار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "چیا به کسب د عشق نه کړ بارې خه کړي چې د اگنج هر یوه ته اظهار نه دی".

د دې مخ د متن پایلیکونه:

(۱) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "د خپل یار وصال د خدای په داد مونده شي".
"ق" چاپ: "د خپل یار وصال د خدای په امر مونده شي".
د "خ" لومړی نسخه: "د خپل یار وصال د خدای په داد مونده شي د غم کار و هیڅ بنده ته اظهار نه دی".
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) د "خ" لومړی نسخه: "که د سر ښندل د شوار دی وتا ته".
(٤) د "پ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر خه شمار نه دی".
د "خ" لومړی نسخه: "د هجران عمر په عمر شمار نه دی".
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "دهل".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه، "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "اعتبار د زماني خه اعتبار نه دی". او هم دا بیت او ورپسې بیتونه د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۷) "ق، ک" چاپ: "که د سلون ویو پلار شي خوك به بې خه کا". "ق" چاپ: "که د سلون ویو پلار شي خوك به بې خه کا نه دی".
د "خ" دوهمه نسخه: "که د سلون ویو پلار شي ته به بې خه کړي"
(۸) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "بې وقوفه زوی یه زویه د پلار نه دی".
(۹) د "خ" لومړی نسخه: "معشوقه همېشه ناز په عشاق کاندي دا رحمان له خپله یاره ازار نه دی". په "ق" چاپ کې هم معشوقه راغلی ده.
(۱۰) دا غزل د "خ" په لومړی نسخه، مصوره نسخه او نیمگړي نسخه کې نشته.

زخمتونه د هجران واړه په عشق کې　　تا وما وته ښو ولې دي که نه دي

په دنیا کې خو یا سرو مال ویل شي　　د واړه ما په تا بایللي[1] دي که نه دي

تل د وروځو په لېنده و د بڼو غشي　　تا په ما باندې راکښلي دي که نه دي

چې مدام یې زما زړه له غمه چوي　　تورې زلفې دې پېچوې دي که نه دي

راشه وګوره احوال د عاشقانو　　مړه د عشق په تېغ کوتلي[2] دي که نه دي

ناصحان چې نصیحت وما ته[3] کاندي　　چېرې دوی هم مین شوي دي که نه دي

ښایسته که په ښایست کې ملایک وي　　په وکښه د زړونو روي دي که نه دي

۲۷۹　　بلبلان پسې ناري وهي رحمانه　　۳۰۱۰
د بڼو ګلونه شوي[4] دي که نه دي

دا ژوندي چې معلومېږي واړه مړه دي　　که څه دي هم هسې وایه چې څه نه دي[5]

یا د باد په غم کې خاورې دي د اتورې　　یا د اور په غم کې واړه وچ واښه دي

د خپل عمر شپې او ورځې چې په نندره کړم　　هسې درومي ګویا بهنده اوبه دي[6]

غافلان که وینې اوري به یې خبر نه کړي[7]　　دا لې خوب دی نه لېده نه اورېده دي

چې د خدای له معرفته خبر نه وي　　هغه واړه که بیدار دي هم اوده دي[8]

۲۸۰　　د رحمان د زړه له حاله خدای خبر دی　　۳۰۱۶
چې په زړه کې یې د یار له غمه څه دي[9]

---

(۱) په قلمي نسخو کې "پا سلوي دی" راغلی دی.

(۲) د "ب" په لومړي نسخه کې "په شیر کوی دی" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "په ستر ګو کوي دي" راغلی دی.

(۳) په "ب" چاپ او "پ ، ب" چاپ کې "د یار ته" راغلی دی.

(٤) په قلمي نسخو کې "توي دي" راغلی دی.

(٥) دا غزل د "پ ، پ" چاپ کې نشته.

(٦) د "پ" لومړی نسخه: "هسې درومي چې د سیند ګویا اوبه دی". د "خ" دوهمه نسخه: "هسې درومي ګویا بحر دی اوبه دی".

(٧) "ق ، ک" چاپ: "غافلان چې ویني اوري عمل نه کړي".

(٨) د "خ" لومړی نسخه: "بېدار نه دی".

(۹) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "چې په زړه یې د اشنا له غمه څه دی".

په ظاهر صورت چې ستا د در ګدای دی | په معنی کې د جمله وکدخدای دی (۱)

مجنون بېد غوښتي رونق د ګلستان شي | چې یې ستا له غمه سر په پښت پای دی

چې له غمه د جرس غوښتي نالان دی | د جمله ګمراهانو رهنمای دی

چې څوك زړه د ستا وتوره وسترګو ورکا (۲) | ستا د وروځو تر محراب لاندې ځای دی

چې مسکن یې د زړه ستا د زلفو خم شي | د هغو ناستی په سیوري د همای دی

چې تا وویني وما ته نصیحت کا | شك پرې مه کوه بې شکه چې خودرای دی

۲۸۱ — که زردار دي آشنایان د زړه دارانو
د رحمان د آشنایانو تکیه خدای دی — ۳۰۲۲

که مطلب و مدعا سړي خدای دی | هر هر مري د ژوندیو رهنمای دی

مسافر چې په رحلت کې حبله غږ کا | هر آواز یې خواب آلود لره درای دی

که سړي و حقیقت وته نظر کا | ژوندي خلق واړه ناست د مړو په ځای دی

دا خو بخت دی څوك یې سپین او څوك یې توره | ګنه عیني لکه زاغ هسې همای دی

لکه فرق چې د همای او د زاغ نشته | هم د غه دلیل د شاه و د ګدای دی

ته نظر د کاریګر و په کار مه کړه | کار هسې واړه موقوف په کار فرمای دی

سالکان چې د جهان تماشا کاندي | له جهانه یې مطلب جهان آرای دی

که څوك خپل د ست و پای و پاسي له میانه | خدای پخپله د بې دستو دست و پای دی

په هغه جهان نیکي و بدي نشته | هر مطلب د طالبانو په دا سرای دی

۲۸۲ — زه رحمان یواځې نه یم په دا کار کې
همېشه د یار په یار پسې وای وای دی — ۳۰۳۳

---

(۱) قلمي نسخې: "په معنی کې د جمله جهان کدخدای دی".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په نیکمرې نسخه کې "توره و زلفو" راغلي دي.

که د خلقو و نظر ته آدمي دی
خوار عاشق د معشوقې د کوڅې سپی دی

هر چې ځان د یار په سپیو کې داخل کا (۱)
تر و هاله به ورته وایم چې سړی دی

ما د خدای د یاره له غمه بې غم نه کا
دا په ملک د عاشقۍ کې لوی ورانی دی

زه د یار په غم کې زیره خبره خوښیږم
دا زما خزان خزان نه دی سپرلی دی

زه ژوندون د یار و وصل ته وایم
ګنهګار یو دوزخي په ژوند ژوندی دی

ته چې ما منعه کوې د یار له دره
کوم یو دی له د غه دره بریالی دی (۲)

زه د یار مینې په یار باندې شیدا کړم
که څوک ما ګڼي زه نه یم واره دی دی

چې وحشي مجنون یې ښهر له راوست
د لیلی د زلفو هسې غړوندی دی (۳)

زرداران که او به څښي په جام د زرو
خوښ زما دا خپل د خاورو کنډولی دی

اورنګ زیب که د ډیلي په تخت نازیږي
خپله خونه هر ګدای له ډیلي دی

چې له خپله کوره ووځي مسافر شي
څوک یې پېژني ساه ور دی که مړی دی

چې یې خاورې شي له خاورو سره ګډې
تر و چا څه زده چې د کوم نیکه نمسی دی

توره شپه په آشنایانو رڼا ورځ ده
رڼا ورځ په ناآشنا و تروږمی دی

نه دې سترګې پوزه غوږ د کم شناخت
په معنی کې یو د بل سوری سوری دی (۴)

عاشقان یې د دنیا له غمه خلاص کړه
عشق په مثل د سلیمان بادشاهي دی

هر چې حب د عاشقۍ لري په زړه کې
که په قطع (۵) صد ساله وي هم حاجي دی

دا هلال دی چې لیده شي په شفق کې
که په لاس د ګل ندامې سپین ونیی دی

ناآشنا به بهره څه شکل څني مومي
چې مدام یې په آشنا باندې غوږی دی (۶)

---

(۱) د "پ پ" چاپ کی "حساب کا" راغلی دی
(۲) دا بیت د "خ" په نیګمري نسخه کی نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا بیت په نیګمري نسخه کی نشته.
(۵) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "حمر" راغلی دی.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کی "زبیرگی" راغلی دی.

خړ بوي مې قرباني لره پوهېږم | دا چې کړي دې په ما باندې زړه سوی دی
چې په نوم باندې بالښتي لېږه نه شي | معلومېږي چې نر حوړ یا بنا پېړی دی[1]
چې د خط په دود خلق یې پرېوځي | زنخدان یې تر سبزې لاندې کوهی دی[2]

زه رحمان له یاره خوښېږم که جفا کا
که جفا نه کا وفا کا خو تېری دی

٢٨٣ — ٣٠٥٥

ستا له غمه مې په مخ باندې ولې دي | لږ مې وپوښته له حاله چې ولې دي؟
زه په تا پسې مجنون یم قارون نه یم | چې مطلب مې غوا وغېلي یا غلې دي[3]
هغه کوږې لکه تا دي په ما کړي | کله کړي په مجنون باندې لیلې دي
لکه ما چې مصلې درپسې لنګ کړې | کوم ملنګ هسې لنګ کړې مصلې دي
بوی هم ستا د وفا نه دی را الوتی[4] | ما یې خپله خپلې کړې تسلې دي
نصیحت اثر په زړه د عاشق نه کا | ګنه یادې زما د پېرې مسلې دي[5]

که رحمان د عاشقۍ په تېغ شهید شي
د جنت حورې همه واړه دلې دي

٢٨٤ — ٣٠٦٢

چا چې کړې و دنیا وته اسرې دي | د همه واړو په سر خاورې ایرې دي[6]
نادانان که د دنیا په چار نازېږي | و دانا ته واړه وشتې[7] مسخرې دي
چې بې خدایه محبت کا هغه خلق | نارینه یې واړه خره او سخرې دي
وسپین ږیرې وته مه وایه سپین ږیره | همګي واړه طفلان د ګهوارې دي[8]

---

(١) دا بيت په نېګمري نسخه کي نشته، د "خ" په لومړي نسخه کي دا مسرۍ داسې ده: "معلومېږي چې نه حوړ نه بنا پېړی دی".
(٢) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کي نشته.
(٣) "پ" چاپ: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا وغېلي یا ګلې دي".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه په تا پسې موسی یم قارون نه یم — چې مطلب مې غوا، غلې او یا ګلې دي".
(٤) په قلمي نسخو کي "را بلودلی" راغلی دی.
(٥) دا بيت په "پ پ" چاپ کي نشته.
(٦) چاپي دیوانونه: "د هغو په سر همه خاورې ایرې دي" (٧) "ق، ک" چاپ: "ټوکې" ؛ د "خ" لومړي نسخه: "زشتې".
(٨) د "پ" لومړي نسخه: "دا همه واړه طفلان د ګوارې دي". د "خ" دوهمه نسخه: "وسپین ږیرې ته مه وایه چې سپین ږیري".

هسې وايه چې څمره دي د زړنانو — که يې ايښې په دستار کې قرقرې دي

نه څه فيض نه بهره ځنې مونده شي (۱) — همګي واړه بې فيضه بې بهرې دي

۲۸۵ — ۳۰۶۹

ذخيره د دنيا مه کوه صالح ناصح

دا همه واړه د خاورو ذخيرې دي (۲)

په هر ځای چې ستا ثنا شي سبوه ګړي — خوږه شي هلته د ړو مرغلرې

دغه وسترګو به اوښکې وي ګلګونې — هر چې ستا په ګل رخسار وي منتظرې

هغه کله د ناصح خبرې اوري — هر چې اوري ستا خوږې خوږې خبرې (۳)

مرور کاندي عاشق له جمله خلق — معشوقې له هيڅ ما مه شه مرورې

په ساعت کې سړي مړه يې ژوندي کا (٤) — طايفې دي د خوبانو سحرګرې

زه ځان ډوب ګڼم بې تا په خپلو وينو — که مې ډوب کا څوک په شهدو په شکرې

لږې لږې غم دې واړه رانژدې کړه — چې له مخه دې حجاب کړه راته لرې

چې مې نوم د ستا د تورو زلفو واخيست (٥) — راپسې شوې د بلا تورې لښکرې

هيڅ په حق د حقدارانو نه ګروهيږي — هميشه زما د زړه په ورو منکرې (٦)

زما ستا مينه څرګنده په جهان ده — ولې دا رنګه څرګنده ګواهي (۷) نغرې

---

(۱) چاپي ديوانونه : "چې نه فيض نه څه بهره ځنې مونده شي".
مصوره نسخه : "نه څه فيض نه څه بهره ځنې مونده شي".

(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : "د همه واړو په سر خاورې ايرې دي".
د "خ" دوهمه نسخه : "د دنيا ذخيرې کل خاورې ايرې دي".
مصوره نسخه : "دا همه دا ايرو خاورو ذخيرې دي".

(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "ورې ورې خبرې" راغلي دي.

(٤) چاپي ديوانونه : "په ساعت کې سړي مړ کا هم ژوندی کا".
د "خ" دوهمه نسخه : "په ساعت کې سړي مړ بيا يې ژوندی کا".

(٥) چاپي ديوانونه : "چې مې نوم د ستا د زلفو په خوله واخيست".

(٦) د "پ" لومړۍ نسخه : "هميشه زما په زړه ورې منکرې"
مصوره نسخه : "هميشه زما په ورې زړه منکرې". نوموړی بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۷) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "ګواهي" پر ځای "دعوی" راغلی دی.

زه چې ستا له غمه ژړېږم آه فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول وي هم سندرې (۱)

چې میوه یې د کابل خوږه لې نه وي — د هغو له غمه و خلکې شي ګرګرې (۲)

د رندو وسترګو حاجت د رانجه نه وي (۳) — په بد رنګه ناوې څه والې سندرې

که په غره په سمه ګرځم باك مې نشته — مزرې تل ګرځي په لوړې پېژوې

۲۸۶

د [illegible] شعر به ولې نادر نه وي
چې ثنا کاندې د تا غوندې نادرې

۳۰۸۴

عاشقي را باندې سورې کړې مرې — هیڅ مې نه دروې یې یاره تر مرې (۴)

څه اثر به یې د عقل وي په سر کې (۵) — د هغو په سر چې کېني سنا پېرې

د مژګانو په پنجو مې زړه رلکا ږي — خدای د ترکو برندې (۶) سترګې کړې زمرې

علوفه به یې بې غمه نور څه نه وي — هر چې کاندې د خوبانو چاکرې (۷)

لږ د صبر سبق ما له هم را کړې — که په عشق کې څوك د غه طاقت لري (۸)

خدایه څه دې د کوتوال په لاس کې ورکړم — چې شپېږو ورځ مې غږ وي لکه تو... (۹)

په صورت مې نرې تبه شوه ولاړه — تا چې دواړه سترګې تورې کړې نرې (۱۰)

د وصال دلالان کوم طرف ته غواړم؟ — چې بندي شوم د هجران په کچرې

نور د شمع په فانوس کله پټېږي — تا چې واغوستې د خیال جامې نرې

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "زه چې ستا له غمه تل ژړا فریاد کړم — د رقیب کره هم د ول شته هم سندرې".
د "ق.ک" چاپي دیوان کې دوهمه مسرې داسې ده : "د رقیب کره مې د ول دي یا سندرې".

(۲) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په "پ" چاپ، "ق.ک" چاپ، "ق" چاپ، د "خ" لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

(۳) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "په رندو سترګو" راغلي دي.

(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "عاشقي را باندې سیورې کړې ژړې — هیڅ مې نه دروې یې یاره ترحلقې".
په "پ" چاپ او "پ.ب" چاپ کې لومړۍ مسرې داسې ده : "عاشقي را باندې سورې کړې مرې".

(۵) مصوره نسخه : "څه اثر به یې په سر کې وي د عقل".

(۶) چاپي دیوانونه : "مستې".

(۷) د "خ" لومړۍ نسخه : "که په عشق کې څوك د غه طاقت لري".

(۸) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۹) دا بیت په نورو قلمي نسخو کې نشته په نورو نسخو کې داسې دی : "خدایه د عشق د پیر دلالو په لاس کې ورکړم — شپېږو ورځ مې ژغه وي لکه تبرې".

(۱۰) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.

۲۸۷ — ۳۰۹٤

زه رحمان په زړه نرې کړم هغو ترکو (۱)
چې یې ملاتوي د وېښتو په دود نرې

کړله تا یې شرم نه کېږي هرې — مخ به پټ نه وو د حورې د پرې (۲)
چې آفتاب دې تر رخسار پورې خجل شو — له دې وېرې زیست په شپه کا قمرې
ستا تر حسنه پورې حسن وار هېڅ دی — نیست به څه له هستو کا برابرې
بې د ستا د تورو سترګو جادوګرو — کوم آهو د بیابان زده وي دم ګرې
ستا د عشق د تورې هسې ننګ ګزار دی — چې لمخه یې حباب شي ککرې
دلبري او دلجویي لکه چې ستا زده — چا زده هسې دلجویي او دلبرې
حسن وار مه د عاشق په عشق موقوف دی — معشوقه که خوښتروي که چورې
و عاشق ته د یار غم وار مه سبا دي ده — د رضا په ملک کې نشته دلګیرې
دا دستور دی چې له درده زګېروي خېږي
ګنه څه وو د رحمان لره شاعرې

۲۸۸ — ۳۱۰۳

ستا د تورو سترګو په یاد امې او ښکلي اوده — حق دی که پرېوځي په شرابت د غمه ستورې (۳)
زلفې دې سایه کړې پر مخ دې اور پر مخان بل کړ — هر چا ترې ګودم نیم په نور وي نیم په سیوري (٤)
خوله دې په وصال کې قند نبات خوله څګر خون خوري — چا و کړه وو بېد د چا شوه سپین دستر ګو توري (۵)
او رستا د رخسار د ما په خپلو او ښکو بل کړو (٦) — تل په آتش سوزي آیینه چې لمر ته ګوري
سترګې مې دا ستا له خیاله پر بوتي وزده ته — څه شو که مې بې سترګو صورت ځي په بل لوري (۷)

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "زه رحمان په زړه هغو ترکو زخمي کړم" په مصوره نسخه او چاپي دیوانونو کې د "ترکو" پر ځای "جونو" راغلي دي.
(۲) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) دا غزل د "خ" په نسخه کې نشته، وروستی مسرۍ یې په "ب" چاپ ـــــ کې داسې ده: "حق دی که پرېوځي په شرابت د غم کې ستورې".
(٤) د "پ" چاپ او قلمي نسخو: "زلفې دې سایه کړې مخ دې نور په ګمان کړې"، د "پ" لومړۍ نسخه: { زلفې دې سایه کړې مخ دې اور د ابادي اوري / اور دی که وریخ کړ که نر پوهېږم په دا سیوري }
(۵) د "پ" لومړۍ نسخه: "یو اصل دی چې خوله قند نبات خوله ځیګر خون خوري — حال ستا دلبا نو او زما دسترګو توري".
(٦) د "پ" لومړۍ نسخه: "اور ستا د رخسار په ما د خپلو سترګو بل کړ".
(۷) د "پ" لومړۍ نسخه: "څه شو که بې سترګو تش درومي په بل لوري".

کله رقیبانو ته نظر کړي کله ما ته — ستا باران د مهر په ښو بدو یکسان اوري

ځان په مستو سترګو باندې مه غولوه رحمانه[1]

۲۸۹ — ۳۱۱۰

دامستان هوښیار دي له حکمته سره ښوري

غمخواري د اهسې چېرې وي غمخوري — چې به ما د لته کې ناست لري ته ړوندې[2]

هغه خدای چې یې ستا مخ بله لمبه کړ — د المبه یې کړه زما په ګوګل پورې

هم هغه دې زما تور لېمه سره کړي — چې یې ستا لاسونه سره کړه سترګې تورې[3]

غل د سرو د مال غلا په توره شپه کا — ته په ورځ زما د سر و د مال چورې

اصیل نه دي چا پېر و دی نه یې پلورې — ته اصیل په دیدن پېرې هم یې پلورې

دا کوم رنګ د آشنایي او دیارۍ دی[4] — چې زه ستا د مخ ثنا کړم ته مې زورې

د رخانې په سل غمونو خلاصی اخته کړه — زه به ولې له تا زار کوم که ګورې[5]

زه وتا وته د ستا له جوره ژاړم — ته راواخلې[6] سل ګیلې نادرې نورې

۲۹۰ — ۳۱۱۹

د رخسار مخ په عاشقې به آفرین کړي

که لمن مخ په آئینه کړې ځان وګورې[7]

ته په هره ګړۍ[8] غم د سیم و زر خورې — زه دې هره ګړۍ وینم چې خپل سر خورې

عاقبت به دې یو خندا تر سینې ورچې — ته چې تل په هر[9] ښاخ باندې ثمر خورې

---

(۱) د "پ" لومړی نسخه: "مه غولېږه د سترګو په وهلو یې رحمانه".
(۲) قلمي نسخې: "چې ما دلې وته ناست لري ته ړوندې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٤) په چاپي دیوانونو کې د "یارۍ" په ځای "ورورۍ" راغلی دی.
(۵) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړی نسخه کې دوهمه مسرۍ داسې ده:
"زه به ولې له تا زار کړم خپلې مورې".
(٦) "ق" چاپ او "ت، ک" چاپ کې "راوښکې" راغلی دی.
(۷) د "پ" لومړی نسخه: "که لمن مخ د آئینې ته کړې وګورې"
د "خ" لومړی نسخه: "که لمن مخ د آئینې وته وګورې".
د "خ" دوهمه نسخه: "که ته مخ د آئینې وته وګورې".
(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "چې په هره ګړۍ".
(۹) چاپي دیوانونه: "هر یو ښاخ"، د "خ" دوهمه نسخه او مصوره نسخه: "په هر ښاخ".

معلومیږي چې خپل غم د ر سره نشته — ځکه غم د برادر او د پسر خوري (۱)

په عوض یې کوم طاعت کړي راته وایه — دا نعمت چې (۲) په هر شام په هر سحر خوري

روژتي هم په خلوت د یار پسو افطار کا — ته خاوند ځکه طعام په هر پهر خوري (۳)

کړیو ځکه تر کماله ورسیږي — نور به غوښې د خپل ځان لکه قمر خوري

بې هنر وله قند هم زهر قاتل دی (٤) — قند یې وګڼه که زهر په هنر خوري

که سنبسنه د نام و ننګ دې شي ترخنګه — د هر چا په کنج روی به خپل ځیګر خوري (۵)

۲۹۱

خوشحال په زړه د صبر (۶) نخل کړه رمانه

چې (۷) مدام د برخوردار وې په خیر بر خوري

۳۱۲۸

له چشمانو مې د غمو اوښې ایږي — چې اغیار (ته) یار زما له قصده ګوري (۸)

سر و مال به د قاصد تر راتلو جار کړم — چې خبر راله راوړي د یار له لوري

تر سرګي پیزوان یې جار شه قلندره — لکه مست هاتي مدام په ځنځیر سنوري

تر چې راغلي خوبان واړه پسې شا شول — لمر چې وخیژي نور ځي پټیږي ستوري

شینکی خال دې د جبین په مخ کې زیب کا — لکه حوره د طوطي وني تر سیوري

۲۹۲

په ځای د بیغمي ساعت حرام شو

لکه بید مجنون مې شماله سنوري

۳۱۳٤

---

(۱) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(۲) د "خ" دوهمه نسخه: "چې ته هر شام"، "ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "چې ته په هر شام و سحر خوري".

(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته، "ق،ک" چاپ: "ته به خرنګه روژه نیسي په صبر چې خلو ځکه طعام په هر پهر خوري". په نورو چاپي دیوانونو او د "خ" دوهمه نسخه کې لومړی مسرۍ داسې ده: "روژتي په خلوت هم پهر افطار کا".

(٤) د "ق،ک" چاپ او قلمي نسخې: "بې هنر وله قند زهر قاتل دی".

(۵) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته لومړی مسرۍ یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې ده: "که سنبسنه د نام و ننګ ده ترخنګه".

(۶) مصوره نسخه: "د خیر نخل کړه".

(۷) "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ: "که مدام".

(۸) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو په نورو نسخو او چاپي دیوانونو کې نشته.

ترا به وځي پوري به جفا کړي — که به مهر و وفا هم چيري پيدا کړي

معشوقې کله جفا کله وفا کا — مينا يې چې کله هغه کله دا کړي

ما ستا خوي دی وهر چا وته ستايلی[۱] — چيري يې نه چې دروغژن مې تر هر چا کړي

ستا خه لاس را باندې نه رسي دلبره — چې په لاس د رقيبانو مې سزا کړې[۲]

مرم په دا چې د رقيب[۳] په رضا ړومې — نه په دا چې ته په ځان خپل رضا کړې

چې د غرا وښکې زما د غم خو ستاوي[٤] — دا يې راز به مې په درست جهان رسوا کړي

په درست عمر به هيچا ليدلې نه وي[۵] — هغه چارې چې ته هر ساعت پر ما کړې

مار نځور په کټ کې پرېږدې چې کېږم — ته لا ګرځې د رقيب سره خندا کړې[٦]

لاس ترغاړې د رقيب سره خندا کړې — چې ما و وينې له قصده را ته شا کړې[۷]

۲۹۳ — ۳۱٤٤

هر بيګاه والې چې خوله به سبا درکړم[۸]
دا بيګاه به په تاج کله سبا کړې

په پيرۍ کې چې هوس د مې و ناب کړي — بې هوده ګمان په صبح د مهتاب کړي[۹]

بې طاعته عنايت له خدايه غواړي[۱۰] — د عتاب په ځای اميد د ثواب کړي

دانسته ګناه کوي توبې وکاږي — لکه بت هسې په غنو سترګو خواب کړي

په هغو غوږو چې ذکر د خدای اوري — بيا سماع په هغو غوږو د رباب کړي

---

(۱) د "پ" په نسخه کې "وېلې" راغلی دی.
(۲) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۳) په چاپي ديوانونو کې "اغيار" راغلی دی.
(٤) چاپي ديوانونه: "چې دستا د غم خصلت دی زما اوښکې".
(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "په درست عمر به يې هيڅ ليدلې نه وي".
(٦) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "کېږم" پر ځای "نولېږم" راغلی دی.
(۷) دا بيت د "پ" په لومړۍ نسخه، د "خ" په دوهمه نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۸) چاپي ديوانونه: "هر بېګاه والې سبا له به خوله درکړم". د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "خوله" پر ځای "حق" راغلی دی.
(۹) دا غزل په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) د "ب" لومړۍ نسخه: "بې طاعت عنايت له خدايه غواړي". په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنايت غواړي له خدايه".
او دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "بې طاعته عنايت له خدايه غواړم د عتاب په ځای اميد د آب و تاب کړي".

په هغو شوندو چې حمد و ثنا وايي — هم هغه شونډې بيا د وني شراب کړي

علم و کړي هيڅ[۱] عمل ورباندې نه کړي — لکه طفل هسې لوبې په کتاب کړي

په شپه پروت يې د مغان په ميخانه کې — او په ورځ مخ په لوري د محراب کړي[۲]

تمام عمر د دنيا په طلب ګرځي — بيا د خداى په طالبانو حساب کړي

له خالقه دې نه شرم نه حجاب شي[۳]

٢٩٤ — ٣١٥٣

له ناسخه (ربانه) ګوښه ونيسي حجاب کړي

چې مدام د بل و عيب و ته نظر کړي — خداى له خپله عيبه ولې ناخبر کړي[۴]

که يو جو دانه عيب ويني په بل کې[۵] — هغه يو جو دانه عيب به يې لوى غر کړي[۶]

که دې خپله ګناه لويه لکه غر وي[۸] — په حيله حيله به غر د مچ وزر کړي[۷]

که څوک تله د انصاف په لاس کې درکا — خپل تمتو او د بل آس به برابر کړي

تو لعنت دې په داهسې منصفي شه — چې له حقه و باطل و ته ګذر کړي

خداى و تا د ملائکو مقام درکړ[۹] — ته دا خپل صورت په خپله ګاو خر کړي

په نعمت يې شکرانه کولې نه شې — چې نعمت در باندې درشي شور و شر کړي[۱۰]

---

(۱) د پېښور په "ق، ک" چاپ کې د "هيڅ" پر ځاى "بيا" راغلى دى.
(۲) دا مسرى په "پ" چاپ کې داسې راغلى ده: "او د ورځې مخ په لوري د محراب کړي"
د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلى ده: "د ورځ د ورځې مخ په لوري د محراب کړي".
(۳) دا مسرى په "سپ" چاپ او "سپ" چاپ کې داسې راغلى ده: "له خالقه دې نه شرم نه حجاب دى".
د پېښور "ق، ک" چاپ کې داسې راغلى ده: "د خالقه دې نه شرم نه حجاب شته".
د "پ" په دوهمه نسخه کې دا مسرى داسې راغلى ده: "له خالقه دې هيڅ شرم حجاب نه شي".
او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلى ده: "د خالقه دې نه شرم شي نه د بره".
(۴) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته. د "خ" په لومړي نسخه کې د "ناخبر" پر ځاى "کور وکر" راغلى دى.
(۵) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "د نورو" راغلى دى.
(۶) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "تور غر" راغلى دى.
(۷) دا بيت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۸) د "پ" نسخې او "خ" لومړي او دوهمه نسخه: "که څوک تله د انصاف در ته په لاس کا".
(۹) د "سپ" لومړي نسخه: "خداى د تا ته ملائکو مقام درکړ".
(۱۰) دا بيت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.

چې خلک ستا په رضا کار کا ستا هم بویه — چې دا خپله رضا واړه و خدای ورکړې (۱)

نه هغه چې دې به ستا په رضا کار کا — ته خپل ځان د ده په کار کې مقصر کړې

که دې یو و پښته د ځان د پاسه کوڼ شي — ځان هغه ساعت له خدایه منور کړې

چې بندګي دې په خدای وي یو ګلوړې — نمایان یې په جهان کې لکه نمر کړې

لکه څوک ترمکې لاړ شي بېرته راشي — د دنیا د پاره هسې لوی سفر کړې

که یوه رتجه دې زړه په لاس کې کښېوځي — خرڅ خروار د عبادت په رتجه ورکړې (۲)

د ځوانۍ عمر دې تېر کړو په غفلت کې — په پیرۍ کې به څه زېرمه د محشر کړې (۳)

په دنیا پسې دې لمري دې رنګ کړې — ځان و خلقو ته درویش و قلندر کړې

لکه وار چې د زړې لوګی تېر شي — اوس توبې له ضرورته په سپین سر کړې

په پیرۍ کې د ځوانۍ چارې (٤) نه شي — ته په ورځ د عاشورې به څه اختر کړې

لکه بیخ د زړې ونې چینجي وخوري — په دا تېر عمر به څه ښاخ و ثمر کړې

د غم باغ به دې خلاص نه شي له خزانه (٥) — که چاپېر ور ځنې سد د سکندر کړې

۲۹۵ — ۳۱۷۳

وېرخواه و ته څوک نیاک نصیحت نه کا
ستا په غم شریک دې که باور کړې

خدایه مه کړه نا امید هغه وګړي — چې امید یې وي د ستا په کرم کړی

ستا له رحمه به نه ولې نومېدي کړم — چې دې ځان دې د رحیم په نام نومړی (٦)

خواست زما قبول کړې ای ملک الملکه — ستا د اسم اعظم روی مې دی درومړی (۷)

---

(۱) دا دوه بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړۍ نسخه کې یې دوهمه مسرۍ داسې ده: "خروار د عبادت په رتجه ورکړې"
(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. دوهمه مسرۍ د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "د پیرۍ په وخت به څه نګدا اختر کړې".
د "خ" دوهمه نسخه: "د پیرۍ په وخت به زېرمه د محشر کړې".
(٤) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته په "ق، ګ" چاپ کې د "چارې" پر ځای "کار ونه" راغلي دي.
(٥) د "خ" په دوهمه نسخه کې "له زاغانو" راغلي دي.
(٦) د "خ" دوهمه نسخه: "چې دې ځان دې د رحیم په نام یاد کړی".
(۷) دا غلور بیتونه په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته، ملا ښایسته خان په نامه له قلمي جونګ څخه نقل شول. نوموړی قلمي جونګ د ښاغلي رفیع په شخصي کتابخانه کې شته.

خلاص یې مه کړه بندیوان بنده چې مې مینه — چې په غاړه یې وي ستا د مینې پړی

همېشه به رنځوری او ملن ګرځي — چې یې نهال وي په سینه د مینې زړی

که ملاح ستا د الطاف وي چې خلاص کا — ګنه نه شي خلاصېدی د عشق سیندولی

د انیمګړي سړي ننګ هم د خیل نام کا — ته خو خدای یې چې په هېڅ نه یې نیمګړی(1)

هېڅ بنده دې په بندګۍ(2) کې لېده نه شي — چې تا خط د ازادۍ(3) نه دی ورکړی

د اهمه واړه شومیت دی د شومانو — ګنه ته د چا په زړه نه یې ستړی

چې بې تا یې په زړه بله هوا ګرزي — تر مقصوده به ونه رسي وګړی(4)

۲۹۶

هر چې ستا په لار قدم د راستۍ کېږدي
که یې زیان وي زه رحمان یې پوهولی

۳۱۸۴

د آشنا له لاسه ناست یم په زړه ستړی — په فلوس مې په کار نه دی درست وګړی

چې په ژوندي طمع پرې کړه شي له ژونده(5) — نو په څه باندې ویرېږي سر پرېکړی

که ژوندون د عاشقانو په وصال وي — زه مهجور یم په دغه روایت مړی

خو بې ژوندون مې جدایي هسې راتېر کړ — چې د غم له تلخۍ دم نه شم را نغړی

د اصورت(6) په مثال خس محبت اور شو — تر و د اور په مخ کې څه کاندې خسړی

لا علاج به لکه اوښ باربرداري کا — چې په پوزه یې پېزوان شو د عشق پړی(7)

۲۹۷

له احواله یې ووووپوښتی یارانو
بې لتانه د رحمان واړه دی خطا کړی

۳۱۹۱

---

(۱) د "پ پ" چاپ : "نه خو خدای وي چې په هېڅ نه وی نیمګړی".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "ته خو خدای یې په هېڅ څیز نه یې نیمګړی".
(۲) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "بزرګی".
(۳) د "پ پ" چاپ : "بزرګه".
(٤) د "پ" لومړی نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "دووړی" . د "خ" دوهمه نسخه "خوب وړی".
(۵) د "خ" لومړی نسخه : "په ژوندون چې طمع پرې کا له ژوندونه".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "دا ژوندون".
(۷) د "ق، ک" چاپ : "د غم پړی".

خو به هسې آزادي په داغمان کړې | چې خبرې به د سرو د سامان کړې (۱)
همېشه به داغمان دې باندې نه وې | چې به سیل په بوستان په گلستان کړې
واړه دُر دې بدلوې (ئې) په مشکینیو | هر تلاش چې د دنیا په سود و زیان کړې
غمخواري د آل عیال دې حمقي ده | چې د بل په زړه مرگ چې خپل نقصان کړې
په نفاق کې به ضایع شي مرد هالري | که څو اتر دښمن جمع خپل کاروان کړې
چې په دوو پېړیو پېښې زړي هغه دوب شي | بیهوده دلبستگي په این و آن کړې

٢٩٨ — ٣١٩٨

د تېر عمر ارمان مه کوه کړمانه
چېرې نه وې چې بیا دا ساعت ارمان کړې

خدایه زړه د رقیب نرم په احسان کړې (۲) | مال د یار او یار له ماسره یکسان کړې
هغه درد چې د آشنا د بېلتانه دی | دفع رفع یې (۳) د وصل په درمان کړې
ته چې مامنع کوې د یار له لورې | کشکې باد سحر منع په بوستان کړې (۴)
غم د هجر چې تېری، ترا وره سخت دی (۵) | له دې غمه مې په امن په امان کړې
کاروبار د عاشقۍ ډېر مشکل دی (۶) | دا مشکل زما په ما باندې آسان کړې
حجاب لرې کړه زما د یار ترمیانه (۷) | بې حجابه مخ د یار را ته عیان کړې
که مطلب د نور چا نور من تبې دی | ما گدای په آستانه د خپل جانان کړې
که دا نور عالم وبله خوا ته گوري | ما په لوري د دلبرو (۸) نگران کړې

---

(۱) دا غزل د "خ" له درېمې قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته. ددې بیت لومړی مسرې د پېښور په چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې داسې ده: "خدایه زړه د مهرویانو مهربان کړې".
(۳) په "پ" چاپ کې "دفع ورفع" راغلي دي.
(٤) دا بیت په قلمي نسخو او د پېښور د قصه خوانۍ "ق ک" چاپ کې نه دی راغلی
(۵) دا مسرې د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "غم د هجر چې بتر تر کاني اوري دی".
په پېښور چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "غم د هجر چې تیري تر کاني اوري دی".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې "غم د هجر چې تیر تر کما اووېړی دی".
(۶) د پښتو ټولنې د لومړۍ نسخې نه پرته په نورو ټولو کې دا مسرې داسې راغلې ده: "کاروبار د عاشقۍ چې ډېر مشکل دی."
(۷) دا مسرې په پېښور چاپ کې داسې راغلې ده: "حجاب لرې کړه زما له یاره ترمیانه"
(۸) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "دلبرانو" راغلي دي.

نه به ما منع کړي نه، له خپله یاره ... نه به کوز په حمله ستوري د آسمان کړي (۱)

نه چې یار له ورځم په هغې لاره ي ... مهتر خضر مهتر الیاس مې رهبران کړي (۲)

تاریکي د معصیت راځنې واخلي ... د طاعت په روښنائي مې زړه روښان کړي

چې زما په پریشاني یې (۳) زړه سره کېږي ... زړه یې ما غوندې په یار پسې پرېشان کړي

چې زما په چمن راشي ګستاخي کا ... د شبنم په څېر یې عمر لږ زمان کړي (٤)

چې ازاده د منګ ترسره پرې بوځي ... د فلک په څرخ مې تورن د زبان کړي (۵)

هغه غشي چې د ترکو د غمزو دي ... هر کلام مې د هغه غشي پیکان کړي (٦)

چې کشور د افغانانو معطر کا (۷) ... د هر بیت مسرې (۸) مې زلفې د خوبان کړي

چې هر حرف مې د نافې په څېر خوشبوي شي (۹) ... برکت مې په جزدان په قلمدان کړي

الهي د خپل حبیب له برکته (۱۰)

۲۹۹ — داساده انشا نګینه د لعل کړي — ۳۲۱٦

ما په تا پسې د اسپینې جامې رنګ کړي ... تر لا بیا په ما ګومان د نام و ننګ کړي (۱۱)

هېڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو ... که هر څو مې مصلې د ر پسې لنګ کړي (۱۲)

---

(۱) دا بیت په قلمي نسخو کې نه دی راغلی.

(۲) دا مسرۍ د "پ‌پ" په چاپ کې داسې راغلې ده: "مهتر خضر او الیاس مې رهبران کړي".
"ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "نه چې یار له ورځم په کومه لاري مهتر خضر او الیاس مې رهبران کړي".

(۳) د "خ" په لومړي نسخه کې د "یې" پر ځای "دې" راغلی دی.

(٤) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۵) دا بیت د "پ" او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(٦) دا بیت د "خ" په لومړي او دوهم او د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۷) په "پ" چاپ او په پېښور ملولو چاپي دیوانونو کې د "کا" پر ځای "شي" راغلی دی.

(۸) دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۹) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "چې هر حرف یې د نافې غوندې خوشبو وي".
"پ" چاپ: "چې هر حرف یې د نافې په څېر خوشبوي دی"
د پېښور "ق، ک" چاپ: "چې هر حرف د نافې غوندې خوشبو دی".
د "خ" په لومړي نسخه کې: "هر چې حرف یې د نافې په څېر خوشبوي وي". دا بیت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۰) دا مسرۍ د "خ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "الهي د پیغمبر له برکته".

(۱۱) ددې بیت لومړۍ مسرۍ په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "ما په تا پسې د اخپلې جامې رنګ کړي".
دوهمه مسرۍ یې د "پ" په لومړي نسخه کې داسې راغلې ده: "نه لا بیا ګومان په ما د نام و ننګ کړي" او نوموړی غزل په مصور نسخه کې نه دی راغلی.

(۱۲) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "هیڅ اثر یې په سنګین خاطر ونه شو که هر څو مې مصلې د ر پسې رنګ کړي".

دلسوزي به دې په نور وګړي څو وي (۱) | چې له ما غوندې مخلص سره جنګ کړي

ته په عشق کې ما هاله دروغژن بوله | که (۲) یو بل هم هسې ما غوندې ملنګ کړي

دا ناړې سوړې غمازې دې په عشق کې | ګنه ما به د بلبل په څېر آهنګ کړي (۳)

عاشقي و معشوقي ته سپینه لار ده | ته و ما وته دا سپینه لار ګړنګ کړي (۴)

چې یو دم مې له نظره پناه کېږي (۵) | دا جهان لکه لحد را باندې تنګ کړي

په سبب خوی سره د خلقو افسانه وي | خدای زما له کمبختیه په زړه سنګ کړي (۶)

۳۰۰ — ۳۲۲۵

دا دې څوک له څنګه ناست دي نه پوهېږم (۷)
چې خبر یې له لاسه سره په خنګ کړي (۸)

که د عشق شکرې تېرې تر ګلو کړي | نور لذت به لکه زهر هسې تو کړي (۹)

که دې وشي ملاقات له سرو قده | د فاختې په څېر به کوکې په کوکو کړي (۱۰)

عاشقي به د عشق توره در په لاس کا | ترو د صبر د سکوت په ملک به هو کړي (۱۱)

په انصاف په عدالت به نوشیروان شې | هر عمل به (۱۲) د خپل ځان په ترازو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ او "پ ب" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ وګړي څه شي".
په "ق، ک" چاپ کې داسې راغلې ده: "دل سوزي به دې په لوړ و خلکو څه شي".
(۲) د "خ" په دوارو نسخو کې د "که" پر ځای "چې" راغلې دی.
(۳) دا بیت په دوارو چاپي دیوانونو کې داسې راغلی دی: "دا ناړې سوړې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په څېر ترنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "دا ناړې سوړې غمازې دي په عشق کې ګنه تل به د بلبل په دود په ننګ کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دا ناړې سوړې په عشق کې دي غمازې".
(٤) دا بیت په "پ" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "د عاشق و معشوقې ته سپینه لار ده ته و ما وته دا سپینه لار ګړنګ کړي".
(۵) دا مسرۍ په ټولو دوارو چاپي دیوانونو کې داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره نه یو خوا شي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا مسرۍ داسې راغلې ده: "چې یو دم مې له نظره یوه خوا شي".
(٦) په "پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "په سبب خوی سره د خلکو افسانه شي خدای زما له کمبختۍ نه په زړه سنګ کړي".
د "خ" په لومړۍ نسخه کې: "چې سبب خوی بوی د خلکو افسانه يي".
(۷) په پېښور چاپي دیوانونو کې او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "را نه دوایه" راغلی دی.
(۸) د "ب" د لومړۍ نسخې نه پرته په ټولو کې "جنګ" راغلی دی.
(۹) دا ردیف په مصوره نسخه کې نه دی راغلی.
(۱۰) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی "که په قد د سر و قد و دې ګذر شي د قاضي په دود به کوکې په کوکو کړي".
په "ق، ک" چاپ کې په لومړۍ مسرۍ کې د "په څېر" پر ځای "هسې" راغلی دی.
(۱۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نه دی راغلی او په ټولو دوارو چاپي دیوانونو کې یې دوهمه مسرۍ داسې راغلې ده: "لو ند صبر د سکون په ملک به هو کړي".
(۱۲) په "ب" چاپ او د "خ" په دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې د "به" پر ځای "چې" او په "پ" چاپ کې "که" راغلی دی.

دسکندر په خبر جهان به در څرګند شي[1]
که سر کوز په آیینه د خپل زانو کړي

ترینځ لوګی به یې د قند و په څېر نغرد شي[2]
که صورت د عشق په اور کې تماکو کړي

و به نه وینې د ترکو مستې ستر ګې
مګر ځان په خپلو وینو کې سالو کړي[3]

که یو ځله تورې زلفې په شانه کړي
خالستر به په چمن کې کشمالو کړي[4]

د رست جهان به قاف تر قافه معطر شي
که یو ځله شانه ګډه په ګېسو کړي[5]

ستا د زلفو مار خوړلی به روغ نه شي
که افسون د مسیحا ور باندې پو کړي

لاس و پښې دې بې زېوره ښایسته دي
څه منت به د پایلو[6] د باهو کړي

که سوزن د بڼو راوړي تار د زلفو[7]
د ماځ د زړګي زخم به رفو کړي

۳۰۱

۳۲۳۷

تا چې مخ دېري ستر ګې د آهو کړي
نه پوهېږم چې آهو یې که جادو کړي[8]

دعاګوي چې د چا و مري څه ښادي ده[9]
ته په څه زما و مرګ و ته ارزو کړي

په محراب د عاشقانو کاني وو د ی[10]
ته چې چین د جبین غوټه په ابرو کړي

تا چې رنګ د ګلو واخیست نه پوهېږم
زرغونه به په څهره زما ګنګو[11] کړي

ستا له دېره د بره ځوره معلومېږي
چې به ما په خپلو وینو[12] کې لاهو کړي

---

(۱) دا مسرۍ په "پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "دسکندر په څېر جهان به دې روزې شي"، په "پ" چاپ او د "خ" لومړي نسخه کې "دسکندر په څېر شاهي به دې روزي شي" او د پېښور "ق، ک" چاپ کې "دسکندر په شان جهان به دې روزي شي" راغلې دي.

(۲) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "نغرد"، په "ب" چاپ کې "نغرده" او د "خ" په دوهمه نسخه کې "نغر" راغلي دي.

(۳) د "ب" لومړۍ نسخه: "مګر ځان په خپلو وینو کې لاهو کړي".

(٤) دا بیت په دوه وارو چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.

(۵) دا بیت په چاپي دیوانونو، د "خ" په لومړۍ نسخه او د "ب" په دوهمه نسخه کې په ورپسې ردیف کې راغلی دی.

(٦) د "خ" په دوهمه نسخه کې "یاولیو" راغلي دي.

(۷) لومړۍ نسخه بلېتونه په چاپي دیوانونو کې په "تا چې مخ دېري ستر ګې دې آهو کړي" غزل کې راغلي دي.

(۸) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نه دی راغلی. او دا بیت د "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې راغلی دی: "تا چې مخ دېري ستر ګې د آهو کړي / تر و پېري که آهوې که جادو کړي". دوهمه مسرۍ یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "نه پوهېږم چې پېرۍ یې که آهوي که جادو کړي".

(۹) د "خ" په دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "ښادي ده" پر ځای "ښادي که" راغلي دي.

(۱۰) د پېښور "ق، ک" چاپ کې "پېوځې" راغلي دي.

(۱۱) په "ب" چاپ کې "کنګو" راغلي دي.

(۱۲) په "ب" چاپ، د "خ" دوهمه او د "ب" په دوهمه نسخه کې د "وینو" پر ځای "اوښو" راغلي دي.

(1) زاغ به نه شي بې دياله سه ديدنه ‌ ‌ ‌ که سل پنده سپېلني ځاته لوګړي
دغفلت ليچن ليمه به دې روښان شي ‌ ‌ ‌ که دياړ د کوڅې خاورې ته خښلکو کړي (2)
دا دارو ته به دوالي کوي طبيبه ‌ ‌ ‌ چې دياړ په درد و غم کې مي دارو کړي (3)
نصيحت به عاشقانو اثر نه کا ‌ ‌ ‌ دا محنت واره بې ځايه بې قابو کړي

٣٠٢ ‌ ‌ ‌ ٣٢٤٧

په ماځ باندې بې ياره خوب حرام دی
که مې سل پالنګه (4) لاندې تر پهلو کړي

(5) که نظر په ما تو ګوره و د روزګار کړي ‌ ‌ ‌ هومره نه دي چې حساب يا بې شمار کړي
په هر غم کې خاموش اوسه او که نه وي ‌ ‌ ‌ د بدخواه خاطر به سه د دوست (6) آزار کړي
صبر و نيسه په محکې که مراد غواړي ‌ ‌ ‌ په تلوار به هيڅ و نکړي که تلوار کړي (7)
رضا ياسله و قضا ته فراغت شه ‌ ‌ ‌ او که نور څه نور څه والي ځان به خوار کړي (8)
آزادي او کاروباري و بله لري (9) ‌ ‌ ‌ لاس له کاروباره وباسه که کار کړي

٣٠٣ ‌ ‌ ‌ ٣٢٥٣

چې پخپله بې فاني بولي ماځ
ترو بيا څه په هغو چارو اعتبار کړي (10)

---

(1) دا بيت په لومړي نسخه کې نشته، او په درو واړو چاپي ديوانونو کې په "که د عشق شکرې تيرې تر ګلو کړي" غزل کې راغلی دی.

(2) دا بيت په "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ کې داسې راغلی دی: "د غفلت ليچن ليمه به دې بيناشي ‌ ‌ که دياړ د کوڅې خاورې دې خښلکو کړي".
په "پ" لومړي نسخه کې يې دويم مسره داسې راغلې ده: "که دياړ د کوڅې خاورې خښلکو کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې دا مسره داسې راغلې ده: "که دياړ د کوڅې خاورې په خښلکو کړي".

(3) دا بيت د "پ" په لومړي نسخه کې داسې دی: "دا دوا که به دوا کوي طبيبه ‌ ‌ چې دياړ په درد و غم کې مي دارو کړي".
په "پ پ" چاپ کې داسې راغلی دی: "دا دارو ته به دوا کوي طبيبه ‌ ‌ چې دياړ په درد و غم کې مي دارو کړي".
د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلی دی: "دارو دي دادي که دوا کوي طبيبه ‌ ‌ که دياړ په درد و غم کې مي دارو کړي".

(4) په لومړي واړو چاپي ديوانونو کې د "پالنګ" پر ځای "بالښت" راغلی دی.

(5) دا غزل په مصوره نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې نه دی راغلی. په "پ پ" چاپ کې دا مسره داسې راغلې ده: "هومره نه دي چې حساب او يا بې شمار کړي".

(6) په "پ" چاپ، د پېښور "ق، ک" چاپ او د "پ" په دوهمه نسخه کې "بنياد" او د "پ پ" چاپ کې "خوښي" راغلی دی.

(7) دا بيت د "پ" په دوهمه نسخه کې نه دی راغلی او لومړي مسره يې په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "صبر و نيسه په محکې مراد غواړه".

(8) د دې بيت لومړي مسره په "پ پ" چاپ کې داسې راغلې ده: "رضا وسپاره قضا ته فراغت شه".

(9) دا مسره په چاپي ديوانونو کې داسې راغلې ده: "آزادي او کاروبار دي سره لري"، خو د "پ" په دوهمه او د "خ" په دوهمه نسخه کې د "وبله" او "سره" پر ځای "ځبله" راغلی دی.

(10) دا مسره د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې راغلې ده: "تر و به څه په هغو چارو اعتبار کړي".

ولې ولې وعاشق ته نظر نه کړې — داګدای(1) په دیدن ولې توانګر نه کړې
ستا دې د برې حیا د پرکوږو نه وران کړل — چې وهچا ته کاته برابر نه کړې(2)
ستا په د بڼو حسن مې داعقیده نه شي — چې دا روغ وکړې واړه او تر نه کړې
ته پلوله مخه واخله زه ضامن یم — که او رنګ د زماني قلندر نه کړې(3)
زما هر زمان هر دم په تا ګذرېږي — ته یو دم زما په لوري ګذر نه کړې
لکه ته چې د لاور زما په مرګ یې — چېري دا رنګه رقیب دلاور نه کړې
زه دستا په جفا خوش یم تل تر تله — که غمازې له دې راز ه خبر نه کړې
ګذشته جور وجفا دې اواره وي(4) — که دا جور وجفا بار دیګر نه کړې
هغه څوک دي چې په ستا له دره درومي — که یې ته له خپله دره بدر نه کړې
سنګدلي ده هغو خلقو له ره ختمه — چې یې ته په مجلس ورشې اثر نه کړې

۳۱۴

رحمان ستا میني رسوا کړ باري حیف دی
چې ته هیڅ په داخبره باور نه کړې(5)

۳۲۶۴

وخوبانو وته ولې نظر نه کړې(6) — د چمن په ګلو ولې ګذر نه کړې
داښکاره چې د بهشت ګلان یې معطر کړه — دماغ ولې په دا بوی معطر نه کړې
رضا ولې په قضا سپاري نه شې — دغه زهر په ځان ولې شکر نه کړې
جلک زده چې په نارو د مرګ خبر یې(7) — ځان پخوا تر مرګه ولې خبر نه کړې
چې د نور خلقو په سراچوې خاوري(8) — ته په خپله خاوري ولې په سر نه کړې

---

(1) د "خ" په لومړي نسخه کې "خوله ګدای" راغلی دی.
(2) د "خ" لومړي نسخه: "ستا دې د برې حیا د پرکوږو نه مات کړه چې هچا وته کاته برابر نه کړې".
(3) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته
(4) چاپي دیوانونه: "ګذشته جفا دې واړه آواره دي". د "خ" لومړي نسخه: "ګذشته جور وجفا واړه معاف دی".
(5) مصوره نسخه: "چې یې ته په داخبره باور نه کړې"
(6) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "ولې ولې پر خوبانو نظر نه کړې".
(7) په "ق، ک" چاپ کې "خواب آلود" راغلی دی.
(8) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "چې نور خلک دې په سراچوي خاورې". د "خ" دوهمه نسخه او "پ" لومړي نسخه: "چې دې خاورې په سر اچوي نور خلک"

پس له مرګه چې پیا مرې له لوبې تندې ... ولې نن ساعت تو ښه د محشر نه کړې

داویل چې دې اثر کا ندې په نورو(۱)

۳۰۵ ... ۳۲۷۱

اې خوشحاله نالې په ځان ولې اثر نه کړې

چا چې لمرې وې په خپلو وېنو ولښې(۲) ... د شبنم په څېر به تل وې سپین سپېڅلي

چې صیاد څخه دا ونکو دا نې نه وې ... د هوا مرغان هېچا نه دې نیولي

هر یو مخ کله لایق د آبروې وې ... اوښکې نه درومې په مخ د هر چا ولې

هره شپه به شمع څه د ژړا کا ... کړې نه وې په ژړا کې څه موندلي

چې سیلاب د عاشقۍ ور باندې راغی ... مخلوقات په مخه لاړل لکه خلي(۳)

ما خوشحاله به ژړا نه کړه له خوبانو

۳۰۶ ... ۳۲۷۷

کړمې نه وې په قسمت داهسې شکلي

دلبر مخ چې ستا له مخه نه شرمېږي ... تروه دا رنګه ولې زېړ نه غوړن ښکارېږي(۴)

دا سپوږمۍ چې نه لې سر شته نه لې پښې شته ... په کوم حسن بدله تا سره سمېږي(۵)

نره مې یو ورستا د مخ په رڼا زلفو ... باري غل په سپین سبا کله پټېږي

خم ابروې دې پناه د زلفو تم شو ... دلبرم لښه له مار سره تاوېږي(۶)

که قامت(۷) دې خوک شمشاد بولي غلط دې ... دلګیو په نرخ سپین زر نه یافتېږي

وردنداڼو ته دې دُر ویلې نه شم(۸) ... کانې کله د برېښنا په دود ځلېږي

---

(۱) چاپي دیوانونه: "داویل دې اثر کله کا په نورو".

(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ او د "پ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده: "چا چې لاس وي په خپلو وینو ولښي".

(۳) دا بیت د "ق، ک" له چاپي دیوان نه نقل شو په نورو چاپي دیوانونو او قلمي نسخو کې نشته.

(۴) چاپي دیوانونه: "لمر سپوږمۍ که ستا له حسنه نه شرمېږي تروه دوی ولې نه غوړنه اوږ ښکارېږي".

(۵) د "پ" په لومړۍ نسخه کې "برېښېږي" راغلي دي.

(۶) دا بیت او دوه نور بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، د "پ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "خم ابرو یو دې پناه د زلفو تم شو دلبرم له ښه مار حیله تاوېږي".

(۷) په چاپي دیوانونو کې "ستا قامت" راغلي دي.

(۸) "پ" چاپ: "وسپین غاښو ته دې دُر ویلی نه شم".

ستا د زلفو دا بروپوله وحشته (۱) | همګي لرم ماران دي چي ودېږي
لکه لوند زړه کې تاوکړي نوي ووزي | ستا له غمه مي رنګ زېړپو مي وچېږي (۲)
سپوږمۍ هم هسي تا وخوري ستا له مخه | چي په هره میاشت کې دوه دوه نیمه کېږي
مخ دي او خط دي سبزه ده زه حیران یم | چي سبزه په اور کې څرنګ زرغونېږي
او اوبه سره چا ګډ لیدلي نه دي | دا قدرت دي ستا په لبو کې نماییږي (۳)

باریک خطي زلفولاندي کم رحمانه
مورچګان شي په لرمخه پایمالېږي

۳۱۷ — ۳۲۸۹

صبحدم چي هغه یار را باندي راشي | عجب لمر دلمر دپاسه هویدا شي
سنبلي مخ لره حاجت د سینګار نشته | بي ترتیبه چي لمر وخېژي رنا شي
چي یي وویښم له ورایه پوري نښلم | لکه پېښ چي وېله کاه وکهربا شي
مال دېري یا ناچاره ویاړته شاکره | ناروا دضرورت په ځای روا شي
زه په وصل کې خواري دهجران ژاړم | دهرکار فکر ترکاره لا ښخوا شي
لا ښخوا تر جدایي نه ژړا بویه | ګنهګار هر ړیو ژاړي چي جدا شي
وصال نه دی چا په سرو مال موندلي | مګر غاره په داکار دچا ادا شي
زه به سر و مال دیار تر نامه جار کړم | دا په عشق کې سهل کار دی که په دا شي

د رحمان په او سنکو هسي رنګ پوهېږم
چي آخر به په تمام جهان رسوا شي (٤)

۳۱۸ — ۳۲۹۸

کرد ګلو کره چي سیمه دي ګلزار شي | اغزي مکره په پښو کې به دي خار شي

---

(۱) په قلمي نسخو کې " له ورېځې " راغلي دي
(۲) دا بیت او ورپسي بیت په قلمي نسخو کې نشته
(۳) د " خ " په دوهمه نسخه کې " ښکاریږي " راغلي دي.
(٤) د " ب " لومړی نسخه : " چي دا پټ راز به په تمام جهان رسوا شي ".

ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه — چې هم دا غشي به ستا په لسو ګوزار شي
کوهي مه کنه د بل سړي په لار کې — چېرې ستا به د کوهي په غاړه لار شي
ته چې هر چاته په خواره و ستر ګو ګورې — لا به هومې به ستا صورت تر خاورو خوار شي
آدم زاد په معنی واړه یو صورت دی — هر چې بل ازار وي هغه ازار شي
که ته نه کوې نظر د چا و عیب ته — هر سړی به ستا د عیبو پرده دار شي
دهقان کر په اوړه مځکه باندې نه کا — سر کوزې کوه چې ښ دې مرغزار شي (۱)
د مات لوښي آواز کله ثابت خېژي — د هر چا عمل څرګند په خپل ګفتار شي
نر چې صبح دی روښانه لار سحې کړه — ناګهان به دې د صبح شب تار شي (۲)
لږ لې مه ګڼه که هر څو ګناه لږ وي — چې لږ لږ و یله جمع کړې بسیار شي
که بل بد کاندي ته ښه ورسره وکړه (۳) — هر یو نخل چې میوه لري سنګسار شي
تل وښو و ته آزار د بدو رسي — هر چینجي و نرم چوب و ته د و ښار شي (۴)
هغه زړه به له طوفانه په امان وي — چې کښتۍ غوندې د خلقو بار بردار شي

۳۱۹

خدای دې بد له لاسه مه کړه او کړوې هم
د رحمٰن دې له کل بدو استغفار شي

۳۲۱۲

هر وګړې چې منصور غوندې په دار شي — دار یې پس له مرګه نخل میوه دار شي
روښ صورت که روښ عالم له کمال دی (۵) — لیونی له کمال دې چې سنګسار شي
هر ګیاه چې و کمال ته ورسېږي — سر و ځمکې و ته کوز وي نګونسار شي
نری باد به یې په خپل منزل داخل کا — که څوک پاڼه د خزان غوندې ظیار شي (۶)

---

(۱) قلمي نسخې: "سر کوزې کړه چې پټې دې مرغزار شي".
(۲) دا بیت په "ق، ک" چاپ او "خ" په "دهمه نسخه" کې نشته.
(۳) قلمي نسخې: "که بل بد کاندي ته ښه کړه مه رنځېږه".
(۴) "ب" چاپ او "سا پ" چاپ کې "چوب تر ور دو ښار شي" راغلی دی.
(۵) د "خ" په "دهمه نسخه" کې "په کار دی" راغلی دی.
(۶) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "ګدار" راغلی دی.

غفلت هیڅ مناسب نه دی په سپین ږیرو — صبحدم که څنا وړ دی هم بیدار شي

چې یو موتی ابرې ناز په آیینه کا — په دغه خبره فخر د خاکسار شي (۱)

کریمانو سود موندلی دی په زیان کې — لکه ښاخ د ونې وتراشي باردار شي

خزانه په سخاوت سره زیاتیږي — د کوهي اوبه چې وکاږې بسیار شي

مړول د وږي ګیډې مشکل نه دی — مړول د وږي سترګو مشکل کار شي

کم خوراک سړي نژدې کا فرښتو ته — هر سړی چې بسیار خوار شي بسیار خوار شي

صاف دلانو له لږ نصیحت بس دی — د ګوهر و پیوستون په نرې تار شي

غلبه د عشق بانه د حسن غواړي — توره شپه په عاشق زلفې د خپل یار شي (۲)

د توفیق له مخه هر مشکل آسان دی (۳) — وسپي وته د اور لمبې ګلزار شي

ناز د حسن پرورش مومي له عشقه (٤) — هسې نه چې د خوبانو په سینګار شي

راحت بې محنته نه دی چا موندلی (٥) — د وصال خوښي د هجر په مقدار شي

عاشقانو له واړه سعادت دی — که یې سر و مال د یار تر نامه (٦) زار شي

یاره! یاره! هر څوک وایي په جهان کې — زه به پس له مرګه وایم چې یار یار شي (۷)

لکه دار کاندې دعوی له ګرګانو — هسې رنګ له جدایۍ نه زما دار شي

۳۱۰

د ناصح دا پوچ ګویجه په کار نه ده
عاشقي په ګفتار نه شي په کردار شي

۳۳۳۱

تبسم مې د ګړې په روزګار شي — چې یې نه له خدایه ویره نه یې دار شي (۸)

---

(۱) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۲) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته او د "خ" په نیګړې نسخه کې د "توفیق" پر ځای "توکل" راغلی دی.
(٤) چاپي دیوانونه او د "خ" دوهمه نسخه: "ناز د عشق پرورش مومي له عشقه".
(٥) چاپي دیوانونه: "بې محنته چا راحت موندلی نه دی" او دا بیت او ورپسې دوه بیته د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٦) په "ق، ک" چاپ کې "ځانه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۸) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې له مرګه یې نه ویره نه یې دار شي".

له ده وزیري د ده د وړاندې ومري — لا یې مینه د دنیا په کار وبال شي

که یې هر قدم د مړیو په سر لاړ وي — یو قدم هسې وانخلي چې په لاړ شي

دې ونډ یو نصیحت پرې اثر نه کا — مګر مړ له قبره پاڅي په ګفتار شي

د امید مزې یې هسې رنګ دراز وي — چې له خضره ورته خپل عمر بسیار شي (١)

سپینه ږیره په اوږمې کې زوی راواخلي — چې به ما لره سپاهي او منصبدار شي

د خرما نړۍ نهال کا ورته ګوري — چې دا سیوری دا میوه به مې په کار شي

هر فصل چې تېرېږي هوسېږي (٢) — چې به ګانده راته بل فصل تیار شي

لا یې لیه تخم هم کرلی نه وي (٣) — ناکښته یې څني طمع د خروار شي

غوندې د ناز وکړې یو خُسیو غمي — چې سبا بېګاه به ما لره ګوهار شي

لکه وړکي کموړي غواړي له زانې — په دا هسې پوچ ګویې یې اعتبار شي

چې هرګز په عمر نه وي چېرې شوي — د هغو نا شنه نیو امیدوار شي (٤)

هلکان غوندې پاس پړ کوته څغلي — خو چې دوه قدمه واخلي نو رحصار شي

په زحمت د تن له ماله ګیم پرهېز کا — هغه نه کا چې له نهي پرهېزګار شي

دې ونډون په تېرېدو یې نظر نه وي — چې دا ګنج به مې له لاسه تار په تار شي

خوشحال خه دي خه به پند والي وچا ته
هدایت د هر بنده په کردګار شي (٥)

٣١١ — ٣٣٤٧

چې شهید د تورو سترګو په خنجر شي (٦) — خوشنودي یې د سرو شونډو په کوثر شي

چې را یاد یې سپین رخسار دراز مژګان کړم (٧) — هغه دم مې زړه سپند سینه مجمر شي

---

(١) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٢) قلمي نسخه: "هر هر فصل چې تېرېږي هوسېږي"
(٣) "ق" چاپ: "لا یې یا نه تر ینه هم نه وي رېبلي".
(٤) دا څلور بیتونه په چاپي دیوانونو کې نشته.
(٥) د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "هدایت د هر بنده په خپل کردار شي". (٦) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته.
(٧) "ق" چاپ: "چې را یاد یې لوړ مژګان او سپین رخسار کړم". "ق، ک" چاپ: "چې را یاد یې توره سترګې سپین رخسار کړم".

عندلیب خاطر مې الوزي په ګلو — که د ترکو سنبل زلفې یې شهپر شي

که یار سل ځله جفا راسره کاندي — زما ګله په جفا د یار باور شي

د ناصح په نصیحت به منع نه شم — که هزار ځله مې ورور[1] او برادر شي

د رقیب او زما صلح سره نشته — که موچړې لاس و دست و بله بر شي[2]

صبوري او قراري له ما خطا دي[3] — تر هغه ساعته پورې چې محشر شي

تر ساعت به د هیچا په لاس کېنوزي — مګر تللی آشنا بیا په آشنا ور شي

٣١٢ خوبرویان به د سپوږمۍ توکره را واخلي[4] / که رحمان کچکول په لاس کې قلندر شي ٣٣٥٦

چې غبار د ستا له لارې په خوا ور شي[5] — که په دوا د ړو سترګو ړوند وي مبصر شي

تازه نوی سر پیدا کا لکه شمع — چې یې غوڅ د ستا په مینه د زړه سر شي

چې کیمیا د قناعت یې په لاس کېوزي — که ګدای وي د قارون په څېر توانګر شي

ستا د در ګدایان واړه پادشاهان دي — خو چې ستا له دره ووزي دربه در شي

تل یې مخ وي له عالمه جار وتلی — د هغو چې ستا په مخ باندې نظر شي

که د درست جهان له حاله خبردار وې — چې تا ووینې له واړو بې خبر شي

٣١٣ آیینه که د جمال کړې ور څرګنده / دا ګدای د رحمان به شاه سکندر شي ٣٣٦٣

که دې غم د درست جهان تر زړه چاپېر شي — دلګیر مه شه هسې وایه چې به تېر شي

---

(١) د "خ" دوهم نسخه: " " یار".

(٢) "ق، ک" چاپ: "که موچړې لاس په یو بل سره بر شي".
"ق" چاپ: "که موچړې لاس وملد سره بر شي".
د "خ" لومړی نسخه: "که دم لاس ودست چې وملد برابر شي". دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٣) د "خ" لومړی نسخه: "له صبوری له قراري زما توبه ده".

(٤) د "خ" لومړی نسخه: "خوبرویان به د سپوږمۍ توکره ور واخلي — که رحمان کچکول په لاس قلندر ور شي".

(٥) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "په چا ور شي" راغلی دی.

غم هغه دی هم چې خېرمه وي وچا ته (۱) ورومبی واره تر ورو ستېنه پورې هېر شي

بې له خدایه چې مدام په یوه حال دی سړی کله شېرشاهي شي کله سېر شي

یو آدم دی چې په څو رنګه جلوه کا یو رقم دی کله زوړ شي کله زېړ شي (۲)

د دنیا چارې مدام په قرار نه وي د بنو په ځنبول کې په بل پېر شي

په لږ غم کې د بېر غم له کومه راغی (۳) خوله خپله بې صبرۍ په سرې دېر شي

خریدار و فروشنده چې سره خوښ شي (۴) په سودا کې سختي نه کا تېر و بېر شي

۳۱۴ سبا یسته په جهان د بېر دي بې حسابه ۳۳۷۱
بارې څوک به د رحمان دیار په څېر شي

له دې کته له یوزیه خوبه ولاړ شي تر و بیا خدای خبر چې کومه خوا به لاړ شي (۵)

په ظاهر صورت خو هسې (۶) معلومېږي چې به خس غونډې تر پښو لاندې لتاړ شي

د آسمان څمکه به وي او تړه بهند یي په وداند ودانۍ کې به ویجاړ شي

د بهار د ګلو عمر مدام نه وي عندلیب غونډې به پاتې په اهار (۷) شي

په ویلاړ و یلاړ به ځان ورپسې ورک کړي (۸) چېرې نه وي چې د ترکو په ویلاړ شي

۳۱۵ که لیلی غوارې جهانه بایه دا دي (۹) ۳۳۷۷
چې مجنون غونډې ساکن د کوه وکار شي (۱۰)

---

(۱) د "خ" لومړی نسخه : "غم هغه دی هر چې خېرمه وي وځان ته".
(۲) د "خ" دوهمه قلمي نسخه : "یو قمس دی کله زوړ شي کله زېړ شي".
(۳) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه : "په لږ غم کې د بېر غم له کومه راغی".
(۴) قلمي نسخې : "خریدار و فروشنده وبله راضیا شي".
(۵) د "پ" نسخې او د "خ" دوهمه نسخه : "له دې کته له یوزي خوبه لاړ شي تر و بیا خدای نه ده چې په کومه خوانه لاړ شي".
مصوره نسخه او د "خ" لومړی نسخه : "تر و بیا خدای خبر چې کومې خوا ته لاړ شي".
(۶) په "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ کې "داسې" راغلی دی.
(۷) "ق، ک" چاپ : "په سوبهار شي"
(۸) د "خ" لومړی نسخه او "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ : "په ولاړ ولاړ به ځان ورپسې ورک کړي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په زړاتړ راته ځان ورپسې ورک کړي" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۹) چاپي دیوانونه : "که لیلی غواړې بایه دی دا رحمانه" او لومړی بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۱۰) د "خ" لومړی نسخه : "کوهسار"

که د زړو میړو سروي خوچې مړ شي
نه یې نوم په خوله اخیست شي نه نوم مړ شي[1]

که هیڅ پرکړې نه وي په جهان کې
واجل ته لکه خر په خټه پړ شي

راشه راشه دا د بړناز او کبر مه کړه
یاره څو به دې دا ناز په جهان وړ شي

دا رخسار چې دې روښان تر آیینې دی
عاقبت به د لحد په خاورو خړ شي

مراد خوواره دلبرې دې غزا وشوه[2]
که د سروي په څېر څوک په قامت لوړ شي

نېکنامي له نېک خویه نه پیدا کېږي
د غه چاره نه په سوک نه په لوړ شي[3]

عاشقان چې پښېماني هغه نه کا
هغه سوک دې هنر وي چې خپړ شي[4]

دهوا په نغوته مه ځه که دانا یې[5]
دهوا[6] وېشتلی غشی زر په زوړ شي

دا خوږه له شفقته تا ته وایم
ګنهګار له سرنوشته په چا زغم شي

ودان به نه کاندي یو حرف خپلې بخرې
که پیدا وښکلو د چا درست جهان چغم شي

په تدبیر به د تقدیر کښلي نو نه کړي
د قسمت علاج په عقل کله کړ شي

په رحمان بې یاره صبر هسې ګران دی[7]
لکه هر چې دیده دانسته نغړ شي

۳۱۴

۳۳۸۹

هغه دم چې زړه ملال شي
یو ساعت ور باندې کال شي

حیران تللی وي په فکر
فراموش یې قیل و قال شي

نه یې ګفت نه یې شنود وي
په غوږ کوڼ په ژبه لال شي

نه خواب وچا ته کاندي
نه یې غوږ د چا په سوال شي[8]

---

(۱) چاپي دیوانونه: "که د سرو زړو سړي دي خوچې مړ شي — نه یې نوم په خوله څوک اخلي نه نوم مړ شي".
(۲) قلمي نسخې: "مراد حمد له دلبرې دې غزا وشوه".
(۳) دا بیت په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته.
(۴) قلمي نسخې: "عاقلان چې پښېماني هغه نه کا — هغه سکوی د بې هنر وي چې سپړ شي".
(۵) د "خ" لومړی نسخه، "دهوا په فریب فهم کړه که دانا یې".
(۶) په قلمي نسخو کې "هوایې" راغلی دی.
(۷) چاپي دیوانونه: "په رحمان باندې بې یاره صبر ګران دی".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "قال شي".

علم عقل ځني لاړ شي | درست صورت یې خواب وخیال شي(۱)
په رنځوسترګو ویده وي | لکه نقش د دیوال شي
قوت یې وینې د جګر وي(۲) | هم دغه یې اشتغال شي
دچشمانو له بارانه(۳) | په رخسار یې پشکال شي
په سبب د عاشقیه | تېر(٤) تر آل وتر عیال شي
هم تر آل وتر عیاله | تېر تر مال وتر منال شي(۵)
په خپل درد وپه خپل غم کې | له(٦) عالمه فارغبال شي
که ژوندي وي په جهان کې | د مړده وُ په مثال شي
نه طاقت نه یې مجال وي | بې طاقت وبې مجال شي
په خسکه کې ماهي ګوره | هسې بې تېغه حلال شي(۷)
یا خبر نه شي له ځایه | په زړه غوځ په تن کهال شي
د وېشتلیو په خبر یون کا | د کل خلقو په دنبال شي
لکه خس دلوئې لاړې | تر قدم لاندې پایمال شي
خدای له غمه سرې ژغوره(۸) | بیا لاګوره چې(۹) خوشحال شي

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې دلومړی مسرې د "لاړ شي" پر ځای "یا شي" راغلی دی.
(۲) د "ب" لومړی نسخه: "خوري".
(۳) د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "له باره شه".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "هم تر آل وتر عیال شي".
(۵) مصوره نسخه: "هم تر آل تر عیال تېر شي هم تر مال وتر منال شي".
د "خ" لومړی نسخه: "هم تر آل تر اولاده هم تر مال وتر منال شي".
په چاپي دیوانونو کې یې دوهمه مسرې داسې ده: "هم تر مال وتر منال شي".
(٦) "ب" چاپ، "پ" چاپ او "ق" چاپ: "تر عالمه".
(۷) د "خ" لومړی نسخه: "هم بې تېغه حلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه: "د ماهي په خبر بې ګوره هسې بې تېغه حلال شي".
(۸) "ق" چاپ: "ژغوری".
(۹) چاپي دیوانونه او نوری قلمي نسخې: "بومیه".

چې د زړه وینې شي و چې — نوې وینې په محال شي[١]
د باغبان سترګې کا سپینې[٢] — چې تازه نخل و نهال شي
روئیدن[٣] د کښت آسان دی — پرورش يې لوی[۴] جنجال شي
ویراني په یوه دم شي — آبادي په ډېر اشکال شي
چې پلار ومري بیالا بویه — چې يې زوی با کمال شي[۵]
څوك خبر دی له دې دوره — چې په ما به پښتن خه حال شي[۶]
چې په حال کې يې حال نه وي — خه امید په استقبال شي[۷]
د یوه ساعت له مخه — خدای زده خه رنګه احوال شي[۸]
د دنیا چارې فاني دي — رفت آمد يې په یرغال شي[۹]
په مثال لکه د سیوري — خوا و شا دهر د زوال شي[١٠]
اعتماد په اوبو مه کړه — چې استاد يې په غربال شي[١١]

---

(١) چاپي دیوانونه : " چې د زړه ولې شي غوڅې لوز ژوندون يې په اشکال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " د زړه ولې يې شي غوڅې دوا کول يې په محال شي ".
مصوره نسخه : " لوز يې ولې په محال شي ".
(٢) د "خ" دوهم نسخه : " د باغبان که سترګې سپینې ".
(٣) د "ب" لومړی نسخه : " د روئيدن ".
د "خ" دوهم نسخه : " داړودن ".
(۴) چاپي دیوانونه : " د ډېر جنجال شي ".
(۵) قلمي نسخي : " چې يې زوی په کمال شي "
د "خ" دوهم نسخه : " چې فرزند يې په کمال شي ".
(۶) "ق" یک چاپ : " څوك خبر دی له خیل دوده چې به پښتن راته خه حال شي ".
قلمي نسخي : " چې زمان لره خه حال شي ".
(۷) مصوره نسخه : " بې طاقته بې مجال شي ".
د "خ" دوهم نسخه . لومړی مسری : " چې به حال کې يې تد وینې ".
(٨) "ب" چاپ او "ب ب" چاپ : " خدای زده څرنګ به احوال شي ".
مصوره نسخه : " ګوره څرنګه احوال شي ".
(٩) د "خ" دوهم نسخه : " رفت آمد يې په غربال شي ".
مصوره نسخه : " رفت آمد په ډېر غال شي ".
(١٠) د "ب" لومړی نسخه : " دهر د جال شي ". د "خ" لومړی نسخه : " ددې دپوال شي "
مصوره نسخه : " دهر جال شي ". مګر دا بیت د "خ" په دوهم نسخه کی نشته .
(١١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته . (پاته په ٢٣٧ مخ کې)

د بنو په څنبول کې ۔۔۔ شال شړې ګاشړې شال شي
که باد شاه د ولایت وي ۔۔۔ کندولی په لاس کنګال شي (١)
په ثواب یې غلط مه شه ۔۔۔ په یوه ساعت (٢) وبال شي
په کمال یې مه نازېږه ۔۔۔ په یوه ګړۍ زوال شي
دهاتیانو سوداګر وي ۔۔۔ بیاد ګاوخر د لال شي (٣)
جوهري وي د ګوهر و (٤) ۔۔۔ خاورې اغزي د کلال شي (٥)
کلالي او ګل کاري کا ۔۔۔ فروشنده د مات سفال شي (٦)
په هستي کې یې اشراف وي ۔۔۔ په نیستي کې یې ارزال شي (٧)
د ځوانۍ په وخت کې شېر وي ۔۔۔ د پیرۍ په وخت شغال شي (٨)
چې مشهور په صداقت وي ۔۔۔ پوچ ګویي واخلي بطال شي
محتسب وي احتساب کا ۔۔۔ کوتوالي واخلي کوتوال شي
نیکوکاره نیک افعال وي ۔۔۔ بدکردار او بد افعال شي (٩)
سرنوشت د سړي ګوره (١٠) ۔۔۔ یو عیسی وي بل دجال شي
چې نیک بخت وي نیکویي کا ۔۔۔ چې بدبخت وي بد سګال شي (١١)

د (٢٣٦) مخ د پایلیک پاته برخه:
- په چاپي دیوانونو کې د "اعتماد" پرځای "اعتبار" راغلی دی.
د "پ پ" چاپ : "استاده به په عزبال شي"
د پېښور لور دوه چاپي دیوانونه : "چې ولاړې په عزبال شي".
د "خ" لومړۍ نسخه : "چې استادې په سفال شي".
مصوره نسخه : "چې استادې په دېرغال شي".

---

(١) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(٢) د "خ" دوهمه نسخه : "په یوه ګړېځه".
(٣) قلمي نسخې : "ګاودلالو خر دلال شي".
(٤) چاپي دیوانونه "جوهري دي جوهر پلوري"
مصوره نسخه : "جوهري دي ګوهر پلورې".
(٥) د "خ" لومړۍ نسخه : "خاورې اغزي دکلال شي".
د "خ" دوهمه نسخه : "فروشنده د مات سفال شي" (پاته په ٢٣٨ مخ کې)

لاس و پښې د هغو نیسه — چې خوش خوی و خوش خصال شي[1]

په هجران کې نا امید مه شه — خدای قادر دی که وصال شي[2]

په حرامو کې امید که — گوندې مخ دې په حلال شي[3]

کافر و باسي له کفره — په یوه ساعت ابدال شي[4]

تور هستي کاندي تر سپینو — په سپین مخ باندې تور خال شي[5]

ارزومند د یوه خره[6] وي — خداوند د ملك و مال شي

چې سیالي یې کړې نه وي — له سیالانو سره سیال شي

چې په عمر مفصل وي — په ساعت کې اتصال شي[7]

ممکنات به منع نه کا[8] — کږ شوك سل حله سنبال شي

چې د خدای رضا شي پیښه — رمل پاتې د رمال شي

۳۱۷ — فال به خه گوري ماته — ۳۴۴۳

خپل افعال[9] د سړي فال شي

د (۲۳۷) مخ د پاملیك پاتې برخه :

(۶) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د دوهم نسخه : " خادري اغزي کلال شي ".

(۷) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته .

(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته . د "خ" دوهمه نسخه : " د خوانځه په ساعت شېروي دپیرېه په وخت شغال شي ".
د "ب" لومړي نسخه : " په پیرېه کې شغال شي ".

(۹) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته او په چاپي دیوانونو کې لومړی مسری داسې ده : " نېکو کاره وي نېك عمل کا ".
دوهم مسری په "ق" چاپ کې داسې ده : " او بد کاره بد افعال شي ".

(۱۰) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده : " سرنوشت د سړي خپل دی ".

(۱۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته د "خ" په لومړي نسخه کې یې دوهمه مسری داسې ده : " چې بد بخت شي بد شکال شي ".

---

(۱) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . په چاپي دیوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې دوهمه مسری داسې ده : " چې خوش خویه خوش خصال شي ".

(۲) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته لومړی مسری یې د "خ" په لومړي نسخه کې داسې ده : " په هجران کې نا امید شي ".

(۳) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته . د "ب" لومړي نسخه : " په حرامو امید مه کړه گنه مخ دې په حلال شي ".
د "خ" لومړي نسخه : " په حرام کې امید وار شه " او د "خ" دوهمه نسخه : " په حرام امید وار مه شه ".

(۴) دا بیت او ورپسې بیتونه په مصوره نسخه کې نشته . (۵) قلمي نسخې : " په سپین مخ د پاسه خال شي ".

(۹) په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې " خس " راغلی دی .

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" لومړي نسخه ، "پ" چاپ او "ق" چاپ کې لومړی مسری داسې ده : " په د بر عمر منفصل وي ". د پېښور په لوړو دوو چاپي دیوانونو کې داسې ده : " په د بر عمر مفصل وي ". (۸) د "ب" لومړي نسخه : " ممکنان به منع نه کا ".
د "خ" دوهمه نسخه : " ممکنات یې طبع نه که "

(۹) "ق" ، "ک" چاپ : " عمل ".

هر چې ستا په زنخدان کې[1] بې منزل شي — لکه خس په تناره کې به جلبل شي

چې خوله کې نوم دستا دشونډو په خوله وا خلي — که یې زهر وي په خوله کې هم عسل شي[2]

په عاشق باندې ګمان داهسې مه کړه — چې یار زړه وږخه یوسي تش کوګل شي

زه په هجر کې بې برګ وبې نوا یم[3] — لکه کښت چې او به نه مومي شهل شي

په جهان تر آشنایي خوږه خه نشته — ولې حیف دی چې هجران یې حنظل شي[4]

په خیل حسن باندې مه نازېږه ګله — دغه رنګ به دې په دوه ورځو بدل شي[5]

٣١٨

زه رحمان بې یاره هسې شول وشل یم[6]
لکه کب چې بې محیطه شول وشل شي[7]

٣٤٥٠

که سل ځله هم کنار وهم بغل شي — د دنیا مین به واړه سره بېل شي[8]

دا چې اوس په یوه کوړ کې سره ناست وي — عاقبت به یې جدا جدا منزل شي

دا ګلونه چې یې ځای دی په دستار کې — همه واړه به تر پښو لاندې غوبل شي

دا یې مخ چې یې په مخ د دلبر په خبر دی — تور وپښته به یې په مخ باندې ځنګل شي[9]

دا شیرین شیرین شربت چې د وصال دی — د هجران په وخت به[10] زهر هلاهل شي

ما دیار په بېلتانه کې دی لېدلي — که دانا د زماني وي مبدل شي

---

(١) د "خ" د همه نسخه : "زنخدان باندې منزل شي".
(٢) د "خ" لومړي او د همه نسخه : "که یې زهر وي په خوله کې یې عسل شي".
(٣) چاپي دیوانونه : "په هجران کې زه بې برګ وبې نوا یم".
د "خ" لومړي نسخه : "زه په هجر کې د ترکو بې نوا یم".
(٤) د "ب" لومړي نسخه : "په جهان کې تر آشنایه خوږه نشته — ولې حیف چې په هجران کې یې حنظل شي".
د "خ" د همه نسخه : "په جهان د آشنا یانو خوږه نسته — ولې حیف چې یې هجران د زهره صیقل شي".
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو په لومړۍ قلمي نسخه او چاپي دیوانونو کې نشته. او دغو موږي بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(٦) "ب" چاپ : "شم".
(٧) د "پ" لومړي نسخه : "لکه کب چې بې محیطه شل وشل شي".
د "خ" لومړي قلمي نسخه : لکه کب چې بې محیطه شل وشول شي".
د "خ" د همه نسخه : لکه کب چې په محیط کې شول وشل شي".
(٨) چاپي دیوانونه : "د دنیا په مینه واړه سره بېل شي".
(٩) دا بیت د "خ" په نسخه کې نشته.
(١٠) د "ب" په لومړي او د "خ" په لومړي نسخه کې "کې" راغلي دي.

پسند له وېرې د وصال په حمله نه دی — چې خبر د جدایۍ په دل بدل شي (١)

د دې هسې رنځ علاج به څوك په څه کا — چې نه فهم د چا رسي نه اټکل شي

که د غمونو په سر ګرځي سر یې ټیټ وي — هر چې زړه یې د خوبانو ېر غمل شي

(٣١٩) د صالحان خاطر غمونو هسې زنګ کړ (٣٤٦٠)
مګر جام د میو ناب وي چې صیقل شي

که د زړه په وینو رنګ د چا ګوګل شي — چې ببلتون په جهان شته د خوب به بدل شي (٢)

که د اوښکو په دریاب (٣) باندې نهال کړي — نېشکر به نېشکر شي نل به نل شي

مشقت د سړي وار ابتر (٤) دی — په سبوره کې چې د ګل بوټی نهل شي

د دنیا یارۍ دوستۍ څه په کار نه دي — له اوله یاري دوست وي پسې غل شي

که هر څو یې و بل هم و محبت وي — نهایت سره په جنګ وپه جدل شي

په مثال د دروغژني مس غلي — آب وتاب یې په دوه ورځې کې بدل شي

که یې زړه د ځوانۍ په وخت سبب وي — هغه سبب یې په پیري کې بیا حنظل شي

د رقیب له بده خویه به څه وایم — تر و دا ګوره چې لایان ورسره مل شي (٥)

(٣٢٠) زه صالحان په ښه و بد دیال پوهېږم (٣٤٦٩)
کشکې زهر په دهن د چا عسل شي

هغه زړه چې خدای روښان کا جام د جم شي (٦) — په دا جام کې ور ښکاره تمام عالم شي

په آدم کې د حیوان خوی نه هم شته (٧) — بیا هاله يې آدم بوله چې آدم شي

---

(١) "ق" چاپ : "چې خبر د جدایۍ په تزلزل شي"
(٢) چاپي دیوانونه ، د "خ" لومړی ، ناقصه او مصوره نسخه : "چې ببلتون په جهان ګرځي خوب به بدل شي".
(٣) د "خ" په دوهمه نسخه کې "جویبار" راغلی دی.
(٤) په چاپي دیوانونو او د "خ" په ننګرهاري نسخه کې "ابتر کا" راغلی دی.
(٥) دا بیت د "خ" په لومړي ننګرهاري او مصوره نسخه کې نشته.
(٦) د "خ" لومړۍ نسخه : "جام د جم دی".
(٧) د "ب" نسخې : "په آدم کې د حیوان خوی مند شته دی".
/ د "خ" په دوهمه نسخه کې د "حیوان" پر ځای "چار پای" راغلی دی.

چې خوي نه د چاڼ پايو پکې نه وي[1] — سرې هو بښ په سرې هاله مسلم شي[2]
چې اغوستې يې لباس وي د پاکانو — د ناپاکو چارې کاندي خو به ګرم شي
که هر څو لذيذ طعام وي مزه نه کا — چې يوه ذره نمک يې زيات و کم شي
ښادي هر چېرې د غم په اندازه وي — د هغو به څه ښادي وي چې بې غم شي
هر چې خپله رضا پاسلي[3] و قضا ته — که هر څو په ځان ناخوښ وي خو به خرم شي
عاشقي چې تر کماله ورسېږي — د خپل يار له لاسه زخم[4] يې مرهم شي
که په ځان باندې قدم کېږدي رحمان[ه] — نه فلک به دې لاندې تر قدم شي[5]

٣٢١ — ٣٤٧٨

چې مجنون غونډې يو موټې استخوان شي — په قوت د عاشقۍ به پهلوان شي
عاشقانو په شکست کې برې بيا موند[6] — دلته توان د هغه سي چې ناتوان شي
زېړې رنګ د عاشق هسې مرتبه ده[7] — چې آفتاب غونډې څرګند په در[ست] جهان شي
له چشمانو يې باران د رحمت ورېږي — زړ[ه] غونډې يې پڅېره باندې زعفران شي
له رخساره حال د زړونو معلومېږي — له بهاره نېک و بد د کال عيان شي
له نکتې نه تمام علم حاصلېږي[8] — درست خروار له يوه مشت نمايان شي
په کار ندي مخالف هزار تقرير — موافق له حاله نيم[9] کلام داستان شي
لکه مېله کاروباره وي وتلې — د هغو ځا ورې په سر چې غافلان شي

---

(۱) د "خ" دوهم نسخه : "چې خصلت د چاڼ پايانو پکې نه وي".

(۲) د پېښور چاپي ديوانونه "سرميتوب په سرې هاله مسلم شي". او د "خ" په لومړۍ نسخه کې "له سرې" راغلی دی.

(۳) "پ" چاپ او "پ پ" چاپ : "پاسلوی". "ق ک" چاپ او "ق" چاپ : "وسپارې".

(٤) د "خ" دوهم نسخه : "پرې مرهم شي".

(۵) "پ پ" چاپ : "آسمانونه به دې لاندې ترقدم شي".

(٦) دا بيت د "خ" په دوهم نسخه کې نشته، د "خ" په لومړۍ نسخه کې لومړۍ مسرۍ داسې ده : "عاشقانو په خپل نسبت کې برې بيا موند".
د "خ" نېمګړې نسخه : "عاشقانو په خپل شکست برې بيا موند" او "پ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده : "عاشقانو په خپل شکست کې برې بيا موند".

(۷) د "پ" په لومړۍ، د "خ" په لومړۍ او دوهمه نسخه کې "مراتب دی" راغلی دی.

(۸) د "پ" لومړۍ نسخه : "له يوې نکتې تمام علم حاصلېږي".
د "خ" قلمي نسخه : "له يوې نکتې حاصلېږي تمام علم".

(۹) د "خ" په نېمګړې نسخه کې "يو کلام" راغلی دی.

کړې د بې عمر په کار دې غفلت مه کړه | په اوده باندې سل کاله یو زمان شي
د غفلت بنیاد دا وښکو په موج خړېږي | یو څڅکی خواب آلود له طوفان شي
روند په خپله عصا پړوچي وکوهي ته(۱) | خپل دلیل د کم دلیل د ځان تاوان شي
سرکښي د عاجزانو په کار نه ده | هره مېږې چې وزر وکاندې پښېمان شي
موم دلان به یې له شره لمن ژغوري(۲) | سنګدلان که عین لعل د بدخشان شي
چې کیمیا د قناعت یې په لاس کښېوځي | د شړۍ(۳) په خرقه کې بادشاهان شي
بل پوشاک یې په کار نه وي لچې لمده | هغه زړه چې آیینې غوندې روښان شي
عاشقي ده تر جمله بلاؤ زیاته(۴) | و مجنون ته دیو و دد وار حیران شي

۳۲۲

پرې به ورکا دُرتان د خپلو غوږو(۵)
کړې تېر تر غوږو شعر د رحمان شي

۳۴۹۵

آشنايي به بلا ده آشنا مه شي | جلالي(۶) به دې فنا کا فنا مه شي
د غم(۷) به دې د زړه ولې کاغوچې | ګرفتار په درد و غم د جانانا(۸) مه شي
په زیړ رنګ به دې تل سرې اوښکې بهېږي(۹) | د دو رنګو په څېر ګل د رعنا مه شي

---

(۱) د "ب" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پړپوځي په کوهي کې".
د "خ" لومړۍ نسخه: "روند په خپله عصا پرپوت وکوهي ته".
د "خ" دویمه نسخه او نیمګړې نسخه: "روند په خپله عصا پرېوړ شي په ګنګسه".
(۲) دا بیت د "خ" په دویمه نسخه کې نشته او د "ب" په لومړۍ نسخه کې د "شره" پر ځای "شرم" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړۍ نسخه کې "د شړابو" راغلی دی.
(۴) دا بیت د "خ" په دویمه نسخه کې نشته. په نورو قلمي نسخو کې د "زیاته" پر ځای "پیچوړته" راغلی دی.
د "خ" په لومړۍ نسخه کې یې دویمه مسره داسې ده: "و مجنون ته دیو و دد ځکه حیران شي".
(۵) د "ب" لومړۍ نسخه: "پرې به ورکا تبان دُر د خپلو غوږو".
په "پېښور" چاپ چاپ کې: "کاتبان به ورکا دُر د خپلو غوږو".
د "خ" دویمه نسخه: "ښایسته به دُر د خپلو غوږو ورکه".
"ق" چاپ او "ق،ک" چاپ: "هر ویان به ورکه دُر د خپلو غوږو".
(۶) دا غزل د "خ" په دویمه نسخه کې نشته. د لومړۍ مسرې "بده بلا" په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې "توره بلا" راغلې ده.
(۷) چاپي دیوانونه: "درد و غم".
(۸) "ق،ک" چاپ او "ق" چاپ: "آشنا مه شي" او د "ب" لومړۍ نسخه او د "خ" لومړۍ نسخه "جانان مه شي".
(۹) د "خ" لومړۍ نسخه: "په زیړ رنګ به دې تل اوښې بهیږي".

هم (۱) په دا چې د روغږن د خدای دښمن دی   وهېچا ته د روغږن په وینا مه شي
که اعلی مرتبه غواړې عاشقي ده   نور همه واړه ادنی دي ادنا مه شي (۲)

۳۲۳   ۳۵۰۱

همېشه به سرنګون په فکر ناست یې
د رحمان په خبر مشغول په ښنا مه شې (۳)

د عاشق بې خپله یاره قرار نه شي   بې طبیبه قرار ي د بیمار نه شي
چې په لوح محفوظ کښلي لیونی وي   په تعلیم د معلم به هوښیار نه شي (۴)
د خپل پلار په غېږ کې پروت وي روح یې (۵)   د قضا علاج په مور او په پلار نه شي
د هغو چې خدای کمال حسن روزي کړ (۶)   هیڅ نقصان یې د منکر په انکار نه شي
د روغم د عاشقي چې د بر مشکل دی (۷)   هیڅ سړی دې په دا غم ګرفتار نه شي
زه همه عمر د غم له خدایه غواړم   چې دې یار د یار له لاسه ازار نه شي (۸)
یار له یار سره جفا کا هسې د بره   چې هیڅ فرق یې د اغیار او د یار نه شي (۹)

۳۲۴   ۳۵۰۹

که هر څو یې دلبري او دلجویي کا (۱۰)
د رحمان په ترکو هیڅ اعتبار نه شي

---

(۱) د "پ" چاپ: "غم په دا".
(۲) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۳) چاپي دیوانونه: "د رحمان هسې مشغول په ښنا مه شې".
(۴) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته. لومړی مسری یې د "خ" په لومړۍ نسخه کې داسې ده: "چې په لوح د محفوظ سبکلي لیونی دي".
(۵) چاپي دیوانونه: "زوی د پلار په غېږ کې پروت دي روح یې لاړ شي".
(۶) قلمي نسخې: "د هغو چې خدای کمال د حسن ورکا".
(۷) قلمي نسخې: "د روغم د عاشقۍ د بر مشکل دی".
(۸) چاپي دیوانونه: "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم   چې دې یار له خپله یاره بېزار نه شي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "زه همه عمر دغه شان له خدایه غواړم   چې یو یار د یار له لاسه ازار نه شي".
د "خ" دویمه نسخه: "زه همه عمر له خدایه دغه خواست کړم   چې یو یار د یار له لاسه ازار نه شي".
مصوره نسخه: "زه همه عمر دغه خواست له خدایه غواړم   چې دې یار د یار له لاسه ازار نه شي".
(۹) دا بیت په "پ" چاپ، "ق ک" چاپ او "ق" چاپ کې نشته او د "خ" په لومړۍ نسخه کې دا بیت داسې دی: "یار له ما سره جفا که هسې د بره
چې هیڅ فرق مې د اغیار د یار نه شي".
(۱۰) د "خ" لومړۍ نسخه: "که مې هر څو دلبري او دلجویي کا".

دسکوت په تېغ چې ژبه بریده شي　　　لا قلم غوندې په قال کې دوېده شي
هو مره اور د عاشقۍ په زړه کې یوسي　　　چې لاله یې له تربته دمیده شي
همېشه یې د خپل یار په لوري دوي　　　نهایت چې په داد وکې رسیده شي
خم ابرو د یار مې نقش په لېمه دی(١)　　　لکه میاشت چې په لوی بحر کې لیده شي
څه حاجت دی چې زه یار وچاته ستایم　　　کاږه هم د خپلو سترګو په دیده شي
کله وي چې یو دبل په ویل غولېږي　　　مګر صاف د چا خپله عقیده شي
خود څرګند وي لکه صبح پنهان کې　　　هر ګرېوان چې په یاری کې درېده شي
آب روي د عاشق هله ځان څرګندکا　　　چې یې نم د زړه له سترګو چکیده شي
د آه غشي یې په ځمکه کله لګي　　　هر قامت چې کمان طوره خمیده شي
بې مطلوبه یې هېڅ فهم په چا نه وي　　　هر طالب چې په طلب کې فهمیده شي(٢)
هر چې زړه په هر ویا انو باندې بایلي　　　بې درمه بې دیناره خریده شي
ما دیان په څېر بل څوک لېدلی نه دی　　　مګر پس چې له نن ورځې آفریده شي(٣)

٣٢٥　　　یا به شهد یا به قند یا به نبات وي　　　٣٥٢٢
هر کلام چې له رحمانه شنیده شي

چې سړی له بله بد وایي بد ګوی شي　　　لا تر بله خوار روان دده بد بوی شي(٤)
مرده شوی چې هوس کا د بل ومرګ ته　　　بل هم پس دده له مرګه مرده شوی شي
دوست دښمن د سړي واړه خپل عمل دی　　　هم په دا مقدار یې اجر موی په موی شي
هره ونه چې کږه په یوه لور وي(٥)　　　عاقبت یې پرېواته په هغه سوې شي

(١) د "خ" دوهمه نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په زړه کې".
د "خ" لومړۍ نسخې او د "ب" لومړۍ نسخه : "خم ابرو یې د یار نقش وي په لېمه کې".
(٢) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(٣) قلمي نسخې : "مګر پس له نن ورځې آفریده شي".
(٤) قلمي نسخې : "لا تر بلو خوا روان دده بد بوی شي".
(٥) د "ب" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه وي په هغه لوري".
د "خ" لومړۍ نسخه : "هره ونه چې کږه په هغه لور وي" او دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

په لوټي کې نور څه نشته بې زواله — هلکان د هلکتوب په سبب لوی شي [1]

داو یو اصل له خاورو پیدا کیږي — خاکساري د خاکسارانو آبروي شي

هو مره زیان له خوګ وخرسه نه رسیږي [2] — لکه څوک په آدمیانو کې بدخوی شي

سړي هونږ چې د سړي له تنه پاڅي — د سړیو په جامه کې خربشوی شي

٣٣٦ وهغو ته چې خدای بخپله وښود ٣٥٣١
څه حاجت یې د ملاخ [بیان] په ګفتګوی شي

وخت د عیش وطرب تېر شو خزان راغی — څنګه د بلبلانو په ځان راغی

دلداري مې ترامید وه باري څه کړم — هغه یار د دلبرانو په شان راغی

آشنایي مې په هوس وه خو چې بېل شوم — دوا ره لاس مې وبله منبوا ره مان راغی

سود سودا د عاشقی که نفع مند وي — ماهیڅ سود پکې ونه لید تاوان راغی

تمام عمر که وصال وهو مره ندو — لکه یو زمان د شکلیو هجران راغی

ګوی زما د زړه یې یووړ په چوګان کې — بیا د ناز په نیلي سور په جولان راغی [3]

غونچه لب چې په خندا کاندي پرېشانه — په شیبو زما د اوښکو باران راغی

٣٣٧ د میرزا دا زاري دعوی بې پرې کا [4] ٣٥٣٩
قدردان د شاعرانو ملاخ [بیان] راغی

[5]

په اول کې تا د عشق وهلې لافې — هغه لافې دې اوس ولې کړې خلافې

اوس خیل سر ورته محکم نیولی اوسه — چې د غم مصی دې ځان ته کړې مصافې

سپین چلتار په یوه تمکي بد لماسي — دا د زلو چارې مدکړه که اشرافې

---

(۱) په "تپا" او "بپاپ" "چاپ" کې "پوی شي" راغلی دی.

(۲) د "خ" لومړی نسخه: "له ستمدلي په هر لوري غوغا وي"

(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(٤) د "خ" دوهمه نسخه: "د میرزا د شاعري قدر به کم کا".

(٥) دا غزل د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو.

بې تمیزه خو معرفت کولای نه شي — تر کره او کوټه معلوم کړه که صرافي
ځان دې ولې بې حیا کړې بې حجابه — چې پټ کړې دې د مینې په غلافې
که د اهسې لوټې غواړې لو یې داده — که په اصل کې منصور غوندې نه لافې
د دوران له فساده نه امان غواړه — که په عقل د خپل فکر موې شګافې
د تقصیر سبب یې کوم دی را معلوم کړه — مین وژنې بې له جرمه نا انصافې

۳۳۸ — ۳۵۴۸

کوم صفت به زه رحمان د استا بیان کړم
په کامل صفت موصوف په کل اوصاف یې

یا د استا چشم و ابرو وینم په خواب کې — یا مستان دې اوده شوي په محراب کې[1]
یا په جام کې ستا د مخ عکس لیده شي — یا خوتنده تجلی که په حباب کې
یا تر خط لاندې غوټه ستا د خولې دې — یا کوکب دې غرق شوی په شهاب کې
یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې — یا سنبل دې ګجک شو داوړه په تاب کې
یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه — یا خوتندې ځان څرګند کړ په آفتاب کې
یا د استا پېزوان زما په ځګر ښخ دی — یا سیخ نه دې پیېلي په کباب کې
یا خوستا په غم کې غرق زما صورت دی — یا خسی دې جاروزي په ګرداب کې

۳۳۹ — ۳۵۵۶

چې دیار کاته یې ووزي بیا له سترګو
د رحمان به څه عزت وي په حباب کې

ستا د مینې ګوهر نشته په هر آب کې — مګر بیا موند شي داوښکو په دریاب کې[2]
که تر وینې زما یې ښې خښنې دلبره — رنګ د لبو دې ګواهي لي په داباب کې
پېر ځا یې چې ستا د لبو نام آغاز شي — د لاله و باران وورې په حباب کې[3]

---

(۱) داغزل یوازې او یوازې د "خ" په دوهم قلمي نسخه کې راغلی دی.
(۲) داغزل د "خ" په لومړي او مصوره نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

له خسته زړونو به څه دلستاني کا — دخراج ګنجایش نشته په خراب کې
زه حیران د ستا د وروځو په تور خال یم — کافر څه شکل سجده کا په محراب کې (۱)
ګل له ډېرې باریکۍ په شبنم خوږ شي — نازک زړونه بد وي په صاف ځواب کې
د بهار په ګلو اوري بارانونه — د څړیکې طاقت نشته په حباب کې

د کاتب غلطي وبښه ای خدایه
۳۴۰ — ۳۵۶۴
د اوترو چارې نه وي په حساب کې

زړه مې بایلو ستا په مهر محبت کې — عاشقۍ دې زهر راکړه په شربت کې (۲)
لا زما و یار ته مه ترږه ناصحه — ما موندلې دي دایان په ډېر محنت کې (۳)
که صورت د هغې مستې د ښکاره شي — عقل هوښ به دې هېڅ نه وي په صورت کې
که د عشق ترکمن لګي غاښ به بایلې (۴) — ته چې ما ته غاښ چیچې په نصیحت کې
زه توبه په هغه تېر عمر وکاږم — چې صرف شوی دی بې یاره په غفلت کې
د آشنا د مینې پټ به را مات نه شي (۵) — که مې سر له تنې درومي په دا پټ کې
له ادبه یې ورځ ته کتی نه شم — خدای را پېښه جدایي کړه په وصلت کې
په قیامت که څوک له نیستې پوښتېده شي — زه د یار د کوڅې خاورې یم په نیت کې
لکه زه چې یې در په خاورو خوښ یم (۶) — خوښ به نه وي سلطانان په سلطنت کې
د درګاه په خاک نشینو یې تل سخ وي (۷) — د غمونو دخل نه وي په جنت کې

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "کافر هیڅکله سجده نه کا په محراب کې".
(۲) د دې غزل پای نه په مصوره نسخه کې څیرې شوی ده.
(۳) دا بیت په "ب" چاپ کې نشته.
(۴) چاپي دیوانونه: "که د عشق ترکمن پر پوزې سر به بایلې".
د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "که د عشق ترکمن پر پوزې غاښ به بایلې".
(۵) چاپي دیوانونه: "پټ به مې مات نه شي"
(۶) دا بیت په "ب ب" چاپ کې نشته په نورو چاپي دیوانونو کې یې لومړۍ مسره داسې ده: "لکه زه چې ستا در په خاورو خوښ یم".
(۷) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي دیوانونو کې د "تل سخ وي" پر ځای "سختي نه وي" راغلی دی.

٣٤١ د دنیا له دولتونو بې پروا یم[1] ٣٥٧٥

زه رحمان د عاشقۍ په بند دولت کې[2]

مغرور مه اوسه د عشق په کاروبار کې[3] هر خس مې تېره تېغ وي په دا لار کې

دا سور ګل به دې دستار په وینو سور کا چې دې ابښې زمانې دی په دستار کې

مخ د ترکو چې تر آب حیات صاف دی زه دې آب حیات سوی یم په نار کې

چې او سپینه آیینه پرې اوبه کېږي ترو زما هستي یې خړه په دیدار کې[4]

په هر وار چې یې وسترګو ته نظر کړم لا سمې وللې دې له ځانه په هر وار کې

یاره ته چې له ما صبر و قرار غواړې عاشق کله وي په صبر و په قرار کې

که مې سر و مال دستا په مینه درومي زه تر سر و تر مال تېر یم په دا کار کې

هېڅ صرفه مه کړه د زړونو آزار اخله که د چا سود د زړه شي په آزار کې[5]

عشق د عقل په کوڅه استوګنه کا چا موندلی نه دی یار په دا دیار کې[6]

ستا له دره له دیاره به واند و دریم څو و نه مړم ستا په دره و په دیار کې[7]

کم بختان دي یا په وصل کې مهجور وي دوچ ګلي بهره نه وي په بهار کې

مفلسانو له غین کوهستان دی که همه عمر یې کوړ دی په بازار کې

وهغو چې خدای حق بینې سترګې ورکړې د یوسف تجلي وینې په دیوار کې[8]

---

(١) د "خ" په دوهمه نسخه کې "فراغت یم" راغلی دی.

(٢) قلمي نسخې: "زه رحمان د عاشقۍ په دولت کې".
د پېښور چاپي دیوانونه: "زه رحمان د عاشقۍ په دا دولت کې".

(٣) د "ب" په نسخه کې "کاروزار" راغلی دی.

(٤) "پ" چاپ او "ب" چاپ: "چې دا وسپینو دانه پرې اوبه کېږي ترو زما هستي خړه دی په دیدار کې".
"ق ک" چاپ او "ق" چاپ: "چې دا وسپینې دانې پرې اوبه کېږي تاب زما هستي خړه دې په دیدار کې".
د "خ" دوهمه قلمي نسخه: "چې دا وسپینې آهین پرې اوبه کېږي".

(٥) دا بیت په چاپي دیوانونو کې نشته.

(٦) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٧) چاپي دیوانونه: "ستا له دره له دیاره به واند و دریم څو و نه مړم ستا په دره و په دیار کې".

(٨) دا بیت په چاپي دیوانونو او د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.

وعیب جن ته واړه عیب څرګند یږي[1] ... شایسته که ځان یوسف کا په سینګار کې
چې هنر د عاشقي یې خدای نصیب کړ[2] ... بې هنره نور څه نه وینې په یار کې

۳۴۲ ... دا داغونه د خپل زړه ورله بس دي[3] ... ۳۵۹۱
څه حاجت دی د رحمان په لاله زار کې

مدام ناست یم وچ ګوګل ستړګي په نم کې ... عشق راوښونه څروبی په خپل حرم کې
ما چې ستا د توري زخم په خوله[4] شکل کړ ... نور مې دالذت بیانه مونده په مرهم کې
خوار مجنون چې سر په پښو د لیلی کېښود[5] ... سرفراز شو په عرب په عجم کې
نور دې مدام غالب وي په کم زوري ... زه له نوره غمه خلاص یم ستا په غم کې
لکه زه چې ستا په غم کې مستغرق یم ... بل به نه وي په جمله بني آدم کې
لکه مري د ژوندیو تر میان پروت یې ... هسې بېل یم له عالمه په عالم کې
هیڅ صحت[6] مې د دمګړو په دم نه شي ... هم په دا چې زما دم دی ستا په دم کې
نه مې بې تا تګ وپوي نه جستجو شته ... مراد مې تدلي په هر دم په هر قدم کې[7]
که نصیب مې شي کوڅه ستا د سپیو ... ورنه ګړم نور نظر په جام د جم کې
زړه مې هسې ستا په زلفو پسې ورک شو ... لکه غوټه د چاپیرو چي په تورتم کې
سره په وینو د سرو ګلو په دود زانګي ... هزار زړونه ستا د زلفو په هر خم کې

۳۴۳ ... زه رحمان کناره څوښ یم له عالمه ... ۳۶۰۳
باري ستا سترګو رسوا کړم په عالم کې[8]

---

(۱) چاپي دیوانونه: "وعیب جو ته واړه عیب څرګند یږي".
د "خ" لومړی نسخه: "عیب حق واړه عیب څرګند یږي".
(۲) "ق"، "ک" چاپ او "ق" چاپ: "که هنر د عاشقي لچا رب نصیب کړي".
(۳) قلمي نسخې: "خپل داغونه د خپل زړه ورله بس کا".
(۴) د "پ" په لومړی نسخه کې "زړه" راغلی دی.
(۵) د "خ" دوهمه نسخه: "چې مجنون سر خپل په پښو د لیلی کېښود" په چاپي دیوانونو کې د "خوار" پر ځای "خود" راغلی دی.
(۶) د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صحت" پر ځای "دمه" راغلی دی.
(۷) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(۸) د "خ" لومړی نسخه او مصوره نسخه: "باري ستا کتو رسوا کړم په عالم کې".

هسې نې یاره خفه یم په جهان کې(۱) — چې مې ځای نه شي په حمکه په آسمان کې
سره ګلونه د چمن را ته سور اور شي(۲) — چې قدم نې یاره کېږدم په بوستان کې
چې یې مرنه یم له دېرې نې نیا زه(۳) — حیرانیږم د ناتوان صورت په توان کې
که هر څو فکر له ځانه سره و کړم — هیڅ د صبر طاقت نه وینم په ځان کې
هیڅ ساتنه د سرکښ خاطر را نه شي — څوک ساتلی شي بخرې په ګریوان کې
تر هغه به نادان بل په جهان نه وي — چې څوک مهر وفا غواړي په نادان کې
که یې سل ځله په زلو(۴) و قربان بولم — غوږ را نه باسي په زاره وېر قربان کې
هسې رنګ زما په دېره ژړا خاندي — لکه ګل د سپرلي خاندې په باران کې
جوهري شي دُر و لعل کاندي بر سېره — چې مې کېني د دوستګو په دکان کې(۵)
چې مې هیڅ پېرې په خوا په خاطر نه وي — زمانه یې را څرګند کا په زمان(۶) کې

چې په وصل کې یې اوښکې نه وچېږې
تر و به حال د ناتاخ خروي(۷) په هجران کې

۳۴۴ — ۳۹۱۴

د بلبل له حاله زده کړه په خزان کې — بیا د ګلو تماشا کړه په بوستان کې
څو دې تېره تلخالي تر ستوني نه شي — شیریني به خوند درنه کا په دهان کې(۸)
ما په هجر کې لذت د وصال بیا موند — له یوسفه ملاقي شوم په زندان کې
لکه متن له معنی، معنی له متنه — یار هم هسې دی زما په دل و جان کې
عاشقي اسانه مه ګڼه خبر شه — سرباز ي ده هر نفس په دا میدان کې

---

(۱) "ب" چاپ او "پ پ" چاپ: "هسې نې له یاره زه یم په جهان کې".
(۲) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په لومړي نسخه کې "دی" راغلی دی.
(۳) د "خ" په دوهمه نسخه کې "نې رحمه" راغلی دی.
(٤) د "خ" په لومړي نسخه کې "ناز" راغلی دی.
(۵) دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۶) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "یو آن" راغلی دی.
(۷) د "ب" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "خر شي" راغلی دی او دا بیت په مصوره نسخه کې نشته.
(۸) مصوره نسخه: "شیریني به دې خوند نه کا په دهان کې"

د ناتوان له ناتوانۍ نه وویرېږه — که هر څو ځله توانا یې په خپل ځان کې (۱)

هم هغه به پس له مرګه ازار ویني — هر چې بل ازاروي په دا جهان کې

۳۴۵ — ۳۶۲۲

په زمانه باندې یې یاره هسې حال دی
لکه حال د زندانیانو په زندان کې

زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې (۲)

ستا د عشق له موجه هیڅ لوړې ولې نه شم — دواړه لاس مې پرېوته د عشق (۳) په لامبو کې

سل توبې مې ماتې کړې واړه وښتم له عشقه — سل ویسا مې نوره پاتې نه شوه په توبو کې

تر څو چې له ما څخه دا د اوښکو باران ګوره — رنګ د سفر هیڅ نه دی په دا ګهو شېبو کې

نه یوه سپوږمۍ نه په اسمان کې هزار ستوري — بې تا به څوک څه کا ندي د خلق په څنبو کې (۴)

عشق و عقل دواړه سره ضد دي که پوهېږې — کله کړي آرام دا دواړه په یو لمبو کې (۵)

۳۴۶ — ۳۶۲۹

هر څوک چې د عشق په آتش ځان سوزي که (۶)
خدای دې ابراهیم غوندې څوک ندکا په لمبو کې

هسې خوښ یم ستا د در په خاکسارۍ کې — لکه خوښ وي سرداران په سردارۍ کې (۷)

عاشقي که نوره خلقو ته خواري د ه (۸) — ما موندلې دی دولت په دا خوارۍ کې (۹)

و بیمار ته که نا خوښ والي وګرځي — خوښ یم زه د ستا د عشق په بیمارۍ کې (۱۰)

---

(۱) د "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې "په خپل توان کې" راغلی دی.

(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه او مصوره نسخه کې نشته د "خ" په دوهمه نسخه کې یې لومړی بیت داسې دی: "زړه مې ډوب ډوب کېږي په غمو کې — هسې لکه څوک چې مستغرق شي په اوبو کې"
د "پ" لومړي نسخه: "زړه مې ډوب ډوب کېږي ستا د غم په غلغلو کې — هسې رنګ لکه چې څوک مستغرق شي په اوبو کې".
د "ق، ک" چاپ: "زړه زما ډوبېږي ستا د غم په غلبو کې — هسې لکه څوک چې شي غرقا به په اوبو کې".

(۳) په قلمي نسخو کې "عقل" راغلی دی.

(۴) قلمي نسخې: "نه یوه سپوږمۍ نه هزار ستوري له آسمانه — بې تا نه به څوک څه وکا د خلق په کیفو کې".

(۵) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ک" چاپ کې د "لمبو" پر ځای "پیفو" راغلی.

(۶) قلمي نسخې: "هر څوک چې د عشق په اتش سوی دی رحمانه".

(۷) دا غزل د "پ" چاپي دیوان کې نشته.

(۸) د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي که لوی د عالم وته خواري ده".

(۹) چاپي دیوانونه: "ما موندلی دا دولت دی په خوارۍ کې".

(۱۰) دا بیت د "پ" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "خوښ یم زه د عشق په درد په بیمارۍ کې".
"ق ک" چاپ: "خوښ یم زه دیار د عشق په بیمارۍ کې".

دخپل بام وروزینو وته نظر کړه — هسې سترګې دي زما په بېدارې کې (۱)

یار دیار له سترګو وښکې پاکیزه کا — تا دریاب (۲) کړې زما اوښکې په یارې کې

مال د بېرې ناچارې و یار ته شا کړه — سږی (۳) عذر دی په دېره ناچارې کې

غم به هیڅ یو هوښیار خوښ کړی نه وي — ما خوښ کړی دی ستا غم په هوښیارې کې

۳۴۷ د رحمان اوښکې به څرنګ په قرار وي
چالېدلی دی دریاب په قرارې کې ۳۶۳۷

سپین مخونه تور کوي شي په پیرې کې — سم قدونه کوږ لړګي شي په پیرې کې (۴)

لکه شمع د سحر آفتاب د ژمي — هم لې تاب وهم زېړي شي په پیرې کې

یو طرفه لې سر بن دي بل خوا دروړمي (۵) — خپل صورت تمام پردي شي په پیرې کې

د مرده وو په حساب وي غزا وشوه — که څرګند لیده ژوندی شي په پیرې کې

مړ لا سند دی پس له مرګه بیا ژوندی شي — نښتې داچې خوک ځلې شي په پیرې کې

که خه وخوري لکه زهر نه هضمېږي (۶) — نه خه ښې نه خه خوري شي په پیرې کې

دا خواني ده چې خه اوري یا خه وینې — نه لیده نه اورېدې شي په پیرې کې

۳۴۸ اې رحمان پیري هسې عاجزي ده
که رستم وي نه ره پرې سوي شي په پیرې کې (۷) ۳۶۴۵

یو ځل ولېدای دیار پریشانې زلفې — په عارض باندې حلقه پېچانې زلفې (۸)

که تورتم لري ظاهر سیاهي د زلفو — حقیقت لري سفیدې روښانې زلفې

---

(۱) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې یې لومړی مسری داسې ده: "دخپل بام وروزینو وته نظر کړه".
(۲) په چاپي دیوانونو کې "جاري کړې" راغلی دی.
(۳) د "خ" په لومړی نسخه کې "څمره" راغلی دی.
(۴) چاپي دیوانونه: "ښایسته مخ دي تور کوري شي په پیرې کې — سم قامت وي کوږ لړګی شي په پیرې کې".
(۵) قلمي نسخې: "که پل یو سر بن دي بل خواته دروړمي".
(۶) دابیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "پ" په لومړی نسخه کې "ارږېږي"، د "خ" په لومړی نسخه کې "ورږېږي"، په مصوره نسخه کې: "پې تیرېږي" او د "خ" په بنګړې نسخه کې "وته جوړېږي" راغلی دی.
(۷) په قلمي نسخو کې "زره سوی شي" راغلی دی. (۸) - داغزل د "خ" له دوهمې قلمي نسخې نه نقل شو.

دا قدرت الٰهي دی راښکاره ګوره ‎ ‎ د دانا ګردن طوق ناداني زلفې
هم په څېرې د خپل ځان په زړه حيران يم ‎ ‎ په اوبو و ديان پرتې حيراني زلفې
په شميم د خوشبوۍ يې زه خوشبو شوم ‎ ‎ خدای دې نه کا په خپل داد پښېماني زلفې
په کوم لوري به زه سر تر پښه وکاږم ‎ ‎ و ګردن ته مې پرتې ريسماني زلفې
ځکه ژاړم له دوو سترګو اوښکې وينې
چې رحمان وينې د يار خنداني زلفې

۳۴۹ ‎ ‎ ۳۶۵۲

چې وصال د خپل جانان مې دی موندلی ‎ ‎ ګنج د دُر و د مرجان مې دی موندلی(۱)
هومره طمع مې له خپله بخته نه وه ‎ ‎ نه پوهېږم چې څه شان مې دی موندلی(۲)
که په ډېر مشقت لاس له خدای راست(۳) ‎ ‎ زه خو وايم چې آسان مې دی موندلی
چې مې يو نفس وصال ورسره وشو(٤) ‎ ‎ واړه اجر د هجران مې دی موندلی
څه عجب(٥) دی که تمام جهان زما شي ‎ ‎ چې بادشاه د درست جهان مې دی موندلی
زه رحمان په خپل شعر شکر ګذار يم(٦)
چې دا هسې رنګ ديوان مې دی موندلی(۷)

۳۵۰ ‎ ‎ ۳۶۵۸

ما چې سترګې و ګړاخ ته وا ړولې ‎ ‎ په هغو سترګو مې وينې وژړلې(۸)
د عمل جزا يې بيا موندہ برحقه(۹) ‎ ‎ دا دستور دی چې کړې هغه اخلې
رحمن وي يو په سلسله زړه قاتل دی ‎ ‎ تل چې مې توره په کاڼي تېرولې

---

(۱) مصوره نسخه : "واړه اجر د هجران مې دی موندلی".
(۲) دا بيت په مصوره نسخه کې نشته
"ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "نه پوهېږم په څه شان مې دی موندلی".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "که په ډېر مشقت لاس لره راغی".
(٤) د "خ" دوهمه نسخه : "ورسره وشي".
(٥) "ق، ک" چاپ : "څه تعجب دی".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : "زه رحمان په خپل شعر مدام خوښ يم".
(۷) "ق" چاپ : "چې دا هسې رنګ داستان مې دی موندلی".
(۸) دا غزل د "خ" په لومړۍ نسخه او مصوره نسخه کې نشته.
(۹) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ : "د عمل جزا مې بيا موندہ برحقه".

خود کړده به ښتاوان له چانه غواړې | چې یې غوښې په خپل تېغ کړې سپینې خپلې
مادام ګ داستا په مینه کې هاله لید | چې ګدای د بادشاهۍ لافې وهلې
له خوبانو به څوک څرنګ وفا[1] غواړې | سروې کله کشمشې میوې نیولې
په دربار یې سندا سي شه ورته کېنه | تار په تار د سر وېښته ایرې مسلې[2]
کړ دفتر د خپل قسمت د چا په لاس وې | بدې بخرې به چا کله قبلولې
چې ښکلي یې وړکوله و ښکلا نو | دې بدانو څه بدي نه وه غوښتلي[3]
څوک له خاوره وایره وپاڅوي تخت وکړي | څوک له تخته دایرو په ډېران ولې
ستا چې نیت د آشنایۍ نه وُ صنمه | د رحمان سترګې دې ولې نه ګڼلې

دا زل په ورځ د بخره وجوړې وه
اې رحمانه چا بایلوي چا ګټلې

۳۵۱ | ۳۶۷۰

بدلوې په دنیا دین وایمان ولې؟ | نه پوهېږې په خپل سودا و په زیان ولې؟
همېشه په ځای د شکر شکایت کړې | منکرېږې په عطا د سبحان ولې؟
دربنګلي خدای درې چارې توان دی | په دې بې توان کې خپسر بولې ناتوان ولې؟
مدام اوسنلې تو یسوې د رزق له غمه | د ګوهر په بها پلورې ارزان ولې؟
چې په هر بېګاه سامان د هر سبا کړې | کوروکر شوې د محشر په سامان ولې؟
هیڅ ګیاه له ځایه نه خوځي نم مومي | ته د رزق په طلب منډې جهان ولې؟
چې بخوا تر قضا خپله رضا غواړې | بېهوده په لوټېو ولې آسمان ولې؟
په ژوند و مره چې د مرګ له غمه خلاص شې | آسان کار دې کړم په ځان باندې ګران ولې؟
غېرې مینې دې په زړه باندې انبار کړې | په کعبه کې نن بلې بتان ولې؟

---

(۱) په "ق" چاپ کې د "وفا" پر ځای "مېوه" راغلي دي.
(۲) دا بیت او ورپسې څلور نور بیتونه په قلمي نسخو کې نشته.
(۳) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ "دي بدانو څه بدي نه دي غوښتلي".

نصیر احمد (عزیز)
NASEER AHMAD (AZIZ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه د نفس په پیروي د رنځه لا رشو   د خبیث په لاس دې وړکړه قرآن ولې؟
چې یوسف د حبشي په بیها[۱] مومي   د مطلوب په بیها نه بسندې ځان ولې؟

۳۵۲   ۳۶۸۲

بد په بدو پښیماني کاندې ناصحه
ته په خپلو بدو نه شوې[۲] پښیمان ولې؟

پر نور څه[۳] پسې بې ځایه ژاړې ولې؟   د چارپای په څېر بې ځایه ناړې ولې؟
چې روځمه مېده کوې په شخوند خوجوړېږي   تر و خیرې کوې لواړې لواړې ولې؟
نه داخپل کلام مېده په داخپل شخوند کړه   تا دا رلوته تېرې کړې دا ړې ولې؟
هغه کار چې دې په نرم ویل کېږي   بیهوده په بېړته ولې لاړې[۴] ولې؟
نېک له نېکو بد له بدو مناسب دي   نېک و بدو بله پر بله نغاړې ولې؟
یو قدم د خدای په لور اېښود نه شې   تمامي عمر په پړاته لاړې ولې؟
تل دې طوق د تعلق په غاړه کېښوست[۵]   و کښې نه شې د غم طوق له غاړې ولې؟

۳۵۳   ۳۶۹۰

چې په وخت د شیخي لافې کړې ناصحه
په شپړمي له میړو شرغواړې ولې؟

ته چې خپله بې عقلي هوښیارې[۶] بولې   کاشکې[۷] بیا مومې د غوښتو په نرخ شولې
عشق یو داد دی په عاشق باندې له خدایه[۸]   هسې نه دي چې یې پېرې یا یې پلورې
زلیخا غوندې به بله شیدا نه وي   که د مصر مستورې شي وارې ټولې[۹]

---

(۱) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "طلب" راغلی دی.
(۲) د "پ" په لومړي نسخه او د "خ" په دوهمه نسخه کې "یې" راغلی دی.
(۳) په قلمي نسخو کې "لوړ چا" راغلی دی.
(۴) دا او ورپسې بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته د "خ" په لومړي او د "پ" په لومړي نسخه کې "لونې لاړې ولې" راغلی دی.
(۵) د "خ" په دوهمه نسخه کې "گرزي" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "هوښیارتیا".
(۷) د "خ" دوهمه نسخه: "دریغه".
(۸) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "رب". دوهمه مسره یې په حمدي کتابونو کې داسې ده: "هسې نه چې یې یا پېرې یا یې پلورې".
(۹) "ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "که د مصر مستورات شي راټولې".
د "خ" لومړي نسخه: "که د مصر مستورې کړې وارې ټولې"
په مصوره نسخه کې د "وارې" پر ځای "ځبله" راغلی دی.

هغه بحر څه په بحر حساب نه دی — چې اوبه يې خاک آلودې وي ختولې (۱)
له هغو سره به څه فکر د ياں وي — چې په غم وي د کاله ياد څولې
عاشقي د خپل نغري په غاړه نه شي — څو په يار پسې وانخلي ځلې ځولې (۲)
د وصال په نعمتونو غره مه شه — جدايي يې خلقې کړې په زړه زمولې

در گوهر په تله نه دی چا تللي
د رحمان شعر گوهر دی څه يې تولې

۳۵۴ ۳۷۹۸

هسې ډوب يم ستا د غم په درياب تللی — چې ماهي غوندې يې تېغه يم کوتلې
ما ليدلي چې ليندې دې وه راکښلې — تا د ورو ځو په ليندو ويم زه ويشتلې (۳)
په خپل ځان مې تر هغه پورې نظر و — څو مې ته په نظر نه وې کتلې
اوس مې ستا په مينه ځان و جهان هېر شو — د سيلاب په مخ کې لا ړم لکه خلې
عاشقي به يې د باد په مخ بنه کا — که چا ځای وي کوه قاف غوندې نيولې (۴)
چې د عشق له بحره روغ سلامت وځي — زه يې نن گڼم له موره زېږېدلې
هر چې واوړي په بلا د تورو زلفو — هغه بيا تر کوره (۵) نه دی ورغلې
چې له غرونه پرېوتلي وي بيا پاڅي — پاڅېدې نه شي له زړونو پرېوتلې
چې د اور لمبو وهلې وي بيا روغ شي — نه رغېږي د آزار (۶) لمبو وهلې

زه رحمان يې هر دم وينم ستا په غم کې
که خپل مرگ په سترگو نه د چا ليدلی

۳۵۵ ۳۸۰۸

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه : "يا ختولې".
(۲) د "پ" لومړۍ نسخه : "ځلې ځولې" "پ پ" چاپ : "خلې زولې" "ق ک" چاپ : "زالې زولې".
"ق" چاپ : "زالې زولې" د "خ" لومړۍ نسخه : "زمرې ژولې" او د "خ" دوهمه نسخه : "ژالې ژولې".
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "پ" چاپ او د "پ پ" چاپ کې "راکښلې" او په "ق ک" چاپ کې "وژلې" راغلی دی.
(۴) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(۵) د "پ پ" چاپ کې "تر موره" راغلی دی.
(۶) په چاپي ديوانونو کې "هجران" راغلی دی.

هر چې کښت یې په باران او په سېلاب وي — دهغو عمر به واره په عذاب وي[1]

هغه ملک چې پکې سیند او رود[2] بارنه وي — دهقانان به یې همه خانه خراب وي

و آسمان ته به یې سترګې وي ختلي[3] — د باران له انتظاره به نې خواب وي

لکه خوک چې کړوي په کړهي کې[4] — دهغه ماهي په طور به کباب وي

لا به کله بارانونه پرې نزول شي — چې نخیل و زراعت به یې سیراب وي[5]

همېشه له خدایه خواست دا وبو کاندي — که یې چېرې خواست په عمر مستجاب وي[6]

لکه تل چې یې په زوړ دا وبو غوږ وي[7] — هو مره غوږ یې نه په چنګ نه په رباب وي

که همه عمر باران ورباندې وورې — لا ګرمي یې په صورت کې د آفتاب وي[8]

د ګرمۍ او د خشکۍ له دهشته — د آفتاب په خبر ګومان یې په مهتاب وي[9]

د اوبو له درېې قیمتې نه — لړګي لوښي یې مردار په منجلاب[10] وي

فرق د پاکو د ناپاکو اوبو نه کا — که اوبه یې ګېې وړې په پېشاب وي

د اوبو په وېش چې وشي انصاف نه کا[11] — که په لاس یې ورقو نه د کتاب وي

---

(۱) دا غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(۲) "ق، ک" چاپ : "سېلاب". د "خ" په لومړي نسخه کې دا مسرۍ داسې ده : "هغه ملک چې یې په سیند په ن دریاب نه دي".
(۳) د "خ" دوهمه نسخه : "و آسمان و ته یې سترګې وي ختلي".
(٤) "پ" چاپ : "لکه خوک چې کړوي یې په کمهي کې".
"پ" چاپ او "ق، ک" چاپ : "لکه خوک چې تلدوي په کرهمه کې".
د "خ" لومړي نسخه : "لکه خوک چې تلدوي په کټورې کې".
دوهمه مسرۍ یې په دوهمه نسخه کې داسې ده : "د هغو په طور به درست سرهٔ کباب وي".
"ق، ک" چاپ کې دا مسرۍ داسې ده : "دهغې ماهي په شان یې به کباب وي".
(٥) د "خ" لومړي او دوهمه نسخه : "چې یې نخل و زراعت به نې سیراب وي".
(٦) د "خ" لومړي نسخه : "که یې کاندي خواست به چېرې مستجاب وي".
(٧) د "خ" لومړي نسخه : "لکه تل چې یې په غږ دا وبو غوږ وي".
"ق، ک" او "ق" چاپ : "لکه تل چې یې په زوړ دا وبو غږ وي".
(٨) د "خ" دوهمه نسخه : "له ګرمۍ یې په صورت کې هسې تاب وي".
(۹) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "د ګرمۍ او د خشکۍ له ډېره دهشته په افتاب باندې ګومان یې د مهتاب وي".
(۱۰) قلمي نسخه : "لړګي لوښي یې مردار د منجلاب دي".
د "خ" دوهمه نسخه : "لوښي کوزې یې وارهٔ منجلاب وي".
د "پ" لومړي نسخه : "لوښي لړګي یې مردار د منجلاب وي".
(۱۱) د "پ" لومړي نسخه : "انصاف پرې نه دي".

داوبو په غلا چې ورشي نه جاروزي — که ساکن دخانقاه او د محراب وي

داوبو ثواب يې نه کېږي له لاسه — که په ګوټ اوبه يې عين دحج ثواب وي(1)

دباران اميد يې نه کېږي له خدايه — که يې شپه او ورځ په سر باندې سحاب وي(2)

پليتي به يې له تنه څه رنګ درومي(3) — چې اوبه يې ناياب تر ګلاب وي

چې دنوکو اچولو په ځای ورشي — تر تنه يې ځان بتر کاکه عقاب وي(4)

هيڅ يې مه پوښته له غسله له اودسه — چې يو څاڅکی يې ګوهر غوندې ناياب وي

په سبب د ډېره ډېره تيممه — همېشه يې سپېره ږيره په تراب وي(5)

دللمي سړي(6) په مخ کې وي آب چېري — هغه خلق چې يې آب وي خونې آب وي

په آبي کې لا هم وي خونه وېرانه — هغه کلي چې دبل کلي پاياب وي

يو به نسي هيڅ بري له سړي(7) ورځه — پاياب سړی که زوی دار باب وي

سم حساب له عزيزانو کله مومي — تل تر تله يې دبل لاندې(8) حساب وي

نه طاقت دبد وېل لري نه صبر — لکه مار په ملا وهلي پېچ وتاب وي(9)

نه يې مرګ نه يې فتنه له لاسه کېږي — لاس تړلي دخپل شرم په طناب وي

چې يې زيست روزګار په کاروي تحمل کا(10) — همېشه يې له بديه اجتناب وي

---

(۱) د "خ" دوهمه نسخه: "که يو ګوټ اوبه عين دحج ثواب وي".

(۲) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.

(۳) "ق"، او "ق، ک" چاپ: "دوړ شي".

(٤) دابيت په چاپي ديوانونو اود "خ" په قلمي نسخو کې نشته.

(٥) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، لومړی مسری يې په "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "په سبب ددې چې ډېر ډېر تيمم کړي". د "خ" په دوهمه نسخه کې د "سپېره ږيره" پر ځای "سپينه ږيره" راغلې ده.

(٦) دابيت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته په "ق" او "ق، ک" چاپ کې د "سړي" پر ځای "ځمکې" راغلې دی د "خ" په لومړۍ نسخه کې يې دوهم مسری داسې دی: "هغه خلک چې دبل کلي پاياب وي".

(٧) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته، دوهم مسری يې په "پ" چاپ کې داسې دی: "د پاياب سړي که زوی هم دار باب وي". "ق، ک" چاپ: "پاياب سړی که زوی هم دار باب وي".

(٨) قلمي نسخې: "تر بل لاندې".

(٩) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه "ق، ک" چاپ کې داسې دی: "نه طاقت يې دګنځلو وي نه صبر لکه مار په ملا وهلي پيچ وتاب وي". نورې قلمي نسخې: "نه طاقت دې د بدل لري نه صبر لکه مار په ملا وهلي په پيچ وتاب وي".

(۱۰) دابيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته په چاپي ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کې يې لومړی مسری داسې دی: "چې يې زيست يا يې روزګار په تحمل شي".

که یوه بده ویناني تر خولې ووزي — هغه دم یې په خپل ځان باندې عتاب وي (۱)
یو هغه سړی تېرې ور باندې کاندي — چې په عمر نه د سوال نه د ځواب وي (۲)
همسایه وي چربیکار د پښتانه شي — او په اصل یا موچي وي یا قصاب وي (۳)
ملایم وېل اثر په هغو شه کا (۴) — چې په زړه کې یې نه شرم نه حجاب وي
لکه دیو چې د سړیو په صورت (۵) شي — تر ګومان کړې چې سړي وي یې دي دواب وي
په هیڅ رنګ له بده خویه نه جاروزي — هسې مست د جاهلۍ په شراب وي
چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي (۶)
هسې رزق دې خدای چا لره ورنه کا — که به رزق د چا په هسې رنګ اسباب وي (۷)
تر داهسې زمیندار هغه سنه دی — چې نوکر د یوه تور کافر کلاب وي (۸)
نوکري د یوه سپي ورلره سنه ده — هغه پرېږده چې لا نوم یې د نواب وي (۹)

۳۵۶

د خشکۍ له غمه قوم د ملاح خوښ دی
که رفتن یې له ځانه په شتاب وي

۳۷۴۵

تل دې ستا د خواب آلودو سترګو خواب وي — چې فتنې په خوب اوده شي ډېر ثواب وي
لکه مې چې په میناکې تجلی کا — نور د حسن په حجاب کې بې حجاب وي

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. دوهم مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "هم هغه یې په خپل ځان باندې عتاب وي".
(۲) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. لومړی مسرۍ یې په نورو نسخو کې داسې ده: "یو هغه سړی تېرې ور باندې وکا".
(۳) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته. "پ" چاپ: "همسایه یې چربیکار و پښتانه شي — او په اصل به موچي یا به قصاب وي".
"پ پ" چاپ: "همسایه او چلیکار یې پښتانه شي — او په اصل به موچي یا به قصاب وي".
"ق، ک" چاپ او "ق" چاپ: "همسایه یې چربیکار او پښتانه شي — او په اصل به موچي یا به قصاب وي".
(۴) چاپي دیوانونه: "ملایم وېل اثر ور باندې نه کا".
(۵) د "خ" د دوهمې نسخې د "صورت" پر ځای "صفت" راغلی دی.
(۶) "ق، ک" چاپ: "چې اشراف د هسې خرسو په لاس کېوزي — نو خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي".
د "پ" لومړۍ نسخه: "چې اشراف د هسې حریصو په میان کېوزي — تر و خلاصي به یې له خونه په کوم باب وي".
د "خ" لومړۍ نسخه: "چې شراب د اهسې حرصو میناګوزي — تر و خلاصي به له هغو نه په کوم باب وي".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې د اهسې اشراف د حرصو په میان کېوزي — تر و خلاصي له هغو نه یې په کوم باب وي".
(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. دوهم مسرۍ یې د "پ پ" چاپ کې داسې ده: "چې د چا رزق په هسې رنګ سیلاب وي".
(۸) دا بیت د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۹) دا بیت د "خ" په دواړو نسخو کې نشته.

ته چې ما ته لولوې پټې د صبر — زه هم د پېر په دا راضي یم که مې تاب وي
زه په دا سبب په ترکو پسې ژاړم — چې ژړا د عاشقانو د مخ آب وي
که نادان وي هم دا هومره خو پوهېږي — چې څوک نه ژاړي په یار پسې کذاب وي
د عاشق سترګې په دا سبب شوې پاکې — چې مدام د جوی په سر لکه حباب وي
له خالي خونې به څه وړي چې څه نه وي — که ختلی د حباب په سر سیلاب (۱) وي
هم په دا چې د نغمې اثر پیدا شو — چې په تشه ګېډه صحن د رباب وي
د حریص (۲) له خپله نقده بهره نشته — لکه مار د ګنج د پاسه پېچ و تاب وي
کاملان تعلقات د دنیا نه کا — لکه پاڼي د خزان پښه په رکاب وي
غفلت هیڅ عجایب نه دی په دنیا کې — ساکنان د خرابات واړه خراب وي (۳)

۳۵۷ — ۳۷۵۷

چې سبا دې غواړې بې شماره بې حسابه
په ... به د غمونو څه حساب وي

د هغو چې و بله هم و محبت وي — په هستۍ او په نیستۍ کې فراغت وي
عاشقي ده تر هغه مقام پورې ته — چې د چا مقام په زړه یا په راحت وي
څه دا وړ په ملبوس وي څه په وړو — واړه عشق دی که هجران وي که وصلت وي
چې مطلب و مدعا د سړي خدای شي — ناست و لاړ یې چې همه واړه عبادت وي
که په دوه قدمه و مري هم حاجي شي — چا چې کړی د مکې په لوري نیت وي
هغه څوک چې پیروي د اولیاء کا — دا یې واړه په معنی کې ولایت وي
خاوري نه په سر یې واړه برابر شي — هغه دم چې له جهانه په رحلت وي
که د زرو په تخت کېني غر او شوه — و فهیم وته کم فهم بې (٤) عزت وي

(۱) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه کې "په کوه سیلاب وي" راغلی دی.
(۲) په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې "د رقیب" راغلی دی.
(۳) چاپي دیوانونه: "ساکنان د دهر کل واړه خراب وي".
(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "بې فهمه" راغلی دی.

د دانا و د نادان ترمیان یو حد دی — هوښیاري ترحد په هور ته حماقت وي

تجاوز له خپله حده په کار نه دی — د هر چا په خپله خونه کې حرمت وي

٣٥٨ — نور عالم که د دنیا غمونه کاندي — ٣٧٦٨

لدې سره دې غم د آخرت وي

د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي — تر و خاطر به یکې څرنګ د چا ښاد وي

په خواره او په خښو کله و یخ نیسي[1] — هر مرغه چې په قفس کې د صیاد وي

د رنځور په خوله کې کله مزه کاندي — که سل رنګه نعمتونه یې معتاد وي

پای بسته و له هر چیري زندان دی — هغه هر چیري آزاد دی چې آزاد وي

عشق تغییر و تبدیل نه لري یکرنګ دی — د آشنا له لاسه داد وي که بیداد وي

د بنا دی نښه هغه وي په جهان کې[2] — چې په یار پسې یې بیخ نه یې بنیاد وي

بودني هغه بالښ دي په معنی کې[3] — چې د تن په نابودي یې اعتقاد وي

نقصان یې وي د دنیا عمارتونه — که تري لاندې سل ستونه د فولاد وي

زندګي که څولک پوهیږي حضور دم دی — آینده و رفته کله د چا یاد وي

د دنیا لکه سیلاب هسې بهیږي — نه یې چا څخه استوګه نه استاد وي

وهغو ته چې خدای خود بخپله وښود — څه حاجت یې په ښوونه د استاد وي[4]

چې کامله اراده لري په زړه کې — د مرشد له اشارته یې ارشاد وي[5]

---

(١) د "خ" لومړی نسخه : "په خواره او به خښنه کله غوښنه نیسي".
د "خ" دوهمه نسخه : "په خواره په خښنه به کله وینه نیسي".
(٢) د "ب" لومړی نسخه : "بیخي و بنیادي هغه دی په یاره کې".
د "خ" لومړی نسخه : "بنیادي بیخي هغه دی په دنیا کې".
د "خ" دوهمه نسخه : "د بنیادي بیخ هغه دی په یاره کې".
(٣) د "ب" په لومړی نسخه کې "په دنیا کې" راغلی دی.
(٤) دا بیت د "خ" په لومړی نسخه کې نشته، لومړی مسری یې د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده : "وهغو ته چې خدای بخپله وښود".
(٥) دا بیت هم د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.

۳۵۹ ۳۷۸۱

د بې یارانو وخته بیل شو هیڅ ګرم نه دی
که رحمان له جدایۍ نه په فریاد وي

په دنیا کې که هر څو وبله پیوند وي — پس له مرګه به یې درست صورت بند بند وي
زه به وخورم په دا باب هزار قسمه — که باور دې په قسم او په سوګند وي
یا به وړاندې تر تا درومي یاد وه سبق — که دې ورور که دې عزیز که دې فرزند وي
زمانه به یې تر پښو لاندې پایمال کا — که په قطع تر آسمانه سربلند وي
هم یې هسې پیمانه ګنه په خاورو — که دې ډکه(۱) خوله تمام عمر په قند وي
هر چې کاندي آزادي په دا جهان کې — پس له مرګه به همه واره په بند وي
هر چې غاړه یې وحق ته ایښې نه وي — همیشه به یې په غاړه کې کمند وي
دا چې زه وتا ته وایم کړې یې خدای کا — په آیاتو په حدیث کې به څرګند وي
ته چې نه کوې باور په آیتونو — تر و زما وېل به څه درله پند وي
ناپسند به د منکر په انکار نه شي — هر کلام چې دلپذیر او دلپسند وي

۳۶۰ ۳۷۹۲

خدایه ګنج د قناعت و رحمان ورکړې(۲)
چې بې ملکه بې حشمته دولتمند وي(۳)

که د درستې دنیا غم مې په سر بار وي — واړه سهل دي که یار راسره یار وي
هزار وار به یې دیار تر نامه زار کړم — که په قطع مې دا یو صورت هزار وي
هغه نه دی(۴) په شمار د عاشقانو — چې د خپل تن تر داغو یې په شمار وي
مشکل کار د عاشقي چې خدای پیدا کړ — کله بل په جهان هسې مشکل کار وي(۵)

---

(۱) په چاپي دیوانونو کې "که یې ډکه خوله" راغلي ده.
(۲) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "خدایه ګنج د قناعت رحمان ته ورکړې".
(۳) قلمي نسخې: "چې بې ملکه بې حشمه دولتمند وي"
(۴) "ب، پ" چاپ کې "هغه کس" راغلي دي.
(۵) "ق، ک" چاپ: "بل به کله په جهان دا هسې کار وي".

خو ئې او ښکې په مخ لاړې روغې نه کا — د هغو معشوقو ته کله لاړ وي
ته چې ګل زما د يار په شکل(١) غواړې — کله دا رنګه ګلونه په ګلزار وي
نه مونده شي په بازار کې نه په ښهر — هغه رخت چې د خوبانو په بازار وي
زه د يار په څېر مخ نه وينم په ستر ګو(٢) — که په هره خوا خوبان هزار هزار وي
د عاشق نظر په ډېرو په لږ نه وي — که د يدن د يار په لږ که په بسيار وي(٣)
شته هزار هزار خوبان ولې سوګند دی — که زما د يار په څېر به د چا يار وي(٤)

٣٦١

مرګ له هېچا سره وار نه کا
يار به ځان تر يار رومبی کا که په وار وي(٥)

٣٨٠٣

له هغو سره به څه فکر د يار وي — چې ياران يې په هر لوري هزار وي
په آشنا پسې وېشتلي هم هغه وي — چې له نورې آشنائي يې استغفار وي
صبوري او قراري دې په ما نوم شي(٦) — که يې تا بدې يا صبر يا قرار وي
هر ژوندون د يار په وصل ښايسته وي(٧) — بې مينه که ژوندون وي څه په کار وي
په ياري کې آزار نشته خدای دې نه کا — که ذره به زما زړه له تا آزار وي(٨)
وهغو ته عاشق نه ويلی بويه — چې يې فکر يا د سر يا د دستار وي(٩)
که د يار له لاسه اور په يار بلېږي(١٠) — هغه اور د عاشقانو ته ګلزار وي

---

(١) "ق، ک" چاپ کی "رنګه". د "خ" په دوهمه نسخه کی "حسن"، په "ق" چاپ، د "پ" په لمړی نسخه او د "خ" په لومړی نسخه کی "جنس" راغلی دی.
(٢) د "خ" لومړی او دوهمه نسخه: "زه د يار په څېر بل نه وينم په ستر ګو". او د "پ" په لومړی نسخه کی د "د بلا نماخ" راغلی دی.
(٣) دا بيت په قلمی نسخو کی نشته.
(٤) په قلمی نسخو کی "په بل د يار" او "په هېڅ د يار" راغلی دی.
(٥) د "پ" چاپ او د "پ سپ" چاپ: "که يې وار وي" او "ق، ک" چاپ کی "که يې يار وي" راغلی دی.
(٦) د "پ" په لومړی نسخه کې "نه وی"، د "خ" په لومړی نسخه او نيمګړې نسخه او "ق، ک" چاپ کی "نه وي" او "ق" چاپ کې "ګم" راغلی دی.
(٧) د "خ" لومړی نسخه: "لږ ژوندون د يار په وصل کې ښادي ده".
(٨) د "خ" لومړی نسخه: "که هزار ځله مې زړه له تا آزار وي".
(٩) دا بيت په قلمی نسخو کی نشته.
(١٠) د "پ" چاپ، د "خ" په دوهمه نسخه او نيمګړې نسخه کی "په ما" او په "ق، ک" چاپ کی "په چا" راغلی دی.

خای یې اور شي چې زنار یې شي په غاړه — ولې نه چې ستا د زلفو زنار دار وي (۱)

ستا د زلفو زناردار که په اور سوځي — دغه اور به هم همه ستا د رخسار وي (۲)

۳۶۲ — ۳۸۱۳

مغز چونه به لیلی غوندې رسوا شي
چې رحمان غوندې مجنون یې په دیار وي (۳)

که د ستا د خاطر مینه په اغیار وي — ستا د پاره دې اغیار هم زما یار وي

چې سړی په یوه مخ باندې مین شي — له یوه مخه یې سل مخه په کار وي

هر چې کاندي نوکري د بادشاهانو — خواه ناخواه به د دربانو منت بار وي

زه به ستا له رقیبانو څه ما نه کړم — دا دستور دی چې له ګله سره خار وي

خوشال خاره یې خبر نه شي په تهمت کې — ګله وي چې د بلبل و ګل ته لار وي

سجاده به د ساقي د لارې فرش کا — هر صوفي چې د سر و سترګو (۴) خبردار وي

په جذبه د عاشقۍ به لیوني شي — که په قطع افلاطون غوندې هوښیار وي

په رحمان باندې به هیڅ ملامت نه کا
هر سړی چې ستا له حسنه خبردار وي (۵)

۳۶۳ — ۳۸۲۱

د وصال په هوا والوتې مرغه شوې — د هجران په اور کې درست صورت (۶) اوبه شوې

نه وزر کا، له هوسه، نه مري له غمه — سړی سخت دی ګنه یو اش پرې وشوې (۷)

زړه که چا ودی هم له دې غمه به وچاود (۸) — چې دیار د بېلتانه خوارې په زړه شوې

---

(۱) دا بیت او وروستی بیت، "خ" په لومړي او دوهمه نسخه کې نشته.

(۲) چاپي دیوانونه: "دغه اور به هم رښتیا ستا د رخسار وي".

(۳) د "ب" په لومړي نسخه کې "دربار" راغلی دی، او دا مسری د "خ" په دوهمه نسخه کې داسې ده: "چې رحمان غوندې ځوانان یې په دیار وي".

(٤) د "خ" په دوهمه نسخه کې "د سرو شونډو" راغلی دی.

(۵) "ب" چاپ او "پ ب" چاپ: "هر سړی چې ستا له مخه خبردار وي".
"ق" چاپ او "ق ک" چاپ: "هغه شوک چې ستا له مخه خبردار وي".

(۶) دا غزل د "ب" په لومړي نسخه کې نشته، د "خ" په دوهمه نسخه کې د "صورت" پر ځای "سر" راغلی دی.

(۷) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. لومړی مسری یې په "ق" چاپ کې داسې ده: "نه وزر کا له هوس مري له دېره غمه".
او په "ق ک" چاپ کې داسې ده: "نه وزر کېږي په هوس نه مري له غمه".

(۸) د "خ" لومړي نسخه: "که د چا زړه له غمه چاودی له دې وچوي".

د رقیب و ناکردو ته چې نظر کړم — د عاشق له آهه روند په تور لیمه شي

هیڅ پوره به دې نیمګړې نه شي خدایه — که بېلتون د دوه یارانو وبله نه شي

چې بېلتون د دوه یارانو وبله کاندي — د هغو خلقو له مرګه واورېده شوي[(۱)]

خدای رضا له ره چا هسې تعوید وکړي — چې لږ زه د هغه یار تر غمه بنه شوي

یو ځل یار په سترګو ولیدې[(۲)] چې دای — دغه پسې هر چې شولي بیا هاله شوي

نوم یې یو ځل زما واخستی په ژبه[(۳)] — نور مې نوم په دا جهان کې پاتې نه شوي

لکه د رست عمر په خوله د رقیب کاږکا — دغه هسې یو زمان زما په خوله شوي[(۴)]

زه رحمان په دا خبره حق حیران یم[(۵)] — نه پوهېږم چې د یار له غمه څه شوي؟

۳۶۴ — ۳۸۳۲

چې په مخ باندې دا وښکو یو قدم وي — عین د تورو وله پرهره سره سم وي

که ګرېوان مې د سپوږمۍ د لمر مشرق شي[(۶)] — زه چې یار په سترګو نه وینم تورتم وي

کړن و ورو څو غونډې نیبس وهلې نه شي — که په زړه د پاسه پروت د چا الم وي

دلته سر پورته کول د چا ر سبب یې — چې پخپله د یار زلفې خم در خم وي

معشوق چې د عاشق په غم وي غوڅه — د عاشق سترګې دې وځي چې بې غم وي

همدمي د دو همدمو هسې بویه — چې د دوارو زندګي په یوه دم وي[(۷)]

که د درست جهان خوښي ور باندې راشي — مګر خدای چې څوك بې یاره خوش خرم وي

بل ستم د بېلتانه د پاسه نشته — که لیدلي چا په سل رنګه ستم وي

---

(۱) دا بیت په "پ" چاپ، "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ کې نشته.
(۲) "ق" چاپ او "ق ،ک" چاپ : "ووینم".
(۳) د "خ" لومړی او دوهم نسخه : "خو لږ نوم یې زما واخستی په ژبه".
مصوره نسخه : "خو چې نوم یې زما واخستی په ژبه".
(۴) دا بیت په "پ" چاپ کې نشته.
(۵) د "خ" قلمي نسخې : "دا معامله"
(۶) د "خ" لومړی نسخه : "که ګرېوان مې د سپوږمۍ له نوره غرق شي".
(۷) چاپي دیوانونه : "چې د دوار و هدمي په یوه دم وي".

دا قضا خو په قاضي موقوفه نه ده — خود بخپله يار تر ياره پورې ګرم وي
راحت هر چېرې چغولره لازم وي — چې په درد و په محنت کې مقدم وي
چې خوناب يې د چشمانو مې ناب شي — پيوسته له د غه جام سره جم وي
هېڅ حاجت د هنر نشته و نصيب[1] ته — که په اصل څوک عرب وي که عجم وي
هنرمنه غواړه طالع له خدايه غواړه — بې سليمانه په کان نه دی که خاتم وي
د رحمان خندا په اجر د ژړا ده
تازګي د ګل په قدر د شبنم وي

٣٦٥ — ٣٨٤٦

همېشه دې زما سرا و ستا قدم وي — تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي[2]
ستا له لاسه واړه مالره نافع دي — که مې زهر بدي[3] په زخم که مرهم وي
زه بې تا هسې ګومان کړم چې سفال د[4] — که نسکور مې په لبانو جام د جم وي
نور عالم که د دنيا په ښادۍ ښاد وي — زما زړه دې مدام ښاد د ستا په غم وي[5]
که په زړه باندې مې سل غمونه راشي — د ستا غم دې تر همه و مقدم وي[6]
ما دې خدای د ستا له غمه بې غم نه کا — تر هغه ساعته پورې څو مې دم وي
د رحمان ستا په مخ مين دی خدای خبر دی[7]
که په دا کې به هېڅ ذرې زيات و کم وي

٣٦٦ — ٣٨٥٣

---

(١) په چاپي ديوانونو کې " و رقيب ته " راغلی دی
(٢) دا غزل په "پ" چاپ ، "ق، ک" چاپ ، د "پ" په نسخو او د "خ" په لومړی نسخه کې نشته.
(٣) د "پښا پ" چاپ : " که مې زهر وي ".
(٤) د "ق" چاپ : " زه به بې هسې رنګ ګومان کړم چې سفال دی ".
د رفيع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه : " زه به تا پسې ګومان کړم چې بې حال يم ".
د "خ" دوهمه نسخه : " زه ګومان کړم چې په تا پسې بد حال يم ".
د "خ" مصوره نسخه او دوهمه نسخه : " زه بې تا هسې ګومان کړم چې هېڅ نشته ".
(٥) د "خ" دوهمه نسخه : " زما زړه دې مدام خوښ د يار په غم وي ".
(٦) د "خ" دوهمه نسخه : " داستا غم مې تر همه و مقدم وي ".
(٧) د "ق" چاپ " رحمان ستا په مخ مين دی باور وکا که په دا کې به هېڅکله زيات و کم وي "
د "خ" مصوره نسخه ، د رفيع صاحب د شخصي کتابخانې نسخه او د "خ" دريمه نسخه : " رحمان ستا په مخ مين دی که باور وکړې ".

ته چې ماته والې چې په چا باندې شېدا يې — زه په تا شېدا يم وايه ته چې يار د چا يې[1]

زه به تا په کومه زړه کړه شم پېژولې — چا زده لکه تا زده هو مره وايه چې څوک يې

زه چې کړې جنون وم عاشقي مې ګردن کړه[2] — ته چې لکه وې هم هغه هسې کبريا يې

ځان که ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم — ته چې په دا هسې رنګ له اهوي پروا يې

مرګ مې په تا ولې خدای اختر کړه ونه پوهېږم[3] — څه دې حاصل هم شته که مطلق په مرګ زما يې

څه شو که زه يم انګشت نما په مينه ستا کې — زيات له ما نه خو شته د قاضي هم د ملا يې

۳۶۷

ستا د عشق تر توري کړي د کرمان زار شه
دا هم سهل کار دی زما ياره که په دا يې

۳۸۶۰

چې پخته شي اشنا يي — ترميان وو زې جدا يي

و طالب و ته وفا شي — د مطلوب بې وفا يي

بادشاهي کاندي بدله — د د بدن په ګدا يي

خاني بلوري په ورېشو — مېرزايي په مېرزا يي[4]

نظر نه کاندي هيچېري — په لوټي په بها يي

ورته کفر څرګند بري — خود بيني او خود رايي

خود رايي په عاشقي کې — له عاشقه نه ښايي

معشوقې که بې وفا دي — عاشقان خو يې ستايي

غوړنې کوي سترګې رندې وي[5] — دخپل يار په خطا يي

---

(۱) دا غزل په قلمي نسخو کې نشته.

(۲) "ق" چاپ: "کړ نه ځان ستا په مينه کې فاني کړم څه به وکړم".

(۳) "پ پ" چاپ، "ق، ک" چاپ او قلمي نسخې، "څه دې په مرګ هم شته که مطلق په مرګ نه مايې".

(٤) دا بيت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(٥) د "خ" لومړۍ نسخه: "په غوږ وکړه په سترګو رړوند وي!

د "خ" دوهمه نسخه: "په غوږ وکوڼ په سترګو ړوند وي".

د "پ" لومړۍ نسخه: "غوږ يې کړ وي سترګې ړندې وي"

کړي کړي وي سل علمه — هم ديني هم د دنيا يي
همه واره فراموش کا — چې پرې وشي شېدا يي
و مطلب ته نه رسېږي — په شيخي په ملا يي
اواره ننګ و ناموس کا — په سر واخلي رسوايي
تر ناموسه ورته به شي — بې ننګي و بېنوايي
هره چاري چې په اخلاص وي — نه په روى و ريا يي
قبلوي په دوارو سترګو — هر چې يار پرې فرمايي
نصيحت پرې اثر نه کا — که څوک سل ځله وايي
فايده نلري په عشق کې — د دانا و دانايي(۱)
مشکل کار د عاشقۍ — آسان چېرې دى بايي
د غه کار کولى نه شي — هر کم فهم و کجايي
هر کم بخت يې کله مومي — د دلبر و همتايي
خد په کسب موندنه شي(۲) — د غه کار دى عطايي
چې د عشق په لومه کېوزي — نور يې نه وي رهايي
بې د يار له مخه نه شي — د عاشق د دلکشايي
دخپل يار په طلب ګرزي — غاړې غرونه پېمايي
له عالمه وي وتلى — لکه صيد صحرايي
تل تر تله يې وطن وي — ګوشه کنج و تنهايي
مدام سوي لوغړن وي — دخپل آه په ګرمايي
هر زمان يې په اور نېسي — دخپل يار تمنايي

---

(۱) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دانا نه دانايي".
(۲) چاپي ديوانونه: "خد په کسب موقوف نه دى".

نه یې ملک وي نه یې مال وي — نه یې زهد و پارسائي
په دا هسې ګرانو چارو — معشوقي یې ازمائي
په یوه دیدن یې یوسي — د درست عمر کمائي
هم یې هسې رنګه وژني — یاره ستا بې وفائي
چې په[۱] زړه کرم زړه مې چوي — دغه ستا خود نمائي
هم خودي لري بې قیاسه — هم د حسن زیبائي
ضرر نه لري بې نفع — ستا د مینې سودائي
ستا سودا ماله سود ده — حق به وایم خدائي
په هیڅ مخ کې لیده نه شي — ستا د حسن صفائي
لمر به څه له تا سیالي کا — په دا بې سروپائي
ادراک نه رسي د سروې — ستا قد په رعنائي
لکه ستا قد و بالا دی — نشته هسې بالائي
که د ستا وصال دریا دی — زه ماهي یم د دریائي
د مګسو زندګي ده — په دوکان د حلوائي
زه طوطا شکر پرست یم — دا ستا شونډې مټائي

۳۶۸ — ۳۹۰۵

دا ګمان په ما مه کړه — چې بې تا به وپائي

خوږ ما په ورمېږ ماتول شیر یې — که په مرګ د رقیب هم هسې شمشیر یې[۲]
مرګ خو هغه چې بخیله راپسې دی — څه محتاج زما و مرګ وته دېر دېر یې
کبر و خیال خو لا له ځایه ستا عادت دی — او که نن زما له قصده په بل پیر یې[۳]

---

(۱) له مصري نسخې نه پرته په نورو قلمي نسخو کې "له زړه کرم" راغلي دي.
(۲) دا غزل د "خ" په لومړي نسخه کې نشته.
(۳) دا بیت په "ق، ک" چاپ کې نشته.

٣٦٩ | ٣٩١٣

د اې شماره عاقلان به شي کم عقله(1) — ته چې دا رنګه په زړه وسپکه دلېږې
ستا خویونه به څپله ځان څرګند کا — زه به څه وایم چې ته تر بلا تېره یې(2)
له حېرته دې تعریف کولی نه شم — چې په څه رنګ دې ستایم د چا په څېر یې
ما چې ستا د لبو خوند بیا موند محظوظ شوم(3) — که سل ځله به تر خوږیل ګنډېرې یې
د رحمان ښکلي که واړه د رقیبان شي — خدای دې نه کا چې یې ته له دله هېر یې

٣٧٠ | ٣٩١٩

په یوه ذره به وږې یا به موړ یې — په یوه ذره به ګرم یا به سوړ یې(4)
که ځواني له خدایه غواړې ځوان به مړ یې — او که پس له ځوانۍ پاتې خو به زوړ یې(5)
بندګان خو کله جوړ کله ناجوړ وي — څه خدای نه یې چې به تل تر تله جوړ یې(6)
عاشقي به دې آسمان غوندې څرګند کا — که مجنون غوندې پټ څو په صورت وړ یې(7)
بدي واړه په سبب ونیسه رحمانه — چې پای بند د یار په مهر یا به مړ یې(8)
عاشقي بې جذبې چېرې ده رحمانه — ته مجذوب د یار په مهر کې لا وړ یې(9)

---

(1) د "پ" لومړی نسخه: "کم بخته".
(2) دا بیت او ورپسې دوه نور بیتونه د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، د "پ" په لومړی نسخه کې د "ته" پر ځای "څو" راغلی دی.
(3) "پ" چاپ: "محفوظ".
(4) د "پ پ" چاپ او د "خ" دوهمه نسخه کې د "یې" پر ځای "وي" راغلی دی او نوموړې غزل په مصوره نسخه کې نشته.
(5) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(6) "پ" چاپ: "سړي کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه یې چې به تل تر تله جوړ یې".
د "پ پ" چاپ: "سړي کله خو یا جوړ کله ناجوړ وي — خدای خو نه دی چې به تل تر تله جوړ وي".
(7) د "پ پ" چاپ: "وي".
(8) دا بیت په چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(9) "پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته مجذوب د یار په مهر کې مړ وړ یې".
د "پ پ" چاپ: "د مجذوب د یار په مهر کې مړ وړ وي"
"ق" چاپ: "ته مجذوب د یار په عشق کې کړ وړ یې".
د "خ" لومړی نسخه: "بدي واړه په سبب ونیسه رحمانه — چې پای بند د یار په مهر یا به مړ وړ یې".
د "خ" دوهمه نسخه: "عاشقي بې جذبې چېرې وي رحمانه — چې مجذوب د یار په مینه کې مړ وړ یې".

خدای دې و ژغوره له هرې پرېشانۍ — اې زما د کوروکلي ودانۍ
عاشقي چې ما ګڼله ناداني وه[1] — اوس خبر شوم له دې خپلې نادانۍ
تر ورځ تېرې اوبه بېرته نه جاروزي — څه په کار ده پوچ بې ځایه پښېمانۍ
ودانۍ په یوه دم کې شي ویرانه — مرد هغه چې کړي دویرانې ودانۍ[2]
لکه باد چې ځان وهي له کوه و دشته — زه په تا پسې ګرځم سرګردانۍ
داخو زه د ستا له غمه سره لوښېږم — ژوک له دیوه سره کا پهلوانۍ[3]
چې په آب و په آتش په خاک و باد یې — څه امید دی په هغې زندګانۍ
ترڅو دا رنګه اوږدې اوږدې وعدې کړې — کشکې را کړې وما خط دامانۍ
که زه ته په هغه وخت وې چا به نه کړې — د مجنون او د لیلی قصه خوانۍ
زما ستا و تنداره ته به حیران وو — که ژوندي وی آدم خان او درخانۍ

وهرچا و ته چې وایم حیران یې
څه به وایم د رحمان له حیرانۍ

٣٧١ — ٣٩٣٠

په ځوانۍ کې بد دماغه بدګمان یې — چې پیر یې دربانده یې درشي بیا ناتوان یې[4]
که په دا دې زړه سنه کړې یې داخو نشته — چې به تل تر تله ژوندی وې هم به ځوان یې[5]
چې هرګز دې په لاس نه دي کبوتونې — بېهوده د هغو چا او په ارمان یې
چې بې خدایه زړه تړې په نور څه پورې — هم په خدای هسې باور کړه چې نادان یې[6]
پښېماني تر پښېمانۍ لا ښه بویه — نه هغه چې بیا په تېر ساعت پښېمان یې[7]

---

(۱) په قلمي نسخه کې "دانایي" راغلی ده او د "پ پ" چاپ کې د "ګڼله" پر ځای "کوله" راغلی ده.
(۲) قلمي نسخې: "مرد هغه دی چې ودانې که ورانې".
(۳) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته. د "خ" په لومړۍ نسخه کې د "لوښېږم" پر ځای "نخښېږم" راغلی دی.
(۴) په قلمي نسخه کې "درشي ناتوان یې" راغلی دی.
(۵) چاپي دیوانونه او د "خ" لومړۍ او دوهمه نسخه: "چې به هم تر مرګه ژوندي هم به ځوان یې".
(۶) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.
(۷) دا بیت او ورپسې اووه بیتونه د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

هسې رنګ دې وهغه جهان ته شا کړه | ګویا تل به مستقیم په دا جهان نې
هومره سر دې وخپل خدای وته ټیټ نه دی | لکه ټیټ په لوړ د خان و د سلطان نې
یوه شپه په طاعت نه شې روڼولی | هره شپه په مال و ملک باندې (1) پاسبان نې
په تسبیح دې تانده ژبه وچ لرګی شي | پوچ ګویه لره بلبل غوندې ګویان نې
ولمانځه ته چې لمر خېږي هاله پاڅې | په قلبه پسې لا نیمې شپې روان نې
او داسې لره کوزه اخستی نه شې | چې په لوا و په لوړ و شې پهلوان نې (2)
د هلک په څېر لاس اچوې واور ته | نه خبر په خپل ښه بود نه په نقصان نې
پښې ستړې لکه ستور په ګاڼې ګرځې | که پرېوزې وکوهي ته هم دوان نې (3)

(۳۷۲)

چې وبل ته نصیحت کا ځان یې هېر وي
نور څوک نه دی هغه ته عبدالرحمان یې

(۳۹٤٤)

زه د ستا له غمه ژاړم واره وینې (4) | واره وینې، واره وینې، واره وینې
خود مې وینې چې په تش کاته دې مړمه (5) | لا خنجر په کاږې مړې دل سنګینې
هر زمان مې په حضور د ستګو وژنې | لا یقین دې د زړه نه شي بې یقینې
عالم ستا په مینه ژوي نه پوهېږم | زه په څه سبب وژلی یم ستا مینې
د پري عالم به نوې (6) رنګ کا معلومېږي | تا چې هسې جامې واغوستې رنګینې
پښې یې نه وې چې وبله خوا ته درومي | هسې سکنې په غمزه د عاشق سپینې (7)
که صورت مې پر بله پوړې معلومېږي | زړه مې ستا له غمه چاود دی نازنینې (8)

(1) په چاپي دیوانونو کې "پسې" راغلی دی.
(2) د "خ" دوهمه نسخه: "چې د لو په لوړي ور شي پهلوان یې".
(3) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(4) د "خ" لومړی نسخه: "زه دیار په غم کې ژاړم واره وینې"
(5) د "خ" په لومړی او د "پ" په لومړی نسخه کې "مړیم" راغلی دی.
(6) د "خ" په لومړی، دوهمه نسخه او "ق، ک" چاپ کې "نمړي" راغلي دي.
(7) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته.
(8) دا بیت د "پ" په لومړی نسخه کې نشته.

هغه ښوڅ دی چې تر تا به ښه ترین وي ... اې تر ورو مهرویانو ښه تر ینې[1]

۳۷۳ ... چې دې زلفې د رحمان په زړه ورېځ کړې[2] ... ۳۹۵۳

تر ښو به یې څه خاڅي او به سپینې

ورک شه ورک شه بدکردار او بد سړی ... که دې ورور که دې عزیز وي که پردی

تر هغه لا ښکو کار بېګانه ښه دی ... چې بدکار شي د چا زوی او یا لمسی[3]

لړګي لوښي همه واړه پرې مردار وي ... بدکردار دی سور لنبه یا ورږی سپی[4]

هغه خلق همه واړه لېوني کا[5] ... چې په کلي کې یو سپی شي لېونی

بې علاج د لېونیو سپیو نښته ... بې له مرګه چې ترې ډک کاندي کوهی[6]

حرام خور د مخنثو په حساب دی ... که په توره یا په تېغ وي مېړنی

مېړنی ویلی بونیه وهغه ته ... چې بې وجه ازار نه کاندي یو شي[7]

دېګ یې اېښی په دېګدان ړومبی تر تېغ وي ... چې یې سوړ په آه سرد نه شي نغری[8]

هسې فیض یې وهر چا و ته رسېږي ... چې باله شي د خپل وخت حاتم طی

۳۷۴ ... اې رحمانه چې بدفهم بدکردار شي ... ۳۹۶۳

را ته وایه سپی ښه تر دی که سړی

---

(۱) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته.

(۲) "ق، ک" چاپ: "چې دې زلفې د رحمان په زړګي ورېځ کړې".

(۳) د "پ" لومړۍ نسخه: "چې بدکردار شي د چا زوی او یا لمسی". "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" لومړۍ نسخه: "چې بد کار شي د چا زوی که لمسی".
د "خ" دوهمه نسخه: "چې بد کار شي د چا زوی یه یا لمسی".

(۴) دا بیت د "خ" په لومړۍ نسخه کې نشته. د "پ" لومړۍ نسخه: "لوښي لړګي همه واړه مردار شي ... بدکردار لکه سور لنبه یا ورږی سپی".
"ق" چاپ: "ګوښي ګوښي پرې همه واړه مردار دي ... بدکردار سور لنبه او ورږی سپی".
د "خ" دوهمه نسخه: "لوښي کودري همه واړه مردار که ... بدکردار لکه سوځلند ورږي سپی".
مصوره نسخه: "بدکردار دي لکه ورږی سپی".

(۵) د "خ" لومړۍ نسخه: "هغه خلق همه واړه پرې مردار شي".

(۶) د "پ" لومړۍ او د "خ" لومړۍ نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډک کړې یو کوهی". د "خ" دوهمه او مصوره نسخه: "بې له مرګه چې پرې ډک شي یو کوهی".

(۷) "ق" چاپ: "چې بې وجه آزار نه کاندي سړی".
نور چاپي دیوانونه: "چې بې وجه آزار نه کا هېڅ سړی".

(۸) دا بیت د "خ" په دوهمه نسخه کې نشته، په "پ" چاپ کې دوهم مسری داسې دی: "چې یې سوړ په آه تېغ نه شي نغری".
د "خ" لومړۍ نسخه کې یې لومړی مسری داسې دی: "دېګ یې اېښی پر دېګدان او ترې لاندې".

که له دېره غمه دم د چا ختی — نه به مرهم ستا په غم کې لړغوني (۱)
نه مې هسې رنګ په تورو زلفو بايلود — لکه ورك په توره شپه کا څوك کالي
په يوه ساعت مې ردهم مې قبول کا — نه پوهېږم چې يې خپل يم که پردی
په يوه لاس يې مرهم په بل خنجر وي — نه په مړو کې حساب يم نه ژوندی (۲)
که په مرګ د عاشقانو دې رضا وي — خدای دې ما کا تر هغه وار وړومبی
خون بها مې د ستي په مثل نشته — ما پخپله قبول کړې دی خپل سوی (۳)
و ګوم دم ته به ادراك د پارو رسي — هر وېښته يې د کاکل شو منګري (٤)
څوك د مې غم زما دېره ولو بنکونه خوري — کم به نه کا په خوړدن سره نه دی
د هجران په توره شپه کې نه وېرېږم — چې يې نه وينم د وصل سپين سپوږمي
ديان غم لکه مزري را باندې راشي — خدای دې پېښس په هېچا نه کاندي مزري
چې پرې غم غلطومه د شپې پاڅم — کله مې په شونډو کېږدم کله نی
ګاه کتاب ګهي رباب په لاس راواخلم — باري درد مې په هېڅ رنګ نه کا کمی
همسايه مې وارو وواته له خوبه — که په سل کوتو دننه کړم ځګېږي
که عاشق تر معشوقې پورې يوسې وي — خدای د هجر په تيغ مړ و نه يوسي

۳۷۵

نه رحمان ديان په غم کې هسې ډوب يم
چې هېڅ نه وينم په سترګو مګر دي

۳۹۷۸

چې دارو د درد و غم دې هغه مې — ساقي راکړه يو دوه جامه پيالي
مې د خپلو لبو را نه د انګورو — چې اول يې نوشيدن وي پسې قي

---

(۱) په "ب" چاپ او "ب ب" چاپ کی : "نه به مرهمه په عشق کے لړغونی".
"ق" او "ق، ک" چاپ : "نه به مرهمه په غم کی لړغونی". د "خ" لومړی او دوهم نسخه : "نه به مرهم په هجران کی لړغونی".
(۲) دا بيت په "ق، ک" چاپ او د "خ" په دوهم نسخه کی نشته.
(۳) دا بيت د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.
(٤) دا بيت په چاپی ديوانونو او د "خ" په دوهمه نسخه کی نشته.

پهٔ هر تیغ کې چې آب نه وي د شرابو ‏— ‏ثوك د غم پهٔ غلیم نهٔ مومي برى[(١)]

جام د میو چې غم خوار د کل جهان شو ‏— ‏زهٔ به او سم[(٢)] پهٔ دا غم کې تا بکلى

راشه یو ځل مې هسې مست خراب کړه ‏— ‏چې خبر نهٔ شم[(٣)] له حاله د هېڅ شى

بېخودي هسې پناه ده زورور ته ‏— ‏چې له هره غمه خلاص کاندې سړى

زهٔ هغه تحصیل تمام کړم پهٔ عشق کې ‏— ‏چې یې روغ وګړي بولي لېونى

٣٧٦ ‏— ‏رحمانه سوله له رقیب سره پیدا کړه ‏— ‏٣٩٨٦
آشنا سنه دى البته خوړونکى سپى

د ړې خولې زما پهٔ یاد شکر خوړې شوې ‏— ‏بیا زما[(٤)] پهٔ زمانه خاورې ایرې شوې

یوه بخره خداى هر چا لره ورکړې ‏— ‏د چا بخره خاموشي د چا نارې شوې[(٥)]

د چند نو ونې و سولېدې لاړې ‏— ‏هزار ځانګې د شمشادو په اړې شوې

پهٔ هغو ځمکو چې روغې پرې ماڼى وې[(٦)] ‏— ‏د ایام پهٔ ګردشونو هدیرې شوې

پهٔ دنیا کې چې بنیاد د آشنایي کا ‏— ‏د هجران توري هغو لره تېرې شوې

دا فلك چې خداى پیدا کړى دایي خوړى ‏— ‏چې و چا وته دعا چاته ښېرې شوې

٣٧٧ ‏— ‏د دنیا د محلونو خښتې واړه[(٧)] ‏— ‏٣٩٩٣
و رحمان ته د سرونو مناړې شوې

---

(١) د "ق" چاپ او "ق، ك" چاپ: "ثوك له غمه پهٔ غلیم مومي برى".
(٢) پهٔ "ق، ك" چاپ کې "سوځم" راغلى دى.
(٣) دا بیت د "خ" پهٔ دوهمه نسخه کې نشته. پهٔ نورو قلمي نسخو کې د "نهٔ شم" پر ځاى "نهٔ یم" راغلى دى.
(٤) د "پ" پهٔ لومړۍ نسخه او د "خ" پهٔ لومړۍ نسخه کې "زموږ" راغلى دى.
(٥) دا بیت د "خ" له دوهمې نسخې نه نقل شو. پهٔ چاپي دیوانونو او نورو قلمي نسخو کې نشته.
(٦) قلمي نسخې: "پهٔ هغو ځمکو چې روغې وې ماڼى".
(٧) د "خ" لومړۍ نسخه: "د دنیا د محلونو خښتې واړه —
و رحمان ته د سرونو کنګرې شوې"

د "خ" دوهمه نسخه: "د رحمان د محلونو خښتې واړه —
و عالم ته د سرونو مناړې شوې"

بوصل تو ما را کجا ہاتھ ہے — کہ وصل تو خیلی بڑی بات ہے
بگوی تو گفتم کہ مسکن کنم — ولی کی مرا این درجات ہے
خم زلف تو گوشہ ابروان — دلم را عجائب مقامات ہے
مکن پیش من وصف خورشید و ماہ [1] — کہ از حسنت این کم علامات ہے
ہمی دادی دشنام و گالی مرا [2] — بسویم ہمین از تو سوغات ہے
نگاہت نہ امروز خونم بریخت — کہ دایم ترا ہمچو عادات ہے
ز آغوش جانان مرو با رقیب — کہ این سفلہ بدخوی و بدذات ہے [3]

٣٧٨ — ٤٠٠...

مخمس

هغه یار چې ښایسته دی تر آفتابه — مخ به کله راڅرګند کا له نقابه [4]
ببلتانه په زړه زهیر کړم بې حسابه — یو سبب وکړې مسبب الاسبابه
چې زما ملاقات وشي له احبابه

---

(١) د "ب" لومړی نسخه : "خورشید و ماه را".
(٢) د "ب" لومړی نسخه : "همه داد دشنام وکهالے مدام".
(٣) د "ب" لومړی نسخه : "که این سفله بدکار و بد ذات هے".
(٤) د پېښور چاپي دیوانونه : "حجابه". دا غزل په "ب" چاپ کی نشته.

ملاقات د ښايسته ؤ مې نصيب کړې — د ښايست په گلستان مې عندليب کړې
عندليب مې په گلشن د خپل حبيب کړې — خدايه ما په دلبرانو کې قريب کړې
ومې ژغورې د دې اهل له عتابه

هغه يار چې زه يې مينه په ديدار کړم — همېشه يې و ديدن ته انتظار کړم
شپه او ورځ پسې ناري وهم کوکار کړم — که په روی تمام جهان ورته رويدار کړم
سترگې نه پورته کوي د نازله خوابه

بلبلتان يې پټ پټم په زړه تاراج کړم — و ديدن ته يې په هسې رنگ محتاج کړم
چې غرقاب يې د غمونو په امواج کړم — هېڅ پاياب يې مونده نه شي علاج کړم
د آشنا د مينې غم شو نا پايابه

ته چې کس يې د جملهٔ ؤ بې کسانو — هم کارساز يې د جملهٔ و کارسازانو[1]
الهي[2] په بزرگئ د بزرگانو — زه وصال په دعا غواړم د خوبانو
لا به کله دا دعا کړې[3] مستجابه

اسير کړې دې د زلفو په تناب يم — تکبير کړې دې د سترگو په قصاب يم
د کشتئ[4] غونډې مدام په اضطراب يم — لکه زه چې ستا له غمه په عذاب يم
خبر مه شه هېڅ بنده له دې عذابه

دريغه مه وي په دنيا کې پيدا شوي — او که وي هم په داسې شان خو مه وي
لکه زه يم د هجران په لمبو سوي — خو به گرزم په داسې[5] اور الوي
چې سينه مې په درست غم شوه کبابه

---

(۱) په "ب" چاپ، "ب پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې "خام کارانو" راغلي دي.
(۲) د "ب پ" چاپ: "هم په روی او"
(۳) چاپي ديوانونه: "شي".
(٤) "ب پ" چاپ: "د ماهي په شان"
(۵) چاپي ديوانونه: "د هجران په اور"

همې هې څه مې د اخراب[1] خاطر نا بناد شو
زيست روزګار مې همېشه آه و فرياد شو
عمارت مې د زړه هسې رنګ برباد شو
چې حباب غوندې بې بيخ بې بنياد شو
د بنياد[2] طمع به څو کړم له حبابه

پټ پټ ګرځم د ناصح له نصيحته
راته کاندې نصيحت په خوصورته[3]
چې توبه کړم د خوبانو له قربته
هېڅ جواب يې په ما نه شي له غيرته
د رماندۀ ورته ولاړيم لا جوابه

دا جواب څه هسې نه دی چې په خوله شي
د عشق راز څه هسې نه دی چې وايه شي
دا مشکل حکايت نه په ما نه شي
د دې بحر بې پايان حساب په څه شي
چې يې زه وچاته وايم له حسابه

چا موندلی[4] د دې بحر پايان نه دی
د غه راز و هر سړي ته عيان نه دی
هېچا کړی د دې چارې بيان نه دی
د غه واره عاشقي ده رمان نه دی

۳۷۹ چې په خوله کې در و لعل لري سره ابه ۴۰۲۷

ستا جفا تر حد په هونږه ده صنمه
تل مې اوښکې موج وهي د زړه له غمه[5]
ښوه پته د اقصد او سي پنهمه
هسې ډوب په فکر و تيمه[6] بې دمه
نه پوهېږم چې په غره يم که په سمه

که خبر[7] وی له دې چې هسې رنګ خوار يم
ما به نوم اخستی نه وُ د يار يم
ستا د غم په درياب ډوب يم تر مرې
بې تا نه لرم هېڅوک د دستګيری[8]
مګر ته په خپله لاس راکړې همدمه

(۱) د "ب ب" چاپ: "ستا په هجر مې"
(۲) په چاپي ديوانونو او د "خ" په قلمي نسخه کې "بنادي" راغلی دی.
(۳) د "خ" دوهمه نسخه: "په خو کرته"
(۴) "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ماموندلی"
(۵) "ب" لومړۍ نسخه: "د زړه پره له غمه"، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې: "د زړه پره له غمه".
(۶) "ب" چاپ، "ق" چاپ، "ق، ک" چاپ او د "خ" قلمي نسخې: "هسې ډوب په فکر تللی يم له غمه".
(۷) قلمي نسخې: "که مې نه ده وي" (۸) د "ب ب" چاپ: "دادګيري"

ما وې نور به آشنايي له هيچا نه کړم — هم په دا رنګه مې نيت ؤ باري خدا کړم
د قسمت علاج په چا شي چې يې زه کړم — که په سل رنګه تلاش و تدبير کوم
خلاصي نه مومم له لوحه له قلمه

خوبرويان که نې وفادي خو هم وړه دي — عاشقان که وفادار دي خو هم پره دي
ستا له غمه هر چې دي زما په زړه دي — اوس به حال و چاته (څه) وايم چې مړه دي[1]
غرض دا دی چې زه ګرم يم تر ناګمه

يو خو دا چې په صورت يې پري رويه — هم په خوی و په خصلت فرشته خويه
هم په قد و په قامت هر ګوره لويه — بيا به نه مومي څوک تا غوندې دلجويه
که يې غواړې په هژده هزار عالمه

ستا له غمه[2] زه په ځان کړم هسې چارې — چې د ښنديې ويله نه کا ګلعذارې
ته په څه سبب له ما نه دل آزارې[3] — دا زما ګناه راوښيه دلدارې[4]
چې توبه کړم نصوحا غوندې محکمه

لاس تر غاړې له رقيب سره خندا کړې — چې ما وويني له قصده را ترشا کړې
خدای يې وويني هغه چارې چې پر ما کړې — ترا به بې وړې چې پورې به جفا کړې
که[5] به کله هم جا روزې له ستمه

تا چې هسې بې نيازي د ځان پېښه کړه[6] — په عاشق دې د خندا ځمکه متره کړه
بيا دې ورځ په غريبانو توره شپه کړه — نور دا هسې د جفا خويونه مه کړه
خلقه به دې له جوره شي برهمه

---

(۱) دا مخمس په "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ کې نشته. څلورمه مسرۍ په "پ" چاپ او د "خ" په قلمي نسخو کې دا ده: "اوس به حال و چاته څه وايم چې مړه دي".
(۲) قلمي نسخې او "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ستا د پاره".
(۳) قلمي نسخې "ق" چاپ او "ق، ک" چاپ: "له ما لا سته".
(۴) د "پ" لومړۍ نسخه: "ته يارې".
(۵) د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "ته به کله" (۶) "پ" چاپ، د "پ پ" چاپ او "ق، ک" چاپ: "تو مبنه کړه"

زما ستا له مینې هرڅوک خبردار دي — دا خبره کوډ اکوډ په هر دیار دي
چې فلانا فلانا سړي سره دوستدار دي — اوس په بېرته جار واته وماته عار دي
چې رسوا شوم ترعرب وتر عجمه

څه غړ شوي[1] چې په تابانده مین وي — په وګړي کې رسوا لکه کوهکن وي
همېشه انګشت نما په مرد و زن وي — چې دا نښې پکې نه وي دروغژن وي
که په هره ګړۍ خوري هزار قسمه

نښانه دعاشقانو ول داده — چې مدام یې سرې کار وي له فریاده
ترنا مرد بدنامه وي پرې ز یاده — نه وېرېږي له پېغوره لمداهداده
بې دیان د جدایۍ له ماتمه[2]

هرچې زړه یې مبتلا شي په بتانو — زیست یې نه شي یو ساعت بې محبوبانو
که څوک ورکا بادشاهي د بادشاهانو — په نسبت د هغو سوي سوختګانو
دا متاع ده تر یوه خسني کمه

که سلیمان غوندي مسند یې په هوا وي — په سبب دعاشقۍ به خاکپا وي
همېشه به په فریاد و په غوغا وي — چې دا هسې نښانې پکې پیدا وي
ترو هاله پرې عاشقي ده مسلمه

عاشقي دې هېڅوک نه ګڼي آسانه — دا خبره ده له حده پسهو تر ګرانه
وصال نه دی چا موندلی بې هجرانه — تر له ځان[3] سره اتکل وکړه رحمانه
۳۸۰ په دنیا کې سبا دي چېرې داده بې غمه ٤۰۶۲

(۱) د پېښور چاپي دیوانونه : "څغه نه ویه".
(۲) د "خ" لومړی نسخه : "نه بنکاره پرې دیوې ستنې تر سومه".
"ق"، "ک" چاپ : "بادشاهي ده له یوه خسرې کمه".
(۳) په قلمي نسخو کې "له ځانه سره" راغلی دی.

ضميمه

وروستني لاس ته راغلي

غزلونه او بيتونه

۱

تېر شو په دا طمع په در ستا عمر زما — ګوندې چېرې کېږدې یو قدم په سر زما [1]
تاوې چې د عشق پیاله خوږه ده تر شکرو — وسو په هجران کې دې پیالې ځیګر زما
سل جفا که وینم په سترګو ستا له لاسه — ستا په جفا نه کېږي هرګز باور زما
یا له ما سره جفا مه کړه دلبره
یا لې تا راوښیه یو بل دلبر زما

۳۸۱ — ٤٠٦٩

۲

هر ګفتار هره وینا چې څوک عبس کا — تر عبس ویل دا بده چې یې بس کا [2]
په هغې وینا چې ور دوست پښېمانېږي — له اوله دې خوله هسکه (له نفس) کا [3]
هره چار چې له اختیاره وي وتلې — بېهوده به یې څوک لاف د دسترس کا
فقیري یاد خدای په مهر مونده کېږي — داهن په کېږنه شي چې یې نس کا [4]
آدم زاد په معنی وار په یو وجود دی — یو وجود دی هم یې پاک هم یې نجس کا
که یې اصل یو وجود دی (په دې) څه شو — د ګلونو هنر کله خار و خس کا
په اخلاص د لمانځه ګذاروي جنوب دې — هر لمانځه بې چې (په) ریا تیمم [5] اودس کا
(که خودبین وي) ته یې څه کوې ګمانه
د خودبینو سره اخپله خودي بس کا

۳۸۲ — ٤٠٧٤

---

(۱) دا غزل د زلمي هېوادمل د شخصي کتابتون له قلمي نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل د حبیب الله رفیع د شخصي کتابتون له نسخې نه نقل شو په دې بیت کې د "عبث" کلمه د قافیې د سمون په غرض د "عبس" په شکل راوړل شوې ده.
(۳) اصله نسخه: "لا اول دې خوله هسکه". چاپي دیوان: "لااوله دې یې نکه تر خوله هسکه
(٤) اصله نسخه: "داهن په کېږنه شي چې نصق کا"
(٥) په اصله نسخه کې "تیمون" راغلی دی.

۳۹

دلربا که د خپل حسن مخ عیان کا
دین یې غمزه جمع زړونه به لرزان کا

په کشور د صبا برانو به قیامت شي
اسرافیل غوندي آواز به هر نالان کا

چې یې چا جام د لعل وي نوش لي
پیمانه چغلګیري په دا نادان کا [1]

د جبین په چین یې هسې رنګ پوهېږم
چې محراب به د کافرو زړونه ویران کا

د پرېشان ګیسو دلیل یې عین دادی
چې وابست زړونه په دا رنګ پرېشان کا

که جلوه یې د جمال شي معینه
په شعله به لمر، سپوږمۍ سوي نالان کا

که د باد ګذر (یې) وشي و خاکپای ته
د رند و سترګو دارو به خدای آسان کا

که شانه په تورو زلفو باندې کېږدي
مشک عنبر (به) دیوي پیسي ډېران کا

توري زلفې یې هم مشک دي هم عنبر دي
خو زما له کم بختۍ (یې) خدای ماران کا

که پلوله مخه لرې کړه حمانه
په دیدن به هندوان واړه مسلمان کا

۳۸۳ ۴۰۸۴

۴۰

که په بخت کم بختان ندوا خسته دل څوک
په حضور به له تا ولې ببلبدل څوک [2]

و دیدن و ته د هر چا رضا کېږي
ولې حکم یې له تا نه لري بل څوک

که یې لاس د خدای په چا رسیدلی
بې مقصوده به یو دم نه شي بیدل څوک

دا یو سر دی ما داستا شکرانه کړی
نور ناحق مې ویروي په سر وهل څوک

دا هم زما شومیت دی چې را رسي
ګنه تر [3] او د چا زړونه به ول څوک

---

(۱) اصلي نسخه: "پیمانه چغلګیري په دا نادان کا". او دا غزل د رفیع د کتابخانې له نسخې نه نقل شو.
(۲) دا غزل د رفیع د تخصص کتابخانې له چاپي دیوان او قلمي نسخې نه نقل شو (۳) د رفیع کتابخانې چاپي دیوان: "زړه"

ددیدن په طمع و غلېدم بندي شوم — ګنهٔ زه او د هجران سختي زغمل ښوك
په هېڅ رنګ به دې له میني منکر نه شم — هر شان قصد چې مې کوې په قتلول ښوك
که مې زړهٔ ستا میني نه وای راپېر وړي[1] — په رضا له سره کله تېرېدل ښوك
که اثر د محبت ورسره نه وي — روغ صورت دا هومره زړهٔ زهیر بدل ښوك
که په مینه د لیلی مبتلا نه وای — (دا) غریب مجنون به دیا، غرونه ځنګل ښوك

٣٨٤ — مینه هره بلا کاندي (که باور کړې)(*)
ګنهٔ زه عبدالرحمان هومره ویل ښوك — ٤٠٩٥

۵

دخپل ځان له خاکساري (نه) بلند شوم — لکه ګرد هسې شهسوار ده هوایم[2]
کم مېني هسې کامل کرم چې زه درو م — لکه ځمکه درست جهان را سره بیایم
ماچې خپل معراج د داں د پاسه ولید — د منصور په څېر رښتیا و ښا (به) وایم
د منصور او زما هومره تفاوت دی — چې ده ناری کړې پا په جهر زه خفیایم

٣٨٥ — له عیانه هېڅ حاجت د بیان نشته
زه رحمان به په خوله څه وایم چې دایم — ٤١٠٠

٦

هر چې خپلي میني خوار کړ خوار یې مه ګڼه — عشق د رحمت ابر دی غبار یې مه ګڼه
کله تور سنبل کله تور مشك کله عنبر شي — زلفې که د ماں په څوړي مار یې مه ګڼه

(۱) قلمي نسخه : " را پېړ و دلی"
(۲) ددې غزل مطلع په نسخه کي نشته او دا غزل" په سند خوی له بد خواها نو نې پر والیم" له غزل نه ورو وسته راغلی دی.
(*) چاپي دیوان : " مینه هره بلا کړي پر عاشقانو ګنهٔ زه غریب رحمان هومره ویل ښوك".

یو مخ یې د سوزدی سل مخه (لې) د سانړي
عشق په اصل نار دی ناریې مه ګڼه

د بې بېدار و یده دی لکه بت په غمو سترګو
بت که د ترغت ګوري بېدار یې مه ګڼه

مراد خوب وا شر دی د خوبانو له رخساره
هر چې اثر نه لري رخسار یې مه ګڼه

خار چې په ګل پورې (وي) د ګلو په حساب ي
خړ و شوکه نام د خار دی خار یې مه ګڼه

په خلک هغه دي چې اقرار په ناپوهي کا
هر چې ځان هوښیار ګڼي هوښیار یې مه ګڼه

بد خو هم هغه دی چې خپل بد و ر څرګندوي
هر چې ځان بدکار ګڼي بدکار یې مه ګڼه

هر چا چې اقرار د یار له زلفو سره وکړ
تل به ناقرار وي په قرار یې مه ګڼه

٣٨٦
هر چې کمال غواړي کمیني (دې) د رحمان کا
عین د غه چار ده بله چار یې مه ګڼه
٤١١٠

٧

اې د نفس او د حرص په هوا لېوه
په ظاهر صورت ملک په معنی دېوه

شدادي خصلت دې و نبوه د ظلم
خبر نه شوې د مسکین د زړه له غریوه

تا چې خپل مخ د فرعون په دود تور کړ(١)
په دې خوی به برابر نه شې له نیکبوه

پې وجود به دې په څه رنګ حاصل یږي
چې لېږې د یار له دره د د و دېوه

په ظاهر صورت تندرست په روح رنځوره
د ریغه وسوی تر دغ پوست لاندې معتبوه(٢)

د نیستی له مکافاتو هغه خلاص شول
چې هستي یې د فنا په مخ اېرېوه

٣٨٧
اور دې پاڅاوه له خوبه (باور وکړه)
و رحمان وته په خپله په نار بوه
٤١١٧

---

(١) اصله نسخه : "تا چې فرعون په دود مخ تور کړ". (٢) چاپي نسخه : "د ریغه وسوی تر دروغ پوست لاندې مختبوه"

٤٨

یاداستاچشم ابرو وینم په خواب کې
یا مستان دي وېده شوي په محراب کې

یا په جام کې ستا دمخ عکس لیده شي
یا خورشید دی تجلا کا په حباب کې

یا تر خط لاندې غوټۍ ستا دخولو دي
یا کوکب دی راډوب شوي په شهاب کې

یا دې زلفې په مخ دواړه راخورې کړې
یا سنبل دی کنځلکي داوړ په تاب کې

یا دې زلفو په مخ توره تاریکي کړه
یا خوتند رخان ځرګند کړ په آفتاب کې

یاداستا مژګان زما په خاطرخښ دي
یا سیخونه دي پټ شوي په کباب کې

یا خوستا له غمه غرق زما صورت دی
یا خسرې دی جاروزي په ګرداب کې

ته ددې رحمان خطا کړه و رمعافه
داوتر وچاره نه وي په حساب کې[1]

چې د یاران دمخ کاته له میانه ووزي
د ریاتح به خه عزت وي په حساب کې

٣٨٨ ٤١٢٦

---

(١) دابیت ورزلمی هیوادمل د شخصي کتابخانې له قلمي نسخې نه نقل شو.

۹۰

مست د هغه مخ یم چې مستانې لرې سترګې
بې توري، بې تېغه، قاتلانې لرې سترګې

بې لید و کتو غایبان زړونه وړي له خلکو
هسې چشمان بندې ساحرانې لرې سترګې

هر څوک چې یې وینې نور یې سترګې کتې نه شي
ښکلې پرېوال رغوندې حېرانې لرې سترګې

لب آب حیات دي او نفس (یې) د عیسی دی
هېڅ عجب نه دي که خوبانې لرې سترګې

هر چې عاشقان دي هغه کله بل خوا ګوري
واړه ستا په لوري نګرانې لرې سترګې

۳۸۹
اې رحمانه اوښکې هم له تخمه د باران دي*
کښت د هغه شین شو چې ګریانې لرې سترګې
۴۱۳۳

۹۱

که په قطع د تمام جهان ملک یې
چې له ځانه خبر نه یې لا هلک یې

آدمیت خو څه په مال او په شال نه دی
ته چې خیال په شال په مال کړې سپک یې

منصفان دې د اوصاف خبرې وایي
څه شو څه شو که په خپلو کې شریک یې

که د لړ په خېر ګرځنده شې په جهان کې
خو په زړونو پسندیده نه شې لا ورک یې

بزرګي په دلجویي کې ده د خلکو
ته چې خلک د وبوې ځرنګ بزرګ یې

په لویي کې لويي چېرې ده لا یقه
کمینه و ته مټ کړه که سالک یې

فلک تا غوندې پیدا کړي بیا فنا کړي(۱)
ته لا نوې خواست کوي په نازنازک یې

۳۹۰
دا نایاب به په دیوان ښکلې پند ځلي
چې رحمان په خوار نظر ګوري فلک یې
۴۱۴۰

---

(۱) اصله نسخه: "فلک تا غوندې هزار پیدا کړي بیا فنا کړي". (*) چاپي دیوان: "ای رحمانه اوښکې دې هم تخم هم باران دی".

۹۱۱

دزړه حال وتا ته څه وايم په ژبه — ته خبر د خوني و زړو نو په منزل يې[1]

هم د ګل په خبر بلبل سيځې په مينه — هم مين لکه بلبل هسې په ګل يې

بې لېده و د څر ګند بڼې عيب وار ه — په کمال د ټولګي چارو کامل يې

هم قاضي يې هم ملا هم محتسب يې — هم ساقي د مې پرستو په محفل يې

يو دې ذات په دواړو کونو کې شهره دی — بل په نام له هر چا لو يه يو په سل يې

چې ته مخ په عبادت کې ننجار با سې — د ډېر سته شپه دې (نفس) بد کاته يې خېل يې

ورکول او پېروول دې په خپل لاس دي — که وچالې ورکوې کډ يې اخل يې

جان ته هسې رنځ نبولو شه رحمانه — چې شهي يې په پوښتنه وي راغل يې

خدای طاعت، عبادت څه کوې ای رحمانه

۳۹۱

۴۱۴۹

خوږي مينه د سرې ده ازميل يې

بيتونه:

په "چې يې نقش په زړه خيال شي د اشنا" غزل کې:

ترابده به يې بخره ملالي وي — له هغو چې زړه ملال شي د اشنا

په "ته چې ما ته وايې چې په څه کوې ژړا" غزل کې دريم بيت:

څوبه داجفا کړې نه پوهېږم څه بلا شوه — څوبه وي ترکومه داجفا او دا بلا

په "بنه ده بنه ده دا دنيا" غزل کې له مقطع نه دمخه بيت:

کډ يې مال د دنيا ډېر وي — هيڅ پرې نه کاندي پروا[2]

په "لاس مې وتړئ د زلفو په تناب" غزل کې:

---

(۱) د دې غزل مطلع په اصل نسخو کې نشته.
(۲) اصل نسخه: "هيڅ ورته نه کاندي پروا"

لہ خراقہ چې یې آہ کړم سوړ پہ سترګو　　　　یو لستونی مې ګرداب شي بل ګرداب

پہ "ھر مطرب چې غوږ یې تاو کا د رباب" غزل کې دوھم بیت:

ھومره تاو د بلتا نہ راباندې روڼ شي　　　　چې حساب یې بیان نہ شي پہ کتاب

پہ "چې مې یار ولید پہ سیمہ د اغیار ګډ" غزل کې لسم بیت:

سخت سفر د عاشقۍ د څوک او ژړ څوک　　　　خدای نا خاپہ پرې راګډ کړم پہ دا لار ګډ

پہ "نظر دې بصر" غزل کې اوه ڈلویښتم بیت:

نہ یخلا نہ مرور وي　　　　پریشان ګرزي در پہ در

پہ "زه تېر شوی لم ترسر" غزل کې ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ بیتونه:

کہ مې آس وي کہ مې خر　　　　کہ مې غواوې کہ مې وزه وي

کہ مې اوښ وي کہ غاتر　　　　کہ مې مېږ وي کہ مې مږ وي

کہ لنګې وي کہ تغر[1]　　　　کہ پہ کور کې مې کالي وي

پہ "پس لہ مرګہ څوک ارت غواړي خپل ګور" غزل کې یوولسم بیت:

پہ یقین بہ بدکردار بد کردار کا　　　　کشیده شي د بدکردار سري پېغور

پہ "بداختر بہ نیک اختر نہ شي ھرګز" غزل کې اووم بیت:

مرغچہ[2] بہ د ګوھر نہ شي ھرګز　　　　کہ تر غرو وریاندې وکړې کاڼہ بد کېږي

پہ "چې پای بند شہ د لیلی پہ اشتیاق" غزل کې:

تر بہ والي چې بادشاه دی د آفاق　　　　رحمان خوښ دی د خپل یار پہ دردو غم کې

پہ "چې مشغول نہ وی د ترکو پہ جمال څوک" غزل کې لسم بیت:

کہ ھر څو یې پاکیزه کا پہ رومال څوک　　　　بې بند خو یې مخ روڼ لہ ھېڅا نہ شي

پہ "مه غوږ باسہ د نا اھلو قیل و قال" غزل کې نولسم بیت:

---

(۱) اصل نسخہ: "کہ رنګہ وی کہ تغر"

(۲) پہ اصلي نسخہ کې "موغاچہ" راغلی دی. پښتو قاموس "مرغچیچہ" ختلی دی اصل شکل یې "مرغچہ" ده چې د مصنوعي مرغلرو یا "مشکنیو" معنی ورکوي.

خراب دل مې نهی غواړي بلا دا شوه چې نهي را معلومېږې کال په کال

په " په یوه غمزه دسترګو يې فنا شوم " غزل کې ۶ ـ ۷ بیتونه :

په خپل کلي په خپل کور کې مې غربت دی په صدف کې دریتیم غوندې یکتا شوم
مستوري را څخه یووړه مستو سترګو رحمان ځکه په وګړیو کې رسوا شوم

په " چې له مرګه بې پروايي په هر دم " غزل کې ۲۸ بیت :

پس له مرګه به دې هوړي هم خانه وي څه پوهېږې يا به مار وي يا لړم

په " ته چې هسې ګاه مې ترش ګاه مې خندان " غزل کې اتم بیت :

دسري صورت څه رونغ دکانې ندی نښته کاني څخه ستا دجور توان

په " څو به شمېرم زه غمونه دهجران " غزل کې شپږم بیت :

لکه غم د آشنايي په ما وړ بېږي يا د به ندوي دچا هسې ګڼ باران

په " تا چې زنګ دمیو درکړو لبانو " غزل کې ۶ ـ ۷ ـ ۸ بیتونه :

ستا دخولې له حقیقته صوفي څه زده لـدې راز څوک خبر وي بې رندانو
د پېزوان غمې دې زېب کا پر لبانو دواړه زلفې دې چوړه دملنګانو
تور او ربل دې لکه مار په جبین پروت دی شینکی خال دی مواصل د ځوانو

په " که هر څو په صحرا سر شوم هم په کلیو " غزل کې دریم بیت :

هر آشنا چې مخ پنهان کا نه يې موم کرې غوا لم شپه او ورځ په سپېو ولیو

په " ورځ دې تېره په شومې کړه شپه له خوابه " غزل کې اتم او نهم بیتونه :

اندرون به دې له اوره هسې ډک شي چې نن ډک شي په شرابو په کبابه
چې د مخ و آب و تاب ترې نظر کړم و اته هېڅ شي د ګلونو آب و تابه

په " ته شمالي شکرلبه " غزل کې :

نه د لې شوې نه هوري شوې ترمیان ولاړې مذبذبه

په "خود به وران شي د دنیا بازار لتاړه" غزل کې ٤-٥-٦-٧ بیتونه :

یوه هسې بې سوزي مې شوه په برخه — چې سر دې يې لا بتره ده تر ساړه
مصلې د بې ننګه وړېسې لنګ کړه — د هوس مصلی قطع کړه وې پې نغاړه
یار زما د سترګو تور پرې ګرځېدلم — په هجران کې مې د سترګو رڼا لاړه
په خوار بچه مونده نه شي له سګانو — په لوح سر سره د روزي له بګاړه

په "ماوې زه به نه کړم په خوبانو باندې مینه" غزل کې پنځم بیت :

ار شد نجومي زما د یار فال وګوره — تللی یار به کله له سفره راپیښینه

په "کشکې زه خاورې ایرې دستا درز وای" غزل کې نهم بیت :

یا شبنم د صبحدم یا عندلیب شوې — چې دستا په ګلشنو زما ګذر وای

په "ستا له غمه مې په سر کې هسې شور دی" غزل کې اووم بیت :

د درد و غم د عاشقۍ جوړه سره کړه — خدای و ډکړې و دنیا ته يې سر ور دی

په "زلفې دې له ډېرې درازۍ پای تر سر دی" غزل کې اووم بیت :

داخوزه له کم بختۍ له تا زار کړم — ستا له نیکۍ خوی کاني بوټي هم خبر دي

په "چې د ښکنګه مې دلبر په لاس کې جام دی" غزل کې اووم بیت :

ته چې خپل فراغت غواړې په جهان کې — فراغت خاطر راوښیه کدام دی

په "چې دا هسې لاس په لاس دنیا پرېښودې" غزل کې نهم بیت :

په خپل ځای به يې هر کلام په کار شي — رحمان ... طالب لره د ښکو دی

په "خبر مې ستا د بنوغشی په سینه دی" غزل کې لسم بیت :

نه شما زما په سترګو کې جلوه کا — ماه و مهر يې سینه مخ يې آینه دی

په "غم دې هسې غلبه شو په ما باندې" غزل کې اووم بیت :

زه رحمان يې ښه ډنې په ځان ګنمه — که یار سل ځله ناشدې چارې کاندي

په "آشنايي توره بلا ده اشنا مه شې" غزل کې څلورم بيت:

خپل څرښت وهر ښاروي وته قصاب دی   توانايي د تن تاوان دی توانا مه شې

په "ولي ولي و عاشق ته نظر نه کړې" غزل کې دريم او اووم بيتونه:

ښکلي تن لاس د سپيو په سر باندې راکاږي   ته تش سيوری د مخلص په سر نه کړې

زما هر زمان په تا باندې ګذر وي   ته يو دم زما په لوري ګذر نه کړې

په "مغرور مه او سه د عشق په کاروبار کې" غزل کې اووم او دوولسم بيتونه:

هيڅ صرفه نه کړي د زړونو ازار خلق   د چا سود دی لوزي شوی په آزار کې

وهغوی چې خدای حق بيني سترګې ورکا   د يوسف تجلي ويني په ديوار کې

په "د هغې بنا چې نوم محنت آباد وي" غزل کې شپږم بيت:

بيخ بنياد به د هغو وي په ياري کې   چې د تن په نابودي يې اعتقاد وي

په "که دوستي د دنيا غم مې په سر بار وي" غزل کې ۶، ۷ او ۱۱ بيتونه:

زه به ستا له رقيبانو څه ماندګار م   دا دستور دی چې له ګل سره خار وي

که لې هر زمان په آب زمزم و يې نخم   لې مينه مې په زړه باندې غبار وي

څو لې سل ځله خبر شي په تا ترک لې   کله وي چې د بلبل و ګل قرار وي

په "د وصال په هوا والوتي مرغه شوی" غزل کې څلورم بيت:

چې بېلتون ورته آسان دی هغه خلک   از ميسنت له په بند د بېلتانه شوي

په "ديرې خولې زما په ياد شکر خورې شوې" غزل کې څلورم بيت:

خپل قسمت په سر يې کاندې هر چې کاندې   د چا برخه خاموشي د چا ناري شوې

په "چې په مخ باندې داد بنکو يو رقم وي" غزل کې ۱۴ بيت:

قاعده د درد مندکه هسې نه ده
چې په درد کې يو درد من تر بل کم وي

په " ترڅو چي ماته وايې چې په چاباندې شيدايې" غزل کې له څلورو بيتونو نه وروسته لاندنی بيتونه :

هر چي په حيات صورت له مرګه سره اشنا شي — خلاص به د قيامت له خرخښو په دې دنيا لي

سخ د هغو ګلو چي برګ ريزي په بهار وي — ګل سر اسبې وکا له خزانه استغنا يي

غم (خو) هم (هغه) کړي چي هيڅ غم ور سره نه وي — ولې چي ناګاه به يو وخت ورباندي زيا يي

حکم د نيستي په هغو دی هم (چي) هست دي — هر چي هستي پرې بندي دي له نيستي لي

زره د عاشقانو د دښمن له لاس ببغم دی — لکه شمع د مقراض له خصومته په خندا لي

لوږه تنده نشتر د قانع په قناعت کي — دا کيميا چي زده کا په خرڅ کي امرا لي

هيڅ اسره چيشمي ځاطلي ند کړي په خرمن کې — بلکه د قحطي په ملک که شاه يي هم ګدا لي

ما به ريښتيا نه وي اي يارانو باري څه کړم — حقه کلمه نغر ده هر ګوره سخته بلا لي

زوړ دود سيلاب وار ترل په مقامات وي — زړه د خاموشي په ځای لره نه (چي) ګويا لي

بي خس خاشاکه د آتش بقا په څه وي — آه و فرياد واره په مقدار د تمنا لي

زه د رقيب چار و ناو پسا کړم له حبيبه — زلفي په نسبت د مار خو زلوا ژها لي

اې رحمانه هر راحت په اجر د زحمت دي
هر چي دين (دين) خاندي هسې دير (دين) په ژړا يي

په " چي پخته شي آشنايي" غزل کې له مقطع نه وروسته بيت :

په پښتو کي رحمان وي — په فارسي کي سنا يي

په " يوه ذره به وړې يا به موړ لي" غزل کې پنځم او شپږم بيتونه :

عبادت خو په ځوانۍ کې بي رحمانه — په پيري کې به څه زهد کړې چي زوړ يې

بدي واړه په سبب و نيسه رحمانه — چي پاي بند د يار په هر ياپه موړ يي

په "هر گفتار هره وینا چي څوک عبس کا" غزل کی شپږم بیت:[1]

معتقد له اعتقاده مقصود بیا مومند
د هغو طاعت غلط دی چي وسوس کا

په "که په بخت کم بختان نه وای خسته دل څوک" غزل کی ۶ او ۱۲ بیتونه:

زه لا رغد دستا په مینه کي شهره یم
نه چي نن کاندي خبري پردي خپل څوک

مادا یوسر دی دا ستا شکرانه کړي
که د سر ماغزه مي خوري پیدا ویل څوک

په "د زړه حال و تا ته څه وایم په ژبه" غزل کی ٤ او ۵ بیتونه:

که يي لاس د خدای په چارو رسیدلی
بدي بخري به چا چیري قبلول يي

څوک له خاورو ایروپاشي تخت ورکړي
څوک له تخته د اير و په ډیران ولي يي

٤۲۲۰

دَ رَحمان بابا دیوان د (۱۳۵۵) لمریز کال دَ زمري پهٔ میاشت کي
دَ نصیر هنر پښتون پهٔ قلم خطاطي او نقاشي شو.

---

(۱) دا بیتونه د سنا غلی رفیع د شخصي کتابخاني له یوي زړي چاپي نسخي څخه لاس ته راغلل.

ترتیبوونکی: څېړنیار محمد عارف غروال

د وږمې پانګې قاموسي برخه

معنی		لغت
		الف
عبث، بې معنی، بې ځایه.		ابته (حبطه)
آس، برګ.		ابلق
ګډون، خبرې کول		اختلاط
بیدانجیر.	*arhánda*	ارهنډه
جمعه.		آدینه
؟		اشام
د څاښت لمونځ، طلوع کول، ځلیدل.		اشراق
وریت شوی.	*aləway*	الوی
د جنت او دوزخ ترمنځ ځای.		اعراف
جادو، اوده، دم.		افسون
پناه غواړم، فریاد.		الغیاث
ټبر، قوم، طایفه.		الوس (اولس)

آماج		موخه، هدف، د توپک غشی او نښان.
آماس		پړسوب.
اوتاد (د وتد جمع)		یوه روحاني مرتبه، موږي، مېخونه.
اوډنی	odə́nay	یو ډول ښځینه پوړنی دی چې غالباً یې په ودونو کې په سر وي
اوراد (د ورد جمع)		دوعاګانې.
اورپښتی	orpəṣtay	پتنګ، پروانه.
اوږمکه	oẓmáka	میاشت، ماه.
اولاق (اُلاغ)		خر.
اهار		داوړې سختې ګرمۍ موسم.
اهلاد (هیداد)		سزا، پاداش، سرزنش.
ایاغ		د شرابو پیاله او کاسه.

ب

باده		شراب.
بازه	bārá	یو مشهور خوږ.
بالي (بهالي)		وروړ.
بتان (بت)		مجازاً پېغلې، ښکلې.
بدسګال		بدذات، بدجنس.
برنا		ځوان، زلمی.
بساط		د ځمکې فرش.
بطال		بد ویونکی، باطل ویونکی، غلط ویونکی.

بګاړ (بګیاړ) *bagāṛ* لېوه، شرمښ.
بیچاوڼی (بیچاوڼه) *bičāwṇa* دعزت جامې، بستره، روجایي.

پ

پارسا — پرهېزګار، زاهد.
پارچي *pārci* — دجوارې کولو دانې.
پاسلل — سپارل.
پایله — پایزېب.
پخساک — پرېشاني، غم او خپګان.
پراته — پرته، بې ځایه، بې موده.
پسندل — غوره کول.
پکو — په ځان پوره تنګ اوله ځانه سترې.
پنم — پړسوب.
پیچل *pecə́l* — زغمل، حبر کول، تحمل کول.
پیچوې (پچوي) — دمچنوغزې پرې (پچوکي) مجازاً ونډې خټنې او ګوټه.
پیړه — دکښاستو تخته، دناستې کټګۍ کټنې.
پېشاب — متیازې، بولې.

ت

تبرا — بېزار بېدل، تېرا کېدل.
تراره *trāra* — تېره، کاڼي، ډبره.
تراهي *trāhí* — وېره

ترو *tru* نو.

توسن نیلی.

تولا محبت، دوستي، رښتینګلوي، مینه.

تېزل *tezə́l* ځغلول، پرېږې سپرېدل.

ټ

ټوکرکی د پوزي یوه ټوټه یا ټوټکی.

تند *tə́nḍ* په زړه ور، سخت، محکم.

چ

چلیکان هغه کس وندګر چې په ټاکلي ځای یا منزل د چا حمله کړي.

چندن صندل.

چوړۍ چوړۍ، چوارۍ.

چوک یو کم شی، لنډ څه.

چوګان نیزه، ډنډه، یا توپ وهلو ډنډه.

چووه *čowá* عطر، خوشبویه مواد.

ح

حط ایسته کول، لیرې کول، د یو بار کوزول، پرېښودل.

خ

خاصا نیک، ښه، خاص الخاص، وتلی.

خاکروب جارو کښ.

ختول		ختنه لرونکی، ناپاک.
خپسر	*xpəsár*	خپل ځان.
خدنګ		غشی، خندق،
خاړه	*xrāṛa*	یو ډول دښتي وره مرغۍ ده.
خرام		نازاونزاکت (غالباً له تګ سره راځي).
خمر		شراب، مُل.
خمسور	*xamsor*	همراز، همراه.

څ

څښکو	*caṣko*	یو بوټی دی چې میده کوي یې او په لیچنو سترګو کې یې اچوي (چشکو)
څړې	*carə́y*	د کیږدۍ د سراو بڼه وښتان.
څلې څولې	*cale-cūle*	ګنده ګونده، زوړ سامان، ګند او کچکول.

ځ

ځبله	*jabə́la*	سره، یو ډول بله.

ډ

دد		ځناور.
دښن	*daṣən*	دښمن.
دراج		تنځرې (تځرې) یو مارغه دی.

درايه		ړنګځه، ګونګرو، ژوړزی، جرس.
دلق ازرق فام		زرغون کند، ګودړۍ.
دمك		یوه لحظه
دواب		څاروي، څلوربولي، بوده ګان.
دوڅار	ducār	څرګند، ښکاره، ورمخامخ، نمایان.
دیبا		وریښمین ښکلی ټوکر. میلك

ډ

ډبر	ḍabár	تباه، ټبر، کهول.
ډلیال	ḍalyál	د ډلې ملګري.

ر

راج		راجا (واکمن)
راح		خوښي، نشاط، مجازاً شراب.
رټه	ratə́y	ډېرلږ، ناڅیز، کم وزنه شي.
رسن		رسۍ، تناو.
رصاص		قلعي، سرپ.
رعنا		ښکلی او متناسب اندام.
رنځوری	ranjə́ray	رنځور، ناروغ، علیل، مجازاً زیړ رنګی.
رېمن	remə́n	خیرن، بدرنګ، ناولی.

ز

زباد		اثبات.

زبر		یاد ، په یاد .
زمول	zmal	مراوی ، بې سبکه ، ضعیف .
زوږ	zwəẓ	نشت ، نابود ، حرام .
زوم		کم ، کمی .
زیرمه		تدبیر ، ذخیره ، پانګه ، پاسره .

ژ

ژغر	zğər	ژغورلی .

س

سالکان		زاهدان ، عارفان .
ساهو	sāhū	آزاد ، اصیل .
سترغلی	stərğláy	کولک ، دسترګو غاښي ، (کاسه چشم)
ستور	stwar	څاروي
سنجاب		لولی .
سرانښ	srāṣ̌	حریص
سفال		تیټ ، بې قدره ، پستي او بې همتي ، کودړی
سقلات		خیل ځان پېټول .
سکه	ska	نو ، ځکه ، ګویا ، لکه چې .
سمک		کب ، ماهي .
سنداسي		واندې کېدل ، ملنګ ، کیمیا لټونکی ملنګ .
سولند	swáland	حریص ، بخیل ، ممسک ؛ لکه سولند سړی .

سوها — *sohā* — یو ډول ځواني توکی دی.
سپپاري — *sepāṛí* — یو لوړه نړۍ ونه ده چې په تودو سیمو کې شنه کیږي.
سیم — یو ګران قیمته فلز دی.

ش

شب داج — توره شپه، د تروږمۍ شپه.
شط — سیند، هغه ستر رود چې دریاب ته ګډیږي.
شهاب — ستور، ستوري.

ط

طره — جوغه
طوق — غاړکۍ، امیل

ع

عتاب — قهر او غصه
عرعر — سپېدار

غ

غبغب — د ځړګ جنجره، د ځړګ ججوړه.
غربال — غلبېل، پرویزې.
غزاوشوه — اصل معنا: دا یو شوق دی، په دې پوځ وشول؛
(یو تکیه کلام دی).

غوړ *ğor* برخه، نصیب، قسمت، مجازاً میراث.

غوڅه په زوره چیغې ایستل، په اتڼ کې تو پونه او چیغې ایستل.

غوږی *ğwaẓáy* سخت انتظار، غوږ بلکی، د چا د راتگ د زړه انتظار.

غوک لویه ښخنگښه (چونگښه)، شلانده.

غوندی *ğúnday* دوه غنو جوال.

غوند ژبی *ğwanḍ-žəbay* فصیح، بلیغ.

ف

فلوس د فلس جمع، د یوې ونې میوه ده چې په تودو سیمو کې شنه کیږي، ژیړي تریخ او په طب کې کار ترې اخیستل کیږي.

ق

قرقره د چرگ تاج، چرگ خولی، تاج، شوغه.

قنج (غنج) ناز.

ک

کاڼ د وړو کانو ډیری.

کام هدف، مرام.

کاواک ډډ، گوگ.

کروړ *Kroṛ* سخت، محکم.

کړیکه *Kṛíka* چیغه، وړوکی غږ.

کسنیده نقشه، انځور.

کلاب (کلب) سپی.

کنګال		مفلس، نیستمن، مېنځل شوی.
کوتل	Kutál	ذبح کول، حلالول، پوستکی ترې ایستل
کودیکه		یو ډول خاورین دېګ دی.
کورمه	Kormá	کورنۍ، اهل بیت.
کوله	Kolá	دساقي د پاسه د ګل برخه.
کوی		چم، کوڅه، مالت.
کهی	Kaháy	ډنګر، لاغر.

ګ

ګانده	gánda	سبا، راتلونکې ورځ.
ګایل		ژوبل، زخمي، پرهار ژلی.
ګرام	grām	کلی، سیمه، استوګنځی.
ګروهېدل	grohedə́l	عقیده لرل، معتقد کېدل.
ګریال	garyāl	زنګ.
ګورهنده	gorhánda	وره تیاره کوټه، په غره کې بانډه ډوله څپری مجازاً قبر
ګونټه	gontá	دشطرنج دانه.
ګوهار		دغواوو پاده.
ګوی		پنډوس، پنډ وسکه.
ګنګو	gongú	زعفران.
ګېډی	gedáy	ناپوه، بېړل، احمق.

ل

لارغه	lārgə́	درنګ، شنډ.

لال		گونګ، یو ډول انګور دی.
لګام		واګې، قبضه.
لو	*lu*	لوګې.
لوغږېدل	*locedə́l*	یوه داسې اوږده مبارزه کول چې یوه سیاله ډله هم نهائي بریالیتوب ته نه رسېږي، خو له مبارزې څخه هم لاس نه اخلي.
لوښتل	*lostə́l*	په کوچ پیل کول، لېږد پیل.
لونل		پاشل.

م

مال ومنال		شتمني، هستي او دارایي.
ماوا		استوګنځی، مسکن.
متره	*matrá*	نایاب، نشت، زوږ.
مټ	*mət*	بازو، هاند، همت.
مجذوب		جذب شوی، عاشق شوی.
مجمر		نغری، دېګدان.
مخمور		مست، نشه.
مخنث		نرښځی.
مذمت		بدویل، غیبت.
مرسته		طلب، لټون، کومک
مرغچه (مرغچې)		کونجکه، خروړه.

مستدام	همیشه، تل.
مشاطه	دمه، سینګاروونکی.
مشګیرک	دیو مارغه نوم دی.
مصحف	کتاب، هغه پاڼې چې یو ځای یې سره ټولې کړې وي.
مطر	باران، ورښت.
معتیو (معتوه)	غیر مکلف، لیونی ډوله.
مغاک	ګودال، ژورغالی.
مقراض	بیاتي، قیچي.
مخلاب	خوسا ډنډ.
منزه	پاک، سپیڅلی، پاکیزه.
مواس	چوغلګر.
میثاق	ژمنه، وعده، عهد، پیمان.
میزر	پړونی، چادری.
مهوت	پیلبه، پیل والا
میینه	معاش ـ تنخوا.

ن

نارون (نارو)	یو ډول دانه ده چې د چیتلو او بوله خښلو پیدا کیږي او په منځ کې یې د تارغوندې نرۍ چینجي وي.

نار		د نړۍ، ساقه .
ناغه		دستر گوسره رګونه .
ناوک		غشی، ښتۍ
نخل		دخرماونه ، خجوره .
ندا		غږ، آواز
ندی	nadáy	رود ، وړوکی سیند .
نغرول		نغړل، په یوه سا تیرول .
نغوتل		غوږ نیول ، دخبرې منل .
نغوته		اشاره، تلقین .
نمړي		جامې، لباس، کالي .
نمط		طـریقه ، نوع ، روش ، رویه هغه دله خلک چې په یوه فکر اوړ شوي .
نول		غم ، پریشاني، اندوه .
نومړ		یادشوی ، نومول شوی .

و

واړه	wāṛə	عوزه ، ور
وبله		یوتربله .
ورژلی (ورژل)		ریزه ریزه کول، مرل .
وشتې	wášte	تموکې تکالې ، لطیفې .

وقر (وقار) — طاقت، تحمل، درنښت.

وېلاړ — *welāṛ* — عزم، اراده، نیت او مراد.

ه

همیانۍ — هغه تیلۍ چې پیسې پکې اېښودل کېږي، کیسه.

هنډه — *hánḍa* — مضبوطه اراده، د زړه غوښتنه، په زړه کې یوه خبره غوښتنه کول.

هوک — *huk* — تیغ، شخ.

ی

یرغال — بېړه، یرغل حمله، برید.

یسار — کیڼ، اسان.

یمین — ښی.

پای

یادونه :

د متن تر ترتیبا ، پدوو وروسته ، د رحمن بابا د دیوان ځینې نورې نوې خطي نسخې تر لاسه شوې ، په دغو نسخو کې ځینې داسې غزلونه وو ، چې د متن له غزلو یې بیتونه زیات وو ، او یا یې توپیر سره درلود ، نو ځکه موږ نوې لاس ته راغلې غزلې په ضمیمه کې ونیولې ، په دې ضمیمه کې ځینې داسې غزلې شته ، چې په متن کې یې نیمګړې شکل هم خوندي دی ، لکه د متن د ۸۷ مخ غزله ، چې بشپړه د ضمیمې په ۲۸۳ مخ کې راغلې ده ، او یا لکه د متن د ۲۴۶ مخ غزله ، چې په بشپړه توګه د ضمیمې په ۲۸۶ مخ کې راغلې ده . نو محترم لوستونکي به د دغه کار زموږ تېروتنه و نه ګڼي .

اداره

PROPERTY OF ACKU 4499

COLLECTIVE WORKS OF RAHMAN BABA

PUBLISHED

BY

PUSHTU ACADEMY

Government Printing House

1977

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library